O

RERUM BRITANNICARUM MEDII ÆVI SCRIPTORES,

OR

CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN AND IRELAND

DURING

THE MIDDLE AGES, 72.

o 51971. a

THE CHRONICLES AND MEMORIALS

OF

GREAT BRITAIN AND IRELAND

DURING THE MIDDLE AGES.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

On the 26th of January 1857, the Master of the Rolls submitted to the Treasury a proposal for the publication of materials for the History of this Country from the Invasion of the Romans to the reign of Henry VIII.

The Master of the Rolls suggested that these materials should be selected for publication under competent editors without reference to periodical or chronological arrangement, without mutilation or abridgment, preference being given, in the first instance, to such materials as were most scarce and valuable.

He proposed that each chronicle or historical document to be edited should be treated in the same way as if the editor were engaged on an Editio Princeps; and for this purpose the most correct text should be formed from an accurate collation of the best MSS.

To render the work more generally useful, the Master of the Rolls suggested that the editor should give an account of the MSS. employed by him, of their age and their peculiarities; that he should add to the work a brief account of the life and times of the author, and any remarks necessary to explain the chronology; but no other note or comment was to be allowed, except what might be necessary to establish the correctness of the text.

The works to be published in octavo, separately, as they were finished; the whole responsibility of the task resting upon the editors, who were to be chosen by the Master of the Rolls with the sanction of the Treasury.

The Lords of Her Majesty's Treasury, after a careful consideration of the subject, expressed their opinion in a Treasury Minute, dated February 9, 1857, that the plan recommended by the Master of the Rolls "was well calculated for the accomplishment of this important national object, in an effectual and satisfactory manner, within a reasonable time, and provided proper attention be paid to economy, in making the detailed arrangements, without unnecessary expense."

They expressed their approbation of the proposal that each Chronicle and historical document should be edited in such a manner as to represent with all possible correctness the text of each writer, derived from a collation of the best MSS., and that no notes should be added, except such as were illustrative of the various readings. They suggested, however, that the prefaee to each work should contain, in addition to the particulars proposed by the Master of the Rolls, a biographical account of the author, so far as authentic materials existed for that purpose, and an estimate of his historical credibility and value.

Rolls House,
December 1857.

CHRONICON HENRICI KNIGHTON.

CHRONICON

HENRICI KNIGHTON,

VEL

CNITTHON,

MONACHI LEYCESTRENSIS.

EDITED

BY

JOSEPH RAWSON LUMBY, D.D.

NORRISIAN PROFESSOR OF DIVINITY IN THE UNIVERSITY OF CAMBRIDGE,
FELLOW OF ST. CATHARINE'S COLLEGE, AND FORMERLY
FELLOW OF MAGDALENE COLLEGE.

VOL. I.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

LONDON:
PRINTED FOR HER MAJESTY'S STATIONERY OFFICE,
BY EYRE AND SPOTTISWOODE,
PRINTERS TO THE QUEEN'S MOST EXCELLENT MAJESTY.

And to be purchased, either directly or through any Bookseller, from
EYRE AND SPOTTISWOODE, EAST HARDING STREET, FLEET STREET, E.C.; or
ADAM AND CHARLES BLACK, 6, NORTH BRIDGE, EDINBURGH; or
HODGES, FIGGIS, & Co., 104, GRAFTON STREET, DUBLIN.

1889.

Printed by
EYRE and SPOTTISWOODE, Her Majesty's Printers.
For Her Majesty's Stationery Office.

INTRODUCTION.

INTRODUCTION.

As a full notice of this Chronicle, and of the sources from which it is edited, will be given at the completion of the text, in the next volume, it is only needful now to specify the Manuscripts which have been used. There are but two known, both of which are in the British Museum among the treasures of the Cotton collection. They are distinguished in the notes as MS. and A. respectively. The former, the class mark of which is Claudius E. III., has been principally used, not because of its superior merit, but because the other had been seriously injured in the fire which did so much damage to the Cottonian Library. It is contained in a volume of which it forms the third portion, and in the list of contents it is styled *Historia eventuum in regno Angliæ et ejus confinibus per Henricum Knighton Lecestrensem a Willelmo conquestore ad Richardum* 2.

The other manuscript (A.) is classed as Tiberius C. VII., and it will be at once seen from a comparison of the various readings that from this Twysden's text was printed. Though far from being a good text, it is much freer from errors than the other, and had it been uninjured would, of course, have been used. All that is readable of it has been collated, and Twysden's edition has helped to make sure of some words which otherwise it would have been impossible to decipher. Tiberius C. VII. is a MS. of 240 folios and contains nothing but Knighton's Chronicle.

J. Rawson Lumby.

Cambridge, July 4, 1889.

TABLE OF CONTENTS.

BOOK I.

PREFACE.

BOOK II.

CHAP. I.

CHAP. II.

CHAP. III.

CHAP. IV.

CHAP. V.

CHAP. VI.

CHAP. VII.

CHAP. VIII.

CHAP. IX.

CHAP. X.

CHAP. XI.

CHAP. XII.

CHAP. XVI.

BOOK III.

CHAP. I.

Twys. col. 2311.

COMPILATIO [1] HENRICI DE KNYGHTON CANONICI ABBATHIÆ LEYCESTRENSIS DE EVENTIBUS ANGLIÆ.[2]

Hoc opusculum post præclaros retroactorum eventuum in regno Angliæ et ejus confinibus luculentos cronographos [3] aggressus, quibus rerum gestarum noticiam et morum inde modestiam proficiendo consequendam posteritati adventanti caritatis [4] intuitu desideravi propinare et velut utile dulci consultius inmiscere,[5] malorum videlicet de die in diem imminencium incursum præcavere, cum dulcifluo tripudio historicæ cognicionis [6] [manum scribendi tali desiderio] [7] apponere curavi. Et meæ parvitatis velle de hiis quæ a diebus pertransitis in dies succedentes tam mirabiliter quam casualiter in regno [8] Angliæ et multociens in ejus confinibus et regionibus adjacentibus diatim emerserunt de magnificis cronographorum gestibus sparsim prout potui ea reperire, in præsentem libellum stilo licet retorto conglutinare desudavi. Et posteris nostris veluti nobis anteriores nostri caritatis poculum hujusmodi propinaverunt. Sub qualicumque exemplari cum aviditate consimili cordis mei, scientiola mea licet

Purpose of the writer.

His diligence in compilation

[1] This title is rubricated in Cotton. Tib. C. vii., hereafter cited as A. If we compare the spelling of the author's name in this title with that exhibited in the first letters of the chapters, it will be seen that the title is not of the same date as the text.

[2] This title is not in MS. Claudius E. iii., hereafter cited as MS.

[3] *cronografos*, MS. and A., et infra.

[4] *karitatis*, A.

[5] *immiscere*, A.

[6] *cognationis*, MS.

[7] Not in A.

[8] *rengno*, A.

The province of history.

recalcitrante, dirivare corde tenus concupisco. Igitur historia cum sit nuncia vetustatis præteritæ, testis transactorum temporum est, et memoria vitæ bonorum atque malorum norma prælucens hiis qui se regere tam in corpore quam in anima regulariter disponunt. Historia præminentes animæ et corporis sensatorum dotes possidendo occupat, suosque quamplurimum sensualiter prærogat possessores. Et cum historia quodammodo dici potest immortalis, cum ea quæ fuerunt oblivioni tradita ad memoriam revocat et quasi recenti animo reducit, et alias peritura si scripta [1] non forent renovat et aliqualicunque quasi morte separata vivificat et aliis post alios succedentibus ut ita dicam perpetuat et thesaurabiliter conservat, ut per ea quæ scripta et lecta conspiciuntur intellecta levius evitent et luculentius provideant mala quæ de die in diem incessabiliter habitantibus terram, pro dolor! emergunt.

Appeal to the reader.

Iccirco inter cætera lectoris [2] facetiam cum intimis cordis expansis visceribus exposco ne lectitando stadium laboris mei cum subrisu [3] aliquociens aspiciat. Cum sit inter cætera cronographorum florida scripta velut præpatens palia inter tritici grana peroptima: sed [4] pocius voluntatis meæ desiderio quam inertis facundiæ stilo alludendo sitibundus aspiret. Igitur

The author will draw upon the seventh book of Higden at first.

opusculum historiolæ meæ a conquestu regni Angliæ cum adminiculo septimi libri Cistrensis [5] laudiflui cronographi perlucide scribentis, cujus seriem de verbo ad verbum cum aliis quæ aspectui meo sparsim se obtulerant inscribere seriatim propono, telamque eventuum medio tempore in regno Angliæ et partibus finitimis per Anglicos et quandoque aliquosculos alios in regnis aliis partim inmiscendo secundum parvitatem stilioli sensus mei usque ad præsens tempus ordiri

[1] *scriptura si non*, A.

[2] *lectores*, A.; and MS. also, but corrected.

[3] From A.; *subrusu*, MS.

[4] *set*, A., and so always.

[5] From A.; *Sistrensis*, MS.

diligenter attentabo, secundum quod deus, fons et origo totius bonitatis et totius scientiæ infusor, venas cordis mei rore pneumatis[1] cælestis, in quo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ sunt reconditi, sua ineffabili Twys. col. 2312. benignitate, licet immerito, irrigare dignatus fuerit de suo speciali dono. Denique plerisque præsens opusculum nostrum forte videretur nimis deficiens, et sic minus idoneum, si in primordio nostræ relationis in adventu Willelmi bastardi in Angliam et conquestum ejusdem nostrum stilum scribendi figeremus, nisi de ejus origine et parentela, videlicet quo titulo quove jure consanguinitatis ut linialiter sub successione progenitorum suorum monarchia regni Angliæ eidem Willelmo attinuerit et inde ad eam aspiraverit, pro nostro modulo præmitteremus. Iccirco ad ejus priores progenitores calamum vertere et linialiter genealogiam[2] ejusdem Willelmi describere et de progenie in progeniem gradatim procedere et a prima stipite parentelæ ejus per ramos donec in ejus personam regni Angliæ rectum heredem perveniam, sub brevitate qua potero enodare curabo. Sicque antequam ad conquestum regni Angliæ procedam quendam parvulum libellum de origine, ortu, et linea consanguinitatis ejusdem Willelmi bastardi quam erga sanctum Edwardum confessorem ultimum regem Angliæ, Harraldo rege intrusore excepto,[3] habebat, præmittere vigilavi per xvj. capitula secundum numerum et seriem literarum vocabuli mei, telam incepti opusculi[4] per capitulares literas ordiendo, ut diligens lector investigare lucide valeat hujus opusculi inquisitorem. Insuper opus inceptum videlicet a conquestu regni Angliæ in v. partes protelare curavi, in quarum duabus primis xvij.

He must go back beyond the Norman conquest.

He will set forth the lineage of William the Conqueror.

Division of the work. The chapters of the first two

[1] *peumatis*, MS. and A.

[2] *genologiam*, MS. and A.

[3] *excepto*, from A. In MS. *to* is written above the line, but nothing to represent the former part of the word.

[4] *sermonis* in A.; but *opusculi* is written over in paler ink.

A 2

books to begin with the letters of the author's name.

capitulorum numerum præsentis[1] libelli seriem et ordinem literarum de vocabuli mei expressione sumptarum observando perorare curavi. Tertiam vero partem et quartam propter prolixitatem sermonis et eventuum inexplicabilem concursum et finis incepti operis inexpectabilem visionem absque tali capitulorum ordine transcurrendo annotare lacessitus præoccupavi.[2] Sicque totum laborem præsentis operis in quinque partes sive libellos distinctos protelando orditus sum.

[CAP. I.][3]

Of the expulsion of Edwy, the son of Edmund. The throne vacant for more than a year.

[4]Historiæ tradunt in abbatia Leycestriæ quod post expulsionem Edewini filii Edmundi regis Angliæ quod monarchia regni vacavit per annum et amplius. Qui Edewinus propter malam vitam et propter enormia facta quæ exercuerat contra ecclesiam expulsus est a regno et turpiter ejectus. Et inde procedente tempore fiebant homicidia et scelera multa, atque mala infinita evenerunt in populo pro defectu gubernationis, donec sancti viri de clero et de populo miserunt se in afflictionibus et sine intermissione egerunt pœnitentiam die ac nocte orantes deum ut eos exaudiret et in tanta calamitate[5] misericorditer eis subveniret, donans eis regem talem qui regnum Angliæ sic gubernaret quod cederet ad honorem dei et commodum regni. Et eorum preces ex alto deus aspiciens nocturnali silentio vox divinitus insonuit ut Edgarum adhuc juvenem coronarent

Accession of Edgar.

---

[1] *præsedentis*, MS.

[2] *præocupavi*, A..

[3] Chapter not marked in MS. or A.

[4] This is the first letter of the compiler's name.

[5] *calamitate*, so MS., but in a later hand. Some word has been written in A., but erased. It may have been *necessitate*.

Twys. col. 2313. in regem. Qui læti divino oraculo Edgarum fratrem Edwini sustulerunt celeriter in regem. Et erat Edgarus xvj. annorum cum regere cœpisset et xxj. annis regnavit in Anglia. In cujus exortu sanctus Dunstanus audivit angelos cantantes [et dicentes,][1] Pax in terra Angliæ cum plenitudine omnium bonorum dummodo puer iste regnaverit et Edwardus filius ejus post se. Et sic fuit electus in regem et coronatus divino oraculo quod nunquam accidit cuiquam regi Angliæ retroactis temporibus. Et credebatur non esse meliorem eo regem in mundo, deo devotus, bonus et affabilis, humilis, justitiam servans, nec respexit personam cujuscumque in judicio quin judicaret secundum delicti quantitatem et [personæ][1] qualitatem. In tempore suo non erat latro nec raptor nec prædo, nec qui pacem infringere auderet, quin de eo statim faceret justitiam. Iste Edgarus habuit duas uxores, scilicet Egelfledam, quæ vocata est candida, de qua genuit Edwardum postea regem et martirem, et sanctam Editham. De secunda, scilicet Alfritha filia Edgari, ducis Devoniæ, Anglice Devenschire,[2] Edgarus genuit Edmundum qui ante patrem suum obiit, [et][3] Egelredum qui post fratrem suum Edmundum regnavit. Hæc Alfritha post disponsata fuit cuidam Ethelwaldo. Hic Edgarus sanctum Dunstanum per fratrem suum Edwinum exlegatum revocavit.

Angels' song at his accession.

Happy times of his reign.

Of his family.

[4]Higd. vii. 18, 20. Hic Edgarus xxj° anno regni sui idibus Julii obiit, apud Glaston[5] sepultus, ubi postmodum sub anno gratiæ millesimo lij. post sepulturam ejus, cum abbas Aykwardus[6] tumulum ejus irreverenter effodisset, inventum est corpus ejus incorruptum et ita corpulentum ut in novo locello ingredi non posset, sanguisque recens ex effossione[7] visus est distillare; sicque super altare cum aliis reliquiis reconditum est. Abbas ille temerator amens effectus exiens de ecclesia fractis cervicibus expiravit.

---

[1] From A.

[2] *Devonchire*, A.

[3] *et* from A.

[4] The references to Higden are made to the volume and page of the edition already published in this series.

[5] *Glastoniam*, Higd.

[6] *Aylwardus*, Higd.

[7] *ex effossione*] de corpore, Higd.

Election of Edward, Edgar's son, through Dunstan's influence.

Edwardus filius Edgari juvenis auxilio Dunstani Cantuariensis archiepiscopi ceterorumque episcoporum in regem sublimatur contra voluntatem quorundam optimatum et potissime novercæ suæ Elfrithæ quæ filium suum Egelredum septennem in regem erigere conabatur, ut sic ipsa potius sub nomine ejus imperaret. Iste Edwardus regnavit tribus annis et dimidio in sublimitate. Cumque Edwardus adhuc juvenis quadam die pergeret venatum dispersis commilitonibus suis in silva accidit ut solus lassus rediret per hospitium Elfrithæ novercæ suæ, quæ læta [quod][1] opportunitatem nocendi nacta esset vultum quam hillarem ei prætendebat et gaudifluo honore eum recipiebat, et osculabatur eum fervide, et dum ipse biberet percussit eum una sica, at ille percussus sic equum suum urgebat redire ad socios suos, agitato equo uno pede[2] lapsus alteroque per devia tractus undante cruore apud Corvisgate signa mortis dedit suis militibus, monstrando causam suæ interemptionis.

His murder.

Tunc ipsa ignobiliter apud Warram[3] per triennium habitante,[4] sepulto arriserunt[5] divina miracula, nam cælesti luce de summis emissa claudus recepit gressum, mutus, surdus, cæcus organum cupitum, omnis denique invalitudo sospitatis sumpsit statum. [Quo][6] rumore attonita interfectrix ipsius dirigit se tumbam ipsius visitare, et in jumento[7] vecta quod quidem nec flagris nec clamoribus minari potuit, mutatoque sæpius jumento id idem attemptavit nec proficere valuit. Unde quod per seipsam non potuit per alium efficit, nam Elferus minister ejus corpus Edwardi apud Septoniam, quæ modo Schaftisbure, solemniter tumulavit. Succedente tempore pars corporis ejus apud Leof monasterium juxta Hertford,[8] pars apud Abendoun translatum est, locus vero apud Septoniam ubi pulvis ejus adhuc integra

Higd. vii. 34, 36, 38.

Twys. col. 2314.

---

[1] From A. Written above in MS. by a later hand.
[2] *pende*, MS.
[3] *Warham*, Higd.
[4] *habitante* added on margin of A.
[5] *arriserant*, MS. and A.
[6] From A.
[7] *jumenta*, A.
[8] *Herford*, A.; *Herefordiam*, Higd.

viriditate palpitat Edwardstowe[1] nuncupatur. Pro hac autem interfectione Elfritha construxit duo monasteria fœminarum, et ipsa deposita terrena pompa diu et dire pœnituit, [jugiter][2] in cilicio et jejunio corpus frangens, cruces quas potuit insuper fronti[3] et pectori imprimens, nec tamen omnino vindictam evasit. Elferus prædictus post annum a tumulatione prædicti martiris a pediculis et vermibus est consumptus.

[CAPITULUM II.

De Egelredo.][4]

Higd. vii. 40. [5]Egelredus filius Edgari ex secunda uxore Elfritha post occisionem fratris sui Edwardi in regem levatus 38. annis regnum potius obsedit quam .rexit. Nam vitæ suæ cursus sævus et infaustus fuit; in principio miser, et[6] in medio et in fine turpis et reprobus. Dum beatus Dunstanus eum baptizaret ventris fluxu fontem sacrum fœdavit, unde turbatus Dunstanus dixit, "per deum iste si vixerit ignavus "erit."

Of the evil times of Egelred [Ethelred].

Iste Egelredus[7] vocatus est bastardus eo quod ex secunda uxore sit natus. Iste tenuit regnum in magna angustia, labore et ærumnis; nec mirum, quia sic felonice et injuste intrusus est in regnum. Insuper adeo malificiosus erat, quod semper erat rancor et contentio inter ipsum et majores regni. Et adeo cupidus fuit, quod omni tempore suo solicitudinem habuit qualiter posset cum aliqua cautela [et][8] circumventione causam qualemcumque fucatam

---

[1] *Edwarstowe*, MS.

[2] From A.

[3] *fronti*, A.; the word is very indistinct in MS., and instead of *insuper* the reading appears to be *in*.

[4] From A. Neither chapter marked nor title in MS.

[5] Second letter of the compiler's name.

[6] *et*, om. A.

[7] *Egelbertus*, MS. errore.

[8] From A.

conjecturare, rapere et spoliare bona religiosorum terræ: et primo regnavit pacifice x. annis usque ad obitum sancti Dunstani qui in die coronationis Egelredi protulit hoc oraculum, "Quoniam aspirasti ad regnum "per mortem fratris tui in cujus sanguine conspiraverunt "Angli cum ignominiosa matre, non deficiet ab eis sanguis "et gladius donec populus ignotæ linguæ perveniens eos ad[1] "ultimam redigat servitutem; nec expiabitur[2] hoc delictum "nisi longa vindicta." Cum autem ipse Egelredus[3] puer decennis ploraret fratrem suum sic necatum, in tantum commovit matrem furentem ut ipsa aliud flagellum ad manum non habens arreptis[4] cereis candelis ipsum pæne ad mortem flagellavit. Quamobrem in omni vita sua lumen cereum exhorruit. Egelredus genuit ex Ethelgiva filia Egberti comitis Edmundum cognomento ferreum latus, Edwynum, Ethelstanum, et filiam Edgivam; postmodum duxit uxorem Emmam filiam Ricardi primi, ducis Normanniæ, qui fuerat tertius dux Normanniæ, de qua genuit Alfredum et Edwardum. Higd. vii. 40, 42.

Rex Egelredus propter quasdam dissensiones inter ipsum et Roffensem præsulem, urbem Roffensem obsedit, et mandat ei Dunstanus ut furori desistat nec sanctum Andream loci patronum irritet. Mandato ejus contempto mittit ei centum libras ut obsidionem solvat. Quibus acceptis miratus Dunstanus ei mandat, "Quia prætulisti aurum deo, argentum "apostolo, propter[5] cupiditatem tuam venient cito super te "mala, sed non me vivente." Biennio igitur post hoc mortuo Dunstano [venerunt Dani],[6] venerunt et duæ a retro seculis incognitæ pestes in Anglia, scilicet febris hominum, lues animalium quæ Anglice schitta, Latine fluxus interaneorum, vocatur. Higd. vii. 50. Twys. col. 2315.

Interea Dunstano mortuo, Dani venerunt in Angliam, quasi in quolibet portu Angliæ; unde nesciebatur qua parte illis occurrere[7] possent,[8] unde consilio Sirisii[9] archiepiscopi successoris Dunstani tributum annuum solvunt. Primo Higd. vii. 54, 56.

[1] *in*, A.

[2] *exspiabitur*, MS. and A.

[3] *Egelgerus*, A.

[4] *areptis*, MS. and A.

[5] *propter* omitted both in MS. and A., but added on the margins. MS. has in text *populo*.

[6] *venerunt Dani*, from A. The words are in Higd.

[7] *occurrerent*, MS.

[8] *possent* added in marg. of A.

[9] *Siricii*, Higd.

anno x. millia libras. Secundo anno xvj. millia. Tertio anno xx. millia. Quarto anno xxiiij. millia. Quinto anno xxx. millia, tandem xl. millia donec pecunia deficiebat in Anglia. Et tunc redierunt iterum ad rapinas, Northimbriam deprædantes et Londoniam obsidentes coegerunt regem tributum dare. Interea Anlafus rex Danorum per Elphegum episcopum Wyntonensem datis obsidibus ductus est ad regem Egelredum, quem rex Egelredus levavit de sacro fonte, et idem episcopus eum confirmavit, unde ille deinceps nil nocens ad propria remeavit.[1]

Attacks of the Danes multiplied.

Nec ex hoc hostes pacificati, sed majus crescentes Angliam spoliaverunt. Verum etiam cum in re puplica quamplurimum præsentia ducis valet spectata, visus ejus audacia et bellandi adortatio et disciplina, hæc in Anglia totaliter novercabantur diebus hujus Egelredi. Nam in collectione exercitus, in fabricatione navium, in adjuvatione consilii magnatum et communitatis nihil prosperum provenit. Nam populus non regulatus sed cupiditate allectus rapinas nimis assuevit; corde tabescens de facile fugiebat; et quod mirum est, tempestas naves quassavit, et reservatas manus inimica diripuit, incendit et submersit. Proceres quoque regni si quando ad consilium congregati pocius de singularibus et inutilibus quam de communibus negociis consultabant, et ideo eorum consilium more puerorum inanuit.[2] Et si quid utile decrevissent, Edricus comes Salusburiensis fidelem se ostendens sed actu proditor inimicis revelat.[3] Ricardus primus, dux tercius Normanniæ, obiit cui successit Ricardus secundus, dux quartus Normanniæ, 28. annis, qui præ nimia bonitate vocatus est bonus.

Utter disorganization of the English.

Higd. vii. 84.

Rex Egelredus duxit uxorem Emmam filiam Ricardi primi, ducis tertii Normanniæ, quo proventu elatus jussit omnes Danos in Anglia una nocte occidi, quod et factum est in nocte sancti Bricii.[4]

---

[1] *ructavit?* MS.

[2] *patuit*, MS. by a later hand.

[3] *revelat* has been inserted after an erasure. A. looks like *scibat*.

[4] *Briccii*, Higd.

Of Sweyn, and the Danegelt.

Sed Swanus rex Daciæ exsecrabiliter hoc vendicavit. Iccirco rex Egelredus de consilio procerum solvit Danis tributum xxx. millium lib. pro habenda pace. Dani innumerabilia mala in Anglia illis diebus exercebant, quæ in Cistrensi Cronica describuntur, et propter suam magnitudinem hic omittuntur. Interim post mortem Swani, Canutus filius ejus successit. Et Angli hoc audientes mittunt ad regem Egelredum in Normanniam, et promittunt ei si benignius solito se vellet habere erga eos Canutum excluderent, et ipsum præferrent. At ille promissis aplaudens misit Edwardum filium suum pro pace in Angliam inter ipsum et proceres firmanda, postmodum ille veniens Canutum de Lindesheia profugavit, sed in aliis partibus multa mala exercuit.

Contest between Ethelred and Canute.

Rex Egelredus ix. kal. Maij Londoniæ defunctus est in ecclesia sancti Pauli sepultus, post cujus mortem proceres regni cum clero stirpem ejus abhorrentes apud Sowthamton Canutum recognoverunt regem suum fore. Quibus ipse juramentum præstitit fore illis fidelis dominus secundum deum et sæculum. Londonienses cum nonnulla parte procerum Edmundum ferreum latus filium Egelredi in regem erexerunt. Higd. vii. 98.

Rex Egelredus genuit de Emma filia Ricardi primi, ducis tercii Normanniæ, duos filios, scilicet Alfredum et Edwardum confessorem, et de una alia uxore habuit Edmundum ferreum latus qui sic dicebatur propter probitatem suam, cujus sagitta nunquam incassum reversa neque gladius in vanum extractus aut lancea quandocumque frustra vibrata. Iste Edmundus nunquam rediit de prælio absque victoria, si prodicio Edrici comitis Devoniæ seu Salusburgensis non intervenisset. Twys. col. 2316

Of Edmund Ironside.

Nam Canutus interim Londoniam obsedit, sed inde repulsus in Dorsatania[1] juxta Gyllyngam[2] cum Edmundo dimicans vincitur: et post hoc in æstate Edmundus cum majori exercitu in provincia Wicciorum contra Canutum Higd. vii. 100, 102.

---

[1] *Dorsetania*, Higd. | [2] *Gillyngam*, A.

acriter dimicans ut præ lassitudine uterque exercitus ab invicem discederet, et Danos in crastino Edmundus protrivisset, sed falsus Edricus caput cujusdam occisi militis simillimi ostendit exercitui dicens, "Fugite Angli, ecce caput "domini vestri Edmundi;" et Edmundus [hoc agnoscens][1] acrius instat usque ad noctem; Canutus [de][2] nocte Londoniam tendit; Edmundus a tergo sequitur, urbem liberat et apud Brentforde Dani iterum vincuntur. Tunc Edricus juravit fidelitatem Edmundo. Et Edmundus quarto Danos devicit apud Siteforde[3] in Kantia, et usque ad insulam de Schepeye profugavit. Hiis et aliis multis inter eos ita gestis, secundum consilium Edrici obsidibus[4] hinc inde datis pax inter reges reformata est in ripa Saprinæ[5] apud Dorhurst.[6] Nam surrexit quidam miles in medio dicens in hunc modum:

"Quotidie morimur, sed nullus vincit; invincibilis utique "est uterque rex; et hujus continui discriminis nullus "restat fructus nisi ut cæsis utriusque exercitus militibus "duces tandem necessitate coacti componant vel certe soli "pugnent. Quare igitur unum istorum non modo faciunt? "Et si componant, quare non sufficiet modo regnum "duobus solito locupletius quod olim v. regibus satis fuit? "Quod si tanta sit in eis dominandi libido, ut uterque "dedignetur cum alio partem habere aut alteri subesse, "tunc pugnent soli qui soli cupiunt dominari, ne si omnes "pugnent, omnibus interfectis, sint non milites quibus "duces imperent nec sint qui adversus extraneos patriam "defendant."

Convenientibus igitur apud insulam de Olneye juxta Gloverniam utrisque exercitibus acclamatur a cunctis, "Aut "componant aut soli pugnent." Occurrentes igitur ambo reges populo hinc inde spectante, primo in equis, postmodum pedibus certamen ineunt; et cum Canutus comperit Edmundum invincibilem de regni participio componit. Inde projectis armis ruunt in oscula exultantibus cunctis.

Iste Edmundus genuit Edmundum et Edwardum nomine. Edmundus v. anno regni sui apud Glover- Family of Edmund Ironside.

[1] From A.; *agressus*, MS.

[2] Om. MS.

[3] *Occefort*, Higd.

[4] In both MS. and A. the text is here very indistinct. In MS. after *obsidibus* is written above in a later hand *hinc*. Then follows *inde* with an illegible word after it, and then *datis*. In A. it looks like *obsidibus inde hinc idque datis*. The text is given in accordance with Higden.

[5] *Sparinæ*, MS.

[6] *Dehurst*, MS.

niam pro eo quod barones sui suspicabantur eum proditorem et subversorem communis profectus regni sui eo quod nimis inclinatus fuit antedictis Danis et prætulit eorum consilium consilio legiorum suorum juratorum[1] fidelium, incurrit mortem infra scriptam.

Stories about the way in which Edmund came by his death.

De morte ejus multæ sunt opiniones, sed sufficiat una pro omnibus cum sit per proditionem occisus Edrici. Iste Edricus rogavit Edmundum dominum suum ad prandium, et post prandium cum intrant cameram vidit unum tristegum cum ymagine ad similitudinem unius sagittarii, tenentis arcum in manu, tendentis arcum cum sagitta. Et rex miratus accessit propius, et cum tetigisset ymaginem manu sua, statim ymago emisit sagittam et interfecit regem. Nam Edricus Twys. col. 2317. proditor imaginabatur per sortilegium taliter occidere dominum suum, ut sic cariorem faceret se Canuto. Quidam dicunt quod Edricus quadam vice cum Edmundus ad requisita naturæ ad privatam domum accessit, sub domo se abscondit, et regem Edmundum ad necessaria sedentem inter celanda ferro transfodit et occidit. Alii dicunt quod corrupit muneribus camerarios Edmundi ut ipsi eum in lecto occiderent.

Edric was the traitor, and seized the two sons of Edmund.

Sive sic, sive sic, per Edricum mortuus est proditiose. Mortuo sic Edmundo dolose, statim Edricus accessit ad uxorem Edmundi nescientem de eventu, et tulit duos filios ejus Edwardum et Edmundum et duxit eos ad Canutum aliquamdiu dissimulans flagitium.

[1] *auratorum*, MS.

[CAP. III.][1]

[2] Nunc mortuo Edmundo latus ferreum vocato Canutus monarcha totius Angliæ effectus, ante quem rex nullus natus est in Anglia tam magnus præter Arthurum magnum. Nam dominus exstitit totius Angliæ, Daciæ, Norwegiæ, et Scociæ post mortem Edmundi, et pene regnavit xx. annis. Canute made King of England.

Primo anno coronationis suæ venerunt ad regem Canutum omnes[3] qui per excitationem Edrici conspiraverunt in mortem Edmundi, et ostenderunt regi facinus suum, et rex misit pro magnatibus et proceribus regni et fecit proditores recognoscere facinus suum, timuit enim sibi ne crederetur ipsum scelus prædictum meditatum fuisse. Confession and punishment of those who had been agents in Edmund's murder.

Tunc jussit omnes primo trahi deinde suspendi. Nam Edmundus et Canutus mutuo juraverunt fœdus fraternitatis et fidelitatis.

Higd. vii. 106, 108. Canutus regnum Angliæ in iiij. partes divisit. Westsaxiam reservavit sibi ipsi, Eastangliam Turkillo comiti, Merciam Edrico perfido, Northumbriam Hiricio. Inde apud Londoniam consilio coacto quærit a proceribus an in illo sociali fœdere inter ipsum et Edmundum aliqua mentio fuisset facta de successione fratrum aut filiorum Edmundi post mortem suam. Et illi responderunt falsissime et adulatorie æstimantes se per hoc apud regem magnos futuros. Insuper et juraverunt regi Canuto quod ipsum in regem susciperent et progeniem Edmundi omnino depellerent, unde et justo dei judicio quidam eorum sunt interfecti, quidam exterminati. Nam Canutus consilio Edrici exlegavit Edwynum[4] fratrem Edmundi qui rex rusticorum appellatus est, postmodum reconciliatus [dolose interfectus est. Canutus consilio Edrici exlegavit filios Edmundi ferreum latus][5] Edmundum et Edwardum et transmisit eos ad regem Suavorum

---

[1] From A., not in MS.

[2] Third letter of the compiler's name.

[3] *omnes*, from A.; *illi*, MS. sec. man.

[4] *Edwynum*, from Higd.; *Godwynum*, MS.

[5] From A.; omitted in MS.

feriendos, qui dei timore tactus misit eos ad regem Hungariæ vitæ reservandos, et cito post Edmundus duxit uxorem filiam regis Hungariæ, et cito post sine liberis discessit. Edwardus duxit Agatham filiam Henrici imperatoris de qua genuit sanctam Margaretam reginam Scotiæ. Malcolmus genuit de dicta Margareta Matilden quæ postea fuit regina Angliæ per Henricum primum filium Conquestoris, sicut infra plenius patebit, qui eam habuit uxorem et genuit ex ea Matildam imperatricem, de qua venit Henricus filius imperatricis et sanctimonialem Christianam[1] et Edgarum Adeling. Postmodum sanctus Edwardus istum Edgarum proposuerat hæredem Angliæ fecisse, sed timens filios Godwini comitis Kantiæ et propriæ gentis nequitiam Willelmum Normannum adoptavit.

Rex Canutus ut firmius regnum sibi astringeret duxit uxorem Emmam reginam, regis Egelredi quondam uxorem, de qua genuit Hardecnutum. Twys. col. 2318.

Post hæc in natale Domini orta est discordia inter regem et perfidum Edricum, et ait Edricus regi,—

Quarrel between Canute and Edric the traitor.

"Karissime rex, non deberetis mihi aspere loqui, "nec aliquid mali pati inferri mihi. Nam nunquam "gauderetis de regno Angliæ adepto si ego non intervenissem; nam proprium dominum pro amore vestro "reliqui in tantum quod mortem ejus pro integro "regno vobis adducendo præoccupavi, justum dominum "[meum,][2] meum legium interficiendo, et tam leviter "tantam dilectionem collatam parvipenditis[3]?"

Fitting end of Edric.

Hæc dixit ante prandium coram audientibus. Rex inde attonitus et iracundia motus et magno[4] dolore tactus, ne forte suspicarentur audientes ipsum ad hoc assensum præbuisse "Nequissime," inquit, "hominum "et perfidissime proditor; proprium dominum tuum "legium regem occidisti cui fidelis apparebas." Statim jussit ligari manus et pedes et mitti in unam fundam [cum][5] machina et proici per fenestram ab alta turri

---

[1] *Christinam*, Higd.
[2] From A.
[3] *parvipendatis*, MS. and A.
[4] *regno*, MS. errore.
[5] From A.

in aquam Thamesiæ, et mortuus est. Postea Canutus vixit per xx. annos, et post celebravit parliamentum apud Oxoniam, ubi Angli simul et Dani de legibus Edgari observandis concordes sunt effecti. Canute's Parliament at Oxford.

Higd. vii. 110–116. Canutus adduxit Daciam Anglicos secum contra Wandalicos sibi infestos, undo nocte bellum præcedente Angli duce Godwyno inscio rege inproviso hostes fugaverunt et disperserunt. Unde rex habuit deinceps Anglos in summo honore. Bristhwoldus[1] monachus Glastoniensis qui postmodum fuit primus episcopus Wiltoniensis dum contemplando cogitaret de regia stirpe Anglorum pæne tunc deleta, sopor irruit in eum, et vidit Petrum apostolum manu sua tenere Edwardum filium Egelredi in Normannia eo tempore exulantem, in regem consecrare, ac sanctitatem ejus cum numero xxiij. annorum quibus regnaturus erat plene ostendere. Monachus de posteritate Edwardi et successione ejus regis inquisivit. Respondit Petrus, "Regnum Angliæ regnum "dei est, post istum providebit deus." Egelnotus Cantuariensis archiepiscopus de Roma veniens apud Papiam urbem brachium sancti Augustini doctoris centum talentis argenti et uno talento auri comparavit, quod amore Leofrici comitis Conventriam misit.

[CAP. IV.][2]

Higd. vii. 118. [3]Ricardus secundus, dux iiij. Normanniæ, obiit, cui successit Ricardus filius suus iij., dux v. Normanniæ, quem post annum sui ducatus frater suus junior veneno extinxit, unde idem frater suus [Robertus][4] nomine eidem successit. Post septimum ducatus sui annum corde compunctus nudipes Ierosolymam ivit peregrinus et Bitiniæ obiit.

Higd. vii. 122–128. Transiens iste Robertus aliquando per Phalesiam[5] urbem Normanniæ vidit puellam Arlec nomine pellipari filiam,

---

[1] *Brithwoldus*, Higd.

[2] From A.

[3] Fourth letter of the compiler's name.

[4] From A.; written over in a later hand in MS.

[5] *Phaleriam*, MS. and A.

inter cæteras in chorea tripudiantem, nocte sequenti illam sibi conjunxit, quam vice uxoris aliquandiu tenens Willelmum conquestorem ex ea generavit. Cujus futuram magnitudinem matris portendebat[1] [sompnium]. Quæ intestina sua per Angliam et Normanniam viderat dilatari, ipsaque partus effusione pusio humum attigit, ambasque manus de pulvere pavimenti implevit, constrinxit et complodit. Qua ex re obstetrix ipsum regem fore futurum pronunciavit. Hæc itaque puella Arlec dum prima nocte ad lectum ducis Roberti duceretur, fregit camisiam suam propriam a mento usque pedes; et requisita a duce cur hoc faceret, respondit, "Non esse decens nec facetia ut ima pars camisiæ quæ pedes suos ambierat ad os domini sui verteretur. Igitur dux Robertus Ierusalem tendens convocatis proceribus suis apud Fiscanum fecit[2] omnes jurare fidelitatem filio suo Willelmo tunc septenni, cui Gilbertum comitem statuit tutorem, tutelamque tutoris Henrico regi Francorum assignavit. Et hanc fidelitatem usque ad obitum Roberti proceres servavere[3] pupillo, sed morte ejus audita unusquisque sibi prospexit et pupillum neglexit. Tandem interfecto Gilberto prædicto per Radulfum pueri patruelem, ubique cædes fiebant homicidia et furta, et intestinis discidiis patria ulcerata est. Willelmus[4] adhuc in armis adolescens Gwydonem Burgundum ex filia Ricardi secundi sibi consanguinei totius factionis auctorem cepit et extinxit; Odonem fratrem regis Franciæ contra se venientem fugavit. Quo audito Henricus [rex][5] Franciæ cum ampla multitudine occurrens profugavit turpiter; sed intercurrentibus mediatoribus pax inter eos reformatur, regii captivi liberantur: ubi summarie[6] notandum est quod cum Willelmus ille cum rege Franciæ sæpius conflixerit, nunquam subito sicut nostri moderni faciunt, sed prænunciata belli die superiorem semper manum reportaverit. Inde mortuo rege Franciæ terras Normanniæ appendices quamvis diu obsoletas, puta Cenomanicum comitatum, Britanniam minorem quam rex Karolus cum filia sua Gilla dederat

Twys. col. 2319.

---

[1] Omitted, but supplied on the margin both in MS. and A.

[2] *fecit*, from A., written sec. man. in MS.

[3] *servaré* in MS. and A., but corrected in both sec. man.

[4] *Willelmo*, MS. errore.

[5] *rex* is in neither MS. nor A. prim. man., but is written between the lines in the latter.

[6] *summarie*, written in MS. sum̄e.

[Rolloni],[1] probe adquisivit. Dux igitur Robertus Ierosolymam tendens transivit per Burgundiam, ubi dum mane ultimus omnium peregrinorum portam exiret, a portario cum baculo percussus est; qui statim deo gratias agens, dixit suis, "Nolite me vindicare quia majori malo dignus sum; ego "[diligo][2] istum ictum plus quam totam Rothomagum." Et Romam veniens crucem a papa suscepit. Mulam cui insederat fecit auro ferrari et prohibuit omnibus suis ne quando ferraturæ caderent eas recolligerent. Inde Constantinopolim ad imperatorem veniens et cum eo loquens [cum][3] scamnum non haberetur in domo, sedit super pallium proprium secundum morem patriæ suæ, et id idem fecerunt milites sui. Surgentes autem sicut dux præceperat dimiserunt pallia sua ibi, dicentes, se non debere secum auferre sedilia[4] sua. Et dum Robertus rogaretur ab imperatore sumptus ab eo accipere, respondit se velle dum peregrinaretur de suo vivere, sed in redeundo se velle imperatoris voluntatem facere. Imperator jussit ne quis ei ligna ad coquendum cibos suos venderet. At dux nuces emit, quibus coxit victualia. Imperator admirans ducis probitatem bancos et[5] in curia sua statuit deinceps loco palliorum suorum. Post hæc dux ægrotavit in itinere quod neque ire neque equitare potuit, qua de causa conduxit Saracenos qui eum de die ferrent in feretro super humeros. Unde cuidam Normanno domum redeunti jussit dux ut Normannis rumores de duce quærentibus diceret, "quod viderat dæmones ducem ferre "versus cælum." Saracenos vocabat dæmones, Ierusalem cælum. Fuit consuetudo quod nullus Christianus Ierusalem urbem nisi pretio intraret. Unde multi peregrini de adventu ducis audientes auxilium ab eo petebant. Quibus ille
Twys. col. 2320. per cor ventris sui juravit, quod quam diu duraret sibi unus denarius ipse ultimus introiret. Quod audiens Saracenus dominus urbis et de aliis ejus probitatibus audiret, prohibuit statim ne quicquam de eo aut de eum comitantibus caperetur, et totam oblationem illius diei statim ei

---

[1] From A. In MS. only sec. man.

[2] In MS. only written on margin, but in text of A.

[3] From A. In MS. on margin.

[4] *sedula*, MS. and A. errore.

[5] After *et* is an erasure in MS., and upon that is written *scamna fecit in locis palliorum suorum.* In A. *scamna fecit* is written over in a later hand. The text in A. is *et curia sua statuit deinceps loca* (corrected into *loco*). Higd. omits *et*.

similiter contulit, quam ille statim pauperibus dedit; et cito post in Britannia[1] obiit.

Norrigani regem suum sanctum Olavum propter ejus simplicitatem respuentes, regem Canutum super eos induxerunt. Qui Olavus post hoc anno nefarie interemptus est. Benedictus ix. sedet papa annis viij. Iste de papatu ejectus est et alius similiter loco ejus subrogatus est; sed et illo ejecto restitutus est Benedictus et adhuc ipso ejecto institutus est Johannes presbyter qui dictus est Gregorius sextus, sed ille Benedictus, papa effectus, cum esset rudis literarum alium papam ad exsequenda negotia ecclesiastica substituit; quod cum multis displiceret superinductus est et tertius qui vices duorum expleret; tandem uno contra duos et duobus contra unum contendentibus Henricus imperator gener Conradi et successor, illis tribus depositis Bambursensem[2] episcopum qui Clemens ij. dictus est violenter instituit, a quo et ipse coronatus est. Coegit etiam jurare Romanos quod deinceps sine assensu suo papam non eligerent. Higd. vii. 130, 132.

[CAP. V.][3]

Grounds of Canute's claim to the throne of England.

[4]Inter cætera videamus[5] quam ob causam et qua ratione Canutus venit in Angliam et misit clamium in regno Angliæ. Fuit quondam in Anglia quidam rex Egelwoldus nomine, et genuit ij. filios et iij. filias et omnes moriebantur excepta filia minore nomine Goldusbourgh[6] ætatis vj. annorum et dimidii quando pater ejus moriebatur. Iste Egelwoldus dum moreretur commendavit tutelam filiæ suæ cuidam Godrico duci Cornubiæ, qui maritavit eam cuidam Havelec[7]

---

[1] Sic in MS. and A.

[2] *Ramburgensem*, Higd.

[3] From A. But the first five words are in large letters in MS., thus marking a break.

[4] Fifth letter of the compiler's name.

[5] *vidiamus*, MS.

[6] On the margin of MS., as if in explanation of this word, is written *Argentilla*.

[7] *Avelec*, MS.

filio Birkelani regis Daciæ apud Lincolniam, qui postea regnavit tam in Anglia quam in Dacia simul; in Dacia jure hæreditario et Anglia jure hæreditatis uxoris suæ.

His descent traced through an English princess.

Inde Dani sumpserunt nimiam audaciam in Anglia et suppeditaverunt Anglos longo tempore, sicut continetur in historia de Grimmisby, quia quidam Grym nomine nutrivit prædictum Havelec apud Grimmisby usque ad tempus quo illo Havelec desponsavit prædictam Goldusbourgh apud Lincolniam. Et quia prædictus Grym quando primo adduxit puerum de Dacia primo applicuit illo loco, sortitus est nomen a nomine ejus Grimmisby.

The legendary history of Havelock the Dane.

Iste Havelec regnavit xxxj. annis et rexit populum suum cum ingenti honore, et genuit xv. filios et filias; et moriebantur omnes præter quatuor in juventute sua. Et senior istorum quatuor vocatur Gormundus quem proposuit præfecisse hæredem suum Angliæ, et secundus vocatur Canutus de quo loquitur in præsenti quem fecit regem Daciæ cum esset xviij. annorum, de regno Angliæ ipsemet contentus volens reservare regnum Angliæ filio suo Gormundo.

Family of Havelock.

Sed iste Gormundus ascenso equo indomito volens magistralia atemptare fregit collum suum. Tercius filius vocatus est Godardus qui[1] feoffavit in senescaria Daciæ et in mercimoniatu Angliæ, quæ non se extendebant ad tantum valorem quam nunc. Quartus vocatus est Thoraldus qui duxit uxorem comitissam de Hertowe in Northwegia cujus affinitas in Norwegia perseverat usque ad presens, et major amicitia inter regem Norwegiæ et regem Daciæ adhuc continuatur,

Twys. col. 2321.

The Norwegians help the Danes.

et qualibet vice, quando Dani intraverunt post hæc in Angliam pro clameo mittendo in regnum, Norigani cum eis affuerunt suum præbendo auxilium, donec Gwydo de Warwyk finem fecit in hac parte.

Legend of Guy of Warwick.

Cujus Guydonis mentio[2] fit in historia regis Athelstani, de quo non fit mentio in præsenti libello cum idem

---

[1] *quem*, MS. and A.

[2] *mensio*, MS. and A. *bis*.

Athelstanus patruelis [1] fuerit Edwini, nam Athelstanus pater fuit regis Edmundi qui fuit pater Edwini. A quo Edwyno opusculum præsentis libelli initium sumit. Sed quia historia dicti Gwidonis cunctis seculis laudabili memoria commendanda est, in præsenti historia

Athelstan king of England.

immiscere curavi. Rex Angliæ Athelstanus [2] regnavit post Edwardum patrem suum et omni seculo gloriosus præ cunctis prædecessoribus suis Angliæ regibus apparuit. Nam hic Athelstanus subegit totam Walliam et reges subjecit tributo. Nam Northwallia reddidit ei singulis annis cc. *li.* auri et ccc. *li.* argenti et viij.[3] mill. boum et vaccarum. Et ita expansa est mirabilis ejus fama præ mirabili magnitudine mirabilium operum ejus in toto orbe terrarum. Hic

His beautiful sister asked in marriage by the king of France.

habuit unam sororem nomine Hildam quæ speciosissima ab omnibus ubique reputabatur. Quam rex Franciæ Hugo, Bonus vocatus, desideravit in uxorem. Et misit Audulphum comitem Boloniæ ad regem Athelstanum pro sorore una [4] sua petenda. Et præsentavit ei ex parte regis Franciæ de gloriosis exen-

Presents sent to Athelstan.

niis et divitiis, videlicet ensem [5] Constantini imperatoris Romani filii S. Helenæ quæ invenit crucem Domini. Hic ensis fuit de nobilissimo auro Arabico in cujus capello reconditus fuit clavus unus dominicæ crucis. Similiter præsentavit ei lanciam Caroli magni, cum qua lancia Longinus aperuit [6] latus domini in cruce, et unam regalem auream coronam lapidibus preciosis ad plenum refertam. Similiter vexillum S. Mauricii quod portare solebat. Similiter particulam unam sanctæ crucis domini in uno cristallo nobiliter reclusam.[7]

Hilda is given to

Rex vero Althelstanus de hiis reliquiis nimium lætatus

---

[1] *patruelis*, from A. Some abbreviation sec. man. has been inserted in MS., but is indistinct. It looks rather like *avus*. Perhaps it is intended for *avunculus*.

[2] *Adthelstanus*, MS. and A.

[3] *v.*, A.

[4] *una*, om. A.

[5] *encem*, MS. and A., also *encis* in the next line but one.

[6] *apparuit*, MS. and A.

[7] From A.; *recluso*, MS.

concessit ei Hildam sororem suam in uxorem. Et remisit ei immensam summam auri et argenti et copiam preciosorum pannorum et strenuorum dextrariorum. Sicque propter istam affinitatem crevit de die in diem amor et amicitia[1] inter Anglos et Francos.

the French king.

Quinto post hæc anno Olavus rex Daciæ et cum eo Golanus rex Norwegiæ venit in Angliam cum viij. comitibus et cum duce Neustriæ et cum quingentis millibus armatorum, et adduxerunt secum de Affrica quendam gigantem Colibrandum[2] nomine qui eo tempore fortissimus et elegantissimus reputabatur in orbe. Cum igitur rex Athelstanus de eorum adventu audisset congregavit magnates Angliæ apud Wyntoniam inire cum eis consilium quomodo inimicis posset resistere et cum eis congredi in prælio.

Invasion of England by the Danes and Norwegians.

The giant Colibrand.

Dum igitur rex Athelstanus vacaret tali consilio et congregationi populi sui in Wyntonia, supervenerunt antedicti duo reges cum exercitu suo et obsederunt Athelstanum cum baronia sua in civitate. Illo tempore Gwydo [de][3] Warwyk[4] desponsaverat Feliciam filiam comitis Warwici et peregre profectus fuerat in terram sanctam. Rex vero Athelstanus cum populo suo obsessus est per biennium nec audebant Angli bello congredi cum Danis præ multitudine potestatis suæ. Et interim firmata est conventio inter partes quod rex Athelstanus provideret de uno pugile[5] qui bellum iniret cum Colibrando, et hoc pro conservatione exercitus utriusque partis. Forma belli assignati talis erat. Si gigas Athelstani in congressu victus esset a Colibrando, perpetuis temporibus regnum Angliæ teneretur de Dacorum rege sub tributo. Et si Colibrandus vinceretur a gigante Athelstani, tunc Olavus forisfaceret

Athelstan is besieged.

Guy of Warwick had been in the Holy Land.

Athelstan is to provide a champion to meet Colibrand.

Twys. col. 2322.

[1] *amicisia*, MS. and A.

[2] The name varies between . . . *andus* and . . . *ondus* in the MSS. I have made them all alike.

[3] Inserted in MS. above the line; not in A.

[4] *Warewik*, A.

[5] *pigile*, MS.; *pigule*, A.

regnum Angliæ pro se et hæredibus suis in perpetuum, et nullus rex Daciæ clamium mitteret in regnum Angliæ, nec deinceps molestaret illud. Et talis trewga inter partes capta est de integro anno, eo quod rex Athelstanus inprovisus fuerat de pugile[1] qui duellum auderet cum Colibrando inire, pro eo quod sic diabolicæ staturæ fuerat grandis et fortis et immanis mensuræ, et per totam Angliam quæsivit nec invenire potuit quemquam qui pro auro vel argento terris vel tenementis negocium aggredi vellet. Turbatus est igitur rex et omnes magnates cum eo. In quindena igitur ante trewgas finitas jacuit rex Athelstanus in cubili suo apud Wyntoniam sompno deditus, quem deus cæli de alto aspiciens visitavit in necessitate positum per angelum suum, ita inquiens: "Athelstane, Athelstane evigila, "quid dormis?" Expergefactus rex, "Benedicte,"[2] inquit, "quis es tu?" "Ego sum," inquit, "nuncius "cælestis regis missus ad te, ex cujus parte tibi præ"cipio, quod mane facto surgas, et duos episcopos tecum "sumas portamque super ascendas, ibique usque ad "altam primam expectes, multosque pauperes ac pere"grinos alios in civitate intrare videbis. Sed cum vide"ris unum virum statura grandem in habitu peregrini "indutum nudum pedibus incedentem, capite disco"operto, et super caput ejus unum sertum de albis "rosis, ipsum retineas inprecans eum ut pro amore "Jesu Christi et zelo peregrinationis suæ[3] et tocius "regni Angliæ promocione belli certamen suscipiat, "nam ipse vincet Colibrandum Saracenum, et te et "regnum tuum de servitute gaudiflue liberabit. Tunc Athelstanus valde diluculo surgens, missarum devotioni cum summa devotione se contulit, accitisque[4] Cantuariensi archiepiscopo et Cicestriæ episcopo narravit

Difficulty of such a matter.

King Athelstan's dream.

A champion announced who shall fight with the giant.

[1] *pigile*, MS. and A.

[2] *Benedicite*, MSS.

[3] A. is much injured here by fire, but the text seems to be *suæ pro tocius*, &c.; MS. has nothing between *suæ* and *tocius*, and for *promocione* appears to read *privacione*.

[4] *que* is not in MS.

eis visionem suam quam ab angelo audierat, cum quibus et portam assignatam petit et ascendit, ibique usque ad altam primam pausantes multas gentes pauperes et divites intrare viderunt. Sed post diuturnam moram venire videbant unum[1] elegantem cursantem, de una selauma alba vestitum et unum sertum de albis rosis in capite tectum fustemque grandem in manu ferentem, sed multum erat debilitatus et discoloratus anxietateque minoratus eo quod nudipes laboravit, barbamque prolixam habuit. Quem cum rex intueretur et per exempla[2] visionis cognosceret a deo sibi missum, ultra quam dici potest lætatus est. Et comilitonibus ait, "Eya," inquit, "jam adest certe pere-" grinus, iste est qui nefandum Colibrandum occisurus " est." Ad quem sermonem palmarius accedens et regem ac episcopos reverenter serto deposito salutans festinato pede ingredi civitatem velocius laborat, sed rex ante eum salutat et per vestem retinet, cui et dixit. " Domine peregrine si placeat vobis audiatis dicta " nostra pro deo hospiciumque capiatis nobiscum ut " aliqua nova audiamus de vobis." "Domine regracior " vobis," dixit palmarius, "nondum venit hora hos-" pitandi, sed prius ibo ad ecclesias civitatis pro pre-" cibus meis offerendis, deinde vitæ alimoniam aliqua-" cunque quæram, et tunc de ista civitate ibo quo " iturus sum ad agendam pœnitenciam pro delictis " meis." "Domine peregrine," dixit Athelstanus ei; " [Scis][3] de qua causa te hic tam diu expectavimus? " Voluntas dei nostri est ut ferias bellum cum Coli-" brando nephando Saraceno Affrico in salvationem " totius gentis nostræ Anglicanæ et liberationem a " jugo servitutis imposito. Nam rex Daciæ Olavus et

Athelstan recounts his dream.

The champion comes as foretold.

He is clad as a palmer.

Athelstan's address to him.

He declines the proffered hospitality.

Twys. col. 2323.

The king explains what is needed from the palmer.

---

[1] *unum*, MS. A. has nothing prim. manu, but *virum* sec. man. written above.

[2] In A. a later hand has made the word into *exemplar*.

[3] *Scis*, from A., supplied in a later hand in MS.

"rex Norwegiæ Golanus[1] obsederunt civitatem istam "jam fere per annum. Sed et trewgæ inter nos captæ "jam sunt ea conditione, quod nos inveniamus unum "gigantem qui certamen subeat[2] cum pugile suo Coli-"brando Affrico, et si contingat quod noster gigas "gigantem suum superare poterit, cito dimittent ter-"ram nostram ad propria repedantes [nec][3] malum in-"ferent nostris, et regnum Angliæ et quietum erit in "perpetuum deinceps ab omni clamio Danorum et jugo "servitutis penitus solutum de se et hæredibus suis. "Et iccirco rogamus vos pro amore Jesu Christi sal-"vatoris nostri quatinus negotium hujus [luctaminis][4] "in remedium omnium delictorum vestrorum suscipere "ecclesiæ dei et Christianæ religionis causa contra ne-"phandum paganum Affricum cum [corde][5] firmiori dig-"nemini." Respondit palmarius, "Domine rex intueri "potestis me non fore dispositum tale certamen subire "cum sim homo lassus, debilis, macilentus et diuturno "labore tabefactus. Sed domine mi rex ubi modo "sunt milites vestri olim tam strenui quos caros in "hujusmodi certamine habere solebatis?" "Ah certe," dixit rex, "quidam eorum mortui sunt, quidam "terram sanctam adierunt necdum redierunt. Sed "unum militem habui qui fuit comes Warwychiæ; "Gwido nomine, et iste Gydo habuit unum militem "Herandum nomine, de Ardena, vellet deus quod "jam in præsenti illos haberem, nam cito duellum "susciperetur, et infra brevi guerra finita." Et cum rex cœpisset loqui de Gydone et ejus socio Herando

And begs him to undertake the contest.

The palmer's reply.

Athelstan laments the absence of Guy of Warwick.

[1] *Golanus*, A.; *Olavus* is repeated in MS.

[2] *subeat*, from A. *Ineat* in MS. between the lines and in a later hand.

[3] Inserted on margin of MS.

[4] From A. In MS. added in a later hand between the lines. But MS. has some strokes which are indistinct and may have been intended for *luctaminis*. They are utterly illegible.

[5] From A. Inserted in MS. by a later hand.

erumpebant lacrimæ, nec se poterat a fletu continere. Cum vidisset palmarius regem sic lacrimantem multum doluit super eo et compassus est ei, et dixit, "Domine rex, ne ploretis pro deo quia talis "fletus regem non decet, ego pro amore Jesu Christi "et matris ejus Mariæ atque honore sacræ ecclesiæ "dei et pro anima Gydonis et Herandi socii sui "suscipiam negocium certaminis, deum præ oculis "præponens." Tunc duxerunt eum in civitatem ad ecclesiam et pulsari fecerunt et voce jocunda *Te deum laudamus* resonare cœperunt. Deinde cibi et potu ipsum recreari fecerunt, balneisque refocillabant, vestibus mollioribus induebant, eumque per tres septimanas in summa recreatione fovebant. Et cum dies statutus ad luctamen advenerat, ipse palmarius valde mane surrexit et tres missas audivit, primam de sancto Spiritu, secundam de Trinitate, et terciam de Cruce, Deinde fecit se armari de melioribus armaturis regis, et cinxit se gladio Constantini, lanceamque sancti Mauricii in manu tulit scandens meliorem dextrarium regis. Cumque sic armatus fuisset sonipedemque ascendisset, dixerunt se nunquam tam decentem militem pulcrum et strenuum apparentem staturaque procerum vidisse. Igitur palmarius sic armatus tetendit iter per medium civitatis versum locum certaminis in una valle assignatum vocabulo Chiltecumba, et ibi expectabat Colibrandum. Colibrandus fuit sic ponderose armatus quod vix [sonipes ejus ipsum][1] sufferre posset armatum. Et fecit antecedere se ad locum pugnæ unam carectam onustam de securibus Danicis et magnis malleis de calibe quadratis, et magnos gibbos de ferro cum lanceis et croculis de ferro ad trahendum sibi adversarium suum. Cum igitur diabolicus iste vidisset palmarium properantem ad se, altisona voce clamavit

Sadness of the palmer.

He undertakes the contest.

The day of the contest.

Arming of the palmer.

Appearance of Colibrand.

Twys. col. 2324.

[1] From A. In MS. some illegible strokes have been put in by a later hand.

sibi et præcepit illi ab equo[1] descendere et procumbens se ei submittere ejusque homo devenire. Et palmarius intra se inquit ipsum videns, "Certe iste non est homo, "immo pocius spiritus diaboli in effigie hominis latens." Et muniens faciem totumque corpus signaculo sanctæ crucis deoque[2] se comendans urget sonipedem calcaribus in occursum Colibrandi. Colibrandus diffidebat eum, Gydo vero percussit Colibrandum de una magna lancea per medium scuti cum tanto cursu quod lanceam in frusta compulit, sed Colibrandus immobilis perstat nec quoquo modo cespitat[3] sed eo instinctu recurrens tanta valitudine equum Gydonis feriendo impetiit quod collum in terram abscidit. Gydo vero occiso sonipede ad terram se sentiens,[4] ut miles strenuus. elegans et nobilis sursum salit, brachium elevat, gladii ictum dirigit volens eum super galeam ferire, sed tam magnus erat ille diabolicus quod brachium ejus ad caput ejus extendere non valuit, et super scapulam percussio quievit. Colibrandus porrexit Gydoni alapam cum uno gibbo de calibe quadrato, sed Gydo videns tantum periculum sibi imminere opposuit scutum impulsui, et saltans se transtulit a latere tanquam fulgur in tonitrio, et Colibrandus tanta fortitudine cantilum[5] scuti impetiit quod gibbus de manu labens in terram prosiluit. Gydo de sonitu[6] lapsus multum extitit attonitus. Sed cum Colibrandus manum extenderet gibbum repetere, Gydo eum præveniens et gladio feriens manum a brachio elisam in terram prolabi divina clementia propulsavit. Quod Dani videntes multum ex hoc contabuerunt et deos suos in Colibrandi adjutorium cum ejulatu magno invocare cœperunt. Adelstanus[7] vero rex cum cæteris Anglicis Christum Jesum glorificaverunt, omnesque

He is not a man but a fiend in human shape.

Guy's horse is killed.

He eludes Colibrand's blow,

and cuts off Colibrand's hand.

Alarm of the Danes.

---

[1] *equum*, A.; *ab equo* by a correction in a later hand in MS.

[2] *que*, not in MS.

[3] *sespitat*, MS. and A.

[4] *senciens*, MS. and A.

[5] *cautilum*, A.; *circulum*, MS. apparently.

[6] *sonito*, MS. In A. the word is not legible.

[7] *Adthelstanus*, A.

campanas civitatis compulsari in dei laudem quam citius coegit. Tunc Gydo et Colibrandus talibus ictibus colluctabantur quod omnem vallem inde redundare compulerunt, et usque densitatem obscuræ noctis duelli exercitium continuaverunt. Colibrandus tanti sanguinis minutione contabuit de evulsiono manus suæ quod vultus cœpit decrescere cum viribus. Tandem vero Gydo tanto vibramine gladii cum omni conatu ipsum impetiit, quod caput cum galea a collo evulsum in terram projecit. Cujus victoriæ tripudio tota terra Angliæ quietis et libertatis de Danico rege gaudebat illæso privilegio, donec rex Daciæ Canutus conquisivit regnum Angiiæ de Edmundo ferreo latere, sicut infra patebit suo loco. Rex Athelstanus post prædictam victoriam regnum Angliæ per septem annos gubernavit laude plenus et in abbathia de Malmysbure regaliter jacet humatus.

The battle continues till night.

At length Colibrand is killed.

England free from the Danes till Canute's time.

Rex vero Haveloc mortuus jacet Londoniæ apud sanctum Paulum et dotavit filios suos sicut dictum est. post cujus mortem venit Canutus filius ejus de Dacia ut antedictum est et regnavit cum honore, et habuit sanctum Edmundum regem et martirem in summo honore. Nam dotavit ecclesiam sancti Edmundi terris et possessionibus atque libertatibus quamplurimis quibus adhuc gaudent. Nam quum sanctus Edmundus recessit de Priore de Kristekyrke[1] quæ est Londoniæ ubi jacuit tumulatus per xxv. annos post passionem suam in bosco Hoxne quæ est in Southfolke,[2] et venit ad locum ubi jacet nunc qui ante adventum vocatus est Beritheforde;[3] postea per centum annos et dimidium et amplius laici et seculares ministrabant coram corpore sancti Edmundi usque ad tempus quo sanctus Benedictus fuit abbas de Holm in Northfolke,[4] ipso tempore misit medietatem conventus sui ad illum locum servire deo digne et religiose circa corpus præ-

Death of Havelock.

Gifts of Canute to the church of St. Edmund.

Twys. col. 2325.

Removal of St. Edmund to Beritheforde.

Monks from Holm sent thither.

[1] *Cristeskyrke*, A.
[2] *Suffolc*, A.
[3] *Betritheforde*, A.
[4] *Northfolc*, A.

dictum quia vidit grandia miracula in loco de Betritheforde ubi sanctus Edmundus jacuerat. Et tali modo fuit illa abbathia fundata majus ac majus de die in diem dotata usque ad tempus istius Canuti qui eis dedit regalitatem et libertatem cum terris et tenementis, quæ adhuc habuit in honorem sancti Edmundi.

Foundation and growth of St. Edmund's abbey.

Rex Canutus parum ante mortem suam constituit super Noreganos regem, Swanum quendam, qui ipsius Canuti et Elgivæ Hamptunensis filius putabatur, asserebant quidem nonnulli ipsam Elgivam cum prolem de rege concipere non posset præfatum Suanum de quadam presbyterissa recenter natum sibi decubanti supposuisse, et regem Canutum ad id credendum sub dolo induxisse. Super Danos quoque constituit regem, suum Hardecnutum Emmæ filium. Canutus quâdam elatione superpressus quadam vice sedile suum in littore Thamesiæ æstuantis et fluentis posuit, imperans mari quod terram suam non ascenderet[1] aut vestes domini sui humectaret. Mare vero more suæ naturæ ascendit, et regis crura humectavit: et tunc præcepit mari ut cito rediret; sed mare cursum suum tenuit. Tunc rex ait, "Sciant mortales vanam esse regum potentiam, nec regis "nomine quempiam dignum præter ipsum cujus legibus "omnia subsistunt. Ego miser sum et captivus nihil potens, "nihil habens absque ejus dono, ipsi me commendo et sit "ille custos meæ debilitatis, Amen." Ab eo tempore coronam in capite non gestavit, sed super caput crucifixi Wyntoniæ posuit.

Higd. vii. 132, 134.

Piety of Canute.

Deinde Romam petiit, carnemque suam cum magna pœnitentia maceravit, et in eundo et redeundo multa bona fecit, magnamque partem dominicæ crucis secum detulit. Canutus genuit ij. filios, scilicet Hardecnutum et Haraldum Harefot de Emma regina, et regnavit pœne xx. annis et laudabili fine mortuus apud Septoniam, sed in veteri monasterio apud Wyntoniam sepultus est.

His death. He is buried at Winchester.

[1] *ascendere non auderet*, MS. sec. man.

[CAP. VI.][1]

[2]Canuto mortuo facta est apud Oxoniam magna altercatio de regni successione. Leofricus consul Cestrensis et cæteri de borialibus partibus Thamisiæ una cum Londoniensibus Haraldum Harefot[3] ut putabatur Canuti et Elgivæ Hamptunensis filium erexerunt. Nonnulli putabant istum Haraldum fuisse cujusdam sutoris filium sed dolose per Elgivam prædictam suppositum sicut alium Suanum supposuerat sibi.

Contest about the succession. The northerners and Londoners support Harold Harefoot.

Haraldus igitur in regem erectus Emmam de Anglia expulit gazasque regias ab ea exemit, sed comes Flandriæ eam cum reverentia suscepit et fovit. Iste Haraldus habuit corpus ad modum leporis et ideo dicebatur Harfot. Iste Haraldus iv. anno regni sui mortuus Londoniæ apud Westmonasterium sepultus. Quo mortuo miserunt proceres pro Hardecanuto tunc cum matre sua Emma in Flandria degente.

He is made king and banishes queen Emma.

Hardecanute king after him.

Higd. vii. 136.

Twys. col. 2326.

Hardecanutus veniens Angliam fere tribus annis regnavit, nil tamen gloria dignum egit. Iste Alfricum Eboracensem episcopum[4] cum Godwyno Londoniam misit, corpus Haraldi regis nuper sepulti in ultionem injuriæ matris suæ exhumari fecit et capite abscisso in Thamisiam proici. Sed piscatores comperientes tradiderunt sepulturæ.

Iste dedit secundo anno regni sui Danis xxviij. mill. *li.* argenti ad sumptus hospicii regis. Sed tandem data est magna summa animalium bene crassorum. Iste fuit tantæ largitatis eo quod quater in die fecit præparari cibaria familiæ suæ. Iste Hardecanutus mortuus est tercio anno regni sui in una bovaria et sepultus apud Westmonasterium. Iste sustinuit Danos in Anglia in tantum dominari

Luxurious living under this king.

He is buried at Westminster.

---

[1] From A. The first four words of the chapter are in large letters in MS.

[2] This is the sixth letter of the author's name.

[3] *Harfot*, A.

[4] *archiepiscopum*, Higd.

donec hospicium quodlibet per regnum habuit unum Danum custodem, et magistrum domus super omnes alios hospicii. Et sic defloraverunt uxores nostras et filias et ancillas, et multa alia opprobria et contumelias ingesserunt nostris in[1] vituperium et dedecus Anglorum; donec Anglici necessitate coacti acceperunt audaciam, resumpserunt vires, et colegerunt magnum exercitum qui Howneher appellabatur a quodam Howne qui primo ad hoc consilium dederat et ductor eorum extitit; et sic Danos occiderunt et in magnum ruborem de partibus Angliæ totaliter fugaverunt.

Outrages of the Danes in his time.

The English at last roused under Howne.

The Danes driven out.

Hujus[2] Hardecanuti tempore Elfredus et Edwardus filii quondam regis et Emmæ post longam moram in Normannia venerunt in Angliam, quamplurimis stipati militibus, ad visitandum Emmam matrem suam apud Wyntoniam. Interim Godwynus præcogitans maritare filiam suam Edwardo, tanquam simpliciori et minori, nam Elfridum primogenitum tales nuptias parvipendere autumavit, congregatisque proceribus regni dixit, "Non est tutum quemquam optentu cognationis tantam copiam externæ et subdolæ gentis in Angliam adducere, et ideo eos qui advenerant pœnas exsolvere oportere;" sicque apud Gyldeforde[3] sexcentos viros interfecit de Normannis. Nam de adductis novem semper decapitatis decimus remansit, et cum nimium adhuc superesse videretur, decimam illam partem adhuc decimari præcepit. De quibus primordia[4] fecit viscerum ad palas erectas figi, et tunc corpora eorum circumduci donec novissima intestinorum extraherentur. Alfredus apud Hely missus est, et ibi excæcatus paucis supervixit diebus. Emma hæc audiens celeriter filium suum Edwardum Normanniam remisit. Godwynus a proceribus et a rege Hardecanuto postmodum de hiis inculpatus juravit quod nusquam talia fecit nisi vi[5] regia coactus.

Higd. vii. 138, 140.

---

[1] *in*] *et*, MS.; *in*, A.

[2] MS. and A. both have here *Hujus Hardecanuti Elfredi et Edwardi filii quondam regis Hardecanuti Egelredi et Emmæ, &c.* In A., however, the second *Hardecanuti* is erased. The text is corrected in accordance with Higden.

[3] *Gildeforde*, A.

[4] *primordiis*, MS.

[5] *via*, MS. and A.; *vi*, Higd.

Higd. vii. 142–146. Henricus secundus imperator omnes joculatores et mimos a cúria sua amovit, et quæ eis dare solebat pauperibus erogavit. Hic sororem habens sanctimonialem tantum eam dilexit quod a latere suo vix unquam abesse permitteret; unde cum quadam nocte clericus quidam de curia sua cum illa usque mane dormitasset, et nix terram cooperuisset, librato consilio clericus fecit eam se portare in dorso suo extra curiam. Quod rex dum[1] minctum surgeret e fenestra conspexisset, subticuit donec vacante uno episcopatu clerico sic diceret, "Accipe episcopatum et vide ne ultra "equites supra dorsum mulieris;" Et iterum vacante abbathia sanctimonialium dixit rex sorori suæ, "Accipe "abbathiam et vide ne unquam portes clericum equitantem." Idem imperator Henricus habuit in capella sua unum clericum quendam literarum peritia, vocis[2] elegancia præstantem, sed lubito[3] carnis deditum, quem dum imperator die quadam solenni jussisset evangelium legere, renuit ille, eo quod nocte præcedente cum concubina se fœdasset: tunc rex ait, "Lege aut terram meam desere." Mox ille congestis sarcinulis suis parabat proficisci. Injunxerat autem imperator ministris ut latenter consequentes si ipse abiret ipsum reducerent. Quod dum fieret, ait ad eum rex, "Congratulor probitati tuæ quod pluripenderas dei timorem "quam patriam tuam, respectum cælestis iræ quam meas "minas. Igitur renuncia insano amore quo laboras et "episcopum te faciam."

Twys. col. 2327.

Higd. vii. 148. Hujus Henrici tempore tantum scisma erat[4] in ecclesia quod tres eligerentur in papas nam quidam Gracianus data magna summa pecuniæ papatum optinuit, sed isti Henrico Romam venienti pro scismate sedando coronam auream ei optulit. De simonia tamen eum convicit et deposuit.

---

[1] *dum*, from A. and Higd.; not in MS.

[2] In MS. *vobis* is inserted before *vocis* by an error of the scribe.

[3] *lubrico*, A. and Higd.

[4] *erat*, MS. sec. man.

[CAP. VII.][1]

[2] Venerabilis Gregorius vj. prius dictus Gracianus sedit postea annis 2. Vir iste magnæ religionis et severitatis homo erat; qui statum Romani papatus adeo collapsum invenit, ut præter pauca oppida urbi vicina et oblationes fidelium vix quicquam pro se et cardinalibus ad victum haberet, reliquæ a prædonibus aut ablatæ aut possessæ erant, adeo ut ipsæ oblationes sub nudatis gladiis ab ipsis altaribus direptæ fuerant aut in stratis puplicis deprædatæ. Quamobrem cessatum est ab omni provincia Romanum iter aggredi propter prædones in via, propterque sicarios in ipsa Petri[3] ecclesia. Hæc videns Gregorius papa primo leniter amoris verbis cœpit cum illis agere, sed tamen nil proficere; cauterio excommunicationis illos ab ecclesiæ corpore secuit qui talia agerent vel qui cum talia agentibus communicarent. Cum autem papa per hujusmodi non solum non proficeret sed etiam mortis discrimen in se majus concitaret, scripsit imperatori ut ecclesiam labentem juvaret. Ille vero per Wandalicum[4] bellum se excusans, rogat papam ut vice sua et sumptu manum apponat; qua de causa ferro abscisionis utendum papa judicans arma et equites undecunque conquisivit, qui primo basilicam Petri præoccupantes oblationum raptores aut effugarunt aut extinxerunt; inde papa prædia diu amissa recuperavit. Omnes interea qui rapto vivere assueti fuerant papam vocabant sanguinarium altaris officio indignum, adeo ut multi cardinalium in hanc sententiam flexi decreverunt ipsum papam in ecclesia non humandum. Quod ipse sub extrema valitudine perpendens, cœtum[5] cardinalium concionatus est in hunc modum. "Multum admiror fratres quod vos sic præcipitanter præsulem vestram dijudicatis qui sic vixi ut patrimonium meum in commoda vestra transfuderim, qui famam mundi pro vestra liberatione neglexerim, quare si alii talia sinistra contra me procuderent, vos opiniones stultorum meliori Higd. vii. 150–160.

---

[1] From A. But in MS. the first four words are in larger letters, as if intended to mark a new chapter.

[2] This is the seventh letter of the author's name.

[3] *Petra*, MS.

[4] *Wandalum*, Higd.

[5] *cœtum*, from Higd., om. A.; *certum*, MS.

Twys. col. 2328. "interpretatione lenire deberetis. Prædones victum vestrum "sustulerunt, quod ego ferre non valens bellum prædonibus "indixi. Cum igitur omnis actus humanus secundum in-"tentionem agentis debeat librari, secundum illud, Si "oculus fuerit simplex, id est, intentio recta, totum corpus "tuum lucidum est, id est, congeries actionum. Feci "aliquando eleemosynam pauperi, ille beneficium meum "prædoni ostendit, unde ipse et spoliatus est et occisus. "Num [1] ego ex hoc culpandus sum quia peregrino dedi unde "ipse mortem incurrit? Absit, quia profecto aviditas præ-"donum ad hoc impulit, non mea liberalitas. Sic et apud "leges unum idemque factum diverso respectu punitur et "laudatur. Nam punitur latro occidens in occultu, lauda-"tur miles sternens hostem in bello; quia primus pro "aviditate, secundus pro salute patriæ occidit. Item, "laudatus est aliquando papa Adrianus primus quod con-"cesserat Karolo investituras prælatorum: laudantur modo "nostri præsules quod contrarium faciunt auferentes a "principibus talem potestatem. Tunc rationabiliter propter "aliquas causas subsistentes concessum est quod modo "rationabiliter negatum est, quia tunc animus Karoli "aviditate non erat infectus, et sedes apostolica ab ipsis "clericis [2] remota erat, et juxta erat princeps qui nil per "avaritiam disponeret, sed modo ambitus principum omnia "fœdat. Isto modo potest causa mea in utramque partem "flecti, infirmari vel alleviari. Sed dicitis, Non est epi-"scopi officium ut sanguinem fundat aut fundi faciat. "Concedo. Spectat tamen ad eum ut si videat innocentiam "naufragari et lingua et manu occurrat. Nam Ezechiel "accusat sacerdotes quod non steterint ex adverso, nec se "fecerint murum pro domo domini. Duæ sunt personæ "in ecclesia dei ad resecandum vitia constitutæ, una quæ "acuit eloquium, alia quæ portat gladium. Ego teste deo "et vobis armavi linguam contra hostes ecclesiæ quamdiu "proficere potui, illum autem cujus interest gladio rem "agere per nuncios et epistolas certioravi. Iste rescripsit "se fore occupatum bello Wandalico, rogans ut meis labori-"bus et suis sumptibus latrones deturbarem. Quid igitur "tunc facerem cum ipse in me refunderet partes suas

---

[1] *Num*, A., but MS. only sec. man.

[2] *electis*, A. and Higd.

" videns cædem civium, damnum peregrinorum, inediam " papæ et cardinalium? At qui parcit latroni causam dat " ut innocens occidatur. Sed forte obicitur, Non est sacer- " dotis ut sanguinem fundat. Volo. Sed si ille[1] inquinat " qui sontem premens insontem liberat; et beati qui cus- " todiunt judicium et faciunt justitiam; laudantur Finees " et Matatias[2] qui delinquentes confoderunt, sed multo minus " debemus nos vera sacra nostra tollerare profanari, quam " illi sua umbratica mysteria. Et Zacharias pontifex expulit " de templo regem Oziam thurificantem, proculdubio eum " occidisset nisi cessisset. Denique ego contuli beneficium " hiis quibus videor intulisse exitium. Nam sceleratus " quanto diutius vivit plus sibi de culpa et pœna adquirit, " propterea qui tali breviat vitam minuit ei et culpam et " pœnam, et sic ei tribuit beneficientiam. Sed ut in hiis " nec fallar nec vos fallamini, ponite corpus meum cum " obiero ante fores ecclesiæ firmissime obstructas et si " divinitus portæ non fuerint patefactæ, de corpore meo " facite quod vultis." Cumque sicut jusserat factum fuisset, turbo repente adveniens portas cum seris disrupit et funus usque ad interiorem partem ecclesiæ inpulit. Quo viso miraculo, cardinales cum populo ipsum in ecclesia Petri humaverunt.

Rex Hardecanutus dum in convivio nuptiarum apud Lambehetz[3] juxta Londoniam lætus et sospes stando biberet repente corruit, et sic obmutescens vj. idus Junii exspiravit, Twys. col. 2329. sepultus apud Wyntoniam cum patre suo; qui tantæ liberalitatis fuit ut præmittitur, ut quater in die fercula regalia parari faceret, malens ab invitatis et aliis apposita prandia dimitti quam apponenda reposci.

---

[1] *ille*, from A.; *illi*, MS.

[2] *Matutinas*, MS. In A. this word, which stands in the first line of fol. 12, has been rendered illegible by the fire.

[3] *Lambhetz*, A.; *Lambeth*, Higd.

[CAP. VIII.][1]

Higd. vii. 160–164. [2] Statim mittitur apud Normaniam pro Edwardo in regem coronando datis obsidibus, ita tamen ut paucos Normanos secum adducat. Leofricus comes Cestriæ, Godwynus comes Westsaxonum, et Livingius episcopus Wygornensis juvabant Edwardum. Igitur Edwardus filius Egelredi coronatur in regem apud Westmonasterium ab
A.D. 1042. Edsio archiepiscopo Cantuariensi anno gratiæ MXLII. et regnavit pæne 24. annis.

Hic itaque Goditham filiam Godwyni et sororem Haraldi duxit uxorem, quam tali cautela devotionis tractabat, ut nec a thoro amoveret, nec tamen virili more cognosceret. Et hoc de eis celeberrimum habetur, quod absque contagione ambo virgines permanserunt. Emmam matrem suam nec summa reverentia colebat, nec eam publice confundebat. Et de consilio Godwyni quæcunque preciosa ab ea abstulit. De[3] Neustria quemdam Robertum Gemeticum[4] monachum vocavit, quem primo Londoniensem episcopum, deinde Cantuariensem fecit. Et ejus consiliis rex ipse simplex in tantum adquievit, ut nacta oportunitate ipsum Godwynum cum filiis suis exlegaret. Matrem quoque propriam suspectam cum Wyntoniensi præsule habens ob magnam inter eos familiaritatem, bonis omnibus privavit, et in monasterium de Warwell[5] detrudit, et Alwynum Wyntoniensem episcopum incarceravit. Et mater Emma laxius custodita scripsit episcopis Angliæ in quibus confidebat, se plus de præsulis dedecore quam de sua verecundia cruciari, et paratam se dixit probare dei judicio ferrique candentis examine episcopum fore injuste diffamatum. Convenientes episcopi tandem regem ad rogationem[6] inflexissent nisi Robertus Cantuariensis obstitisset. "Quomodo, inquit, fratres episcopi, feram illam, non feminam, audetis defendere, quæ filium suum regem diffamavit, quæ amasium suum lubricum Christum domini

[1] From A. In MS. the first three words of the chapter are written in larger letters.

[2] This is the eighth letter of the author's name, completing the word *Henricus*.

[3] *De*, A.; *Se*, MS.

[4] *Gemmeticum*, Higd.

[5] *Warewell*, A.; *Werewelle*, Higd.

[6] *rogatum*, A.

nominavit? Sed esto quod femina vult purgare pontificem, sed quis purgabit eam quæ dicitur consensisse in necem filii sui Aluredi et procurasse venenum Edwardo? Sed esto quod auctoritatem habeat supra sexus conditionem, si tantum pro se ipsa quatuor passus et pro episcopo quinque passus continuos super 9. ignitos vomeres nudis pedibus et plenis vestigiis illa transierit, ab impetitione ista evadat absoluta. Præfigitur illico dies examinis quo rex et cæteri proceres excepto solo Roberto convenerunt. Sed nocte præcedente diem examinis mulier ad sepulcrum sancti Swithini Wyntoniensis perorans confortata est, unde in die sequenti velatis oculis ignitos vomeres nil læsa pertransiit. Tunc rex ingemiscens et veniam petens disciplinam ab utroque præsule et etiam a matre suo recepit, et ablata matri restituit. Tunc regina Emma dedit sancto Swithino novem maneria, et episcopus alia novem maneria propter illos novem vomeres quos Emma pertransiit. Robertus vero Cantuariensis fugit in Normanniam.

Elfwordus præsul Londoniensis et quondam abbas de Evisham dum tanto regimini præ nimia corporis invalitudine minus sufficeret, Evyshamiæ præsidere voluit, sed fratribus suis loci id recusantibus, ablatis libris et rebus quos vel ipse vel prædecessores sui Evyshamiæ contulerunt monasterio, Ramesiæ contulit se, ibique cito post moriens sepelitur. Twys. col. 2330.

Rex Edwardus congregat classem prævalidam apud Sandicum portum contra regem Noriganorum[1] Haraldum Harfager Angliam impugnare disponentem, sed bellum per Swanum regem Dacorum illi illatum totum impedivit. Alio tempore tradunt ipsum regem Edwardum inter missarum solempnia contra morem risisse: mirantibus qui aderant et causam inquirentibus, ait rex, Convenit inter Danos et Noriganos Angliam invadere, sed cunctis ad navigandum paratis optulit quispiam ipsis navigaturis calicem medonis ad potandum, imprecans illis probosum nomen si non biberent. Ac dum calix calici successit ebrietas versa est in loquacitatem, loquacitas in litem, lis in pugnam, sicque dispersi ab invicem disilierunt, et spero quod in diebus meis alienigenæ[2] non vexabunt terram meam. Higd. vii. 166.

[1] *Noriagonorum*, MS.

[2] From A. and Higd.; *aliegitæ*, MS.

Higd. vii. 168–170. Haraldus rex Noriganorum[1] frater sancti Olavi ex parte matris, fugato rege Danorum Suano Daciam sibi subjugavit. Rex autem Suanus sic expulsus petiit auxilium a rege Anglorum. Assentiit[2] comes Godwynus, sed cæteri proceres dissuaserunt, unde rege Haraldo obeunte Suanus Daciam recuperavit. Nix magna cecidit in occiduis partibus Angliæ ita ut ligna silvarum frangeret, et duravit a kalendis Januarii usque ad diem sancti Patricii. Inde subsecuta est mortalitas hominum, lues animalium et fulgur segetes ustilavit. Henricus rex Franciæ venit in Normanniam in auxilium Willelmi, et habuit bellum cum proceribus Normanniæ pro eo quod nollent habere Willelmum in ducem: qui cum devicti fuissent dux Willelmus quosdam exlegavit, quosdam suspendit.

[CAP. IX.][3]

Higd. vii. 170–178. [4]Circa hæc tempora Herelewinus miles quidam in Normannia relicta militia temporali apud Beccum in Normannia construxit monasterium quod adhuc Bekherlewyn[5] vocatur, non veritus ipse abbas et rector lapides et cementum ad fabricam apportare, panes coquere, aut ceteras mundicias facere. Cui dominus in auxilium et consilium duas mundi lucernas eximiæ literaturæ viros Lanfrancum et Anselmum destinavit, quorum unus post alium in dicto loco prior, et postmodum Cantuariensis archiepiscopus est effectus. Leo papa et Suanus rex Danorum perrexerunt cum imperatore Henrico contra Baldewynum Flandrensem comitem. Et rex Angliæ Edwardus mare observabat cum classe sua donec imperator optinuisset beneplacitum suum. Iste quoque papa Leo ix. cum conscientiam haberet cauteriatam quod aliqualiter fuisset intrusus, cessit papatui, sed denuo canonice est electus. Hibernienses Sabrinum mare ingressi,

---

[1] *Noriaganorum*, MS.

[2] *Ascendit*, MS.; *Assensit*, Higd.

[3] From A. In MS. the first four words are in larger letters.

[4] This is the first letter of the writer's surname.

[5] *Bekherlewyn*, from Higd.; *Bechewyni*, MS.

cum auxilio Griffini Wallensium regis multas circa Vagam flumen prædas agebant. Interea Suanus filius Godwyni primogenitus qui nuper Egivam Leof monasterii abbatissam corruperat et duxisse proposuerat, et ob hoc Angliam reliquerat, rediit, et forsan cum rege pacificari posset, sed in suo adventu Beornum comitem et consobrinum suum qui eum pacificasse intenderat, occidit. Inde Flandriam profugit donec per Aldredum Eboracensem et Wygornensem episcopum reconciliaretur. Rex Edwardus absolvit Anglos a gravi tributo quod pater ejus Egelredus Danicis soldariis solvi fecerat, et jam per xl. annos duraverat. Mortuo Edsio Dorobernensi archiepiscopo, rex Edwardus dedit archiepiscopatum familiari suo Roberto, quem dudum fecerat Londoniensem episcopum. Post hæc mense Septembri Bononiensis comes Eustachius Dovoriæ applicuit, qui sororem regis Edwardi Godam duxerat; cujus milites dum impudenter hospicia quærerent unum de civibus peremerunt, cives autem unum de ejus militibus occiderunt. Facto tandem gravi conflictu cives xx. de comitatu comitis occiderunt, aliis innumeris vulneratis. Ipse comes cum alio socio vix evadens, regem apud Gloverniam adiit, quem contra Anglos graviter incitavit;[1] inde Godwynus comes Cantiæ ad curiam citatus missus est ut exercitu suo comitis vindicet injuriam. Ille autem videns alienigenas apud regem prævalere, ac suos cives volens tutari respondit: Justum fore custodes castelli Dovoriensis conveniri, qui si se possent excusare illæsi abirent: sin alias, in rebus et corporibus suis regi et comiti satisfacerent. Quia igitur regi videbatur suum jussum parvipensum, convocantur regni proceres apud Gloverniam, potissime Leofricus comes Merciorum et Siwardus Northimbriæ, ut obsisterent Godwyno qui de comitatibus suis Kantiæ, Southreæ, Westsaxoniæ, et Suano primogenito suo qui de comitatibus suis[2] Bareccensi, Oxoniensi, Glovernensi, et Haraldo qui de comitatibus[2] Estsaxoniæ, Estangliæ, Huntyndoniæ copiosum exercitum collegerunt apud Boverstanum. Inculpatus est Godwynus quod tantum exercitum adunasset. Respondit, quod ad compescendum Walenses sic fecisset; sed Walenses offensam in illum retorserunt. Igitur quantulacunque concordia procurata consilium super hac re Londoniæ est assignatum, ita quidem quod Godwynus cum

Twys. col. 2331.

[1] *insitavit*, MS. and A.

[2] *suis . . . . comitatibus*, from A. and Higd.; not in MS.

Haraldo et xij. tantum hominibus ad curiam inermes venirent, et quod servitia militaria illis per Angliam debita regi contraderent. Econtra illi allegarunt, non posse sine vadibus et obsidibus ad conventiculum factiosorum hominum pergere, nec sine periculo et opprobrio cum tam paucis et inermibus procedere. Interea militibus Godwyni ob metum regii exercitus paulatim se subtrahentibus proclamatum est publice per regios præcones, ut aut Godwynus in forma præscripta se curiæ regiæ præsentaret, aut Anglia cederet infra quinque dies; unde Godwynus cum tribus filiis suis, Suano, Tosti, Grouth,[1] per insulam Thorneiam navigavit Flandriam ad comitem Baldewynum cujus filiam Juditham Suanus desponsaverat. Haraldus et[2] Leofwinus per Bristoliam sunt advecti usque Hiberniam, cujus comitatum Algarus filius Leofrici recipiens rexit nobiliter, reverso postmodum Haraldo restituit hillariter, et postmodum Haraldo translato ad comitatus paternos repetiit viriliter.

[CAP. X.][3]

Higd. vii. 178–184. Twys. col. 2332.

[4] Nempe Edwardus in parliamento pleno Godwynum cum filiis suis exlegavit. Reginam vero uxorem suam Goditham filiam Godwyni cum una pedisequa apud monasterium de Werwell sine honore detrusit. Exiliati igitur pater et filii pleno biennio in confinibus Angliæ prædas agebant, adeo ut tandem grandi classe congregata statuerunt cum rege naviter dimicare; sed proceribus intervenientibus est pax tandem post biennium reformata, et regina revocata, ita quod Wallnotus[5] filius Godwyni et Hacun filius Suani dati sunt obsides pacis, quos statim misit rex Edwardus duci Normanniæ Willelmo custodiendos; durante tamen exlegatione prædicta Willelmus Normannicus cum magna multitudine Angliam venit. Qui liberaliter muneratus Normanniam rediit. Emma regina regis mater obiit et Wyntoniæ sepe-

---

[1] *Gurth*, Higd.
[2] *et*, from A., om. MS.
[3] From A.
[4] This is the second letter of the writer's surname.
[5] *Willnotus*, A.

litur. Concordati sunt cum rege Godwinus et omnes filii sui excepto primogenito, qui pœnitentia ductus pro morte Beorni consobrini sui de Flandria nudipes Ierosolymam adierat, et inde Lyciam tendens, ex frigore contracto obierat. Exhinc Normanni regis consiliarii qui iniqua regi persuaserunt exlegantur, potissime Robertus Cantuariensis qui contra Godwynum et prius in hac parte contra Anglos classicum suum largius insonuerat, timens sibi, et judicium præveniens Romam ivit; ac cum apostolicis literis rediens, apud monasterium suum Gemeticum obiit. Cui successit Stigandus qui quondam dimisso Schireburnensi præsulatu Wyntoniensem sedem invasit; vir quidem ex rebus ecclesiasticis puplicas nundinas exercens, vir utique sicut pæne cæteri tunc temporis in Anglia episcopi illiteratus existens, sed pecuniis et blanditiis multum potens; quamobrem pallium a Roma nunquam promeruit quamvis venalitas ibi multum operetur. Palam tunc in triviis cantabatur, non esse idoneum episcopatu qui nesciret abuti pompis seculi, exercitiis nemorum, irritamentis gularum, vestium apparatu, equitum comitatu, sed de lucris animarum parum cogitaret. Cumque eis obiceretur episcopum debere pensare ex religione et literis, non ex ambitione et nummis, respondebant illud metricum, "Nunc "aliud tempus, alii pro tempore mores" atrocitatem videlicet rei lenientes facilitate responsi. Hiis diebus clericus barbosus apud Hiberniam famosus vir miræ religionis, adeo ut clericorum, laicorum, et puellarum magnam teneret scholam. At quia puellas more scholarium suorum tondebat de Hibernia pulsus est. Circa hos dies obiit sanctus Alfwaldus ultimus Schirburnensis præsul, qui ex monacho Wyntoniensi præsul factus inter profusa convivia quæ tunc in Anglia a Danorum adventu celebrabantur, pane et aqua utebatur. Vir per omnia beatæ Mariæ et sancto Cuthberto devotus; cujus sedem post obitum ejus nullus potuit impune dormitando premere quin tetris ymaginibus territus resiliret. Igitur dum aliquando simultas quædam anxia inter ipsum et Godwynum comitem esset suborta, nec die statuto ad pacificandum sedari possent, iratus episcopus dixit, recedendo, "Per dominam meam Ma-"riam male sibi erit;" nec ab illa hora quievit Godwynus a viscerum tortura, donec benedictionem ab episcopo percepisset. Tandem vir ille episcopus ad Dunelmum profectus est, ubi quod magnæ videbatur audaciæ, revulso sarcophago ad sanctum

Cuthbertum velut ad amicum loquebatur, ubi munus posuit et abiit.

Twys. col. 2383.

[CAP. XI.][1]

Higd. vii. 184–190.

[2]Iussu regis Edwardi strenuus dux Northumbriæ Siwardus cum equestri exercitu et classe Scotiam contrivit, regem fugavit; Malcolmum regis Cumbrorum filium in ea regem constituens. In eo tamen bello filius Siwardi occisus est. Quem cum pater cognovisset ex vulnere in anteriori parte corporis recepto occubuisse, quamvis de nece doleret, de animositate tamen filii gaudebat. Vulsus[3] Lichfeldensis episcopus obiit, qui successit Leofwynus Coventrensis abbas. In crastino Paschæ apud Windesoriam dum comes Godwynus in mensa regi Edwardo assideret, contigit unum de pueris regiis cum scypho regio intrasse, et uno pede offenso in alio pede se sustentasse, nec liquorem fudisse; quod videns Godwynus dixit ridendo, "Nunc adjuvit unus frater alterum fra-" trem." Rex ad hæc respondit, "Sic me frater meus Alu-" redus juvisset si Godwynus permisisset." Perpendens ex hiis comes se superflua dixisse, et regem de proditione fratris sui significasse, dixit regi, "Domine, ut video sæpe tibi "delatum est me in necem fratris tui, et in proditionem "tuam insudasse; sic incolumis transglutiam buccellam quam "manu teneo sicut in hiis culpabilis non sum;" et mox suffocatus est. Haraldus autem ad jussum regis eum de sub mensa extrahit et apud Wyntoniam sepelivit. Tunc comitatus Godwyni datus est Haraldo et comitatus Haraldi Algaro filio Leofrici comitis. Rex Edwardus misit Aldredum[4] Wigornensem episcopum ad imperatorem Henricum secundum, rogans eum ut missis apud Hungariam epistolis fratuelem suum Edwardum filium Edmundi ferrei lateris Angliam inde transmitteret. Decreverat enim rex Edwardus

---

[1] From A. But in MS. the first five words are in larger character, as if to begin a new chapter.

[2] This is the third letter in the writer's surname.

[3] *Wlsius*, A.; *Ulsius*, Higd.

[4] From A.; *Alredum*, MS.

eum constituisse hæredem suum in Anglia. Sed tertio post hoc anno Angliam veniens obiit Londoniæ diu ante regem. Iste Edwardus, ut supra dictum est, fuit pater Margaretæ reginæ Scotorum et Edgari Adelyng. Rex Edwardus exlegavit Algarum filium Leoffrici sine culpa. Qui mox associatus est Griffino regi Walliæ. Herfordensem provinciam devastaverunt, Herfordiam capiunt, monasterium incendunt, septem canonicos occidunt. Sed Haraldus comes fugientes insequitur, Herfordiam instaurans vallo cingit, sed et exiliatos cum rege pacificat. Nobilis dux Northumbriæ Siwardus obiit apud Eboracum, priusquam tamen obiret fecit se armari, et sedens erectus ait, "Sic decet[1] militem defungi, "non ut bos accubans enervari."

[CAP. XII.][2]

[3] Tostio et Haraldo fratre ejus ludentibus coram rege Edwardo convivante, Haraldus amarius quam ludus expetebat fratrem suum per capillos traxit et humi prostravit, et nisi citius ereptus fuisset manibus eum suffocasset. Quo viso, rex sibi assidentibus pronunciavit, maximam simultatem inter fratres illos affuturam, et unum eorum alterum extincturum. Habuerat Godwynus comes primam uxorem regis Canuti sororem, de qua genuit filium quem equus insolenter agitatus in Thamisia submersit, mater vero ictu fulminis periit: nec mirum, eo quod habuit ipsa pulcras puellas et eas pro suis opibus augendis prostibulo exponeret. Post cujus obitum Godwynus aliam duxit uxorem, de qua suscepit sex liberos, scilicet Suanum, Haroldum, Tostium, Wilnotum, Gurt,[4] et Leofricum; de quorum exitu in præcedentibus et sequentibus est expressum.

Higd. vii. 192–200.

Twys. col. 2334.

Circa hæc tempora mulier quædam in Berkeleia malis artibus assueta, dum quadam die convivaret, cornicula quam delicate educaverat vocalius solito cornicabat. Quo audito,

---

[1] *decet*, from A. and Higd.; *docet*, MS.

[2] From A. But in MS. the first five words are in a larger character.

[3] This is the fourth letter of the writer's surname.

[4] *Gurth*, Higd.

cultellus de manu matronæ cecidit, vultus expalluit, productoque gemitu cum suspirio, "Hodie," inquit, "ad ultimum "sulcum meum devenit aratrum." Quo dicto, nuncius intrans intimavit matronæ filii sui obitum et totius familiæ suæ ex ruina interitum. Fœmina statim decubuit, et superstites quos habuit liberos monachum et monacham advocavit, quos adventantes sic alloquitur: "Ego malæ artis et vitæ nequam "sectatrix vane credidi vestris orationibus tutari, modo "tamen rogo ut allevietis tormenta, quia de anima prolata "est sententia; corpus meum forsan servabitis insutum in "corio cervino, quod in sarcophago lapideo suppinate[1] oper-"culum plumbo et ferro glutinatum tribus catenis ferreis "constringite, psalmicines xl. noctibus adhibete, totidem "missas per diem solvite; quod si tribus noctibus sic ja-"cuero,[2] quarto die infodite corpus meum humo." Sed frustra; nam duabus primis noctibus psalmis sonantibus dæmones ostiis[3] fractis duas extremas catenas levi negotio diruperunt; tertia nocte tremente loco circa galli cantum unus vultu terribilior statura eminentior diruptis valvis imperavit cadaveri ut surgeret, quo respondente quod nequiret pro vinculis, "Solveris," inquit, "pro malo tuo," et statim ruptis cunctis obicibus apprehensam illam ab ecclesia extrahit, equo nigro ante fores hinnienti inposuit, sicque abscessit cum clamoribus altisonis[4] per quatuor miliaria auditis. Ista quamvis mira incredibilia tamen non judicabit qui iiij. librum dialogorum Gregorii legerit, ubi nequam hominem in ecclesia sepultum dæmones ejecerunt.

Henricus tertius aliquando turbavit ecclesiam contra Hildebrandum papam, volens si posset alium papam intrudere; sed tandem pacificatus terram sanctam adiit cum duobus, Godfrido[5] et Beaumundo, de quibus inferius suo loco dicetur. Laudabilis comes Leofricus filius Leofwyni ducis Merciorum in villa sua de Bromeleygh ij. kalendarum Decembris obiit, et apud Conventreiam in monasterio quod ipse construxerat est sepultus. Qui aliquando consilio dei et beatæ Mariæ cultricis[6] Godgivæ uxoris suæ ditavit et reparavit monasteria

[1] *suppinate*, from A.; *suspinate*, MS.; *supinate*, Higd.

[2] *tacuero*, MS.

[3] *ostiis*, hostiis MSS., and the same orthography is in the MSS. of Higd.

[4] *altisonis*, from A. and Higd.; *alcionis*, MS.

[5] *Godfredo*, A.

[6] *cultricis*, Higd. In MS. it looks like *sbl'cis*. In A. it is illegible through the burning of the manuscript.

Leonense juxta Herfordiam, Wenlocense, Wygornense, Evishammense, et duas ecclesias in Legecestria, id est, sancti Johannis et sanctæ Wereburgæ. Cujus dum vixit circumspectio terræ Anglorum multum profuit. Ad jugem quoque instanciam uxoris suæ urbem suam Coventrensem ab omni tolneto præterquam de equis liberam fecit; ad quod impetrandum uxor ejus comitissa Godgiva quodam mane per medium urbis nuda sed comis tecta equitavit. Post Leofrici mortem filius ejus Algarus comitatum Merciorum suscepit; sed eodem anno de proditione contra regem convictus, exlegatus est. Sed a rege Walensium Griffino ut nuper susceptus et reconciliatus est.

[CAP. XIII.][1]

Twys. col. 2335.

[2]Tali tempore civis quidam Romæ ephebus ætate, Lucianus nomine, locuples ære, sublimis genere uxorem Eugeniam duxit, de qua causa sodalibus accitis convivium fecit. Post cibum in campum prodeunt stomachos exonerandi causa. Ipse autem sponsus ut pila se exerceret anulum suum sponsalicium digito statuæ propinquæ[3] apposuit, sed extis tandem pro ludo incalescentibus primus a ludo se amovit, sed anulum repetens invenit digitum statuæ[3] una cum anulo usque ad volam recurvatum; diu ibi luctatus quod nec anulum avellere nec digitum valeret infringere, tacite interim decessit re sodalibus celata, ne vel præsentem deriderent vel absentem anulo privarent. Ipse tandem nocte tempestiva[4] cum famulis rediens digitum extentum et anulum surreptum miratus est. Cumque hora cubandi se ad uxorem aptasset, sensit quoddam nebulosum et densum inter se et uxorem volutari, sic inquiens, "Mecum concumbe quia hodie "me disponsasti, ego sum dea Venus." Territus ille noctem illam duxit insompnem. Et cum hoc quasi cunctis noctibus

Higd. vii. 200–214.

---

[1] From A. The first four words are in a larger character in MS.

[2] This is the fifth letter of the author's surname.

[3] *propinquæ* . . . . *statuæ*, from A. and Higd. Omitted in MS. by an error of the scribe.

[4] *tempesta*, MS. and so in most Higd. MSS.

fieret, querelis uxoris ammonitus rem parentibus suis defert. Illi quoque negotium Palumbo presbytero suburbano potissimo tunc nigromantico pandunt. Qui accepto ingenti sallario epistolam quandam juveni dedit, quam traderet illi qui novissime de nocte in bivio processionaliter in curru occurreret. Astat juvenis de nocte in compito, videt mulierem ornatu meretricio mulæ insidentem crinibus solutis, vitta aurea caput constrictam cum virga aurea in manu: Tandem postremo equitanti epistolam suam porrigit; qua perlecta, dæmon ille principalis manibus in cælum erectis dixit, "O deus omnipotens quamdiu durabit Palumbi ini-"quitas?" Nec mora; satellites ejus a Venere diu tergiversante anulum extorquent et juveni tradunt. Et sic ille voti compos potitus est diu suspiratis amoribus: sed et Palumbus ubi dæmonis clamorem ad cælum de se audivit, membris suis truncatis confessus est papæ populo audiente scelera sua.

Aldredus Wygornensis episcopus de licentia regis sanctum Wlstanum ordinavit priorem Wigorniæ et præsulatum Wiltoniensem tradidit Hermanno reverso. Et cito post mari transito profectus est Ierosolymam peregre,[1] quod nullus episcoporum Angliæ usque tunc legitur attemptasse. Apud Coloniam Almaniæ duo monasteria Scotorum igne proprio combusta sunt; quod quidem incendium unus monachus ibidem[2] nomine Paternus ibidem inclusus longe ante prædixit; sed igne adveniente nullo modo exire voluit, sed zelo martyrii combustus est. Circa hæc tempora in provincia Apuliæ inventa est quædam statua marmorea cum capite aeneo habente circulum sic inscriptum, "Kalendis Maii sole "oriente habebo caput aureum." Quod intelligens quidam Saracenus a duce terræ nuper captivatus in kalendis Maii notato termino umbræ illius statuæ reperit sub umbra infinitum thesaurum, quem pro sua redemptione dedit.

Hoc in tempore Nicholaus secundus post Benedictum ejectum de papatu suo sedit annis papa pæne duobus. Cujus diebus Gallicana ecclesia turbatur plurimum per Berengarium Turonensem archidiaconum, qui asserebat eucharistiam in altari non esse verum corpus Christi sed figuram ejus. Contra quem Nicholaus papa coegit concilium centum xiij. episcoporum apud Wercell in Italia. In quo Berengarius Twys. col. 2336.

[1] *peregre*, not in Higd.

[2] *ibidem* is repeated in both MSS., but not in Higd.

retractavit errorem suum, sicut innuitur in decretis de consecratione, distinctione ij. Ego Berengarius. Sed post mortem ejus repullulante ejus hæresi Hildebrandus papa contra sequaces determinavit. Ejus erroribus responderunt Lanfrancus Beccensis prior in libro Scintillarum, et potissime Wymundus qui prius fuit Normanniæ monachus et postmodum episcopus Aversanus in Apulia tunc temporis eloquentissimus. In tantum autem ille Berengarius subsequente ætate se correxit ut sanctus a quibusdam reputetur, utpote qui Apocalypsim exposuerit, qui humilitati et eleemosynis indulserit, qui femineum aspectum vitaverit, qui simplici victu et vestitu secundum apostolum contentus fuerit. Et quem Hildebertus Cenomanensis episcopus in suis versibus summe commendaverit, sic dicens,

Quem modo miratur semper mirabitur orbis,
Ille Berengarius non obiturus obit.

Et inter hæc animadvertendum est, quod quamvis Berengarius ille sententiam suam correxit, tamen omnes quos in diversis terris doctrina sua infecit convertere non potuit. Tale igitur est aliquos verbo vel exemplo corrumpere quod cum suum peccatum deletum fuerit gravabit alienum. Quod quidem venerabilis Fulbertus Carnotensis episcopus in extremis laborans prædixisse ferebatur cum videret Berengarium inter cæteros ad visitandum venientem, "Expellite," inquit, "eum, nam video dæmonem illum sequi qui aera "corrumpit." Quinetiam Berengarius die Epiphaniæ moriens recordatus est quot miseros ille adolescens sua secta corrupit. "Hodie," inquit, "ut spero, apparebit mihi Christus "in die apparitionis suæ, vel propter pœnitentiam meam "ad gloriam, vel propter alios quos everti ad pœnam."

Mortuo Kynsio[1] Eboracensi archiepiscopo successit Aldredus Wygornensis episcopus. Qui cum Tostio comite Northumbrensi pro pallio habendo Romam ivit: qui repertus in sua responsione culpabilis omni honore privatus est; sed domum tendens omnibus rebus suis spoliatus est. Quapropter ipso Romam regresso Tostius comes suis allegationibus ita papam inflexit ut archiepiscopatum Aldredo conferret. Asserebat nempe Tostius, parum metuendam longinquis nationibus

[1] *Kynsio*, Higd.; *Kuysio*, MS. and A.

papæ excommunicationem quam propinqui sic deriderunt latrunculi. Aut igitur sua illi fore restituenda, aut per papæ fraudulentiam amissa constarent, futurumque fore ut rex Angliæ hæc audiens sancti Petri tributum subtraheret, impium esse asserens si Aldredus inglorius simul et spoliatus repatriaret. Igitur Aldredus pallio insignitus Angliam rediens Wlstanum priorem fecit Wygornensem præsulem. Non enim a Stigando Cantuariensi quisquam pontificale munus libenter susceperit, sed nec ipse dux Willelmus veniens benedictionem ab illo suscepit.

[CAP. XIV.][1]

Higd. vii. 214–220. [2]Haraldus dux Westsaxonum jussu regis Edwardi post natale domini cum modico equitatu Walliam adiit, pallatium Griffini regis apud Ruthelan et naves ejus combussit. Griffinus fugiendo evasit; postmodum contra rogationes[3] cum classica manu de Bristollia profectus terram Wallanorum pæne circumnavigavit. Twys. col. 2337. Cui frater suus Tostius comes Northumbrensis cum equestri exercitu occurrens ita deprædati sunt fines Wallanorum ut datis obsidibus tributoque soluto Wallenses regem suum Griffinum exlegarent et abicerent. Ac tandem circa nonas Augusti ipsum Griffinum occiderunt et caput ejus Haraldo miserunt. Post hæc rex Edwardus terram Wallanorum duobus fratribus Griffini concessit fidelitate sibi jurata. Haraldus tendens Normanniam ut fratrem suum Wilnotum et filium fratris sui Hacun apud ducem Willelmum obsidiatos inviseret, tempestate actus est in Ponticam provinciam, quem captum consul Ponticus transmisit Willelmo duci Normanniæ, ubi Haraldus ut fertur antequam evadere potuit juravit Willelmo ut filiam suam duceret, et quod mortuo Edwardo Angliam ad opus ejus servaret, et sic recepto secum nepote suo

---

[1] From A. The first three words of the chapter are in larger characters in MS.

[2] This is the sixth letter of the author's surname.

[3] *rogationes*. Some MSS. of Higd. give *negotiationes*, which is probably correct.

Angliam rediit. Sed frater suus Wilnotus in custodia Willelmi etiam postmodum cum regnaret supermansit. Tostius in curia regis Edwardi apud Windeshoram[1] amaricatus indignanter recessit usque Herfordiam, ubi Haraldus convivium regale regi paraverat, ministros fratris detruncans, membra illorum in poculis conditis posuit, mandans regi quod si ad firmam suam venire vellet cibos sufficienter salsatos inveniret. Quo audito Northumbrenses Tostium ducem suum abjecerunt, ministros ejus occiderunt, ærarium ejus fregerunt, et usque in Flandriam fugere compulerunt. Sed rex hæc audiens misit Haraldum ut fratris vindicaret injuriam. Illis autem allegantibus se libere fore natos, libere educatos ferociam ducum ferre non posse: quin etiam a majoribus suis didicisse libertatem zelare vel mortem subire, denique sub leni duce leniter subtemperare, Haraldus judicans consultius fore patriæ in hujusmodi favere quam privatum commodum fratris sui attendere, revocato exercitu regem adiit, procuravitque Malcherum illis dari comitem. Hiis omnibus Tostius infensus cum uxore et liberis Flandriam adiit usque ad mortem regis. Rex Edwardus sedens ad mensam apud Westmonasterium die Paschæ aliis comedentibus ipse animo suspensus inter dapes risit. Interrogatus post prandium in triclinio cur riserit, respondit, "Quia septem dormientes in monte Celio juxta "Ephesum in Asia minore qui jam per septingentos annos in "latere dextro quieverunt, hora risus mei in latus sinistrum "se verterunt. Et futurum est ut sic in sinistro latere "jaceant per lxxiv. annos. Quo in tempore veniet illud "durum mortalibus omen quod dominus in evangelio com-"minatus est, Surget gens contra gentem, etc. Quia Sara-"ceni insurgent contra Christianos, et e contra." Et istis adjecit rex habitudines corporum in septem dormientibus, quod nulla alia pandit litera. Miserunt illico ministri regis nuncios apud Vicetum[2] Constantinopolitanum imperatorem ad explorandum hujus dicti veritatem. Quos ille pie admittens ulterius transmisit ad episcopum Ephesinum ut nunciis Anglorum exuviæ vij. dormientium ostenderentur. Quæ et ita inventa sunt ut rex prævidit.

---

[1] *Windushoram*, A. | [2] *Nicetum*, Higd.

[CAP. XV.][1]

Higd. vii. 220–226. [2]Occupaverunt Saraceni sicut prædixerat Edwardus infra breve et Turchi eis associati Syriam, minorem Asiam, et Ierosolymam acriter devastando. Henricus rex Francorum tertius potionatus obiit. Twys. col. 2338. Stella comata quasi per totum mundum septem diebus continuis apparuit, quam sic salutavit monachus quidam Malmisburiensis Oliverus nomine, "Venisti, jam venisti multis matribus lugenda, diu est "quod te vidi, sed modo terribiliorem te intueor patriæ "hujus excidium vibrantem." Iste Oliverus literis tunc extitit imbutus, ævo maturus, sed immanem audaciam prima juventute conatus. Nam pennas manibus et pedibus nescio qua nexuerat arte ut Dædalino more volaret; fabulam pro vero amplexatus, collectaque e summo turris aura spatio stadii et plus volavit, sed venti et turbinis mole violentiaque ac forte temerarii facti conscientia tremulus decidit, cruribus suis perpetuo debilitatis.

Apud Westmonasterium die Innocentium rex Edwardus ægrotare cœpit. Sub qua novissima ægritudine vidit visionem, quam sibi astantibus expressit. "Venerunt ad "me duo viri religiosi quos aliquando in Normannia "novi, dicentes, se a deo missos ut hæc mihi nunciarent. "Quoniam primores Angliæ duces, episcopi, abbates non "sunt ministri dei sed diaboli, tradidit deus hoc reg-"num post obitum tuum uno anno et die uno in "manu inimici, et pervagabunt dæmones per terram istam. "Cumque rogarem quod ad denunciationem meam possent "pœnitere et liberari exemplo Ninivitarum:" "Non," in-"quiunt, "nam neutrum erit, quia nec isti pœnitebunt, "nec deus miserebitur." Et dixi: "Quando igitur poterit "sperari remissio?" "Quando," inquiunt, "arbore viridi "præcisa pars decisa trium jugerum spatio a stipite divisa "sine adminiculo trunco connexa floribus pubescere et "fructus producere cœperit." Astitit tunc Stigandus archiepiscopus Cantuariensis dicens, vetulum senili more nugas

---

[1] From A. The first two words of the chapter are in larger characters in MS.

[2] This is the seventh letter of the writer's surname.

delirare, postmodum tamen sensit Anglia hujus vaticinii veritatem, quando per externos totaliter est suppressa et corrosa. Inde rex Edwardus in vigilia Epiphaniæ postquam regnarat xxiij. annis et sex mensibus et xx. diebus apud Westmonasterium defunctus est et sepultus. Cujus vitam Aluredus Rivallensis luculenter descripsit, quam Laurencio abbati Westmonasteriensi direxit. Et ille ulterius vitam illam sic descriptam Henrico regi secundo destinavit.

Edward the Confessor had been brought up in Normandy.

Married a daughter of earl Godwin.

Recalls Edgar Atheling,

Iste Edwardus vocatus fuit de Normannia ubi nutritus fuerat anno gratiæ millesimo XLII. et regnavit in Anglia ut supradictum est. Iste per assensum suorum sub spe generandæ prolis accepit uxorem Goditham filiam Godwini ducis Westsaxonum et sororem comitis Haroldi; et mansit incognita ab eo, nam Edwardus moriebatur virgo. Iste Edwardus revocavit de Hungaria nepotem suum Edgarum Estlyng,[1] quem specialius amoverat et maxime eum cupiebat succedere sibi in regnum Angliæ, sed videns maliciam et superbiam Haroldi et Lewlini filiorum Godwyni ac malivolenciam multorum procerum contra Edgarum, et sic se non posse prævalere in suo proposito[2] de Edgaro, prævidit antequam moreretur de Willelmo bastardo quia miles strenuus et potens bellator regnum possideret post dies suos.

but in the end makes an arrangement for William to succeed him.

Iste Edwardus postquam coronatus fuit cum consilio baronum et cæterorum regni fecit renovare et stabilire et confirmare bonas leges quæ fuerunt per lxviij. annos inter dormientes soporatæ et quasi oblivioni traditæ. Leges istæ vocatæ sunt leges sancti Edwardi; non quia ipsas primo invenerat, sed quia quasi sub modio positæ et in oblivione derelictæ a tempore regis Edgari avi sui qui primo manum suam misit ad ipsas inveniendas et statuendas. Twys. col. 2339.

Good laws of Edward the Confessor.

He revived and enforced them.

Tradunt quidam quod rex Edwardus ante obitum suum Haroldum prædixit futurum regem post se, quem proceres mox in regem erexerunt. Mox Haroldus regnum occupavit, quod per ix. menses cir-

Foretold that Harold would reign after him.

---

[1] So in both MSS.

[2] *proposito*, A.; *composito*, MS.

citer tenuit. Quidam autem Edgarum Adlyng[1] filium Edwardi filii Edmundi ferrei lateris regem constituere moliebantur, sed quia puer erat tanto regimine inydoneus, et in bursa minus refertus, Haraldus comes cui erat mens astutior, crumena fecundior et miles copiosior et pompis gloriosior sinistro omine regnum occupavit.

A few try to make Edgar Atheling king, but to no purpose.

[CAP. XVI.][2]

[3]Nunc Haraldus ab Aldredo Eboracensi archiepiscopo consecratus est. Iste devenit nimis elatus et cupidus in collectione auri et argenti et thesaurorum, nec aliquam uxorem ducere voluit, sed vi oppressit filias baronum et procerum atque militum de regno; quod ipsi ægre ferebant. Et de forestis suis tantam ferocitatem et severitatem erga adjacentes nobiliores exercuit quod quamplures adnichilavit et multos depauperavit. Nec mirum, quamvis ex hiis et ex aliis nimis odiosus devenit populis suis. Et ideo pars comitum et baronum adinvicem conferebant, dicentes ipsum non esse fortunæ deditum, nec verum esse regem sed per intrusionem erectum, et ideo infauste regere populum suum. Et mandaverunt Willelmo duci Normanniæ, qui bastardus vocatus est eo quod ante celebrationem matrimonii natus sit, ut in Angliam veniret eorum consilio et auxilio jus regni prosecuturus, feceruntque ei fidelem securitatem veniendi et consensit.

Harold consecrated by the archbishop of York.

An evil character of Harold.

Revolt of the barons against him.

Invitation of William duke of Normandy.

Higd. vii. 226–230. Tradunt quidam quod Haraldus regno potitus statim cœpit leges iniquas destruere, æquas fovere et condere, ecclesias

[1] *Adlyng* in both MSS.

[2] From A. In MS. the first four words are in larger characters.

[3] This is the eighth and last letter of the writer's surname, the spelling of which must accordingly have been CNITTHON.

defendere, religiosos colere, transgressores punire, patriam tueri. Sed et ejus principatu audito Tostius frater ejus cum lx. navibus de Flandria rediens Vectam insulam stipendiis et tributis multavit, circa ripas Cantiæ prædas exercuit, sed dum fratris sui Haraldi apparatum timeret Lyndeseiam per mare adiit, ubi villam incendit, gentem trucidat, donec per duces Merciorum et Northumbrorum, Edwynum et Morcarum, extrusus Malcolmum regem Scotorum adiret, cum quo per totam æstatem morabatur. Interea rex Noreganorum Haraldus Harfeg[1] frater sancti Olavi cum trecentis navibus in ostio Tynæ fluminis applicuit, ad quem Tostius sicut prius conduxerat cum sua classe advenit. Quod ut regi Haraldo innotuit, expeditionem illuc movit, sed priusquam ille advenisset, duo germani comites prædicti Edwynus et Morcarus quamvis valde dure decertassent in fine tamen sunt contriti, datis utrinque obsidibus centum quinquaginta. Quinto post hæc die rex Haraldus apud Stenefortbrugg superveniens regem Noriganum et Tostium proprium fratrem quamvis acerrime esset repugnatum in ore gladii interfecit. Olavum tamen filium regis Norigani et Paulum ducem Orcadum acceptis obsidibus et juramentis ad patriam redire permisit. Ibi tamen unus Noreganus perpetua fama dignus solus stans in ponte de Stenefortbrugg plures quam xl. viris Anglis sua securi interfectis, usque ad horam diei nonam totum exercitum Anglorum retardavit, donec unus Anglus naviculam ingressus ipsum Noricum[2] per foramina pontis lancea perfodisset. Et ex hoc eventu Haraldus multum elatus prædam ibidem consecutam cum commilitonibus suis dividere dedignabatur, qua de causa multi de proceribus et plebeiis offensi ipsum ad bellum Hastingense contra Willelmum properantem, ut infra patebit, deseruerunt. Twys. col. 2340.

Conduct of Harold of Norway at York.

Iste Haraldus Noricus in adventu suo iter dirigit versus Eboracum, ubi veniens centum clericos et mille laicos occidit, sed rex Angliæ superveniens cum septem legionibus virorum fortium optinuit victoriam.

Igitur Haraldus constitutus in regno nil de pactis inter ipsum et Willelmum cogitabat, sed liberatum se esse de sacramento juramenti, eo quod filia Willelmi quam disponsare promiserat infra annos nubiles obierat, et etiam quia Willelmus dux continuis bellis implicatus fuit. Willelmus Higd. vii. 232–236.

[1] *Harfagus*, Higd.

[2] *Noricum*, from Higd. *Noracum*, MS.

tamen eum de rupto fœdere commonens minas precibus intermiscebat; Haraldus contra dixit, "Præsumptuosum pactum "non esse servandum, potissime de alieno regno promissum, "absque generali senatus decreto; proinde stultum jura- "mentum frangendum fore, maxime necessitatis tempore "coactum." Interea Willelmus necessaria itineri parat, assensum procerum suorum captat, favorem Alexandri papæ una cum vexillo sibi directo impetrat. Causæ motivæ quare Willelmus Angliam contra Haraldum inpetiit hæc sunt. Mors Alfredi cognati sui filii Emmæ per Haraldum et patrem suum ut supradictum est procurata.[1] Secunda causa, proscriptio Roberti Cantuariensis archiepiscopi. Tertia, promissio de successione regni per Edwardum regem, si sine liberis decederet, sibi facta causa propinquitatis. Et quarta, juramentum Haraldi ad id idem implendum. Consultantibus itaque Normanniæ proceribus adinvicem super hujus expeditionis negotio, Willelmus filius Osberti ducis dapifer ducis iter dissuasit, tum propter paucitatem aggredientium suorum et tum propter ferocitatem hostium. Exhilarati ex hoc proceres cæteri posuerunt verba sua in ore illius Willelmi. Ille vero cum coram duce venisset, dixit se paratum fore si cæteri adire vellent ad expeditionem; nec poterunt cæteri præ pudore se subtrahere. Cumque in portu sancti Walerici dux Willelmus cum suis adversante vento diutine tardaretur, et ob hoc vulgus murmuraverit, asserens insanum fore alienum solum velle usurpare, præsertim deo contra se certante qui ventum præter solitum tam diu arceret. Tunc dux Willelmus fecit statim corpus Walerici foras efferri, et pro vento habendo sub divo poni. Et statim prosper flatus carbasa inplevit.

Et sic [tercio denuo][2] mense a coronatione Haraldi incipiente in terram Angliæ applicuit. Et adimpletum est quod de Haraldo proverbialiter dictum est "Quod cum peccato venit cum pudore recedet." Origo consanguinitatis istius Willelmi pro quo præsens opus arripitur, sicut supra plenius continetur, hic brevius sub tali compendiositate de linea in lineam patenter scire volentibus deducendo discribitur.

Harold's reign fulfils the proverb, "Ill come, ill go."

The author has now completed his introduction.

---

[1] *procurati* in both MSS.

[2] *tercio denuo*, not in MS., and only added in a later hand in A.

[LIBER SECUNDUS.][1]

Twys. col. 2341.

CAP. I.

The army of William lands, part in Pevensey bay,

[2] Haraldo in plaga aquilonari pro Norico bello occupato Willelmus dux Normanniæ Angliam tendens post festum sancti Michaelis anno gratiæ millesimo LXVI. cum una parte exercitus sui apud Hastengum portum in loco qui Peveseye dicitur, et cum altera parte apud Sandicum portum applicuit. Dum igitur Willelmus saltitasset[3] de navicula festinans in terram, cespitans uno pede, cecidit in sabulum, ita ut os ejus sabulo impleretur. "Deus," Willelmus inquit, "adjutor "meus, terra est mea." Acclamat statim sibi similiter quidam miles, "Domine comes jam tenes terram Angliæ, "in proximo rex futurus." Tunc coercuit exercitum a præda, parcendum dicens esse rebus quæ suæ fore essent futuræ. Et permansit ibidem xv. diebus adunans populum suum in loco ubi postea construxit abbathiam de Bello.

part at Sandwich.

Omen at his landing.

Keeps his army from plundering.

Battle Abbey built afterwards by him.

Quo per nuncium audito, Haraldus de partibus borialibus cum celeritate festinavit pauco admodum stipatus milite, nam multos fortes in priori bello Norico amiserat. Nec tamen nova auxilia convocaverat, et si convocasset tamen illi pro manubiis in Norico bello sibi soli retentis et minime distributis infensi se subtraxerunt. Higd. vii. 236.

Harold's greed alienated his soldiers.

Nam prædam ibidem captam cum commilitonibus distribuere dedignabatur, et ea de causa multi [de][4] proceribus et communibus offensi ipsum in tanta

---

[1] Not marked in either MS., but a space is left in A. at the top of a new page.

[2] The author again sets the separate letters of his name one at the head of each chapter.

[3] *saltitasset*, from A.; *saltcitasset*, MS.

[4] *de*, not in MS., and only added above the line in A.

necessitate deseruerunt, ut de eo impleretur quod scriptum est, "Avaritiæ inebriatus veneno dum sitit "lucrum pervenit ad interitum." Thus he fulfilled another saying.

Higd. vii. 238–244. Haraldus præmisit exploratores qui numerum et vires hostium specularentur. Quos tamen Willelmus apprehensos circum tentoria sua duxit, laute pavit et Haraldo remisit. Qui renunciaverunt fore cunctos in exercitu Willelmi fore presbyteros pro eo quod totam faciem cum utroque labio haberunt rasam. Angli autem tunc temporis superius labium fructificantibus pilis intonsum habebant. Econtra Haraldus dixit eos non esse[1] presbyteros sed validissimos milites. "Cur," inquit Gouth[2] frater Haraldi, "nimis tu "improvidus vis-cum tam multis validis congredi? Nos "sacramentum illi non fecimus. Melius est igitur ut tu "qui juramento erga eum ligaris ad tempus te subtrahas, "et nos sacramento immunes pro patria pugnemus. Quod "si vincerimus, bene quidem habes propositum: si victi "fuerimus, salva erit tibi causa tua, et nos vindicare "poteris." Ad hoc dux Willelmus misit quendam monachum ad Haraldum tria ei proponens. Twys. col. 2342. Primo quod cederet regno, et Willelmo redderet, vel sub eo regnaturus tributarius de eo regnum teneret, vel spectante utroque exercitu rem inter se mutuo gladio ventularent, salva utriusque exercitus sanguinis effusione, præsertim cum rex Edwardus nuper defunctus de consilio Stigandi archiepiscopi Cantuariensis, Godwini et Siwardi comitum Angliæ, si sine hærede decederet concessit, et ipse Haraldus sub sacramento astrictus fuerat, quod si sic contingeret, regnum sibi reservaret, in cujus rei signum filius Godwini Wilnotus, et nepos ejus Hacun antedicti sibi fuerant transmissi. Haroldus sprevit monachi legationem, dicens, negotium gladiis utriusque populi fore terminandum; hoc unum solum imprecans, ut deus inter eos judicaret. Conveniontibus interea ad locum[3] certum prope nimis hinc inde exercitibus die sancti Kalixti pridie idus Octobris in sabbato in loco ubi postmodum constructa est abbathia de Bello, Angli ut dicitur totam noctem bellum præcedentem cantibus et potibus duxerunt insompnem. Mane pedites inprimis cum bipennibus consertam scutorum testudinem fecerunt. Quod profecto valuisset nisi Normanni

[1] *esse*, A.; om. MS.

[2] So in both MSS.; *Gurth*, Higd.

[3] For *certum prope nimis* Higd. reads *certaminis*.

fugam simulassent. Rex ipse Haraldus pedes juxta vexillum cum fratribus suis duobus stabat; quod quidem vexillum postmodum papæ transmissum fuerat per Willelmum. Econtra Normanni confessionibus peccatorum tota nocte, mane divinæ communioni vacabant, pedites cum arcubus in prima fronte, milites retro divisis alis consistebant. Comes bellum cohortans sub ipso tumultu lorica inversa indutum casum risu[1] correxit. Vertetur, inquit, robur comitatus in regnum. Sed antequam acies coirent quidam ex parte Normannorum nomine Tailefer ensem jactando coram exercitibus ludens unum vexilliferum Anglorum sibi occurrentem occidit, secundo id idem de alio fecit, sed tertium quoque interficiens ipse interfectus est. Et statim acies invicem offenderunt, cum cantilena Rolandi ex parte Normannorum inchoata protensum est bellum ab hora diei 3ª usque ad vesperum neutra parte cedente, sed sagittarii ducis multum prævaluerunt. Tunc dux innuit suis ut fugerent, quo schemate Anglorum cuneus solutus est quasi ad invadendum hostes palantes, sed Normanni redintegratis[2] aciebus reversi dispersos Anglos ventularunt. Tandem Haraldus ictu sagittæ violato cerebro quasi sine oculo et excæcatus occubuit, jacentis femur unus militum gladio infodit; ob quam causam miles a militia pulsus est per Willelmum eo quod tantam ignaviam perpetrasset. Ea die Willelmus tres equos electissimos sub se[3] confossos amisit; perstitit tamen ut nil sanguinis de corpore suo exiret. Peracta victoria Willelmus suos occisos sepelivit, hostibus si qui vellent id idem concessit; corpus Haraldi matri suæ id deposcenti sine pretio misit, vixit tamen post bellum lætaliter vulneratus per ix. menses. Mater vero sepelivit eum apud Waltham, monasterium canonicorum secularium quod ipse fundaverat.

Henry II. makes the monastery of Waltham into an abbey of canons regular.

Quod quidem monasterium rex Henricus 2. in cujus tempore Thomas Cantuariensis passus, in abbathiam canonicorum regularium transtulit.

Vult tamen Giraldus Cambrensis in suo Itinerario quod Haraldus multum confossus vulneribus oculoque sinistro Higd. vii. 244.

---

[1] *risit*, MS.; and so A. sec. manu.
[2] *redintegratis*, Higd; *redeuntes gratis*, MSS.
[3] *se*, from A. and Higd.; om. MS.

sagitta perdito ad partes Cestriæ victus evasit, ubi sancta conversatione vitam ut creditur anachoriticam in cella sancti Jacobi juxta ecclesiam sancti Johannis feliciter consummavit.

Twys. col. 2343. De ista opinione fiat qualiter poterit; hoc unum scio, quod tumulatio ejus cum imagine superposita in ecclesia abbathiæ de Waltham videre adhuc volentibus ostenditur, ubi dicitur Haraldum humatum fuisse. Harold's tomb existed at Waltham.

[CAP. II.][1]

Higd. vii. 246. [2]Edwynus comes Merciorum et Morkarus comes Northumbrorum, Haraldi morte audita, qui propter loci artitudinem vel viæ longitudinem seu potius propter spolias[3] in Norico bello minus distributas ab Haraldo se subtraxerant, Londonias venerunt, et sororem suam Algitham Haraldi uxorem ad urbem Legionis, id est, Cestriam transmiserunt. Ac una cum Aldredo Eboracensi episcopo et Londoniensibus Edgarum Adelyng in regem erigere et pro eo pugnare promiserunt, sed invalescente Willelmi timore a præmissis resilierunt, unde hii omnes cum cæteris nobilibus regni ad Willelmum venientes datis obsidibus cum fidelitate jurata manus ei dederunt.

Nec prætereundum arbitror, quod prima nocte post ingressum Willelmi in terram Angliæ, dum jaceret in papilione,[4] venit ad eum vox dicens; Willelme, Willelme, esto bonus homo quia in regni corona prævalebis, et rex Angliæ eris, et cum hostem deviceres fac construi ecclesiam in eodem loco in nomine meo tot centenorum pedum in longitudine quot annorum numero semen sanguinis tui regni Angliæ gubernaculum possidebit et in Anglia regnabit. Tunc perrexit Wil- Voice heard by William on the night after his landing.

[1] From A. Not marked in MS., but the first two words written in large characters

[2] Second letter of *Henricus*.

[3] *spolias*, sic in MSS. Higd. habet *manubias*.

[4] *babilione*, MS.

He is well received in London. York and other places submit.

lelmus Londonias et cives cum assensu baronum receperunt eum reddentes civitatem. Deinde Eboraco et cæteris civitatibus cum confinibus pacifice sic subactis anno gratiæ millesimo LXVI.

Jam accedit Cistrensis lib. 7. sic incipiens. Willelmus igitur Londonias veniens consecratus est in regem apud Westmonasterium ab Aldredo Eboracensi episcopo, declinato Stigando Cantuariensi, die natalis domini quæ tunc feria 2. accidit. Higd. vii. 248.

William held Normandy by inheritance, England by conquest. English kings down to John had tribute from Normandy.

Et sic quia Normannus jure hæreditario tenuit Normanniæ ducatum, ideo dux, regnum vero Angliæ ex mero conquestu et de clamio subscripto, ideo rex. Ob quam causam successores sui acceperunt de Normannia magnum annuum tributum usque ad tempus Johannis regis qui gladio amisit jus suum in hac parte ut infra patebit in loco suo. Leycestrensis.

Of the people who came over with William.

Iste duxit secum in Angliam tantam copiam et multitudinem variarum gentium, scilicet Normannorum, Picardorum, Britonum, Burgillorum, de quibus magna pars remansit in Anglia ubilibet dispersa, quidam possessiones habentes de dicto Willelmo seu ab aliis dominis sibi datas, quidam vero ex emptione habentes, sive in officiis sub spe habendi remanserunt. Et ea de causa non miretur quis, si varietas nationum tribuat varietatem conditionum, et inde crescat nimia diffidentia naturalis amoris, et dispersio sanguinis tribuat dispersam credulitatem mutuæ confidentiæ et dilectionis.

Consequences of such a mixture of nationalities.

The king of Denmark claims homage from William.

Interim quidam miles de Dacia venit ad Willelmum nuper coronatum petens ab eo ex parte regis Daciæ homagium pro regno suo Angliæ de novo conquesto et tributum; quod si Willelmus nollet facere rex Daciæ veniret cum sua forti potentia vi et armis tollere sibi coronam et regnum. Tunc rex Willelmus de consilio procerum suorum misit quatuor solempnes nuncios ad regem Daciæ, mittens cum illis plurima dona et exennia regalia, tam regi quam aliis de suis, ad faciendum pacis inter eos dies in perpetuos.

Embassy sent to Denmark.

Cistrensis. Higd. vii. 250–264.

In xl[a] sequenti Normanniam adiit. Fratrem suum Odonem Baiocensem episcopum ad custodiam Angliæ reliquit. Plures Angliæ nobiles secum duxit, scilicet comites Edwynum, Morkarum, Edgarum Adelyng, et potissime Stigandum archiepiscopum Cantuariensem quamvis in hoc jugiter renitentem, sub velamine tamen honoris hoc fecit ne quid perfidiæ se absente per ejus auctoritatem pullularet in Anglia. Inter quæ difficile est dictu quantis eum exceperint obsequiis, dignanter assurgendo, processionaliter occurrendo longa serie pompæ; sed quicquid hiis tegebatur velaminibus erupit postmodum in clarum quando veniente Angliam legato papæ de regis conniventia, concilium celebrante, Stigandus depositus est, fidem regis jugiter interpellans. Rex autem, ut satis noverat, blande se excusans et præceptum papæ obiciens, Stigandum quoad viveret in vinculis Wintoniæ detinuit. Post hæc imminente hieme rex Willelmus Angliam rediit inportabile tributum Anglis indixit, civitatem Excestriæ contra se rebellantem obsedit, et infregit. Tunc Citha comitissa uxor quondam Godwini relicta urbe Flandriam navigio se transtulit. In ista obsidione mirabiliter urbs quasi ultro decidit et ingressum patefecit. Nam unus e civibus supra murum stans nudato inguine pudendo sonitu auram fœdaverat. Hoc quoque anno proceres Northumbriæ, sævitiam Willelmi formidantes, sumptis secum Edgaro Adelyng cum matre suo Agatha ac duabus sororibus Margareta et Christiana, ad regem Scotorum Malkolmum navigarunt.

Twys. col. 2344.

Volunt tamen nonnulli quod Edgarus prædictus videns regem Anglorum undique turbari, ascensa navi cum matre sua et sororibus reverti in patriam propriam qua natus fuerat disponebat, suborta tamen tempestate Scotiam adire cogebatur. Qua occasione actum est ut rex Scotiæ Malkolmus Margaretam duceret in uxorem, de qua genuit sex filios et duas filias de quibus Edgarus, Alexander, David, reges fuerunt post patrem. Matildis[1] nupsit regi Anglorum Henrico primo, de quibus processit Matilda imperatrix. Altera filia Maria nupsit Eustachio comiti Bononiæ de qua processit Matildis[1] quæ post nupsit regi Stephano. Hoc quoque anno rex Willelmus firmavit castrum apud Snotinggam[2] et aliud apud Lincolniam, et duo castra apud Eboracum. Hoc etiam

---

[1] *Matildus*, MS., et infra. | [2] So both MSS.

anno Matildis[1] regina veniens Angliam de Normannia coronata est ab Aldredo. Haroldus et Canutus filii Suani regis Danorum cum ducentis navibus in ostio Humbræ fluminis applicuerunt, quibus Edgarus Adelyng se dedit. De quorum adventu Aldredus archiepiscopus tam tristis effectus est ut moreretur 3° idus Septembris. Octavo post hoc die Normanni custodes castellorum timentes ne domus suburbii forent Danis suffragia ad implendum fossas eas incenderunt, sed flamma nimis excrescens urbem Eboracensem cum ipso monasterio sancti Petri consumpsit, sed ante finem incendii Danica classis supervenit, et de conniventia civium plus quam tria millia Normannorum trucidavit. Inde Willelmus indignatus ita provinciam illam devastavit ut fame invalescente homines equinam, catinam, caninam et etiam humanam carnem comederent. Terra etiam quæ inter Eboracum et Dunelmum jacet novem annis habitatore et cultore caruit, excepto solo territorio Johannis Beverlacensis. Nam ibi quidam regis miles vindictam incurrit fracto collo equi sui et propria facie retorta. Tunc etiam monasterium Bedæ quod fuerat in Girvum super ripam Wiri fluminis combustum est. Hoc anno Malcolmus terram Northumbriæ ita devastavit, ut occisis senibus et debilibus robustos quoque perpetua servitute dampnaret, in tantum quod vix erat domus in Scotia quin servum aut ancillam Anglicam haberet. Rex Willelmus quorundam ductus consilio omnia monasteria Angliæ fecit perscrutari et pecuniam inventam in suum ærarium transferri.

Cito post hoc in octavis Paschæ celebratum est consilium Wyntoniæ annuente papa Alexandro 2., præsentibus ibidem duobus cardinalibus, in quo degradatus est Stigandus archiepiscopus tribus de causis. Prima quia episcopatum Wyntoniensem simul cum archiepiscopatu Cantuariensi tenuerat. Secunda, quia vivente Roberto archiepiscopo archiepiscopatum occupavit, et pallio ibidem relicto usus est absque beneplacito sedis apostolicæ. Tertia quia a Benedicto papa quem ecclesia Romana excommunicaverat pallium acceperat. Sed quamvis regis amicitiam jugiter interpellaret, rex blande, ut noverat, mandatis papalibus se excusans Stigandum in vinculis apud Wyntoniam conjecit quoad vixit, parum ei de fisco ad victum quotidie conferens. Twys. col. 2345.

[1] *Matildus*, MS.

Ipse nempe Stigandus ingenita mentis duritia nihil de proprio admittere volens perjuravit per omnem sanctum se nummum non habere, cujus fidei obviavit quod collo exanimati corporis clavicula dependens magnarum opum in subterraneis specubus repertarum indicium fuit. Depositi sunt in eodem consilio plures episcopi et abbates procurante potissime rege Willelmo, ut in locis eorum personas Normannicas introduceret. Quidam autem arbitrati sunt eum id fecisse ad majorem regni sui confirmationem. In hoc etiam consilio sanctus Wlstanus episcopus Wygornensis quasdam possessiones sui episcopatus per Aldredum Eboracensem retentas, et post ejus mortem in potestatem regiam devolutas constanter reperiit. Verum quia Eboracensis ecclesia tunc muta fuit eo quod vacaret, decretum est ut ipsa querela interim maneret intacta. Post hæc die Pentecostes apud Wyndusoram rex Willelmus contulit archiepiscopatum Eboracensem Thomæ canonico Baiocensi, viro quidem vultu et sermone comi, qui pulcram ecclesiam apud Eboracum construxit, canonicos ditavit, cantus ecclesiasticos composuit. Post hæc rex, accito de Normannia Lanfranco Cadomensi abbate, genere Italico, divinis et secularibus literis peritissimo, in rerum gubernatione prudentissimo, die assumptionis beatæ Mariæ ipsum archiepiscopum Cantuariensem constituit, de[1] cujus moribus et insigniis inferius circa ejus obitum dicetur.[1] Ad istum Lanfrancum accessit Thomas Eboracensis electus ex more sacrandus; a quo Lanfrancus scriptam de obedientia sua professionem cum adjectione jurisjurandi expetiit. Thomas respondit se nunquam id facturum nisi super hac re scriptas auctoritates aut congruas rationes audiret, quibus id sine ecclesiæ suæ præjudicio facere deberet. Hoc autem magis ex animi ignorantia quam ex elati spiritus pertinacia depromebat, tanquam novus homo Angliæ consuetudinis expers ac verbis adulatorum deceptus. At cum Lanfrancus rationabiliter postulata enodasset, non adquiescens ad hæc Thomas minime sacratus abscessit. Quod rex audiens moleste tulit, æstimans Lanfrancum injusta velle, et magis scientia quam ratione confidere. Sed ipse

---

[1] *de . . . . dicetur*, omitted in A., but written at the foot of the page.

super hiis coram rege reddita ratione animum regis mitigavit. Quamobrem Thomas regio edicto compulsus rediit, scriptam de obedientia professionem fecit et legit, in qua se in omnibus quæ ad Christianæ religionis cultum pertinent obtemperaturum [1] absolute promisit, et sic sacratus abscessit. Nec multo post Lanfrancus ab universis Angliæ episcopis prius ab aliis sacratis professiones petiit et accepit.

Of Robert earl of Mellent, on whom William bestowed Leicestershire.

Twys. col. 2346.

Leycestrensis.

Robertus comes Molenti [2] venit cum Willelmo in Angliam, cui Roberto datus est comitatus Leycestrensis. Iste Robertus reædificavit ecclesiam sanctæ Mariæ de castro Leycestrensi, et posuit in eadem canonicos seculares, et restituit eis terras, possessiones et ecclesias. Robertus Bossu filius ejusdem Roberti de Mollent de consensu Alexandri episcopi Lincolniensis anno gratiæ millesimo centesimo XLIII. fundavit monasterium beatæ Mariæ de pratis Leycestriæ in honorem assumptionis ejusdem gloriosæ virginis et de ecclesiis, terris et possessionibus antedictorum canonicorum secularium cum multis aliis super erogatis [3] tam ecclesiis aliisque possessionibus et redditibus luculenter dotavit, et eas in usum canonicorum regularium

His son Robert founded St. Mary's abbey at Leicester.

---

[4] Robertus comes Mellenti anno domini M. centesimo secundo regnante rege Henrico primo post mortem Simonis comitis adeptus est comitatum Leycestriæ, qui genuit ex uxore sua Isabella filiam et hæredem Robertum le Bossu. Idem fundavit abbatiam de Leycestre et postea assensu uxoris suæ canonicus factus est ibidem et Amicia uxor sua filia Radulfi de Monteforti facta est monialis apud Etonam quam prius fundaverat. Et habuerunt inter se filium primogenitum nomine Robertum oue lez Blaunchemeyne qui desponsavit Petronillam filiam Hugonis de Grauntmene cum

---

[1] *obtemperaturum*, Higd.; *optime paratum*, MS.

[2] *Mollenti*, A.

[3] So in both MSS.

[4] In Harl. 2386, fol. 30, there is given a *Genealogia Comitum Leycestriæ*, which is very parallel to Knighton's text, and seems worth printing for comparison.

transformavit. Qui etiam in eodem monasterio de consensu Amiciæ uxoris suæ canonicus regularis factus est, et annis quindecim in habitu regulari ibidem Christo militans canonicus vitam finiens obdormivit in pace, in latere ibidem chori dextro sepultus, scilicet anno gratiæ millesimo centesimo LXVII. Iste Robertus fundavit abbathiam de Gerondona monachorum et monasterium sanctimonialium de Etona, in quo Amicia uxor ejusdem Roberti ex mutuo assensu viri sui facta est sanctimonialis de residuo vitæ suæ deo serviens, unde ipse factus est canonicus regularis et illa sanctimonialis. De quibus processit Robertus ou les blancmeines filius eorum comes Leycestrensis tertius post conquestum, qui desponsavit Petronillam filiam Hugonis Grantmenyl, cum qua accepit totum honorem de Hyncley[1] una cum senescalatu Angliæ ex dono ejusdem Hugonis. Quæ Petronilla construxit magnam navim ejusdem ecclesiæ abbathiæ Leycestrensis, et in choro coram magno altari est humata. Quæ etiam comam capitis sui ad modum funis composuit et ad cordam unius lampadis in choro posuit, unde more instrumenti cum eadem coma

He afterwards became a monk, and is buried in the abbey.

Other foundations of his.

His wife became a nun.

Robert, third earl, married Petronilla, daughter of Hugh Grantmenyl.

She built the nave of Leicester abbey.

Made a lamp cord

---

qua habuit honorem de Hynkley cum senescalcia Angliæ ex dono dicti Hugonis ; ex qua tres filios et duas filias procreavit, videlicet, dominum Robertum dictum Petronell, dominum Rogerum apud sancti Andreæ in Scotia, dominum Willelmum leprosum, fundatorem sancti Leonardi Leycestriæ, dominam Amiciam desponsatam Simoni Mountfort et dominam Margaretam desponsatam domino Saero de Quinci, postea comiti Wintoniæ. Dictus Robertus filius Petronillæ comes Leycestriæ Loram filiam domini Willelmi le Breus duxit in uxorem de qua nullum suscitavit prolem. Qui

---

[1] *Hyncleye*, A.

of her hair, which was long preserved. This Robert was founder of Brackley hospital. His children. One daughter became wife of Simon de Montfort. Robert, third earl, died on the way from the Holy Land. Robert, fourth earl slew the Sultan.

crinium subtrahendi sursumque levandi diuturnus usus[1] dabatur. Et prædictus funis in eodem monasterio in devotam prædictæ dominæ memoriam non obliviscitur, sed memoriter servatur. Iste Robertus Mellent[2] etiam hospitalitatem de Bracheleye[3] fundavit et dotavit, ubi cor ejusdem Roberti de Mollento[4] adhuc integrum in plumbo sale servatum habetur. Robertus ou les blancmeyns genuit de dicta Petronilla Robertum dictum filium Petronillæ hæredem, Rogerum sancti Andreæ in Scotia episcopum, et Willelmum leprosum fundatorem hospitalis sancti Leonardi Leycestriæ, et Amiciam desponsatam Simoni de Monteforti, et Margaretam desponsatam[5] Sayro de Quinci. Iste Robertus tertius comes peregre profectus Ierosolymam ac rediens apud Duraco[6] in Græcia anno gratiæ millesimo CXC. obiens sepultus est. Robertus filius Petronillæ iiii. comes Leycestrensis in terram sanctam profectus peregre postquam magnum Soldanum in armis Ricardi regis Angliæ per hastiludium bellicum prostravit et strenue interfecit, in Angliam rediens in abbathia Leycestrensi mortuus

---

postquam magnum Soldanum in armis regis Ricardi per hastiludium bellicum prostraverit rediit in Angliam et sepultus est apud Leycestre. Et nota quod Malcolmus rex Scotiæ, frater Willelmi regis, habuit filiam, nomine Ezabell, quæ fuit mater Roberti de Quincy, qui Robertus genuit Saerum de Quincy, Saerus genuit Rogerum de Quincy, Rogerus vero genuit Margaretam comitissam de Fereris, quæ fuit mater Roberti comitis de Ferers. Robertus genuit Johannem comitem de Ferariis et fundavit abbathiam de Merivale, anno gratiæ MCLII.

---

[1] *usus . . . . monasterio in*, not in MS. From A.
[2] So in both MSS.
[3] *Bracleye*, A.
[4] *Mellento*, A.
[5] *disponsatam*, A.
[6] From A. MS. looks like *Ducace*.

sepultus est, et tunc partita est hæreditas inter duas sorores, scilicet Amiciam et Margaretam, deficiente semine fratrum nec illo habente filium. Symon de Monteforti per Amiciam seniorem filiam cum medietate comitatus Leycestriæ et honoris de Hyncleye factus est comes Leycestrensis et pro honore de Hyncleye jure hereditario senescallus Angliæ. Scirus de Quinci per minorem filiam Margaretam cum altera medietate comitatus Leycestrensis factus est comes de Wynchestria. Dominus Simon de Monteforti postea propter inobedientiam suam erga regem exhæredatus et exlegatus cum filiis suis, et comitatus Leycestrensis cum honore de Hynkleye datus est Ranulfo comiti Cestrensi. Sed Simon filius dicti Simonis de Monteforti post mortem patris sui in Angliam rediens ex dono regis recuperavit hæreditatem suam de comitatu et honore prædictis. Sed rex reservabit sibi et hæredibus suis solum patronatum abbatiæ Leycestrensis et prioratus de Kynelworthia. Iste Simon junior accepit uxorem Elionoram sororem regis Henrici, quæ prius voverat castitatem, et anulum ut sponsa Christi de manu sancti Edmundi Cantuariensis acceperat. De qua genuit nobilissimam prolem, sed cito de hoc mundo transituram, scilicet filios et unam filiam Elionoram quam postea desponsavit Lewlinus princeps Walliæ. Iste Symon patrissare volens, super quibusdam constitutionibus observandis inter regem Henricum 3^m et barones regni se ingessit

[Left margin: Twys. col. 2347.]

[Margin notes: He died without heirs. Hence Simon de Montfort became earl of Leicester. Scirus de Quinci becomes earl of Winchester. Simon de Montfort banished. His lands restored in the next generation. The younger Montfort married a sister of king Henry III. A daughter of his married to Llewellyn prince of Wales.]

Dominus Simon Mountford per uxorem suam habuit medietatem comitatus et honoris de Hynkley et factus est a rege comes Leycestriæ et senescallus Angliæ, et dominus Saerus de Quinci factus est comes Wintoniæ et habuit medietatem dicti comitatus. Simon comes genuit de uxore sua Simonem et Amaricum, qui Amaricus a Turcis captus est et mortuus est. Simon vero pater ejus propter suam inobedientiam a rege exheredatus est et cum filius suis ab

This second Simon Montfort was leader at Lewes and Evesham.

His possessions given to Edmund the king's son.

More details in the chronicles of Leicester Abbey.

ut capitaneus eorum, unde duo bella mortalia ingruerunt in Anglia, unum apud Lewes et aliud apud Evysham, ut infra plenius patebit. In quo ipse Symon et filius ejus una cum multis aliis ex parte baronum ceciderunt. Et[1] sic rex Henricus dedit comitatum Leycestriæ cum honore de Hyncleye et senescalatu Angliæ Edmundo filio suo. De quo Edmundo et hæredibus suis historia prolixius patebit in antedicta abbatia Leycestrensi; similiter de Sciro de Quinci scilicet comite Wyntoniensi et ejus hæredibus ibidem plenarie copia habetur.

Comites Merciorum et Northimbrorum Edwynus et Morgarus quia rex Willelmus eos vinculare disposuerat latenter de curia fugerunt, et aliquandiu rebellaverunt, sed quia parum profecerunt, Edwynus regem Scotiæ adiens a suis obiter occiditur. Morgarus vero et Egelwynus episcopus Dunelmiæ insulam Hely adierunt ubi rex ab oriente exitum præclusit, ad occidentem [pontem][2] duorum milliarium construxit. Inde perterriti ipsi interclusi regi se dederunt, at rex episcopum ad Abendoniense monasterium transmisit custodiendum, ubi ex dolore cordis comedere nolens obiit. Cui

Higd. vii. 264–266.

Anglia exula[tus].[3] Simon filius suus post patrem mortuum gratiam regis adeptus comitatum Leycestriæ et senescalciam Angliæ recuperavit, et duxit Elianoram sororem regis Henrici, quæ prius voverat castitatem, de qua sex filios et unam filiam genuit, Henricum, Ricardum, Amaricum, E[dmundum],[3] Simonem, Thomam et Elianoram quam desponsavit Lewlinus [princeps][3] Walliæ. Iste Simon insurrexit contra regem, et fuit occisus in bello apud Evysham et datus est comitatus Leycestriæ domino Edmundo filio regis.

---

[1] Here *quo* is wrongly inserted in MS.

[2] *pontem*, from Higd. It is in neither MS.

[3] The portions supplied in brackets are where the MS. has been injured by fire.

successit Walkerus genere Lotaringus, quem cum vidisset Editha regina regis Edwardi relicta ad consecrandum Wyntoniam duci, "Pulcrum," inquit, "habemus martyrem," conjectura videlicet suæ gentis Northumbriæ ad præsagiendum inducta; viderat enim eum cæsarie luteolum, vultu roseum, statura pergrandem.

LEYCESTRENSIS.

CAP. III.[1]

[2]Nempe rex Scotorum Malcolmus insudavit rebellare contra regem Willelmum; sed Willelmus cum navali et equestri exercitu Scotiam adiit anno gratiæ millesimo LXXII. et regem Malcolmum strenue subjugavit, qui ejus homo ligius devenit et fidelitatem juravit

War between William and Malcolm king of Scotland.

Higd. vii. 268–306. Cistrensis, lib. 7. c. 2. Twys. col. 2348.

Hoc anno obiit Willelmus Herfordensis episcopus, de quo fertur quod erat in urbe illa muliercula quam nescio quo infortunio episcopus ardenter amabat. Ignorabat hoc illa, et forsan si scivisset contempsisset. Interea cogitabat pontifex quod nil infelicius quam senex amans, reluctabatur utcunque pro gradus sui reverentia. Famulante tandem dæmonis fraude ingreditur illa pontificis cubiculum ut forsan cubiculariis ejus vestes lineas incideret. Discedunt ex causa clientes secretorum conscii; tandem episcopo post obscena dicta vim inferente, fœmina forcipibus quos manu tenebat inguina episcopi perfodit, unde et obiit. Cui successit Robertus genere Lotaringus omnium liberalium artium peritus, abacum præcipue, lunarem compotum et cursum astrorum rimatus.

---

[1] From A. The first four words in MS. are in a large character.

[2] Third letter of the writer's name.

Erat tunc temporis Marianus Scotus monachus apud Mogonciam Alemaniæ inclusus, qui longo solitudinis[1] suæ ocio chronographis scrutatis dissonantiam cyclorum Dionysii exigui contra evangelicam veritatem vel primus vel solus animadvertit. Itaque ab initio seculi annos singulos recensens xxij. annos qui cyclis prædictis deerant superaddidit, magnam et diffusam chronicam commentatus; quem librum Robertus iste splendide defloravit, ut jam majus valere videatur ipsa defloratio quam ingentis illius voluminis diffusio. Hoc etiam anno Lanfrancus Cantuariensis et Thomas Eboracensis Romam iverunt pro pallio habendo. Sed Lanfrancus duo accepit pallia, unum honoris, alterum amoris; Tantam namque gratiam Lanfrancus coram papa Alexandro invenerat, ut ambos itineris sui socios Thomam Eboracensem et Remigium Dorcestrensem, baculis et anulo merito privatos, officio restitueret. Primus namque presbyteri filius erat. Secundus cum esset monachus Fiscanensis Willelmo duci Angliam tendenti in multis opitulatus, si dux vinceret, episcopatum pactus est, super quo coram papa convictus, depositus est. In præsentia etiam papæ Thomas Eboracensis calumpniam movit super primatu Dorobherniæ, et de subjectione sibi facienda a tribus episcopatibus, scilicet Lincolniensi, Wygornensi, Lychfeldensi, dicens, Cantuariensem et Eboracensem sedes abinvicem distare, nec alteram alteri secundum constitutionem Gregorii papæ subjacere debere, excepto quod unus alio est dignior propter prioratum temporis. Cui cum Lanfrancus rationabiliter ostendisset, constitutionem illam Gregorianam non de Cantuariensi sed de Eboracensi et Londoniensi fecisse mentionem, decrevit papa causam illam coram rege et episcopis in Anglia determinare. Et quamvis Lanfrancus Thomam pro suo tempore per professionem prius factam teneret ligatum, maluit tamen pro suis successoribus laborare, quam eis in posterum hanc calumpniam discutiendam reservare. Anno igitur millesimo LXXII. coram rege Willelmo et clero apud Wyndesoram ventilata est causa illa, ubi perlecta historia Bedæ monstratum est a tempore primi Augustini usque ad ultima Bedæ tempora, quod centum xl. pene annorum erat, Cantuarienses gessisse pri-

[1] *solitudinis*, Higd.; *solicitudinis*, MS. and A.

matum super totam Britanniæ insulam et Hiberniæ, juxta quoque Eboracum concilia celebrasse, episcopos Eboracenses advocasse. Et ad hæc recitata sunt privilegia super hiis indulta. Adversus ista opposuit Thomas epistolam illam qua Gregorius Eboracensem et Londoniensem ecclesias pares esse, nec alteram alteri subjacere decrevit. Cui cum Lanfrancus respondisset, "Nec ego sum Londoniensis nec de Londoniensi "mota est quæstio." Adjecit Thomas, qui secum plures fautorum classes asciverat, "Quod videlicet a beato Gregorio "soli Augustino concessum fuerat omnes Angliæ episcopos "habere subjectos; et quod post obitum Augustini inter "Londonienses et Eboracenses episcopos mutua foret gratiæ "vicissitudo; et quod prioritatem honoris causaret anticipatio ordinationis. Et quamvis Augustinus sedem de "Londoniis ad Cantuariam transtulisset, si Gregorius successores Augustini prioratum super Eboracensibus voluisset, "facile hujusmodi verba in sua epistola posuisset, Hæc tibi, "Augustine, et successoribus tuis concedo. Verum quia hoc "ad successores Augustini extendi noluit, ideo de successoribus mentionem non fecit." Ad hæc Lanfrancus, "Si "soli Augustino et non successoribus suis hæc concessa sit "auctoritas, exile foret munus apostolicum suo familiari "collatum, præsertim cum Augustinus nullum dum viveret "ordinaverit Eboracensem episcopum, nec ibi fuerit aliquis "episcopus, quem Augustinus subjectum haberet. Hanc "denique dignitatem privilegia apostolica Dorobernensibus "Augustini successoribus confirmaverunt, æquum et justum "esse censuerunt ut omnes Anglorum ecclesiæ ab eo loco "mutuarent vivendi disciplinam a cujus fonte rapuerunt "credendi flammam. Porro quod dicis, Gregorium potuisse "si voluisset successoribus Augustini confirmasse, dicto quod "concesserat Augustino, verum est, nec tamen hoc sedi "Cantuariensi præjudicium affert, nam quando Christus "dixit Petro, Tibi dabo claves regni cælorum, potuit adjecisse si voluisset, candem potestatem successoribus tuis "concedo. Verumtamen hujus dicti prætermissio nichil "reverentiæ vel auctoritatis ademit Petri successoribus, quin "in eis officiorum ecclesiasticorum rata sit dispensatio. Et "quid agit hoc nisi vis divinæ liberalitatis per Jesum "Christum a beato Petro in vicarios ejus diffusa? Propterea si dialecticam nosti, Quod valet in toto valet in "parte, et quod valet in majori valet in minori. Romana "ecclesia quasi totum est omnium ecclesiarum, cæteræ

Twys. col. 2349.

" ecclesiæ sunt quasi ejus partes. Sicut enim quodam
" intuitu homo est genus suorum individuorum, et tamen
" in unoquoque individuo inest totius hominis tota pro-
" prietas: ita quodam respectu sedes Romana est genus et
" totum respectu ecclesiarum, et tamen in unaquaque ec-
" clesia totius Christianæ fidei tota regnat integritas. Ro-
" mana ecclesia major est omnium ecclesiarum, et quod in
" ea valet valere debet in minoribus, ut potestas primæ
" cujuscumque ecclesiæ in succedentes demaneat, nisi si quid
" personaliter et nominatim excipiatur. Quare sicut Christus
" dixit omnibus præsulibus Romanis quod dixit Petro: ita
" dixit Gregorius omnibus Augustini successoribus quod
" Augustino dixerat. Hinc conjicitur quod sicut Cantuaria
" subicitur Romæ eo quod ex ea susceperit fidem: ita
" Eboracum subiciatur Cantuariæ quæ illuc prædicatores
" misit. Jam vero quod allegas Gregorium voluisse ut
" Augustinus resideret Londoniæ, fluctuat plane. Quis enim[1]
" credat tantum discipulum tanti magistri resultare volun-
" tati ireque in repulsam decretorum? Sed esto quod iste
" Augustinus prout dicis migraret, quid ad me qui Lon-
" doniensis non sum? Ea de re si lite conquesta pace
" media negotium ventilari desideres, pro mei juris officio
" non deero judicio." Succubuit hiis rationibus Thomas et libenter concessit ut ulterior ripa Humbriæ fluminis esset principium suæ diocesis. Decretum est ut Eboracensis de cætero in hiis quæ ad catholicum cultum pertinent subjaceat Cantuariensi. Ita ut si Cantuariensis ubicunque locorum in Anglia concilium cogere voluerit, Eboracensis episcopus cum subjectis sibi episcopis aderit, et canonicis ejus præceptis obediens erit. Obeunte autem Cantuariensi primate, Eboracensis Doroberniam veniet et electum cum cæteris præfatæ ecclesiæ episcopis in primatem consecrabit. Quod si Eboracensis obierit, successor ejus ad Cantuariensem accedet vel ubicunque in Anglia Cantuariensi visum fuerit, et ordinationem ab eo suscipiet, faciens juramentum cum professione de obedientia. Emicat igitur Lanfrancus tripudio. Acta excepit scripto ne si laberentur recentia posteri fraudarentur notitia. Modeste tamen, ut nec scienda prætermitteret, nec dicendo efflueret, quia in proprias laudes

Twys. col. 2350.

[1] *enim credat*. Omitted in MS., but with a space left. In A. *credat* is written above the line.

facetiari odiosa jactantia est. Unde et epistolam ista continentem misit Lanfrancus summo pontifici Alexandro cum professione Thomæ Eboracensis.

Hoc anno rex Willelmus cum navali et equestri exercitu Scotiam adiit et regem Malcolmum subegit, qui ejus homo legius devenit et fidelitatem juravit. Sigefridus Mogentinus[1] episcopus sanctum Jacobum peregrinus adiit; sed in redeundo effectus est monachus Cluniacensis; cujus episcopatum dum quidam mercenarii comparare vellent, jubente abbate suo ad sedem propriam rediit. Hoc anno Edgarus Adelyng adiit regem Willelmum in Normanniam, et pacificatus est cum eo.

Item ibidem capitulo iij. Hildebrandus qui et Gregorius VII. quondam prior Cluniacensis, deinde Romanus archidiaconus, iij° papa effectus sedit annis undecim. Qui synodo congregata interdixit clericis consecratis uxores habere aut cum mulieribus habitare nisi quas Nicena synodus aut cæteri canones permiserunt; sed cum sacerdotes ejus censuras parvipenderent præcepit papa ut nullus audiret missam sacerdotis concubinarii. Hic dum aliquando cardinalis esset et legatus in Francia contra prælatos simoniacos acriter processit, unde et unus episcopus super hoc graviter infamatus testes qui eum accusaverunt clam corrupit; quod comperiens legatus, coram concilio dixit, "Cesset ad "præsens humanum judicium sæpe fallibile, et producatur "divinum oraculum. Cum igitur certum sit quod epi-"scopalis gratia donum sit spiritus sancti, et quisquis "episcopatum mercatur contra spiritum sanctum facit, "si igitur tu pontifex contra spiritum sanctum non egisti, "dic palam in concilio, Gloria patri et filio et spiritui "sancto:" Sed ille licet frequentius incepisset, et dicere temptasset, nunquam tamen spiritui sancto proferre potuit; sed ejectus de episcopatu, postmodum plane dixit. Hic etiam papa dum nocte nativitatis dominicæ primam missam in ecclesia beatæ Mariæ ad præsepe domini celebraret, Cressencius præfecti urbis filius cepit [eum][2] et incarceravit, sed Romani statim fregerunt turrim et liberaverunt papam. Iste etiam papa in concilio centum episcoporum excommunicavit imperatorem Henricum 3^{m} et a fidelitate ei debita cunctos absolvit, pro eo quod contra statum univer-

[1] *Mogontinus*, A,

[2] From Higd.

salis ecclesiæ plurima moliretur. Sed postmodum quamvis imperator nudus pedibus super nivem et glaciem diu stans veniam rogaret, vix absolutionem optinuit. Post hæc tamen imperator Romam obsedit, cives corrupit, papam incarceravit, et quendam Wibertum Ravennatem episcopum papam instituit, et Clementem vocavit. Sed Robertus dux Apuliæ hæc audiens papam et cardinales liberavit.

Comes Herfordiæ Rogerus de cujus consilio rex Willelmus scrutari fecerat monasteria Angliæ pro thesauris habendis, contra regis præceptum sororem suam Radulfo comiti Twys. col. 2351. Estangliæ copulavit, ubi contra regem fecerunt conjurationem, et comitem Waltef ad consentiendum circumvenerunt. Qui mox Lanfrancum adiit, et pœnitentia accepta regem in Normannia petiit, factionem denudavit, clementiæ regiæ se dedit ultro; rex vero rediens quosdam exlegavit, comitem Radulfum profugavit, comitem Waltef post incarcerationem juxta Wyntoniam impie fecit decollari. Sed deo ordinante processu temporis corpus ejus apud Crowland[1] monasterium tumulatur. De quo testatus est Lanfrancus quod vere humana contagia defleverit; et felicem se fore dixit si post hujus vitæ exilium illius posset frui requie.

Celebratum est concilium Londoniæ in ecclesia sancti Pauli sub Lanfranco, cujus rei usus in Anglia diu obsoleverat, ubi primo ordinatum est de sessione episcoporum in conciliis celebrandis. Secundo, quod sedes episcoporum de viculis transirent ad urbes majores: unde factum est ut sedes Selesiensis transiret ad Cicestriam, Cornubiensis ad Excestriam, Wellensis ad Batoniam, Schurburnensis ad Salesburiam, Dorcestrensis ad Lyncolniam, Lychefeldensis ad Cestriam tempore Petri episcopi. Sed Robertus successor ejus transtulit de Cestria ad Conventreiam. Hoc anno Hermannus episcopus primus Sarisburiensis, de quo supra dictum est, obiit, cui successit Osmundus regis cancellarius 24. annis, qui ecclesiam novam ibidem construxit, clericos insignes tam literis quam cantu aggregavit, ita ut ipseque episcopus libros scribere, ligare et illuminare non fastidiret. Hic quoque composuit librum ordinalem ecclesiastici officii quem Consuetudinarium vocant, quo fere nunc tota Anglia, Wallia utitur, et Hibernia. Dictavit etiam vitam sancti Aldelmi.[2]

Robertus Courthous primogenitus regis Willelmi pro eo

---

[1] *Croland*, A. | [2] *Addelemi*, A.

quod non posset optinere Normanniam quam pater suus sibi aliquando assignaverat, auxilio regis Francorum fretus multas prædas in Normannia et patri molestias intulit, ita quod pater in brachio vulneratus et de equo suo ejectus exclamaret, cujus vocem Robertus audiens, descendit de equo suo et patrem in equum levavit. Northimbrenses occiderunt Walkerum episcopum Dunelmiæ, cui successit Willelmus quondam abbas sancti Karelefi qui monachos apud Dunelmiam primus posuit. Hic potens in seculo, oris volubilitate promtus, de qua re confisus partes postmodum contra regem Willelmum Rufum aliqualiter fovit, unde et de Anglia fugiens post duos annos ad sedem suam rediit, sedulo agens ut pristinum regis adquireret amorem; unde contigit ut regis velle et nolle omnino sequeretur; potissime in illo turbine qui inter regem et Anselmum versabatur, sperans per hoc aut regis gratiam adquirere aut in archiepiscopatu succedere; sed utroque excidit; nam moto inter ipsum et regem discidio dum ipse Glovernisæ pro causa sua defendenda adesset, lecto æger decubuit, quo et obiit. Hic primus priorem Dunelmiæ hoc insigni contulit ut in toto illo episcopatu decanus sit et vicedominus.

Comes Salopiæ Warinus construxit duo cœnobia, unum in surburbio Salopiæ, et aliud apud Wenloc in honore sanctæ Milburgæ. Dum quidam potens sederet in convivio repente circumvallatus est a muribus, qui licet in pelagus maris adductus esset, nil ei profuit. Nam mures corticibus malorum granatorum adducti a nautis demergebantur. Nichil enim creatum destituit deus ingenio, nec ullum noxium sine remedio. Unde homo ille iterum ad terram adductus a muribus omnino dilaceratus est. Idem fertur contigisse cuidam principi Poloniæ quem leopardus momorderat. Simile etiam refertur de quodam principe qui nulla arte se potuit a pediculis reservare.

Twys. col. 2352.

Hoc anno facta est seditio nefanda inter monachos et ignominiosum abbatem Glastoniæ Thurstinum, quem rex Willelmus de monasterio Cadomi nulla prudentia instructum eidem loco præfecerat. Qui inter cæteras stultitiæ suæ ineptias Gregorianum cantum in officio aspernatus, monachos cœpit compellere ut Willelmi cujusdam Fiscanensis monachi cantum exercerent. Res etiam ecclesiæ lenocinando consumpsit. Severe etiam a monachis ordinem exegit, sed et victualia restrinxit. Hinc lites verborum, discordiæ animo-

rum suscitantur, quia, ut ait Lucanus, nescit plebs jejuna timere. Post jurgia ventum est ad arma. Abbas ille cum satellitibus suis armata manu in monachos irruit, duos ad crepidinem altaris occidit, 28. vulneravit, sagittas et jacula ad ymagines et feretra ecclesiæ direxit. Monachi autem tanquam necessitate compulsi ubicunque poterant se defendentes cum scamnis et candelabris quosdam de militibus vulneraverunt. Hinc moto judicio coram rege abbas ad monasterium suum in Normannia translatus est, monachi vero jussu regis per episcopatus et abbatias sunt dispersi. Post mortem vero regis Willelmi Thurstanus prædictus emit monasterium Glastoniense a rege Willelmo Rufo quingentis libris. Et sic per possessiones ecclesiæ aliquot[1] annis evagatus longe ab eo expiravit.

Hoc anno rex Willelmus de qualibet hida terræ in Anglia accepit sex solidos argenti. Igitur papa Hildebrandus laborans in extremis vocavit ad se cardinalem quem plus dilexerat et confessus est se suscitasse odium et schisma inter imperatorem et quosdam Christianos, unde et ipse dissolvit vincula bannorum et obiit.

Item ibidem capitulo iv. Victor tertius post Hildebrandum sedet papa uno anno et mensibus v. qui aliquando fuit nuncupatus Desiderius, abbas montis Cassini, veneno in calicem ejus misso extinctus est. Quo anno rex Daciæ Canutus auxilio soceri sui Roberti Flandrensis comitis fretus cum magna classe in Angliam venire disposuit. Sed rex Willelmus hoc audiens collecto grandi exercitu de Normannia Angliam rediit, sed hostibus suis impeditis curiam suam magnam apud Gloverniam tenuit ubi tres episcopatus tribus clericis suis contulit, scilicet Mauricio Londoniensem, Willelmo Tedfordensem, Roberto Cistrensem, sed Robertus sedem transtulit usque Conventriam, de cujus ecclesiæ una trabe quingentas marcas argenti corrosit, unde manum regis impleret et papæ occupationes falleret. Ditaverat namque Leofricus comes locum illum auro, argento, gemmis et reliquiis, sic igitur Robertus præfatus crimen peculatus incurrit, repetendarum reus mox futurus si esset accusator paratus. Monachos quoque loci illius agresti victu cibavit, et non nisi triviali literatura permisit informari, ne deliciæ aut literæ redderent monachos contra episcopum elatos. Verumtamen apud Lichefelde mag-

[1] In MS. *quot* is inserted wrongly before *aliquot*.

narum fuerat ædificationum inchoator. Circa hæc tempora incepit ordo Cartusiensis in Calabria in episcopatu Gratianopolitano[1] per quendam Brunonem qui ex urbe Colonia oriundus natione Teutonicus ecclesiæ Remensis canonicus in Gallia

Twys. col. 2353.

et magister scholarum fuit. Hic relicto seculo heremum Cartusiæ circa festum sancti Johannis fundavit et rexit sex annis. Tandem cogente Urbano papa secundo, cujus aliquando præceptor fuerat, Romam perrexit, ubi papam in negotiis ecclesiasticis multum juvit, sed cum tumultum et mores curiæ ferre non posset, relicta curia contemptoque archiepiscopatu Ricensi ad quem jubente papa electus fuerat, in heremo Calabriæ cui nomen Turris est secessit et decessit. Hoc genus heremitarum sub priore agit, nusquam carnem comedens, aut apostatam readmittens, nec numerum duodenarium[2] in clericis transcendit nisi forte pro aliqua insigni persona; laicos tamen usque ad viginti recipiunt.

[CAP. IV.][3]

Higd. vii. 308–318.

[4]Rex Willelmus fecit totam Angliam describi quantum terræ quis baronum suorum possidebat, quot feodatos[5] milites, quot villanos, quot animalia. Et vexata est terra multis cladibus inde provenientibus, et redacta est hæc descriptio in uno volumine, positaque in archivis regiis apud Wyntoniam. Hoc etiam anno Edgarus Adelyng licentia regis Willelmi cum multa classe transiit in Apuliam, cujus soror Christiana intravit monasterium de Rameseye.[6]

Urbanus secundus post Victorem sedet papa annis 13. Hic primus fuit monachus Cluniacensis, deinde archidiaconus Remensis, Odo vocatus; post hoc episcopus Hostiensis, tandem apostolicus. Quem multum vexavit papa alius intrusus, nomine Clemens, archiepiscopus quondam Ravennensis. Hoc

---

[1] *Grannopolitano,* Higd.

[2] *duodenarium,* Higd.; *duodenariorum,* MS.

[3] From A. In MS. the first four words are in larger character.

[4] Fourth letter of the writer's name.

[5] *feodraos,* MS.

[6] *Ramesee,* A.

anno magna fuit in Anglia lues animalium, et intemperies aeris, qua plures mortui sunt febribus et fame. Interea vorax flamma consumpsit pæne principales urbes Angliæ, ecclesiam sancti Pauli cum magna parte Londoniæ.

Hoc anno Dani dominum suum Canutum in quadam ecclesia occiderunt. Istum Willelmum regem in extremo vitæ suæ anno apud Rotomagum decubantem rex Franciæ derisit in hunc modum. "Rex Angliæ Willelmus jacet modo "more feminarum absolutarum enixarum, otium fovens;" jocatus per hoc in ejus ventris grossitiem quem potione tunc alleviaverat. Quo perstrictus rex convicio, respondit, "Et "ego cum ad missam post partum accessero, centum millia "candelarum ei libabo." Nec multum post, mense Augusti quando segetes erant in agris, botri in vineis, poma in viridariis occiduam partem Franciæ incendit, urbem Medantem cum ecclesia beatæ Mariæ conflagravit. In qua unam reclusam, quæ non putavit in tali necessitate cedendum, ustulavit, ex qua calefactione Willelmus morbum incurabilem incurrit, vel quia dum sonipes ejus fossam transiliret interanea pinguis ventris ejus sunt interrupta. Morte igitur a medicis intimata, delegavit Normanniam primogenito suo Roberto, Angliam Willelmo Rufo, possessiones maternas et thesaurum Henrico clerico; vinctos suos omnes fecit absolvi, hii fuerunt comites Morgarus, et Rogerus, Wilnotus filius Haraldi, Odo frater suus episcopus Baiocensis. Et sic xxj. anno regni sui, x. mense, ducatus sui anno lij. A.D. 1087. vitæ suæ lx. gratiæ millesimo LXXXVII. sexto idus Decembris obiit. In monasterio Cadomi quod ipse fundaverat sepultus.

Ubi erat videre mundi miseriam, quod tantus Europæ Twys. col. 2354. terror et horror sepulturam sine calumpnia habere non potuit. Nam ibi miles quidam palam inhibuit sepulturam fieri, dicens, illud solum suum esse violenterque ab eo sublatum, nec debere quempiam in rapina sepeliri. Quo circa Henricus qui solus ex filiis suis tunc aderat centum libras illi militi dedit. Nam Robertus primogenitus tunc patriam debellavit, Willelmus Rufus Angliam navigaverat, qui tamen apud Wyntoniam erutis thesauris paternis multa pro patris memoria erogaverat. Erat nempe Willelmus isto conquestor vir sapiens sed astutus, locuples sed cupidus, gloriosus sed famæ deditus, affabilis dei servis, sed rigidus ei resistentibus. Apud novam forestam in Hamptunensi provincia ad spatium triginta milliarum villas et ecclesias eradicans feras instituit.

Ita ut qui feram caperet oculum amitteret, qui mulierem vi opprimeret genitalia amitteret. Erat Willelmus staturæ justæ, immensæ corpulentiæ, facie fera, fronte nuda, magni roboris in lacertis ut fere nemo ejus arcum tenderet, quem tamen ipse equo admisso pedibus nervo extento sinuaret, commoda valetudine gaudens, exercitio nemorum nimis deditus ita ut stratis villis et ecclesiis loca silvestria faceret.

In præcipuis festis profuse convivabat, Natale domini apud Gloverniam, Pascha apud Wyntoniam, Pentecosten apud Westmonasterium quando in Anglia foret tenere consuevit. Sed in emungenda pecunia semper excessivus, vel pro hostilitate pellenda, vel pro magnificentia fovenda, vel pro cupiditate sedanda. Tradit fama quod iste Willelmus adhuc minor patruum suum Malgerum archiepiscopum Rotomagensem de sede sua proturbaverit, eo quod neglecto officio divino venatione et conviviis indulsit, vel potius quod ipse Willelmum ducem et Matildam uxorem sibi consanguineam pro illicita copula excommunicaverit. Verumtamen dux Willelmus pro hoc delicto expiando monasterium virorum, et Matilda monasterium feminarum apud Cadomum construxerunt. Willelmus quoque fundavit duo monasteria in Anglia, unum apud Bermundeseye[1] juxta Londonias, aliud de Bello in Southsaxonia ubi pugnaverat. Mortuo isto Willelmo vix erat in Anglia princeps Anglicus, immo Anglis in servitutem redactis probosum fuit vocari Anglicus. Deus enim ad exterminium Anglorum præordinaverat populum ferocem quorum natura est cum hostes depresserint ipsi se deprimant.

Rex Willelmus genuit quatuor filios, scilicet Robertum seniorem cui contulit Normanniam, Willelmum Rufum qui regnavit in Anglia post patrem suum Willelmum, et Henricum clericum cui dedit thesauros suos et possessiones, (de istis tribus patebit infra in suis locis) et quartum filium nomine Ricardum, qui mortuus est in juventute. Children of the Conqueror.

Hic claudicat Cistrensis dicens eum fecisse novam forestam cum Willelmus bastardus mortuus est in Normannia ubi et sepultus. Et Willelmus Rufus Error of Higden.

---

[1] *Bermundesheie*, A.

William Rufus completed the New Forest.

filius ejus qui secundum plures cronographos et secundum communiorem opinionem multorum regni forestam perfecit et feris replevit, et in eadem foresta, ut infra patebit, casuali ictu sagittæ interfectus est; potest tamen stare, quod incepit, et filius consummavit.

A council in the fourth year of the Conqueror.

Post adquisitionem Angliæ Willelmus rex iiij° anno regni sui cum consilio baronum suorum fecit summoniri per universos Angliæ consulatus Anglos nobiles, sapientes, et sua lege eruditos, ut eorum leges et vitam et consuetudines ab ipsis audiret. Electi ergo de singulis totius patriæ comitatibus viri xij. jurejurando coram rege primum confirmaverunt, ut quod possent recto tramite neque ad dextram neque ad sinistram divertentes, legum veritatem suarum et consuetudinum sibi patefacerent, nil prætermittentes, nil addentes, nil prævaricantes, nil mutantes. A legibus itaque sanctæ ecclesiæ matris sumentes exordium, quoniam per eam rex et regnum solidum subsistendi habent fundamentum, leges libertates ipsius pacis concionati sunt.

Twys. col. 2355.

They are pledged to make good laws.

Of the clergy and their possessions.

[1] De Clericis et possessionibus eorum. Omnis clericus et etiam scolaris,[2] omnes eorum res et possessiones ubicunque fuerint pacem dei et ecclesiæ habeant.

Of the times and days of the King's peace.

De temporibus et diebus pacis regis. Ab adventu domini usque ad octavas Epiphaniæ pax domini et ecclesiæ per omne regnum. Similiter a Septuagesima usque ad octavas Paschæ. Item, ab Ascensione domini usque ad octavas Pentecostes. Item, omnibus diebus iiij^or^ temporum. Item, omnibus sabbatis ab hora ix^a^ [3] usque ad diem lunæ. Item, vigiliis sanctæ Mariæ, sancti Michaelis, sancti Johannis Baptistæ, omnium

[1] These laws are found, with some various readings which appear worthy of notice, in the Appendix to Whelock's *Beda*, p. 138 *seqq.* and in Wilkins, *Leges Anglo Saxonicæ*, p. 197 *seqq.* The various readings quoted, which are the same in both copies, are marked W.

[2] *scholares et omnes*, W.

[3] Here W. adds in italics *et tota die sequente*.

apostolorum et sanctorum quorum solempnitates a sacerdotibus dominicis diebus annunciantur, et omnium sanctorum in kalendis Novembris. [1] Similiter ab hora ix. vigiliarum et subsequentium solempnitatum. Item, in parochiis ecclesiarum ubi proprii festivitas sancti celebretur Similiter in parochiis in quibus dedicationis dies observatur Et si quispiam devote ad celebrationem sancti adveniat pacem habeat eundo, subsistendo et redeundo. Item, omnibus Christianis ad ecclesiam causa orationis venientibus [2] pax in eundo et redeundo sit eis. Similiter ad dedicationes, ad sinodos, ad capitula venientibus, sive summoniti sint sive per se quid agendum habuerint sit summa pax. Et si excommunicatus aliquis absolvendi causa ad episcopum confugerit, absolutus eundo et redeundo pacem dei et ecclesiæ habeat. Quod si aliquis ei forisfecerit, episcopus ei [3] justitiam faciat. Verumtamen si quis arrogans pro episcopi justitia emendare noluerit, episcopus notum regi faciet, rex constringet malefactorem ut emendet suum malefactum;[4] scilicet primum episcopo, deinde sibi, et sic erunt gladii duo et gladius gladium juvabit.

Safety guaranteed for those who go to shrines or churches.

Also for him who flees for absolution.

Jurisdiction of the bishop, and of the king.

Item, ubicunque regis justitia vel quicunque sit [5] placita tenuerit si missus episcopi veniens illuc apparuerit [6] pro causa sanctæ ecclesiæ, ipsa primitus terminetur; justum est enim ut ubicumque [7] deus præ cæteris honoretur. Item, ubicunque [8] de ecclesia aliquid tenuerit, vel in fundo ecclesiæ mansionem habuerit, extra curiam ecclesiasticam coactus non placitabit quamvis forisfecerit, nisi (quod absit) in curia ecclesiastica rectum [9] defecerit. Item, ubicunque[8] reus vel

Church causes to have precedence.

Of the tenants of the church.

Of sanctuary and its privileges.

[1] *Semper ab hora nona vigiliarum et subsequente solemnitate*, W.

[2] *venientibus*] euntibus, W.

[3] *inde*, A. et W.

[4] post *malefactum* add. W. *cui forisfecerit.*

[5] *cujuscunque sit*, from W.; *ubicunque sic*, MS.

[6] *apparuerit, &c.*] causam aperuerit sanctæ ecclesiæ, W.

[7] *ubique*, W.

[8] *quicunque*, W.

[9] *de recto*, W.

noxius ad ecclesiam pro[1] fugæ causa confugerit, extra[2] atrium quod[3] ecclesiæ pertinuerit a nemine insequente ullatenus apprehendatur nisi per pontificem vel ministros ejus. Si fugiendo domum sacerdotis vel curiam ejus intraverit, eandem securitatem et pacem habeat quam apud ecclesiam, dum tamen domus sacerdotis et curia in fundo ecclesiæ consistant. Hic si latro vel raptor est, quod male cepit si ad manum est reddat, et si illud penitus exstirpaverit et de suo proprio unde reddat habuerit, in integrum ei cui dampnum intulit restituat. Quod si more solito latro taliter egerit, et forte fortuito ad ecclesias vel sacerdotum domus frequenter evasit,[4] ablatione restituta provinciam[5] forisjuret nec redeat; et si forte reditum fecerit, nullus eum hospitari præsumat, nisi a rege data licencia. Item, si quis pacem ecclesiæ violenter infregerit, episcoporum est justitia. Quod si nocens sententiam eorum defugiendo vel arroganter contemnendo despexerit, clamor[6] de eo deferatur[7] ad regem post xl. dies, et regis justitia mittet eum per vadimonium et plegeos, si habere poterit, usque donec deo primitus et ecclesiæ[8] postea satisfaciat. Quod si infra xxx. et unum diem seu per amicos et notos seu per justitiam [regis] inveniri non poterit, utlagabit eum rex verbo oris sui; si vero postea repertus fuerit et teneri[9] possit, vivus regi reddetur, vel caput ejus si se defenderit, lupinum enim gerit caput a[10] die utlagationis suæ; quod Anglice Wolveshed[11] dicitur. Et hæc lex communis et generalis de[12] hominibus et de omnibus utlagatis approbatur.

Of restitution and compensation for plunder.

Of habitual thieves.

Twys. col. 2356.

Of a breach of the peace of the church.

The offender to be outlawed after thirty-one days.

Wolveshead outlawry.

---

1 *causa præsidii*, W.

2 *Ex quo atrium ecclesiæ tenuerit*, W.

3 *quo ecclesiæ tenuerit*, A.

4 *evaserit*, W.

5 *provinciam forisjuret nec*, from W.; *forjuget et*, MS.

6 *clamor*, W.; *clam*, MS.

7 *deferatur*, W.; *referetur*, MS.

8 *ecclesiæ*, from W.; *regi*, MS. which can hardly be the correct text.

9 *teneri*] retineri, W.

10 *a . . . suæ*] om. W.

11 *Wulfesheofod*, W.

12 *de hominibus et*] om. W.

Item, de omni annona decima garba deo debita est et ideo reddenda. Si gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum; qui unam tamen vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios. Similiter[1] qui vaccas plures habuerit, decimum vitulum: qui unam vel duas, de vitulis singulis obolos singulos. Et qui caseum fecerit det deo decimum; si vero non fecerit, lac, decima die. Similiter[2] decimum agnum, decimum vellus, decimum caseum, decimum butirum, decimum porcellum. Item, de apibus vero similiter [decima][3] commodi. Quinetiam de bosco, et prato, et aquis, et molendinis, parcis, vivariis, piscariis, virgultis, et hortis,[4] et negotiationibus, et de omnibus rebus quas dederit deus, decima pars ei reddenda est qui ix. partes simul cum x. largitur. Qui eam detinuerint, per justitiam episcopi et regis si necesse fuerit ad redditionem arguantur. Hoc enim beatus Augustinus prædicavit et docuit,[5] et hæc concessa sunt a rege et baronibus et populo. Sed postea instinctu diaboli multi eam detinuerunt, et sacerdotes locupletes[6] et[7] negligentes non curabant inire laborem ad persequendas[8] eas, eo quod sufficientia[9] habeant suæ vitæ necessaria. Multis enim in locis modo iij. vel iv. sunt ecclesiæ, ubi tunc temporis una tantum erat, et sic cœperunt minui.

Of tithes of corn, poultry, cattle, cheese.

Of the tithes of other produce.

Tithe not to be withheld.

How payment was neglected.

Item,[10] die illo quo judicium fieri debet, veniat illuc minister episcopi cum clericis suis, et similiter justitia regis cum legalibus hominibus provinciæ illius, qui videant et audiant ut æque omnia fiant.[11] Et quos dominus per misericordiam suam, non per merita salvare voluerit, quieti sint, et libere recedant,

Of trials by ordeal.

---

[1] *Insuper*, MS.
[2] *Insuper*, MS., sec. man.
[3] From W.
[4] *ortis*, MS.
[5] *et docuit*] om. W.
[6] *locupletes*, W.; *locupleti*, MSS.
[7] *et*] om. W.
[8] *perquirendas*, W.
[9] *sufficienter*, W.
[10] *die illo quo*, W.; *de illo de quo*, MS.
[11] *fiant*, from W.; *faciant*, MS.

et quos iniquitas culpæ non deus dampnaverit justitia regis de[1] ipsis justitiam faciat. Barones vero qui suam curiam de suis hominibus habent, videant ut sic de eis agant, quatinus erga deum reatum non incurrant et regem non offendant. Et si placitum de hominibus aliorum baronum oritur in curiis suis, ad placitum regis justitia sit,[2] quoniam absque ea placitum finiri non potest. Si qui barones judicia non habent in hundredo ubi placitum habitum fuit, ad propinquiorem ecclesiam ubi judicium regis erit determinandum est salvo jure baronum illorum.

Barons to take heed that such trials are rightly conducted.

Of Rome-scot.

Item, omnes qui habent xxx. denariatus[3] vivæ pecuniæ in domo sua, de suo[4] proprio, Anglorum lege dabunt denarium[5] sancti Petri et lege Danorum dimidiam marcam.[6] Iste vero denarius debet summoniri in solennitate apostolorum Petri et Pauli, et colligi ante[7] festivitatem quæ dicitur Ad vincula, ita ut ultra illum diem non teneatur.[8] Si quisquam detenuerit, ad justitiam regis clamor deferatur,[9] quoniam denarius hic elemosina regis[10] est, justitia ejus faciat denarium reddere et forisfactum[11] episcopi et regis. Quod si quis plures domos habuerit, de illa vero ubi residens fuit[12] in festo apostolorum Petri et Pauli denarium reddat.

Time and manner of payment.

Twys. col. 2357.

Danegeld.

Item, Danegeldi redditio propter piratas primitus statuta est, patriam enim infestantes vastationi ejus pro posse[13] insistebant. Ad eorum quidem insolentiam reprimendam statutum est Danegeldum annuatim scilicet xij. *d.* de unaquaque hyda totius patriæ ad conducendos eos qui piratarum irruptioni resistendo obviarent. De

Its origin.

[1] *de ipsis justitiam faciat*, from W.; *et ipsius justitiam facit*, MS.
[2] *sit*] *adsit*, W.
[3] *denariatos*, MS.
[4] *suo*, A.; *uno*, MS.
[5] *denarium*, from W.; *denariatum*, MS.
[6] *marcam*, from W.; *marcatam*, MS.
[7] *ante*] *ad*, W.
[8] *detineatur*, W.
[9] *deferatur*, W.; *differatur*, MS.
[10] *regis*] om. W.
[11] *forisfacturam*, W.
[12] *fuerit*, W.
[13] *posse*] posse suo, W.

hoc quoque Danegeldo libera et quieta erat omnis ecclesia et etiam omnis terra quæ in proprio dominio ecclesiæ erat ubicumque jacebat, nihil prorsus in tali redditione persolvens, quia magis in ecclesiæ confidebant orationibus quam in armorum defensionibus. Hanc itaque libertatem tenuit Anglorum ecclesia usque[1] tempora Willelmi junioris qui Rufus vocabatur, donec eodem a baronibus Angliæ auxilium requirente ad Normanniam retinendam de Roberto fratre suo cognomine Courtehose et Ierosolymam proficiscente concessum est ei, non lege statutum neque firmatum; sed hac necessitatis causa ex unaquaque hyda sibi dare iiij. solidos, ecclesia non excepta. Dum vero collectio census fieret proclamabat ecclesia suam reposcens libertatem, sed nil profecit.

Exemptions from it.

How these exemptions were done away.

Item, pax regis multiplex est, alia enim data manu sua quam Angli vocant Cyninges[2] hande sealde griþ; alia, die qua primum coronatus est, quæ dies tenet viij. In nativitate domini dies viij. In Paschate dies viij. In Pentecoste dies viij. Alia per breve suum data. Alia, quam habent iiij^{or} chimini, Watlyngstrete, Fos, Hykenildestrete, Ermyngestrete, quorum vero duo in longitudine[3] regni, alii duo in latitudine[3] distenduntur. Alia, quam habent nominatorum[4] fluviorum quorum navigio de diversis locis victualia deferuntur civitatibus vel burgis. Illa autem manus[5] suæ pax et dierum coronationis, et brevis, sub judicio unius forisfacturæ est; similiter iiij^{or} chiminorum etiam[6] majorum et aquarum de assultu. De opere si vero fiat

Of the king's peace and its various kinds.

One grant applies to the great roads and rivers.

---

[1] *usque . . . proficiscente*] W. gives usque ad tempus Willelmi regis junioris qui de baronibus totius Angliæ auxilium petiit ad Normanniam retinendam de fratre suo Roberto Normannorum comite Ierusalem proficiscente.

[2] From W.; *Kynkgeshand*, A.; *Kynggeshande Senalgid*, MS.

[3] *longitudinem . . . latitudinem*, W.

[4] *nominatorum*, from W.; *nomina eorum*, MS.

[5] *manus suæ pax et dierum*, from W.; *manus sive etiam pax dierum*, MS.

[6] *etiam majorum et*] et majorum, W.

opus destruatur, et medietas emendationis dabitur. Quicunque scienter fregerit eam, xviij. hundreta in Danelaga,[1] et corpus ejus in misericordia regis [lege][2] Anglorum, were suum, id est precium suæ redemptionis. Monbote[3] de occisis erga dominos quorum homines fuerint interfecti. Monbote, id[4] est Danelaga de villano et sochman[5] xij. horas. De liberis etiam hominibus iij. marcas. [Manbote vero Anglorum lege regi et archiepiscopo tres marcas][2] de hominibus propriis eorum. Sed episcopo ejusdem comitatus et consuli comitatus et dapifero regis ix.[6] solidos, baronibus autem aliis x. solidos parentibus occisi fiat emendatio vel guerra eorum portetur. Unde Anglice proverbium habetur Begge[7] spere of side ohther bere; hoc est, eme lanciam a latere aut fer. Pax autem iv. chiminorum et prædictarum aquarum sub majori judicio continetur quam superius diximus de assultis.[8] Si vero molendina, piscaria vel alia quælibet opera eis[9] impedimentum facientia præparentur,[10] opera ipsa protinus destruantur, et chiminum et aqua ut fuerint primitus reparentur, et forisfactura regis non obliviscatur. Chimini vero minores de civitate ad civitatem quosque[11] ducentes, de burgis ad burgos, per quos mercata vehuntur, et cætera negocia fiunt, sub lege comitatus sunt. Si quidpiam operis ad eorum perturbationem erigitur, solo tenus deponatur, et chimini mox reparentur, et secundum legem comitatus ejusdem erga comitem et vicecomitem emendetur. Similiter de aquis fiat minoribus naves inde[12] portantibus cum eis rebus quæ necessariæ sunt burgis et

Penalties for breach of this peace.

Of Manbote, *i.e.*, penalties for manslaughter.

Compensation to the parents of the slain.

An English proverb on this.

Jurisdiction concerning the peace of the large roads and rivers.

Of smaller roads.

Twys. col. 2358.

And of smaller streams.

---

[1] *Danelaga*, from W.; *Danelata*, MS.

[2] From W.

[3] *Manbote*, W.

[4] *id est*] *in*, MS.; *i*, A.

[5] *sokeman xij. oras*, W.

[6] *ix.*] xx., W.

[7] *Bige spere of side oþþe bær*, W.

[8] *assaltu*, W.

[9] *ejus*, W.

[10] *præparentur*, from W.; *reparentur*, MS.

[11] *quosque*] om. W.

[12] *inde*] tamen, W.

civitatibus, salem,[1] ligna et hujusmodi, cum lege minorum chiminorum sunt, et emendatio eorum. Item divisiones schirarum regis proprie cum judicio iv. chiminorum regalium sunt. Divisiones hundredorum wapentagiorum comitibus [et][2] vicecomitibus cum judicio comitatus [pertinent].[2] Item, thesauri de terra regis sunt nisi in ecclesia vel cimiterio inveniantur. [Et licet ibi inveniantur][2] aurum regis est et medietas argenti, et medietas [ecclesiæ][2] ubi inventum fuerit quæcumque[3] ipsa ecclesia fuerit dives vel pauper. Item, si quispiam murdratus alicubi reperiebatur, quærebatur apud villam ubi inveniebatur interfector illius. Qui si inveniri poterat trahebatur[4] justiciæ regis infra viij. dies interfectionis; si vero inveniri non poterat, mensis et unius diei terminum[5] habebant ad eum requirendum. Quod si intra terminum non inveniebatur, colligebantur in villa illa xlvj. marcæ; sed si ad[6] tantæ solutionem[7] pecuniæ non sufficiebat, per hundredum colligebatur quod in villa non poterat: verumptamen quoniam omnino villa confundetur, providebant barones quod per hundredum colligerentur, et sigillo alicujus baronum comitatus sigillarentur; et ad thesaurarium regis deportarentur; quas sigillatus ipse servaret per annum et unum diem. Quod si infra hunc terminum posset murdrator haberi, traderetur justiciæ regis, et ipsi marcas thesauro[8] regis commendatas rehaberent; sin infra tempus annuum [non][2] posset teneri, parentes murdrati vj. marcas haberent, rex xl. si parentes deessent dominus ejus recipiet. Si dominum non haberet, aut phelagus ejus, scilicet fide cum eo ligatus si haberet; si vero nichil istorum haberet, tunc rex regni sub cujus protectione et pace deguit univer-

Divisions of counties, hundreds, and wapentakes.

Of treasure trove.

Of murder and the manner of inquest.

Of the penalty if the murderer be not discovered.

What is to be done if the murderer be afterwards found.

---

[1] *saltem*, W.
[2] From W.
[3] *quæcunque*, from W.; *quodcunque*, MS.
[4] *tradebatur*, W.
[5] *terminum*] respectum, W.
[6] *autem*, MS.
[7] From W.; *solempni*, MS.
[8] *thesaurario*, W.

Trials for murder date from the times of king Canute.

sum[1] resumeret vj. marcas cum suis lx. Item, murdra quidem inventa fuerunt [et constituta][2] in diebus Cnuti regis Dani, qui post adquisitam Angliam pacificam[3] rogatu baronum Anglorum remisit ad Daciam exercitum suum. Ipsi vero barones erga regem suum exstiterunt fidejussores, quatinus quotquot in terra secum retinerent firmam pacem haberent per omnia. Verumptamen si quis Anglorum aliquem illorum interfecerit, si se super hoc defendere non posset judicio dei,[4] scilicet aqua vel ferro, fieret de eo justicia: sin autem fugeret, solveretur ut supradictum est.

Trial by ordeal allowed.

CAP. V.

[5] Igitur mortuo Willelmo Conquestore, Willelmus Rufus coronatus est in regem die sanctorum Cosmæ et Damianæ,[6] juvantibus eum Wlstano Wigornensi episcopo, et archiepiscopo Lanfranco qui eum nutriverat et militem fecerat, et regnavit xiij. annis mense minus. Quod audiens Robertus primogenitus qui tunc in Almannia exercitum contra patrem congregaverat, Normanniam rediit, cujus mediam partem præter castella Henrico fratri suo impignoravit, ut exercitum contra fratrem Willelmum conduceret, tandem apud Hamptoniam appulit. Cui rex Willelmus misit nuncios qui dicerent, "Frater tuus Willelmus non se clamat regem sed "subregulum sub te et per te regnaturum qui illo major "es, melior et natu prior. Non usurpavit si placet quod "ad tempus pro tui absentia susceperit. At quia jam "coronatus est, petit ut sub te regnet solvendo annuatim "iij. millia marcarum. Et qui altero supervixerit honores "utriusque possideat."

Higd. vii. 318–330.

Twys. col. 2359.

---

[1] *degunt universi*, W.

[2] From W.

[3] *pacificam*] *et pacificatam*, W.

[4] *judicio dei*, from W.; *in deo*, MS.

[5] Fifth letter of the author's name.

[6] *Damiani*, Higd.

Robertus velut arundo statim consensit[1] et exercitum dimisit, Neustriam rediit nil nisi promissa referens. Tota fere nobilitas Angliæ voluerat erexisse Robertum in regem excepto Lanfranco et Wlstano. Interea, per Angliam tempestas dira sæviit, nam post hyemem vere incipiente patruus regis Willelmi, Odo Baiocensis episcopus, a carcere Willelmi primi nuper liberatus Angliam venit, cui datus est Cantiæ comitatus, sed cum videret non omnia suo arbitratu ut quondam in regno disponi, livore ictus a rege discivit, et multos eodem susurro[2] infecit, potissime Dunelmensem episcopum, comitem Northimbrensem, et Rogerum de monte Gomerico comitem Salopiæ. Ipse tunc Odo fiscos regios et terras archiepiscopi devastavit pro eo quod ejus consilio ipse in vinculis Willelmi primi conjectus fuerat; nam conquerente aliquando rege Willelmo primo de Odone fratre suo quod ab ipso desiliret, "Tu," inquit Lanfrancus, "prehende eum et "vinci ne tibi noceat; non dico episcopum sed comitem "Cantiæ."

Interea Rogerus Salopiensis cum suis Wallensibus fines Angliæ usque Wygorniam devastat, sed precibus sancti Wlstani simul et anathemate ita debilitati sunt, et excæcati ipse et viri sui, ut a parvo numero castellanorum et ipsius familiæ episcopi dispergerentur. Videns igitur rex Willelmus Normannos pene omnes contra se conspiratos, delinivit Anglos promissis meliorum legum et liberæ venationis in silvis propriis, eodemque modo Rogerum Salopiensem reflexit, et statim in desertores desævit, castella Odonis in Cantia occupavit, ipsum Odonem captum Angliam abjurare coegit, urbem Roffensem ubi erat nobilitas congregata obsedit et cepit.

Hoc etiam anno corpus sancti Nicholai ad urbem Barrensem in Apulia advehitur. Dum enim Turci Mirream urbem destruerent, xxiiij. milites Barrenses illuc profecti ossa beati Nicholai in oleo natantia ad urbem suam detulerunt.

Hoc etiam anno Urbanus papa comitante Anselmo tunc abbate Beccensi concilium celebravit apud Clarum montem in Gallia ubi statutum est ut horæ de beata virgine cotidie dicerentur, et ejus officium fieret diebus sabbatinis.

Rex Willelmus quædam castella in Normannia Roberti adquisivit, custodes pecunia corrumpens, et regem Franciæ

---

[1] *concessit*, Higd. | [2] *suspirio*, Higd.

ne fratri suo faveret impediens. Sicque Normannia diu fluctuabat, modo uni, modo alteri fratri favens, donec Robertus Cenomanniam et rex Willelmus quædam castra in Normannia optinuerant.

Interea tertius frater Henricus infrendens quod nil sibi de terris impartiebatur, montem Michaelis occupavit, utrumque fratrem vicissim incursavit, ubi quadam die rex Willelmus tabernaculum suum egressus cum paucis, irruit in multos hostes ipse improvisus, sed equo suo sub femuribus suis occiso, ipse per pedem diu tractus probitate loricæ suæ salvatus est ne læderetur; miles autem qui eum dejecerat manum ad capulum gladii sui aptavit ut regem feriret. Cui rex: "Quiesce nebulo, rex Angliæ sum ego." Tremunt vocem vulgus militum, alterum equum regi adducunt. Quo ascenso, inquirit quis eum dejecerit. "Ego," ait miles ille qui hoc fecerat, nec putavi regem deicere sed militem. Et rex, "Per "vultum de Luca et tu mihi de cætero carior eris." Cum igitur Henricus ab utrisque fratribus ita obsideretur ut aqua sibi deficeret, misit ad Robertum fratrem suum, virum utique lenioris animi, dicens, impium fore aquam negare quæ omni mortali communis est, magisque civile fore, pugnare virtute militum quam violentia elementorum. Tunc ille aquam concessit. Quod rex Willelmus audiens derisit factum, dicens, "Siccine didicisti o Roberto hostes tuos de-"bellare, potum præbens?" Cui Robertus: "Nunquid aquam "fratri tuo præponderas dimittens eum mori? Si eum amise-"rimus quem alium habebimus?" Ad hæc rex Willelmus resolvit prælium, ambos fratres in Angliam secum ducens. Twys. col. 2360.

Item ibidem capitulo sexto. Hoc anno Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus obiit quinto kalendarum Junii, et vacavit sedes plene iiij. annis.[1]

Of Lanfranc. Secularis ille magister Lanfrancus in mundo famosus recessit a patria, ut infra patet, esse incognitus. Cum semel super Secanam fluvium iret spaciatum, a sociis suis aliquantulum in remotius ut Trinitatem perso- Leycestrensis.

[1] Here is inserted in both MSS. the passage on page 91 commencing "Iste Lanfrancus, &c.," but in both it is broken off abruptly in the middle of a sentence at "ad "gymnasium Lanfranci." There is no mark of erasure nor anything to indicate why the break was made. Both scribes appear to have copied whatever they found just as it came.

narum et veritatem essentiæ ad plenum intelligere meditaretur, vidit quendam puerum cum cocliari haurientem aquam de Secana, et fundere in quendam puteolum; quæsivit Lanfrancus quid ageret: puer respondit, quod totam fossam [1] immitteret in fossunculam. Dixit magister, hoc nunquam puer [2] valebis consummare. Respondit puer sic, Nec tu illud quod versatur in corde tuo cogitando. Et statim ad hæc puer evanuit. Lanfrancus vero nolens amplius perscrutari majestatem ne opprimeretur, statim Beccense monasterium intravit in Normannia sub abbate Herlewino. Et simulans se quasi pauca aut nulla scire, pro fatuo quasi et simplici habebatur. Eodem tempore quidam famosus et improvidus, Berengarius nomine, qui antea tenuerat opiniones contra ecclesiasticam doctrinam, et per Lanfrancum sæpius retunsus, eo tempore de Lanfranco nec audiens nec videns, credidit eum de medio sublatum. Et sic securus per Galliam suam hæresim seminavit, scilicet, quod verum corpus Christi non fuit super altare; et fere Nicholaum papam corrupit; veruntamen consilio quorundam celebravit concilium universale,[3] ut omnes prælati, omnes etiam abbates cum viris literatis convenirent, ut in aliquo possent Berengario resistere, et ejus error universaliter reprobaretur. Statuto die abbas Lanfranci ad [4] eundem locum se præparavit, et cognita causa Lanfrancus ut cum abbate ire posset frequenter postulavit, et licet tanquam fatuus et simplex frequenter esset repulsus, dixit se esse fortem ut in pressura consilii abbati succurreret, et taliter ut secum iret

An adventure of his on the banks of the Seine.

Learns his lesson thereby.

Enters the monastery of Bec.

Of Berengarius and his heresy.

A council held against him.

Lanfranc is allowed to come to the council.

---

[1] Both MSS. give *fossanū mitteret*. But the correction in the text seems to have been what originally stood, the *im* of *immitteret* being made by the copyist into the termination of the preceding word.

[2] The word is *puerile* in MS., and has been so in A., but there a later hand has corrected it into *puer*.

[3] For *universale* MS. has wrongly *universaliter reprobatur*, as three lines below.

[4] *ad*, omitted in A. but added in margin.

Berengarius states his doctrine.

When all are silent Lanfranc asks leave to speak.

He is not allowed at first.

But gaining leave at last, he refutes Berengarius.

impetravit. Perventum est ad consilium. Berengarius coram omnibus errorem suum proposuit, et prout potuit rationibus comprobavit. Quibus dictis, non erat qui Berengario responderet, licet papa fortiter institisset. Magister Lanfrancus videns quod fides deberet periclitari, licentiam loquendi ab abbate signis postulavit. Abbas vero videns quod sibi stulto sermone verecundiam inferret, licentiam negavit. Veruntamen dixit ei quidam, quod forsitan revelatum erat minori quod non majori; unde abbas cum tremore licentiam concessit. Surgens vero Lanfrancus[1] rationes Berengarii improbavit, et errorem ejus manifestavit. Respondit Lanfranco Berengarius, Aut tu es Lanfrancus, (Twys. col. 2361.) aut tu es diabolus. Respondit [Lanfrancus, Vere][2] Lanfrancus sum, sed tu es hæreticus, et quando in scolis militavimus, semper contra fidem Catholicam auctoritates collegisti. Berengarius post hæc hæresim suam abjurans ad Catholicam fidem conversus est.

He is recognised by Berengarius, who abjures his error.

Deathbed of a worldly cardinal.

Nec omittendum est quod quidam Cardinalis laborans in extremis vasa sua aurea et argentea fecit sibi deferri, et amplectens ut potuit copiam vasorum, ait, Quis te potuit relinquere? heu mihi! Quibus dictis expiravit.

A cobbler misunderstanding Scripture.

How the king of the Saracens proposed to test the truth of Scripture.

Quidam sutor intelligens ad literam hoc præceptum, Si oculus tuus scandalizat te etc. videns quandam mulierem cum uno oculo et inde scandalizatus, oculum suum extraxit. Alia vice contigit, quod rex Saracenorum consilio quorundam quærens occasionem contra Christianos ait, In evangelio vestro scriptum est, Si quis habuit fidem sicut[3] granum sinapis posset dicere huic monti, quod tolleret se, et sic fieret. Non est aliquis Christianorum qui hæc impleat. Omnes sententiam capitalem subibunt si non impleatur facto.

The cobbler offers

Hoc dicto, patriarcha Alexandrinus clerum et populum

---

[1] Here in A. *causans* is written, but erased.

[2] From A.; om. MS.

[3] *sicud* in A., ut sæpe.

convocavit, et diligenter quæsivit si aliquis ad hoc implendum se præsentaret. Cum omnes essent quasi desperati, prædictus sutor dixit se habere fiduciam in domino quod hoc opus faceret, dum tamen esset tale quid a Christi ore ejus[1] fidelibus sit promissum. At illi asserunt veram esse Christi promissionem. Die igitur statuto convenit multitudo tam Saracenorum quam Christianorum. Rex vero cum instaret, solus sutor[2] ad pedem montis accessit, et cum oraret elevatus est mons et movebatur in aere versus civitatem. Gentiles vero rogaverunt Christianos ut facerent montem sistere ne civitatem opprimeret; unde mons precibus fidelium inter alios duos montes se collocavit. In cujus rei argumentum, ut dicitur, dissimilis aliis apparet. Et sic disposuit deus, quod qui de oculo eruendo[3] ad literam intellexit, de monte movendo eciam miraculose per gratiam suæ veritatis complevit.

himself as the illustration.

A trial day is fixed.

Prayer of the cobbler.

The miracle is accomplished and the mountain moved.

Higd. vii. 330–350. Cistrensis.

Iste Lanfrancus genere Lumbardus, literatura insignis, quippe qui juventutem suam liberalibus artibus attriverat, sacris paginis [ævum][4] maturaverat. Quibus edoctus mundi fumos et ampullata gentilium eloquia parvipenderet,[5] Beccum ex omnibus Normanniæ monasteriis prælegit,[6] paupertate loci et religione captus; ubi sub Herlewino primo abbate monachus[7] homo qui nesciret agresti opere victum quærere publicas scolas de dialectica professus est, ut sic egestatem loci scolarium liberalitate sublevaret; sed gloria laudis ejus conflavit apud improbos viros invidiam, adeo ut a vicinis capellanis comes Normanniæ Willelmus turbatus ediceret Lanfrancum pro sua importunitate Normannia propellendum. Nam Herfastus ducis Willelmi capellanus ante adventum Lanfranci probabilis scientiæ æstimatus, ad gymnasium Lanfranci cum

[1] *suis*, A.

[2] Here on margin of MS., but not in A., is *Sutor facit miraculum montem removendo.*

[3] Both MSS. have *fruendo*. The sentence, which is not very clear, is otherwise exactly as it is here given.

[4] From Higd. In the former passage (see page 88) both MS. and A. had *etiam* for this word.

[5] *parvipendere*, Higd.

[6] *præelegit*, Higd.

[7] *monachatus*, Higd.

magna pompa pervenerat; tunc Lanfrancus ex prima hominis collocutione perpendens quod prope nil sciret, abecedarium literarum illi apposuit expediendum, ferociam hominis Italica peritia sic eludens. Quo ille iratus[1] efficit per Willelmum ducem ut Lanfrancus ab omni Normannia submoveretur, sed occasio recuperandæ gratiæ fuit, quod ad curiam comitis tendens Lanfrancus, equus ejus claudicans comiti cachinnum excussit. Unde conspecta in Lanfranco responsi
Twys. col. 2362. facetia et elegantia frontispicii, de priore Beccensi effectus est abbas Cadomensis, et postmodum præsul Cantuariensis. Vir ille tam famosus in doctrina fuit ut ei Romam venienti Alexander[2] dignanter assurgeret, protestans, se non illius archiepiscopo[3] sed ejus literaturæ deferre: quapropter petiit papa, ut cum ipse fecisset quod erat honoris, ipse Lanfrancus faceret quod esset justitiæ, ut videlicet se prosterneret pedibus vicarii beati Petri; quo facto, ambos itineris ejus socios episcopos anulis et baculis privatos merito, ejus prætextu gradibus suis restituit, prout superius prælibatum est. Item ipse Lanfrancus regem Willelmum conquestorem[4] sacra tractabat arte, non rigide objurgando sed seria jocis immiscendo. Erat nempe rex Willelmus timoris immoderati,[5] secularia et ecclesiastica ad libitum disponens; nullum in terra sua pro apostolico admittens, nisi animo suo blandiretur. Concilium in regno suo nullum cogi nisi se consulto, nec aliquid ibi definiri nisi ipse dictasset, nullum ex proceribus suis pro quavis culpa puniri nisi ipse jussisset. Accipiebat Lanfrancus quandoque pecuniam quo majus parceret delictis subditorum; quod non fecit ad alleviandum sarcinam peccati, sed magis ad cumulandum regis gratiam. Excusabat aliquantulum regis factum pecunias glomerantis ipsa necessitas, qua oportuit cum multis pecuniis pacem procurare provinciæ quam armis subegerat; et quamvis rapere a provincialibus et dare hostibus apud homines sit exiguum, apud deum tamen puto nullum.[6] Facta igitur regis Willelmi inter regem modernorum prædicanda sunt magnanimitatis exempla, quæ quondam dicebantur præsumptionis facinora. Patiebatur ista invitus Lanfrancus, captato loco et tempore conveniebat

---

1 *irritatus*, Higd.
2 addit *papa*, Higd.
3 *archiepiscopio*, Higd.
4 Here on the margin of both MSS. is *Nota probitatis Willelmi Conquestoris*.
5 *immodici*, Higd.
6 *nihilum*, Higd.

regem placide, suggerebat optime.[1] At cum Lanfrancus omnibus quasi virtutibus ingenium solidasset, in eleemosina tamen præcipue dicto et facto effloruit, utens sæpe hoc verbo, "Date eleemosinam et ecce omnia munda sunt vobis." Et cum avaritia Longobardis familiare sit vitium, a persona sua longe depulit hoc contagium, adeo ut in pauperes expenderet victum et vestitum. Nec pudebat eum alte succinctum pauperes recreare, aut tenerioris fortunæ scolares ad disputationis conflictum provocare. Post verba, utrique læti abibant, victor ex scientiæ triumpho, victus ex verecundiæ solatio. Promovebat potissime monachorum et clericorum habitacula; renovabat viriliter possessiones alienatas. Quem animabant mentis vivacitas et beati Dunstani favor in eum effusus, nam quotienscunque in talibus cunctabundus deferret sententiam, aderat Dunstanus soporato Lanfranco adversariorum detegens versutias et evadendi ostendens semitas: quinetiam aliquando ægrotante Lanfranco[2] luctamine quoque secum Dunstanus inisse videbatur eripuit discrimini, restituit valetudini. Et ut ex vita Dunstani colligitur, Lanfrancus in confessionibus audiendis tam pius et affabilis extitit, ut manus sibi consistentium[3] peracta confessione oscularetur, et diceret, "Manus istæ me beatum fecerunt hodie." Ejus quoque tempore monachi Cantuarienses sicut omnes fere tunc temporis[4] in Anglia monachi secularibus haud absimiles nisi quod pudicitiam non facile perderent,[5] venari, aucupari, tesseras quatere, potibus indulgere consueverunt, ut majus illos consules quam monachos pro famulorum frequentia putares. Horum insolentiam Lanfrancus aliquandiu toleravit, set opportune commento austeritatis exterruit. Sciebat enim peritus
Twys. col. 2363. animarum magister consuetudinem a natura esse secundam, et repentiora morum conversione teneriores animos exacerbari. Quapropter per intervalla blande nonnulla submonens[6] cote virtutum rudes ad bonum exacuebat mentes, ita ut abdicatis adulterinis fœtibus ultronei geniales virtutum adoptarent successus, unde et inest in eis adhuc beati viri memoria, ingens ad deo devotio, in hospites affabilitas, in alterutrum mutua caritas. Hic Lanfrancus nullum unquam

---

1 *opportune*, Higd.
2 *ægrotantem Lanfrancum*, Higd.
3 *confitentium*, Higd.
4 Here on the margin of both MSS. is *Lanfrancus revocat monachos ab erroribus suis.*
5 *proderent*, Higd.
6 *submovens*, Higd.

tristem dimisit, set si quemquam subnubilum videret, causam inpigre quærebat, medelam adhibebat, ultroneus offerebat[1] denarios juvenibus, ubique prævidens necessaria monachis, ut nec deplorarent necessaria, ne[2] claudicarent a regula. Increverat tunc temporis episcoporum livor volentium de sedibus suis monachos extrudere, et clericos seculares intrudere, cujus autor factionis fuerat Walkalinus[3] Wentanus præsul, ad cætera bonus sed ad hoc malum consiliis susurronum inflexus; regem etiam Willelmum in hanc sententiam attraxerat; sed Lanfrancus ut audivit, potentium machinas velut aranearum casses dissolvit, adeo ut ne idem aut simile auderent posteri, egit ut Alexander papa idem scriptis inhiberet. Roffense monasterium de quaternario clericorum numero usque ad quinquaginta monachos necessariorum sufficientia affluentes restauravit. Ejus industriæ ascribitur quod Gundulfum Cadomensem monachum ad sedem transtulit Roffensem, divina, ut putatur, electione; nam ille Gundulfus cum apud Cadomum divinas sub Lanfranco audiret scripturas, magistro interim alias intento, sedens ipse cum Waltero socio suo et quodam alio, ac librum evangelicum manu tenens, "Experia-"mur," inquit, "revolutione foliorum quis nostrum erit "abbas, quis episcopus." Invenit Gundulfus locum illum, Fidelis servus et prudens quem constituit dominus super familiam suam. Walterus vero invenit, Serve bone et fidelis intra in gaudium domini tui. Tertium vero socium nescio quid durum inventum turbavit, quod etsi audivi libenter oblitus sum, quia ingenuæ mentis est alienis malis non insultare. Cachinnis ergo ex hoc eventu crepitantibus, quæsivit Lanfrancus quid haberent lætitiæ. Et[4] quia cognovit, indubitanter pronunciavit Gundulfum futurum episcopum, Walterum abbatem, tertium ad lubrica seculi devolvendum. Eventus rei probavit veritatem dicti; nam Gundulfus factus est episcopus Roffensis, Walterus abbas Eveshamiæ, tertius abiit in vanum. Igitur cum Lanfrancus moribus regis Willelmi Rufi minime conveniret, tandem decidit in febrem, et præviis confessione et viatico poculum medicinale hausit, sicque spiritum vitalem efflavit sicut optavit. Fatebaturque[5] viam domini prædicasse,

---

[1] *offerre*, Higd.
[2] *nec*, Higd.
[3] *Walkelinus*, Higd.
[4] *Et quia*] *Utque*, Higd.
[5] *Fatebatur namque deum precasse ut*, Higd.

ut aut febre aut dysenteria expiraret, eo quod hæc valitudines nec memoriam turbent nec loquelam implicent.

Item ibidem capitulo 7. Hoc quoque anno celebrato concilio apud urbem Turonensem in Gallia, Urbanus papa in subsidium terræ sanctæ totum pene provocat occidentem; unde imperator Henricus tertius, Remundus[1] comes sancti Egidii, Beaumundus de Apulia cruce signati transfretaverunt apud brachium sancti Georgii, cum quibus erant cc. mille[2] Christianorum; et sic terra sancta recuperata est, et lancea Christi per revelationem beati Andreæ cuidam rustico factam reperta est. Cum illis processit Robertus dux Normanniæ, qua de causa amicitias cum fratre suo rege Willelmo fecit, cui Normanniam pro x. mille *li.*[3] invadiavit. Sed ad hoc rex tributum[4] grave Angligenis induxit,[5] ita ut prælati vasa sua conflarent, et deinde[6] subditos spoliarent.

Twys. col. 2364.

Rex Scotorum Malcolmus Northimbriam deprædavit,[7] quapropter rex Willelmus una cum fratre suo Roberto Scotiam adiit, cujus classis pene tota dimersa est. Exercitus fame et frigore contabuit. Quibus occurrens Malcolmus cum Edgaro Adelyng mediante Roberto pacem fecit, ita ut Malcolmus regi Willelmo sicut quondam prius[8] obediret, et rex Willelmus annuatim xij. mille marcas auri daret, et xij. urbes in Anglia redderet; sed cito post deficiente rege Robertus sumpto secum Edgaro Normanniam rediit.

Hoc anno idibus Octobris vehemens ictus fulminis turrim Wynchecumbiæ ecclesiæ concussit, parietem perforavit, caput crucifixi in terram dejecit, femur dextrum fregit, ymaginem Mariæ juxta crucem elidit.[9] Fumus fetidus subsequens ecclesiam implevit, donec monachi cum aqua benedicta et reliquiis sanctorum officinas monasterii decantando letanias circumirent. Similiter apud Londonias plus quam sexcentas domos cum pluribus ecclesiis turbo depressit. In ecclesia de Arcubus duos homines occidit, sex tigna ecclesiæ elevans ita in terram defixit, ut vix eorum sexta pars appareret.

---

1 *Reymundus*, Higd.

2 *millia*, Higd.

3 *millibus libris*, Higd.

4 In margin of MS., and apparently so in A., though it is partly destroyed by fire, is *intollerabile tributum per Willelmum Rufum.*

5 *indixit*, Higd.

6 *domini*, Higd.

7 On margins of both MSS. is *Rex Scotorum venit in Angliam.*

8 *prius*] *patri ejus*, Higd.

9 *elisit*, Higd.

Item turbo tectum ecclesiæ Salusburiensis dejecit quinto die postquam dedicaverat eam Osmundus.

[CAP. VI.][1]

[2]Cum igitur Remigius præsul qui nuper sedem Dorcestrensem ad Lincolniam transtulerat, ecclesiam apud Lincolniam[3] quam de novo construxerat, dedicare proposuisset, restitit[4] ei Thomas Eboracensis, asserens locum illum esse in parochia sua; at rex Willelmus pro pecunia quam Remigius clam sibi dederat, mandavit fere omnibus Angliæ episcopis ut idibus Maii convenientes ecclesiam illam dedicarent; sed biduo ante consecrationem Remigius occulto dei judicio decessit. Solus Robertus Herfordensis venire abnuerat, quia certa siderum inspectione præviderat et prædixerat dedicationem illam per partem[5] Remigii nequaquam processuram. Hic nempe Remigius cum præ corporis exiguitate pene portentum videretur natura,[6] animum generosum foras extulit, ita ut esset Higd. vii. 350-360.

Gratior exiguo veniens a corpore virtus.

Huic Remigio successit Robertus Bluet,[7] vir libidinosus, qui[8] dedicationem segniter explevit: qui tandem apud Wodstoke a latere regis decedens exenteratus est. Ejus viscera apud monasterium Enguesham[9] quod ipse fundaverat, cætera apud Lincolniam sunt tumulata; ubi satis constabat loci custodes nocturnis umbris exagitatos quousque locus ipse orationibus piaretur.

---

[1] The chapter is not marked in MS. except by the larger characters of the first few words, nor in A., but by a large illuminated letter.

[2] Sixth letter of the writer's name.

[3] *apud Lincolniam*, om. Higd.

[4] Here on both margins is *Dedicatio ecclesiæ Lincolnensis impeditur.*

[5] *per partem*] *tempore*, Higd.

[6] *natura*] *naturam vicit*, Higd.

[7] *Bloet*, Higd.

[8] On the margin of both MSS., *Robertus Bluet episcopus.*

[9] *Eygnesham*, Higd.

Hoc etiam anno rex Willelmus profectus Northimbriam urbem Lugubaliæ quæ modo Cærliell dicitur, reparavit,[1] castrum in ea ponens, quæ a primo adventu Danorum per cc.[2] annos desolata jacuerat. Et cito post apud Gloverniam gravi morbo percussus, de consilio procerum vitam suam
Twys. col. 2365. corrigere promisit; sed quamvis illo anno archiepiscopatum Anselmo[3] conferret, nil tamen de rebus archiepiscopatus ultra regis jussum sumere licuit, donec tributum quod imposuerat persolveretur. Simili modo dixit episcopatum Lincolniensem Eboracensi sedi subjacere debere, quousque Robertus Bluet[4] v. millia marcarum regi dedisset. Hoc quoque anno Rogerus Comes Salopiæ obiit, qui cum decubaret factus est monachus ad succurrendum [animæ suæ][5] consentiente comitissa uxore sua Adelisa. Miserat namque Reginaldum priorem Salopiæ apud Cluniacum pro tunica sancti Hugonis abbatis induenda. Cui successit Hugo filius suus. Hoc quoque anno fuit magna pluviarum inundatio, et cito post, tantum gelicidium ut ubique etiam[6] ultra aquas possent plaustra duci; quo soluto pontes ubique pene effracti sunt.

Rees[7] rex Walliæ occisus est in pugna juxta Brechnor,[8] et sic reges ibi desiere. Malcolmus rex Scotorum occurrit regi Willelmo apud Gloverniam die sancti Barnabæ ut concordaret cum eo. Sed impacati recesserunt; nam rex Willelmus voluerat ut Malcolmus in curia sua ubicunque fuerit[9] in Anglia, judicium subiret. Sed econtra Malcolmus recusabat, nisi in confiniis amborum regnorum ubi id solebat fieri. Sed eo anno Malcolmus et primogenitus ejus Edwardus cum multis aliis die sancti Bricii occisi sunt in Northimbria a militibus Roberti comitis. Quorum morte audita, Margareta Scotorum regina dei cultrix tanta affecta est tristitia ut in morbum decidens, quemadmodum deum rogaverat, tertio dehinc die obiit. Qua mortua Scoti erexerunt Dunwaldum fratrem Malcolmi in regem. Sed Duncanus filius Malcolmi ope regis Willelmi expulso Dunwaldo regnum

---

[1] On both margins, *Carlell reparatur.*

[2] *trescentos*, Higd.

[3] On both margins, *Anselmus factus archiepiscopus Cantuariensis.*

[4] From Higd.

[5] Omitted in some MSS. of Higd.

[6] *etiam*] *et*, Higd.

[7] On both margins, *Rees rex Walliæ occisus.*

[8] *Breknot*, Higd.

[9] *foret*, Higd.

Scotiæ suscepit. Isti Malcolmo relatum est, quod quidam de proceribus suis in necem ejus conspirassent; imperat rex delatori silentium: siluit ipse usque ad proditoris adventum. Qui cum ad regis curiam insidiaturus advenisset, jubet rex summo mane omnes venatores adesse cum canibus suis. Hii dum venatum processissent, accessit rex cum proditore ad quandam latam planitiem quam in modum coronæ densa silva cingebat, in cujus medio colliculus turgescebat; in quo dum soli hii duo constitissent, "Ecce," inquit rex, "ego et " tu soli similibus armis et equis muniti, non est modo qui[1] " videat, qui impediat, aut qui cpem ferat: si vales, si audes, " imple quod proposuisti, nescio videre quando melius, quando " liberius id fieri posset. Si venenum parasti, hoc mulierum " est non militum. Si lectulo meo insidiaris, hoc possunt " etiam adulteræ. Si ferrum occultasti, hoc sicarii est non " militis. Age igitur quod viri est, quod militis est, ut pro- " ditio tua turpitudine saltem careat quæ infidelitate carere " non potest." Procidit ille statim ad pedes regis, et præstito sacramento de fidelitate futura, promissisque obsidibus ad votum regis eligendis, proditor jam factus fidelis tempore opportuno ad socios suos revertebatur.

Hoc quoque anno venerabilis Anselmus abbas Beccensis de Normannia[2] venit in Anglia, rogatu Hugonis Cestrensis comitis, tribus de causis, ut videlicet monasteria quæ prius in Anglia fundaverat a gravi tributo regio levigaret; ut Hugonem comitem tunc graviter ægrotantem visitaret, et ut monasterium apud Cestriam fundaret, cui loco capellanum suum Richardum primum assignavit abbatem, canonicos seculares in monachos regulares convertendo. Sed inde redeundo factus est archiepiscopus Cantuariensis. Twys. col. 2366.

Item ibidem Cistrensis capitulo 8. Hoc anno Anglia et Normannia vexata est gravi tributo et clade hominum, ita ut agricultura cessaret et fames succederet; Wallenses[3] etiam jugum servitutis abhorrentes in provinciis Cestriæ, Salopiæ, Herfordiæ prædas agebant, et castrum Menaviæ ceperunt. Interim Scoti regem suum Duncanum peremerunt et Dunwaldam iterum erexerunt. Et stellæ de cælo visæ sunt cadere et quasi mutuo concertare adinvicem. Rex Cistrensis.

---

[1] *qui videat*, om. Higd.

[2] On both margins, *Anselmus venit in Angliam.*

[3] On both margins, *Wallenses exercent prædas.*

Willelmus de Normannia rediens exercitum in Walliam misit, ubi multos homines et equos perdidit: videns igitur rex Wallenses ex locorum angustiis et densis nemoribus fore invincibiles, construxit castra in locis maritimis, et nemora pro magna parte succidit, unde postmodum multos ex illis stravit.

Wlstanus præsul Wigornensis obiit xviij. die Januarii. Hic Wlstanus in hora moriendi apparuit dilecto suo Roberto Herfordensi episcopo in villa de Crikkelade, mandans ei, ut suæ properaret sepulturæ. Item, post hoc xxx. die apparuit eidem, monens eum ut de negligentia sui suorumque corrigeret, asserens quod non diu in sua cathedra sederet, unde et cito post[1] obiit. Hic quoque Wlstanus anulum cum quo benedictionem episcopalem susceperat non permisit etiam mortuus a quoquam avelli, dixerat enim sæpe dum viveret, se nunquam velle dimittere eum. Dixerat etiam frequenter Anglis tribulatis, "flagellum [Dei][2] est quod patimini;" et cum Angli dicerent quod pejores essent Normanni quam unquam fuerant Angli, respondit, "Malis in vos illorum bene utitur "deus, et per indignos exercet ultionem in meritos; sic et "mala voluntate sua sed bona voluntate dei punit dæmon "perversos in gehenna cum eisdem pariter puniendus. "Exemplum est, si aliquem iratus baculo percusseris, non "multum curabis de fractione baculi."

Igitur Wlstanus in provincia Warwicensi oriundus apud monasterium de Burgo literis et officiis ecclesiasticis est instructus, tandem sacerdos effectus missam morose celebrabit, solis fidelium oblationibus contentus; erat virgo ut putabatur, existens superflui potus expers, esui carnium indulsit; quibus tamen spernendis occasio hæc intervenit. Die quadam cum ad placitum quoddam exire deberet visum est sibi ut prius missa cantata inediæ suæ cibo consuleret. Apposita auca igni, nidor adustæ carnis nares celebrantis complevit, odor mentem advocavit. Sed cum dui reluctans mentem advertere[3] non possit, juramentum ad sacramenta quæ tractabat fecit, nullo de pacto amplius id genus cibi comesturum; cantataque missa impransus ad placitum processit. Tandem crescente devotione exemplo parentum patrum[4] suorum qui ante obitum

[1] *post*] *post hoc*, Higd.
[2] From Higd.
[3] *avertere*, Higd.
[4] *patrum*, om. Higd.

castitatem devoverant, seculum reliquit et in monasterio Wigornensi quo pater suus prius servierat, monachus effectus est, ubi per omnia pene loci officia gradiens conscendit, jejuniis, vigiliis, et orationibus indulsit,[1] super aliquod scamnum ecclesiæ loco quo orabat capite superposito dormire consuevit, ubi nocte quadam dum ante altare oraret, dæmon eum visibiliter ad luctam provocat, quem ter prosternens iliaca[2] passione fatigatus est. Apparuit autem diabolus in forma cujusdam servientis de curia, quem quotiens postmodum Wlstanus videret, totus expalluit, ad cæteros imperterritus affirmabat sæpius se nescire quid esset timor. Hic Twys. col. 2367. namque[3] pro fractura cujusvis pontis nunquam de equo descendit, quin etiam in summitatibus fabricarum angustarum securius incederet. Deinde Aldredo ut præfatum est ad Eboracensem sedem translato ipse[4] ad Wygornensem electus est, procurante id potissime Aldredo, qui simplicitate. Wlstani suas putabat rapinas obumbrare. Sed ille magis virtute quam literis fretus res ecclesiæ defensabat, quamquam non ita hebes in literis fuerit ut putabatur, quippe qui cætera necessaria sciret præter fabulas poetarum et tortiles syllogismos, quæ forsan nec nosse[5] dignabatur; sed et ipse cum ad consentiendum electioni de se factæ minime flecti posset, a viro dei Wulsio per xl. annos incluso pro sua obstinatia acriter est correptus; sed et divino oraculo ammonitus electioni consensit, cujus consecrationi duo legati sedis apostolicæ interfuerunt. Et quamvis canonicam professionem faceret Stigando archiepiscopo, consecrationem tamen ab Aldredo Eboracensi suscepit. Qui tamen Aldredus ad declinandas subsequentium calumpnias protestatus est se nullum deinceps jus subjectionis in Wlstano vindicare, neque quia eum consecraverat, neque quia ejus monachus prius fuerat. Igitur Wlstanus episcopus factus cibi et potus abstinens fuit, quamvis in aula ejus pro more Anglorum totis post prandium horis biberetur, cum quibus et ipse assidens psalmos ruminabat, ordine tamen suo bibere simulabat. Bibentes ad hilaritatem invitabat, majus in hoc consuetudini patriæ, quam animi judicio

[1] *jugiter*, add. Higd.
[2] *ilium*, Higd.
[3] *namque*] *quoque*, Higd.
[4] On both margins, *Wlstanus factus episcopus Wygornensis.*
[5] *noscere*, Higd.

satisfaciens. Nec etiam pompam Normannorum omittebat quin[1] stipatus militibus incederet. Cotidie ad[2] missam solvens addebat psalterium, famosorum sanctorum memorias septifarie divisas per septem solvebat horas. Quotiens Wygorniæ fuit majorem missam celebravit, a quo quidem officio ut dixit pro episcopatu resignando noluit absolvi. Collationi monachorum interfuit, ut sic facta cum cæteris generali professione, dataque benedictione in triclinium suum se reciperet. Equo vectus psalterium frequentabat. Benedictionem[3] quam Angli super potum faciunt etiam in mensa regis non omisit. Si quando ad placitum[4] eum necessitas urgebat omnibus malis arbitris maledictionem inprecabatur, bonis vero benedictionem. Indifferenter vilioribus induebatur[5] pellibus, magis autem agninis quam cæteri generis pellibus. Si quando ei suggeretur ut catinis pellibus amiciretur, jocosa comitate respondebat, " Crede mihi, nunquam audivi in " ecclesia dei,[6] catus dei, sed agnus dei, Iccirco volo magis " agno calefieri quam cato." Dum semel monachi sui migrarent ad majorem ecclesiam quam ipse construxerat,[7] lacrimas fudit; super quo modeste redargutus quod potius gaudere deberet, quod se superstite tantus honor ecclesiæ suæ accessisset, quod etiam multiplicatis monachis ædificia augerentur: respondit, " Ego longe aliter sentio, quod nos " miseri opera sanctorum destruimus ut nobis laudem com- " paremus. Non noverat illa ætas pompatica construere, sed " sub qualicunque tecto se ipsos deo immolare subjectosque " suos ad exemplum attrahere: nos autem econtra utimur ut " animarum negligentes cumulemus lapides." Hic dum semel sermonem de pace ad populum faceret multi ad pacem redierunt. Unus autem eorum nullo suasu nec etiam rogatu concordare voluit. Cui in medium adducto ait episcopus,
Twys. col. 2368. " scriptum est, Beati pacifici, igitur non pacifici sunt filii " diaboli et miseri. Illi igitur cujus es te commendo donec " resipiscas." Et statim ille, mancipium hostis effectus, cœpit dentibus stridere, spumas facere, caput rotare. Qui tamen a

[1] *quin*] *qui*, Higd.
[2] *ad*, om. Higd.
[3] *Benedictiones quas*, Higd.
[4] *placitandum*, Higd.
[5] *utebatur*, Higd.
[6] *cantari*, add. Higd.
[7] *et videret antiquam ecclesiam destrui quam Sanctus Oswaldus fundaverat*, add. Higd.

Wlstano sanatus cum pacem repudiaret, iterum et tertio arreptus est ab hoste quousque offensam dimitteret. Cum aliquando Wlstanus a Lanfranco archiepiscopo super literaturæ insufficientia et [ab][1] Aldredo episcopo Eboracensi super subjectione canonica impeteretur, ille palatium egressus prius horam nonam quæ a retro erat perdicere[2] censuit, et sic animose revertens in causa sua optinuit.

Alwinus quidam apud saltum Malverniæ anachoritice vivens afflatus est aliquando desiderio Jerosolymitani itineris. Quod cum Wlstano panderet, dissuasit episcopus, sic inquiens, "Desiste sodes Alwine; crede mihi quod mirareris "si scires quæ per te Deus sit facturus." Ille vero adquiescens discessit et congregavit triginta monachos in loco illo. Alter quidam Sewlfus negociator dum sæpius quasi eadem peccata Wlstano panderet, dixit episcopus, "Ut video "oportunitas facit latronem, ideo consulo ut fias monachus." Cum igitur ille pro rigore vitæ hoc renueret, "Vade," inquit, "quia monachus fies velis nolis." Quod sic contigit. Hic dum quondam alumpni sui Nicholai caput palparet, quod etiam in juventute calvescere cœperat, ait ad eum, "Puto "fili quod cito calvus eris." At ille. "Quare igitur pater non "detines crines meos?" Cui episcopus. "Crede mihi fili "quamdiu vixero residui capilli non deficient." Et factum est ut illa hebdomada qua obiit episcopus omnes pili illius Nicholai defiuerent, nudam cutem reliquentes. Post mortem Wlstani cum tota ecclesia arderet, mausoleum ejus nec fuit fuligine tinctum nec favilla opertum. Simile contigit de matta super qua orare solebat. Fertur de eo quod cum rex Willelmus conquestor propter literaturæ insufficientiam et Gallicæ linguæ carentiam eum privare intenderet, ut sic aliquem Normannum subintroduceret, ille arrepto baculo suo pastorali, ad pedes sancti Edwardi regis nuper tumulati accessit, baculum in solida petra ita defixit ut a nullo posset avelli, donec ille ad regis rogatum baculum[3] resumeret. Dixerat autem regi Willelmo dum baculum figeret, "Melior te hunc mihi dedit, cui et retrado, avelle "si poteris."

---

[1] From Higd.

[2] *prædicere,* Higd.

[3] On both margins, *De baculo Wlstani fixo in lapide.*

Leycestrensis.

Quidam clerici itinerantes[1] tempestate fulguris in nouito(?)[2] discutiente cecinerunt ympnum, Ave maris stella, etc. Et cum pervenerunt ad hunc versum, Monstra te esse matrem, beata virgo quoddam velum super eos expandit, sub cujus umbra securi donec transiret tempestas permanserunt.

Pious clerks sheltered from a storm by the aid of the Virgin.

[CAP. VII.][3]

[4]Vir quidam in diocesi Dunelmensi solebat cum transiret per cimiteria orare pro defunctis, et cum quadam die insequeretur ab hostibus per medium cimiterium, recordatus est solitarum precum et ad memoriam pro refugio adduxit, et miro dictu videbatur quod hii qui jacebant in sepulcris se erigebant et se exponebant hostibus pro oratore suo, donec locum evadendi darent; et postea hostes reconciliati narraverunt quod mortui restiterunt illis in talibus armis quibus solent vivi se defendere.

Of one who prayed for the dead.

How he was rewarded for his charity.

Higd. vii. 380–414. Cistrensis, lib. 7. c. 9. Twys. col. 2369.

Hoc anno facta est profectio Ierosolymitana, in qua affuerunt Beaumundus,[5] et Robertus dux Normanniæ, qui prætextu illius profectionis invadiavit Normanniam Willelmo regi fratri suo pro decem mille libris argenti. Deinde xiij. kalendarum Julii Christiani ceperunt urbem Acon, et stella comata apparuit mense Octobris per xv. dies. Nonnulli vero viderunt signum crucis ardere in cælo. Tunc quoque caput beati Stephani per quendam monachum Odonem

---

[1] *itinerantes*, from A.; *remorantes*, MS.

[2] The word looks as printed here, with a small curl over the *t*. A mark expressive of doubt has been placed on the margin of MS. Perhaps the two words were *cum tonitruo*. Twysden prints *nocturno*.

[3] Not marked in MS. except by some larger letters at the commencement. A. has *Cap.* 7, but in a more recent hand.

[4] Seventh letter of the writer's name.

[5] *Boamundus*, Higd.

multis miraculis comitantibus Cadomum in Normannia allatum est. Orta est dissensio inter regem Willelmum et Anselmum archipræsulem, quia non licuit Anselmo synodos facere nec prava corrigere. Quinetiam rex investituras prælatorum exegit, populum tributis erasit, potissime ad expensas circa turrim Londoniæ et circa magnam aulam Westmonasteriensem familia regis quocunque transibat populum opprimebat. Ad hæc accessit fomes cupiditatis Ranulphus, Willelmi primi regis quondam capellanus sed hujus regis ubique procurator effectus. Is si quando regni tributum exegit duplum emunxit, expilator divitum, oppressor pauperum, confiscator hæreditatum. Proinde rex cachinnans hunc solum pronunciavit esse hominem qui ingenium suum agitare sciret, de nullius odio curaret, dummodo dominum suum complaceret. Quo auctore sacri honores vendebantur, sed et ipse cito postmodum episcopatum Dunelmensem mille libris emit. Tunc fluxis crinium, luxus vestium, tunc usus calceorum acutorum, tunc gressum frangere, nudo latere incedere. Ista conatus est Anselmus corrigere sed auxilio suffraganeorum destitutus, Angliæ valefecit, sed abeundo in portu Cantiæ ut prædo publicus regis jussu expoliatus[1] est manticis ejus et bulgis omnibus in medio exquisitis. Inde Anselmus ad papam Urbanum accedens in magno concilio apud Barrum in Apulia contra Græcorum opinionem qui dicunt spiritum sanctum[2] solummodo a patre procedere, luculenter disseruit. Eo tempore Radulphus Cicestrensis episcopus regi cum aliis episcopis non cessit. Sed in facie[3] pro Anselmo restitit, non[4] veritus annulum et baculum prætendit. Nec unquam animi rigorem deflexit, donec Anselmus suo discessu causam suam enervaret. Iste etiam ut rex pecuniam a fornicariis sacerdotibus acciperet non consensit, sed per totam diocesim suam divina officia vacabant, januas ecclesiarum spinis obstruxit. Atrocitas facti regem inflexit, ita ut ei soli censum presbyterorum suorum indulgeret. Illi etiam allegantì quod ecclesia incendiis absumpta non tributis expilari sed oblationibus deberet sublevari, Rex ipse qui [ab][5] omnibus abstulit, ecclesiæ Radulphi plurima contulit libens. Iste Radulphus contra delinquentes ab incre-

[1] *expilatus*, Higd.
[2] *sanctum*, om. Higd.
[3] *faciem*, Higd.
[4] *non*] *nihil*, Higd.
[5] From Higd.

pationibus non pepercit. Et si minus increpatio valeret, ingenuo ludo culpam elisit. Diocesin suam ter in anno circuibat, nihil episcopali potestate extorquens sed quæ ultro offerebantur gratulanter suscipiens; quod certe ad præsens non commemorassem nisi quod nostro ævo pro miraculo ducitur, si in episcopo reperiatur prædicandi solertia, aut accipiendi temperantia. Dum rex Willelmus venatum aliquando intenderet adest nuncius qui dicat Cenomanniam fore obsessam, statim rex equo retorto iter ad mare reflexit. Admonentibus ducibus, exercitum fore congregandum, "Videbo," inquit, "quis me velit sequi." Hoc modo pene solus ad mare devenit, ære existente nubilo[1] et vento contrario. Cum igitur omnino transfretare vellet, suaserunt nautæ ventum et auram expectare. Et ille: "Nunquam audivi de rege submerso: quin potius solvite "retinacula navium et videbitis elementa conspirare ad "meum obsequium." Sicque ponto transito, obsessores Cenomanniæ audita fama adventus ejus dissiliunt. Auctor factionis Helias capitur, cui ante se adducto rex ludibundus ait, "Habeo te magister." At ille, "Fortuito me cepisti, "sed si possem evadere, novi quid facerem." Tunc rex motus, inquit, "Abi, fuge; concedo ut facias quod poteris, "et si me viceris, per hoc tecum paciscar." Pro hujusmodi in hoc rege repertis si Christiana religio pateretur, sicut quondam putabatur animam Euphorbii in Pythagoram transisse, sic posset dici animam Julii Cæsaris in istum regem transisse.

Twys. col. 2370.

Hoc anno apud Finchamstede[2] in Barcochira[3] fons quidam visus est sanguinem ebullire per xv. dies, et cælum visum est per totam noctem ardere. Hoc etiam anno comites Cestriæ et Salopiæ, Hugo et Hugo, Moniam insulam quæ Angleseia dicitur ceperunt, Wallenses in eadem occiderunt, nonnullos abscisis testiculis excæcaverunt. Inter quos quendam presbyterum nomine Kenredum de ecclesia extraxerunt, cui unum oculum eruerunt, linguam et testiculos absciderunt, set tertio post hæc die loquela sibi reddita est miraculose. Quo in tempore Magnus Noriganorum rex Olavi filius assumpto secum Haraldo quondam regis Haraldi filio Orcadas et Monias[4] insulas subjugavit. Inde ad in-

[1] *nebuloso*, Higd.
[2] *Fynchhamstude*, Higd.
[3] *Barkshire*, Higd.
[4] *Menavias*, Higd.

sulam Moniam ubi erant duo comites prædicti accessit. Cui dum comes Salopiæ obviam daretur, sagitta percussus in oculo die viij. post perpetratam in sacerdote prædicto sævitiam obiit et apud Salopiam tumulatus. Circa hæc tempora Herebertus dictus Losanga[1] abbas quondam Remesiæ[2] sed tunc episcopus[3] Tedfordiæ, magnus in Anglia fomes symoniæ extitit, eo quod sedem suam a rege emerat. Hic tamen postquam erroneum juventutis impetum deflevisset, Romam ivit, inde rediens sedem suam usque Norwicum transtulit, ubi quidem celebre cœnobium fundavit de rebus utique suis non episcopalibus. Sed et apud Tedfordiam monachos Cluniacenses instituit locupletes quidem in seculo et splendidæ religionis.[4] Sic igitur correctus est Herebertus duplici quidem pronostico, uno videlicet prædecessoris sui Herfasti indicio quod erat, "Non "hunc sed Barabbam:" et suo proprio, quod erat, "Amice, ad "quid venisti?" Quo audito, lacrimabiliter ait, "Male intravi "fateor, sed per dei gratiam bene egrediar;" unde sæpius postmodum illud Petri recoluit, "Erravimus juvenes, emendo-"mus senes." Interea rex Willelmus de Normannia rediens cum primo magnam aulam Westmonasterii[5] aspexisset, dixit eam debitæ magnitudinis dimidia parte carere, qua de causa ipsam aulam proposuerat ordinasse pro camera.

Item ibidem capitulo decimo. Circa hos dies in Burgundia Cabilonensi diocesi ordo Cisterciensis incepit,[6] isto modo. Quidam Herdingus Stomps[7] nomine, Anglus natione, a puero Schireburniæ monachus Scotiam tandem adiit, postmodum Franciam conscendit ubi liberalibus artibus intendens divini amoris stimulos accepit, Romam denuo cum quodam condiscipulo adiit. Hos duos nulla unquam molestia aut obex impedivit quin psalterium cotidie cantarent. Spirabat ejus animus quod postmodum adorsus est, nam tandem Burgundiam regressus in Molesino[8] magno et novo monasterio crinem dejecit, ubi primo regulæ elementa olim visa facile deprehendit. Cum autem alia proponerentur observanda quæ Twys. col. 2371.

[1] *Losinga*, Higd.
[2] *Ramesiæ*, Higd.
[3] On both margins, *Sedes* [*Reges*, MS.] *Tedfordiæ translata usque Norwicum.*
[4] *in domo*, add. Higd.
[5] On both margins, *Aula Westmonasteriensis.*
[6] On both margins, *Ordo Cisterciensis incipit.*
[7] *Hardingus Stephanus*, Higd.
[8] *Molismo*, Higd.

nunquam viderat aut audierat in regula Benedicti, rationem illorum efflagitare cœpit modeste sane, ut monachum decet, "Ratione," inquit, "summus auctor omnia fecit, ratione regit "eaque[1] ratione sistunt elementa, moventur sidera, et nostra "debet subsistere natura, quæ quia sæpe per desideria[2] vel "ignorantiam a ratione excidit legibus revocatur, unde et "regula beati Benedicti ad hoc processit, ut fluxum naturæ "per rationem revocaret. In qua regula licet quædam con-"tineantur quorum rationem penetrare non valeo, auctori-"tati tamen adquiescendum puto. Ratio namque et auc-"toritas divinorum scriptorum quamvis dissonare videantur, "unum idemque sunt. Cum igitur deus nihil præter "rationem facit aut reficit, quomodo credam sanctos patres "dei sequaces aliquid præter rationem statuere tanquam "soli auctoritati debeamus fidem et non rationi. Igitur "eorum quæ auditis[3] aut rationem afferte aut auctoritatem. "Et ex regula beati Benedicti, quæ ratione et auctoritate "subnixa est, date exempla. Quod si non potestis, frustra "profitemini illius prærogativam cujus contempnitis sequi "doctrinam." Hujus sententia ab uno in alium transiit, multos movit ne forte in vacuum currerent aut in vanum cucurrissent. Decernitur igitur solam medullam regulæ resecatis superfluis sectandam fore. Agit abbas sedulo ut omnes assentiant, sed difficile est a mentibus avelli quod ab antiquo inseritur. Soli xviij. monachi cum abbate Herdyngo monasterium illud dimittunt, pronunciantes regularem puritatem non posse servari in loco, ubi opum congeries, ciborum indigeries reluctantem animum suffocarent. Igitur Cistercium adivit,[4] locum prius saltuosum nunc monasterium famosum, quod quidem ope archiepiscopi Viennensis et postmodum papæ adjutorio multum promotum est. Post hoc anno gratiæ MCXXXV. ordo ille per quendam Walterum Espec in Angliam[5] adductus, constructo monasterio Cisterciensis ordinis apud Rivallem. Ista sunt quæ in eorum collegio asperiora videntur. 1. Quod videlicet nihil pelliceum aut lineum aut laneum subtile quale est staminum vestiunt. Femoralia nisi in via non ferunt. Duas tunicas cum cucullis habentes hyeme non augent, sed æstate possunt

[1] *eaque*] *ea quæ fecit*, Higd.
[2] *desidiam*, Higd.
[3] *procuditis*, Higd.
[4] *adeunt*, Higd.
[5] On both margins, *Ordo Cisterciensis in Angliam.*

minuere si volunt. Vestiti et cincti dormiunt. 2. Nunquam post matutinas ad lectum redeunt, sed ita horam temperant ut ante laudes aurora lucescat. 3. Statim post laudes primam cantant, post quam ad opera exeunt. 4. Quod faciendum de die sine lucerna consummant. 5. Nullus ab horis et completorio abest nisi infirmus. 6. Celerarius et hostilarius post completorium exeunt, et cum silentio hospitibus serviunt. 7. Abbas nil sibi nisi quod aliis licere permittit, ubique cum grege præsens nisi solum in mensa, propter hospites, sed et tunc tantum duo fercula ministrantur. 8. Sanguinem et carnem nullus nisi infirmus percipit. Ab idibus Septembris usque ad Pascha tantum semel in die comedunt, exceptis diebus dominicis. 9. Nunquam claustra sua nisi causa operis manualis exeunt, nec ullicubi nisi abbati vel priori colloquentes. 10. Horis canonicis nulla apendicia adjiciunt, præter vigilias pro defunctis. Ambrosianum officium exercent. Hospitum et infirmorum curam habent. Ista abbas ille Molunensis[1] primo impetu acriter fecit, et alios agere compulit, sed procedente tempore pœnituit, homo prius delicate nutritus. Cujus voluntatem Twys. col. aliqui monachorum cognoscentes procurant literas papæ 2372. revocatorias, quibus abbas ille ad monasterium pristinum reducitur; sequebanturque eum omnes præter octo, qui Albericum abbatem sibi constituunt, et Herdingum priorem. Sed iste Stephanus Herdingus ibidem postmodum abbas effectus xv. monasteria erexit, et septem incepit. In tantum igitur diebus illis religio illa excrevit, ut illi de Cistercio forent omnium monachorum exercitium, studiosorum speculum, desidum westrum.[2]

Item ibidem capitulum xj. Paschalis ij. post Urbanum sedit papa annis xviij. mensibus v., qui xiij. episcopatus sui anno una cum cardinalibus incarceratus[3] est per imperatorem Henricum IV. Romam invadentem, nec liberari potuit donec jurasset Henrico fidelitatem, promittendo ei investituras prælatorum cum annulo et baculo, [et][4] quod nunquam excommunicaret imperatorem. Super quibus privilegium ei superscripsit. Sed anno sequenti celebrato Romæ concilio papa dampnavit dictum privilegium in hunc modum. "Amplector omnem

[1] *Molumensis*, Higd.

[2] *œstrum*, Higd.

[3] On both margins, *Papa et cardinales incarcerantur.*

[4] From Higd.

"sacram scripturam, vetus et novum testamentum, legem et "prophetas, evangelia et canones apostolorum, omnia Concilia "universalia et decreta Romanorum Pontificum, quod tenuerunt "teneo, quod dampnaverunt dampno, potissime illud privile-"gium quod potius vocandum est pravilegium nuper Henrico "concessum dampnamus in æternum."

Mortuo Willelmo Dunelmensi episcopo rex contulit episcopatum Waltero senioris Willelmi capellano quondam, mediantibus mille libris. Hic reos ad ecclesiam sancti Cutberti fugientes abstraxit, monachos loci etiam invitos secum in aula sua prandere fecit, cibos vetitos publice apposuit, mulieres vultu et veste procaces sparsis post tergum crinibus ministrare constituit, ubi vix quisquam irreprehensus abcessit; quoniam si oculos averteret hipocrita, si jocis alluderet, irreverens diceretur: Hic tamen gloriam nonnullam promeruit, pro eo quod ipso procurante corpus Cutberti e mausoleo levatum sit, recentibus vestibus circumdatum, caputque regis Oswaldi inter brachia ejus est repertum. Osmundus episcopus Sarisburiensis obiit. Hoc quoque anno fluctus marinus per Thamisiam ascendens villas submersit. Diabolus visibiliter loquebatur de regis malitia cum hominibus, et morte festina. De quo rex præmunitus omnia parvipendit. Hoc etiam anno Hugo Cluniacensis[1] vidit per somnium regem Willelmum coram deo adductum et dampnatum. Quod et Hugo retulit Anselmo exulanti. Vidit etiam rex ipse per sompnium se flebotomii ictu sanguinem emittere qui solem obnubilavit, unde et sæpius inclamitavit "Sancta Maria, Sancta "Maria." Sompno excusso lumen afferri et cubicularios non decedere jussit. Igitur tertio nonarum Augusti anno gratiæ MC. regni sui xiij. ætatis suæ xliij.[2] in nova foresta sagit- A.D. 1100.
tatus a Waltero Tyrel sibi familiari dum cervum intenderet, occubuit[3] paucis plorantibus. Evasit Walterus nemine insequente: sicque in rheda caballaria rex impositus sensim sanguinem distillans usque Wyntoniam deducitur. Infra turrim episcopi sepelitur quæ infra annum cecidit. Vir ille ingentia præsumens et ingentiora proponens si fatum vitæ suppetisset. Denique ante proximum diem mortis suæ interrogatus ubi festum natale tenere vellet, respondit, Pictavis, eo quod comes loci illius Ierosolimitanum iter gestiens ei terram

---

[1] *abbas*, add. Higd.
[2] *quadragesimo quarto*, Higd.
[3] On both margins, *Willelmus occubuit*.

suam pro pecunia erat invadiaturus. Nullum concilium episcoporum celebrari permisit. Honores ecclesiasticos passim vendidit; nam et die obitus sui tres episcopatus, scilicet Cantuariensem, Wyntoniensem, Salesburiensem, et xij. monasteria in manu sua tenuit aut ad firmam tradidit. Hæres omnium enim esse cupiebat. Propter discidium quod tunc in Romana ecclesia erat inter Urbanum papam,[1] et Wybertum antipapam, Romanum tributum denegabat. At quamvis operibus fuisset levis, in verbis tamen stabilis fuerat, adeo ut si cui bonum vel malum promitteret, inde securus esse posset. Et cum esset pecuniæ avidissimus, quoddam tamen semel gessit memoria dignum. Defuncto nempe quodam abbate semel in Anglia, duo monachi collecta magna summa pecuniæ regem adeunt ut abbatis officium alter alterum supplantando optinerent. Cum quibus quidam tertius monachus ea intentione perrexit ut abbatem constitutum humiliter domum duceret. Cumque coram rege illi duo starent ut unus altero plura promitteret, rex a tercio monacho tunc tacente quid dare vellet inquisivit, at ille se nihil promittere aut dare velle respondit. "Accede," inquit rex,[2] "tu "solus dignus es tam sacrum onus subire." Reliqua vitam hujus regis Willelmi concernentia vide inferius in vita Anselmi capitulo xiv. Twys. col. 2373.

Extensive buildings of William Rufus.

Iste Willelmus multum deditus et diligens erat regalia castra et ædificia excellentiora construere atque palacia, prout castra Dorobernia, Wyndosoræ, Norwychi, Excestriæ et magna aula Westmonasterii, et multa alia ejus industriam[3] opera testantur.

No such king before him.

Nec præcesserat rex aliquis in Anglia ante sua tempora qui tot et talia aggressus[4] fuerat ædificia. Et legitur de eo quod

His character not good.

ad mala quæque de die in diem[5] semper pronus et proclivus fuerat atque paratus, ad bona quæque quasi semper hebes.

Of the forests which he made in the realm.

Hic Willelmus fecit forestas in multis locis per medium regni, et inter Southamtonam et prioratum de Twynam qui nunc vocatur Cristischurche[6] prostravit et exterminavit viginti duas proximas[7]

---

[1] On both margins, *Væ papæ!*

[2] On both margins, *Unica probitas regis Willelmi.*

[3] Both MSS. give *industria.*

[4] *congressus*, MS.

[5] *dies*, MS. and A.

[6] *Crystischyrcke*, A.

[7] *proximas*, om. A.

Overthrow of churches to make the New Forest.

Devastation caused by the wild animals.

Penalties for hunting them.

ecclesias matrices cum villis, capellis et maneriis atque mansionibus; secundum vero quosdam lij. ecclesias parochiales, et fecit de loco illo Forestam[1] novam quam vocavit suum novum herbarium, et replevit eam cervis, damis et aliis feris parcens illi per vij. annos primos venatus gratia. Quæ vastaverunt blada et segetes in magnum gravamen compatriotis. Et tantam exercuit pro forestis duritiam, quod pro dama hominem suspenderet, pro lepore xx. solidos plecteretur, pro cuniculo x. solidos daret. Igitur, ut ante dictum est, iij. nonarum Augusti per Cistrensem anno gratiæ MC. regni sui xiij. ætatis liij.[2] venit in novum herbarium suum, scilicet novam forestam, cum multa familia stipatus, venandi gratia, sed sibi gratia dura. Cum arcubus et canibus stetit in loco suo, et quidam miles sibi nimis familiaris Walterus Tyrel nomine, prope eum ex opposito loco, ut moris est venantium cæterique sparsim unusquisque cum arcu et sagitta in manu expecteoli(?)[3] pro præda capienda. Interea accidit miræ magnitudinis cervum[4] præ cæteris præstantiorem regi appropinquare, videlicet inter regem et dictum militem. At rex tetendit arcum volens emittere sagittam credens se interficere cervum, sed fracta corda in arcu regis cervus de sonitu quasi attonitus restitit circumcirca respiciens, et inde rex aliqualiter motus dixit militi ut cervum sagittaret. Miles vero se sustinuit. At rex objurganter cum magno impetu præcepit ei, dicens, Trahe trahe arcum ex parte diaboli, et extende sagittam, alias te pœnitebit. At ille emisit sagittam volens interficere cervum, percussit regem per medium cordis et occidit eum, ibidemque exspiravit. Walterus evasit nemine[5] insequente. Rex [vero][6] vehitur apud

A.D. 1100.

The king comes hunting to the Forest, and is shot by Walter Tyrel, who was aiming at a very fine stag.

Details of the occurrence.

The king's bowstring broke.

Twys. col. 2374.

He urged Tyrel to shoot.

Flight of Tyrel.

[1] On both margins, *Forestam novam.*

[2] In MS. this number stands xlxiii.

[3] In MS. there is written *expoteoli;* in A., *expteoli;* in both cases with a symbol between the *p* and *t*. *Expecteoli* is Twysden's text.

[4] *cervum,* om. in A., but added on margin.

[5] *nemine*] n° = *nullo,* A.

[6] From A.; om. MS.

None were sorry for the king's death.

Wyntoniam super redam caballariam impositus. In cujus sepultura luctus defuit.[1] Omnes[2] gaudium de ejus morte arripiunt,[3] adeo quod vix erat quispiam qui lacrimam emiserit, sed omnes de morte ejus lætati sunt.

[CAP. VIII.][4]

Robert of Normandy involved in war at this time.

Henry is chosen king by the English barons.

[5]Sic igitur isto modo Willelmo mortuo, Robertus frater ejus in Normannia contra inimicos sibi infestos in guerra sua occupatus est in eodem tempore. Iste Robertus semper contrarius, et adeo innaturalis extiterat baronibus regni Angliæ, quod plenario consensu et consilio totius communitatis regni imposuerunt ei illegitimitatem quod non fuerat procreatus de legitimo thoro Willelmi Conquestoris, unde unanimi assensu suo ipsum refutaverunt, et pro rege omnino recusaverunt, et Henricum[6] fratrem in regem erexerunt.

Robert makes war on his brother.

The barons support Henry.

Robertus autem audiens[7] de coronatione fratris sui junioris impetuose venit in Angliam cum exercitu magno, quærens bellum contra fratrem suum; et clamans regnum. Henricus vero cum favore et auxilio baronum suorum viriliter resistebat. Ingruit igitur bellum[8] apud Lincolniam, ubi prædictus Robertus victus est et contritus cum toto exercitu suo, omnesque alienigenæ mortui et penitus deleti sunt. Robertus

---

[1] *defluit*, MS.

[2] *Omnis*, MS.

[3] *arripuit*, MS. The three last corrections are from A.

[4] Chapter only marked in MS. by the larger character for the first few words. In A., in a later hand, is *Cap.* 8.

[5] Last letter of *Henricus*, the writer's Christian name.

[6] On both margins, *Henricus primus coronatur.*

[7] *audiens*, written above the line in A.

[8] On both margins, *Bellum apud Lincolniam inter Robertum et Henricum.*

vero captus pudorosæ et immani morti adjudicatus est. Henricus vero frater ejus non sustinens ignominiam tantam protendere in sanguine suo, instetit erga barones suos et impetravit ab eis, quod prædictus Robertus[1] deberet exoculari et excæcari cum batili ardenti, sicque apud Lincolniam perpetuo carceri mancipatus ibidem quiescit humatus.

Robert is made prisoner, and sentenced to death.

His life saved, but his eyes are put out, and he is kept in prison.

Higd. vii. 416-456.

Mortuo sine liberis rege Willelmo Rufo qui concubinis semper[2] usus fuerat, successit in regnum junior Henricus frater ejus, nonis Augusti apud Wyntoniam electus, et a Mauricio Londonensi episcopo apud Westmonasterium consecratus, nam tunc Anselmus aberat. Hic tertio paterni regni anno in toro regio genitus in liberalibus artibus suum primum protrivit tirocinium, quem aliquando a fratre suo Willelmo læsum pater consolatus est in hunc modum; "Ne "fle,[3] meus fili, nam et tu rex eris." Hic igitur ultimo paterni regni anno, ætatis suæ xix., a patre suo factus est miles, ivit cum patre Normanniam. Et cito post paterno funeri astitit ut supradictum est, cæteris fratribus quo sors quemque tulerat dilapsis; Quapropter paterna benedictione, maternaque hæreditate thesaurisque subnixus fratrum supercilium parum exhorruit. Inclinatior tamen Roberto superiori fratri suo propter animi mansuetudinem, econtra ille Robertus noxia semper facilitate delatoribus credulus fratrem vexabat. Insuper et tria millia marcarum in testamento paterno Henrico relictarum Robertus in stipendiarios suos milites absumpsit. Erectus itaque Henricus in regem, annuente maxime Henrico Warwycensi comite sibi prius familiari, ecclesiam liberam fecit, forestas tamen in manu sua tenuit, leges Edwardi cum emendationibus suis observavit, pensiones noxias remisit, effeminatos de curia sua propulit. Lucernarum usum tempore patris sui intermissum restituit de nocte in curia sua. Ranulphum Dunelmensem episcopum apud turrim Londoniæ reclusit. Anselmum Cantuariensem archiepiscopum tunc exulem revocavit. Mercatorum falsam ulnam

Twys. col. 2375.

---

[1] On both margins, *Robertus exoculatur*. *Robertus*, from A. In MS., dōs = *dominus*.

[2] *jugiter*, Higd.

[3] *fleveris*, Higd.

castigavit adhibita brachii sui mensura. Libentius bellabat consilio quam gladio. In cibando magis esuriem quam urgens ingluviem. Potationi præter sitim nunquam indulgens, crapulam in se et suis semper exsecrans. Post multas controversias inter ipsum et Anselmum ventilatas, investituras prælatorum per secularem manum faciendas deo et beato Petro resignavit. Tandem celebrato Londoniæ pontificum concilio, amotis pellicibus Matildam Malcolmi regis Scotorum filiam duxit in uxorem, quam venerabilis Anselmus die sancti Martini in reginam coronavit.

Hæc Matilda filia fuit sanctæ Margaretæ reginæ Scotiæ. Leycestrensis.

Mortuo hoc anno Thoma Eboracensi episcopo successit Giraldus, vir quidem ut fert rumorum licentia libidini et maliciis obnoxius. Sub ejus nempe pulvillo cum in viridario quodam dedecederet inventus est codex curiosarum artium videlicet Julius Firmicus, quem secrete et meridianis horis lectitabat. Quam ob rem clerici ecclesiæ suæ eum sub cæli cespite extra ecclesiam vix sepeliri permiserunt. Interea comes Robertus frater hujus regis audita morte fratris sui Willelmi Rufi, de terra sancta rediit in Apuliam, et inde in Normanniam, parans se in Angliam. Quo audito multi de proceribus clam vel palam a rege Henrico se subtraxerunt fictis quibusdam occasiunculis vocantes eum godrych godefacyr,[1] et pro Roberto comite clam miserunt. Ad hæc Radulphus Dunelmensis episcopus nuper incarceratus fune nacta de turri Londonensi evasit, Normanniam adiit, Robertum ducem contra regem Henricum instigavit. Erat nempe iste Robertus primogenitus regis Willelmi conquestoris exilis corporis, pinguis aqualiculi. Qui primo tirocinio suo parenti morem gessit, set postmodum juvenili calore et fatuorum consilio impulsus Normanniam superstite patre tentabat habere, quod cum pater negasset, iratus abscessit insultus in patriam faciens. Primo quidem patre hoc cachinnante, set postmodum dicente, Per resurrectionem Christi probus erit Robertus[2] meus curta ocria filius meus: cæterum nichil habens Roberto quod succenseret quia lepidæ formæ, faceti eloquii, virtutis ingentis, solidi consilii. Post-

[1] *godrich godfader*, Higd. | [2] *Robinus*, Higd.

remo tamen tempore pater contra eum adeo est incensus, quod eum hæreditate Angliæ privavit, comitatu Normanniæ vix ei relicto. In terra sancta multa egregia gessit. Ita ubique mirabilis ut nunquam per Christianum aut Paganum de equo dejici potuit. Denique cum in Sabbato Paschali apud Ierosolymam inter cæteros astaret Christianos, expectans ignem more solito de supernis in cereum alicujus descendere, cereus ejus divinitus accensus est, unde et ab omnibus in regem Ierosolymorum electus est, sed audita morte fratris sui regis Angliæ, regnum Ierosolymitanum recusavit, non reverentiæ contuitu sed aut laboris metu, aut regni Anglicani cupidine. Qua de causa nunquam postmodum in bello fortunatus fuit. Hic quoque in redeundo de Ierosolyma duxit in uxorem filiam Willelmi de Aversana in Apulia, mulierem spectatissimæ formæ, quam post paucos annos morbo amisit de-
Twys. col. 2376. ceptam ut dicunt obstetricis consilio, quæ ligavit mammas ejus post partum effluentes lacte habundantissime. Filium tamen habuit egregiæ indolis Willelmum. Pro fœminæ connubio infinitam pecuniam nomine dotis receptam Robertus cito dilapidavit. In Angliam veniens ut fratri suo Henrico Angliam præriperet, collecto undecunque grandi exercitu apud Portesmudam applicuit, sed mediantibus regni prudentioribus ea conditione pax reformata est ut singulis annis Robertus tria millia marcarum perciperet, et qui altero superviveret hæres alterius foret, si tamen sine masculo hærede decederet. Sed anno sequenti Robertus Angliam veniens ad petitionem Matildis reginæ illam pensionem remisit. Inde Robertus rediens apud Normannos parvipensus est; in tantum quod Normanni advocarunt regem Henricum contra Robertum, qui pluries adventans totam Normanniam præcipuit paulatim exceptis Rotomago, Cadomo et Phalesio, in quibus urbibus Robertus passim vagatur.[1] Qua de re Cadomenses offensi regem Henricum invitaverunt, et portas suas contra Robertum clauserunt. Inde Robertus cum solo armigero Rotomagum fugiens auxilium regis Francorum et comitis Flandriæ imploravit. Quo tamen totaliter destitutus publicum bellum contra fratrem attemptans victus est et captus, ac quoad vixit scilicet per 7. annos postmodum in custodia detentus.

---

[1] *vagabatur*, Higd.

Hoc anno insurrexit contra regem Henricum Robertus de Belismo major filiorum Rogeri de Monte Gomerico comitis Salopiæ obfirmans castella sua Salopiam, Brugg, Arundel, Tikehul. Wallenses etiam plures contra regem excitavit. Sed rex infra 40. dies omnes illos inimicos cepit, Walanos donis et promissis corrupit, ipsum comitem Robertum Angliam abjurare coegit. Navigat ille Normanniam. Cui cito postmodum Willelmus qui fuit comes Mortonii in Normannia ac etiam comes Cornubiæ in Anglia, quia rex sibi negaverat comitatum Cantiæ, transnavigans se adjunxit. Hii duo cum suis complicibus in Normannia multum grassabantur. Quo audito rex Henricus omnia quæ erant comitis Mortonii in Anglia sibi arripuit, et post hæc in Normanniam transfretavit, quam sibi non sine sanguine subjugavit; duos comites prædictos perpetuo carcere mancipavit, viros quidem simulationis et argutiæ plenos. Post hæc rex Henricus summam pacem in Normannia relinquens, Angliam rediit, contra fures et falsarios acerbas leges edidit, privationem scilicet oculorum, testiculorum, pugni continentes. Deinde subegit Scotos, Walenses et Britones transmarinos, ac etiam regem Lodowycum. Deinde perendinante rege Henrico in Normannia accessit Kalixtus papa prope Normanniam ut inter cætera Henricum regem de incarceratione fratris sui Roberti Ierosolimitani peregrini asperius conveniret, sed verisimilibus responsis receptis conquievit. Possunt enim communes loci illius ad quamvis[1] partem inflecti per facundiam oratoris quam præsertim exornant exennia, et ut nihil pompæ deesset fecit rex juvenculos quosdam filios comitis de Melento illaqueare cardinales tunc præsentes suis tortilibus sophismatibus, unde non puduit cardinales fateri, occiduas plagas majori florere peritia literarum quam ipsi audissent. Hugo comes Cestrensis nepos regis Willelmi conquestoris ex parte sororis obiit, cui successit filius suus Ricardus puer 7. annorum. Anselmus celebrato concilio Londoniæ plures abbates deposuit, traditiones dignitatum ad firmam prohibuit. Sodomitas quolibet die dominico excommunicandos censuit. Sed et hoc postmodum retractavit, nam publicatio hujus vitii pravis mentibus fomes fuit majoris audaciæ similia perpetrandi.

Item ibidem, c. 13. Cestrensis.

Twys. col. 2377.

---

[1] *quamlibet*, Higd.

Uxores[1] quoque sacerdotibus inhibuit (anno gratiæ MCII. prius non prohibitas). Leycestrensis.

Cestrensis eodem capitulo. Orta est discordia inter regem et Anselmum eo quod nollet consecrare prælatos qui recipiebant investituras de manibus laicorum; præsertim cum nuper dominus papa hoc interdixerit sub anathemate. Giraldus tamen Eboracensis archiepiscopus tales consecravit, unde motus Anselmus papam adiit. Gens Flandriæ propter desolationem patriæ suæ per jactationem æquoreæ arenæ diu vagabunda locum habitationis a rege Henrico expetiit et obtinuit ad orientalem plagam Angliæ juxta Twedam. Qui tamen postmodum sub anno regni sui xj. translati sunt in Westwalliam. Corpus[2] sancti Cutberti 414. post sepulturam ejus anno ob quorundam prælatorum incredulitatem cum capite sancti Oswaldi repertum est incorruptum. 7. Idus Junii quatuor albi circuli circa solum sunt visi. Hoc anno prima hebdomada quadragesimæ feria sexta circa vesperam stella insolita visa est lucere inter austrum et occidentem, et sic lucebat quotidie eadem hora per xxv. dies; cui ingens trabes visa est de orientali parte occurrere. Postmodum in cœna domini visæ sunt duæ lunæ plenæ parum ante diem, una in oriente et altera in occidente. Quo quidem anno factum est execrabile discidium inter Henricum imperatorem patrem, et Henricum filium suum, adeo ut filius patrem incarceraret. Quo etiam anno Anselmus concordatus est cum rege Henrico Beccum veniente, et inde transmissus est in Angliam.

Item ibidem, c. 19. Cestrensis. Hoc anno Henricus 4. filius Henrici 3. cepit imperare apud Teutonicos, et regnavit pro ix. annis. Hic[3] patrem proprium conjecit in vinculis, quibus et obiit. Papam Paschalem cum cardinalibus cepit et incarceravit prout supradictum est, qua de causa ut putatur carnali progenie caruit quamvis Matildam filiam regis Angliæ Henrici in uxorem duxisset. Tandem ad cor rediens jura ecclesiæ Kalixto papæ libere resignavit, sicque secundum veriorem opinionem exul sponte factus clam uxore relicta apud Cestriam obiit. Celebratum est Londoniæ concilium sub

---

[1] On both margins is, *Anselmus prohibuit uxores sacerdotibus.*

[2] On both margins is, *Corpus Sancti Cuthberti integrum reperitur.*

[3] On both margins is, *Filius incarcerat proprium patrem.*

Anselmo, ubi annuente rege statutum est ut nunquam deinceps rex aut aliqua laica persona investituram faceret cum anulo et baculo. Quo etiam in tempore Giraldus Eboracensis archiepiscopus impositis manibus suis inter manus Cantuariensis Anselmi subjectionem et obedientiam illi fecit. Deinde 4. idus Augusti[1] Anselmus uno die consecravit apud Londoniam 5. episcopos, scilicet Wyntoniensem, Sarisburiensem, Exoniensem, Herfordensem, et Glamorgacensem, quod a diebus Plegmundi· non contigit. Hoc anno rex Henricus statuit ut fures suspenderentur, falsarii oculos et genitalia amitterent, et ut denarii et oboli essent rotundi. Phillipus rex Francorum obiit. Lodowicus filius suus successit. Giraldus Eboracensis archiepiscopus obiit. Cui successit Thomas nepos Thomæ senioris, et præsedit ibi 7. annis. Rex Henricus fecit sedem episcopalem apud Hely, instituens ibi Herveum nuper Bangorensem præsulem. At quia in hoc partem Lincolniensis diocesis detruncaverat Twys. col. conferendo pagum Cantibrigiæ sedi Heliensi, ideo contulit 2378. episcopo Lincolniensi villam suam regiam, scilicet Spaldyng. Hoc anno in hebdomada Paschali sanctus Hugo Cluniacensis abbas postquam sibi apparuissent beata virgo, sanctus Petrus, beatus Hillarius, obiit. Hoc etiam anno venerabilis Anselmus[2] obiit Cantuariæ 11. kalendarum Maii. Et die sequenti, quæ contigit in cœna domini, balsamo divinitus misso perunctus sepelitur. Et vacavit sedes Cantuariensis pleno quinquennio. Interimque res ecclesiæ expendebantur in usus regios. Et cum rex sæpe moneretur ut ecclesiæ viduatæ consuleret, miti hoc differebat responso, sic inquiens. Optimos viros per patrem et fratrem suum institutos fuisse archiepiscopos, se quoque nolle in hoc degenerare, sed optimum virum pro posse ad hoc captare velle. Talia responsa juris et æqui videbantur plena, sed agger pecuniæ de episcopatu levatæ regis animo blandiebatur. Sed quamvis Anselmi vitam Edmerus Cantuariensis monachus ad plenum descripsit; nonnulla tamen juvante Willelmo Malmisburiensi succinctius sunt dicenda. Anselmus[3] igitur in Augusta civitate Alpium oriundus et pueritia literatus et

[1] On both margins is, *Anselmus consecrat quinque episcopos uno die.*

[2] On both margins is, *Anselmus obiit.*

[3] On both margins is, *De Anselmo.*

castus, dum iram patris sui quam nullo obsequio lenire potuit, longius fugeret, Beccum in Normannia sub Lanfranco confovendus accessit, ubi prope 26. agens annum monachus effectus est. Post triennium vero translato ad Cadomense monasterium Lanfranco Becci priore ipse Anselmus sub Herlewino abbate prior est institutus, parcimoniæ, jejuniis, institutionique juvenum per 15. annos potissime intendens. Frequenter dicere[1] solet, se malle esse sine peccato in inferno quam in cœlo cum peccato. Opuscula literata et multa composuit, cum quibus et nostram credulitatem quam alii auctoritatibus extorquere satagunt, ille rationibus et invincibilibus argumentis roboravit, adeo ut præcedentium excogitata non solum vinceret, immo in unum acervum cogeret. Discretione quoque et patientia omnium suorum devicit animos æmulorum. Post 15. autem prioratus sui annum defuncto Herlewyno primo Beccensi abbate ipse Anselmus in abbatem Beccensem promotus est. Et 5. annis ab Anglia tunc abstinuit quamvis plurimæ ad veniendum causæ eum urgerent, ne forsitan archiepiscopatum Cantuariensem per mortem Lanfranci tunc vacantem ambire videretur; sed tandem tribus de causis Angliam venire coactus est prout supradictum est. Fiebant tunc in Anglia sub rege Willelmo Rufo deprædationes, proscriptiones et confiscationes. Nam tolerabilius fuisset unius hominis imperium ingemiscere quam novis et recenter succedentibus dominis subjacere. Inter hæc apud episcopos grande silentium latrare non valentium aut non audentium intra conscientiam strangulabatur judicium propter unius hominis metum. Nam quid attinet loqui ubi loquendo irrites odium nec ullum nanciscaris emolumentum? Erat tunc spes evadendi hæc mala si Anselmus signifer primus umbo publicus fieret archiepiscopus. Rex siquidem Willelmus cuncta sibi benigne dicta aut turbida ira aut facetis salibus eludebat, quippe non permisit ut orationes fierent pro eo aut pro statu ecclesiæ, Orate, inquit, quod vultis, ego faciam quod placebit. Sed ipse tandem gravi infirmitate depressus Anselmum vocavit, et consensu episcoporum ipsum archiepiscopum fore designavit. At ille renitens in hunc modum
Twys. col. 2379. allegat, Si tauro indomito, id es Willelmo Rufo, ovis

[1] On both margins is, *Nota verba Anselmi.*

vetula, id est Anselmus copuletur, pro disparilitate[1] trahentium aratrum ecclesiæ non recte incederet. Veruntamen Anselmus investitur et consecratur. Sed rex convalescens pejor quam ante effectus. Hortantibus eum ad bonum amicis suis, respondere solebat, Per vultum de Luca nunquam deus me habebit bonum pro malo quod mihi irrogat. Denique rex ipse ad congregandum rapax, ad effundendum prodigus, quemcunque quicquam offerentem turbide exterruit nisi quantitas dati suæ conveniret menti. Unde cum beatus Anselmus 50. libras regi offerret nec ipse reciperet, Anselmus eas pauperibus distribuit.

Signa diversa per Angliam visa sunt. Nam terræ motus maximus apud Salopiam; et flumen Trente apud Snottinggam a mane usque ad tertiam ita desiccatum est, ut homines sicco pede transirent. Et stella comata apparuit mense Junii per tres hebdomadas. Tunc quoque extitit hiems asperrima, fames valida, mortalitas hominum, lues animalium, stragesque avium mutuo concertantium.

Henricus rex construxit monasterium de Hyda extra muros de Wyntonia quod prius infra urbem fuerat. Quo anno Henricus quartus imperator Alemanniæ desponsavit Matildam filiam regis Henrici apud Mogonciam.

Idibus Octobris magnus aquæ defectus per Angliam contigit, ita ut inter turrim Londoniæ et pontem Thamisiæ fuit aqua vadabilis hominibus et equis per diem naturalem. Hoc anno coacto concilio apud Wyndusoram destinavit Henricus rex Faricium[2] abbatem Habindonensem[3] ad sedem Cantuariensem, sed pondere negotii ad examen episcoporum devoluto, ipsi prætulerunt Radulfum, Roffensem tunc episcopum. Eo quoque anno Thurstanus quidam in archiepiscopum Eboracensem est electus. Qui licet a rege sæpius esset amonitus ut subjectionem canonicam faceret Radulpho Cantuariensi, potius elegit dignitati cedere quam Cantuariensi obedire. At dum privatus cederet solitis obsequiis destitutus, æger ipse ambitione facti pœnituit, regem ultra mare sequutus est, ubi papa Paschalis procurantibus id clericis Thurstini epistolam regi direxit pro restitutione Thurstini. Qui cum ad sedem Eboracensem redisset, et

---

[1] *disparitate*, Higd.
[2] *Farisium*, Higd.
[3] *Abendoniæ*, Higd.

obedientiam canonicam Cantuariensi facere adhuc detractasset, renovatur antiquum discidium. Quamobrem statuit Remis ad concilium generale concurrere pro decisione causæ suæ, ubi papa primo promisit Cantuariensi Radulpho nihil contra dignitatem Cantuariensis ecclesiæ statuere, immo tale privilegium videbatur concedere. Quæcunque auctentica et a prædecessoribus nostris concessa habet ecclesia vestra, illa nullatenus minuimus sed inconcussa volumus observari. Hic si dominus papa expresse diceret has et has dignitates habet ecclesia vestra, absolveret litigium, sed nunc reliquit indeterminatum. Sic[1] calidus lepos Romanorum novit se ad oratorum convertere versutias, ut quæ vult cassa suspendat ambage, non parcens laboribus dummodo suis consulat profectibus. Unde et dominus papa recedentibus nunciis regiis inflexus favoribus aut muneribus, callidius quam tantum virum decuit Thurstanum spreta antiquitatis regula consecravit, pallium tradens; et licet rex Henricus ex hoc plurimum indignatus terram suam Thurstino prohiberet, apostolicis tamen literis perterritus est. Quibus comprehensum fuerat ut aut Thurstanum admitteret, aut ipse rex anathemati subjaceret; et Cantuariensis officii dignitate suspenderetur. Radulphus Cantuariensis ad iracundiam et paralysim plurimum inclinatus, die quo rex Henricus mortua prima uxore filiam ducis Lotoryngæ[2] duxerat, episcopum Sarisburiensem ad id peragendum sacris indutum exuviis cedere coegit, et Wyntano episcopo hoc officium delegavit. Postera autem die cum regem Henricum videret præter sui conscientiam coronatum, accessit ad eum dicens, Injuste es coronatus, Tu igitur aut abstinebis a corona, aut ego a missa. Cui rex ait, Pater quia[3] perperam actum est corrige. Vix igitur Radulphus procerum precibus est inflexus quin regiam coronam de capite regio excussisset. Vir quidem religione, literatura et affabilitate præstans, nullius delicti suspicione facile [notabilis][4] nisi quod ad jocos et risus inclinatior erat quam gradum et ætatem suam decebat, dicebaturque nugax. Hiems asperrima extitit, ita ut multi pontes per Angliam resolutione glaciei frangerentur. Mense Maio advolaverunt in terram Ierosolymorum tam multæ locustæ devorantes vineas, arbores et sata, factaque

Twys. col. 2380.

---

[1] From Higd.; *Sed*, MS.
[2] *Lotharingiæ*, Higd.
[3] *quod*, Higd.
[4] From Higd.

tali expeditione diurna aliæ pedite aliæ volantes ad sua hospitia vespere recesserunt. Apud Italiam terræ motus duravit per 40. dies ita ut domibus plurimis eversis, villa una pergrandis mota sit totaliter de loco suo ad alium longe positum. Paschalis papa obiit. Successit Johannes Gaitanus qui et Gelasius 2. dictus est. Hic prioris papæ cancellarius, sedit anno et dimidio. Audiens autem Henricus imperator privilegium suum de investitura clericorum revocatum, ascendit Romam ut de Paschali papa gravius se vindicaret, set audita morte Paschalis papæ intrusit in papatum quendam a papa nuper excommunicatum, Mauricium cognomento Burdunum Bacharensem episcopum quem Gregorium septimum nominavit. Gelasius vero Papa[1] cum cardinalibus præ timore imperatoris relicta Roma navigavit Januam, et inde pedestri itinere venit Cluniacum, ubi et obiit; ibi tunc cardinales erexerunt in papam Guidonem Viennensem archiepiscopum quem Kalixtum 2. vocaverunt. Isto anno obiit dominus Florencius Wygorniensis monachus, cujus literato labore plurimum adaucta est præsens historia.

[CAP. IX.][2]

Leycestrensis.

Victory of Henry I., king of England, over Louis of France.

[3]Cumque mirabilis discordia orta esset inter reges Angliæ et Franciæ, rex Angliæ Henricus glorioso potitus triumpho[4] ipsum regem Franciæ Lodovicum devicit in Francia in bello, et ipsum regem Lodovicum cum multis Francigenis duxit secum in Angliam anno gratiæ MCXIX.

A.D. 1119.

Orta est discordia inter reges Franciæ et Angliæ, Rex Angliæ Henricus gloriose devicit regem Franciæ in bello. Post hæc rex Henricus copulavit Willelmum filium suum

Cestrensis, l. 7. c. 15. Higd. vii. 456–478.

---

[1] On both margins is, *Duo papæ.*

[2] Not marked in MS. except by a larger character in the first three words, nor in A. but by an illuminated letter.

[3] First letter of the writer's surname.

[4] *trihumpho*, A.

primogenitum filiæ Fulconis comitis Andegaviæ. Et tunc facta est pax inter reges, quia Willelmus prædictus tenuit Normanniam de rege Franciæ et fecit ei homagium pro illa, concedente patre suo Henrico rege qui pro culmine majestatis suæ fastidivit facere homagium regi Franciæ pro Twys. col. 2381. Normannia. Tunc quoque rex Henricus fecit liberos homines suos de Anglia et Normannia facere homagium Willelmo filio suo; unde sperabatur quod vaticinium regis Edwardi in illo Willelmo foret implendum; quo dicebatur, quando arbor præcisa ad truncum rediens pubesceret remedium foret sperandum. Sed hoc obnubilavit sortis humanæ varietas; nam post triennalem moram regis in Normannia Willelmus ille submersus est, ut infra dicetur. Hoc quoque tempore Fulco comes prædictus Ierosolymam pergens commendavit comitatum suum Andigavensem regi Angliæ ad opus generi sui servandum si ipse non rediret.

Item Cestrensis, lib. 7. c. 16. Calixtus ij. sedit papa annis v. mensibus x. Qui viribus undecunque collectis, cepit et[1] incarceravit Mauricium antipapam supradictum: quem post in camelo poni fecit versa facie sua ad caudam cameli caudamque pro freno tenuit papam præcedendo. Circa hos dies ordo Præmonstrensis[2] incepit in Laodinensi[3] diocesi, sub patre Northberto, qui fuit natione Coloniensis. Circa hæc tempora obiit Matilda regina Anglorum, quæ in primis annis inter moniales Wyntonienses educata fuit, et literis instructa. Unde et ut ignobiliores nuptias respueret quas pater ejus ei sæpius optulit, peplum sacri voti gestavit. Quamobrem cum rex Henricus eam thalamo susciperet, res in disputationem venit, resistente Anselmo, donec legitimis testibus probaretur eam sine professione, et non nisi causa procorum recusandorum velum gestasse. Hæc itaque duplicem partum enixa masculum et feminam, parere desiit. Inde apud Westmonasterium commorans regaliter est exhibita, volente id rege. Cæterum cilicio sub regio cultu convoluta nudipes in quadragesima adibat ecclesiam, nec horrebat lavare morbidorum ulcera, tractans manibus, basia infigens, et mensam apponens, atque officii divini multum fuit æmula. Iccirco in

---

[1] On both margins is, *Papa incarcerat papam.*

[2] On both margins is, *Ordo Præmonstrensis incipit.*

[3] *Laudunensi*, Higd.

clericos bene melodes[1] inconsiderate prodiga. Unde et scolastici cantibus et versibus famosi ad eam quasi de toto orbe confluebant. Sed et in alios adventantes profuse expendebat. Ita nempe innata est mentibus hominum cupiditas gloriæ, ut vix aliquis etiam bonæ conscientiæ contentus sit boni operis fructibus, quin dulce ducat efferi in vulgus. Unde quod illa hac de causa colonos suos expilaverit, consiliis ministrorum imputari poterit.

Septimo kalendas Septembris solutis navibus apud Barbeflete[2] in Normannia rex prospere Angliam venit; quem primogenitus suus Willelmus[3] sequi gestiens, submersus est cum multis nobilibus non longe a terra. Inter quos fuerunt Ricardus nothus filius regis, filia regis notha comitissa Percie, Ricardus comes Cestriæ cum uxore sua regis nepte, archidiaconus Herefordiæ cum aliis cxl. numero. De quibus nullus evasit nisi unus ignobilis rusticus macellarius, qui tota nocte malo supernatans ad litus mane vectus est, qui totam tragœdiam enarravit. Hii nempe omnes cum temulentis nautis navem novam ingressi, de nocte cito in scopulum non longe a terra impegerunt. Et rupta navi demissus est Willelmus regis filius in scapham, qua bene salvari potuisset ad litus regressus nisi ad ululatum sororis suæ rediens recipisset eam in scapham. Scapha enim illa pondere insilientium oppressa omnes submersit, excepto rustico prædicto. Et quod mirandum est in crastino multum thesauri reperiebatur per litora, sed corpora defunctorum nulla, sed æquoris monstris in pabula cesserunt. Et dicebatur quod pene omnes illi Sodomitæ fuerunt. Insuper et ille Willelmus regis primogenitus palam comminatus fuerat Anglis, quod si aliquando dominium acciperet super eos, quasi boves ad aratrum trahere faceret. Quin etiam Ricardus comes Cestriæ comminatus fuerat, quod cum de Normannia rediret monachos Cestrensos deleret quos pater suus instituerat. Post hæc Fulco comes Andegaviæ prædictus socer Willelmi submersi de terra sancta rediens maritavit alteram filiam suam filio Roberti Courtehose, cum qua dedit comitatum Cenomannicum, eo quod rex Henricus retinuerat in Anglia dotem filiæ suæ. Post hæc rex Hen- Twys. col. 2382.

---

[1] *melodos*, Higd.

[2] *Barleflete*, Higd.

[3] On both margins is, *Willelmus filius regis submersus cum multis.*

ricus maritavit Matildam filiam suam Henrico quarto Teutonicorum imperatori. Hoc anno rex Henricus apud villam de Wodestoke fecit magnum parcum. Submerso Ricardo comite Cestrensi successit ei Ranulphus prædictus de Gernons,[1] filius sororis Hugonis primi, qui præfuit viij. annis. Radulphus Dorobernensis archiepiscopus obiit cui successit Willelmus canonicus.

Circa hos dies ordo Templariorum[2] incepit. Hii nempe congregati ex reliquiis Hospitaliorum sedem sibi statuerunt in porticu Templi Ierosolymitani, qua de re vocati sunt milites Templi. Qui ex reliquiis Hospitaliorum in cibis et armis sustentati ad tantam rerum opulentiam devenerunt, ut filiæ ditatæ matrem supergredi viderentur et suffocare. Qui tandem ob ignominiosam apostasiam et in Christum blasphemiam circa annum gratiæ MCCCXIII. sub papa Clemente quinto deleti sunt.

Johannes Romanus cardinalis Angliam veniens severissime tractavit contra concubinas sacerdotum coercendas, dicens: Summum scelus esse de latere meretricis surgere ad conficiendum corpus Christi. Eo tamen die, postquam celebraverat ad vesperam, cum meretrice interemptus est. Res apertissima negari non potuit, celari non debuit. Hoc si cuiquam displiceat, taceat ne Johannem sequi videatur.

Honorius secundus post Calixtum sedit papa annis quinque.

Henricus quartus imperator Alemanniæ obiit, et secundum quosdam sepultus est apud Spiram cum progenitoribus suis, cum tali epitaphio.

"Filius hic, pater hic, avus hic, proavus jacet istic." Verius tamen videtur Giraldus in Itinerario Walliæ sentire, ubi dicit, quod Henricus ille postquam incarceraverat patrem suum carnalem et patrem spiritualem papam cum cardinalibus, tandem ad cor rediens, ultroneus exul factus est, dimissa clam uxore sua Matilda Anglica, heremiticam vitam apud Cestriam per decennium duxit, ubi ne dum viveret cuiquam innotesceret, Godescallum se vocavit, quod sonat, a deo vocatum. Sic igitur imperatore latenter digresso, Matildis imperatrix ad patrem suum regem Henricum in Normanniam rediit, ubi cito post copulata est Galfrido

---

[1] *Meschines*, Higd.

[2] On both margins is, *Ordo Templariorum incipit.*

Plantagenet comiti Andegaviæ, de quo suscepit Henricum ij. postmodum Angliæ regem. Lotharius dux Saxoniæ factus est imperator post decessum Henrici.

Celebrato Londoniæ concilio concessum est Henrico regi justitiam facere de sacerdotibus fornicariis eorumque concubinis. Sed ipse nihil aliud egit quam pecuniam emunxit. Quo anno proceres Angliæ juraverunt coram rege servare regnum Angliæ ad opus Matildæ imperatricis filiæ suæ, si ipsa patrem sine liberis decedentem superviveret.

Inventio corporis sancti Mathæi apostoli in urbe Treverensi quod sanctus Augustinus[1] archiepiscopus illuc advexerat de Constantinopoli tempore Constantini senioris, ex dono Helenæ reginæ. Twys. col. 2383.

Innocentius ij. post Honorium sedit annis xiij.' mensibus vij. Petrus enim Leonis, qui et Anacletus,[2] invaserat apostolatum, et facta est turbatio in ecclesia. Nam ille Anacletus a paucioribus electus Innocentium de urbe fugaverat, ecclesias Romæ spoliavit, de quarum pecunia Romanos corrupit. Sed Innocentius cum cardinalibus apud regem Francorum demoratus, concilium Remis celebravit, tandem redeundo, Lotarium ducem Saxoniæ in imperatorem coronavit, cujus ope Rogerum ducem Ciciliæ et Apuliæ qui sibi rebellis fuerat, effugavit. Mortuo primo Ranulfo comite Cestriæ successit Ranulfus ij. dictus de Meschines, filius prioris Ranulfi qui præfuit xxv. annis.

Mortuo comite Flandrensi Henricus rex Angliæ de beneplacito regis Franciæ successit jure consanguinitatis, et cito post Matilda imperatrix repudiata a viro suo Galfrido, accessit ad patrem suum in Normannia existentem: ubi tres mirabiles apparuerunt ei visiones. Nam primo vidit in sompnis rusticorum multitudinem cum instrumentis insilire et debitum expetere. Secundo, vidit armatorum cohortem omnimodis telis in eum sævire velle. Tercio, vidit prælatorum catervam cum baculis pastoralibus minas intentare. Et omnibus his vicibus exsiliit rex de stratu suo gladium arripiens, et opem inclamitans ac si esset aliquos occisurus, sed neminem invenit. Ista etiam omnia vidit quidam medicus, Grunbaldus[3] nomine. Qui mane ista regi referens, monuit eum sicut quondam Daniel Nabugodonosor, ut elee-

---

1 *Agricius*, Higd.

2 On both margins is, *duo papæ*.

3 *Grimbaldus*, Higd.

mosynis sua peccata redimeret. Unde et rex in redeundo Angliam, nimia tempestate quassatus est, vovitque ut septem annis Danicum tributum relaxaret, ut sanctum Edmundum visitaret, ut justitiam faceret.

In terra Franciæ tanta siccitas fuit ut fluvii et fontes siccarentur, ignis quoque per rimas terram subintrans, nec imbre nec frigore nec aliqua arte extingui potuit.

Hoc anno Robertus quondam comes Normanniæ et frater regis obiit apud Cardif. Fundatus est prioratus[1] Norton in provincia Cestriæ a Willelmo filio Nigelli. Et fundatum est monasterium de Cumburmer[2] in eadem provincia.

Et natus est Henricus filius imperatricis, dictus Courtemantel. Rex Henricus obiit in Normannia: de quo quidam metrice sic cecinit:

Rex Henricus obit, decus olim nunc dolor orbis;
  Numina flent numen deperiisse suum.
Mercurius minor eloquio, vi mentis Apollo,
  Iupiter imperio, Marsque dolore[3] gemit.
Ianus cautela minor, Alcides probitate,
  Conflictu Pallas, arte Minerva gemit.
Anglia quæ cunis, quæ sceptro numinis hujus
  Ardua splenduerat jam tenebrosa ruit.
Hæc cum rege suo, Normannia cum duce marcet;
  Nutriit hæc puerum, perdidit illa virum.

Mortuo rege Henrico libera ut assolet in mortuum judicia jaculabantur. Alii nempe tribus eum radiasse ferebant, sapientia, eloquentia, belli fortuna. Alii vero tribus vitiis eum succubuisse asserebant, cupiditate, voluptate, crudelitate. Corpus itaque regis evisceratum, excerebratumque, multo sale respersum est, atque causa fetoris vitandi qui jam multos infecerat, tandem in corio taurino includitur, nec potuit adhuc humor ille noxius cohiberi, quin ille qui caput excerebravit ex fetore occumberet. Comederat nempe senex invalidus ex murena, quam licet semper dilexerat, semper tamen sibi nocuerat. Denique regii corporis reliquiæ in Angliam delatæ apud monasterium Radingæ, quod ipse a fundamentis construxerat, sepultæ

Twys. col. 2384.

[1] On both margins is, *Prioratus de Norton fundatur.*

[2] *Cumbermere*, Higd.

[3] *vigore*, Higd.

sunt. Hujus regis tempore floruerat quidam Simon filius Roberti Lincolnensis episcopi, decanus in eadem ecclesia, qui fuit acer ingenio, clarus eloquio, forma venustus, gratia coruscus, ætate juvenilis, prudentia senilis, sed superbiæ vitio respersus. Ex superbia crevit in ipso invidia, ex invidia odium, ex odio jurgia, detractiones et delationes. Qui aliquando prognosticavit de seipso, dicens, Ego curialibus interponor sicut sal inter anguillas viventes: unam per hoc dicti proprietatem attendens; sed aliam non advertens; nam sicut sal anguillas incruciat, ita ille curiales corrodendo; sed tandem sicut sal destruitur anguillarum humore, ita ille cunctorum aspernatione, nam tandem in odium regis devolutus, incarceratus, per latrinam aufugit, et exul obiit.

Henry I. a good king. His foundations. Of his wife and daughter.

Leycestrensis.

Iste Henricus clericus regnavit xxxvj. annis, et devenit probus homo, benignus et verus erga[1] deum et homines. Iste fundavit abbathiam de Wollaw juxta Grymmisby et domos de Creke[2] in Northfolke et de Angleseye in comitatu Cantabrigiæ. Iste habuit uxorem Matildam, filiam Malcolmi regis Scotorum et Margaretæ reginæ Scociæ, quæ fuit Edwardi exulis; De qua Matilda rex Henricus genuit unam filiam, Matildam nomine, sicut mater ejus; quæ postea fuit imperatrix Romæ.

A.D. 1100. His coronation and the pledges he made.

Die assumptionis beatæ Mariæ iste Henricus fuit coronatus anno gratiæ MC. Et concessit coram deo et omni populo pacem regni pro suo posse servare, et libertates sanctæ ecclesiæ conservare. Et hæc et alia ad honorem dei et elevationem regni carta sua, securo modo quo[3] potuit confirmavit.

Homage done by the king of Scotland. Henry's daughter betrothed to Geoffrey of Anjou.

Iste Henricus fecit David regem Scociæ et omnes magnates regni Angliæ facere homagium et jurare fidelitatem Matildæ filiæ suæ imperatrici. Post hæc misit rex Henricus Matildam filiam suam in Normanniam, ubi desponsata fuit Galfrido comiti Andegaviæ[4] ut supradictum est;

---

[1] *ergo*, MS. and A.

[2] *Crake*, as it seems in A., but the word is in a charred part of the manuscript.

[3] *quo*, written above the line in A.

[4] *Andeuauiæ*, MS. and A.

factoque divortio inter Galfridum et Matildam prædictos, prædicta Matilda conjuncta erat regi Ierosolymorum,[1] sed prius conjuncta fuit cum esset ætatis v. annorum Henrico imperatori Romano, ut supra patet, anno scil. gratiæ MCX.

Other marriage plans for this princess.

Item Cestrensis, l. 7. c. 18.

Higd. vii. 478.

Mortuo rege Henrico primo successit in regnum Stephanus comes Bononiæ, filius comitis Blesensis, nepos Henrici regis ex parte sororis, et regnavit xvij. annis. Vir quidem strenuus et audax, sed contra juramentum suum imperatrici factum die sancti Stephani Londoniæ coronatus est a Willelmo Cantuariensi episcopo, qui prius imperatrici sacramentum præstiterat. Quapropter idem Willelmus annum minime supervixit; sed et omnes magni qui Stephano juramentum fecerant, miserum sortiti sunt finem. Fertur etiam quod hostia Christi die coronationis regi porrecta subito[2] disparuit.

[CAP. X.][3]

Twys. col. 2385.

Higd. vii. 480–496.

[4]Nempe coronatus rex Stephanus juravit coram proceribus apud Oxoniam, quod prælaturas vacantes in manu sua non teneret; quod Danegaldum remitteret; quod neminem de silvis propriis implacitaret. Immo quia adventum imperatricis formidabat, concessit ut quilibet de proceribus posset facere munitionem sive castrum in fundo proprio. Et cito post hæc recipit ad concordiam David regem Scotorum, qui nuper doloso ceperat castellum de Caerliell et castrum super Tinam, et dedit ei Huntyngdonam in Anglia, homagium autem et fidelitatem a filio ipsius David recepit, non ab ipso David, quia David prius juraverat fidelitatem imperatrici. Deinde rex Stephanus cepit Excestriam. Willelmus Cantuari-

---

[1] *Et postea conjuncta fuit* written here in A., but erased.

[2] *Sabbato*, MS.

[3] From A.; marked in MS. only by the first four words being in a larger character.

[4] Second letter of the writer's surname.

ensis archiepiscopus obiit, cui successit Theobaldus Beccensis abbas. Lotharius Teutonicus imperator obiit, cui successit Conradus dux Bavariæ super Teutonicos et Romanos imperans xv. annis. Et quamvis benedictionem a papa non acceperit, cruce tamen signatus tempore Eugenii papæ ad predicationem Bernardi abbatis, in terra sancta multa strenue gessit. Eo tempore floruit pius comes Campaniæ Theobaldus, pauperes et leprosos pie visitans. Quem quidem metricus hyperbolicis laudibus extulit sic defunctum.

Ille comes comes ille pius Theobaldus erat, quem
Gaudet habere polus, terra carere dolet.
Non hominem possum, non audeo dicere numen :
Mors probat hunc hominem, vita fuisse deum,
Trans hominem, citraque deum, plus hoc, minus illo.
Nescio quis. Neuter. Inter utrumque fuit.

David rex Scociæ jam tertio Angliam venit, et terram usque flumen These[1] in confinio Eboracensis provinciæ cremando, cædendo, gravidas findendo vastavit. Sed Thurstinus archiepiscopus cum regiis militibus occurrens, ipsum fugavit, occisis x. millibus et spolia multa reportavit. Rex autem Stephanus postquam castrum de Bedforde sibi adversum cepisset, Scotiam tendit : ubi paucis ad votum peractis rediit. Sed in redeundo Alexandrum Lincolniensem episcopum vinculavit, donec castrum suum de Newark regi dedisset. Nigellum quoque Heliensem episcopum effugavit. Rogerum Salisbirensem episcopum qui multa bona sibi fecerat incarceravit, donec duo castella sua de Uiser[2] et de Schyrburne ei dedisset, unde et episcopus ille Rogerus domorum et castrorum ædificator præcipuus nimia tristitia infirmatus obiit, pecuniam quasi xl. millia marcarum in castellis suis post se relinquens, quæ non in dei sed in usum regis cessit. Nam rex illo thesauro Constantiam sororem regis Francorum filio suo Eustachio comparavit. Thurstinus Eboracensis archiepiscopus eximius fundator monasteriorum Hagustaldensis et Fontium, aliorumque octo, susceptoque habitu monachico apud Pontemfractum in bona senectute obiit ; cujus corpus post duos annos repertum est odoriferum et incorruptum. Interea rex cepit castra

[1] *Theyse*, Higd. | [2] *Vises*, Higd.

Glovernię, Herefordię, Welbeleyę, Bristollię, Dudeleię, et Salopię. Quo audito Robertus comes Glovernię nothus filius regis Henrici invitavit sororem suam Matildam imperatricem, Andegavię tunc morantem, ut Angliam veniret, auxilium promittens contra regem Stephanum.
Twys. col. 2386. Venientes igitur mense Julio Robertus et Matilda, primo apud Portesmudam, deinde apud Bristolliam multa dampna provincialibus irrogant. Quod rex audiens dimissa obsidione quam circa castrum de Wallyngforth fecerat, illuc tendit. Sed cito post Lincolniam obsedit. Igitur circa purificationem beatę Marię Ranulfus comes Cestrię, Robertus comes Glovernię cum pluribus Wallensibus ad solvendum regis obsidionem venerunt. Qui cum paludem arundineam vix transissent, aciebus dispositis sic comes Cestrię suos alloquitur. "Gratias vobis persolvo jugiter exorans, ut qui vobis "causa sum periculi, primus omnium periculum subeam." Cui dixit comes Robertus. "Non est indignum quod primi ictus "dignitatem deposcas tam ex nobilitate generis quam ex "virtute roboris qua pręcellis. Sed movet me ad bellandum "regis rabies et perjurium. Veruntamen per iter quo venimus "non est revertendum. Hic igitur vincendum aut occum- "bendum, necesse est enim ut ad probitatem confugiat cui "non est aliud refugium. Attendite tamen contra quos et "quales bellum geritis. Stat enim contra vos comes de "Mellent fraudis artifex, cui innata est in corde nequitia, in "ore fallacia, in opere pigritia. Procedit etiam comes de "Albemarle, Baccho devotus, Marti ignotus, vino redolens, "bello insolens. Astat ibi Simon Hamptoniensis, cujus "actus sola locutio, cujus datum sola promissio, qui cum "dixerit fecit, cum promiserit dedit."

Rex autem Stephanus sub tantis ęstibus missam audivit, Alexandro episcopo tunc celebrante. In cujus manibus cereus quem rex optulit confractus est, et pixis qui hostiam continuit fracta catena cecidit. Quod quidem signum fuit regię ruinę. Procedente tandem rege, verba belli exhortatoria Baldwyno comiti sunt commissa. Qui cęteros affatur in hunc modum. "Confligentem oportet nosse "tria; justiciam causę, ne periculum animę incurratur: "copiam catervę, ne numero hostium comprimatur: "efficaciam dextrę, ne debilibus innixa facile subruatur. "Quantum ad hęc tria ut arbitror expediti sumus. "Attendite ulterius quales habemus adversarios. Ecce

I 2

" Robertus consul qui de more multum minatur parum " operatur, ore leoninus, corde leporinus, clarus eloquentia, " obscurus inertia. Deinde stat comes Cestriæ, vir quidem " audaciæ irrationabilis, promptus ad conspirandum, incon- " stans ad perficiendum, animo impetuosus, periculi " improvidus, altiora machinans, impossibilia temptans, quod " avide incipit, effeminate deserit ; ubique infortunatus, " aut vinci aut effugari assuetus, transfugas et girovagos " secum adducit Wallenses, qui quanto sunt numero plures " tanto deteriores." Sed ecce priusquam dictis finem faceret adest clamor hostium, clangor lituorum, fremitus equorum, offendunt acies, cadunt segnes, rex capitur, ad imperatricem adducitur, et a festo Purificationis usque ad exaltationem sanctæ crucis apud Bristolliam vinculatur, ex cujus rei eventu imperatrix nimis elata Cirencestriam occupat, deinde Wyntoniam, ubi approbante hoc legato papæ processionaliter sucipitur. Inde Wiltoniam, Oxoniam, Radingum, ad sanctum Albanum iter dirigens a cunctis ubique, exceptis solum Kentensibus, gratanter excipitur ; occurrente ei potissime Theobaldo archiepiscopo. Inde Londonias veniens de statu regni tractatura, interpellata est a regina Angliæ regis Stephani uxore, ut rex absolvi posset ea conditione, quod Twys. col. regno imperatrici reddito rex alicubi posset monachari aut 2387. perpetuo peregrinari ; sed non hoc exaudivit. Interpellata est etiam a civibus Londonensibus ut liceret uti legibus sancti Edwardi, non autem legibus patris sui Henrici quia graves erant. Sed illa non advertit. Inde populus commotus eam capere statuit. Quod illa comperiens dimissa omni supellectili sua Oxoniam fugit, ubi dispersos milites suos expectavit. Inde assumpto secum avunculo suo David Scotorum rege cum manu militari Wyntoniam tendit, turrim episcopi ubi frater regis erat, acriter obsedit. Superveniente tandem regina cum Willelmo Yprensi, imperatrix ita timore resoluta est, ut feretro imposita ac si cadaver esset equis deferentibus ad urbem Gloverniæ delata est. Comes Robertus frater suus interim captus est, et incarceratus. Igitur satagente regina pro rege, imperatrice pro fratre suo, multis hinc inde procurantibus talis liberatio providetur, ut rex suo restituatur regno, et comes suo dominio, et ambo deinceps forent regni moderatores sicut extiterant turbatores. Sed comite id renuente, per totum annum regnum subjacuit rapinis et cædibus ac divitum

venditionibus. Tandem circa exaltationem sanctæ crucis rex liberatus obsedit imperatricem in urbe Oxoniæ a festo sancti Michaelis usque ad natale domini, cuncta extrinsecus devastando. Invalescente tandem inedia imperatrix albis vestibus cooperta per Thamisim congelatam et nive conspersam evasit usque ad Wallyngforth, nam oculi obsidentium per nivis reverberationem delusi erant. Et sic urbs Oxoniæ regi reddita est. Circa hæc tempora quidam magister Arnaldus prædicavit Romæ contra divites et contra superfluitatem hominum. Qua de causa multi sequebantur eum. Tandem captus est et per odium clericorum suspensus est. Quo etiam anno obiit Johannes de Temporibus qui vixerat ccclxj. annis, et armiger magni Caroli extiterat.

Item Cestrensis, l. 7. c. 19. Higd. viii. 2–22. Celestinus secundus post Innocentium ij. sedit papa mensibus quinque. Post quem Lucius mensibus xj. Eugenius tertius sedit papa annis viij. mensibus v. Hic cum primum esset discipulus beati Bernardi, et postmodum abbas sancti Anastasii juxta Romam ex inspirato ad ecclesiam Cesarii veniens, per cardinales electus est, sed propter metum senatorum extra urbem consecratus est. Hic cruce signavit Lodowicum regem Franciæ. Remis in Gallia concilium celebravit. Ad quem etiam sanctus Bernardus abbas scripsit libros de consideratione. Ranulfus consul Cestriæ cum militum copiis Valyngfort veniens cum rege concordatus est. Sed cito post in parliamento apud Northamptoniam dolose captus est, nec liberari potuit, donec castrum Lincolniæ reddidisset. Interim Wallenses vastaverunt provinciam Cestrensem. Sed apud vicum Malbum[1] intercepti sunt. Et postmodum rex Stephanus in urbe Lincolniensi coronatus est, quod nulli regum contigerat. Eoque anno Conradus imperator, Lodowycus rex Franciæ, comes Flandriæ et multi alii cruce signati viam terræ magis quam maris eligentes, transita Hungaria per dolum imperatoris[2] Constantinopolitani proditi sunt; nam multi gustata farina calce mixta defuncti sunt, cæteri multi aut gladio aut fame propter eorum luxuriam et rapinam consumpti sunt. Twys. col. 2388. Rediens rex Lodowicus de Terra sancta, cum ex diutina continentia et coitus defectu, prout medici dicebant,

---

[1] *Wycum Malbanum*, Higd.

[2] On the margin of both MSS. is *Imperator Constantinopolitanus prodit peregrinos in terram sanctam.*

ægritudinem incurreret, suasumque sibi foret per medicos et prælatos, ut ob nimiam distantiam reginæ puella aliqua uteretur, respondit; Malo mori castus, quam vivere adulter, et sic totum deo committens cito convaluit. Dum autem clericus quidam privilegium papale ei attulisset, quod in omni cathedrali ecclesia regni sui primam vacaturam haberet cum fructibus medio tempore provenientibus, ille statim literam combussit, dicens, se malle tales literas comburere, quam animam suam in inferno torqueri. Ac cum idem princeps qualibet sexta feria in pane et aqua jejunaret, suasum est illi hoc jejunium dimittere, et centum pauperes tali die reficere. Quibus respondit; Bene volumus quod tali die tot pauperes vel plures pascantur, sed jejunium nostrum solvere nolumus, nam absque eo quod animæ confert, corpori tum plurimum prodest, tot enim superflua per totam hebdomadam corpori ingerimus, quod purgatio vel quies unius diei multum valet tam ad pellendum superfluum quam ad provocandum appetitum. Mortuo tandem isto Lodowico metricus quidam sub stilo compendioso tale epitaphium rhetorico [1] stemmate ornatum scripsit, et tanquam ad filium suum Philippum apostrophans, patrem sepultum ostendens, ait,

Hunc superes tu qui super es successor honoris:
Degener es si degeneres a laude prioris.

Circa [2] hæc tempora obiit Hugo de sancto Victore monachus et prior sancti Victoris juxta Parisium, literis et religione summus. De quo ferunt quod cum in extrema infirmitate laboraret, et nullum cibum retinere posset, corpus tamen dominicum sibi dari instanter postulavit. Fratres vero ejus turbationem sedare volentes, simplicem oblatam non consecratam ei optulerunt. Quod ille in spiritu recognoscens, ait, deus misereatur vestri, fratres, cur mihi illudere voluistis? Iste non est deus meus. Mox illi eucharistiam consecratam attulerunt. Quod ille videns sed retinere non valens, erectis manibus ait; Ascendat Filius ad Patrem, et Spiritus ad deum qui creavit illum; et statim exspiravit, et corpus domini disparuit. Volunt tamen alii, quod cum iste Hugo propter jugem vomitum non posset eucharistiam

[1] *rhetorico stemmate*, from Higd.; *rethorico cemate*, MS.

[2] On both margins is *Hugo de sancto Victore obiit*.

retinere, et hac de causa fratres ei verum sacramentum afferre noluissent, rogavit eos ut saltem sacramentum super ejus latus ponerent. Quo facto latus infirmi aperuit et hostia corpori se immisit.[1] Iste dum vixit multa egregia opuscula dictavit, utpote De sacramentis, De archa Noe, De institutione monachorum, De arra[2] animæ, De studio sapientiæ, qui intitulatur Didascalicon, et De laude crucis.

Tam valida erat glacies quod Thamisia potuit transiri cum equo. Hoc anno magister Gratianus de Tuscia natus, monachus sancti Proculi in Bononia compilavit decreta, sicut dicit Hugo 2. q. s. for.[3] Ejus frater germanus magister Petrus Lumbardus episcopus Parisiensis compilavit quatuor libros Sententiarum, Psalterium quoque et Pauli epistolas glossavit.

Item Cistrensis, l. 7. c. 20. Fredericus primus post Conradum imperavit Teutonicis et Romanis xxxvij. annis. Hic post mortem Adriani papæ qui eum coronaverat, pessime egit cum Alexandro in præjudicium ejus quatuor schismaticis apostolicis successive adhærendo. Regem quoque Franciæ ad quem papa confugerat cum valida Twys. col. 2389. manu Dacorum et Boemiorum oppugnavit, sed Ricardo rege Anglorum opem ferente repulsus est; unde et Mediolanum cujus tunc muri erant altissimi sub anno gratiæ MCLXII. funditus destruxit. Hic tandem post multas vexationes papæ illatas, timens sibi de rebellione Lumbardorum, veniam a papa petiit, et tandem ad delictorum emendam cruce signatus terram sanctam adiit, ubi juxta Armeniam in parvo flumine submersus est, et apud Tyrum sepultus, filiusque ejus illustris juvenis in obsidendo Tholomaidam[4] quæ est Acon defunctus est, totaque pene nobilitas Christianorum obiit.

Anastasius post Eugenium sedit papa quasi annis duobus. Quo quidem anno obiit sanctus Bernardus abbas Clarevallensis, qui in Burgundia castro Fontanis oriundus, filius strenui militis, materno primum lacte, deinde cibis grossioribus enutritus fuerat. Tandem ab anno gratiæ MCXII. et[5] constitutione ordinis Cistercii decimo quinto, ætatis suæ xxij. cum xxx. sociis Cistercium ingreditur. Post quintum

---

[1] *immersit*, Higd.

[2] *arrha*, Higd.

[3] These abbreviations are explained in one of the translations of Higden thus: *secunda quæstio, sexta forma.*

[4] *Ptolomaidam*, Higd.

[5] *et*] *a*, Higd.

conversionis suæ annum abbas Clarevallensis destinatur, ubi supra humanam consuetudinem vigilans, nullum tempus se dixit magis perdere quam quando dormivit, sompnum morti comparans. Stertentes et incomposite dormientes vix tolerabat, ad cibum tanquam ad tormentum accessit ; propter magnam abstinentiam magna ex parte ciborum discretionem amiserat, ita quidem ut oleum pro vino, sanguinem pro butyro aliquando sumeret, dixitque, solam aquam sibi sapere, eo quod fauces suas refrigerabat. Quicquid de scripturis didicerat, maxime in silvis et in agris meditando et orando hauserat, nec alios se habuisse magistros quam quercus et fagos fatebatur. In vestibus ejus paupertas, sed absque sordibus fuit. Aiebat enim, vestes fore animi indices aut negligentis aut inaniter gloriantis. Proverbium illud frequenter ore sed corde semper tenebat, "Qui facit quod nemo miramur[1] omnes." Noviciis religionem intrare volentibus dicere consueverat, "Si ad ea quæ intus sunt festinatis, hic "foris dimittite corpora quæ de seculis[2] attulistis ; soli spiri-"tus ingrediantur, caro autem non prodest quicquam." Quandocunque ad epulandum invitabatur, respondere solebat, se suum non esse sed aliorum servitio deputatum. Semper inveniebatur aut orans, aut legens, aut scribens, aut meditans, aut fratres suos verbo ædificans. Tandem sub anno gratiæ MCLIII. morti appropinquans, tria fratribus suis observanda reliquit, quæ et ipse pro modulo suo in vita sua observasse assuevit, dicens, "Neminem scandalizare volui, "sed et si scandalum surrexit sedavi ut potui. Minus sensui "meo quam alieno judicio credidi. Læsus de lædente "vindictam non petii." Bernardus igitur multorum tractatuum potissime in hiis quæ de incarnatione Christi sunt egregius conscriptor, multorumque miraculorum patrator, clx.que monasteriorum constructor obdormivit in deo. Hoc quoque anno obiit Ranulfus ij. cognomento de Gernons,[3] quartus post conquestum Angliæ comes Cestriæ, cui successit filius suus Hugo ij. qui præfuit in ducatu illo xxix. annis et multa strenue egit. Hoc etiam anno obiit rex Stephanus apud monasterium de Favirsham in Cantia, quod ipse a fundamentis exstruxerat, sepultus est.

---

[1] *mirantur*, Higd.
[2] *de seculis*] *sæculo*, Higd.
[3] *Gervous*, Higd.

[CAP. XI.][1]

Twys. col. 2390.

[2]In diebus istius Stephani miles quidam Owynus[3] nomine intravit purgatorium Patricii secundi abbatis non episcopi. Qui rediens, mansit in negotiis Ludensis monasterii ordinis Cisterciensis in Hibernia, et narravit gaudia et pœnas quas viderat, sicut habetur supra libro septimo[4] capitulo sexto[5] de Prodigiis Hiberniæ, ita continens:

Notandum quod Patricius secundus, qui fuit abbas et non episcopus, dum [in][6] Hibernia prædicaret, studuit animos hominum illorum bestialium terrore tormentorum infernalium a malo revocare, et gaudiorum paradisi promissione ad bona confirmare. Illi autem dixerunt, se nolle converti nisi aliquis illorum tormenta illa et gaudia posset aliqualiter in hac vita experiri. Quamobrem Patricio super hoc oranti apparuit Jesus Christus, dans textum evangelii et unum[7] baculum, qui adhuc manet in patria illa apud summum archiepiscopum. Eduxit igitur dominus Patricium in desertum, ubi fossam unam rotundam intrinsecus obscuram ei ostendit, dicens, Quod si veraciter quis pœnitens per diem et noctem in illa fossa manserit, et fide constans per illam transiret, videbit tormenta malorum et gaudia beatorum. Ad hæc Christo disparente Patricius construxit ecclesiam, canonicos regulares instituens. Fossam autem illam quæ modo in cimiterio est ad orientalem ecclesiæ frontem, muro circumcinxit, januam obseravit ne quis temere sine licentia episcopi et loci prioris ingredere-

In Ireland St. Patrick the younger preaches about purgatory. The demand of the people for evidence of his teaching. Christ appears to St. Patrick. How one may come to see the torments of the wicked and the joys of the blest.

[1] Though no chapter is marked, the commencing words in MS. are in bolder characters as in the other cases. In A. the first letter is illuminated, but the MS. is injured by fire here, so that it is impossible to say whether any number of the chapter was marked.

[2] Third letter of the writer's surname.

[3] *Owenus*, Higd.

[4] *septimo*] primo, A.

[5] *sexto*] xxv., A.

[6] *in*] from A.; om. MS.

[7] *unum*, stands above the line in A.

Many have seen and recorded what they saw.

tur. Multi quippe in tempore illius Patricii ingressi sunt et regressi, narrantes pœnas et gaudia quæ viderant, quæ et literis ibidem demandantur. Qua occasione multi tunc ad fidem convertebantur; multi quoque intraverunt qui nusquam redierunt: locus autem vocatur purgatorium Patricii, ecclesia, Regles. Nulli imponitur ut locum intret sed pocius in principio dissuadetur sibi ingressus; quod si omnino voluerit intrare, accedit[1] primo ad episcopum loci, qui ingressum[2] dissuadet: sed perseveranti in tali proposito literas tradit ut loci priorem adeat. Qui similiter ingressum dissuadet, hortando, ut aliam pœnitentiam assumat; quod si perseverat, introducit eum in ecclesiam ut xv. diebus jejuniis et orationibus indulgeat. Post quos hominem communione munitum producit cum processione et letania usque ad hostium purgatorii, ubi eciam dissuadet iterum ingressum; sed si perseverat, hostium ei cum benedictione aperit, et post ingressum hostium consignat usque in diem alterum: mane quo adveniente, prior si hominem invenerit, cum processione in ecclesiam ducit, ubi aliis xv. diebus jejuniis, orationibus intendit: hæc ibi.

This place is St. Patrick's purgatory.

Preliminaries to a visit to this place.

Many persuasions given against going thither.

Stephen a grandson of the Conqueror.

Leycestrensis.

Iste Stephanus fuit filius ducissæ de Bledens[3] filiæ Willelmi conquestoris. Qui statim post mortem antedicti Henrici venit in Angliam cum grandi fortitudine, et se intrusit contra juramentum quod fecerat Matildi imperatrici, et injuste se coronari fecit, et regnavit rex: et toto tempore occupatus in magna guerra, nam illa guerra crudelis erat multum, et duravit xvij. annis et finivit guerra anno gratiæ MCLIIII. Eo quod eodem anno viij. kalend. Novembris rex Stephanus miles strenuus mortuus est, et tumulatus apud Faverisham. Et sciendum est quod decimo

He seizes on the kingdom.

Is engaged in constant wars.

A.D. 1154.

Dies at Faversham.

---

[1] *accedet*, A.

[2] *ingressum*] pro ingressu, MS. and A.

[3] *Blesens*, A.

quinto anno regni regis Stephani, Galfridus comes Twys. col. 2391. Andegaviæ reddidit Henrico filio suo totam Normanniam. Et anno sequenti idem Galfridus mortuus est, et tunc iste Henricus filius imperatricis fuit[1] comes Andegaviæ et dux Normanniæ. Eodem anno factum est divortium inter Lodowycum regem Franciæ et reginam uxorem suam, quæ justa hæres erat Aquitaniæ; et iste Henricus cepit eam in uxorem, et sic devenit ipse dux Aquitaniæ, comes Andegaviæ et dux Normanniæ. Et in xviij° anno regni Stephani iste Henricus filius imperatricis venit in Angliam cum potestate magna, et cepit castellum de Malmesbery,[2] et multum bellavit[3] contra regem Stephanum; et tandem idem Stephanus concessit ei medietatem regni Angliæ, et sic finivit guerra ista. Iste Stephanus post hæc præ dolore et timore ac rubore incurrit ægritudinem, unde cito post moriebatur. Iste Stephanus intravit in Scotiam cum grandi exercitu nimis anno gratiæ MCLXXXIIII.[4] et terram multum destruxit pro eo quod rex Scotiæ David multa mala exercuerat in Anglia, mulieres gravidas findendo, sacerdotes ad altaria[5] occidendo sicut tirannus excommunicatus et renegatus. Et sic tandem rex David concordatus est cum rege Stephano, et reddidit ei Novum castrum super Tinam.[6] Post hæc orta dissensio inter regem Stephanum et barones suos; et David hæc audiens, se dedit in Angliam cum magna fortitudine: sed Thurstinus, ut supradictum est, capitulo præcedente, archiepiscopus Eboracensis venit super David[7] regem Scotiæ et occidit de gentibus suis plus-

Death of Geoffrey of Anjou.

Henry, son of Geoffrey, marries the divorced queen of France.

Henry makes war on Stephen.

End of the war, and death of Stephen.

Stephen's campaign against Scotland.

Newcastle ceded to England.

The Scotch king invades England.

---

[1] *fuit*, written above the line in A.

[2] *Malmesbyry*, A.

[3] *bellavit*, omitted, but written on the margin in A.

[4] In A. the number is represented by MCLXXXLIIII. But it would seem as if XLIIII. was meant as a correction of LXX. Here there is a query of some reader on the margin 1170? or 1144?

[5] *altare*, A.

[6] *Tynam*, A.

[7] *regem David*, MS.

The archbishop of York repels the invaders, losing only one man.

quam xij. millia apud villam de Overton, nec quisquam de Anglia mortem ibidem incurrit præter unum militem, scilicet Gilbertum de Lacy. [Iste][1] Stephanus bonitate et justicia multum floruit, subtilis et virtuosus in ordinationibus faciendis, artificiosus et articulosus de[2] et mensuris instituendis, et de terra arabili prudens et operosus, de carucata, bovata, virgata, percha, acra, roda et dimidia roda, pede, pollice, cubito et palma, etc. de[3] ansul. et balansis et mensuris, metis et bundis terrarum fuit certa mensura posita, sicut usque in præsens tenetur; ac etiam de venditionibus et emptionibus.

Character of king Stephen and notice of his ordinances.

Mortuo Stephano successit Henricus ij. filius imperatricis, nepos Henrici primi ex filia imperatrice, et Galfrido Plantagenet comite Andegaviæ progenitus; cujus mores et actus, virtutes et vitia Giraldus[4] Cambrensis in suis descriptionibus describit, sic inquiens: Meticulosa plane res est in illum allegare qui potest relegare, illum multis verbis describere qui uno verbo potest proscribere; gratiosum quippe foret et vires nostras prorsus excedens, veritatem in singulis non supprimere, et in nullo principis animum exacerbare. Erat nempe hic Henricus vir subrufus, amplo capite et pectore, oculis glaucis, voce quassa, corpore carnoso, cibo tamen et potu parcus; et ut pinguetudinem[5] reprimeret corpus suum vexatione, venatione, statione, deambulatione vexabat: statura mediocris, eloquens et literatus, in armata militia strenuus, in togata providus, in bello ambigua fata formidans, humanior semper militi extincto quam superstiti, plus mortuos lugens quam vivos amans; urgentibus incommodis nemo benignior, resumpta securitate nemo rigidior, acer in indomitos, clemens interdum in subactos, durus in domesticos, profusus in extraneos, largus in publico, parcus in privato. Quem semel exosum vel dilectum haberet vix ad contrarium flecteretur. Verbi spontaneus transgressor, morosus ad cuncta responsor, quietis amator: sed nobilitatis oppressor, justiciæ venditor

Cistrensis, lib. 7. c. 21.

Higd. viii. 22–54.

Twys. col. 2392.

[1] From A.; om. MS.

[2] Here there is a blank in both MS.

[3] In A. is written *de ansul. balancis.* What is meant by either text is not clear.

[4] From Higd.; *Galfridus*, MS.

[5] *pinguedinem*, Higd.

et dilator, fidei transgressor, verbo varius et versutus, adulter publicus, ecclesiæ malleus, deo semper ingratus, discordiam inter filios summopere fovebat, solum sibi ex eorum discidio pacem sperans provenire. Si tamen excursuum suorum metæ quærantur, prius deerit orbis quam aderit finis; animoso quippe pectori cessare potuerunt terræ, cessare nesciunt victoriæ, nec deerunt triumphi sed materia triumphandi. In utraque militia, Martis scilicet et Minervæ singulariter affulsit, terras quippe hæreditarias potenter pacificavit, Hiberniam potenti classe subjugavit. Scotiæ regnum capto rege Willelmo suo regno adiciens, ab australi oceano usque ad boreales Orcadum insulas quasi sub una monarchia terras concludens imperium suum egregie dilatavit, quod quidem post tempora Julii Cæsaris nulli legitur contigisse. In transmarinis partibus præter Normanniam, Aquitaniam, Andegaviam, Cenomanniam, quæ cum [1] paternali jure contigerant, Pictaviam quoque et Gasconiam usque ad Pireneos Hispaniæ montes quæ ei matrimonialiter obvenerant. Alverniam cum quibusdam aliis terris suo dominatui subegit: solebat quoque inter confabulandum dicere, totum mundum uni potenti viro satis parum esse. Reges Hispaniæ ad sedandas discordias suas in hunc regem compromiserunt; et quamvis in nonnullis ejus successibus cuncta quietis obstacula felicis ominis auspicio quasi exquisito fortunæ favore sibi ad vota fuerunt summota; nonnulla tamen quasi fato infausto sibi contigerunt, ad ejus quidem humiliationem si tamen pœnitens fieret, sin autem obstinatus carne propria carnifex cruciaretur. Inprimis nempe Alienoram Francorum reginam domino suo Lodowico indebite subtraxit, sibique de facto cum de jure non posset copulavit, de qua pater suus Galfridus eum prohibuerat ne eam attingeret, pro eo quod dum senescallus regis Franciæ fuerat eam cognovisset. Ex ea tamen Henricus iste tres filias et sex filios inclitos suscitavit, quarum primam Matildam duci Saxoniæ, secundam Alienoram regi Hispaniæ, tertiam Johannam Willelmo regi Siciliæ copulavit; duobusque filiis suis præmature sublatis in reliquis quatuor usque ad mortem meruit perturbari. At cum xxv. annis pene regnaverit, sex lustra data sunt ei [2] ad munda-

[1] *cum*] *eum*, MS. et Higd.

[2] *ei*] omitted in some MSS. of Higd.

num gloriam, ad conversionis tolerantiam, ad devotionis experientiam, septimum vero lustrum tanquam reprobo et ingrato inflictum est ad vindictam; secundo namque septimi lustri anno evanuit conatus ejus, quem circa Johannis filii sui in Hiberniam missionem paravit. Tertio anno qui nunquam prius quicquam amiserat, jam Alverniam contra regem Franciæ perdidit, quarto anno Bituricam, quinto anno urbes Cenomannicam et Turonensem cum castellis multis et seipsum. Consueverat quoque rex iste religiosos episcopos ad colloquia sua etiam in transmarinis partibus et in arduis[1] negotiis secum circumducere, et eorum magis quam militum consiliis uti. Quod et fecit duplici de causa. Primo, ut curia sua adventantibus legatis venerabilior appareret. Secundo quia prius semper pacem temptabat quam arma; iccirco tales[2] cum adjectione pecuniæ suos fecit mediatores. Verum quia ecclesiasticas dignitates aliquibus[3] indignis contulerat, ut famam suam quodammodo redimeret, Baldewynum Cisterciensis[4] ordinis monachum ad Cantuariensem sedem, et Hugonem Cartusiensis ordinis priorem ad sedem Lincolniensem promovit. Hos duos quasi semper ad consilia adhibuit. Ut autem lector quisquam tam regis hujus quam filiorum suorum infaustos exitus minus obstupeat, consideretur origo regis hujus Henrici[5] ex parte utriusque parentis, necnon uxoris suæ conditio de qua filios suscitavit. Comitissa quædam Andegaviæ, de cujus sobole Galfridus Plantagenet processit, ob solam corporis speciem fuerat desponsata: raro tamen ad ecclesiam accessit, sed et tunc vix usque ad secreta missæ moram faciebat. Hoc dum a comite marito suo notaretur, die quadam detenta est in ecclesia a iiij. militibus; at illa rejecto pallio per quod tenebatur, relictisque ibidem duobus filiis suis quos sub dextro angulo pallii tunc fovebat cum reliquis duobus filiis suis quos ad sinistram tenebat, per fenestram ecclesiæ cunctis intuentibus evolavit, nec usquam comparuit. Istud postmodum Ricardus rex Angliæ referre solebat, asserens, non esse mirandum si de tali genere procedentes mutuo sese infestent tanquam de diabolo venientes et ad diabolum

Twys. col. 2393.

[1] *Martiis*, Higd.
[2] *tales*, omitted in some MSS. of Higd.
[3] *aliquando*, Higd.
[4] *Cicestrensem* is here added in some MSS. of Higd., but omitted in others.
[5] *Henrici*, om. Higd.

ituri; unde et clericus quidam a rege Henrico ad filium suum comitem Britanniæ Galfridum pro pace reformanda missus, hoc[1] a filio audivit; "Ut quid venisti me exhæredare "de jure meo nativo? Num ignoras hoc nobis naturaliter "fore proprium et ab atavis insertum ut nullus nostrum "alium diligat. Noli igitur laborare ut naturam expellas." Item mater hujus Henrici vivente priore marito imperatore, scilicet Henrico heremetice peregrinante, nupsit alteri, scilicet Galfrido, de quibus iste Henricus[2] rex processit. De isto quoque Henrico quondam infantulo et in curia regis Francorum nutrito, beatus Barnardus abbas de eo sic prophetavit præsente rege, "De diabolo venit, et ad diabolum "ibit." Notans per hoc tam tyrannidem patris sui Galfridi qui Sagiensem episcopum enuchaverat, quam etiam istius Henrici futuram atrocitatem qua in beatum Thomam desæviret. Ad hæc, Galfridus pater hujus regis[3] illa Alienora abusus fuerat, quam iste Henricus filius suus postmodum duxerat. Pater etiam hujus Alienoræ, comes Pictavensis, uxorem sui vicecomitis vi rapuit, et marito vivente in uxorem duxit; quem dum quidem vir sanctus pro hac re increpasset, et minime profecisset, adjecit, "Nusquam proles de vobis veniens "felicem fructum faciat." Contigerat aliquando in camera regis hujus Henrici,[4] Wyntoniæ, multipliciter picturata, locum vacuum jussu regis relinqui, ubi rex postmodum aquilam cum iv. pullis insidentibus depingi fecit, quorum tres unguibus et rostris parentem lacerabant, sed quartus paternis oculis eruendis acrius insistebat. Requisitus rex quid hoc prætenderet,[5] ait, "Hii quatuor pulli, filii mei "sunt, qui me usque ad mortem persequi non cessabunt, sed "potissime ille novissimus Johannes, quem modo carius "amplector neci meæ acrius insudabit."

Item Cistrensis, lib. 7. cap. 22. Adrianus quartus post Anastasium natione Anglicus[6] sedit papa annis quatuor. Hunc tradit fama vulgata nativum fuisse abbatis sancti Albani in Anglia, et dum monachatum ibidem expostularet repulsum fuisse. Qui tandem literis et moribus insistens, Albanensis episcopus primo effectus est, deinde apud Wormaciam legatione fungens, provinciam illam

---

[1] *hoc*] hæc, Higd.
[2] *Henricus*, om. Higd.
[3] *hujus regis*] ejus, Higd.
[4] *Henrici*] om. Higd.
[5] *protenderet*, Higd.
[6] *Anglicus*] Anglus, Higd. Here on margin in A. is *Papa Anglicus*.

convertit ad fidem. Demum papa effectus propter vulnerationem unius cardinalium [1] totam urbem Romanam supposuit interdicto; Willelmum regem Siciliæ excommunicavit, et ad summissionem coegit. Twys. col. 2394. Hic primus omnium virorum apostolicorum cum cardinalibus moram fecit in urbe veteri. Rex Scotiæ et fere omnes primates Angliæ obierunt. Mense Octobris apparuit signum crucis in luna, et delata est manus sancti Jacobi apostoli ad monasterium Radingiæ. Hoc anno rex Henricus duxit primo exercitum in Walliam, firmavit castrum de Rothelan,[2] et fundavit monasterium de Basyngwork.

Alexander iij. post Adrianum sedit papa annis xxij. Qui superavit quatuor schismaticos apostolicos quos imperator Fredericus erexerat; hic etiam concordavit Fredericum et Emanuelem Constantinopolitanum et regem Siculorum, Thomam Cantuariensem fovit in exilio. Henricus primogenitus hujus regis desponsavit filiam regis Franciæ. Apud Gloverniam quidam puer crucifixus est a Judæis. Obiit Theobaldus archiepiscopus et consecratus est Thomas Londoniensis regis cancellarius vj. nonarum Junii, Ac tertio post hoc anno exivit de Anglia, septimo quoque anno exilii rediit et martyrizatus est. Cujus vitam descripserunt quatuor viri famosi, sicut patet in vita sua.

Circa istum [3] annum floruit abbas Joachim in Calabria, qui super Apocalypsim et libros Prophetarum scripsit commenta. Prædixit quoque imperatori Frederico et cæteris regibus terram sanctam adeuntibus, quod parum ibidem proficerent eo quod nondum tempus liberationis advenisset. Fertur etiam de illo Joachim quod quasi prophetice effigiavit mores, actus et numerum omnium virorum apostolicorum qui futuri forent in ecclesia. Ejus tamen opinio contra Magistrum sententiarum scribentis reprobatur, sicut patet in principio decretalium per Gregorium ix. Decimo quarto kalendarum Octobris circa horam primam visi sunt in cœlo tres circuli et duo soles. Quo anno orta est dissensio inter regem et Thomam.[4] Floruit his diebus in Francia magister Petrus Comestor, qui utriusque Testamenti historiam contexuit quæ Scholastica dicitur. Scripsit et allegorias super

---

[1] *Cardinalis*, Higd.
[2] *Rutholan*, Higd.
[3] *istum*] hunc, Higd.
[4] *Cantuariensem archiepiscopum*, add. Higd.

utrumque Testamentum, et etiam sermones insignes reliquit. Allegorias etiam suas redegit in librum metricum quem intitulavit Auroram.

Radulphus Coloniensis episcopus transvexit de Mediolano, per Fredericum nuper destructo, tria magorum corpora usque Coloniam. Hæc nempe corpora primitus de Persida ad Constantinopolim, et inde per Sergium papam usque Mediolanum transvecta fuerant. Hoc anno martyrizatus est Thomas Cantuariensis, de quo quidam metrice sic:

Anno milleno centeno septuageno,
Anglorum primas corruit ense Thomas.

Alius sic:

Quis moritur? Præsul. Cur? Pro grege.
Qualiter? Ense.
Quando? Natali. Quis locus? Ara Dei.

Et alius sic:

Pro Christi sponsa, Christi sub tempore, Christi
In templo, Christi verus amator obit.

Post cujus mortem cœpit sors regia attenuari. Nam anno sequenti rex adivit Hiberniam, quam potenter subjugavit: volente papa consilia per loca celebrantur,[1] et maxime apud Cassiliam, ubi primas Armachanus ob corporis invali- Twys. col. 2395. tudinem tunc non affuit. Qui vaccam candidam cujus lacte duntaxat fovebatur secum semper circumduxit. Hanc itaque insulam rex pro posse reformabat, maxime quoad tria; quoad officium ecclesiasticum modulandum, quoad decimas præstandas, et quoad ritum matrimonialem. Ibi tunc statutum est ut morientes in præsentia vicinorum testium condant testamentum, et bona sua mobilia si uxorem et liberos habeant deducto ære alieno et stipendiis servientium in tres partes dividantur, quarum una liberis, alia uxori, tertia sibi et exequiis designetur. Si vero liberis aut uxore careant, bona in duas partes dividantur.

Rege de Hibernia reverso, cœperunt revelationes fieri potissimo de vita sua corrigenda. Primo per quendam senem apud castrum de Kaerdif[2] in Wallia, Dominica in albis viij. Paschæ die, ubi post missam auditam dum rex ad equum suum accederet, astitit ei vir quidam flavus,

[1] *celebravit*, Higd.

[2] *Caerdyf*, Higd.

tonsura rotunda, macer et procerus, tunica alba vestitus, nudisque pedibus, qui regem Teutonica lingua sic affatur, Gode olde kyng.

Deinde sic prosequitur, "Salutat te Christus et pia mater "ejus, Johannes Baptista et Petrus, mandantes firmiter, "ne per terras ditionis tuæ fiant mercatus aut opera ser-"vilia diebus Dominicis, exceptis his quæ ad usum ciborum "pertinent; quod si observaveris, quicquid ceperis[1] feliciter "complebis." Rex autem dixit Gallice militi qui frenum suum tenebat, "Inquire a rustico illo an hanc somniaverit." At dum hoc Anglice exponeret, subjecit ille lingua priori. "Sive hoc sompniaverim sive non, vide quis dies sit hodie, "quia nisi hæc feceris et vitam tuam correxeris, tales infra "præsentem annum rumores audies quod usque ad exitum "tuum inde dolebis." Hiis dictis vir ille disparuit. Et infra annum tres regis filii Henricus, Gaufridus, Ricardus ad regem Franciæ contra patrem proprium diverterunt. Rex Scotiæ, comes Cestriæ, et comes Leycestriæ contra regem surrexerunt. Multæ quoque aliæ præmunitiones regi fiebant; sed et omnia ille parvipendebat. Secundo namque præmunivit eum Hibernicus cum adjectione signorum secretissimorum; et tertio quidam miles de Lindeshey,[2] Philippus de Estreby, transito mari Gallico exposuit regi in Normannia septem articulos quos emendaret, quod si faceret honorifice per septennium regnaret, et crucem Christi de ejus hostibus eriperet, alioquin ignominiose in quarto anno obiret. Tria prima fuerunt quæ juravit in coronatione sua observare, videlicet, de ecclesia tuenda, de justis legibus statuendis; et ne aliquem sine judicio dampnaret. Quartum fuit, de ablatis hæredibus restituendis. Quintum, de justitia facienda sine pretio. Sextum, de reddendis stipendiis ministrorum. Septimum, de Judæis expellendis, parte pecuniæ ad exeundum eis relicta. Sed rege non correcto insurrexerunt in eum validi et fortes, scilicet tres filii sui cum Francorum rege. Sed postquam rex Henricus tumbam martyris[3] nudis pedibus humiliter visitasset, Willelmus rex Scotiæ apud Alnewik, et duo comites Cestriæ et Leicestriæ capti sunt. Hac plaga biennali vix sedata, non divinæ miserationi sed proprio brachio hoc ascripsit. Et qui dudum incarcerata

[1] *inceperis*, Higd.
[2] *Lindesey*, Higd.
[3] *beati Thomæ*, add. Higd.

regina sua Alienora adulter fuerat occultus, jam factus est manifestus, palam et impudenter Rosamunda[1] puella abutens. Huic nempe puellæ spectatissimæ fecerat rex apud Wodestoke mirabilis architecturæ cameram opere Dædalino sinuatam, ne forsan a regina facile deprehenderetur; sed illa cito[2] obiit, et apud Godestowe juxta Oxoniam in capitulo monialium sepulta est, cum tali epitaphio:

Twys. col. 2396.

Hic jacet in tumba Rosa mundi non Rosa munda.
Non redolet sed olet quod redolere solet.

Cista ejusdem puellæ vix bipedalis mensuræ sed mirabilis architecturæ ibidem cernitur, in qua conflictus pugilum, gestus animalium, volatus avium, saltus piscium absque hominis impulsu conspiciuntur.

CAP. XII.

Leycestrensis, cap. xii.

Tunc rex Henricus quinto anno regni sui genuit Gaufridum filium suum comitem Britanniæ. Sexto vero anno regni sui duxit exercitum apud Tolosam, et conquisivit eam. Septimo vero anno regni sui Henricus filius ejus desponsavit filiam regis Franciæ Lodowici. Tercio decimo anno regni sui Matilda imperatrix mater regis Henrici obiit. Eodem etiam anno natus est ei filius, Johannes nomine. Decimo quinto anno Robertus comes Leycestrensis fundavit monasteria de Gerundoun de monachis Leycestrensibus, de canonicis regularibus, de Eton monialibus; et ipse comes Robertus factus canonicus regularis in monasterio Leycestrensi, vivens ibidem inter canonicos quindecim annis, et præter primam dotationem abbathiæ, dedit illis ad sustentationem suam manerium de Stocton cum suis libertatibus. Amicia vero uxor ejusdem comitis facta monialis apud Eton, et ibi quiescit.

Birth of Geoffrey, son of Henry II.

Annals of the reign.

Foundations of Robert, earl of Leicester.

Both he and his wife adopt monastic life.

---

[1] *Rosemunda*, Higd.

[2] *cito*] cito post, Higd.

Dictus vero Robertus jacet in monasterio Leycestrensi in pariete dextro coram magno altari anno gratiæ MCLXIII. Iste Henricus rex xvj° anno regni sui fecit filium suum Henricum coronari apud Westmonasterium ab archiepiscopo Eboracensi Rogero, et post coronationem transivit pater Henricus in Normanniam.

Coronation of Henry, son of Henry II.

Anno vero xvij° regni sui Thomas martirizatus est. Deinde infra [biennium][1] Henricus juvenis rex coronatus inchoavit guerram contra patrem suum cum rege Franciæ et fratribus suis. Sed pater Henricus omnes superavit et victoriam optinuit. Dum igitur instaret dicta guerra, Henricus juvenis rex mortuus est; sed ante mortem vere pœnitens fuit, et misericordiam et veniam a patre suo[2] optinuit.

Death of Henry, the king's son.

Hoc quoque anno xiij. kalendarum Septembris apud Eboracum, Willelmus rex Scotiæ de consensu procerum et prælatorum suorum fecit homagium regi[3] Henrico. Cavit etiam idem rex Willelmus literis suis patentibus, quod ipse et successores sui et homines Scotiæ facerent homagium, ligiamentum et fidelitatem regibus Angliæ quotiens super hoc requirerentur, et in signum hujus subjectionis rex Scotiæ optulit capellum et sellam suam super altare sancti Petri in ecclesia Eboracensi, quæ ibidem usque hodie conservantur. Et adjecerunt proceres Scotiæ cum juramento, quod si aliquando rex Scotiæ a fidelitate prædicta resiliret, ipsi contra regem Scotiæ insurgerent donec resipisceret. Quam quidem compositionem Gregorius papa in diversis rescriptis regibus Angliæ et Scotiæ directis mandavit firmiter observari. Et ad declarationem hujus subjectionis rex Scotiæ cum prælatis suis venit ad parliamentum regis Henrici apud Northamton, et post hæc venit ad regem Henricum in Normannia.

Item Cistrensis, lib. 7. cap. 23. Higd. viii. 54-80.

Hoc etiam anno annuente rege conventus Cantuariensis elegit fratrem Ricardum Dovoriensem priorem in archiepiscopum, cui sub anno pontificii xj° apparuit dominus in visu, dicens, "Tu dissipasti bona ecclesiæ meæ, et ego "extirpabo te de terra." Inde perterritus obiit post hoc viij°

Twys. col. 2397.

[1] From A., where the word is very indistinct.

[2] *suo*, above the line in A.

[3] *Angliæ*, post *regi*, add. Higd.

die. Crucis obsequium quod dudum rex Henricus in partibus transmarinis sumpserat, et postmodum coram duobus cardinalibus se post triennium prosecuturum[1] juraverat, lapso triennio misit Romam ad protelandum frustratorio fallax propositum, sub eo tamen colore ut tria monasteria construeret in Anglia. Quod et isto modo fecit. Canonicos seculares de Waltham sanctæ[2] crucis ad conventualem redegit vitam. Moniales de Ambresbury extirpavit, alias de transmarinis partibus introducendo.[3] Domum Carthusiensis ordinis apud Whytham[4] juxta Sarisburiam exiliter instauravit. Hic etiam receperat dudum in custodia sua filiam regis Francorum ut eam filio suo Pictavensi comiti copularet. Verum quia post mortem Rosamundæ puellæ illa abusus fuerat, Ricardus filius suus matrimonium recusavit. Proinde proposuit rex hanc puellam duxisse. Qua de causa Hugonem cardinalem ad divortiandum inter ipsum et reginam Elionoram[5] invitavit, ut sic majori Francorum favore fretus filios proprios exhæredaret. Postmodum ingruente bello inter ipsum et regem Franciæ pro castello Radulphi[6] petiit rex Henricus puellam prædictam ad opus Johannis filii sui, una cum comitatibus Pictaviæ et Andegaviæ; sed rex Franciæ spretas hujus legationis literas transmisit Ricardo inspiciendas. Qua de causa mox execrabile[7] odium inter patrem et filium est exortum.

Audita sunt insolita tonitrua nocte[8] natalis Domini. Et sacerdos quidam apud Andever[9] in Hampteschyre extinctus est de fulmine in medio populi, nullo alio attacto. Sed et porci videbantur discurrere inter eos. Tempestas grandinea[10] consumpsit aves, animalia et homines nocte Magdalenæ.

Hiis[11] nostris diebus corpus Arthuri regis[12] quod quasi fantasticum et in fine tanquam ad longinqua deductum fabulæ Britannicæ adhuc venturum confinxerunt, apud Glastoniam inter duas lapideas pyramides in sacro cimiterio quondam erectas profunde in terra quercu concava

---

[1] *persecuturum*, Higd.
[2] *sanctæ crucis*] om. Higd.
[3] *intrudendo*, Higd.
[4] *Whetham*, Higd.
[5] *Alienoram*, Higd.
[6] *Radingi*, Higd. But some MSS. have *Radulphi*.
[7] *inexorabile*, Higd.
[8] *nocte*] die, Higd.
[9] *Andovere*, Higd.
[10] *grandinea*] from Higd.; *grandinata*, MS.
[11] On the margin of both MSS. is *Corpus Arthuri inventum est.*
[12] *regis*] om. Higd.

reconditum et signatum, miris indiciis est inventum, et in ecclesia honorifice translatum, marmoreoque tumulo decenter collocatum, ubi et crux plumbea lapide supposito literas insculptas interius ad lapidem versas, quas ego vidi et contrectavi, continebat, sub hac forma: Hic jacet sepultus inclitus rex Arthurus cum Gonevera[1] uxore sua secunda in insula Avalona. Sic autem erant ossa distincta ut duæ partes sepulchri versus caput ossa viri continebant, tertia pars versus pedes ossa mulieris conclusit. Ubi et trica comæ mulieris flava cum integritate pristina et colore reperta fuit. Quam cum monachum quidam avide cum manu attraxisset, tota statim in pulverem decidit. Audierat namque rex ille[2] Henricus a quodam historico cantore Britannico, quod profunde in terra circiter xv. pedes corpus Arthuri invenirent in quercu concava. Idcirco autem profunde humatus fuerat ne a Saxonibus sibi æmulis facile reperiretur, et ideo literæ veritatis indices interius versus lapidem sculptæ erant. Et est notandum quod os[3] tibiæ Arthuri tunc nobis ostensum tibiam et genu longissimi hominis tunc reperti tribus digitis excedebat. Spatium quoque intercilii inter duos oculos palmalem longitudinem continebat. In cujus capite x^{m} vulnerum cicatrices apparebant. Quæ omnia præter unum solum quod letale videbatur, in unam cicatricem concurrebant. Twys. col. 2398.

Ierosolyma capta est a Saracenis et destructa. Lucius iij. post Alexandrum sedit papa annis iv. mensibus iij. Quo anno obiit Hugo comes Cestriæ apud Leek, cui successit filius suus Ranulfus tertius L^{a} annis. Hoc etiam anno obiit[4] primogenitus regis; de quo quidam cecinit sic,[5]

> Omnis honoris honos, decor, et decus urbis et orbis;
> Militiæ splendor, gloria, lumen, apex;
> Julius ingenio, virtutibus Hector, Achilles
> Viribus, Augustus moribus, ore Paris.

Hoc anno mortuo Ricardo Cantuariensi archiepiscopo successit Baldewynus Wygorniensis tunc episcopus, de consensu regis et omnium episcoporum, reclamantibus tamen Item Cistrensis, l. 7. c. 24.

---

[1] *Wenevera*, Higd.

[2] *iste*, Higd.

[3] *os*] om. Higd., and in consequence reads *ostensæ* in the next line.

[4] *Henricus*] add. Higd.

[5] *sic*] om. Higd.

monachis Cantuariensibus. De eo fertur quod a primo die quo factus est monachus Cisterciensis usque ad obitum nunquam carnes comedit; unde et illi aliquando itineranti occurrit quædam vetula macilenta, inquirens ab eo an verum esset, quod carnes non comederet. "Verum est," inquit: At illa, "Immo falsum est, quia comedisti carnes meas usque ad "ossa. Nam decani tui abstulerunt a me vaccam meam "unicam unde sustentabar." Cui ille, "Vero, vere favente deo "æque bona vacca reddetur tibi." Quarto anno præsulatus sui orta dissensione inter ipsum et conventum Cantuariensem propter nova ædificia et basilicam constructam juxta muros monachorum in qua designavit clericos seculares, assignando præbendas eis de ecclesiis monachorum, compulsus est et[1] ipse per papam Urbanum ædificia tollere: unde et translati sunt apud Lambitham juxta Londoniam ex opposito Westmonasterii. Tandem iste Baldewynus crucis legatione fungens sub anno gratiæ MCLXXXVIII. Walliam intravit, et A.D. 1188. in cunctis cathedralibus ecclesiis, quod usque tunc visum non fuerat, pontificalibus indutus celebravit.

Urbanus iij. post Lucium sedit papa quasi ij. annis. Qui obiit ex dolore quodam pro captione Ierosolymæ per Saracenos. Quo in tempore venit Heraclius patriarcha Ierosolymitanus in Angliam ad regem Henricum, petens auxilium contra Saracenos ex parte omnium Christianorum orientalium, conferens ei claves urbis sacræ dominicique sepulcri, cum vexillo regio et cum literis Lucii papæ monitoriis, ac juramenti regii super hoc prius præstiti commemoratoriis; sed rex responsum usque Londoniam prorogabat. Tandem cum multi ad prædicationem patriarchæ et Baldewyni cruce signarentur, rex Henricus respondit, quod terras suas absque tutela deserere non posset, nec Francorum rapacitati eas exponere, sed proficisci volentes abundanter de suo respiceret. Cui patriarcha, "Nihil est quod "agis rex. Principem quærimus non pecuniam. Quælibet "pars pene mundi pecuniam nobis mittit, sed principem "nulla; virum igitur petimus qui pecunia indigeat, non "pecuniam quæ viro eget."[2] Recessit itaque patriarcha spe frustratus, quem rex usque mare[3] prosequebatur ut vel sic[4]

---

[1] *et*] om. Higd.
[2] *eget*] omitted in some MSS. of Higd.
[3] *ad mare*, Higd.
[4] *sic*] om. Higd.

consuetis blanditiis offensum mitigaret. Cui ait patriarcha, "Hactenus regnasti gloriose, sed amodo[1] te deseret quem tu "deseruisti. Recole quæ dominus tibi contulit, et qualia "illi rependisti; quomodo regi Franciæ infidus fuisti, beatum "Thomam occidisti, et nunc protectionem Christianorum Twys. col. 2399. "abjecisti." Cumque ad hæc rex excandesceret, optulit ei patriarcha caput suum et collum, dicens, "Facias[2] de me ut "de Thoma fecisti. Adeo volo occidi a te in Anglia sicut a "Saracenis in Syria, quia tu omni Saraceno pejor es." Cui rex, "Si omnes homines mei unum corpus essent unoque ore "loquerentur, non auderent mihi talia dicere;" Cui ille, "Non est mirum, quia tua non te diligunt, prædia[3] non "hominem sequitur turba."[4] Ita tunc rex, "Recedere non "possum quia filii mei insurgunt in absentem." Cui ille, "Nec mirum, quia de diabolo venerunt et ad diabolum "ibunt."

Hoc anno misit rex filium suum Johannem in Hiberniam: sed parum ibi proficiens reversus est. Hoc[5] anno kalendis Maii Saraceni ceperunt Ierosolymam, crucem sanctam asportantes, occideruntque Magistrum militiæ templi cum multis nobilibus. Quo audito, multi per orbem sunt cruce signati. Inter quos Ricardus Pictavensis filius hujus regis Henrici cruce signatur. Et Baldewynus archiepiscopus hac de causa Walliam intravit, ut supra tactum est. In cujus comitatu erat magister Giraldus Cambrensis archidiaconus Landavensis, qui statum et ritum Cambrigenæ gentis in Itinerario illo[6] descripsit, sicut nuper cum Johanne regis filio Hiberniam missus, statum et ritum gentis illius in sua Topographia descripserat.

Gregorius viij. post Urbanum sedit papa mensibus iv. Qui pro subsidio Terræ sanctæ multas misit epistolas. Cui successit Clemens tertius qui sedit papa annis iij. Hoc anno Jhesus[7] Christus visibiliter apparuit in ære cruce pendens apud Dunstapulam in Anglia videntibus multis. Quo etiam anno rex Henricus fecit Ranulfum comitem Cestriæ fore militem, et dedit ei in uxorem Constantiam comitissam

---

[1] After *amodo* Higd. adds *Ipse*.
[2] *Facias*] Fac, Higd.
[3] *prædia*] prædam, Higd.
[4] After *turba* Higd. has *ista*, and omits *Ita* in the next clause.
[5] On both margins is *Ierusalem capta est*.
[6] *illo*] om. Higd.
[7] *Jhesus*] om. Higd.

Britanniæ relictam Gaufridi filii sui, cum tota Britanniæ minore et cum comitatu Richemundiæ. Reges Franciæ et Angliæ et Ricardus comes Pictaviæ cum aliis multis nobilibus die sancti Georgii [1] cruce signantur ad numerum CLIII. [millium].[2] Quo anno Fredericus Imperator dum Terram sanctam excommunicatus adiret, duxit exercitum suum per Constantinopolim, sed ob nimium æstum in quodam flumine Armeniæ, quod dicitur Gula Sathanæ, se balneans extinctus est; vel secundum alios, equo suo impingente in aquam cecidit et submersus est; apud Tyrum sepelitur. Primogenitus suus in illa expeditione sublatus [est].[3] Successit ad imperium Teutonicorum alter filius ejus Henricus v^{us} qui regnavit viij. annis et subjugavit Apuliam et Siciliam, sed quia regem Angliæ Ricardum de Terra sancta revertentem de carcere suo nisi data pecunia multa liberare noluerat, excommunicatus est a papa Celestino. Sub qua sententia decedens sepeliri non poterat nisi aut reddita Ricardo regi pecunia recepta, aut de permissione Ricardi terra traderetur. Hoc quoque anno orta dissensione inter Reges Angliæ et Franciæ tota illa pecunia quæ ad profectum Ierosolymitanum ex rerum decimatione collecta fuerat absumpta est. Nam apud urbem Cenomannicam [4] querentibus [5] contra regem Angliæ rege Franciæ et Ricardo Pictavensi, rex Henricus fecit suburbium succendi ad cautelam, ne hostibus suis foret ad præsidium. Vis venti retorta convertit flammam in urbem, et totam combussit, et regem Henricum exire coegit. Qui in re-
Twys. col. 2400. cedendo talia dixit, "Quia tu, deus, urbem de mundo quam "plus dilexi hodie a me tam turpiter abstulisti, ego tibi "reddam talionem. Nam de cætero auferam a te quod in "me plus placere deberet, quod est cor meum." Demum apud Turonem [6] febri correptus pacem regis Francorum sub hac forma optavit, quod gratiæ regis Francorum salvo honore suo regnique sui corona libenter se submitteret; sed frustra, quia pacem non aliter optinuit [7] nisi gratiæ regis absolute se submittendo. Et merito hoc sibi provenit, quia illud verbum, "Salvo honore dei et ordinis sui dignitate et "ecclesiæ libertate," Thomæ non concessit. Igitur cum apud

---

[1] *Georgii*] Gregorii, Higd.
[2] *millium*] from Higd.
[3] *est*] from Higd.
[4] *Cenomanniam*, Higd.
[5] *querentibus*] convenientibus, Higd.
[6] *Turonensem*, Higd.
[7] *optinuit*] obtineret, Higd.

Cynonense[1] castrum rex Henricus decederet, omnes circumstantes ita rapacitati indulserunt, ut corpus regis[2] diu jaceret nudum, donec puer quidam inferiores corporis partes pallio brevi contegeret. Et tunc videbatur cognomen ejus adimpletum, quo ab infantia vocabatur Henricus Courtmantyl. Nam iste primus omnium curta mantilla ab Andegavia transvexit in Angliam. Ferebant quoque de eo qui funeri astabant, quod quamdiu Ricardus filius suus paterno astaret cadaveri, utraque patris naris sanguinem distillavit. Per viij. dies ante obitum hujus regis pisces de quodam stagno Normanniæ exilientes nocturno tempore cum tanto strepitu sunt congressi ut homines vicini ad spectaculum venientes vix unum piscem superstitem reperirent.

Firm rule of Henry II.

Leycestrensis.

Iste Henricus bene et prudenter regulavit populum suum cum recta justitia, et gravem et celerem vindictam de latronibus et furibus [et][3] raptoribus admodum exercuit. Hujus Henrici tempore nullus latro neque raptor, homicida vel qualiscunque sceleratus gaudere potuit privilegio immunitatis sanctæ ecclesiæ, neque clericus nec sacerdos, quin eos ab ecclesia eriperet, et judicio regni astare cogeret secundum eorum delicti quantitatem puniendos nullam ferens sanctæ ecclesiæ in hac parte reverentiam. Et pro hac ecclesiæ causa et aliis quæ in vita beatissimi Thomæ Cantuariensis plenius recitantur, idem Thomas Cantuariensis archiepiscopus quinto die natalis Domini in utero matris suæ, ecclesia matrici scilicet Cantuariensi a filiis suis spiritualibus sed degeneribus patienter mortem sustinuit, ut vitalem deinceps et debitam reverentiam universali sanctæ matri ecclesiæ Anglicanæ perpetue redderet.

Wrong doers not allowed the privileges of sanctuary.

Murder of archbishop Thomas.

Hujus Henrici tempore Christiani bellabant contra Saracenos in Terra sancta. Sed Christiani victi sunt et superati, et in dolendo numero occisi per fraudem et proditionem falsissimi Christiani comitis Tripolitani, ea de causa quia voluit desponsasse reginam Ierosoly-

Ill success of the Crusades in this reign.

---

[1] *Chynonense*, Higd.
[2] *ejus*, Higd.
[3] *et*] from A.; om. MS.

mitanam filiam[1] scilicet Henrici regis Angliæ, sed ipsa recusavit eum, et ob hanc causam comes tenuit firmiter cum Saracenis, et sic fuerunt Christiani proditione subacti et in mortem subpeditati. Mox cognita ista immani[2] proditione, rex Franciæ et quasi omnes magnates terræ Franciæ se[3] cruce signaverunt, terram sanctam petituri. Iste Henricus postquam fere regnaverat xxxvj. annis mortuus est, anno gratiæ MCLXXXIX. in octavis apostolorum Petri et Pauli, apud Fontem Ebrardi humatus jacet in Normannia. Iste Henricus ij. vocatus filius Imperatricis Matildæ, quæ fuit filia primi Henrici regis, et Matildæ filiæ Malcolmi regis Scociæ et sanctæ Margaretæ reginæ Scociæ, quæ fuit filia regis Edwardi filii regis Edmundi ferrei[4] lateris, qui fuit filius regis Ethelredi filii regis Edgari, qui rex pacificus dicebatur. Et sic ascendendo usque ad primum regem Angliæ. In tempore hujus Henrici mœnia villæ Leycestrensis destructa sunt et quasi funditus muri eversi. Iste Henricus habuit tot filios; Willelmus, qui moriebatur infantulus; Henricus juvenis rex, de quo superius; Ricardus, cor leonis; Johannes; Galfridus qui desponsavit ducissam Britanniæ. Et tot filias, Johanna comitissa Tolosæ,[5] Matilda ducissa Oxoniensis, Elianora regina Castellæ.

Death of Henry.

His descent.

Twys. col. 2401.

The walls of Leicester destroyed in this reign.

Family of Henry II.

[CAP. XIII.][6]

Tunc Ricardus qui vocatus est Cor leonis, ut infra patebit, filius hujus regis Henrici, cum summo honore apud Westmonasterium iij° nonarum Septembris

Coronation of Richard I.

---

[1] Here MS. wrongly inserts *Irlm, i.e. Ierusalem.*

[2] *amani,* MS.; *immani,* A.

[3] *se* stands above the line in A.

[4] *ferrei,* A.; *fieri,* MS.

[5] *Colose,* MS.

[6] Marked only in MS. by a few words in larger characters, and in A. by an illuminated capital. In a later hand there has been written Cap. 11, afterwards the 11 was erased, and 12 written over it,

A.D. 1189. coronatus est anno gratiæ MCLXXXIX. post mortem patris sui.[1]

Sic mortuo rege Henrico apudque [2] Fontem Ebrardi sepulto, successit filius suus Ricardus per x. annos regnaturus. Cujus mores et actus Stephanus Cantuariensis luculenter descripsit. At ne præsens historia careat insigniis tanti ducis, libellum Stephani cursim studui deflorare. Rex igitur iste rebus transmarinis mature dispositis, Angliam redit coronandus, in cujus adventu carceres relaxantur. Coronatur quoque Londoniæ a Baldewyno Cantuariensi iij° nonarum Septembris. Qui dies ex prisca gentilium superstitione malus vel Egyptiacus dicitur, tanquam quodam Judaici eventus præsagio. Nam dies ille Judæis Angligenis exitialis fuisse dinoscitur. Convenerant ad hæc solennia multi Judæorum, ne forte habita sub priore rege felicitas minus arrideret eis sub novo. Illis tamen interdixit rex ingressum ecclesiæ dum coronaretur, et ingressum palacii dum epularetur. Rege tamen epulante quidam Judæorum inter cæteros tumultuantes fores regias introibant, quorum unus dum pugna percutitur, turba indisciplinata credens regem talia mandasse, lignis et lapidibus Judæos cecidit, et in fugam compulit. Ex [3] hoc gratus rumor tanquam si rex exterminari Judæos jussisset totam percurrit urbem. Moxque fremens populus domos ubi trepidi confugerant Judæi oppugnat, incendit, spoliat, neque propter mandata regia destitit. Ac licet immensitas tantæ rabiei si dissimulata et inulta transiret primordia regiæ majestatis denigraret plurimum, propter infinitam tamen reorum multitudinem dissimulari oportuit quod vindicari non potuit. Pace tamen [4] utcunque Judæis data, illico rex vacantes dignitates confert, fratrique [5] suo Johanni præter id quod ex dono paterno in Hibernia et Normannia receperat, provincias Cornubiæ, Devoniæ, Notyngamiæ, Lancastriæ contulit. Sed et filiam comitis Gloverniæ in iij° gradu consanguineam cum integritate paterni juris copulavit, sed et indulta fratri [6] tetrarchia fecit ingratum et infidum etiam ambire monarchiam. Regni quoque procurationem Dunelmensi commisit

Cistrensis, lib. 7. c. 25. Higd. viii. 82–106.

---

[1] *sui*] written twice in A.

[2] *apudque*] apud, Higd., and in some MSS. *et* is added before *sepulto*.

[3] *Ex*] Et, Higd.

[4] *tamen*] tandem, Higd.

[5] *que*] quoque, Higd.

[6] *fratri*] omitted in some MSS. of Higd.

episcopo, qui tamen decentius divino incubuisset officio quam regio succubuisset ministerio, cum nemo possit secundum evangelium utrique domino prout dignum est deservire. Si enim velit episcopus ut utrique cælesti et terreno regi placeat, ad utrumque se divideret. Certe rex cælestis qui sibi vult ex tota anima deserviri, ministerium divisum non approbat, quinetiam si episcopus nec saltem dimidius quæ
Twys. col. 2402. dei sunt exequatur, sed vices suas indignis et remissis executoribus committat, ut ipse terreno palacio vel foro totus inserviat. Nam nec terreni principis ratiocinia quisquam dimidius sufficienter administrat. Cæterum ut sumptus propensiores versus Ierosolymam rex sibi congereret, resignavit regi Scotorum castella de Berwyk [et][1] Rokysburg pro x. millibus librarum. Pellexit etiam pecuniosum illum Dunelmensem episcopum veteranum ut pro innumera pecunia propriam emeret provinciam. Unde solebat rex jocando dicere, "De vetusto episcopo feci novicium comitem, mirus ego artifex." Consimili astu rex plurimorum sacculos exhausit, distrahendo[2] dignitates et prædia regia ac si animum redeundi non haberet. Cumque propter hoc ab amico familiari ausu increparetur, respondit, "Londoniam venderem si emptorem sufficientem reperirem." Eo quoque proclivius emebant plurimi quo rex nunquam repatriare credebatur. Ipse nempe a summo pontifice potestatem acceperat ut a quibus vellet crucem assumptam detrahere posset, unde et multa librarum milia adquisivit. Rex igitur commisso ut putabatur negligenter regni gubernaculo Willelmo Heliensi episcopo cancellarioque suo, ante Natale domini Normanniam transfretavit. Quo tempore apparuit signum crucis in cælo apud Dunstapill.[3] Et cito post visa est forma crucis per aliquod spatium a vexillo recedere. Interpretetur qui proterit signi prodigium, cujus didici esse simplex narrator non præsagus interpretator. Dum[4] igitur reges Angliæ et Franciæ post firmatum inter se fœdus apud Turonensem Galliæ æstatem ad proficiscendum[5] expectarent, zelus Christianorum adversus Judæos in Anglia conspiravit,[6] non quidem sincere, id est causa fidei, sed eorum vel æmulando felicitatem vel inhiando fortunæ, dei quidem justitia talia minime approbante sed decenter ordinante, ut hoc modo

---

[1] From Higd.
[2] *detrahendo*, Higd.
[3] *Dunstapul*, Higd.
[4] *Dum*] Cum, Higd.
[5] *proficiscendum*] from Higd.; *proficiendum*, MS.
[6] *respiravit*, Higd.

gentis perfidæ coerceret [1] insolentiam. Verum præter ea quæ apud Lyncolniam et Lynnam in rebus et personis Judæi pertulerant, apud Eboracum quidam post diutinam obsidionem et afflictionem Raby, magister Judæorum, incidit venas cccc. Judæorum suasque proprias venas et guttur uxoris suæ detruncavit. Sed et apud Stanforth [2] cæsis aut expilatis Judæis, Johannes quidam audacissimus Christianus cum multis spoliis Northantoniam divertit, ubi et ambitu pecuniæ allatæ latenter occisus est ab hospite suo, corpusque ejus de nocte projectum est extra urbem, occisore fugiente. Mox somniantibus vetulis atque apparentibus ibidem fallacibus [3] signorum præstigiis illi martyris meritum simplices homines tribuerunt, sepulchrum defuncti solennibus excubiis et muneribus honorantes. Ridebatur hoc a prudentibus, sed tamen gratum fuit hoc clericis ibidem [4] victitantibus gratia commodorum. Res defertur ad episcopum, qui statim continuata simplicium studio et cupidorum falsi martyris insignia profanavit. Inter hæc rege Ricardo absente, Willelmus Heliensis episcopus regis cancellarius et regni procurator ac apostolicæ sedis mediante pecunia in Anglia legatus, clerum oppressit, regis prætendans potestatem, plebem depressit, Romanam ostendens auctoritatem. Cum mille equis procedebat, monasteria contributionibus et hospitationibus gravabat; regni majores sibi affines efficiebat, utramque sedem metropolitanam ad libitum suum prosternebat. Nam ante adventum regis Ricardi in Terram sanctam Baldewynus archiepiscopus Cantuariensis apud Tyrum decesserat, ac Eboracensem electum fratrem regis Galfridum jam per x. annos impedierat ne consecraretur. Quinetiam apud Twys. col. 2403. Dovoriam appulsum Galfridum, direptis rebus, de monasterio sancti Martini extrahi, et in turri regia trudi fecerat. Sed et apud Westmonasterium tanquam papæ legatus et regni procurator concilium celebravit; in quo complex ejus Hugo Nonant episcopus Cestrensis querelam deposuit, quod monachi Coventrenses sanguinem suum fudissent coram altari. Unde decrevit Willelmus Heliensis monachos de Coventreia fore eliminandos, et clericos præbendarios instituendos. Hac igitur occasione captata, præfatus Hugo callidus homo et inverecundus, audax ad ausus improbos, literatura eloquen-

[1] *coherceret*, MS.
[2] *Stamfort*, Higd.
[3] *fallaciis*, MS.
[4] *ibidem*] inde, Higd.

tiaque instructus, qui inter priorem et conventum Coventrensem semper discordiam seminaverat, jam manu armata monachos expulit tanquam enormium criminum reos; moxque ad apostolicam sedem instructos direxit responsales cum literis episcoporum attestantibus, quod monachi Coventrenses deserta Christi militia, ad seculum essent relapsi; unde petiit a[1] papa liberam de ordinatione illius monasterii facultatem. Romanus vero pontifex sub cauta[2] expectatione si quis[3] forte ex parte monachorum adveniens in contrarium allegaret, per sex menses sententiam suspendit; sed sumptuum inopia retardans monachos, votum episcopi consummavit. Monachi tandem vel sero venientes quamvis violentæ expulsionis injuriam deplorarent diutius, prævalente tamen episcopi potentia, astu et pecunia, per annos plurimos monachi dispersi, rebus eorum in præbendas clericorum redactis, prout poterant inopes victitabant. Quamobrem de isto Hugone episcopo apud Beccum in Normannia die Parasceues decubante tradit fama, quod cum neminem sibi pœnitentiam imponere volentem reperisset, dixisse fertur, "Et ego meipsum pro malis[4] erratis meis adjudico usque in[5] diem judicii pœna purgatorii cruciandum.

Item Cistrensis, lib. 7. cap. 26. Celestinus iij. post Clementem sedit papa annis vj. mensibus viij°, qui ij° die consecrationis suæ coronavit Henricum v^m. Frederici filium in imperatorem, sub hac forma. Inprimis, recepto ab eodem Henrico juramento ante gradus ecclesiæ Romanæ, quod ecclesiam dei defenderet, ejus jura conservaret, rectam justitiam teneret, patrimonium Petri, si quid ablatum fuerit, pro posse revocaret; econtra dominus papa in cathedra sedens coronamque imperialem pedibus tenens, inclinato capiti imperiali demisit, quam statim cum pedibus in terram excussit; designans per hoc, quod ipse papa habet potestatem creare imperatorem si meruerit, et deiciendi si demeruerit; cardinales vero astantes coronam sic excussam capiti reposuerunt. Absente itaque rege Ricardo præfatus Willelmus de Longo Campo Heliensis episcopus Hugonem Dunelmensen episcopum omni honore privavit, Lincolniensem[6] episcopum proturbavit,[7] et pene

---

[1] *a*] om. Higd.
[2] *tanta*, Higd.
[3] *aliquis*, Higd.
[4] *malis*] male, Higd.
[5] *in*] ad, Higd.
[6] *Lincolniensem*] Wyntoniensem, Higd.
[7] *perturbavit*, Higd.

cunctos molestavit. Parantur interim multi ad transfretandum et regem interpellandum contra communem [1] tyrannum, sed et ille cunctos præveniens voti compos effectus est, prius rediit quam cæteri regem attigissent; literas tamen votivas cæteri impetraverunt. Quorum primus Lincolniensis episcopus rediens, Willelmum Heliensem usque Lincolniam prosequitur. Præfigitur dies apud castrum de Tikul [2] respondendi, ubi cum Dunelmensis advenisset, ait ad eum Willelmus, "Ego te capio, non præsul præsulem, sed cancellarius Twys. col. 2404.
" castellanum, donec obsides dederis de regiis castellis red-
" dendis." Fama facinorosi Willelmi Angliam replevit, unde majores in eum fremunt, minores mala increpant.[3] Johannes regis frater de captione fratris sui Galfridi Eboracensis electi multum commotus, accitis ad se de suis provinciis et ex Wallensibus ingentibus copiis cum nonnullis episcopis, communem tyrannum a Wyndesor usque turrim Londoniensem et inde usque Dovoriam profugavit, ubi timens sibi Willelmus ne non libere posset transfretare in pontificalibus,[4] vestem superinduit muliebrem, caputque [5] et majorem partem faciei peplo circumvolutus deambulabat in litore lævo brachio telam lineam, tanquam venalem, ulnam vero manu dextra ferens, ut hac arte non consideratus facilius transfretaret. At dum telam suam more femineo distrahere nesciret, per verenda contrectatus ignominiose detectus est. Ipso tandem enavigante regni administratio Rothomagensi archiepiscopo, rege de Sicilia sic mandante, commissa est, necnon Batoniensis [6] episcopus in archiepiscopum electus est. Sed etiam ipso præmature defuncto Willelmus Heliensis fortissimum ad hunc [7] rescriptum a papa Celestino impetravit, redditis sibi pristinis apostolicæ sedis vicibus quasi pro meliorando Anglorum regno et Johanne coercendo [8] qui ad regnum fratris absentis aspirare videbatur. Sed et in hiis frustratus datis muneribus ac [9] saltem factis commissis cum Johanne collusit, sed frustra. Nam licet apud Dovoriam erectis legationis suæ insigniis jam applicuisset, tamen regina Elianora,[10] et archiepiscopi Rothomagensis et Eboracensis

---

1 *communem*, from Higd.; *comitem*, MS.
2 *Tykhull*, Higd.
3 *imprecantur*, Higd.
4 *in pontificalibus*] pontificalibus suis, Higd.
5 *caputque*] qui, Higd.
6 *Bathoniensis*, Higd.
7 *ad hunc*] adhuc, Higd.
8 *cohercendo*, MS.
9 *ac*] aut, Higd.
10 *Alienora*, Higd.

cum aliis multis ipsum renavigare coegerunt. Igitur post vernum tempus apud Turonensem expectatum reges Angliæ et Franciæ, unus per terram, alter per mare usque Siciliam devenerunt;[1] ubi rex Franciæ delicta suorum dissimilans nomen agni sortitus. Rex vero Angliæ nihil inultum relinquens nomen leonis promeruit. Ibi quoque rex Ricardus grifones in Calabria et Sicilia expugnavit, castellum ligneum et portatile contra civitatem Messanam erexit, quod et Mategriphum[2] appellavit. Quo quidem instrumento urbem Acram postmodum cepit. Ibi etiam mater sua regina adduxit ad eum Berengariam filiam regis Navarrorum, virginem pulchram et disertam, quam rex duxit in uxorem.

Leycestrensis.

The return from the Crusade. Fleet of king Richard.

Philippus rex Francorum, ut supradictum est, transivit per terram cum populo suo[3] præcedens regem Angliæ, et rex Angliæ Ricardus carpsit iter cum populo suo per mare habens secum xiij. pergrandes naves bene onustas et l. galias, et sic applicuit apud Cyprum.

Cistrensis ubi supra. Higd. viii. 106.

Profecto tandem rege Francorum in Syriam, rex Anglorum aliquantulum post eum demoratus est; sed sub hyemali otio otiosus non erat, sed victualia transmisit, machinas confecit: deinde de Sicilia procedens,[4] usque[5] Cyprum retortus est; ubi duæ regiæ naves per tempestatem confractæ irruentibus Cipriis spoliatæ sunt.

Leycestrensis.

Richard hindered from landing in Cyprus.

Applicanti regi Ricardo in Cypriam occurrit rex Cypriæ coronandus, prohibens ei portum cum potentia magna ne ingrederetur terram suam.

Cistrensis. Higd. viii. 106, 108. Twys. col. 2405.

Quapropter rex Ricardus regem terræ satisfacere nolentem de urbe in urbem prosequebatur donec se dedisset; reddidit igitur se eo pacto, ut in vinculis ferreis non poneretur. Annuit rex Ricardus, sed in vinculis argenteis conjecit eum; et sic de tota insula ad libitum disposuit, per bimestre tempus ibidem commorando.

---

[1] *pervenerunt*, Higd.

[2] *Mathegriphim*, Higd.

[3] *per mare* added here wrongly in MS.

[4] *protendens*, Higd.

[5] *usque*] usque in, Higd.

Capture of a ship of the Saracens.

Leycestrensis.

Deinde iter arripuit sequens Franciæ regem, et medio tempore in quodam angulo maris prospexit quandam magnam navem, scilicet[1] Trierem quam[2] Dromond[3] vocamus, onustam cum Saracenis quam rex Ricardus cepit, et necari fecit de Saracenis mille ccc. et ducentos vitæ reservavit; cepit etiam Ricardus rex septinginta camelos onustos innumeris divitiis de gazis[4] et thesauris Solidani, quas partitus est proceribus et communibus suis valde regaliter.

Richard's royal liberality.

Cistrensis. Higd. viii. 108–112.

Denuo dum Ricardus ad terram[5] tenderet comprehendit in mari trierem magni Solidani[6] bonis innumeris onustam, eam subtus perforando. Cum igitur ad Acram venisset, orta est materia discidii inter reges Angliæ et Franciæ in hunc modum; rex Franciæ ex pacto quod fecerant inter se apud Turonensem vindicabat medietatem adquisitorum in Cypro, et[7] econtra rex Ricardus dixit, se pepigisse de adquisitis in Terra sancta et contra Saracenos. Similiter alia causa fuit discordiæ, quod rex Franciæ noluit quicquam mutuare comiti Campaniæ tunc valde indigenti, nisi sibi invadiaret Campaniam; tunc comes ait, "Feci quod debui, amodo "faciam quod oportet. Dominus meus me non recipit nisi "pro meis,[8] vadam igitur ad eum qui paratior est dare quam "accipere." Unde ad regem Ricardum veniens ditatus est. Insuper et rex Ricardus fovebat partem Guidonis regis Ierosolymorum contra Conradum marchionem regem Tyri. Quem rex Francorum econtra fovebat. Properatur tamen ad obsidionem Acræ quæ jam per biennium casso labore fuerat obsessa, nam machinæ urbi admotæ igne Græco qui nulla aqua aut alio elemento extingui poterat, comburebantur; exercitus autem Christianus partim inedia partim morbo minorabatur, et etiam propter discordiam inter Guidonem et marchionem dividebatur in partes. Necnon et aliqui magni de nostris pecunia Soladani[9] corrumpebantur.

---

[1] Here on the margin of both MSS. is *Rex cepit Trierem cum divitiis multis.*

[2] *quod*, A.

[3] *Dromound*, A.

[4] *gasis*, MS. and A.

[5] *ad terram*] Acram, Higd.

[6] *magnam Saladini*, Higd.

[7] *et*] om. Higd.

[8] *meis*] meo, Higd.

[9] *Saladini*, Higd.

Item Cistrensis, l. 7. c. 27.

A.D. 1191.

Anno tandem gratiæ MCXCI. quinto idus Julii tertio[1] post adventum regis Ricardi die capta est urbs Ptolomaida, quæ Acra[2] dicitur; in qua captione dux Austriæ sequutus est regem Angliæ[3] Ricardum, ut forsan partem triumphi vindicaret, sed nescio an casu an regis voluntate vexillum ducis Austriæ cœno conculatum est; unde dux ipse commotus domum reversus est gravissime[4] postmodum de rege Ricardo se[5] vindicaturus. Partitis interim inter reges Angliæ et Franciæ cunctis perquisitis, rex Franciæ suos vendidit captivos, rex Angliæ suos suspendit.

Leycestrensis.

Richard's conquests in Palestine.

Rex Ricardus cepit urbem sancti Georgii, et civitatem Nazareth, et villam de Barud, et castrum Caiphæ.[6]

Cistrensis ubi supra. Higd. viii. 112–128.

Ob hæc et hiis similia commotus[7] rex Franciæ, necnon et gloriam regis Ricardi[8] ægre ferens, aeris intemperiem causatus, domum[9] rediit, juratoriam tamen cautionem adhibuit de indempnitate rerum regis Ricardi usque ad reditum suum de Terra sancta. Prosperis tandem flatibus Italiam applicuit[10] papam adiit, absolvi a quodam juramento involuntario petiit, sed non optinuit. Occiso interim Conrado marchione per duos sicarios in urbe sua Tyro, rex Franciæ nisus est hoc scelus regi Ricardo imponere, unde et apud Parisium celebrato concilio, de proditore Ricardo se velle ulcisci proponit. Prudentiores tamen præmaturæ ultionis propositum dissuaserunt; asserentes, quod licet ita[11] foret quod regi Ricardo imponebatur, non tamen præpropere aut petulanter agendum fore, sed respectu honestatis sustinendum, quousque ad propria rediret, qui propter Christum noscebatur peregrinari. Cæterum si reversus, vel obicienda purgare potuerit, vel de excessu satisfacere voluerit, bene actum erit, sin autem, expetendæ ultionis, justitia comite, con-

Twys. col. 2406.

---

1 *tertio*] tricesimo, Higd.

2 Here on the margin of both MSS. is *Acra capitur*, to which in A. is also added *Dissensio inter reges Angliæ et Franciæ.*

3 *Angliæ*] om. Higd.

4 *gravissime*] gravius se, Higd.

5 *se*] om. Higd.

6 *Caiphe*, MS. and A. The port situate at the foot of Mt. Carmel is meant. The name is found in the forms *Caiffa*, *Caphe*, and *Caypha.*

7 *commotus*] objurgatus, Higd.

8 *Ricardi*] om. Higd.

9 Here on the margin of both MSS. is *Rex Franciæ rediit domum iratus rege Ricardo.*

10 *applicuit*] appulsus, Higd.

11 *ita*] vera, Higd.

gruum tempus erit: quod si hoc consilium displiceat, Romanus pontifex consulatur. Sed quamvis ad modicum quiesceret rex, molitus est tamen regno Angliæ cruentum negotium. Expetiit namque rex Franciæ per legatos nuptias germanæ regis Dacorum, eo tamen pacto, ut dotis nomine sibi concederetur illud antiquum jus quod Dacis in regnum Anglorum ab olim competebat, simul cum classe et exercitu per unum annum ad hoc assequendum. Sed et hac conditione propter Wandalicam a tergo infestationem negata, traditur tamen nuptui puella cum x. millibus marcarum argenti, quam tamen post primæ copulæ noctem, aut propter fetidum oris halitum, aut quia non invenit eam virginem rex repudiavit indecenter.

Interea ab orientem sumptu deficiente regeque Ricardo nequiter defamato, quod regem Franciæ insidiis appetisset, quod etiam Conradum marchionem per conductos sicarios peremisset, quod cum Soldano de proditione Terræ sanctæ consuluisset,[1] atque ideo ad capiendum urbem sacram accedere noluisset, Ricardus se parat ad repatriandum. Major namque pars Christiani exercitus morbo, gladio, inedia, laborumque intolerantia absumpta fuerat. In qua re considerenda est altitudo sapientiæ divinæ, quæ de suorum vel temporali salute vel felicitate minus curare videtur, dummodo eorum clades ad supernæ civitatis completionem proinde faciat derivari. Proinde fidenter dixerim, quod longe felicius illis contigit, qui sic ibidem migraverunt, quam illis qui repatriantes ad sordes pristinas remearunt. Sic igitur Christus rex noster malis hominum bene utens, dum terrenam suam Ierosolymam propter peccata inhabitantium in manus tradidit hostium, cælestis sibi Ierosolymæ uberiora lucra subtiliter conquisivit: itaque propter nostrorum defectum et dedecus temporum oportet civitatem sanctam conculcari a gentibus usque ad tempus quod solus deus novit; nam suo tempore proculdubio juxta morem priscum Terra sancta spurcissimos suos evomet incolas, et forsan per perniciorem[2] manum, ut virtus divina in hoc negotio[3] elucescat; unde dixit quidam apud Machabæos, "Facile est multos "concludi in manus paucorum." Quod utique declaratum quando unus persequebatur mille, et duo fugaverunt x. milia.

[1] *consuluisset*] collusisset, Higd.
[2] *perniciorem*] parciorem, Higd.
[3] *clarius*, add. Higd.

Et Gedeon quondam amota multitudine per ccc. viros qui aquam lambuerant de multis triumphavit.' At non est temptandus deus, ut Christiani pro eo quod dominum bonum et potentem habeant, petulanter et inconsulte contra multos adversarios pauci prosiliant. Ita enim vult deus suos in se confidere, ut non negligant prudenter agere.

Firmatis denuo inter regem Ricardum et Soldanum[1] induciis triennalibus, Hubertus Salisbyrensis episcopus pro se et pro rege sanctum sepulchrum adiit, hostiam sacram ibidem immolavit; inde rediens una cum rege Cyprum navigavit: inde præmisit rex duas reginas, uxorem scilicet et sororem, cum omni pene familia sua usque Siciliam, ipseque lenti pelagi impatiens feroci aura ad partes Histriæ[2] inter Aquileiam et Venetiam cum paucis depulsus est ubi aliquantisper oberrans et latitans, dum cibi lautiores pro illo emerentur notatus est, et ab hominibus ducis Austriæ deprehensus. Quo divulgato, rex Francorum Johannem regis Ricardi fratrem contra regem Ricardum facile allexit. Imperatorem Teutonicum contra Ricardum captivum instigavit, unde et imperator pacta cum duce Austriæ tertia parte provenientis commodi, regem Ricardum dominicum adhuc characterem portantem in suam[3] traduxit custodiam, et posuit eum in Trivallis, ubi dicit Aristoteles, Bonum est occidere patrem. Quem tandem circa dominicam palmarum coram procerum suorum multitudine ad respondendum produxit. Ille vero hilari fretus conscientia ita objecta diluit, ut imperator non solum ad misericordiam, sed etiam ad reverentiam flecteretur.

Twys. col. 2407.

Venerunt tunc ad regem sic detentum Willelmus Heliensis episcopus propter insolentes mores suos ab Anglia jampridem extrusus, ut regis circa se animum exploraret; quem cum adumbratæ devotionis præstigiis non posset deludere, desperata gratia sed cauteriata comitante conscientia ad Franciam rediit. Sed et Hubertus Salisburiensis de Sicilia ad regem veniens pro necessaria Anglicani regni cura, ac etiam pro maturando regiæ redemptionis negotio, in Angliam directus est, ubi adveniens concorditer a Can-

---

[1] *Saladinum*, Higd.

[2] *Histriæ*, Higd.; *Austriæ*, MS.

[3] Here on the margin of both MSS. is, *Rex Ricardus redditur imperatori*, and the same note is in both repeated (wrongly) on the same page.

tuariensibus et ipsis episcopis in archiepiscopum erectus est. Qui nimirum accepto pallio inthronizatus est, mox apud Marton[1] accepto canonicæ professionis habitu Cantuariensibus quos fervor Baldewyni paulo indiscretius[2] exulceraverat, molestus non fuit.

Præfatus namque Baldewynus quamquam alias vir bonus et religiosus, jus et prærogativam eligendi archiepiscopum a Cantuariensibus transferre elaboraverat. Cujus rei gratia regio favore fretus nova ædificia juxta monachalem ecclesiam ad præbendas canonicorum secularium non sine sanguine construere cœperat, ut ibidem postmodum suffraganei episcopi cum clericis convenientes de futuri pontificis electione, extrusis monachis, deliberarent. At contra monachi Romanum pontificem appellantes opus inceptum intermitti coegerunt, quod et post mortem Baldewyni usque ad solum complanaverunt. In quo facto mirandum est,[3] tantum virum qui ex archidiacono monachus Cisterciensis ordinis, et postmodum abbas et ex abbate Wygorniensis præsul, ac ex suffraganeo tandem metropolitanus effectus, quod imperfectioris vitæ homines, canonicos scilicet seculares, loco perfectorum subrogare voluit, cum olim sancti principes et pontifices in Anglia illud genus clericorum minus abundare volentes, optionem illis dederunt, ut aut beneficia relinquerent, aut vitam mutantes in religionem transirent.

[CAP. XIV.][4]

Stratagems of Philip of France against king Richard.

Henrico imperatore in forma prædicta r̃egem Ricardum in custodia sic detinente, Philippus rex Franciæ memor suæ perniciosæ melancholiæ[5] contra regem Leycestrensis, cap. 14.

---

[1] *Mertoniam*, Higd.

[2] *indiscretior*, Higd.

[3] *est*] om. Higd.

[4] From the margin it will be seen that here is the commencement of the fourteenth chapter. MS. has, but in a later hand, Cap. 13. The initial is in MS. illuminated, but the words which follow are not, as is generally the case, in larger characters. In A. also the H is illuminated.

[5] *malencoliæ*, MS. and A.

Ricardum maliciose acceptæ, se armavit protinus in ultionem. Nam Johannem fratrem Ricardi instigat ad coronam regni Angliæ: sicque unanimi[1] assensu guerram moverunt, unus in Anglia, alter in Normannia. Eodem tempore Ricardo sic in carcere existenti, quidam leo ferox et famelicus solutus est, et ad eum dimissus, ad hoc ut credebatur, ut præ fame attenuatus regem Ricardum quasi ex negligentia custodis leonis, in instinctu devoraret; sed rex plenus audacia et fortitudine, gratiaque dei illi aspirante, videns leonem illi aperto gutture et[2] ferociter festinare, apprehendit mantellum suum, et circumplicatum brachio suo immisit manum cum brachio in gutture leonis, manu contrectans[3] cor leonis extrahit cor cum radicibus et calidum crudumque comedit, ex quo facto provenit illi illud nomen quo[4] vocatus est Ricardus[5] cor leonis.

A lion let loose upon the captive king.

Twys. col. 2408.

The beast slain by Richard. Hence his name Lion-heart.

Item Cistrensis, lib. 7. c. 28. Higd. viii. 128, 130.

Igitur post Alemannicæ detentionis tædium, quod plene uno anno et tribus mensibus duraverat, relaxatus est rex Ricardus mense Januarii pro centum millibus libris argenti, relictis apud imperatorem obsidibus Rothomagensi et Bathoniensi episcopis pro parte pecuniæ nondum solutæ. Ad cujus summæ solutionem silente interim omni privilegio, prærogativa et immunitate ecclesiæ seu personæ, extorta est tota lana alborum monachorum et canonicorum, quinetiam prælatorum annuli, vasa, cruces, calices,[6] cum auro de feretris sanctorum abraso sunt conflata. Demorante tamen[7] apud Swynam in Flandria duobus plene mensibus, aut propter flatus adversos, aut necessarii apparatus gratia, imperiales apparitores sic demorantem pene interceperant.

Pœnituit[8] imperatorem relaxasse regem, sicut quondam Pharaonem dimisisse Israel. Mense tandem Martio Sandicum portum[9] rex applicuit, et modica apud Lundoniam

---

[1] *unanimi*, from A.; *una in*, MS.

[2] *et*, from A.; *ei*, MS.

[3] *contrectans*, A.; *contractans*, MS.

[4] Here on margin of both MSS. is *Ricardus rex vocatus est cor leonis.*

[5] *Ricardus*] om. A., but adds on margin.

[6] Here on both margins is, *Calices pro redemptione regis Ricardi.*

[7] *rege*, add. Higd.

[8] *enim*, add. Higd.

[9] *portum*, om. Higd.

mora facta processit, ac munitissima fratris sui Johannis castella de Notyngam, de[1] Tykyl[2] accepit, quorum castellanos incarceravit; Johannem fratrem suum tanquam ingratum et infidum judicio procerum omni honore privavit; sicque apud Hampton[3] Pascha suum tenuit, atque apud Wyntoniam tanquam detrusa[4] jam captivitatis ignominia, quasi rex novus quinto regni sui[5] anno solenniter[6] coronatus est. Post cujus coronationis solennia, quicquid prius leviter datum aut graviter venundatum[7] fuerat repetiit, nomine commendati, fructus perceptos pro sorte computans, cessante pacto, titulo et instrumento quocunque; et sic paululum demoratus Franciam navigavit, contra regem Francorum denuo bellaturus.

War of Richard against the king of France.

Rex Ricardus denuo apud Wintoniam coronatus post paululum temporis transfretavit in Normanniam, ad conquirendum castella quæ Philippus rex Franciæ adquisierat in sua absentia. Rex Franciæ venit contra eum cum sexcentis[8] militibus populoque multo; cumque rex Ricardus ei occurreret ut bellum cum eo iniret, rex Franciæ retraxit se quasi fugiendo, et capti sunt[9] de militibus suis centum, et ducenti dextrarii ferro communiti. Leycestrensis.

Defeat of the French.

Igitur regibus[10] sub varia ut assolet sorte congredientibus, concessæ sunt ad annum induciæ, regi quidem Ricardo pro reparatione virium et opum utiles, quamvis ratio honesti repugnaret. Johannes frater regis Ricardi, qui jam regi Francorum contra proprium fratrem adhæserat, quia jam nil habuit nilque potuit, spretus est a rege Francorum, mediante tamen matre sua Alienora, ad regem Ricardum supplex rediit, fideliter ei[11] de cætero militaturus. Fiebant interea apud Turonensem exercitum diu intermissa torneamenta, quasi bellorum præludia, non obstante papali prohibitione. Cistrensis. Higd. viii. 130–168.

[1] *de*] et, Higd.

[2] *Tykhull*, Higd.

[3] *Hamptoniam*, Higd.

[4] *detrusa*] detersa, Higd.

[5] *sui*] om. Higd.

[6] Here on both margins is *Ricardus coronatus secundo*.

[7] On the margin of A. is *Rex petiit* (for *repetiit*) *venundata*.

[8] *secentis*, MS. and A.

[9] *capti sunt*, A., but *sunt* is above the line; *captis est*, MS.

[10] *utrisque*, add. Higd.

[11] *ei*] Higd. puts *eidem* after *cætero*.

Item Cistrensis, l. 7. c. 29. Twys. col. 2409.

Circa hæc tempora quidam Stephanus procurator Andegaviæ, qui sub diebus Henrici secundi et hujus regis Ricardi prudenter egerat, conjectans tamen delicati corporis principem ex longo itinere et periculo vel non vel difficile posse reverti, absente rege cœpit fines creditæ sibi potestatis petulanter excedere, unde et suadente[1] quodam familiari suo, nigromanticum quendam consulit,[2] utrum rex Ricardus esset reversurus. At ille ducens Stephanum ad locum secretum, ostendit ei caput æneum habens spiritum inclusum, "Quære," inquit, "ab isto quæ volueris, sed pauca et breviter, nam ad multiloquium non respondit." Cui[3] ille: "Num ego visurus sum regem Ricardum?" Et respondit, "Nequaquam." Item, "Quamdiu durabit administratio suscepta?" Respondit, "Usque ad mortem tuam." Tertio quæsivit Stephanus ubi esset moriturus? Et responsum est, "In pluma." Nec licuit ei ulterius quærere, sed dimissus a vate præcepit suis ne quidem plumam[4] aliqua occasione ei applicarent. Cœpit exhinc confidentius solito agere, subditos conterere, et maxime quendam de nobilibus, qui aliquando in castrum suum fugiens a facie Stephani persequentis, ipsum Stephanum negligentius in obsidione oberrantem cepit, et laniatum trucidavit. Munitio autem illa vocabatur Pluma. Sicque patuit cavillatio spiritus illusoris. Simile contigit de Gereberto pseudopapa, prout superius est expressum. Simile autem narratur de Alberico comite Northimbriæ, qui cum esset præpotens, suo statu non contentus, consulto dæmone audivit quod Græciam esset possessurus, unde et partes adiens orientis, in[5] Græciam ingressus est, cumque auditum esset a Græcis, quod super eos regnaret, nudatum illum bonis omnibus de finibus suis expulerunt. Post annos aliquos fessus homo ille laboribus et ærumnis Normanniam ad regem Henricum adiit, a quo nobilem viduam recepit in conjugem. Ac cum in benedictione nuptiali sacerdos quæreret a muliere, sic, "Domina Græcia complacetne tibi in viro illo?"[6] Agnovit Albericus versutiam spiritus illusoris, qui mentem hominis cupidam erexit[7] in spem

[1] *sibi*, add. Higd.
[2] *consuluit*, Higd.
[3] *Cui*] Tum, Higd.
[4] *quidem plumam*] quid plumeum, Higd.
[5] *in*] om. Higd.
[6] *illo*] isto, Higd.
[7] *erexerat*, Higd.

vanam. Cum igitur Ricardus xx.[1] marcarum millia pro suæ redemptionis residuo duci Austriæ præparasset, obsides quos apud eum dimiserat subito comparuerunt, referentes illum tyrannum divini judicii pondere submersum,[2] terramque ejus ante obitum suum multiplici flagello attritam, urbes repente conflagratas, Danubium fluvium cum multa jactura fines suos exisse, semina sata[3] aruisse, ipsum quoque ducem propter regis captionem nuper a papa excommunicatum ferebant excommunicationem derisisse. Qui denuo die sancti[4] Stephani ad campos equitans, ita pedem attrivit, ut pede absciso in mortem desperatus coram optimatibus suis ab excommunicationis vinculo peteret absolvi. Responsum est a clero, hoc fieri non posse, nisi sub juratoria cautione quod super injuriis regi Ricardo irrogatis judicio ecclesiæ staret; moxque obsides regis Anglorum post præstitum juramentum liberavit. Deinde rex correctior vixit. Accidit et aliud quod regem movit ad correctionem. Vir quidam Cenomannicus ad sanctum Jacobum pia devotione profectus, sospes remeavit; qui postmodum pari devotione ignitus, ut sanctum sepulchrum domini[5] videret, processit; cui forsan Solivago[6] quidam terribili vultu apparuit. Pavefactus homo crucis signo se munivit. Ille autem tanquam signaculum illud parvipendens, "Nequaquam," inquit, "hoc modo te tueri poteris "quin meus sis, porro si procidens adoraveris me, faciam te Twys. col. 2410. "locupletem." Ad hæc inquit homo ille, "Modo liquet te "fore partis adversæ. Sint tua tibi, mihi sufficit Christi largitio, quem solum adoro." Cui ille: "Oportet te vel invitum munus aliquod[7] de meo habere;" et mox jactavit super caput hominis quasi[8] pallium tenuis materiæ, quo crinibus adustis, cutis capitis denigrata permansit. Homo trepidus sanctum Jacobum inclamavit, qui mox assistens, dæmonem increpavit, ac quis esset, quid[9] negotii haberet inquisivit. Qui constrictus imperio, "Dæmon sum," inquit, "humano generi infestus. Ego Christianos reges in orientali "profectione impedivi. Ego regem Ricardum per ministrum "meum ducem Austriæ captivavi. Ego regem Ricardum

---

[1] *plusquam viginti*, Higd.
[2] *subversum*, Higd.
[3] *sata*] jactata, Higd.
[4] *sancti*, om. Higd.
[5] *domini*] om. Higd.
[6] The MSS. of Higd. have *Solinago* and *Salmago*.
[7] *munus aliquod*] aliquid, Higd.
[8] *quasi*] om. Higd.
[9] *quid*] quidve, Higd.

"postquam liberatus esset jugiter circumvallo, potissime "circa cubile ejus et circa thesauros ejus quos avide re-"condit." Hiis dictis dæmon disparuit, et homo ille confortatus, dimisso itinere intento, Cenomanniam rediens, Ricardo regi quæ audierat retulit, caput suum ustulatum ostendit, et rex se correxit.

Circa hos dies Hubertus Cantuariensis archiepiscopus apostolicas [1] et regias vices in Anglia gerens, mortuo jam Eboracensi archiepiscopo, Eboracum adiit et consilium celebravit.

Item Cistrensis, l. 7. c. 30.

Circa hos dies duo erant qui pari proposito sed dispari causa commoda regia quærere videbantur, abbas namque Cadomensis fraudem officialium regiorum apud regem culpabat; ideoque insolentiam eorum cum quiete provincialium castigandam fore censebat. Willelmus [2] vero cum longa barba insolentiam divitum qui propriis fortunis parcentes pauperes onerabant fortiter accusabat. Igitur accepta potestate abbas præfatus mense Februarii Londoniam venit, præsides provinciarum ad ratiocinia sua reddenda districte convenit, sed morte præventus Paschalia festa non vidit. De Willelmo quoque tradebatur, quod Londoniis erat oriundus, a barba prolixa quam fovit cognomen accepit, quam [3] nutrivit, ut tali insigni in cœtu et concione magis conspicuus et spectabilis appareret. Qui cum esset ingenio acer, mediocriter literatus, eloquens supra modum, innata quadam animi et morum petulantia nomen sibi grande facere volens moliri nova et audere ingentia cœpit. Denique inhumana et impudens ejus actio in proprium germanum signum esset vesaniæ ejus in cæteris; nam fratrem suum [4] Londoniensem civem qui eum in scholis exhibuerat, apud regem tanquam regiæ proditionis reum, pro eo quod profusiora solito sumptuum solatia non refunderet, instanter accusabat. Sed quamvis a principe in hoc derisus fuerit, favore quorundam [inter][5] magistratus Londonienses locum optinuit. Denique clandestina opera et venenatis suspiriis [6] apud plebem

---

[1] *apostolicas*, from Higd.; *applicans*, MS.

[2] Here in MS. on margin is *Willelmus cum longa barba*. The margin of A. is much injured here, but there are traces of the same words.

[3] *ideo*, add. Higd.

[4] *suum*] ejus, Higd.

[5] From Higd.

[6] *susurris*, Higd.

divitum insolentiam qua pauperes indigne tractabantur suggillans, mediocres ad immoderatæ libertatis amorem inflammans, adeo plurimos quasi præstigiis fascinatos sibi devinxit, ut quinquaginta duo milia Londoniensium indigenarum ad ejus nutum tanquam communi cunctorum provisori obtemperarent. Tanto igitur fretus consciorum numero, tanquam zelans pro pauperculo populo et commodo regio, cœpit in omni cœtu nobilibus resistere, prætendens quod eorum fraude fisco plurimum deperiret; cumque illi contra eum propter hoc fremerent, transfretavit ille ad regem pro cujus fide potentum injurias se perpessum ostendebat. Inde reversus calliditate solita cœpit de cætero Twys. col. 2411.
tanquam regio favore subnixus fiducialius agere, et proprios complices fortius animare. Cumque jam initæ conspirationis rumor percrebuisset, Cantuariensis archiepiscopus Hubertus cui regni regimen commissum fuerat, plebem convocat, natos rumores recitat, ad tollendum omnem sinistram suspicionem obsides dari rogat. Ejus blandiloquio populus placatus obtemperat, obsides donat. Nihilominus præfatus Willelmus cœptis insistens, vallatus turbis pompatice procedebat, conventus publicos faciebat, salvatorem pauperum se vocabat, frænandam in brevi potentum proterviam granditer intonabat. Unde et sumpto de sacris scripturis themate ita exorsus est. "Haurietis aquas in gaudio de "fonte salvatoris. Ego enim[1] sum pauperum salvator, vos "pauperes duras divitum manus experti haurietis[2] nunc de "fontibus meis aquas doctrinæ salutaris, et hoc cum gaudio, "quia jam venit tempus visitationis vestræ. Ego," inquit, "dividam aquas ab aquis, aquæ nempe populi sunt. Dividam "igitur populum humilem et fidelem a populo superbo et "perfido, dividam electos a reprobis, velut lucem a tenebris." Igitur Hubertus præfatus de consilio procerum evocavit Willelmum ad obicienda satisfacturum. Qui opportune affuit, sed ita turbis vallatus est, ut ejus evocator territus mollius ageret et judicium protelaret. Explorata tandem per duos cives Londonienses opportunitate, qua solus sine turba[3] reperiri posset, ad capiendum [eum][4] armata manus emittitur; sed alterum e civibus qui eum exploraverunt ipse Willelmus bipenni sua mactavit; alterum, unus de Willelmi complicibus

[1] *enim*] inquit, Higd.
[2] *haurietis*] haurite, Higd.
[3] *turbis*, Higd.
[4] From Higd.

trucidavit. Illico Willelmus cum paucis suorum et cum concubina sua inseparabiliter cohaerente, in vicinam ecclesiam, beatae scilicet Mariae de Arcubus, qua non tanquam asylo, sed velut castello ad tempus se tueri voluit, [confugit][1] sperans populum suum, sed frustra, ad ejus liberationem affuturum. Qui nimirum etsi de ejus discrimine dolerent, respectu tamen obsidum quos dederant, ac metu armatorum militum quos viderant, ad ejus ereptionem non accurrunt. Jussus igitur Willelmus egredi, sed nolens, igne et fumo appositis exire tandem est coactus. Egredienti autem filius civis illius quem peremerat cultro ventrem dissecuit. Captus tamen, judicio curiae primo equis distractus, deinde cum sociis ix. qui illi deesse noluerant, patibulo suspensus est. Porro complices ejus archiepiscopum velut homicidam non solum diffamaverant,[2] sed etiam ut conspirationis suae propriae dedecus abstergerent, et dampnatores Willelmi improbos comprobarent, arte et astu nomen illi et gloriam martyris quaesierunt. Denique, ut fertur, sacerdos quidam propinquus Willelmi catenam qua vinctus fuerat febricitanti cuidam superposuit, et mox sanitatem subsecutam publice praedicavit. Quo vulgato, populus patibulum ejus nocturno furto sustulit, terram sanguine ejus cruentatam veluti sacrum quiddam, in usus curationum usque ad fossam non modicam per minutias abrasit. Fama itaque late[3] sic dispersa, stultorum et curiosorum hominum greges confluebant. Excubabat ibidem nocturno tempore insulsa jugiter multitudo, quantum honoris defuncto impendens, tantum dedecoris ejus dampnatori impingens, tantumque invaluit inceptus error, ut prudentes quosque fascinasset, nisi ea quae de illo gesta cognoverant cautius advertissent. Sane excepto eo quod paulo ante captionem suam homicidium commiserat, quod utique cuilibet cordato viro ne pro martyre coleretur sufficere debuerat, ipsius extrema sub morte confessio suos debuit cultores verecundasse. Quippe cum a nonnullo[4] quamvis sero sub humili confessione peccatorum dare gloriam deo moneretur, confessus est se ecclesiam beatae Mariae dum ibi expectaret, semine polluisse. Insuper et

Twys col. 2412.

[1] From Higd., though some MSS. omit it.
[2] *diffamarunt*, Higd.
[3] *late*] om. Higd
[4] *nonnullis*, Higd.

cum ad votum per suos citius non eriperetur, negato Mariæ filio eo quod eum non liberaret, diabolum ad suam liberationem invocasse. Infitiabantur ista Willelmi justificatores, atque maligne conficta dicebant. Porro litem hanc diremit in brevi fabricatæ vanitatis occasus; veritas nempe solida est, et tempore convalescit.[1] Igitur Hubertus archiepiscopus regni moderator in sacerdotem præfatum, ecclesiastica præeunte vindicta, armatam custodiam in illo loco posuit, quæ et accessum accurrentium arceret; et sic in brevi machina continuatæ[2] superstitionis concidit, et popularis opinio conquievit.

Illis diebus quidam sanctus sacerdos in Gallia nomine Fulco venit ad regem Ricardum, sic inquiens, "Dico tibi, "rex, ex parte omnipotentis dei, ut[3] tres filias tuas pessimas "citius nuptui tradas, ne aliquid deterius tibi contigat;" Cui rex, "Mentiris, hypocrita, quia nullam filiam habeo." Et ille, "Immo, Superbiam habes, Avaritiam, et Luxuriam." Rex igitur convocatis proceribus suis ait, "Do Superbiam "meam Templariis et Hospitalariis, Cupiditatem meam "monachis Cisterciensibus, Luxuriam meam ecclesiæ præ-"latis." Illi autem quos Fulco prædictus reprehenderat miserunt illum in vincula, sed non potuit alligari. Item Cistrensis, lib. 7. cap. 31.

Hoc anno obiit Resus princeps Walliæ; de quo quidam sic cecinit; "O belli gloria, militiæ clypeus, patriæ tutamen, "armorum decus, brachium fortitudinis, largitatis manus, "rationis oculus, honestatis splendor, pectore gerens Hercu-"lis probitatem, Achillis prosperitatem, Nestoris modestiam, "Tydei[4] audaciam, Sampsonis fortitudinem, Hectoris gra-"vitatem, Euryali agilitatem, Paridis formam, Ulixis facun-"diam, Salomonis sapientiam, Ajacis animositatem. O "nudorum vestis, famelicorum morsus, omnium denique "postulantium plena satisfactio. O dulcis eloquio, comis "obsequio, actu honestus, sermone modestus, vultu hilaris, "facie decorus, singulis benignus, omnibus æquus."

---

[1] *Sed concinnata falsitas in brevi evanescit.* Added in many, but not in all, MSS. cf Higd.

[2] *concinnatæ*, Higd.

[3] Here on both margins is *Tres filiæ regis, avaritia, superbia, luxuria.*

[4] *Tydei*, from Higd.; *Tedei*, MS.

Versus.[1]

Nobile Cambrensis cecidit diadema decoris;
Hoc est, Resus obit, Cambria tota gemit.
Resus obit: Non fama perit sed gloria transit;
Cambrensis transit gloria, Resus obit
Resus obit: Decus orbis abit, laus quæque tepescit.
In gemitu vivit Cambria, Resus obit.
Resus abest, inimicus adest Resus quia non est.
Jam sibi nil prodest Cambria, Resus obit.
Non moritur sed subtrahitur, quia semper habetur
Ipsius egregium nomen in orbe novum
Grande decus tenet iste locus si[2] cernitur ortus;
Si quis sit[3] finis quæritur, ecce cinis
Hic tegitur, sed detegitur quia fama perennis[4]
Non sinit illustrem voce latere ducem.
Excessit probitate modum, sensu probitatem,
Eloquio sensum, moribus eloquium.

Innocentius iij. qui et Lotharius, post Celestinum sedit papa annis viij. mensibus v. Iste literatus fuit et fecit libellum de miseria humanæ conditionis, Speculum Missæ, Constitutiones quamplurimas. Iste dampnavit libellum abbatis Joachim quem contra magistrum Petrum Lumbardum auctorem Sententiarum ediderat. Dampnavit etiam Almaricum Carnotensem episcopum in[5] sua doctrina hæretica. Hoc etiam anno mortuo imperatore principes Alemanniæ discordabant. Nam aliqui Othonem, aliqui Philippum fratrem Henrici quinti elegerunt. Tandem Philippo dolose occiso, Otho coronatur ab Innocencio papa in Francia. Qui statim pugnavit cum Romanis propter non exhibitum honorem, et inde contra papæ voluntatem abstulit regnum Apuliæ a Frederico, qua de causa a domino papa excommunicatus est. Inde quarto anno regni sui principes Alemanniæ Fredericum erexerunt in imperatorem; qui victoriose triumphavit de Othone.

Twys. col. 2413.

Anno gratiæ MCLXXXXIX. Hoc ultimo anno regis Ricardi Widomarus vicecomes Lemovicensis in Britannia minore homo regis Angliæ invento immenso thesauro auri et ar- A.D. 1199.

---

[1] *de Reso princeps Walliæ*, add. Higd.
[2] *si*] from Higd.; *sed*, MS.
[3] *sit*] fit, Higd.
[4] *perhennis*, MS.
[5] *in*] eum, Higd.

genti in fundo suo, misit magnam thesauri partem regi Ricardo, sed ille recusavit, dicens, se totum habere debere de jure dominationis suæ, quod tamen alius recusavit. Obsedit igitur rex castrum vicecomitis, quod vocabatur Caluz, putans ibi thesaurum inesse. Cui ministri castri exeuntes optulerunt regi castrum cum contentis, salvis eisdem vita membris et armis; renuit rex, imponens illis ut redeuntes viriliter se defendant. Cum igitur rex die quadam et dux Brabantiæ circuirent castrum, ut infirmiora explorarent, quidam arcubalista Bertramus [1] Gurdon telo regem in brachio vulneravit. Quare præcepit rex omnino,[2] ut castrum caperetur, et omnes intus [3] suspenderentur, excepto suo vulneratore; quod et factum est. Cum igitur extracto teli ligno sed manente ferro, ex venarum et nervorum incisione nono post hoc die rex esset moriturus,[4] advocari fecit vulneratorem suum sic inquiens, "Quid umquam mali tibi feci quod "me ad mortem vulnerasti?" Et ille, "Patrem meum et "duos fratres meos occidisti, et me modo occidere voluisti, "placet mihi quamcumque pœnam subire dummodo tu oc-"cumbas." Tunc jussit rex eum libere abire, dans illi centum solidos sterlingorum. Sed post regis obitum fecit dux Brabantiæ eum excoriatum suspendi. Mortuo igitur Ricardo vij.[5] idus Aprilis corpus ejus in tres partes divisum in tribus locis sepelitur. Unde quidam metricus sic ait.

Versus.

Viscera Carleolum, corpus fons servat Ebrardi,
Et cor Rotomagum, magne Ricarde, tuum.
In tria dividitur unus, quia plus fuit uno,
Nec superest uno gratia tanta viro.

[Item alius metricus.][6]

Christe tui calicis prædo fit præda Calucis,
Ære brevi deicis qui tulit æra crucis.
Hic Ricarde jaces, sed mors si cederet armis
Victa timore tui cederet arma tuis.

---

[1] *Bertrandus Gurdoun*, Higd.

[2] Higd. places *omnino* before *caperetur*.

[3] *intus*] om. Higd.

[4] Here in margin of MS. is *De morte regis Ricardi*. In A. the margin has nearly perished, but there are a few traces of the note.

[5] *octavo*, Higd.

[6] From Higd.

Obiit[1] igitur rex Ricardus x° anno regni sui in Normannia. Death of Richard I.

Leycestrensis. Septimo kalendarum Aprilis, et juxta patrem suum Henricum apud Fontem Ebrardi sepulta est pars ejus corpus anno gratiæ MCXCIX. His burial.

Johannes frater ejus sciens se non admitti ad regnum Angliæ a magnatibus terræ Anglicanæ, cum propinquiorem haberent regni successorem, Arthurum scilicet filium fratris sui senioris Galfridi quondam ducis Britanniæ, cum adhuc esset in Aquitania comprehensum puerum dolo tenuit, et occidit[2] per manum armigeri sui Petri de Malo Lacu, cui postea hæredem baroniæ de Mulgref dedit in uxorem, loco mercedis iniquæ. Reversus Johannes in Angliam a populo terræ susceptus est, et die Ascensionis[3] domini anno ejusdem MCXCIX. apud Westmonasterium per Hubertum Cantuariensem archiepiscopum solenniter in regem consecratus vj° scilicet kalendarum Junii. Prince John causes his nephew to be slain. Twys. col. 2414. Coronation of John as king.

Cistrensis, cap. 32. Higd. viii. 170–174. Successit regi Ricardo sine liberis obeunti frater suus Johannnes dictus sine terra, qui statim occupavit thesauros regis Ricardi apud Chinonem, et misit Hubertum archiepiscopum ad componendum res in Anglia. Sed Thomas de Torneya[4] tradidit Andegaviam Arthuro filio senioris fratris Galfridi duci Britanniæ, ubi convenientes proceres Andegaviæ, Cenomanniæ, et Turoniæ adhæserunt Arthuro secundum consuetudinem terræ illius ubi filius fratris senioris succedit patri si primogenitus decedit sine filio. Constantia vero relicta Galfridi ac comitissa Britanniæ tradidit custodiam filii sui Arthuri necnon et hæreditatis suæ regi Franciæ, sed Johannes cito subvertit Cenomanniam quia adhæserat Arthuro. Deinde in Paschate Johannes accinctus est gladio ducatus Normanniæ apud Rothomagum, et in Ascensione domini coronatus est in regem apud

[1] *Obiit . . . Normannia*] These words are not in Higd., but in both MSS. *Leycestrensis* only comes at the end of them, as if they did not belong to Knighton's text.

[2] Here in both margins is *Johannes occidit Arthurum.*

[3] *Ascencionis*, MS.; *Assencionis*, A.

[4] *Thorneya*, Higd.

Westmonasterium ab Huberto Cantuariensi episcopo.[1] Quo die Johannes rex fecit Hubertum esse suum cancellarium. Cui de hoc officio nimis postmodum glorianti, ait quidam, "Domine non deberes gloriari de jugo servitutis, audivimus "enim de cancellario archiepiscopum factum, sed non e "converso."[2]

A mission sent to the king of the Scots.

Rex[3] Scotiæ fecit sibi homagium. Secundo anno regni sui misit rex Philippum Dunelmensem episcopum, et Rogerum Bigot cum literis suis patentibus de salvo conductu et reditu ad Willelmum regem Scotorum, de cujus fide hæsitavit, statuens ei diem certum et locum, apud Lyncolniam scilicet in crastino sancti Edmundi regis et martyris, veniendi ad se et homagium faciendi absque omni prorogatione vel cavillatione. Qui accepto hujusmodi mandato ad diem properavit eundem, et in die sanctæ Ceciliæ virginis, x° scilicet kalendarum Decembris qui fuit eodem anno feria quarta, supra montem extra civitatem Lincolniæ coram optimatibus utriusque regni et omni populo, fecit regi Johanni homagium solenniter, fidelitatem juravit super crucem Huberti Cantuariensis archiepiscopi, et de pace conservanda sibi et regno suo. Quibus peractis in solenni convivio receperunt se, et lætatus est uterque populus gaudio magno, et post dies aliquot dimissus est in terram suam cum honore immenso. Acta sunt hæc in anno Domini MCC. die quo supra; rex vero Johannes in superbiam erectus et mentem[4] regis exuens animum leonis induit, sectando luxuriam, avaritiam et omnem animi sui voluptatem.

Leycestrensis.

The king of the Scots does homage to John.

Great joy in the land.

A.D. 1200.

Pride and luxury of king John.

A.D. 1205.

Death of Hubert,

Anno[5] Domini MCCV. obiit Hubertus Cantuariensis archiepiscopus post cujus mortem monachi Cantuarienses

[1] *episcopo*] om. Higd.

[2] *converso*] contrario, Higd.

[3] *Rex . . . homagium.*] These words, though looking like a marginal note, are incorporated in the text of both MSS.

[4] *mentem*, A.; *montem*, MS.

[5] In MS. the A is illuminated, but there are no words in bolder letters. It has also been illuminated in A., but is scored out.

eligendi[1] licentiam a rege petierunt, et optinuerunt. Rogavit tamen rex pro Norwycensi episcopo ut si possibile esset saltem suis precibus postularetur hac vice. Adveniente[2] autem electionis die, quidam ex monachis preces regias amplectentes eundem Norwycensem postularunt. Alii vero secundum deum procedentes, subpriorem ejusdem domus elegerunt, et dissensione facta inter fratres utraque pars pro suo electo ad sedem apostolicam appellarunt. Unde electi sunt hinc et inde xiiij. monachi qui ad sedem apostolicam iter arriperent hoc negocium prosecuturi; Qui ad regem venientes ut ex voluntate illius proficiscerentur, promiserunt ei jurantes quod modis omnibus procurarent postulationem Norwycensis a domino papa confirmari; et ab ipso rege magna accepta pecunia profecti sunt. Quibus in curia constitutis, cassatur electio subprioris, et datur licentia illis xiiij. iterum eligendi in curia. Qui sedentes iterato postularunt Norwycensem episcopum, et iratus papa eo quod collusionem audierat, postulationem eorum et vota non admisit, sed eos suspendit quantum ad vicem hanc. Qui videntes se quasi deprehensos pœnitentia ducti confessi sunt se regi jurasse de Norwycensi episcopo postulando, et veniam deposcentes arbitrio domini papæ humiliter se submiserunt. Papa vero non secundum meritum, sed secundum clementiam agens, eos benigne absolvit et consuluit ut magistrum Stephanum de Langeton sibi in patrem eligerent et pastorem, virum utique[4] literaturæ magnæ et bonitatis immensæ. Qui sano adquiescentes consilio eligunt

archbishop of Canterbury.

Difficulty about a new election.

Twys. col. 2415.

An embassy to Rome on the point.

Conduct of the king's party.

Anger of the Pope.

The Pope is pacified by the submission of king's party.

[1] *elegendi*, A.

[2] Here on margin of MS. is *Quomodo ejecit monachos Cantuarienses, et causa interdicti.*

[3] *illis xiiij. iterum*] MS. has *illis quem ixiiij. interum.* A. has *illis q^a ixiiij. iterum*, but the *q^a* has been struck through, and the number may be meant for *.xiiij.* In MSS. it is not unusual to place a dot before as well as after numerals.

[4] *utique*] usque, MS. and A.

Stephen Langton chosen for archbishop.

Anger of king John.

eum, et confestim a papa confirmatus est et cito post consecratus. Quæ cum ad audientiam regis absque dilatione devenissent, turbatus est et excandescens in iram illos xiiij. monachos regno suo perpetuo proscripsit,[1] sub pœna capitis interdicens eis reditum in terram suam. Monachos etiam cæteros a claustro ejecit, committens curam ejusdem domus mercatoribus Brabantinis, qui responderent ei de[2] exitibus universis.

His hard measures towards the clergy.

Cæterosque clericos ejusdem provinciæ male tractavit, et universos dei ministros exosos habuit nulla flexus pietate vel misericordia. Quibus domino papæ nunciatis, scripsit ei papa, filialiter hortans[3] et monens vice

Remonstrance of the Pope.

trina, ut ab oppressionibus hujusmodi pœnitentia ductus resiliret, alioquin durius procederetur in eum. At ille continuando errorem processit de malo in[4] pejus.

The king is excommunicated.

Propter quod dominus papa sententiam excommunicationis tulit in eum et in omnes fautores, et totam terram Anglicanam ecclesiastico supposuit interdicto.

An interdict for six years and one month.

A.D. 1208.

Incepitque hoc[5] interdictum generale a prima dominica passionis domini anno ejusdem MCCVIII. quæ fuit eodem anno, x° kalendarum Aprilis, et duravit sex annis continuis et uno mense, nilque fiebat in sancta matre ecclesia nisi parvulorum baptisma, et[6] confessiones morientium. Corpora tamen eorum extra cimiterium[7] sepulta sunt ; et memoriale hoc non duravit in secula.

Bishops banished by the king.

Hujus autem interdicti executores Londoniensem scilicet Wygorniensem et Heliensem episcopos egit ipse rex in exilium, et multa alia mala instigante diabolo perpetravit.

---

[1] *proscripsit*] from A. ; *conscripsit*, MS.

[2] *de*] written above the line in A.

[3] *hortans*] ortans, MS. and A.

[4] *in*] from A. ; om. MS.

[5] *Incepitque hoc*] from A. ; *Intercepit hoc*, MS.

[6] *et confessiones morientium.*] This is probably what is meant, as may be judged by the *tamen* in the next sentence. But MS. gives *et sine confessione* and clearly meant *corpora* to be joined with *morientium*. A. also gives *confessione* with *sine* written above the line.

[7] *cimitorium*, MS.

Cistrensis. Higd. viii. 174-184. Post hoc circa nativitatem sancti Johannis transfretavit rex Johannes in Normanniam, ubi captæ sunt treugæ inter reges Angliæ et Franciæ, ac juramento et scripto firmatæ, quod quis illorum pacem illam prius infringeret, homines illius a[1] fidelitate absolverentur et ad alterum[2] regem converterentur. Sed cum postmodum rex Johannes occideret Arthurum nepotem suum, rex Franciæ occupavit multas terras transmarinas. Hoc quoque anno comes Flandriæ devenit homo ligius regis Johannis, et rex Franciæ fecit Arthurum militem, accipiendo ab illo homagium pro terris Andegaviæ, Cenomanniæ, Pictaviæ, Turoniæ, Britanniæ minoris et Normanniæ. Twys. col. 2416. Eo quoque anno solenniter divortiatum est inter regem Johannem et uxorem suam filiam comitis Gloverniæ propter consanguinitatem in tertio gradu, et accepit rex de consilio regis Franciæ Isabellam filiam comitis de Engolismo, ex qua genuit Henricum, Ricardum ducem Cornubiæ, et tres filias, et statim accepit tributum per totam Angliam, videlicet, de qualibet hida, id est carrucata terræ, iij. solidos et rediit in Normanniam. Quo in tempore Ranulphus iij. comes Cestriæ exemplo forsan regis ductus reliquit uxorem suam Constantiam comitissam Britanniæ, quam dudum de consilio regis Henrici duxerat, et copulavit sibi Constantiam filiam Radulphi de Fengere.[3] Qua de causa ut putatur meruit sine prole decedere. Hoc anno sicut creditur Tartarorum dominatus incepit. Hii nempe sub montibus Indiæ in regione Tartara constituunt dominum suum regem Indiæ David filium presbyteri[4] occidentis, ad rapinas et deprædationes aliarum nationum processerunt. Hoc etiam anno Francigenæ ceperunt urbem Constantinopolim, in qua constituerunt imperatorem Baldewynum comitem Flandriæ. Cujus urbis captionem accolæ vicini vix credere etiam post multos dies potuerunt tum propter urbis fortitudinem, tum propter antiquam prophetiam qua prædictum fuerat, illam urbem capi non posse nisi per angelum. Sed hostibus per murum ubi erat angelus depictus intrantibus, indigenæ per æquivocationem angeli se deceptos cognoverunt.

Fredericus ij. imperavit xxxiij. annis. Hic coronatus ab Honorio papa primo fovit ecclesiam tanquam matrem, sed postmodum tanquam novercam spoliavit. Quapropter Hono-

---

[1] *de fidelitate ejus solverentur*, Higd.

[2] *alterum*] alium, Higd.

[3] *Feugers*, Higd.

[4] *Johannis*, add. Higd.

rius[1] ipsum excommunicavit, et omnes ab ejus fidelitate absolvit. Quam quidem sententiam Gregorius ix. innovavit. Iste Fredericus Henricum filium suum proprium Alemanniæ regem carceris squalore suffocavit, prælatos quos Gregorius ix. ad concilium generale vocaverat capi fecit, et durante sententia qua innodatus fuerat Terram sanctam adiit, majorem ibidem relinquens desolationem quam consolationem. Tandem a papa Innocentio iiij. depositus est, et dum quandam Italiæ urbem obsideret, amissis thesauris per legatum papæ usque in Apuliam fugatus est, ubi infirmatus obiit. Eo tempore[2] tantæ pluviæ, tonitrus et grandines ceciderunt, ut lapides ad quantitatem ovorum quadranguli mixti cum pluvia de cœlo descenderent, quibus arbores, vineæ, segetes multum sunt destructæ, homines sunt contriti, et aves per aera volantes visæ sunt carbones ignitos in rostris deferre et domos incendere. [3]Apud Londoniam sanctus Hugo[4] Lincolniensis episcopus obiit apud[5] vetus Templum, sed apud Lincolniam est sepultus. Ad cujus funerationem concurrunt legatus papæ, tres archiepiscopi, scilicet Cantuariensis, Dublinensis et Ragnensis, xiij. episcopi, duo reges, scilicet Angliæ, et Scotiæ, qui tunc ibidem advenerat ut juraret fidelitatem super crucem Huberti archiepiscopi et homagium faceret regi Johanni. Quo die sanata est mulier per vij. annos cæca; et quidam bursarum incisor in incidendo incurrit manus contractionem, donec per orationem cleri et populi liberaretur. Hic[6] fuit natione transmarinus, apud Wytham juxta Sarisbiriam prior Cartusiensis effectus, deinde Lincolniensi episcopatui præfectus. Qui dum installaretur[7] apud Lyncolniam et equus ejus ratione installationis per archidiaconum loci peteretur, dixit, se malle episcopatui cedere quam quicquam tali ex causa dare. Ad manum ejus solebant volatilia cibum quærere. Twys. col. 2417.

Eo[8] tempore venit in Angliam Eustachius abbas de Flai[9] prædicare verbum dei, et fecit multa miracula; inter quæ

[1] *papa*, add. Higd.

[2] *Eo tempore*] Circa hunc annum, Higd.

[3] *Hoc quoque anno*, add. Higd.

[4] Here on the margin in A. is *Sanctus Hugo obiit.*

[5] *apud vetus Templum*] om. Higd.

[6] *Hugo*, added in some MSS. of Higd.

[7] *installaretur*] incathedraretur, Higd.

[8] *Eo tempore*] Hoc anno, Higd.

[9] *Flay*, Higd.

benedixit fontem de Wy juxta Cantuariam, de quo potantes receperunt sospitatem. Nam et mulier dæmoniaca ibidem bibens evomuit duos nigros bufones, qui cito conversi sunt in canes, deinde in grandes asinos, qui ascendentes in aera fœda post se vestigia reliquerunt. Effecit Eustachius ista[1] prædicatione ut multi usuras dimitterent, mercata per diem dominicum non tenerent, ut lumen indeficiens ante corpus dominicum in ecclesiis haberent, ut proceres discum[2] eleemosynarium in mensa haberent. Ipsi tandem Eustachio aliqui prælatorum invidentes dixerunt, "Non licet tibi falcem "ponere in messem alienam." Quibus ille dixit, "Messis "quidem multa sed operarii pauci." Et sic discessit in Normanniam. Hoc quoque anno mense Decembri in provincia Eboracensi apparuerunt v. lunæ[3] in cœlo; prima[4] in oriente, secunda in occidente, tertia in austro, quarta in aquilone, quinta in medio cœli circuiens sexies illas iiij. lunas quasi per unam horam, et tandem evanuit.

Cistrensis, cap. 33. Rex Johannes ad vincula sancti Petri apud castrum de Myrabell cepit et occidit nepotem suum Arthurum, et sororem ejus[5] Alienoram apud Bristolliam perpetuo carcere mancipavit. Qua de causa tanquam propter feloniam commissam, rex Franciæ occupavit Normanniam, Britanniam, Pictaviam, Andegaviam, et Cenomanniam anno quinto Innocentii tertii.

CAP. XV.[6]

Higd. viii. 184–188. Ordo[7] fratrum prædicatorum incepit in Tolosanis partibus sub duce Dominico, sed non potuit confirmari ante primum annum Honorii.[8] Hiems[9] asperrima a Circumcisione

[1] *ista*] sua, Higd.

[2] Here on margin in MS. is *Nota ut discus eleemosynæ a magnatibus haberetur in mensa*, and there is a trace of the note in A.

[3] On margin of MS. here is *v. lunæ*. The *æ* is only left in A.

[4] *prima*] una, Higd.

[5] *ejus*] suam, Higd.

[6] There is no chapter marked in the MSS., but the O is illuminated in them both, though not followed by any larger characters. But this must be Cap. XV. from the exigency of the spelling of the author's name.

[7] Here on both margins is *Ordo prædicatorum*.

[8] *papæ*, add. Higd.

[9] *magna et*, add. Higd.

usque ad Annunciationem inhorruit. Rex Johannes dedit filiam suam [1] Lewlino Principi Walliæ in uxorem, et cum ea dedit castellum et totum territorium de Ellesmer in confinio Walliæ. Hoc anno mortuo Huberto Cantuariensi archiepiscopo fit magna dissensio in ecclesia Cantuariensi, aliis subpriorem, aliis Norwycensem episcopum jussu regis eligentibus; sed Innocentius papa utriusque electionem cassavit, et Stephanum de Langeton consecravit. Canes et mastivi per omnes forestas Angliæ occiduntur. Apud Sowthwalliam in terra Morgani apparuit in somnis magistro Mauricio miles quidam, cum quo alternis versibus nunc incipiendo nunc finiendo colludebat,[2] qui et dixit, "Magister Maurici, volo ut "finias hunc versum,

"Destruet hoc regnum rex regum——"

Cui ille, "Immo finias tu qui fere versum consummasti." At miles, "Quia senex es ac hebes ut video sic finies,

"Destruet hoc regnum rex regum duplice plaga."

Eo tempore [3] natus est regi Johanni Henricus primogenitus suus, ex Isabella, de qua genuit istum Henricum, et Ricardum comitem Cornubiæ, iij. quoque filias, scilicet Isabellam imperatricem, Alienoram quæ nupsit primo Willelmo Marescallo comiti de Penbrock,[4] et postmodum Simoni de Monte forti comiti Leycestrensi qui genuit ex ea sex liberos. [5] Tertia filia Johanna nupsit regi Scotiæ. Incepit [6] interdictum [7] Angliæ per vij. annos continue duraturum, eo quod rex Johannes, Stephanum de Langeton Cantuariensem archiepiscopum per papam consecratum [8] omnino recusavit, priorem [9] et monachos Cantuarienses profugavit, bona eorum confiscavit. Qua de causa papa homines Johannis ab ejus fidelitate absolvit, scripsitque confinibus [10] regibus ut in Johannem insurgerent. Twys. col. 2418.

---

[1] *notham*, add. Higd.

[2] *colludebat*] solebat colludere, Higd.

[3] *Eo tempore*] Hoc etiam anno, Higd.

[4] *Pembrok*, Higd.

[5] *Item*, add. Higd.

[6] *Incepit*] Hoc anno incepit, Higd.

[7] Here on both margins is *Anno gratiæ MCC° octavo.*

[8] *consecratum*] confirmatum, Higd.

[9] *priorem et*] om. Higd.

[10] *confinibus*] conterminis, Higd.

Leycestrensis. Rex Johannes fecit confiscari in manus suas omnes possessiones episcoporum, clericorum, abbatum, priorum totius regni Angliæ, et præcepit quod si quis aliquam bullam a papa missam reciperet, ad præsentiam regis duceretur. King John's confiscation of church property.

Cistrensis. Higd. viii. 190, 192. Albigenses hæretici venerunt in Angliam, quorum aliqui comburebantur vivi. Saraceni cum xiij. millibus armatorum exceptis lotricibus lx. de Africa venerunt,[1] et occupaverunt magnam partem Hispaniæ, unde papa Innocentius misit nuncios ad diversas nationes pro subsidio Terræ sanctæ. Nam Saraceni erexerant munitiones in monte Thabor ad debellandum Acram.

Hoc etiam anno sanctus Franciscus incepit ordinem Fratrum minorum juxta Assisium. Rex Franciæ cum copioso exercitu littora Normanniæ contra regem Johannem occupavit. Pandulfus papæ legatus Angliam venit, regem Johannem de parendo Romanæ ecclesiæ convenit districte, rex autem videns undecunque periculum sibi imminere tum per regem Franciæ tum per proceres suos qui per scripta sua regi Franciæ se devinxerant,[2] totum regnum suum Angliæ et Hiberniæ pro se et hæredibus suis papæ Innocentio ejusque catholicis successoribus in perpetuum obligavit, ita quidem, quod ipse et hæredes sui deinceps forent feodarii[3] ecclesiæ Romanæ, reddendo annuatim pro Anglia dcc. marcas et pro Hibernia ccc.[4] marcas, ita quod si ipse vel aliquis hæredum suorum ab hac conditione vel solutione deficiat, a jure regni cadat.

Cistrensis. Post hæc Pandulfus recessit, et regem Franciæ de Normannia redire coegit. Stephanus vero archiepiscopus cum coexulibus suis Angliam venit, qui regem cum fautoribus suis in ecclesia Wyntoniensi absolvit, præstita tamen juratoria cautione de restitutione ablatorum facienda.

Leycestrensis. Cum ab iniquo rege Johanne talia ut[5] supradictum est agerentur, insurrexerunt in eum magnates regni multiplici necessitate coacti, eo[6] quod noluit permittere Revolt of the nobles against king John.

---

[1] *venerunt et*] venientes, Higd.

[2] *devinxerant*] adjunxerant, Higd.

[3] Here in margin of A. is *Interdictum relaxatur.*

[4] *ccc.*] ducentas, Higd.

[5] *ut*] written above the line in A.

[6] *eo . . . ecclesiam.*] This long passage is omitted in the text of A., but has been written on a separate slip which now is mounted on fol. 61A of the manuscript as it has been repaired since the fire.

leges sancti Edwardi teneri sicuti[1] ante solebant, sed omnia fecit in suo velle nec voluit legis formam observare: nam quosdam de[2] proceribus exhæredavit sine judicio parium regni, et Randulphum bonum comitem Cestriæ voluit exhæredasse quia sæpius redarguit eum de erroribus suis et de[3] dedecore quod fecit quod contra ecclesiam, et multorum uxores violaverat, nam in hujusmodi nimis lubricus fuit, moventes[4] ei quæstionem et dicentes, "Cur ita male "agis, o rex, cum plebe tua? Quare legem dei tui et "ipsius mandata transgrederis? Non enim vivimus[5] in "lege dei sed velut hæretici facti sumus in[6] confusionem nostram et sanctæ matris ecclesiæ transgressionem magnam. Nunc igitur resipisce[7] aut certe pœnitebit in posterum, quoniam hujusmodi mala sustinenda "non sunt." Timens vero sibi rex delinivit eos verbis pacificis, et[8] fecit eis cartam de multis libertatibus; et sic fuit concordatus ea vice cum eis, sed infra breve rex venit contra cartam factam et concordatam,[9] et contra articulos cartæ suæ.[8] Interea[10] misit nuncios ad papam, et rogavit ut in statum ecclesiæ reduci posset[11] et[12] admitti; qui sinum matris ecclesiæ aperiens, eo quod sancta mater ecclesia gremium non claudit

Appeal to the king.

Alarm of John, and signing of a charter, which was soon broken.

Twys. col. 2419.

[1] *secuti*, MS.

[2] *de*] above the line in A.

[3] *de*] om. MS. It is written above the line in A.

[4] *moventes*] So both MSS.

[5] *vivimus*] The word is very indistinct in both MSS.

[6] *in*] om. MS.

[7] *resipisce*] *recepisse*, MS.; corrected into *resipisse* in A.

[8] *et fecit . . . cartæ suæ.*] These words have also been left out by the scribe, and are written on the same slip with the words previously omitted. See p. 185, note 6.

[9] *concordiam*, MS.

[10] *In terra*, MS.

[11] Here on the margin of MS. and at the foot of the page in A., in both places very indistinctly written, is what appears to be *Auctoris querela de scriptore.*

Scriptor contextum præsentem
sic violavit,
Transtulit historiam sensum
sensu copulavit.

The words appear to refer to the blundering of the copyist in A., but the scribe of MS., where the omissions noted above do not occur, has still put on his margin the *querela.*

[12] *et*] om. MS.

redeunti, misit in Angliam duos legatos cardinales cum plenitudine potestatis, qui omnimodas ecclesiæ causas et regis molestias ponderarent et fine debito terminarent. Venientes autem ad regem, ab eo honorifice suscepti sunt, et induxerunt eum in primis ut omnes exulantes et pro jure ecclesiæ proscriptos ad propria revocaret et ad omnia restitueret. Quo facto, licet variis varia censentibus, antequam beneficium absolutionis posset promereri de libero fecit se servum, et de dominante servientem, terramque Anglam [1] quæ [2] esse solebat libera et ab omni servitute quieta fecit tributariam et ancillam pedissequam, subjectionemque [3] suam confirmavit per scriptum suum in his verbis conceptum.

Arrival of papal legates.

England made subject to the Pope.

"Johannes [4] dei gratia Rex Angliæ etc. Universitati "vestræ per hanc cartam aurea bulla nostra munitam "volumus esse notum, quod cum deum et matrem "nostram sanctam ecclesiam offenderimus in [5] multis, et "proinde divina misericordia indigere noscamus, nec "quid quod digne offerre possumus pro satisfactione deo "et ecclesiæ facienda nisi nos ipsos habeamus et regna "nostra, volentesque nos ipsos humiliare pro illo qui se "pro nobis humiliavit usque ad mortem, gratia sancti "spiritus inspirante, non vi inducti aut timore coacti "sed nostra bona et spontanea voluntate ac communi "consilio baronum nostrorum, offerimus et libere con-"cedimus deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulo "et sanctæ Romanæ ecclesiæ matri nostræ ac domino "nostro papæ Innocentio tertio ejusque [6] catholicis suc-"cessoribus, totum regnum Angliæ et totum regnum "Hiberniæ cum omni jure ac pertinentiis pro remissione "omnium peccatorum nostrorum et totius generis nostri

John's charter of submission.

Description of the king's offence.

The whole realm made subject to the papacy.

---

[1] *Angliam*, MS.

[2] *quæ esse solebat*] written twice over in MS.

[3] *que*] quia, MS.

[4] Here on both margins is *Litera subjectionis cum fidelitate facta.*

[5] *in*] om. MS.

[6] *ejusque*] from A.; *ejusdem*, MS.

Henceforth to be held of the church.

The king to do homage for it.

The successors and heirs are also bound.

The payment stipulated to be made.

Ratification hereof.

" tam pro vivis quam pro defunctis. Et ammodo illa a " deo et[1] ecclesia Romana tanquam feodarius recipientes " et tenentes, in præsentia venerabilis patris domini " Nicholai Tusculanensis episcopi apostolici sedis legati, " et Pandulphi domini papæ subdiaconi et familiaris " fidelitatem prædicto domino nostro papæ Innocentio " ejusque catholicis successoribus[2] ac ecclesiæ Romanæ " secundum subscriptam[3] formam fecimus et juravimus. " Homagium et ligium fecimus, pro prædictis regnis, " domino nostro papæ[4] Innocentio per manus prædicti " legati loco et vice ipsius domini papæ recipientis " publice; successores et hæredes nostros de uxore pro- " creatos in perpetuum obligantes, et simili modo summo " pontifici qui pro tempore fuerit et ecclesiæ Romanæ " sine contradictione debeant[5] fidelitatem præstare et " homagium recognoscere. Ad indicium autem hujus " rei et nostræ perpetuæ obligationis et concessionis " nostræ volumus et stabilimus ut de propriis et " specialibus redditibus prædictorum regnorum nostro- " rum pro omni servitio et consuetudine quod pro " ipsa[6] satisfacere debemus, salvo per omnia denario " sancti Petri, ecclesia Romana mille marcas sterlingo- " rum percipiat annuatim, scilicet in festo sancti Mi- " chaelis septingentas marcas[7] pro regno Angliæ, et " trecentas pro regno Hiberniæ; salvis nobis et hære- " dibus nostris justitia, libertatibus et regalibus nostris. " Quæ omnia sicut prædicta sunt rata esse volentes et " perpetuo obligamus firmiter nos[8] et successores nostros Twys. col. 2420.

[1] *et*] above the line in A.

[2] In MS. *subcessoribus* is first written and then with erasure *successoribus*. In A. *successoribus* is twice written, but the second is erased.

[3] *subscriptam*] here *et* is inserted in MS.

[4] Both MSS. read *papæ nostro*.

[5] *debeat*, MS.

[6] *ipsis*, MS. In A. it looks like *ipia*, but is underlined as if an error.

[7] After *marcas* both MSS. insert *scilicet*. In A. *marcas* is in a later hand.

[8] *nos*] from A.; om. MS.

" contra[1] non venire. Et si nos vel aliquis nostrorum " successorum contra hæc aliquid[2] attemptare præ- " sumpserit, quicunque fuerit ille, nisi commonitus resi- " puerit, cedat a jure regni. Et ut hæc carta obliga- " tionis et concessionis nostræ semper firma permaneat. " In cujus[3] rei testimonium etc." Penalty on breach of this charter.

"Ego[4] Johannes dei gratia rex Angliæ etc. Ab " hac hora in animo(?)[5] fidelis ero deo et beato[6] " Petro et ecclesiæ Romanæ ac domino meo Inno- " centio papæ tertio ejusque successoribus catholice " intrantibus; nec ero in facto, dicto, consensu vel " consilio ut vitam perdant vel membra, vel mala " captione capiantur, et damnum eorum quod sciverim " impediam, et removere[7] faciam si potero, alioqui " eis quam citius potero intimabo, vel tali personæ " dicam quam eis credo pro certo dicturam. Consilium " quod mihi crediderint per se vel per nuncios seu " per literas suas tenebo secrete et ad eorum dampnum " nulli pandam, me sciente. Patrimonio beati Petri " et specialiter regni Angliæ et regni Hiberniæ adjutor " ero ad defendendum et tenendum contra omnes ho- " mines pro posse meo. Sic me deus adjuvet et sancta " dei evangelia." The king's oath of fidelity. He will be no party to any wrong-doing towards the power of the church. He will not betray their counsel.

Sicque de libero servus effectus est, et beneficium absolutionis apud Wyntoniam[8] consecutus, et interdicti relaxatio facta est statim in eodem anno MCCXIV. sexto nonarum Julii feria sexta,[9] facta[10] prius restitutione cuilibet petenti.[10] In[11] primordiis regni sui rex iste Jo- Thus from free he became a slave. Interdict removed.

[1] After *contra* MS. inserts *nos* wrongly.

[2] *aliquid*] written above the line in A.

[3] *cujus*] from A.; *ejus*, MS.

[4] Here on both margins is *Juramentum fidelitatis suæ*.

[5] *animo*] MS. has *antea*, and the text of A. looks like *ancea*.

[6] *beato*] from A.; *homo*, MS.

[7] *removere*] from A.; *remanere*, MS.

[8] *apud Wyntoniam*] above the line in A.

[9] *sexta*] om. MS.; *vi*ᵃ, A.

[10] *facta . . . petenti*] above the line in A.

[11] Here on both margins is *Quomodo perdidit Normanniam*.

Inquest concerning the death of Arthur.

Normandy seized by France.

Some victory of John over the French.

Capture of Berwick-on-Tweed from the Scots.

Submission of the king of Scotland.

Wrong done to the barons.

hannes appellatus fuit ad curiam regis Franciæ super mortem Arthuri nepotis sui filii comitis Britanniæ et fratris sui, per quemdam militem strenuissimum parentem proximum ejusdem Arthuri, et quia vocatus non comparuit, saisita fuit in manu regis Franciæ Normannia hæreditas sua, iterumque citatus cum non compareret eo quod sciebat judicium sibi fieri in mortem vel confusionem, judicio curiæ illius perdidit eam totam. Vasconiam etiam cum rex Franciæ per suos occupare vellet, pervenit ille Johannes et ejectis Francis quantum perdidit recuperavit, non tamen processit ulterius ut Normanniam recuperaret. Anno regni sui quasi xj°. Willelmus[1] rex Scotiæ filiam suam comiti Flandrensi dedit in uxorem. Iratusque Johannes ob hoc quod cum hostibus suis fœdus inisset, divertit ibidem cum exercitu copioso et cepit Berwycum super Twedam, castrumque ibidem construxit. Vidensque rex Scotiæ ad resistendum de viribus non posse, emissis ad Johannem nunciis rogavit ea quæ pacis sunt, et adimpleta pecuniaria petitione sua datisque obsidibus duabus scilicet filiabus, non tamen Alexandro filio suo quem petierat, reversus est Johannes Londoniam, tenuitque ibidem parliamentum suum et multa mala gravesque molestias intulit baronibus suis, qui injuriis suis se ad resistendum præparaverant.

The king visits Ireland.

Expedition against Wales.

Anno vero sequenti processit[2] rex in Hiberniam cum plebe maxima, statuitque ibidem legem Anglicanam et ut omnia eorum judicia secundum eandem legem vel Anglicanam consuetudinem terminarentur. Reversusque eodem anno in Angliam talliavit ecclesias et Hugonem de Lacy et Willelmum de Breaus[3] proscripsit in Hiberniam. Anno etiam xiij. regni sui divertit in

---

[1] Here on both margins is *Quomodo processit in Scotia et Hibernia.*

[2] *processit*] from A.; *pro possit*, MS.

[3] *Briaus*, MS.

Walliam, et eam quasi pro[1] nihilo subjugavit, cepitque homagium Lewlini principis eorum, et quibusdam acceptis obsidibus de pueris magnatorum ibidem reversus est. Anno[2] vero sequenti Lewlinus princeps Walliæ resiluit a fide sua, iratusque Johannes continuo suspendi fecit omnes pueros obsides apud Notynghamiam et iterum Lewlinum suæ dominationi subjecit.

Revolt of the Welsh prince and its punishment.

Twys. col. 2421.

Temporibus[3] istius regis Johannis inceperunt duo novi ordines Prædicatorum scilicet et[4] Minorum. Ordinem vero fratrum prædicatorum incepit beatus Dominicus in partibus Tholosanis ubi contra hæreticos prædicabat verbo et exemplo. Cumque mansisset ibidem decem annis prædicando et colligendo Fratres usque ad tempus quo Lateranense concilium debuit celebrari, cum Fulcone Tholosano episcopo Romam ad concilium generale adiit, petiitque a domino papa Innocentio iij. quod ordo Prædicatorum diceretur et posset confirmari. Qui cum aliquantulum difficilem ad hæc faciendum se exhiberet, nocte quadam idem papa vidit in sompnis quod Lateranensis ecclesia gravem subito ruinam minaretur. Quod cum tremens aspiceret ex adverso vir dei Dominicus accurrebat, humerisque suppositis totam illam casuram fabricam sustentabat; evigilans autem et visionem intelligens, petitionem viri dei hilariter acceptabat, hortans ut fratres sui regulam aliquam approbatam sibi eligerent et ad ipsum rediens confirmationem ad libitum reportaret. Regressus igitur[5] verbum summi pontificis fratribus patefecit. Erant igitur fratres tunc circiter xvij. qui invocato Spiritu sancto regulam beati Augustini doctoris et prædicatoris egregii ipsi pariter

Foundation of two new religious orders.

St. Dominic's petition to the Pope.

The Pope's vision.

The petition is granted.

---

[1] *pro nihilo*] from A. In MS. there is no trace of *pro*, all that appears is *ij*[lo].

[2] Here on both margins is *Quomodo devicit Wallenses et Lewlinum.*

[3] Here on both margins is *Quomodo ordines predicatorum et minorum inceperunt.*

[4] *et*] from A.; om. MS.

[5] *igitur*] from A.; *tres*, MS.

Character of the Dominican rule.

et re et nomine prædicatores unanimiter elegerunt, quasdam arctiores vitæ consuetudines quas sibi per formam institutionum observandas statuerunt, insuper assumentes. Interea Innocentio defuncto et Honorio in summum sublimato pontificem, confirmationem ordinis anno domini MCCXV. a prædicto Honorio impetravit. Tandem vero appropinquante suæ peregrinationis termino, apud Bononiam gravi corporis infirmitate languescens, convocatis xij. ex conventu testamentum hujusmodi condidit, dicens, "Hæc sunt "quæ vobis tanquam filiis hæreditario jure possidenda "relinquo. Caritatem habentes, humilitatem servantes, "paupertatem voluntariam possidete." Illud etiam[1] qua potuit districtione prohibuit ne quis umquam in suo ordine possessiones induceret temporales, maledictionem dei omnipotentis et suam terribiliter imprecans ei qui Prædicatorum ordinem terrenarum divitiarum pulvere præsumeret maculare. Proinde ad extremam horam veniens anno domini MCCXXI. dormivit[2] in pace, sepultusque est ibidem.

The foundation confirmed by Pope Honorius.

St. Dominic's parting exhortation.

His death, A.D. 1221.

St. Francis founds the friars minor.

Ordinem vero Fratrum minorum incepit beatus Franciscus in civitate Assisii ubi oriundus est. Qui cum audiret die quadam ea quæ dominus suis discipulis ad prædicandum missis locutus est, statim ad universa servanda tota virtute consurgit. Solvit calciamentum de pedibus, tunica una sed vili induitur, et pro corrigia mutavit funiculum. Instituitque[3] fratres juxta illam civitatem Asisiam apud sanctam Mariam de Portiuncula anno domini MCCVII. pontificatus Innocentii tercii anno xiiij. a quo et confirmatus est ordo ille. Habuit etiam fratres in Ricardina juxta Bononiam quibus contulerat mansiunculam dominus Accursius[4] magnus qui fecit novam glossam in jure civili super omnia v. volumina.

Two houses founded by him.

[1] *etiam*] from A.; *in*, MS.

[2] Here on margin of both MSS. is *Sanctus Dominicus obiit*.

[3] Here on both margins is *Ordo Minorum*.

[4] *Accussius*, MSS.

Istum beatum Franciscum multi nobiles et ignobiles clerici et laici[1] spreta seculari pompa secuti sunt, ejus vestigiis adhærentes, quos pater sanctus docuit evangelicam perfectionem adimplere, paupertatem apprehendere, et per viam sanctæ simplicitatis incedere. Scripsit præterea evangelicam regulam sibi et suis fratribus habitis et habendis, quam dominus papa Innocentius iij. confirmavit. Cumque ad dies appropinquasset extremos, longa infirmitate confectus super nudam humum poni se fecit, et convocatis fratribus singulis manus imponens omnibus sine fine benedixit, et instar cœnæ dominicæ singulis panis buccellam divisit, invitabatque, ut moris sui erat, omnes creaturas ad laudem mortis suæ quæ læta occurrit, et ad suum invitabat hospitium, dicens, "Bene " veniat soror mea mors." Ad extremam igitur horam veniens, dormivit in domino anno ejusdem MCCXXVIII. iv°. die Octobris. Anno quinto[2] præcedenti scilicet MCCXXIV. venerunt primo fratres Minores in Angliam in festo beati Bartholomæi apostoli. Prædicatores vero prius venerant in anno domini MCCXVII. Eodem tempore, anno scilicet domini MCCIX. beatus Hugo fit Lincolniensis episcopus. Eodem tempore, anno scilicet domini MCCXIII. generale concilium celebratur quod dicitur Lateranense præsidente eodem papa Innocentio tertio.

Of the followers of St. Francis.

Twys. col. 2422.

Death of St. Francis.

A.D. 1228.

Of the coming of these orders into England.

The Lateran council.

Rex[3] iste Johannes suam semper continuando tyrannidem multos magnatum suorum ad iracundiam provocavit. Qui in specie corporis candorem femineum videretur, carnis tamen munditiam non in ipsa carne tenuit, in libidinem pronior, namque conjugalem modum excessit, et more odibili[4] luxu femineo fretus magnatum omnium uxores et dominas concupivit, deridendo

Of king John's licentious life.

[1] *layci*, MS. and A.

[2] *quinto*] from A.; *vero*, MS.

[3] Here on both margins is *Quomodo guerra erat inter Regem et barones.*

[4] *odibili*] written above the line in A.

maritos eorum post perpetrata mala. Quod quidem extitit principium et origo universalis guerræ et seditionis magnæ. Fuit enim eodem tempore inter commensales regis nominatissimus baro et strenuissimus miles Eustachius de Vessy habens uxorem pulcherrimam et castam, quam cum ipse rex ultra modum concupisceret nec ad eam attingere posset eo quod per dominum suum a conspectu ipsius longius tenebatur et gratis, contigit dum quadam die simul in mensa sederunt rex et Eustachius, vidit rex anulum in digito ejus, et apprehendit eum, dicens, se habere consimilem lapidem quem eodem artificio vellet in auro concludi. At ille nihil mali suspicans accommodavit eum regi. Rex vero accito confestim puero, misit eum cum anulo ad uxorem Eustachii, qui diceret ei ex parte ejusdem domini sui, ut cum omni festinatione veniret ad eum Londoniam si eum umquam videre vellet in vita, eo quod infirmabatur ad mortem. At illa viso anulo confestim properavit credens vera esse quæ dicebantur ei. Contigit vero die quadam dum spaciatum iret dominus ejus, casu obviavit ei, et ea visa admirans ait, "Quid agis o domina mi?" At illa rei seriem pandebat. Qui regis fraudem sciens, ait, "Dolose," inquit, "vocata es ut illuderet tibi rex. Fac igitur "ornata in veste tua lotrix vel meretrix sit, quæ "ingrediatur ad regem loco tui, tu absque ulla dilatione "reverte in locum unde venisti." Quo facto, die quadam dum fabularentur adinvicem rex et Eustachius, et gloriaretur rex in operibus suis pessimis, ait rex, "Pulcherrimam habes, o Eustachi, dominam et nocturno "silentio bene placentem." Cui Eustachius, "Et quo-"modo nosti, o rex?" At ille, "Cognovi jam et exper-"tus sum." At ille, "Non est ita, rex. Non enim "habuisti uxorem meam sed loco sui horrendam mere-"tricem et lotricem." Iratusque rex addito juramento comminatus est ei in mortem; et cum in eum exsurgere vellet, prosiluit ab eo; et recedendo a rege usque ad

This was the chief cause of the revolt against him.

Of the king's stratagem against Eustace de Vescy.

The counter device of de Vescy.

Anger of the king.

Twys. col. 2423. partes boreales domos regis una cum maneriis regiis in via demolivit. Adjunctique sunt ei multi magnatorum, et illi præcipue quorum uxores violaverat rex, insurrexeruntque unanimiter in regem et creverunt in populum magnum, occupaverunt castra et munitiones regias, et jura regis demoliti sunt. Londonienses etiam favebant ei et populum populo addiderunt. Rex vero Johannes interim congregato exercitu prosequebatur eos, et vehementiori impetu fugavit in Scotiam. At illi iterum animati resistebant regi et retrorsum abire fecerunt. Quibusdam enim eis favorem opemque præstantibus et quibusdam regi, completum est illud dominicum, "Omne regnum in se divisum desolabitur." Ita enim per discursum excursumque[1] hinc inde hostilibus rapinis et incendiis paulatim dilaniata et attenuata est[2] Anglia, ut ex regno florentissimo infelicissimum videretur, et desolatum; nam omnis regii nominis terror, immo[3] omnis disciplinæ publicæ vigor, in ventum abierat, et sublato legum velamine libido et luxuria æquis passibus currebant, malisque cotidie crebrescentibus jam versa erat in luctum ecclesiæ cithara, et populus gemens sub jactura multiplici ululabat. Cum igitur rex et barones jugi discordia disceptarent, quandoque partes æquabantur, quandoque præstabat altera, fortunæ tamen[4] mobilitatem[5] quantum ad exercitium singulare experti non sunt quoad omnia. Tres vero comites scilicet Cestriæ, Albemariæ[6] et Warwyk obsederunt interim montem Sorellum per vij. hebdomadas, et supervenientibus baronibus secesserunt usque Notynghamiam, ubi congregato exercitu perrexerunt in Lincolniam,

Gathering of forces against the king.

The kingdom was divided against itself.

Evil case of England.

Siege of Mount Sorell.

---

[1] *que*, A.; *quia*, MS.

[2] MS. inserts *Rex* before *Anglia*.

[3] *immo*] jam, MSS.

[4] *tamen*] written above the line in A.

[5] *mobilitatem*] *nobilitatem*, MS.; *nobli*^{tem}, A.

[6] *Albemariæ*] This is the spelling of both MSS.

junctique regalibus qui ibidem aderant castrum fortiter machinis ligneis oppugnaverunt. Quod cum domina Nicholaa quondam domini Gerardi Canevile cum suis validissime defendisset,[1] in fine tamen prævaluerunt regales, et optenta victoria quosdam ex baronibus qui ibidem aderant gladio peremerunt, et quosdam abduxere [2] captivos, civitatem [3] ipsam spoliantes et cives ipsius in captivitatem rediguntur. Vulgus etiam ignobile et filii Belial de matrice ecclesia fecerunt stabulum, introducentes equos et pecudes, et non verentes, sed deturpantes præsepe domini sui. Quibus peractis perrexerunt regales cum captivis suis ad montem Sorellum et castrum illud deditione ceperunt. Wyntoniam etiam cum castro et quasdam alias munitiones in patria adepti sunt. In fine [4] acies suas dirigentes Londoniam ut oppugnarent civitatem, quam tunc ingressi non sunt. Sane inter partes, ut dictum est, diu multumque certatum est alternante fortuna, nam contra [5] hos variis successibus elidebat. In quodam enim conflictu apud castrum Barnardi corruit ille nobilis vir Eustachius de Vessy. Videntes autem barones se non proficere ad votum, mutuo loquebantur adinvicem dicentes, "Quid faciemus de isto rege "iniquo? Si sic dimiserimus eum delebit [6] nos et "populum nostrum. Expedit igitur ut deleatur a solio "regni sui. Nolumus enim de cætero eum regnare "super nos." Unde communicato consilio miserunt nuncios ad Lodowicum filium regis Franciæ, rogantes ut cum omni festinatione veniret et regnaret super eos,

Attack on Lincoln.

The king's party victorious.

They also take Mount Sorrel and Winchester.

Then they march on London.

Eustace de Vescy slain at Barnard Castle.

The barons invite Louis the son of the French king.

[1] *defendissent*, MS. and A.

[2] *abduxere*, M. and in A. *abduxerunt* was first written, but then altered.

[3] MS. has *in* before *civitatem* wrongly.

[4] Here on both margins is *Barones miserunt pro filio regis Franciæ*.

[5] *contra*] This seems to be the reading of A., but the word is in the last line of the page, and from the damaged condition of the manuscript is not very clear; MS. has *tunc*.

[6] *delebit*, A.; *delebat*, MS.

promittentes in primo adventu suo civitatem Londoniensem se ei liberare, et homagia et fidelitates ei facere et jurare. Qui coronam Angliæ sitiens et ad tantam dignitatem anhelans[1] cum immenso exercitu regnum Angliæ hostiliter ingressus est. Piratæ tamen regis multos ex suis et magnates aliquos in mari pere- (Twys. col. 2424.) merunt. Occurreruntque ei multi barones sed non omnes, et eum cum immenso gaudio susceperunt, homagium facientes et fidelitatem jurantes. In primo autem adventu suo velut agnus mitissimus consilio baronum usus est; sed introducta suorum potentia de qua confidebat, non tantum consilium sed et personas Anglorum sprevit et contempsit. Optimates etiam sui deridebant et illudebant magnatibus terræ, et in tantam superbiam erecti sunt, quod per potentiam propriam vellent opprimere et habere. Vastaveruntque igne et gladio per dietas non modicas usque dum[2] venerunt Lincolniam. Indignatique magnates terræ recesserunt ab eo, nescientes tamen qua parte se diverterent, eo quod personam regis haberent exosam. Et rex Johannes misit ultra mare et fecit venire tantam multitudinem Normannorum, Picardorum, Flandricorum quod vix tota terra Angliæ eos potuit receptare et sustinere, et inter quos erat unus tyrannus Facundus de Eierent, qui neque ecclesiis neque religiosis parcebat, sed omne malum quod potuit exercuit. Iste Johannes in principio regni sui inter reges monarchales liberrimus fuit, et merito suo proprio misit regnum Angliæ sub tributo, et quando cœpit regnare devenit nimis singularis et mirabilis in actibus suis, et transiit in Normanniam, et bellavit contra regem Franciæ, donec perdidit Normanniam, Andegaviam quæ nunquam postea fuerant recuperata. In ejus tempore fuerunt provisi articuli magnæ cartæ ad communem profectum regni. Iste quoque Johannes

He is welcomed in England.

But soon the French show contempt for the English.

King John brings over foreign troops.

Of king John's change of character.

---

[1] *anelans*, MSS.

[2] *dum*] from A.; om. MS.

Of the Magna Charta.

fuit primus rex Angliæ qui umquam dotavit quinque portus Angliæ de libertatibus et consuetudinibus quas usque ad moderna tempora clamant tenere pro sequela navigii ad[1] quod[2] eodem tempore se perpetuo regi Johanni obligaverunt, et hæredes suos invenire quando

The establishment of the Cinque Ports, and the reason thereof.

et quo tempore guerræ rex habeat necessitatem de eis; videlicet, quinque portus antedicti rationaliter præmuniti quotiens rex mandaverit eis octoginta naves defensabiles propriis suis expensis per quadraginta dies, et capient deinceps stipendia a rege. Et hæc fuit causa principalis hujus dotationis[3] propter magnam necessitatem quam habuit de navigio ad passagium suum in Normanniam quam illo tempore perdidit, ut ante-

Claims of these ports.

dictum est, causa cujus dotationis[4] adhuc clamant liberiores esse præ cæteris portubus omnibus regni Angliæ.

Cistrensis. Higd. viii. 192–196.

Circa hos dies rex Johannes fecit distrahi et suspendi quendam sanctum virum nomine Petrum de Pontefracto, pro eo quod dixerat[5] ei multa infortunia propter crudelitates et fornicationes[6] affutura, et etiam quia prædixerat[7] ei quod xiv. annis regnaret, cum tamen xviij. pene regnaverat[8] annis, ignorans in hoc quod xiv. annis libere tantum[9] regnaret, sed tribus annis non libere, quia sub tributo papali. Isti Petro bis apud Eboracum et semel apud Pontefractum apparuit Christus in forma pueri inter manus sacerdotis insufflans in eum, et ter dicens, Pax, pax, pax. Docuit[10] eum multa quæ postmodum enarravit pontificibus et populis male viventibus. Raptus est etiam aliquando in mentis

---

[1] *ad*] written above the line in A.

[2] *quod*] *quam*, MS. It looks like *qua* in A.

[3] *dotationis*, A.; *donationis*, MS.

[4] Here MS. also has *dotationis*.

[5] *prædixerat*, Higd.

[6] *suas*, add. Higd.

[7] *prædixit*, Higd.

[8] *regnaverit*, Higd.

[9] Here on both margins, but referring to nothing in the text is—

Benedictus monachus floruit circiter A.D. v^c xxx.

Ordo Cisterciensium incepit circiter A.D. MLXVI.

Ordo Præmonstratensium incepit circiter A.D. MCXX.

[10] *Docuitque*, Higd.

excessu per iij. dies et noctes, ubi vidit gaudia bonorum et pœnas reproborum. In vigilia sancti Andreæ rex Johannes cepit castellum Roucestriæ, ubi multi nobiles qui [1] contra eum conspiraverant inerant.[2] Lodovicus frater regis Franciæ, ad rogatum procerum Angligenarum venit in Angliam, cui

Twys. col. 2425.

factæ sunt fidelitates ut prædictum est [3] ab Anglis et Francis et etiam ab ipso rege Scotorum apud London, sed Gualo legatus papæ in Anglia tunc existens excommunicavit Lodovicum cum suis fautoribus. Sed Lodovicus nihilominus cepit Wyntoniam et obsedit Dovoriam et Wyndisoram.

Innocentius papa obiit, Honorius iij. successit x. annis viij. mensibus. Qui primo sui anno confirmavit ordinem [4] prædicatorum fratrum. Nam et Innocentius iij. difficilem se in hoc exhibuerat.

Leycestrensis.

The murder of prince Arthur.

Iste Johannes male venit ad regnum, nam Arthurum de Britannia filium Godfridi fratris sui dolose occidit, qui jure hæreditario debuit habuisse coronam regni Angliæ post mortem Ricardi avunculi sui, et sororem Arthuri tenuit in carcere apud Bristollum [5] ad totam vitam suam.

Cistrensis.

Higd. viii. 196.

Rex Johannes xvij° regni sui anno et sexto mense obiit apud Newerk morbo dysenterico die sancti Kalixti papæ, sed apud Croghton monasterium ordinis Præmonstracensis [6] exenteratus est,[7] et apud Wygorniam in medio chori monachorum sepultus. Tradit tamen vulgata fama quod apud monasterium de Swynheuede alborum monachorum intoxicatus obiit. Juraverat enim ibidem ut asseritur prandens quod panem tunc [8] obolum valentem faceret infra annum si viveret xij. denarios valere. Quod audiens unus de conversis fratribus loci illius venenum confecit regi porrexit, sed et ipse sumpto prius viatico catholico simul cum rege [9] interiit.

Leycestrensis.

King John at Swineshead.

Rex ipse Johannes ad monasterium de Swynshede [10] quod [11] a sancto Botulpho distat per quinque leucas hos-

---

[1] *qui*] om. Higd.

[2] *inerant*] om. Higd.

[3] *ut prædictum est*] om. Higd.

[4] Here on both margins is *Ordo Predicatorum confirmata.*

[5] *Bristowum*, MS.

[6] *Præmonstrensis*, Higd.

[7] *est*] om. Higd.

[8] *unum*, add. Higd.

[9] *hausto veneno*, add. Higd.

[10] *Swynsheved*, A.

[11] Here on both margins is *De morte regis Johannis.*

pitandi causa declinaret. Audivit abbatem ejusdem loci pulchram habere sororem priorissam cujusdam loci propinqui, accensusque ex more libidine, misit satellites suos ut eam adducerent ad se. Quod cum audisset abbas frater ejus, tristis admodum effectus est, noluitque a fratribus consolationem accipere. Cui dixit unus conversus [1] suus qui curam gerebat hospicii, et familiaris et notus domino regi, "Quidnam habes "pater? Cur decidit vultus tuus et tristior solito est "facies tua?" Cui abbas, "Sororem habeo," inquit, "unam, sponsam Christi, quam dilexi. Proponit eam [2] "deturpare rex." At ille, "Ignosce mihi pater, et ora "pro me et auferam vitam iniqui a terra, et timorem "ipsius a conversatione hominum." Cui ille, "Vellem "hæc quidem, fili mi, non tamen licet in personam regis "manum extendere." Processit itaque conversus, et [3] tulit pira nova quibus ipsum regem libenter vesci sciebat, apposuitque venenum in singulis præter tria, quæ cum cæteris reposita optime denotabat. Denique cum [4] rex sederet in mensa et confabularetur cum suis militibus qui assiderant, accepto uno pane, non quidem ut dominicam cœnam faceret, sed ut in perniciem suam loqueretur et mortem, quæsivit a ministris, quanti precii esset panis ille si venditioni traderetur. At illi, "Valeret," [5] inquiunt, "obolum." Et ille, "Vere," inquit, "fertilitas ista maxima fecit jam barones et populum "meum insurgere in me. Nunc autem si per annum "integrum comites mihi fuerint vita et salus, faciam "tanti panem ponderis xij. obolos valere." Et scandalizati sunt ministri ejus in verbo isto, et retrocedebant quidam eorum. Conjurant omnes [6] cum [7] converso in

His licentious intent.

A monk promises to poison him.

The king's evil table-talk.

All are scandalized at its enormity.

---

[1] *conversus*, A.; *conventus*, MS.
[2] *eam*] above the line in A.
[3] *et*] from A.; om. MS.
[4] *cum*] written above the line in A.
[5] *Valeret*] from A.; *Valaret*, MS.
[6] *omnes*] above the line in A.
[7] *cum*] from A.; om. MS.

mortem[1] ipsius. Venit itaque conversus ille et applausit regi sicut et alias facere consueverat, et dixit ei, "Placetne tibi, o rex, comedere de fructu novo?" "Placet," inquit. "Vade et affer." Tulitque præparata pira, et statuit ea coram rege. Moxque lapides preciosi qui coram rege fuerant in sudorem vertebantur: Et ait rex. "Quid attulisti frater? nunquid "venenum porrexisti?" At ille, "Non venenum, o rex, "sed fructum optimum." Et rex, "Comede," inquit, "de fructu tuo." Moxque apprehenso uno ex piris[2] cognitis comedit; et[3] rex, "Comede," inquit, "et alterum," et comedit. "Adde," inquit, "et tertium," et fecit sic. Nec se ulterius potuit continere rex, apprehenso uno ex venenatis comedit, et eadem nocte extinctus est. Nec tamen periit conversus sed inter manus eorundum tum dilapsus est, liberavitque deus per mortem regis iniqui prædictam sanctimonialem sponsam suam a novo, ut creditur, sponso diabolo. Mortuo itaque Johanne et[4] sic extincto, tandem postmodum sepultus est Wygorniæ die sancti Lucæ Evangelistæ anno domini MCCXVI. et regni sui anno xvij. Sepultus[5] dico est sed non cum honore, quia terra quæ in operibus ejus pessimis turbata extitit nondum ad plenum pacificata quievit. Sacerdos quidam qui regi Johanni familiariter adhæserat in vita sua, post mortem ejus ab amore ipsius non est ex toto separatus. Profusis enim lacrimis et precibus multis deum frequenter exorabat, ut si ejus voluntas esset ostenderetur sibi in signo aliquo utrum cum anima domini sui judicialiter vel misericorditer ageretur. Cumque diu in hac voluntate

Twys. col. 2426.

Poison is conveyed to the king in some pears.

At first he is suspicious, but is reassured.

The king is buried at Worcester.

A.D. 1216.

Of a priest who prayed for the dead king.

[1] Here on the margin of MS., but without any connexion with the text is—

Ordo heremitarum Austinianorum incepit circiter A.D. MCCXXV.

Ordo Carmelitarum incepit circiter A.D. MCXXV.

[2] *ex piris*] from A.; *exspiris*, MS.

[3] *et*, A.; om. MS.

[4] *et*] om. MS., but it seems to be in A.

[5] *Sepultus*, A.; *Sepulto*, MS.

permansisset, tandem in visione[1] nocturna apparuit ei quidam vir splendidus in vestibus quasi deauratis, dicens ei, "Quid fles? quid ploras? surge, tolle et "lege psalmum quinquagesimum primum,[2] Quid glo-"riaris in malicia? et ibi videre poteris quid meruit "dominus tuus." At ille expergefactus a sompno, rediit in se, et nihil boni inveniens in psalmo illo, cessavit a prece sua.

How he was brought to cease from such prayer.

Quatuor habuit filios rex iste Johannes, Henricum scilicet primogenitum qui ei successit in regnum. Ricardum qui per processum temporis in regem Alemanniæ electus est, Willelmum de Walentia, et Guydonem Dysenay qui trans mare moriebatur. Quintum etiam habebat clericum, qui in Wyntoniensem episcopatum promotus est. Tres etiam habebat filias. Quarum una Isabella, quæ Frederico imperatori data est. Altera vero comiti Marescallo, et tertia quæ primo castitatem voverat, non tamen susceperat velum castitatis, comiti Leycestrensi Simoni de Monte Forti conjuncta est, unde fertur Robertum Lincolniensem episcopum quasi exprobrando dixisse eidem, "Nunquam "gaudebis de progenie tua nec in ea lætaberis, quoniam "matrimonium dei contempsisti pro nuptiis hominis." Et sic quidem contigit, ut patet in sequentibus.

King John's children.

Four sons.

Three daughters.

Of the bishop of Lincoln's reproach to one daughter.

Eodem[3] tempore obiit Galfridus Eboracensis archiepiscopus, cui successit Walterus de Grey, consecratus est anno domini MCCXV. Eodem etiam[4] tempore, scilicet anno domini MCCXV. obiit Innocentius papa tertius cui successit Honorius. Sublato[5] de medio rege Johanne, comes Marescallus vir magnæ auctoritatis et sani consilii amicabiliter vocavit ad se certo die multos

Death of the archbishop of York,

and of pope Innocent III.

---

[1] Here on both margins is *Visio cujusdam sacerdotis post mortem regis Johannis.*

[2] This numbering of the Psalms is according to the Septuagint and Vulgate, but not according to the Hebrew, which is followed in the English Bible.

[3] Here on both margins is *Obiit Galfridus Eboracensis.*

[4] *etiam*] from A.; om. MS.

[5] *Sublato*, A.; *Sublata*, MS.

comites et barones, et apprehenso puero Henrico filio regis Johannis qui nondum ætatis suæ ixm annum compleverat, statuit eum in medio eorum et dixit, "Ecce rex vester." Adjecitque, "Carissimi mei, etsi "patrem istius propter mala ejus opera persecuti "sumus, et juste, iste tamen puer parvulus et "innocens est ab operibus patris. Verumque peccatum "et culpa suos ligare debent actores, et in verbo "domini, filius non portabit iniquitatem patris. "Ignoscendum est parvulo isti et teneræ compati- "endum ætati. Nunc[1] autem quia filius regis est et "futurus dominus noster regnique successor, venite, "et constituamus eum nobis in regem et ejiciamus a "terra nostra[2] Lodowicum filium regis Franciæ et "gentem suam, auferamusque opprobrium terræ nostræ "et dirumpamus jugum servitutis iniquæ." Ad hæc comes Gloucestriæ. "Et quomodo poterimus hæc "facere? Vocavimus enim eum et fidelitatem ei "fecimus." Cui ille, "Possumus," inquit, "et debemus, "quoniam fidelitatibus nostris abusus est, vocavimus "enim eum et volumus eum præfecisse, sed in super- "biam jam erectus sprevit et despexit nos, et nisi[3] "dimiserimus eum sic subvertet et terram nostram, "nos erimusque quasi opprobrium hominum et ab- "jectio plebis suæ." Ad hæc quasi divinitus inspirati conclamabant omnes, "Fiat sic, fiat rex, fiat rex." Statueruntque diem coronationis suæ diem sanctorum[4] apostolorum Simonis et Judæ. Quo die apud[5] Gloverniam coronatus est et in regem consecratus astante archiepiscopo Cantuariensi Stephano per manum Galli apostolicæ sedis legati. Cujus consilio et admonitione

Speech of the earl marshal about the succession.

The son should not bear the iniquity of the father.

Twys. col. 2427.

"Let us make prince Henry king, and drive the French away."

The question of the earl of Gloucester.

The whole assembly favours the new king.

He is crowned.

[1] *Nunc*, A.; *Nec*, MS.

[2] *nostraque opprobrium*, MS., wrongly.

[3] *nisi*] si, MS. and A.

[4] *sanctorum*] *diemque*, MS. et A. There appears to have been an abbreviation in the original for *sanctorum*, which the scribes have taken for *que*.

[5] *apud Gloverniam*] written above the line in A.

idem rex cruce signatus est in festo omnium sanctorum eodem anno scilicet MCCXVI.

A.D. 1216.

Mox[1] igitur in festo apostolorum Simonis et Judæ Henricus filius Johannis puer novem annorum in regem erigitur, viribus et industria Gualoni[2] legati papæ, Wyntoniensis episcopi, comitum de Penbroke et Cestriæ.

Cistrensis, c. 34. Higd. viii. 196, 198.

The coronation at Gloucester, for Westminster was in the hands of the French.

Anno domini MCCXVI. vj. kalendarum Novembris devotus dei cultor illustris Henricus rex apud Gloverniam coronatus est quoniam Westmonasterium ubi locus est ex consuetudine regiæ coronationi deputatus et consecrationi, tunc ab inimicis suis fuit obsessum; sed in anno quarto sequenti apud Westmonasterium est iterum coronatus.

Leycestrensis.

[CAP. XVI.][3]

[4]Nunc statim amici novi regis congregato ex universis provinciis exercitu copioso occurrerent Lodowyco et baronibus qui cum eo erant apud Lyncolniam[5] in anno sequenti, et commisso ibidem gravi prælio cæsi sunt multi ex parte Lodowyci, et magnatorum plures capti sunt, fugientibus cæteris qui per velociorem fugam se salvare poterant. Captusque est Lodowycus filius regis Franciæ cum multa fecisset mala, vastassetque plurima usque Lyncolniam, et tunc adimpletum est verbum patris sui, quod nunciis ejusdem filii jam dudum dixerat. Cum enim

Great battle at Lincoln.

Capture of Louis.

---

[1] *Mox igitur . . . . iterum coronatus*] This passage was omitted by the scribe in A., and put afterwards at the foot of the page.

[2] *Gualoni*] om. Higd.

[3] The chapter is not marked in either MS., but both have an illuminated letter here, though not followed by any larger characters.

[4] This letter completes the surname of the writer, CNITTHON.

[5] Here on both margins is *Triumpharunt apud Lyncolniam et ejecti sunt Franci.*

quæsisset a nunciis, ubi filius ejus esset in Anglia. Responderunt, "Apud Stanfordiam." Et ille, "Nun-" quid habet castrum Dovorniæ?"[1] At illi, "Non." Et intulit rex, "Per brachium sancti Jacobi non habet "filius meus unum terræ pedem in Anglia."

Et tandem sedato furore ait idem Lodowycus, "Domini carissimi, ab initio in terram vestram non "veni gratis, sed vocastis me, nunc autem si corpore "meo abusi fueritis ut morti tradatur, dicetur de vobis, "quia seduxistis me. Sed facite mecum rogo miseri-" cordiam vestram, et cum salvo conductu dimittite me "ut revertar, faciamque vobis juramentum quod nun-" quam terram hanc ingrediar, nec vobis nec alicui "vestrum umquam molestus existam." At illi adquieverunt ei, et accepto juramento, usque ad mare conduxerunt. Reversusque est in terram strenuitatem Anglicanæ militiæ sic expertus. Rex vero novus qui patri barbato impubes successit præventus est a deo in benedictionibus dulcedinis a teneris innocentiæ suæ annis, superni regis amorem fervoremque concepit in tota vita, titulo humilitatis et innocentiæ, puritate conscientiæ, morum suavitate et gravitate sic excellit, ut inter prædecessores suos quibus solo nomine regio congruebat, quasi sanctus et inter homines imperabat, et terrenus quidem angelus videretur.

His appeal to the nobles.

He promises never to come again into England, and is sent home.

Twys. col. 2428.

Character of king Henry.

An angel on earth.

In primordiis istius novi regis erat quidam tyrannus ex Hispania cognomine Monachus. Hic cum multas exegisset[2] prædas, multaque loca suo subjugasset imperio, tandem anhelavit ad regnum Angliæ conquirendum.[3] Cumque quæsisset a suis, qualis esset terra et quis rex; respondissentque ei, "Terra quidem optima, "et ejus rex puer parvulus." Confestim subintulit,

Of Eustace le Moine and his descent on England.

---

[1] In MS. this word looks like *Douune*.

[2] *exegisset*, A.; *exegesset*, MS.

[3] *conquirendum*, A.; *conquerendum*, MS.

"Dignius est quidem puerum regi quam regere, quo- "modo regere potest cui necesse regi est? Eamus "igitur et deponamus eum." Statimque magna classe congregata cum immenso apparatu et exercitu Angliam appetiit, et cum esset in mari adhuc longe a terra, cognoscerentque marinarii de portibus adventum ejus, et timuissent eum eo quod mala prædicabantur de hoc homine, dixerunt inter se, si applicuerit[1] tyrannus iste, vastabit omnia, eo quod terra non est præmunita, et longe distat a nobis rex cum auxilio suo. Ponamus igitur in manibus nostris animas nostras, et aggrediamur eos dum adhuc in mari sunt, quoniam virtus eorum misera, et veniet nobis auxilium de excelso. Et intulit unus cujus edicto cæteri favebant: "Estne "vestrum aliquis qui hodie pro Anglia mori paratus "est?" Et ait unus, "Ecce ego." "Tolle," inquit, "tecum securim, et si videris nos cum navi tyranni "congredi, statim navis ipsius malum[2] ascende, et "vexillum quod in altum erigitur deprime, ut sic dis- "pergantur et pereant cæteræ naves dum ducem non "habeant neque præcessorem." Festinanter itaque conscenderunt naves suas, et laxatis ad ventum velis cum immenso impetu irruerunt in hostes, tradiditque dominus eos in manus eorum, et multis subversis et peremptis reversi sunt cum gaudio et præda magna, et salvatus est puer per ipsum regnantem in secula. Unde fertur ipsum novum regem dum die quadam coram altari beatæ virginis et filii sui regis assisteret, tale verbum protulisse, "Rogo te puerum regem ut "me regem puerum de cætero regas et defendas."

Of the terror caused by his approach.

The English ships go out against him.

The English ready to die for their country.

They attack the foreign ships and defeat them.

Of the young king's thankfulness.

A.D. 1219. Anno domini MCCXIX. et regni regis Henrici iv. a Christianis[3] nostris capta est Damiata civitas validis-

Capture of Damietta.

---

[1] *applicuerit*, A.; *placuerit*, MS.

[2] *malum*, A.; *malus*, MS.

[3] Here in marg. of MS. is *Quomodo Christiani in terram sanctam profecti et quæ fecerunt*, and there are some traces of the words on the burnt margin of A.

sima et diu obsessa, mense scilicet Novembris. In qua repertus est ingens auri et argenti thesaurus et armorum copia et ferri abundantia[1] magna, factusque est in castris Saracenorum horror et confusio et amara mentium conturbatio. In populo quidem dei lætitia magna, sed brevis quidem; nam in superbiam erecti gratia dei abusi sunt, et ideo peccatis exigentibus conversa est lætitia in luctum, et organa eorum in voces flentium, dum enim exirent incaute ad obsidendum[2] civitatem Thaer, inundatæ sunt aquæ fluminis et creverunt in immensum, ita quod reverti non poterant, cum sibi deficerent necessaria. Propter quod in mortis articulo positi pacem qualem poterant adepti sunt; inierunt enim cum hostibus treugas septennales et Damiatam reddiderunt. Captivis etiam utrinque liberatis, et sancta crux ut aiunt Christianis liberatur. Eodem[3] anno beatus Thomas Cantuariensis translatus est[4] nonis scilicet Julii[5] et sanctus Hugo Lyncolnensis episcopus canonizatus est. Wallenses rebellarunt.

It was, however, but a short joy,

for the Christians were defeated, and obliged to give up the place.

Translation of St. Thomas of Canterbury.

Twys. col. 2429.

Iste[6] Henricus filius Johannis vocatus est Henricus iij. in chronicis et cartis, et in omnibus aliis scriptis,[7] non causa nominis quia nomine quartus rex Henricus fuit, sed causa dignitatis regalis, et regnabilis, et dominatione regnandi. Nam si primus Henricus filius[8] imperatricis, et rex Henricus filius ejusdem regis Henrici qui vocatus est Henricus rex junior qui coronatus est vivente patre, tunc iste Henricus filius Johannis esset quartus in numero: sed quia ille Henricus rex junior moriebatur ante patrem

Why Henry was called Henry III.

Of the other Henries.

---

1 *habundantia*, MSS.

2 *obsedendum*, MS.

3 *eo* added after *Eodem* in MS.

4 *est*] from A.; om. MS.

5 *Julii*] The word is badly written in both MSS. *Jchij* is nearly the form of it.

6 Here on both margins is *Quare vocatur Henricus tertius.*

7 *scriptis*, A.; *scripturis*, MS.

8 In MS. *a* is written after *filius*, and stands above the line in A., but appears to be an error.

suum, et non regnavit, ea de causa[1] respectu eorum qui regnaverunt ita dictus est Henricus tertius, et coronatus est apud Gloverniam in festo apostolorum Simonis et Judæ a Gualone legato de consilio procerum regni qui semper tenerunt cum patre suo Johanne, scilicet Ranulfus comes Cestriæ, Willelmus Marescallus comes de Penbrok, sed Willelmus de la Bruer comes de Ferariis, Henricus de Manle, isti et multi alii quasi omnes tenuerunt cum Lodowyco, ut supra patet; sed ad monitionem Gualonis legati omnes magnates regni juraverunt fidelitatem novo regi Henrico. Iste Gualo legatus excommunicavit omnes barones qui tenuerunt cum Lodowyco, et ipsum Lodowycum sub sententia innodavit. Interim gentes Lodowyci tenuerunt Lyncolniam, sed populus novi regis cum potestate venerunt et forte bellum inierunt cum baronibus qui inibi fuerunt, et vicerunt eos; et comes Perches fuit occisus, et barones devicti, et plures ex illis capti, scilicet Seirus de Aquitania, comes Wincestriæ, Humfridus de Boun comes Herfordiæ, Robertus Fitz-Walter et multi alii qui movebant guerram contra regem. Statim post hæc ordinatum est per consilium regis, quod omnes capti de una parte et alia hinc inde liberarentur quieti. Et Lodowycus pro dampnis et expensis haberet mille marcas, ea conditione quod terram Angliæ exiret deinceps non rediturus et sic guerra finivit; et omnes tam de una parte quam de altera[2] a legato Gualone fuerunt absoluti. Statim post hæc omnes alienigenæ ejecti erant de Anglia, et omnia castella quæ rex Johannes donaverat et tradiderat in custodiam alienigenarum fuerunt reseisita[3] in manu

Of those nobles who sided with the king, and those who supported the French.

The French party hold Lincoln,

but are defeated.

Settlement of the kingdom.

Departure of all foreigners.

---

[1] *causa*] Here MS. has *causarum* and omits *respectu*. In A. *causa* is followed by *rū*, the abbreviation for *respectu*. Hence the mistake in MS. Such errors make it very probable that MS was copied from A.

[2] Both MSS. read *alia*.

[3] *reseisita*] Both MSS. have *recensita*.

regis. Deinde rex Henricus perrexit cum grandi potestate ad obsidendum [1] castrum de Bedeforde quod Faulco de Brent bene instauraverat et tenuit de dono regis Johannis. Et statim cepit rex castellum, et pendebat omnes qui inibi inventi fuerunt octoginta homines. Et statim post hæc iste Falco inventus est apud Coventriam in ecclesia, et ibi abjuravit terram Angliæ. Post hæc rex Henricus concessit magnatibus terræ Angliæ duas cartas, unam de foresta et aliam de libertatibus; ob quam causam communes regni concesserunt quindecimam partem omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, monachique Cisterciensis ordinis pro habenda regis benevolentia et gaudere suis libertatibus dederunt regi infra spatium unius anni v. millia marcarum argenti. Iste Henricus sustinuit grandes guerras in Vasconia bina vice, unde prima guerra mota est per Bernardum de Bleynes, quæ quidem guerra finita est per Johannem Vaus [2] et Johannem de Vessy illo tempore. Secunda guerra cœpit per Dascinum [3] de Bearne, quæ quidem finivit guerra per Simonem de Monte Forti comitem.

Bedford occupied by Faulco de Brent.

He is defeated and taken at Coventry.

Charters granted by Henry III.

Of the two wars of this king in Gascony.

Cistrensis.

Twys. col. 2430.

Higd. viii. 198–242.

Nam Ranulfus comes Cestriæ mox cepit Lyncolniam contra Lodowycum, occisis in eo plurimis Francigenis. Unde Lodowycus videns partem suam debilitari, accepta pecunia pro resignatione munitionum quas tenuit, absolutione a legato papæ accepta, Franciam rediit. De hiis autem qui Lodowyco adhæserunt laici non sunt exhæredati, sed clerici pro quantita culpæ aut sunt beneficiis privati, aut ad curiam pro absolutione transmissi. Ranulfus comes Cestriæ postquam concordatus est cum Lewlyno principe Walliæ profectus est Ierosolymam, et capta est Damieta a Christianis.

Hoc anno convenerunt primo abbates nigri [ordinis] [4] apud Oxoniam ad tractandum de ordine. Rex Henricus incepit novum opus apud Westmonasterium. Et Ranulfus comes Ces-

[1] *obsedendum*, MS.

[2] *Vaus et Johannem*] from A.; om. MS.

[3] The MSS. both give the name in this form. The person meant is *Gaston de Biern*.

[4] Added from some MSS. of Higd.

triæ rediens de Terra sancta ædificavit castra de Cartheleye,[1] de Boston, et abbathiam de Dewlencros[2] albi ordinis; ad quorum sumptus castrorum cepit tallagium per totam terram suam. [3] Facta est translatio beati Thomæ martyris per Stephanum archiepiscopum, qui durante solempnitate exhibuit cuicunque petenti fenum et præbendam a Londonia usque ad Cantuariam per viam itineranti. Fecit etiam per totum diem translationis vinum jugiter in canalibus per varia urbis loca distillare; unde et expensas quas Stephanus in hac solemnitate exhibuit quartus ejus successor Bonifacius vix persolvit.

Alexander rex Scotiæ duxit in uxorem Johannam regis Henrici sororem. In[4] die sancti Lucæ evangelistæ irruit ventus a septentrione quatiens domos, pomaria, nemora, turres ecclesiarum; visi suntque[5] dracones ignei et maligni spiritus in turbine volitare. In consilio episcoporum apud Oxoniam comprehensus est quidam habens in corpore suo vulnera dominicæ crucifixionis, dicens se esse Jesum; qui judicio ecclesiæ tradebatur puniendus, et crucifixus est apud Abburbury.

Johannes filius David comitis de Scotia duxit uxorem[6] filiam Lewlini principis Walliæ tanquam pro finali concordia inter ipsum Lewlinum et avunculum suum Ranulfum comitem Cestriæ.

Johannes rex Ierosolymorum venit in Angliam pro succursu Terræ sanctæ. Magnates Angliæ concesserunt regi Henrico wardas hæredum et terrarum suarum, quod fuit initium multorum malorum in Angliæ. Et cito post hæc rex Henricus cepit quintamdecimam[7] per totam Angliam.

Hoc anno primum venerunt fratres Minores in Angliam, biennio ante obitum Francisci.

Gregorius ix. post Honorium sedit papa annis xiiij. Hic roboravit sententiam excommunicationis contra Fredericum imperatorem, iccirco imperator comprehendit multos prælatos et duos cardinales qui ad concilium contenderant.[8] Hic papa fecit fratrem Raymundum compilare v. libros Decre-

---

1 *Charteley*, Higd.
2 *Deulecress*, Higd.
3 *Hoc etiam anno* added in Higd.
4 *In*] om. Higd.
5 *visique sunt*, Higd.
6 *in uxorem*, Higd.
7 *quintum decimum denarium*, Higd.
8 *tetenderant*, Higd.

talium ex pluribus epistolis et decretalibus constitutionibus excerptos. Iste quoque papa per imperatorem aliquando in urbe obsessus, vidensque Romanos pecunia imperatoris corruptos, accepit in manibus capita apostolorum Petri et Pauli, fecit processionem a Lateranensi ecclesia usque ad ecclesiam sancti Petri; sicque animos Romanorum emollivit, unde imperator sibi timens, longius discessit.

Stephanus Cantuariensis archiepiscopus obiit, qui Biblia apud Parisium quotavit, libros Regum exposuit, vitam regis Ricardi dictavit, multaque alia industriæ suæ opera posteris reliquit; cui successit magnus ecclesiæ Lincolniensis decanus magister Ricardus.[1] [2] Obiit Willelmus Alvernensis egregie literatus, qui primo fuit cancellarius, deinde Parisiensis episcopus. Hic multa insignia literaturæ suæ opera reliquit, videlicet, De sacramentis, Cur deus homo, De fide et legibus, De universo corporali et spirituali. Gregorius[3] cepit decimas ecclesiarum. Celebrante episcopo Londoniensi in ecclesia sancti Pauli facta est tanta nubium densitas, solis obscuritas cum tonitruo et fulgure ac fœtore intolerabili, ut populus exiret, relicto episcopo cum suo ministro.

Twys. col. 2431.

Hoc anno rex Henricus concessit Angligenis multas libertates, sed accepit ab eis quintam decimam partem bonorum suorum, ut recuperaret partes transmarinas quas rex Franciæ occupaverat tempore regis Johannis, unde cum valida manu transnavigans parum profecit.

Willelmus de Brews[4] inculpatus pro uxore Lewlini principis Walliæ incarceratur, suspenditur, unde magna discordia inter regem et Lewlinum orta est. Ranulfus comes Cestriæ, Lyncolniæ et Huntyngdoniæ obiit apud Wallynforde, et sepultus est apud Cestriam in capitulo monachorum cum progenitoribus suis, cui successit Johannes Scoticus filius sororis suæ. Iste nempe Ranulfus sine liberis decedens quatuor habuit sorores, quarum senior Matilda nupsit David comiti Huntyngdoniæ, qui post factus est rex Scotiæ, de quibus processit Johannes iste. Secunda Mabilia nupsit comiti de Arundell. Tertia Agnes nupsit comiti Derbyæ Willelmo de Ferariis. Quarta Hawysia nupsit comiti Wyntoniensi Roberto Quinci. Rex Henricus statuit hospitale

[1] *de Wethirsheved* added here in one MS. of Higd.

[2] *Hoc etiam anno*, add. Higd.

[3] *papa*, add. Higd.

[4] *Brewes*, Higd.

sancti Johannis extra portam Oxoniæ, ponens primum lapidem.

Defuncto dudum Ricardo Cantuariensi archiepiscopo successit sanctus [1] Edmundus Abendoniensis tunc Salisburiensis thesaurarius; qui sub octavo præsulatus sui anno obiit in transmarinis partibus, et sepultus est apud Pontiniacum in Burgundia, ac postmodum [2] septimo anno translatus est favente papa Innocentio quarto.

Fredericus imperator duxit in uxorem Isabellam sororem regis Henrici. Quo anno Judæi adducti sunt coram rege apud Westmonasterium, pro eo quod puerum quemdam apud Norwycum [3] absconderant, et post circumcisionem puerum eum crucifixisse proposuerant.

Rex Henricus desponsavit Alienoram filiam comitis Provinciæ. Johannes Scoticus comes Cestriæ et Huntyngdoniæ obiit sine liberis apud Darenhale vij. idus Junii, et sepultus est Cestriæ.[4] Verum quia terra sua gaudebat regali prærogativa, comitatus ejus ad manus regis devenit, datis aliis terris hæredibus sororibus suis in compensationem, ne tam præclara dominatio inter colos feminarum dividi contingeret. Habuit nempe iste Johannes quatuor sorores, scilicet Margaretam, quæ nubens Alano de Glewy [5] genuit Darnergoil [6] puellam, de qua nupta Johanni de Baillol processit Johannes Baillol rex Scotiæ. Altera soror Isabella, nupsit Roberto de Bruz. Tertia soror Matilda obiit sine liberis. Quarto soror Alda nupsit Henrico de Hastinges.

Eo quoque anno venit Ottobonus legatus in Angliam qui statuit multa salubria ad ecclesiæ utilitatem. Quo per Oxoniam transeunte magnus conflictus factus est inter scholares et quosdam de familia [7] sua, ita ut uno suorum interfecto, ipse Ottobonus [8] in turri ecclesiæ de Osneye [9] usque ad vesperam obsessus sit, et vix per multos de regiis ministris ab Abendonia venientes liberari posset; idcirco usque ad [10] Walingforde adductus malefactores illos excom- Twys. col. 2432.

[1] Here on the margin of both MSS. is *Sanctus Edmundus Cantuariensis.*

[2] *sub*, add. Higd.

[3] *Norwycum*, Higd.; *Northwycum*, MS.

[4] *apud Cestriam*, Higd.

[5] *Galeway*, Higd.

[6] *Devergoil*, Higd.

[7] *familia sua*] suis, Higd.

[8] Here on both margins is *Ottobonus legatus.*

[9] *Oseney*, Higd.

[10] *ad*] om. Higd.

municavit, studium Universitatis suspendit, donec abbas et canonici de Osneya[1] una cum magistris Oxoniæ regentibus discalciati et discincti per medium Londoniæ incedentes, apud hospitium legati veniam vix haberent.

Eodem anno quidam pseudoclericus infatuatum se similans secreta regiæ curiæ exploravit, cameram regis Henrici apud Wodstoke per fenestram ingressus est ut regem interficeret; sed ad clamorem cujusdam sanctæ mulieris interceptus est, et apud Coventreiam distractus.[2]

Natus est Edwardus[3] primogenitus regis Henrici apud Westmonasterium, quem baptizavit Ottobonus[4] legatus et confirmavit Edmundus archiepiscopus. Gens Tartarorum subactis orientalibus provinciis in duo se agmina diviserunt, quarum una pars Hungariam et Pannoniam ita attrivit, ut viri terræ illius carnes filiorum suorum comederent.

Celestinus iiij. post Gregorium ix. sedit papa mense uno, et vacavit sedes per annum; post quem successit Innocentius iiij. qui sedit annis xj. mensibus vj. Allata est in Franciam spinea corona salvatoris. Ottobonus recedens ab Anglia captus est in mari ab hominibus imperatoris. Rex Henricus apud Cestriam intravit Walliam, et apud Rutelan[5] David venit ad eum.

Hoc anno obiit sanctus Edmundus apud Pontiniacum, cui successit in archiepiscopatum Bonifacius. Hic itaque Edmundus apud Abyndoniam juxta Oxoniam oriundus, parentes habuit religiosos, videlicet patrem Edwardum cognomento Divitem, qui de consensu conjugis apud Ewysham[6] vitam duxit regularem: et matrem Matildam, quæ cilicio et lorica jugiter usa in carne contra carnem militavit. Natus igitur Edmundus ab omni contagione infantili mundus, per totum diem sancti Edmundi regis et martyris quo prodiit in lucem a mane usque ad vesperam jacuit quasi exanimis, ita quod astantes eum sepulturæ demandassent, nisi consilium matris obstitisset. Vocatus est autem Edmundus quod sonat felicem et mundum, eo quod die sancti Edmundi natus sit, et quia dum mater ex eo gravida ad tumbam sancti Edmundi peregrina exoraret, vitalis spiritus primitias in eo deprehendit. Hic sensus suos

---

[1] *Oseneya*, Higd.

[2] *et suspensus*, add. Higd.

[3] Here on both margins is *Edwardus natus est.*

[4] *Otho*, Higd.

[5] *Ruthelan*, Higd., and inserts *princeps* before *David.*

[6] *Evesham*, Higd.

ab initio per spiritualia vitæ exercitia assuefecit in boni studium, ut prævalente postmodum inolita consuetudine vitaret velut naturaliter omne malum. Sed quamvis singulis virtutum floribus coruscaret, incorruptionem tamen quæ proximum facit deo præelegit. In cujus signum beatæ virgini se devovit; ad matris consilium cilicio usus, per sextas ferias pane et aqua jejunavit; diebus Dominicis et festivis antequam comederet, Psalterium ex integro dicere consuevit: in primis itaque annis dum grammaticæ intenderet, capitis dolore ita acriter vexatus est, ut in literis deinceps proficere desperaret. Cui mater ait, "Fili, arbitror,[1] laica et inordinata quam gestas "tonsura doloris tui est causa," unde et postmodum clericaliter attonsus doloris incommodo caruit. Dum etiam in prato quodam Oxoniæ vicino spatiandi causa seorsum iret, apparuit ei puer speciosus, sic inquiens, "Salve, dilecte mi, miror Twys. col. 2483.
"quod me non agnoscis, præsertim cum ad latus tuum in "scholis et alibi jugiter assistam; quod igitur videris in facie "mea scriptum hoc fronti tuæ singulis noctibus inprime." Erat autem scriptum, "Jesus Nazarenus rex Judæorum." Extunc didicit dominicæ passionis memoriam jugiter recolere, quam dum semel ob futuram lectionem prætermitteret, irrumpente aurora antiquus hostis ne se signare posset utramque sibi manum alligavit, sed ipso in spiritu orante decidit hostis ab eo inter parietem et lectum; quem dum per aspersionem sanguinis Christi adjurasset ut sibi diceret per quid plus arceri posset, respondit, "Per illud[2] quod modo nominasti." Alia vice dum hanc orationem, O bona[3] et intemerata, dicere omisisset, beatus Johannes Evangelista in sompnis apparens comminatus est eum cum ferula percutere: at quia[4] teste Scriptura qui modica contemnit paulatim decidit, ipse de venialibus per confessionem cotidie se purgavit. Instigante tandem antiquo hoste, filia hospitæ suæ non solum signis et nutibus sed etiam verbis beatum Edmundum ausa est ad illicita attemptare, nec destitit donec ad cameram beati viri veniens exspoliata flagellaretur, et sic pruritum omnem deponeret. Et cum hostis per puellam non proficeret, aggreditur Edmundum per matronam, cujus munuscula dum sine mariti conscientia recipere noluisset, verecundatam sic

[1] *ut arbitror*, Higd.
[2] *illud*] id, Higd.
[3] *bona*] beata, Higd.
[4] *at quia*] from Higd.; *atque*, MS.

delusit. At quamvis in sacris non fuisset promotus, factus tamen magister in artibus cotidie missam audire, horas dicere antequam legeret, consuevit, quod et scholaribus suis profuit dum eos missas sic audire edocuit. Pecuniam a scolaribus acceptam in fenestra posuit, dicens, "Pulvis pul-"veri, cinis cineri;" quæ sæpe a sociis joco, vel a furibus clanculo asportabatur. Tandem cum arithmeticam legeret, apparuit ei mater sua in sompnis dudum mortua, inquirens et sciscitans, quæ essent illæ figuræ quibus intendebat. Quo respondente talia et talia, illa depingit in manu ejus dextra tres circulos, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum continentes. "His," inquit, "fili, de cætero intende figuris." Raro in ecclesia sedit, sed aut stans, aut genua flectens exoravit. In tribus specialiter enituit, nam erat prædicator egregius; disputator acerrimus; lector pius. Nam in fallaciarum animadversione fuit circumspectus, in solvendis quæstionibus oculatus, in legendo ædificativus. Præ nimia abstinentia pilis capitis et barbæ decidentibus labia ejus fissa videbantur; grossis utens cibariis omni feria secunda et quarta, et in Septuagesima a carnibus abstinebat. Pridie qua celebravit et ipso celebrationis die carnes non gustavit; unde nonnunquam mensis integer pertransiit quo carnes non comedit. Raro comedit bis in die. Electuaria et medicinalia non curabat. In genubus ex frequenti geniculatione callos habebat. Per singulos dies tria dixit horarum paria: de die, de Domina, de sancto Spiritu cum officio defunctorum. Post primum sompnum de nocte surgens synaxim dicebat. Si quando detractionis verbum in medium venit, mutato statim themate ad materiam transiit saniorem. Nullum beneficium curatum nisi unicum voluit tenere; largas expensas fecit ne avarus diceretur. [1]Ventulationibus causarum interesse noluit.[1] Curiales seculares ad mensam admisit ut eos deo lucrifaceret. Officinas suas nusquam visitavit. Compotum de ministris
Twys. col. 2434. non audivit. Plus semper expendit quam habuit. A famulis suis carnis munditiam adeo exegit, ut ex pacto præscripto quandocunque ad lubrica laberentur accepta mercede recederent. Decimas, oblationes et peccatorum redemptiones in pios duntaxat usus expendebat. Ante se imaginem virginis et in circuitu suo mysterium redemptionis nostræ habebat

[1] This sentence is omitted in many MSS. of Higden.

depictum. Sic igitur[1] de codice procedebat lectio, ad yconiam ducebat oratio,[2] de utroque respondebat devotio. Comestionis, dormitionis, equitationis tempora quibus studio nequivit insistere deperdita judicavit. Quotiens bibliam suam aperuit osculo honoravit. Commissa sibi crucis legatione procurationes concessas non sumpsit, propriis stipendiis contra morem militavit. Prædicans[3] apud Oxoniam, Gloverniam, Wygorniam, imbres super populum irruentes precibus avertit. Contigit eo in studio suo dormitante candelam super bibliam cadere et ardere, set eo evigilante et suspirante nullam ustulam apparere. Similiter tres cruces super anthracem quem in pede habuit cum penna sua fecit, et continuo aposthema evanuit. Ejus cilicia inveterata igni tradita comburi non poterant, nec in ciliciis ejus aut cæteris vestibus vix unquam vermis reperiri potuit. Missis aliquando de Cantuaria ad[4] Sarisbiriam nunciis pro Edmundo ipsius loci thesaurario in archiepiscopum promovendo, ait ad eos decanus, "Bene veneritis et male veneritis; bene quidem, quod nostræ ecclesiæ honorem facitis; sed male, quia thesaurum nostrum in[5] thesaurario aufertis." Calciamenta propria sibi detrahere non erubuit. Cuicunque sibi[6] confiteri volenti de equo descendens audientiam præbuit, nulla aeris intemperie aut hospitii propinquitate retardatus; instar olivæ quæ sibimet[7] retinet corticis amaritudinem et cæteris fundit liquoris dulcedinem: sic ipse sibimet erat durus, cæteris compatiens et benignus. Pectus suum frequenter tutudit, genua terræ collisit, ita ut clerici in cellariis sub ipso pausantes vix dormire possent. Sexum femineum ob honorem beatæ virginis semper honoravit, nec tamen per hoc maculam incurrit; immo cum a quodam familiari suo ex hoc reprehenderetur quod cum quadam pulcra matrona tam frequenter loqueretur, respondisse fertur. "Vidistine quam speciosa fuit illa? sæpius "mihi fateor assedit, nunquam tamen plus de illa quam de "muro temptatus extiti. Quinetiam si omnia quæ in hoc "peccati genere commisi in fronte mea depingerentur, non "erubescerem." Munerum acceptores detestabatur, dicens

---

[1] *igitur*] ergo, Higd.

[2] *oratio*] from Higd.; *ratio*, MS.

[3] At this place on both margins is *De Sancto Edmundo.*

[4] *ad*] apud, Higd.

[5] *in*] cum, Higd.

[6] *sibi*] obiter, Higd.

[7] *sibimet*] sibi, Higd.

Gallice, "Inter *prendre* et *pendre* unica duntaxat distat iota." Instigante tandem diabolo rex Henricus una cum capitulo Cantuariensi contra ipsum rebellavit, sub quo turbine multa dissimulavit, persecutores suos ad oscula et alias familiaritates admisit; et cum amici sui dicerent, hanc nimiam mansuetudinem aliis exemplum præbere consimiliter insurgendi, ita respondit, "Inundationes maris quasi lac sugere "debemus, et cum præcursore domini comedere mel silvestre "in deserto mundi. Soli quippe deo servanda est potentia "vindicandi, de alienis defectibus nolo mihi dispendium pro-"pagare." Convocato denuo prælatorum cœtu, inquirit quomodo ecclesiam jam ancillatam relevare possit. Decernitur, regem cum cæteris rebellibus admonendos fore, et si non corrigerentur severitatem ecclesiasticæ censuræ non dormire. Paret vir sanctus, regem adiit; rex petit deliberationem super his haberi./ Expectat ille, sed nil profuit, qua de
Twys. col. 2435. causa soli regi deferendo, in cæteros rebelles sententia fulminatur. At cum nec his compungerentur transgressores, cedendum magis censuit maliciis quam inservire litigiis. Consideravit nempe si totam severitatem expenderet, forsan legatus papæ qui tunc aderat in irritum duceret, regemque ad deteriora provocaret: si vero[1] archiepiscopus præsens existens eorum errata non corrigeret, videretur ea per quandam dissimulationis tollerantiam approbare; propterea præelegit corpore se ad tempus absentare, ut ipso facto cordis ostenderet amaritudinem, et ipsorum detestaretur malitiam. Igitur ingravescente ejus ultimo morbo secessit a Pontiniaco usque Soysi,[2] promittens illis quod die sancti[3] Edmundi reverteretur. Allata sibi eucharistia dixit, "Tu "es domine quem amavi, in quem credidi, quem prædicavi, "præter quem aliud non quæsivi." Sic sumpto viatico dixit, "Homines dicunt quod ludus[4] vadit in ventrem, et[5] ego dico "quod vadit in mentem," inde lavans vulnera imaginis crucifixi et deosculans, dixit, "Haurietis aquas in gaudio de "fonte Salvatoris."

Innocencius quartus[6] fuit papa post Celestinum annis xij. mensibus vj. qui vacuas cardinalium sedes honestis Cap. 36

---

[1] Higden inserts *ipse* before *archiepiscopus*.

[2] *Soisy*, Higd.

[3] *martyris* inserted by Higd. before *Edmundi*.

[4] *ludus*] from Higd.; *lupus*, MS.

[5] *et*] sed, Higd.

[6] *quartus*] from Higd.; *secundus*, MS.

replevit personis. Fratrem Hugonem de ordine Prædicatorum instituit cardinalem, qui totam bibliam postillavit, et magnas super bibliam concordias[1] compilavit. Iste papa apud Lugdunum Galliæ concilium celebravit, in quo sanctum Edmundum septimo defunctionis suæ anno canonizavit, rebellem imperatorem Fredericum deponendum decrevit. Apud Tholetum Hispaniæ dum quidam Judæus in horto[2] suo pro vinea amplianda foderet, lapidem reperit[3] ex omni parte integrum, in cujus medio invenit librum[4] ad quantitatem psalterii cum foliis ligneis Hebraice, Græce, Latine conscriptum de triplici mundo ab Adam usque ad Antichristum loquentem, proprietates hominum exprimentem, principiumque tertii mundi in Christo ponentem, in hunc modum: "In tertio mundo filius dei nascetur ex virgine Maria, "qui pro salute hominum mortem patietur." Hæc legens Judæus statim baptizatus est.

Tanta fuit caristia in Anglia ut summa bladi pro xij. solidis venderetur. Quo[5] anno beatus Edmundus[6] translatus est, et Fredericus imperator excommunicatus obiit in Apulia,[7] post quem Mamfridus[8] filius ejus naturalis regnum et thesauros Siciliæ invadit, donec Carolus frater regis Franciæ ipsum vita et regno privaret.[9] Mortuo tandem Frederico prædicto Innocentius papa procuravit electores imperii principes[10] Alemaniæ ut plures eligerent; unde duce Thuringiæ et comite Holandiæ electis sed cito post obeuntibus, quidam elegerunt Ricardum fratrem regis Angliæ ducemque Cornubiæ; quod quidem schisma sub magnis sumptibus multis duravit annis. Hoc anno apud Londoniam facta est solennis processio contra[11] sanguinem[12] Christi qui missus est Henrico regi a patriarcha Ierosolymitano iij. idus Octobris. Lodowicus rex Franciæ adiit Terram sanctam, et cepit Damietam, sed anno sequenti captus est a Soldano in bello campestri, et facta est strages Christianorum; in qua occubuit strenuus miles Willelmus longa spata. Venerunt

---

[1] Here on both margins is *Concordiæ super bibliam.*

[2] *orto*, MS.

[3] *reperit*] invenit, Higd.

[4] *invenit*] reperit, Higd.

[5] *Quo*] Hoc, Higd.

[6] Here on both margins is *Sanctus Edmundus canonizatus.*

[7] *in Apulia*] om. Higd.

[8] *Manfredus*, Higd.

[9] *privasset*, Higd.

[10] *principes Alemaniæ*] om. in most MSS. of Higd.

[11] *contra*] versus, Higd.

[12] Here on both margins is *Sanguis Christi venit in Angliam.*

Parisios pastores animalium cruce signati centum quinquaginta millia, per quos universitas multum fuit turbata et clerici[1] necati.[2] Rex Henricus dedit Edwardo primogenito suo Vasconiam, Hiberniam, Walliam et comitatum[3] Cestriæ. Quo anno terra ex nimio fervore æstatis[4] ita enaruit ut nullum fructum fecit, et in fine autumpni tantæ pluviæ inundaverunt, quod[5] terra non potuit statim deglutire, unde mala contigerunt.[5]

Twys. col. 2436.

Hoc anno obiit sanctus Robertus[6] dictus Grosseteste episcopus Lincolniensis vij.[7] idus Octobris, qui in cunctis liberalibus artibus excellenter eruditus, præcipue in Logica[8] et Astrologia plurima comentatus est. Ad Innocentium papam misit epistolam satis tonantem, quæ sic incipit: "Dominus noster Jesus Christus" pro eo quod ecclesias Anglicanas indebitis et insolitis exactionibus gravare videretur, et quia nepotulo suo puero[9] papa contulisset canonicatum cum proxima præbenda[10] vacatura in ecclesia Lincolniensi, quem tamen Robertus admittere noluit,[11] rescribens papæ, se nec velle nec debere tales ad curas animarum admittere, qui se nescirent nec possent[12] regere. Qua de causa[13] ad curiam vocatus et excommunicatus, appellavit a curia Innocentii ad tribunal Christi, unde contigit ut post biennium mortis[14] Roberti, apparuit[15] papæ de nocte quiescenti quidam episcopus pontificalibus indutus, sic inquiens, "Surge "miser, veni ad judicium." Et statim cum baculo pastorali pupugit papam in latere sinistro usque ad cor; unde et lectisternium papæ inventum[16] est mane sanguinolentem,[17] et

---

1 *multi* before *clerici*, add. Higd.

2 *necati*] occisi, Higd.

3 *comitatum Cestriæ*] Cestrishiram, Higd.

4 *æstatis*] om. Higd.

5 *quod . . . contigerunt*] In most MSS. of Higd. the sentence stands, *quas terra absorbere non potuit, unde et plurima incommoda statim postea contigerunt.*

6 Here on both margins, though a good deal destroyed in A., is *Robertus Grosseteste.*

7 *vij.*] viij., Higd.

8 After *Logica* Higd. adds *Ethica.*

9 *puerolo*, Higd.

10 *præbenda*] om. Higd.

11 *noluit*] detrectavit, Higd., who also inserts *ipse* after *Robertus.*

12 *nec possent*] om. Higd.

13 After *causa* Higd. adds *Robertus ipse.*

14 *biennium mortis*] mortem, Higd.

15 *apparuit ipsi papæ de nocte in stratu suo quiescenti*, Higd.

16 *inventum*] repertum, Higd.

17 *sanguinolentem*] cruentatum, Higd.

ipse defunctus. Hac de causa quamvis Robertus perspicuis effulgeret miraculis non est permissus a curia canonizari. Alexander quartus post Innocentium iiij. papa sedit annis vij. mensibus iiij.

Death of Griffin prince of North Wales.

Cum[1] iste Henricus regnasset in Anglia [xxx.][2] annis Griffinus princeps Northwalliæ mortuus est, relinquens post se duos filios Lewlinum et David. Iste Lewlinus in primo ingressu heretagii sui restitit regi Henrico, et homagium ei facere recusavit quod ei debuit; sed rex Henricus ipsum cepit, et ad gravem redemptionem compellebat. Et pro principatu Northwalliæ obligavit se et hæredes suos sub annuo tributo mille marcarum ad coronam Angliæ imperpetuum.

Leycestrensis.

Submission of his successor to king Henry.

Pax est reformata inter Henricum regem et[3] Lewlinum principem Walliæ mediante[4] Ottobono legato apud montem Gomericum sub hac forma: Quod Lewlinus et ejus successores deinceps vocarentur principes, et facerent regibus Angliæ homagium.[5] Et rex Henricus accepit[6] ab eo tria milia marcarum, super quibus rex Angliæ fecit cartam autoritate papali roboratam.

Cistrensis. Higd. viii. 242–250.

Tanta fames invaluit ut in principio autumni summa bladi ad xxiiij.[7] solidos venderetur, pauperibus[8] fame pereuntibus. Rex[9] Henricus ita ditavit quatuor semifratres suos, ut ipsi cæteros proceres parvipenderent,[10] unde in festo Trinitatis convenientes apud Oxoniam Symon de Monte forti comes Leycestriæ, Ricardus de Clare comes Gloverniæ cum aliis magnatibus xij. pares elegerunt, quorum consilio ministros regis mutaverunt, et quatuor fratres[11] regis prædictos de terra ejecerunt, quod[12] fuit occasio belli baronum.

---

1 Before *Cum* in A. *et* is inserted.

2 The number is illegible in both MSS. But xxx. is probably correct, as Llewellyn appears to have succeeded Griffin in 1246.

3 Here on both margins is *Lewlinus vocatur princeps. Prima guerra Walliæ.*

4 *mediante . . . legato*] omitted in most MSS. of Higd.

5 *homagia*, Higd.

6 *accepit*] recepit, Higd.

7 *xxiiij.*] sexdecim, Higd.

8 *pauperibus . . . pereuntibus*] om. Higd.

9 *Hoc anno rex*, Higd.

10 *despicerent*, Higd.

11 *semifratres*, Higd.

12 *quod quidem factum occasio fuit guerræ baronum*, Higd.

Rex Henricus transfretavit, et facta est pudenda concordia cum rege Franciæ, nam remisit ei Normanniam cum cæteris terris transmarinis, ita quod sibi remaneret integraliter Vasconia.[1]

Urbanus quartus post Alexandrum sedit papa annis fere iiij. Hic prius extiterat patriarcha Ierosolymitanus; deinde auxilio cruce signatorum fugavit exercitum Romanorum quem Manfredus in patrimonium sancti Petri intruserat. Hic etiam[2] contulit Carolo fratri regis Franciæ regnum Siciliæ, ita ut[3] Mamfredum inde expelleret. Quod et factum est. Eo tempore apud[4] Theokysbiry quidam Judæus per diem Sabbati cecidit in latrinam, nec permisit se extrahi propter honorem[5] Sabbati sui. Qua de causa Ricardus de Clara comes Gloverniæ non permisit eum extrahi die dominica sequenti[6] propter reverentiam sui Sabbati et sic mortuus est. Cap. 37. Twys. col. 2347.

Hoc anno suborta est[7] discordia[8] inter regem Angliæ Henricum et proceres ejusdem super ordinationibus in parliamento ordinatis,[9] constitutis nec tamen ab ipso rege observatis. Circa nativitatem sancti[10] Johannis Baptistæ proceres Angliæ episcopum Herefordiæ, priorem Wenoloci et quosdam alios prælatos alienigenas in custodia tenuerunt, cæteros vero regi propinquiores ab Anglia fugaverunt, quorum bona sumpserunt;[11] quibus de causis rex Henricus ejecit universitatem cleri[12] de Oxonia. Tandem rex Henricus et barones posuerunt se quoad prædictos articulos in ordinatione regis Franciæ, qui omnes articulos reprobavit. Magnates tamen Angliæ spreto ejus irrationabili decreto perstiterunt in incepto.[13] Convenientes igitur proceres anno[14] gratiæ MCCLXIIII. et regis xlviij. qui per[15] inducias prædictas sustinuerunt apud

---

[1] *terra Vasconiæ*, Higd.

[2] *papa* added after *etiam* in Higd.

[3] *ita ut*] si, Higd.

[4] *Teoksbury*, Higd.

[5] *propter honorem*] ob reverentiam, Higd.

[6] *sequenti*] om. Higd.

[7] *est*] om. Higd.

[8] Here on both margins is *Orta est discordia inter regem et proceres.*

[9] *ordinatis*] om. Higd.

[10] *sancti*] beati, Higd.

[11] *sumpserunt*] occupaverunt, Higd., and the preceding words are not in the same order.

[12] *cleri*] om. Higd.

[13] *incepto*] inceptis, Higd.

[14] *anno . . . xlviij.*] om. Higd.

[15] *per inducias*] providentias, Higd.

Lewes[1] in Suthsexia pridie idus Maii bello commisso ceperunt regem Henricum et fratrem ejus Ricardum ducem Cornubiæ, et Edwardum regis primogenitum cum aliis magnis, et sic regem ad observantias[2] coegerunt. Edwardum per viij. menses apud Hereforde in carcere[3] tenuerunt. Et data est provincia Cestriæ Simoni de Monte forti.[4]

In vigilia[5] Trinitatis Edwardus filius regis evasit de custodia Herefordiæ ope domini Rogeri de Mortuo mari, nam licentiatus fuerat causa solatii unum dextrarium agitare, et sic evasit usque ad monticulum de Dunmor, ubi vexilla prædicti Rogeri fuerunt[6] explicata. Postmodum circa ad vincula sancti Petri commissum est bellum[7] apud Ewesham[8] inter regem et barones, ubi per dolosam subtractionem comitis Glovernisæ qui prius steterat cum Simone de[9] Monte forti, Simon ipse justus cum præclaris personis occubuit. De quo fert fama celebris quod multis post obitum radiavit[10] miraculis, quæ propter metum regium non prodeunt in publicum.

Persons slain at Evesham.

In bello de Ewesham occisus fuit Symon[11] de Monte forti, Henricus filius ejus, Hugo de Spensere, Petrus de Monte [forti],[12] Radulfus Basset de Drayton, et multi alii de magnatibus. Anno sequenti mense Maii quarto die ante festum sancti Dunstani, fuit bellum[13] apud Chesturfeld,[14] contra exhæredatos ubi multi de illis fuerunt occisi. Robertus comes de Ferariis captus, Baldewin de Wake, Johannes de la Haye vix sub magna pœna evaserunt. Leycestrensis.

Battle of Chesterfield.

Interim milites Simonis de[15] Monte forti tenuerunt castrum de Kenelworth[16] per dimidium annum contra exercitum Angliæ.[17] Cistrensis. Higd. viii. 250.

---

[1] Here on both margins is *Bellum de Lewes.*

[2] *illas* after *observantias*, Higd.

[3] *carcere*] custodia, Higd.

[4] *comiti Leycestriæ*, add. Higd.

[5] *sanctæ*, add. Higd.

[6] *fuerunt*] viderat, Higd.

[7] *atrox* after *bellum*, add. Higd.

[8] Here on both margins is *Bellum de Evesham. Simon de Monte forti occubuit.*

[9] *de Monte forti*] om. Higd.

[10] *radiaverat*, Higd.

[11] In A. the general orthography is *Simon*; in MS. *Symon.*

[12] *forti*] from A.; om. MS.

[13] Here on both margins is *Bellum apud Chesterfeld.*

[14] *Chesterfeld*, A.

[15] *de Monte forti*] om. Higd.

[16] *Kenylworth*, Higd.

[17] *totius* before *Angliæ*, add. Higd.

Leycestrensis.

Surrender of Kenilworth Castle to the king.

In vigilia sancti Johannis Baptistæ incepit[1] obsidio, et duravit usque in vigiliam sancti Thomæ apostoli ante natale domini. Quo die Henricus de Hastynges qui habuit custodiam castelli reddidit illud regi sub tali conditione, quod omnes qui inibi essent haberent vitam et membra, bona et catalla, equos, arma et scuta[2] et hernesia, et quæcumque ibi habebant; et sic sub tali modo rex intravit. Symon Montfort[3] filius cum matre sua comitissa fugerant ultra mare.

Flight of the younger Montfort.

Cistrensis. Twys. col. 2438. Higd. viii. 250–254.

[4] Hoc anno Soldanus Babyloniæ Armenia vastata[5] cepit Antiocham urbem celeberrimam, indigenas necavit,[6] urbem destruxit. Post hæc circa festum omnium Sanctorum venit Ottobonus[7] legatus in Angliam, plurima statuens ad[8] ecclesiæ et cleri utilitatem, cujus consilio rex Henricus concessit exhæredatis qui in eum surrexerant, ut possent terras suas redimere excepto comite Darbiæ[9] Roberto de Ferariis qui plus cæteris regem amaricasse videbatur; unde et anno sequenti comes ille infestavit regem, sed captus est apud Chesterfeld, et exhæredatus donec ipse, aut hæredes ejus, aut aliquis pro eis uno die quinquaginta millia librarum solvere posset.

Clemens iiij. post Urbanum sedit annis quasi iiij. post quem vacavit sedes annis tribus mensibus duobus. Hic Clemens prius uxorem[10] et liberos habuit, deinde famosus fuit advocatus, et præcipuus cum rege Franciæ consiliarius; post hæc[11] mortua uxore factus est Podiensis episcopus, deinde Narboniensis archiepiscopus, tandem Sabinensis episcopus et cardinalis in Angliam missus fuit legatus, ubi absens electus fuit in papam. Extunc pia vita sua et devota oratione creditur multas ecclesiæ tribulationes extinxisse. Hic etiam cum Conradinus ad debellandum

---

[1] Here on both margins is *obsidio de Kenelworth*.

[2] *scuta et*] om. A.

[3] *Montforth*, MS.

[4] The arrangement of the matter in this clause and the next differs from Higden's order.

[5] *Armeniam vastavit*, Higd.

[6] *necavit*] occidit, Higd.

[7] Here on both margins is *Ottobonus venit*.

[8] *ad*] in, Higd.

[9] *Darbiæ*] Derbeyæ, Higd.

[10] Here on both margins is *Clemens papa habuit uxorem ante papatum*.

[11] *post hæc*] qui et, Higd.

Carolum Siciliam intraret, sermone publico prædixit factum Conradini annullandum fore.

Prince Edward and others go to the Holy Land.

Leycestrensis.

Anno lv°[1] regis Henrici Edwardus primogenitus suus cum uxore sua adiit[2] Terram sanctam cruce signatus, et cum eo Johannes de Bretayne, Johannes Vescy, Thomas de Clare, Rogerus de Clyfforde,[3] Otho de Grantsone, Robertus le Bruz, Johannes de Verdoun, et multi alii proceres cum magna potestate.

Richard duke of Cornwall chosen king of the Romans.

Tempore hujus [Henrici][4] anno gratiæ MCCLVI. Ricardus dux Cornubiæ frater ejusdem Henrici electus fuit in regem Almanniæ.

Cistrensis, l. 7. c. 37. Higd. viii. 254–258.

Archiepiscopus[5] Eboracensis et alii episcopi armati adeuntes turrim Londoniensem eduxerunt Ottobonum legatum ibidem obsessum. Rex[6] autem cum exercitu demoratus est[7] apud Stretforde, donec pax inter ipsum et barones reformaretur. Recessit Ottobonus de Anglia cum magno thesauro.[8] Papa Clemens obiit. Translatio[9] sancti Edwardi regis facta est iiij. idus Octobris et datus est regi xx. denarius de bonis laicorum et decima cleri per triennium annuente papa.

Gregorius x. sedit papa annis iiij. post Clementem; qui tertio papatus sui anno pro utilitate Terræ sanctæ quam personaliter visitare intendebat, apud Lugdunum Galliæ solenne coegit concilium, in quo Græcorum et Tartarorum nuncii affuerunt; Græci ad unitatem ecclesiæ redire promiserunt, Tartari fuerunt baptizati. Convenerunt ibi decem[10] episcopi, mille prælati, ideo dixit quidam,

Gregorius denus congregat omne genus.

Ibi statutum est illud insigne et a retro seculis insolitum, quod scilicet omnes rectores curati deinceps forent sacerdotes; quod nulli hominum deinceps liceret decimas suas ad libitum ut antea ubi vellet assignare, sed matrici

---

[1] *60°*, MS.; *lv°*, A.

[2] Here on both margins is *Edwardus adiit terram sanctam.*

[3] *Clifforde*, A.

[4] *Henrici*] from A.; om. MS.

[5] *Archiepiscopus . . . obsessum*] This sentence is not in many MSS. of Higd.

[6] *Henricus*] add. Higd.

[7] *extra Londoniam*, add. Higd.

[8] Here is added in Higd. *et Edwardus filius regis cum multis aliis cruce signatus est.*

[9] Here on both margins is *Translatio sancti Edwardi.*

[10] *decem*] sexcenti, Higd.

ecclesiæ[1] omnes decimas persolvere. Ipse quoque Gregorius decimam sexennalem universali ecclesiæ imposuit, pluralitatem beneficiorum curatorum dampnavit. Aliquos status de ordinibus mendicantium approbavit, ut[2] Prædicatores et Minores,[3] alios[4] tolleravit utpote Carmelitas et Augustinianos,[5]
Twys. col. 2439. alios[4] reprobavit ut Saxinos qui intitulantur de pœnitentia sive de valle viridi, et consimiles. Hoc etiam anno obiit rex Angliæ Henricus die sancti Edmundi, Pontiniaci, et juste ut creditur vitam suam in ejus festo terminavit quem injuste dum viveret vexavit.

Leycestrensis. Anno domini MCCXXVIII. et regni regis Henrici xiij. A.D. 1228. Lewlinus[6] princeps Walliæ iterum rebellare cœpit, Rebellion of Llewelyn prince of Wales. Propter quod rex congregato exercitu declinavit ibidem.[7] Lewlinus resistendo cum suis multos ex regiis cum particulatim incederent interemit, inter quos nobilem virum Willelmum de Breaus vivum captum observari jussit. Tandem vero post concursus varios et discrimina multa, per quoddam maritagium His conduct to William de Breaus. cum rege concordatus est et in pace dimissus. Anno domini sequenti Lewlinus eundem Willelmum de Breaus baronem et[8] nobilem quem ad festa Paschalia A.D. 1229. invitaverat, post epularum copiam super adulterio et violatione uxoris suæ accusans, et malitiose eum et hostiliter ingressus est, et eum in carcerem trudens morte turpissima et absque omni judicio finaliter interemit.

Eodem tempore Honorius papa obiit, scilicet anno Gregory IX. made Pope. domini MCCXXVII.[9] cui successit Gregorius ix. qui in secundo anno missis legatis in Angliam decimas red-

[1] Here on both margins is *De solvendis matrice ecclesiæ.*

[2] *ut*] utpote, Higd.

[3] Here on both margins is *Ordines Predicatorum et Minorum approbantur.*

[4] *alios*] aliquos, Higd. *bis.*

[5] *Augustinenses*, Higd.

[6] Here on margin of MS. is *Secunda reb.* In A. it is complete, *Secunda rebellio Lewlini contra regem.*

[7] Here in both MSS. *declinavit* is repeated.

[8] A. omits *et.*

[9] The number in MS. is MCCXXVI.; in A. MCCXXVII., which is correct.

dituum ecclesiarum constanter exegit nullo reclamante vel saltem audente[1] contradicere. Et

His demands from England.

Quod voluit papa non ex ratione fiebat,
Sed tamen invaluit rapiens quodcunque patebat.
Juxta illud
Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

A.D. 1230. The king crosses into Britanny.

Anno domini[2] MCCXXX. transfretavit idem rex in Britanniam[3] in auxilium comitis Britanniæ, qui a rege Franciæ quasdam injurias perpessus est, recepitque rex homagium magnatorum totius quasi provinciæ, et modicum quidem ibi moratus est, nam ægritudine percussus reversus est in Angliam cum fratre suo Ricardo. Reliquit tamen in adjutorium comitis Willelmum Marescallum et comitem Cestriæ.

Two noblemen left by the king in Britanny.

A.D. 1233. Grosseteste bishop of Lincoln.

Anno domini MCCXXXIII.[4] iiij. non. Aprilis beatus Edmundus consecratus est in archiepiscopum Cantuariensem, et in anno sequenti factus est Lyncolniensis episcopus magister Robertus Grosseteste.

A.D. 1234. The king goes to Ireland.

Anno domini MCCXXXIIII. [et anno regni regis Henrici xix°][5] transfretavit idem rex in Hiberniam[6] cum manu armata, eo quod Ricardus Marescallus, prius ibidem transfretaverat volens pro posse terram illam suo subjugare imperio, sed in secretis naturæ plaga percussus in Paschali tempore ultimum efflavit spiritum, unde pacificata terra rediit rex eodem anno et in anno sequenti de consilio magnatorum suorum statuta de Merton ordinavit, in regno Angliæ perpetuis temporibus observanda.

Statutes of Merton.

---

[1] Both MSS. have *audiente*, but in A. the *i* is marked for deletion.

[2] Here MS. has *quoque* and omits the M in the date which follows.

[3] Here on both margins is *Transfretavit rex in Britanniam.*

[4] MCCXXXVIII. in MS. and originally it stood so in A.

[5] From A.

[6] Here on both margins is *Transfretavit rex in Hiberniam.*

Anno domini MCCXXXVI.[1] idem rex de consilio magnatorum suorum Alienoram[2] filiam comitis Provinciæ sibi matrimonialiter[3] copulavit, coronataque est in reginam cum immenso gaudio, et ex ea procreavit duos filios processu temporis, Edwardum scilicet primogenitum qui sibi successit in regnum, et Edmundum comitem postea Leycestrensem, qui factus adolescens reginam Navarriæ mortuo ipso rege solempniter duxit uxorem. Duas etiam procreavit filias idem rex ex uxore sua, Margaretam scilicet quæ regi Scotiæ data est, et Beatricem, quæ comiti Britanniæ extitit postmodum copulata. Rex autem Franciæ Lodowicus sororem Alienoræ reginæ Angliæ filiam prædicti comitis Provinciæ primogenitam prius duxerat in uxorem.

A.D. 1236. The king marries Eleanor of Provence. Their children. Louis king of France had married a sister of the English queen.

Twys. col. 2440. Anno domini MCCXXXVII. missus est a latere papæ Otho legatus in Angliam ad corrigendum excessus cleri et populi cum plenitudine potestatis, Qui cum venisset Oxoniam occurrerunt ei magistri et clerici[4] et cum immenso gaudio susceperunt, at ubi postmodum cum vellent negotia procurare repulsi sunt a suis, et vehementer indignati sunt; propter quod in unum congregati irruerunt in eum. Ipse vero fugiens recepit se in clocario de Osonay et ibi salvavit se donec ira quiesceret, sedatoque furore ipsam villam ecclesiastico supposuit interdicto; et ex præcepto regis capti sunt multi qui tanti sceleris autores esse dicebantur, et Londoniam missi. Hic cum esset onustus pecunia et quædam statuta edidisset, reversus est ad locum unde exierat. Eodem anno rex cepit tricesimam.

A.D. 1237. A papal legate sent to England. He is attacked in Oxford. Steps taken to punish the assailants.

---

1 MCCXXXVIII. in MS.

2 *Alionoram*, MS.

3 Here on both margins is *Rex Henricus duxit uxorem.*

4 Here on both margins is *Otho legatus a clericis Oxoniæ turbatus est.*

A.D. 1239. Birth of the prince of Wales. Death of archbishop Edmund.

Anno domini MCCXXXIX. xiiii.[1] kalendarum Julii natus est Edwardus[2] filius regis Edwardi primogenitus, et a beato Edmundo baptizatus. Qui scilicet beatus Edmundus[3] Cantuariensis archiepiscopus in anno sequenti proximo obiit in terris, et locum electorum sortitus est in cælis.

A.D. 1242. King Henry crosses into Gascony.

Anno domini MCCXLII. et regni regis Henrici xxvi. transfretavit[4] idem rex in Vasconiam cum optimatibus multis et exercitu grandi, ut terras quas pater ejus perdiderat recuperaret. Occupaverat enim rex Franciæ Sanches et Sayncheron[5] et mansit ibidem cum exercitu grandi ex altera parte Gerundiæ. Cumque rex Angliæ fixisset castra sua ex opposito, mansissetque ibidem per dies aliquot, ecce die quadam egressi sunt Franci pontem transeuntes, ut nostros ex improviso aggrederentur ad pugnam. At illi præmuniti occurrerunt eis quasi in primo transitu pontis, antequam transisset robur exercitus, et percussis quibusdam in ore gladii alios retrocedere compulerunt. Interim nunciatum est regi nostro qui in veniendo fuit a castris, quod transierunt Franci et prævaluerant, hortabanturque eum ad fugam, et opido cogebantur, qua inita, reversi sunt nostri optenta victoria, et regem suum fugientem insecuti sunt. Interim vero videntes Franci nostros ex toto fugientes, transierunt secundo cum magna turba, et castra nostrorum et spolia diripuerunt; at ubi nostri regem suum fugientem comprehendissent, et nunciassent ei prospera, eum continuo cum toto exercitu reduxerunt, invenientesque Francos in castris eos hostiliter aggressi sunt, et cæsis multis, quibusdam etiam

An engagement between the French and English.

Flight of the English at first.

Subsequent return and victory of the English.

[1] A. has *xiiii.*; MS. iiii.

[2] Here on both margins is *Oritur Edwardus illustris.*

[3] Here on both margins is *Moritur beatus Edmundus.*

[4] Here on both margins is *Transfretavit rex in Vasconiam et devicit Francos.*

[5] Probably for *Saintes* and *Saintogne.*

ponte præcipitatis cæterisque submersis qui se fluctibus[1] potius quam hosti credebant, reversi sunt ad castra sua cum gaudio et victoria. Mane autem facto misit rex Franciæ nuncios solennes qui loquerentur de pace, et hoc cum effectu, Qui cum rege pacifico pacifice loquentes ipsius animum ad bonum pacis reduxerunt; et restitutis eis omnibus reversus est in Angliam circa festum sancti Michaelis.

Peace is sought and the English return home.

Anno domini MCCXLIII. post obitum Gregorii ij. papæ factus est papa Innocentius quartus, et octavo kalendarum Augusti cathedratus est, qui detestabilem et malitiosam imperatoris Frederici devitare procurans tyrannidem,[2] a sede apostolica per tempus aliquod exulare decrevit, unde profectus exinde venit, et commoratus est cum cardinalibus suis et clericis in civitate Lugduni super Rhodanum,[3] qui distat a Roma duabus diætis; ubi in tercio anno papatus sui generale concilium celebrare instituit; et convocatis ibidem ad ipsius præsentiam archiepiscopis, episcopis, cæterisque majoribus universalis ecclesiæ prælatis, exilii sui causam illis exponere curavit et fecit. Et ut magis liqueat exilii sui causa prænotanda sunt hæc.

A.D. 1243. Innocent IV. Pope.

He retires to Lyons.

Twys. col. 2441.

A council concerning the Pope's exile.

The reasons of his flight.

Imperator Otho quartus a papa Innocentio iij. fuit coronatus in basilica beati Petri. Hic accepta corona statim pugnam habuit cum Romanis, et contra voluntatem papæ intravit regnum Apuliæ,[4] auferens illud Frederico regi Siciliæ.[5] Motusque papa in offendentem excommunicavit eum. Quarto autem anno imperii sui principes Alemanniæ qui ei primo fuerant conjuncti, ab eo recedentes,[6] Fredericum sibi imperatorem elegerunt. Qui veniens navigio usque Romam a domino

Otho the emperor seized on Apulia, for which act he is excommunicated.

Frederick chosen emperor of Germany.

---

[1] *luctibus*, MS. In A. it is written *fuluctibus*, but the first *u* is marked for erasure.

[2] Here on both margins is *Fredericus imperator depositus in concilio Lugdunensi.*

[3] *Rodanum*, MSS.

[4] *Ampuliæ*, MS.

[5] *Scicilia*, MSS.

[6] *recedentes*, A.; *recedante*, MS.

papa et a populo terræ honorifice susceptus est, et inde proficiscens in Alemanniam[1] super ipsum Othonem magnifice triumphavit. Hic autem Fredericus ij. coronatus fuit imperator ab Honorio papa in basilica sancti Petri, regnavitque xxxviij. annis sed non sicut ecclesiæ bonus filius. Ipse enim ab infantia ab ipsa ecclesia tanquam per matrem educatus et ad imperii fastigium Othone damnato promotus, ecclesiam dei non fovit tanquam matrem sed velut novercam in quantum potuit laniavit; propter quod idem Honorius qui eum coronaverat, sibi rebellem et Romanæ ecclesiæ adversarium comperiens, ipsum anathematizavit et omnes principes ejus a sua fidelitate absolvit. Ipse tamen inceptum errorem continuans multas ecclesiæ dei injurias intulit et pro posse gravamen. Inter quas duos cardinales qui pro ecclesiæ subsidio missi fuerant ultra montes cum redirent ad curiam una cum prælatis multis qui properabant per naves Pisanorum captivavit et retinuit. Quibus provocatus injuriis Innocentius papa prædictus, de communi consilio totius concilii ipsum Fredericum terribili anathemate condempnavit, et exigentibus culpis suis ab imperii dignitate deposuit. Facta sunt hæc in octavis sancti Johannis Baptistæ. Quæ cum audisset ille depositus contempsit omnia, et excommunicationis et depositionis sententias pro nihilo reputans imperatoriæ majestatis potentiam ut prius exercuit, et continuavit, misitque epistolas suas ad universos orbis principes, in hæc verba:

He is victorious over Otho.

Frederick crowned emperor.

He was not a good son of the church.

His princes are absolved from allegiance to him.

His conduct towards the dignitaries of the church.

The emperor is deposed by the Pope.

He sets excommunication and deposition at defiance.

Fredericus[2] dei gratia, etc. Omnibus regibus et principibus per universam Christianitatem salutem. Illos felices describit antiquitas quibus ex alieno præstatur cautela periculo, status namque sequentis formatur ex principio præcedentis, et ut impressionem cera recipit ex sigillo, sic eadem vice formatur mortalitas exemplo. Hanc utinam felicitatem

The emperor's letter to the princes of Christendom.

The emperor's case is a warning to others.

---

[1] *Allemanniam*, A.

[2] Here on both margins is *Conqueritur super hoc Fredericus.*

nostra serenitas prægustasset,[1] et quam cautelæ solertiam vobis[2] regibus scilicet, Christiani reges, ex nostræ majestatis nimia læsione relinquimus, O utinam prius alii reges et principes læsi sic reliquissent. Porro quoniam clerici pauperum[3] eleemosynis impinguati[4] filios opprimunt, ipsique nostrorum filii subditorum paternæ[5] conditionis obliti[6] sunt, nec imperatorem nec regem aliqua veneratione venerari dignantur, quotiens in patres apostolicos ordinantur. Quod autem in circumlocutionibus nostris innuitur, ex Innocentii papæ præsumptione probatur, qui vocato synodo ut asserit contra nos generali, nec citatos nec super aliqua fraude vel pravitate convictos, ausus est sententiam depositionis statuere, quam [præter][7] omnium regum enorme præjudicium non poterat stabilire. Quid enim[8] vobis singulis regibus singulorum regnorum a facie talis principis sacerdotum[9] timendum non superest, si nos et principum electione solempni, et approbatione totius ecclesiæ et cleri, dum clerus fide et religione vigebat, imperiali diademate divinitus insignitos, et alia regna nobilia[10] magnifice gubernantes ille deponendos aggreditur. Cujus quoad temporalium detrimenta non interest in nos exercere aliquid rigoris, etiamsi causæ legitimæ probarentur? Verum quos sacerdotalis sic infestat abusio potestatis et a summo conatur præcipitare deorsum, nec primi sumus nec ultimi. Et hoc quidem facitis simulatoribus sanctitatis obedientes, quorum sperat ambitio quod totus Jordanus in os ejus influat.[11] O O O si vestræ credulitatis simplicitas a Scribarum et Pharisæorum[12] fermento quod est hypocrisis juxta sententiam salvatoris, sibi curaret attendere, quot illius curiæ turpitudines execrari possetis,

Twys. col. 2442.

The clergy have waxed rich and proud. Hence comes Pope Innocent's excommunication of the emperor.

What may the rest expect after such an act on the part of the church?

Has the Pope the right to inflict such a penalty?

But we are not the first, nor shall we be the last to suffer thus.

And ye bring this

[1] *prægustasset* is written in a later hand between the lines in A. Both MSS. have for text *præoptasset*.

[2] *nobis*, MSS., but corrected into *vobis* in A. by a later hand.

[3] *pauperum* is a correction in A. The text has *patrum*.

[4] *impinguati*, A.; *et pinguati*, MS.

[5] *paternæ*. Both MSS. have *pene*, but in A. a later hand has written *paternæ* above the line.

[6] *obligiti*, MSS.

[7] *præter* is in neither MS. originally, but inserted as a correction in A.

[8] *enim*] nisi, A., but corrected in a later hand.

[9] *sacerdotem*, MS.

[10] *mobilia*, MSS.

[11] *influat* is omitted in A., but added on the margin.

[12] *Pharasæorum*, MSS.

on yourselves by your submission. quas honestas et pudor affari nos prohibet in præsenti? Sane redditus copiosi quibus ex plurium regnorum pauperatione ditantur, quemadmodum ipsi nostis, ipsos faciunt insanire. Apud nos Christiani mendicant, ut apud eos panem[1] *Their great revenues have made them mad.* paterini manducent. Ibi nostrorum domos obruitis, ut hic adversariis oppida confirmetis; sic de vestris eleemosynis tales Christi pauperes sustentati, qua beneficii compensatione, *What a return they make for what is done for them!* qua saltem gratitudinis exhibitione vobis se præstent obnoxios? Quanto[2] indigentibus manus largiores extenditis, tanto non solum manus sed etiam pedes avidius apprehendunt, suo vos laqueo detinentes, sicut aviculam quæ quanto ad evasionem fortius nititur tanto firmius alligatur. *Always grasping for more.* Hæc vobis[3] ad præsens scribenda curavimus insufficienter exprimendo votum nostrum, alia quædam reservando vobis pro *I have more to say hereafter.* tempore secretius intimanda,[4] qualiter scilicet et in quos usus divitias pauperum expendit prodigalitas avarorum, quantis etiam viribus in hoc vere quod[5] instat omnes illos qui modo nos opprimunt opprimere posse speremus etsi se *You may put confidence in the reports of our messengers.* nobis opponeret totus mundus. Quicquid autem fideles nostri latores præsentium vobis retulerint credatis ac si sanctus Petrus jurasset fimissimum reputetis, nec[6] credatis aliqualiter quod per latam in nos papalem sententiam nostræ magnanimitas majestatis aliquatenus incurvetur. *We have a clear conscience and God on our side.* Habemus etiam conscientiæ puritatem, et per consequens deum nobiscum, cujus testimontum invocamus quia semper fuit nostræ intentio voluntatis clericos cujuscunque religionis ad hæc inducere, et maxime maximos, ut tales perseverarent *We would have restored the Christianity of the apostolic times.* in fine quales dudum fuerant in ecclesia primitiva, Apostolicam scilicet vitam ducentes, humilitatem dominicam sectantes, et subditos informantes verbo et exemplo. Tales namque olim solebant angelos intueri, miraculis coruscare,[7] ægros curare, mortuos suscitare, et sanctitate[8] spiritus non armis[9] sibi reges et principes subjugare. At isti seculo dediti, deliciis debriati deum postposuerunt, quorum ex

---

[1] *panem*] omitted in A., but added in the margin.

[2] After *Quanto* MS. has *ad evasionem* wrongly.

[3] *nobis*, MSS.

[4] *intimenda*, MSS.

[5] *quod*] om. MS. The word is added in a latter hand in A.

[6] *nec*, A.; *sic*, MS.

[7] *choruscare*, MSS.

[8] *sanctitatem*, MSS.

[9] *armis*. In both MSS. the text is *carnis amare*, but in A. *armis* is a correction of a later hand, and *amare* marked to be omitted,

affluentia divitiarum religio suffocatur, ecclesia perit et devotio sanctitatis dampnatur. Talibus igitur abstrahere nocentes divitias quibus dampnabiliter onerantur, opus est caritatis. Ad hæc vos et omnes principes terræ ut cuncta superflua deponentes mediocribus rebus contenti deo deserviant, omnes debetis diligentiam adhibere. Valeatis.

But our clergy are wordly. They need to be reduced to a humbler estate.

Twys. col. 2448.

[1] Nempe Fredericus [2] imperator dudum cruce signatus durante excommunicationis sententia mare magnum transivit, majorem desolationem quam consolationem Terræ sanctæ relinquens. Postquam [3] enim ab Innocentio papa sic depositus est ab imperio, principes Almanniæ elegerunt contra ipsum Langravium Thuringiæ ut suo regnaret imperio. Quo tamen post modicum tempus [4] mortuo, Willelmus comes Holandiæ denuo contra ipsum eligitur ab eisdem principibus, et hic paulo post a Frisonibus [5] occiditur, et sic uterque electus benedictione caruit imperiali. Fredericus quidem post suam imperii destitutionem cum inter cæteras civitates Lumbardiæ Parmam tanquam magis exosam sibi [6] forti manu obsideret, a legato domini papæ et a Parmensibus [7] est devictus, et amissis thesauris ipsius et aliis rebus suis in Apuliam rediens gravi infirmitate correptus est, et cito defunctus. Mamfredus autem filius ejus ambiens regni Siciliæ [8] dominium et thesauros ipsius, tandem cum difficultate tunc ipsum regnum optinuit, retinuitque quousque Karolus frater regis Franciæ tunc comes Provinciæ per papam Urbanum

The emperor goes to the Holy Land.

The landgrave of Thuringia, and William earl of Holland, elected to the empire, but die soon.

Frederick, after his defeat at Parma, also died

His son Manfred for a time holds the kingdom of Sicily.

---

[1] Here Twysden divides the text and marks what follows as Chap. XV. This is manifestly wrong, nor should there be any more divisions of chapters till the end of the book, according to the author's statement in the introduction. The N is illuminated in both MSS., but many letters are so treated where there is no break into chapters intended. See p. 240, note 2, and other places to the end of this chapter.

[2] Here on both margins is *De morte Frederici quondam imperatoris.*

[3] *Postquam*, A.; *Postmodum*, MS.

[4] *temporis*, MSS.

[5] *Frisonibus*, A.; *Frisionibus*, MS.

[6] *sibi*, A.; *sic*, MS.

[7] *Parmensibus*, A.; *mensibus*, MS.

[8] *Scicilia*, MSS,

iiij. vocatus et sub papa Clemente iiij. veniens ipsum Mamfredum vita et regno privavit. Hic Fredericus ab Augusto primo xcv. fuit imperator, et post eum vacavit imperium usque in præsens. Ipse etiam Carolus a regno Siciliæ per regem Aragonum postea dejectus est, et in fugam versus.

Frederick was the ninety-fifth emperor from Augustus.

Charles earl of Provence driven from Sicily.

In [1] infradicto concilio Lugdunensi quidam episcopi, quorum primus extitit Robertus Grosteteste Lincolniensis episcopus, suis rationibus et allegationibus multis, conati sunt in præsentia domini papæ libertatem et dominium Cisterciensis ordinis sibi vindicare [2] et subjicere, sed exauditi non sunt ad effectum.

A.D. 1245.

Another Welsh revolt.

Anno domini MCCXLV. Wallenses [3] effrænati iterum surrexerunt in regem sub capto novo principe David. Qui cum multa fecisset et igne et gladio multa delevisset, ascendit rex [4] ibidem cum exercitu copioso credens in brevi totam Walliam sibi subjugare, et in tantum in iram motus est, quod signo draconis elevato suos procedere jussit in mortem eorum. Ipsi autem in arcto positi pugnaverunt viriliter pro patria, et non tantum a proposito regem resilere [5] fecerunt, immo etiam coegerunt eum abire retrorsum, magnam tamen occisionem fecit rex sed in bello publico; non enim ausi sunt palam cum eo congredi, sed per viarum discrimina suis semper obviabant. Delusus igitur a proposito eo quod montana ascendere non potuit, statim in convalli ad pedem de Snawedon castrum construxit fortissimum, ponens in eo milites strenuos et viros armis electos, qui eo recedente propter hyemem patriam [6] tuerentur et defenderent. Quibus peractis jussum est ex ore regis exercitum redire ad

King Henry is not able to reduce them.

He fixes a camp at the foot of Snowdon.

---

[1] *In* is in neither MS., but seems necessary, and may readily have slipped out as the next word begins with the same letters.

[2] *vendicare*, MSS.

[3] Here on both margins is *Wallenses rebellare cœperunt.*

[4] *ibidem rex*, A.

[5] *resilere*, A.; *resiliare*, MS.

[6] Here in MS. *tulerunt* is inserted, but wrongly.

propria; sed et ipse rex cum regina reversus est ut alias revertendi ad prælia tempus expectaret idoneum, non tamen reversus est per tempora multa, nam Wallenses egressi destruxerunt castrum illud quod construxerat, et mediantibus viris pacificis cum eo pacificati sunt et concordati.

He intends to come again.

But the Welsh destroyed the camp, and afterwards made peace.

Anno domini MCCLIII. et anno regni regis Henrici xxxvj. transfretavit[1] idem rex secundo in Vasconiam circa festum sancti[2] Petri ad vincula, ut quosdam rebelles qui ad ejus fidem deciderant ad unitatem pacis revocaret ille pacis tutor, deditque ei dominus pacem et manum superam, ita quod absque multa sanguinis effusione rebelles sibi pro voto subjugavit, quorum quosdam obsides præmisit[3] in Angliam, ipse cito[4] omnibus in pace agentibus et prospere ordinatis reversus est in Angliam in anno sequenti, desponsavitque Edwardus filius ejus cum esset annorum xvj. Alianoram filiam regis Hispaniæ, et eam in Angliam introduxit. Eodem anno liij° obiit Robertus Grosseteste Lincolniensis episcopus cui successit Henricus de Lexinton. Anno MCCLV. obiit Walterus de Grey Eboracensis archiepiscopus kalendis Maii. Cui successit Sewallus qui in anno sequenti proximo fuit consecratus apud Eboracum x. kalendarum Augusti. Eodem anno[5] Judæi crucifixerunt Hugonem puerum novennem Lyncolniæ kalendis Augusti.

Twys. col. 2444.

A.D. 1253. The king goes over to Gascony to suppress some rebels.

Prince Edward betrothed to the daughter of the Spanish king.

A.D. 1255. Grosseteste's death.

Crucifixion of Hugh of Lincoln.

Anno domini MCCLI. Alexander rex Scotiæ Margaretam filiam regis Henrici duxit[6] in uxorem, facta estque ipsa solennitas in festo Nativitatis dominicæ apud Eboracum, et fecit homagium regi Henrico. Eodem anno xvii.[7] kalendarum Decembris feria iiij.

A.D. 1251. Margaret the king's daughter married to Alexander of Scotland.

---

[1] Here on both margins is *Transfretavit rex in Vasconiam.*

[2] *sancti*] beati, A.

[3] *præmisit*, A.; *remiset*, MS.

[4] After *cito* there stands *reversus* in both MSS., but it is marked for deletion in A.

[5] Here on both margins is *Crucifigitur Hugo Lincolniensis.*

[6] Here on both margins is *Quomodo Alexander rex Scotiæ duxit Margaretam filiam regis Henrici.*

[7] *xvii.*, A.; *xvi.*, MS.

fulgur terribile contigit a media nocte usque ad mane. Item eodem anno vii. kalendarum Novembris feria v. ventus extitit inauditus evertens domos et quassans lapides. Anno domini MCCLVII. principes Alemanniæ elegerunt sibi in regem[1] Ricardum comitem Cornubiæ fratrem regis Henrici, et missis nunciis accersierunt eum, et eodem anno coronaverunt. Kalendis Aprilis dominus papa misit quemdam archiepiscopum de ordine Prædicatorum cum quibusdam aliis sibi sociatis in Angliam pro Edmundo filio regis Henrici ut ex dono papæ adquireret et regnaret in Apulia,[2] Sicilia et Calabria;[3] sed tamen ipsa res ad effectum non pervenit. Anno domini MCCLVIII. obiit Sewallus Eboracensis archiepiscopus cui successit Geoffridus. Eodem anno fames valida oppressit Angliam, et præ fame nimia mortui sunt multi, vendebatur enim quartarium frumenti pro xvj. solidis. Anno domini MCCLIX. obiit Alexander papa, cui successit Urbanus anno MCCLXI. Eodem anno[4] rex et regina transfretarunt in Franciam habita enim fuerat prælocutio inter regem Alemanniæ Ricardum fratrem regis Henrici et per alios solennes nuncios, ut cum rege Francorum tractaret et finaliter componeret de Normannia, ductusque consilio malo simplex rex composuit, sic ut regi Francorum Normannia remaneret, reddita sibi et hæredibus suis singulis annis certa summa pecuniæ. Quam tamen pecuniam postea pœnitentia ductus nunquam recepit nec recipere voluit in vita sua. Immo in literis suis et epistolis toto tempore suo se ducem Normanniæ appellavit, sed eo mortuo Edwardus filius ejus et successor in regno illa duo verba dux Normanniæ in suis epistolis non posuit. Ex tunc ingressi sunt curiam regis innumerabiles Franci sicut inantea fuerant Provinciales et

A.D. 1257.

Richard, earl of Cornwall, chosen king of the Romans.

The Pope proposes to make prince Edmund king of Sicily, &c.

A.D. 1258.

A great famine.

A.D. 1259.

Death of Pope Alexander.

An arrangement made about Normandy with the French king.

The king repents of this afterwards.

The land filled with Frenchmen.

---

[1] Here on both margins is *Ricardus frater regis electus est in regem Almanniæ.*

[2] *Apullia*, A.

[3] *Calebria*, MSS.

[4] Here on both margins is *Transfretavit rex in Franciam et composuit super Normanniam*,

repleta[1] est terra quasi ex omni natione quæ sub cælo est, agebanturque negotia regalia per alienigenas et ignotos, et facta est eis Anglia quasi serviens sub tributo, quoniam wardas et relevia et cætera emolumenta terræ præ cæteris omnibus asportabant, indignatique sunt magnates terræ videntes, et mutuo loquentes sibi dicebant, "Quid faciemus alienigenis istis "qui sic opprimunt nos? Si dimiserimus sic asportabunt omnia et nos vacui remanebimus. Dirumpamus "igitur vincula et projiciamus a nobis jugum ipsorum, "quoniam si tacuerimus peribit Anglia, et nos utique "erimus opprobrium hominum et abjectio plebis." Et sicut Symon Machabæus surrexit pro fratre suo Juda, ut pro populo dei et lege paterna certaret ad mortem: sic et Symon de Monteforti pro Anglia erexit se, ut pro legibus et libertatibus ejus usque ad mortis[2] perniciem dimicaret; initoque consilio adierunt regem comites et[3] barones, et dixerunt ei, "Domine[4] rex, "Inter manus alienigenarum res utique tua male "agitur et diversimode tractatur, nam consumptis "universis multo jam deprimeris ære alieno, et datis "pro cibariis tuis talleis, versus est in scandalum in "omni populo tuo. Nunc ergo sanis adquiesce consiliis, et domum tuam committe dispositioni fidelium "tuorum, solvemusque debita tua infra annum ex "nostro proprio, ita tamen ut nostrum levare possimus infra quinquennium. Sic familiam tuam non "minuemus sed augmentabimus multis militibus, et "tibi et regno tuo omnem adhibebimus diligentiam "et custodiam utique fidelem."

Lament of the English nobles

Twys. col. 2445.

From this came Montfort's rebellion.

The nobles appeal to the king.

They beg him to trust his own people.

Adquievit eis rex, et certos diem et locum statuerunt, scilicet Oxoniam a die Paschæ in xv. dies ubi omnes

---

[1] *replevit*, MS. wrongly. Here on both margins is *De dissensione inter regem et barones et de provisionibus Oxoniæ.*

[2] *mortem*, MS.

[3] From this point the manuscript A. is continued in another hand.

[4] Here on margin of A. only is *Oratio baronum.*

A council at Oxford.

convenirent tractaturi de profecto regis et utilitate regni. Convenientibus igitur episcopis et ad eosdem diem et locum, inprimis ab eo rege et cæteris magnatibus sacramentum petierunt, ut quæ pro utilitate regis et regni providerentur absque ulla contradictione universaliter tenerentur. Præstititque juramentum rex se servaturum statuenda quæ ad honorem dei et ecclesiæ suæ ot profectum sui et utilitatem regni conderentur. Juraverunt etiam cæteri magnates quasi omnes, et[1] novem episcopi qui excommunicaverunt omnes qui huic facto contradicerent, rege tenente cereum ignitum, et prædixerunt palam si ausu temerario vellet[2] quis contradicere, surgerent omnes in eum, velut accipitres in corvum. Venerant enim instructi cum armis ut quod in animo conceperant statim executioni mandarent. Fratres autem regis fuerant iv. nolentes in hac parte consentire, occulte quidem recesserunt, tendentes Wintoniam. Iratique barones insecuti sunt eos uno corde et animo velut catuli leonum rugientes, ne forte munirent præsidio civitatem occupatam. Cumque eos comparere compellerent, et cognovissent eos in sua contumacia permanere, statuerunt statuta. Inprimis quod ad terras suas quas in partibus transmarinis habebant transfretarent. Et hoc quidem statutum statim executioni mandabant, rege pro eis interveniente et multis precibus supplicante, sed tamen exaudiri non potuit quoad hoc. Statuerant etiam quod omnes alienigenæ cujuscumque conditionis existerent seu nationis[3] confestim repatriarent sub pœna membrorum et vitæ. Statuerunt ad hoc quod si teneat quis de rege in parte et teneat similiter de aliis dominis pro diversis partibus, si de eo humanitus contigerit hærede suo infra ætatem legitimam existente, quod rex hæredem habeat cum terra quam de dominio

Oaths taken by the king and the nobles.

They all pledge themselves to attack any opponent of their decisions.

The king's brothers dissent.

It is decided to send them from England.

All foreigners are to depart the land.

Concerning the lands of heirs left under age.

---

[1] *et*] om. A., but puts *etiam* after *novem*.

[2] *vellet*, A.; *velle*, MS.

[3] *nationis*, A.; *nationes*, MS.

ipsius tenet, et cæteri domini habeant terras de feodis eorum usque ad ætatem hæredis, et escaetas et relevia unusquisque eorum secundum partem tenuræ[1] suæ. Statuerunt insuper quod lanæ terræ compararentur in Anglia nec alienigenis venderentur, et quod omnes uterentur pannis laneis infra limites terræ operatis, nec nimis preciosas vestes quærerent. Item quod expensas voluptarias et superfluas omnes pro posse devitarent. Alia quædam statuta sunt et ordinata quæ causa brevitatis scripta non sunt in libro hoc. Moratique sunt ibidem per dies xv. et multi veneno perierunt. Extinctus est[2] enim abbas Westmonasteriensis vir utique nobilis et discretus, et Willelmus frater comitis Gloverniæ vir commendabilis et strenuus. Ipse etiam comes Gloverniæ in cura medicinali usque ad assumptionem persistens tandem cum difficultate maxima mortem evasit. Ceciderunt enim pili ex capite ejus et ungues ex manibus ejus. Noluit autem dominus tanto necessitatis articulo et tam evidenti periculo ipsius præsentia. Angliam viduari. Quæ quidem seditio imposita fuit et imputata cuidam militi Waltero de Stonenay, et ad appellum comitissæ de Insula comprehenditur, judicatur et trahitur. Videntes autem magnates pericula multa nec expedire in præsenti consilium revelare, clauserunt[3] ordinata et sigillis singulorum munierunt, statuentes diem certum a festo sancti Michaelis in xv. dies ut omnes convenirent Londoniæ, et essent parati cum armis ad perficiendum quod inceperant. Adveniente igitur die, convenerunt omnes et singulis diebus quasi per mensem integrum in consiliis persistebant et armis. Tandem publicata sunt omnia et executioni sententialiter demandata.

English wool to be used up in England.

Twys. col. 2446.

Many members of the council were poisoned.

But God continued his protection to the land.

Punishment of Walter de Stonenay.

The decisions of the council kept secret for a time.

---

[1] *tenuræ*, A.; *tenueræ*, MS.

[2] *est* is written above the line in A.

[3] *clauserunt*, A.; *cluserunt*, MS.

The king regrets his assent to these measures.

Quomodo[1] pœnituit rex de arbitrio regis Franciæ.

[2]Publicatis statutis et executioni demandatis, displicuerunt multa regi et pœnituit eum sic jurasse, sed quia resistere non potuit ex abrupto, dissimulavit ad tempus. Cumque elapso anno non videret se ut promiserant[3] a debitis relevari sed magis onerari, in multum condoluit. Et missis ad papam nunciis, quoad sacramentum præstitum absolutionis beneficium consecutus est et quoad se et suos omnes. Absolvit etiam[4] papa indifferenter omnes ab eodem juramento ut citius inter se in vinculo pacis unirent. Statimque absolutione optenta, resilivit rex a promissis, et convocato parliamento suo Oxoniæ, quæstionem movit magnatibus suis, dicens, se quantum ad provisiones tenendas callide quidem inductum et seductum. Insuper quod ad sacramentum præstitum et pro se et suis et universaliter omnibus absolutionis beneficium generaliter impetrasse, unde petiit se ad omnia restitui sicut antiquitus esse consuevit. At illi qui convenerant, comes scilicet Leycestrensis, Simon de Monte forti, comes de Gloucestria, Gilbertus de Clare, Humfridus de Boune juvenis, comes Ferarensis, barones etiam quamplurimi, scilicet dominus Johannes filius Johannis, dominus Henricus de Hastinges, dominus Galfridus de Lucy, Johannes de Vescy juvenis, dominus Nicholaus de Segrave, Hugo le Spencer, et Robertus de Vespounte, pro se siquidem et suis sequacibus unanimiter responderunt, quod provisiones ad quas juramento astricti fuerant usque in finem vitæ tenere voluerunt, eo quod pro utilitate regis et regni communiter editæ fuerant et confirmatæ. Dumque vota sua sic mutas-

He applies to the Pope.

He obtains absolution.

He summons a parliament at Oxford.

The nobles will abide by the Provisions.

---

[1] This sentence, which is a sort of heading for what follows, is included in the body of the text by both MSS.

[2] The P is here illuminated in MS., but with no break for a new chapter.

[3] *promiserat*, MSS.

[4] *etiam*, A.; *et*, MS.

sent in varia et impacati recedere voluissent, quidam episcopi aderant qui interposuerunt partes suas, ita quod ipsis et aliis amicis communibus sic cum difficultate mediantibus compromiserunt partes utrimque se velle stare in omnibus arbitrio regis Franciæ Lodowici. Qui quidem rex auditis tunc inde propositis et diligenter ponderatis, decrevit in fine regi Angliæ exhæredationem fieri manifestam, unde statuta eorum quasi omnia reprobavit, et eidem regi statum pristinum restituit, imponens aliis silentium quantum ad jura regalia ordinanda. Motique magnates et indignantes recesserunt, stare nolentes ejus arbitrio eo quod pro rege omnia rex ipse judicavit.

The matter referred to the French king.

The nobles reject his decision.

Twys. col. 2447.

[1] Reversis ergo magnatibus se in quantum poterant ad arma properabant. [Captio quorundam baronum apud Northampton.] [2] Quod audiens rex ipse etiam modis omnibus properabat adducens cum eo alienigenas et Francos multos. Interim vastabantur regalia jura, et igne et gladio multa decidebant.[3] Cumque cognovisset rex multos ex baronibus apud Northamptoniam convenisse, divertit ibidem cum exercitu, adduxitque cum eo regem Alemaniæ fratrem suum, et Edwardum filium suum, Johannem Comyn de Scotia qui multos adduxerat Scotos, Johannem de Balliol dominum Galwidiæ, Robertum de Breuis dominus Vallis Anandiæ, Rogerum de Clifford, Philippum Marmioun, Johannem de Vaus, Rogerum de Layburn, Henricum de Percy, et Philippum Basset, Rogerum de Mortimer, et Willelmum de Valence fratrem suum et multos alios. Mandavitque rex baronibus qui aderant, quod urbem et obsides sibi continuo redderent, vel statim irrueret in mortem eorum. Simon de Monte[4] forti junior qui ex præcepto patris cæteros ibidem ad

Preparations for war on both sides.

The king and his party march on Northampton.

The barons summoned to surrender.

[1] The R is a coloured letter in both MSS.

[2] These words as a sort of title to the next part of the narrative are in A. only, and stand in the midst of the text.

[3] *decidebant*, A.; *dicebant*, MS.

[4] *Simon de Monte*] omitted in A., but written in a later hand on the margin.

consulendum attraxerat, nondum enim advenerat pater ejus nec comes Gloverniæ, audacter quidem et unanimiter responderunt,[1] quod mandatum regis non facerent, immo se et urbem defenderent si esset necesse usque ad mortem. Quod audientes regales miserunt denuo quod saltem venirent ad murum civitatis ut ex muro loquerentur ad regem, si quo modo posset via pacis invenire. At illi nil doli suspicantes adquieverunt eis, et relictis custodiis suis murum versus pratum adierunt, ibidem enim rex et robur exercitus imminebat. Interim vero dum inter regem et barones varii haberentur tractatus et diversi, dominus Philippus Basset qui ad hanc seditionem fuerat præordinatus, cum ligonibus et instrumentis ferreis et viris præparatis juxta monasterium sancti Andreæ murum suffodit civitatis, corruitque murus de facili, et facta est planities magna, ita quod in una fronte ingredi possent equestres xl. Imputatus est etiam ipse dolus illis monachis alienigenis, quod introeuntibus per illos ad introeundum essent erectæ scalæ. Factus est utique ululatus multus et clamor populi ascendit ad barones, festinaveruntque ibidem resistere sed in cassum, quoniam ab hostibus jam in magna multitudine præventi sunt. Symon vero juvenis cum Petro de Monte forti et paucis eum sequentibus per medium eorum transiliens, cum aliquantisper strenue militasset et esset ab hostibus circumseptus, adveniente jam filio regis Edwardo jussu ipsius captus est. Clerici vero universitatis Oxoniæ, quæ quidem universitas jussu baronum ibidem translata fuerat, ipsis ingredientibus et insultantibus majora fecerunt mala quam cæteri barones cum fundis et arcubus et balistis. Habebant enim vexillum per se et in sublime contra regem erectum, unde iratus rex juravit quod in ingressu suspenderentur omnes. Quo audito raserunt capita sua multi, et fugam qui poterant velocem inierunt. In-

They refuse.

During a parley a breach is made in the wall by the king's party,

helped, it is thought, by foreign monks within the town.

Young Simon de Montfort, with Peter de Montfort, taken prisoners.

The scholars of the University of Oxford are active for the barons.

[1] *responderunt*. So in both MSS., clearly because the mention of the *cæteri* gave the writer's mind a feeling for the plural.

gresso itaque rege in urbem sic captam fugerunt multi, alii sicut erant armati, in castrum, alii relictis equis et armis in ecclesiam; [pauci][1] tamen corruerunt, et hii quidem de communi populo, nec erat multus sanguis effusus, quoniam quasi subito hæc omnia facta sunt. Pacificata tamen urbe jussit rex exsequi[2] quod jura-

Twys. col. 2448.

verat. Et dixerunt ei, "Absit hoc a te, o rex, nam "filii magnatorum tuorum et cæterorum hominum de "regno tuo huc cum universitate hac convenerunt, "quos si suspendi feceris seu detruncari insurgent in te "tui qui modo tecum sunt, non permittentes pro posse "sanguinem filiorum suorum seu proximorum effundi." Placatusque est rex, et contra clericos quievit ira ejus.

The king threatens them with hanging, but his anger is appeased.

In ipso etiam eodem die post horam aliquantam insultum fecerunt ad castrum ipsi regales, timueruntque sibi novi castrenses, eo quod victualia et cætera resistendi necessaria non haberent, statim missis nunciis dederunt se in gratiam regis. Capti sunt in die illa milites subscripti et barones, dominus Willelmus de[3] Fereriis, dominus Petrus de Monte forti socius[4] prædicti Simonis junioris, dominus Baudewinus de Wake, dominus Adam de Neumarche, dominus Rogerus Bertham, dominus Simon filius Simonis, miles strenuus qui primus erexit vexillum contra regem; dominus Hengeramus de Watervyle, dominus Hugo Gubyon,[5] dominus Thomas Maunsel, dominus Robertus Boutevilayn, dominus Nicholaus de Wake, dominus Robertus de Neuton, dominus Philippus de Bribi et Grimbaldus de Pouncevolt. Omnes prædictos captivavit rex et plures alios; quorum quosdam in eodem castro bene munito sub custodia domini Nicholai de

The castle of Nottingham also surrendered.

List of distinguished prisoners taken.

---

[1] *pauci* stands on the margin in both MSS.

[2] *exsequi*, A.; *exiterari*, MS.

[3] *de*] om. MS.

[4] *socius* is written twice over in MS.

[5] *Gubyon*. Spelt in some accounts *Gebyon*, and *Bribi*, three lines below, is elsewhere spelt *Drieby*.

Some prisoners left in Northampton castle, others carried elsewhere.

A.D. 1264.

Advance of the king to Nottingham.

Great devastation.

Learning the capture of Northampton De Montfort proposes to besiege Rochester.

Haurestham custodiendos tradidit, quosdam secum adduxit, quosdam etiam ad diversa castra, et Simonem de Monte forti ad castrum de Windesour destinavit. Factaque sunt hæc quoad captionem Norhamtoniæ sabbato primo in passione domini scilicet iij. nonarum Aprilis, anno domini MCCLXIV. Perrexitque rex usque Notingham, incendens et devastans maneria baronum et cæterorum hostium, ibique recollegit magnates suos et numerum suorum vehementius adauxit. Deinceps usque.[1]

[2]Cumque rumor iste sinister comiti Simoni qui cum exercitu[3] grandi versus Norhamton in veniendo erat, a transeuntibus et fugientibus diceretur, infremuit, nec tamen concidit vultus ejus, sed statim Londonias adiens fecit sibi fieri currum quasi falcatum in quo equitaret ac si esset ægrotus, finxit enim se debilem et infirmum cum esset bellator robustus et fortis. Congregati suntque ad eum cæteri magnates complices sui comites et barones, et singuli singulas adduxerunt cohortes. Præparatisque ibidem ligneis machinis profecti sunt ad obsidendum Rocestriam, comes enim de Warennia villam tenuit et castrum ex parte regis. Cumque primam partem una cum ponte cepissent et illuminassent in parte, vulnerati sunt multi et retrocedere compulsi sunt, ibique vulneratus est strenuus miles ille Rogerus de Layburn et male tractatus. Dumque sic obsidionem continuarent ad tempus, nunciatum est eis, quod in veniendo erat rex versus Londonias cum exercitu copioso, et dixerunt adinvicem: "Si in adventu suo Londonias occupaverit rex, erimus "hic inclusi quasi in angulo terræ; revertamur ergo "Londonias ut et locum salvemus et gentem." Positis ergo quibusdam certis personis ad tenendum obsidionem,

Earl Warenne was holding Rochester.

After a partial success the besiegers withdraw.

For the king was advancing on London.

[1] These two words, a sort of title for what follows, are written in the text of both MSS.

[2] The C is a coloured letter in both MSS.

[3] Here on both margins is *Bellum Lews.*

Londoniam reversi sunt. Adveniente demum rege exierunt cum civibus obviam ei, non tamen ad recipiendum cum palmis sed ad repellendum cum lanceis. Declinavitque rex, et capto castello de Kyngeston quod erat comitis Gloucestriæ, profectus Roucestriam ubi interfectis quibusdam obsidionem illam fregit.

They go forth to attack the king.

Indeque perrexit rex apud Tunnebrug et reddito ei castro cum villa cepit ibidem comitissam Gloucestriæ, et eam posuit in abbathia non custodiendam quidem sed ut abiret libere quo vellet, reliquitque ad custodiam castri et urbis magnam partem sui exercitus plusquam xx. vexillarios[1] electos, eo quod communiter diceretur, quod comes Gloucestriæ ad expugnandum eos in proximo adveniret. Quo facto, iter inceptum continuavit usque Winchelsee, ubi marinarios[2] de portubus recepit ad pacem, et cum eis plene concordatus est, et post triduum autem egressus a loco illo venit[3] in sequenti sabbato in villam de Lews, et receptus est rex in abbathiam, filius autem ejus in castro. Interim mittebant literas ad regem barones xij° scilicet die Maii excusatorias et comminatorias in parte, dicentes, se ei honorem velle facere quantum ad personam et statum proprium, homines tamen quosdam quos secum tenuerat impetere vellent velut hostes publicatos ubicunque invenirentur in terra. At communicato consilio conscripsit eis et præcipue duobus comitibus Leycestriæ et Gloucestriæ, arguens eos de damnis sibi illatis, incendiis et rapinis, et quod per eos in terra sua guerra mota est, adiciens, quod homines quos gravare voluerant eos tanquam fideles suos reputans pro posse defenderet et liberaret. Insuper et injurias sibi illatas tanquam proprias emendari faceret et pro tempore judicaret. Quibus

He turns aside to Kingston-on-Thames.

Then to Tunbridge, which is surrendered.

Twys. col. 2449.

Then to Winchelsea.

Thence he marches to Lewes.

The barons send him a remonstrance.

He returns an unfavourable reply.

[1] *vexillatorios*, MS.

[2] *marinarinarios* in both MSS.

[3] Here on both margins is *Rex venit apud Lews*.

auditis appropinquabant regi, non enim distabant multum a loco illo qui dicitur Lews.

The troops of the barons advance towards Lewes.

News of their approach brought to the royal army by foragers.

Array of barons' army.

Dumque regalibus foragium defecisset, præceptum est in die Martis, ut procederent pro quærendo feno et paleis. Quibus profisciscentibus sed non proficientibus præventi sunt plures et ab hostibus interempti. Reliqui vero viderunt hostes venientes in summo diluculo die Mercurii, et exclamantes excitaverunt regem et suos ad arma capienda. Venientes ergo barones in plena planitie descenderunt ibidem, et equos cingentes properabant arma, ubi comes Symon ipsum comitem Gloucestriæ et Robertum [de][1] Veer[2] una cum multis aliis novos fecit milites et armis militaribus eos insignivit. Quo facto omnem exercitum in quatuor acies separatas divisit et distinxit, statuitque magnates in singulis qui acies dirigerent et gubernarent. Aciei vero primæ constituti sunt duces, Henricus de Monte forti primogenitus Symonis comitis, et Guido[3] frater ejus, dominus Johannes de Bourgh juvenis, et dominus Humfridus de Boun.[4] Aciei vero secundæ, Gilbertus de Clara comes de Gloucestria, dominus Johannes filius Johannis, et dominus Willelmus de Montensy. Aciei autem tertiæ in qua Londonienses erant, ad rogatum eorum dominus Nicholaus de Segrave assignatus est, qui etiam instanter supplicarent ut primos belli ictus habere possent, et eventum rei sub dubio recipere. Quartæ vero aciei dux vero fuit ipse comes cum domino Thoma de Pilnesdon.

They are marshalled in four troops.

The royal troops drawn up in three squadrons.

Interim egressi sunt regales[5] ad pugnam se properantes per tres turmas quarum primam ducebatfilius regis Edwardus cum comite de Warenna et Willelmo de Valence fratre regis. Secundam vero rex Alemaniæ cum filio suo Henrico. Tertiam autem ipse rex cum magnatibus suis. Quartam vero aciem constituit rex

[1] *de*] from A.; om. MS.

[2] *Ver*, A.

[3] *Gwydo*, MS.

[4] *Bourn*, MS.

[5] Here on both margins is *Ordinatio acierum ex parte regis.*

eo quod plures vexillarios reliquerat post se ad custodiendum villam et castrum de Tunebrig contra comitem de Gloucestria; et erat ibi juvenilis ætas quasi totius militiæ suæ, non enim credebat rex adventum baronum tam propinquum. Præparatis hinc et inde itaque aciebus exhortabantur[1] adinvicem ad strenue militandum, et conserto gravi prælio corruerunt multi pedestres quasi in momento. Statimque filius regis Edwardus cum acie sua utpote juvenis acer et miles strenuus irruit in hostes cum tanto impetu quod eos retrocedere compulit spatio magno, ita quod posteriores quidam ex retrocessione[2] credentes primos corruisse, fugerunt plures et aquæ se credentes transierunt. Submersi sunt milites circiter lx. cæsisque aliquibus fugerunt statim Londonienses qui primos ictus belli petierant discrimina ignorantes, quos insequebatur Edwardus cum turma sua cædens extremos eorum spatio duorum miliarum vel trium. Eos enim habebit exosos pro eo quod recesserant a patre et matrem suam dehonestaverant cum a Westmonasterio usque regiam[3] Turrim per aquam Tamesiæ navigaret, proicientes ex ponte in navem ipsius lutum et lapides, et contumeliosa verba prompserant.[4]

A fourth body had been left at Tunbridge.

Commencement of the battle.

Twys. col. 2450.

Success of prince Edward.

He gives chase to the flying Londoners.

Interim[5] vero dum sequebatur sic fugientes irruerunt barones in aciem regis secundam, periitque pars ejus maxima, et captus est rex Alemaniæ cum Roberto [de][6] Bruys et Johanne Comyn qui Scotos adduxerant numerosos, perforataque est acies ipsius regis, et dextrarius ejus occisus. Cumque vidissent sui multos corruisse et quamplures fugam inisse, reduxerunt regem in abbathiam unde prius exierat, claudentes portas et custodiam adhibentes cum multis militibus. Ingressique

Other parts of the royal army not successful.

The king takes refuge in the abbey.

---

[1] *exortabantur*, A., but corrected by a later hand.

[2] *retrocessione*, A.; *extrocessione*, MS.

[3] *regina*, MS.; *regiā*, A.

[4] *promserat*, MS.

[5] Here on both margins is *Bellum de Lews.*

[6] *de*] from A.; om. MS.

The barons enter the town.

sunt barones in urbem optenta victoria, nec facile discerni poterat per longum spatium præ multitudine vulneratorum qui dicerentur regales et qui baronales.

Prince Edward's men returning capture and destroy De Montfort's car.

They discover the defeat of the royal party.

Dumque fierent hæc Edwardus filius regis cum turma sua reversus, et videntes sui in planitie currum quem fieri fecerat comes Simon ad equitandum, statim cum equis absque auriga vel duce itineris cucurrerunt, et quasi in momento delaceraverunt eum. Duo etiam burgenses quos invenerunt in eo gladio peremerunt. Appropinquantes autem ad locum occisorum et stragem intuentes permaximam, expavit cor eorum et ferocis animi vultus deperiit. Confortabat tamen corda eorum dux ille strenuus regis filius, et ut essent viri robusti modis omnibus animabat. Appropinquantibus ipsis ad urbem exierunt barones obviam eis, et conserto gravi prælio corruerunt hinc et inde, fugitque comes de Warenna cum duobus regis filiis, Willelmo de Valence et Guidone fratre ejus, et sequebantur[1] eos plusquam septingenti armati electi qui erant de domo et familia eorum, et eodem die profisciscentes usque Pevensay mare transierunt. Fugit etiam Hugo Bigot cum multis aliis, et filium regis strenue militantem vecorditer reliquerunt. Quod videns ipse denuo circumduxit villam usque castrum, et ibi non invento patre reversus est ad eum in abbathiam.[2]

Escape of earl Warenne and two sons of the king.

The prince joins his father.

Interim tumultuabat civitas per partes utrasque, vacabant enim spoliis et rapinis et equis occisorum stabiliendis, nec adhuc se mutuo cognoscere potuerunt. Cumque post modicum coadunati barones insultum fecissent ad castrum pro Johanne Giffard et aliis concaptivis quos regales acceperant, defenderunt se strenue et emissis telis ignitis magnam partem villæ incenderunt. Quod videntes barones retraxerunt se et ad abbathiam diverterunt, et illuminata ecclesia telis eorum, sed tamen post modicum ignis ille extinctus est. Videns

Attack on the castle.

The barons withdraw.

---

[1] *sequebatur*, MS. | [2] *abathiam*, A

autem filius regis eorum audaciam et recollectis multis ex suis cum remansissent adhuc plures viri strenuissimi, disposuit iterato exire ad pugnam. Quo cognito miserunt barones mediatores pacificos qui diem differentes in crastinum promiserunt quod in crastina die loquerentur de pace plena cum effectu. Actaque[1] sunt hæc in mense Maio die sancti Dunstani episcopi anno domini MCCLXIV. Sequente vero die Jovis discurrebant inter regem et barones bini et bini de ordine Prædicatorum et Minorum, portantes verba pacifica, et sic cum quibusdam aliis interponentes partes quod sequenti die Veneris tradidit se filius pro patre, Edwardus scilicet pro rege et pro cæteris commilitonibus suis, et Henricus filius regis Alemaniæ dedit se pro patre suo, et hæc sub spe pacis et quietis cum deliberatione tractarent inposterum quæ provisionum et statutorum essent pro utilitate regni tenenda, et quæ rationabiliter recusanda, et quod hinc inde captivi libere absque ullo dato redderentur.

Mediation attempted by the barons.

Twys. col. 2451.

A.D. 1264.

Prince Edward and the son of the king of the Romans given up to the barons.

Sequenti vero Sabbato licentiavit rex suos quasi timens, et abierunt in pace ad loca sua tam castrenses quam familiares et cæteri quæ erant in ecclesia constituti. Misitque rex de consilio filii sui et comitis literas suas ad fideles suos quos in munitione de Tunebrige constituerat, quod de cætero quicquam baronibus mali non inferrent [sed redirent][2] ad propria, eo quod pax erat in januis et modis omnibus adimplenda. At illi non credentes perrexerunt ita ut erant usque Bristow, et manserunt ibi in præsidio usque post evasionem filii regis Edwardi a carcere. Primo tamen cum audissent apud Tunebrige regem devictum et Londonienses per filium regis in fugam versos, prædicente Willelmo de Say, qui a conflictu fugerat, quod hospitarentur Londonienses qui

The king disbands his men.

The defenders of Tunbridge remove to Bristol.

On the way they fall upon the

[1] *Dicta*, MS.; *Acta*, from A.

[2] *sed redirent*] from A.; om. MS.

Londoners at Croydon. fugerant apud Croydon, irruerunt in eos advesperante die, et captis spoliis multos peremerunt.

Behaviour of De Montfort towards prince Edward. [1] Decrescente parte [2] regis et roborata parte comitis difficiliorem se comes exhibuit, eo quod rex et omnia sua in potestate comitis et gratia dependebant. Circumduxit ergo filium regis ad fortiora castra quousque quasi omnia castra terræ in potestatem comitis traderentur; et extunc arctius solito custodiebat eum. Cumque crebresceret fama quod filius regis in vinculis teneretur, excitaverunt eum ut tornearet ut videretur in populo. At ille præmunitus et seditionem timens, non se credebat eis. The conduct of the young De Montforts displeases the earl of Gloucester. Filii autem comitis qui erant quatuor, scilicet Henricus, Symon, Guydo et Hemericus [3] in superbiam erecti fecerunt mala quæ displicuerunt comiti Gloucestriæ. Inter quæ Henricus ille primogenitus cum ipso comite Gloucestriæ torneasse debuerat apud Norhamton [4] sed defecit, eo quod timebant plures inde posse deterius evenire, motusque comes misit ad patrem eorum comitem Symonem, et petiit sibi mitti insignes captivos quos ille ceperat in bello Lews, inter quos rex Alemaniæ nominabatur primus. (Message of the earl of Gloucester to De Montfort.) At ille remandans, respondit, Sibi sufficere debere quod ei terras salvaverat in ipso die belli: noluit ergo mittere sed nobiliores servavit in castro Dovorniæ, inter quos fuit ipse Philippus Basset qui in conflictu Norhamtonensi murum confoderat, ut supra continetur. (De Montfort's answer.) Indignatusque comes Gloucestriæ accepto responso misit continuo ad dominum Rogerum de Mortimer, qui parti regis semper absque mutatione adhæserat quod mutuo loquerentur pro utilitate regis et regni. (In anger the earl of Gloucester enters into correspondence with Roger de Mortimer.) At ille timens ne forte infidelis esset petiit obsidem et obtinuit. Convenientibus tandem ipsis dixit ei comes omnia quæ facta sunt, et quod pœnituit eum

[1] The D is illuminated in both MS.

[2] Here on both margins is *Quomodo evasit Edwardus a carcere.*

[3] *Henricus*, MS. wrongly.

[4] *Norhamton.* According to Rishanger (p. 32) the tournament was to have been at Dunstable. See also Trokelowe, p. 15.

peccasse in regem et peccati maculam delere velle in liberatione ipsius pro posse. Miserunt ergo secrete ad Robertum [1] fratrem ipsius comitis Gloucestriæ, qui cum comite Symone morabatur et inter primos ipsius magnus tenebatur, quomodo unanimes effecti sunt et quod ad liberationem filii regis cautius instaret cum ad se offerret oportuna facultas. Misitque prædictus Rogerus de Mortimer ad filium regis equum optimum et cursorem velocissimum in quo confidere posset cum sibi videret tempus opportunum. Quibus cognitis, petiit Edwardus de consilio prædicti Roberti a comite Symone licentiam spatiandi et probandi dextrarios si forte torniare deberent, sicut et aliquando voluissent; et erant tunc apud Herfordiam et rex et comes, semper enim regem secum tenuit comes et cum honore. Accepta itaque licentia, cum jam cursisset [2] equos aliquos et eos lassos reddidisset, tandem ascendit illum equum electum quem prædictus Rogerus de Mortimer ei miserat, et ob hanc causam præmisso interim puero qui [3] consenserat cum duobus gladiis et in equo optimo. Conversusque ipse ad custodem suum Robertum de Ros cæterosque socios circum astantes, dixit, "Domini carissimi, aliquantisper mansi "in custodia vestra, et ulterius manere nolens ad do- "minum vos commendo;" et conversis loris cum festinatione abiit. Insequentes autem eum cæteri comprehendere non potuerunt, et demum videntes Rogerum de Mortymer a castro suo de Wiggemore cum multis armatis venientem obviam ei, sicut primitus condixerant, reversi sunt vacui et sic illusi. Eodem anno scilicet MCCLXIV. obiit Urbanus papa cui successit Clemens iv.

Twys. col. 2452.

Communication with Robert de Clare.

Roger de Mortimer sends prince Edward a good horse.

Leave is asked for the prince to try his horse against some others.

When the rest are tired he makes use of his own swift horse to escape.

They cannot overtake him.

[4] Audita evasione filii regis a carcere, concurrit ad eum multus populus et cum immenso gaudio susce-

People flock to the prince.

---

[1] *Robertum.* Elsewhere the earl of Gloucester's brother is named *Thomas.*

[2] *cursisset.* This is the text in both MSS.

[3] *consenserat*, A.; *conserat*, MS.

[4] The A is illuminated in both MSS., but there is no sign of the commencement of a new chapter.

perunt eum, inter quos quasi primus extitit[1] comes Gloucestriæ et cæteri regales qui apud Bristow et in confinio ejus diu permanserant, crevitque in brevi tempore exercitus ejus in immensum. Quo cognito timuit sibi comes Leycestrensis Symon de Monteforte, et mittens in Walliam vocavit inde multos et robur sui exercitus ex omni qua potuit parte multiplicavit. Misit etiam Symonem filium suum ad magnates boriales ut eos cum omni festinatione adduceret. Qui coadunatis multis fere xx. banarettis et plebe multa fecit aliquantisper festinationem apud castrum de Kenylworthe. Nunciatum est hoc Edwardo filio regis per exploratorem suum Margoth, quæ cum mulier esset, in veste tamen virili, velut homo gradiebatur, et per Radulfum de Arderne qui cum esset ex parte altera consocius[2] tamen prodidit et decepit. Eratque Edwardus tunc in Wircestria quam post Gloucestriam paulo ante devicerat, et accepto nuncio consurgens de nocte abiit et pervenit ad locum quem præordinaverat exploratrix illa ad armandum se. Erat enim vallis profunda et prope locum castri. Dumque armarent se et equos cingerent, audiebant sonitum a longe [venientem][3] et timebant, dicentes, "Præmuniti sunt hostes "nostri et ecce jam veniunt;" statimque ascenderunt equos et lanceas in manibus adaptabant. Cumque direxissent acies suas ante diluculum et processissent in itinere, venerunt hostium longæ quadrigæ ut victualia quærerent, et continuo captæ sunt et equi distributi in loco lassatorum equorum per exercitum. Procedentes vero et[4] irruentes in hostes summo diluculo invenerunt eos dormientes in villa et abbathia, et erant multi minuti sanguine venæ.

Alarm of De Montfort and his consequent movements.

The preparations are made known to prince Edward.

He moves in the night from Worcester.

They capture some foragers from the barons' army.

Peremptis ergo multis de communi populo ceperunt circa quindecim vexillarios electos et spolia multa.

---

[1] Here on both margins is *De Kenylworth et bello de Evesham.*

[2] *consocius*, A. *consocios*, MS.

[3] *venientem*] from A.; om. MS.

[4] *et*] added on the margin in A.

Twys. col. 2453. Symon vero juvenis qui pernoctaverat in castro sic cum paucis captionem evasit. Gesta sunt hæc iv. non. Augusti anno domini MCCLXV. et statim ad Wirces-triam reversi sunt. Cumque audisset Edwardus comitem Symonen in veniendo esse versus Kenilworth ut exercitui filii sui conjungeretur et fieret fortior, processit obviam ei die tertio apud Evesham, et ordinato exercitu per tres acies, ipse cum suis ex parte una, comes Gloucestriæ ex parte altera, et Rogerus de Mortimer a tergo veniebat. Venit itaque Edwardus filius regis ex parte boriali quasi de Kenylworth apud Evesham, et ne cognosceretur a longe, præcepit primo erigi vexillum Symonis junioris et cæterorum qui captivi ducebantur, festinavitque ut montis clivo ascenso primos belli ictus occupare posset. Cumque vidisset speculator comitis Symonis, Nicholaus scilicet barbitonsor ejus, qui homo expertus erat cognitione armorum, armatos sic a longe venientes, dixit ad comitem, "Ecce veniunt armati multi a septentrione, et "ut cognosci possint a longe apparent vexilla tuorum." Et ille, "Filius meus est," inquit, "ne timeas, sed vade "et circumspice ne forte præoccurrimur circumventi." Non enim cognoverat adhuc de hiis quæ filio acciderant. Perrexit ille speculator in altum in clocario abbathiæ ubi comes fuit hospitatus,[1] et de claro cognoscens vexillum filii regis a latere uno, deposuerat enim tunc alia vexilla, et vexilla[2] comitis Gloucestriæ a latere altero, et vexilla Rogeri de Mortimer ab occidente[3] et a tergo, clamavit ad comitem et dixit, "Mortui sumus "omnes, non enim venit filius tuus, ut credebas,[4] sed "filius regis ex parte una, comes Gloucestriæ ex altera, "et Rogerus de Mortimer ex parte tertia." Et ait

A.D. 1265. They return to Worcester.

De Montfort moves toward Kenilworth.

Prince Edward's advance.

The prince's men mistaken for De Montfort's.

Discovery of the mistake.

---

1 *hospitatus*, A.; *hostitatus*, MS.

2 *et vexilla*] from A.; om. MS.

3 *ab occidente*, A.; *abscondente*, MS.

4 *credebas*, A.; *credebat*, MS.

De Montfort exhorts his men.

comes, "Propitietur deus animabus nostris, quoniam "eorum sunt corpora nostra." Præcepitque ut confiterentur omnes et essent parati in prælium qui pro legibus terræ mori vellent et pro justitia, qui vero per fugam se salvere vellent et hos quidem liberos abire præcepit. Cumque confortaretur a primogenito suo Henrico ne desperaret in eventum dubii, respondit, "Non despero "fili sed præsumptio tua et superbia fratrum tuorum "me ad hunc finem quem vides perduxit, nunc "verumtamen ut credo moriar pro deo et justitia."

Rebukes his son Henry.

Armantur ergo omnes et ad prælium aliquantisper animantur. Sed et ipse rex qui in custodia comitis usque in præsens remanserat, armis ut dicitur comitis armatus est. Processerunt ergo per turmas suas ad pugnandum pro patria, et antequam progressi sunt fugerunt Wallenses a comite Symone, et in transeundo flumen Dee multi submersi sunt et reliqui denuo baptisati. Conserto itaque gravi prælio corruerunt multi ex parte comitis, sed et ipse rex percussus in scapula, clamavit fortiter, "Ego sum Henricus de "Wincestria rex vester, non occidatis me." Erat enim vir simplex non bellicosus. Salvavit eum in voce hac dominus Adam de Monte alto. Accurrit etiam filius ad vocem patris et eum custodiendum tradidit cæteris militibus suis. Interim vero cecidit et occisus est comes Symon, antequam reverteretur Edwardus, et cum staret pedes pugnans gladio et occiso dextrario. Cumque stetissent magnates sui cum Henrico primogenito suo, prorupit in hæc verba, dicens ad hostes, "Num misericordia aliqua vobiscum est?" Et respondit unus, "Quæ misericordia seductori?" Et ille, "Misereatur ergo deus animabus nostris quoniam corpora nostra in vestra voluntate sunt." Et hiis dictis martyrizaverunt eum præcisis membris et amputato capite. Corrueruntque cum eo in modico terræ spatio Henricus primogenitus ejus, dominus Hugo le Spenser,

King Henry sent into the battle.

De Montfort's party defeated.

De Montfort slain.

His last words.

Twys. col. 2454.

dominus Radulfus Basset, dominus Thomas de Henstelet,[1] dominus Willelmus de Maundeble, dominus Johannes de Beauchaump, dominus Guido de Balliol,[2] dominus Rogerus de Roule, et multi alii nobiles cum plebe copiosa. Gestaque sunt hæc ij. non. Augusti anno domini MCCLXV. duravit bellum hoc ab hora quasi prima usque fere vesperam. Et reversi sunt cum rege sic liberato usque Wircestriam, portantes secum spolia multa, et caput comitis Symonis mittentes ad uxorem Rogeri de Mortimer apud Wiggemore.

List of nobles slain.

The royal party carry the king to Worcester.

[3]Post[4] modicum tempus recolligebant se barones qui remanserant, et cæpit habere nomen celebre dominus Johannes Daynill,[5] homo quidem callidus et bellator fortis. Fecerunt ergo mala quæ poterant et convenerunt in mense Maio apud Cestrefild sub ipso Johanne et comite Ferarensi, ubi supervenientes regales milites irruerunt in eos subito, et ceperunt multos iterum quasi dormientes. Ipse tamen Johannes Daynell confestim armatus dum exiret ut fugeret, percussit dominum Gilbertum Haunsard, et eum cum equo ictu lanceæ dejecit in terram, et aufugit cum paucis qui eum sequi poterant, periitque populus multus, et interim nobiliores fugam inierunt, fugitque comes Ferarensis et in ecclesia abscondit se, sed tamen prodente eum quadam muliere extractus et captivus abductus est. Tenuitque rex parliamentum suum mense Novembris apud Norhampton, et exhæredati sunt omnes qui comiti Symoni astiterunt, et uxor ejus cum liberis. Tenuitque ibidem concilium Othobon legatus domini papæ, et excommunicavit omnes episcopos qui eidem comiti Symoni auxilium præstiterant et favorem. Misitque quosdam eorum ad

Gathering again of the barons under John Daynell at Chesterfield.

Parliament at Northampton.

Disinheriting of De Montfort's partizans.

The bishops who sided with De Montfort are excommunicated.

[1] *Henstelee*, A.

[2] Both MSS. have *Balliof*.

[3] The P is a coloured letter in both MSS, but without any sign of a new chapter.

[4] Here on both margins is *De captione de Cestrefild et exhereditatione Baronum et de taxatione Norwicensi.*

[5] *Daniell*, MS.

præsentiam papæ pro beneficio absolutionis optinendo. Publicavitque quædam statuta quæ fecerat, et concessionem domini papæ Clementis quam fecerat regi et reginæ de decima Angliæ ecclesiæ concessa eisdem per vj. annos subsequentes. Fiebatque cito post taxatio Norwicensis per Walterum Norwicensem episcopum qui ad hoc onus electus est. Factaque sunt hæc in anno domini MCCLXVI. Eodem anno obiit Godefridus Eboracensis archiepiscopus et electus est Willelmus decanus ejusdem ecclesiæ, sed tamen a papa non admissus, immo missis ad papam literis per ipsum Othobonum legatum transtulit ipse papa Willelmum Giffard a sede Bathonensi usque ad sedem Eboracensem, et in sequenti anno in[1] archiepiscopum Eboracensem consecratur.

Papal grant of tithe to the king. Taxation of Norwich. A.D. 1266. Episcopal changes.

A.D. 1267. [2]Anno domini MCCLXVII. obsedit rex Henricus castrum de Kenylworth, a v. kalendarum Junii usque[3] idus Decembris, ubi adveniente Othobono legato et interveniente reddidit regi Henricus de Hastinges qui fortiter illud tenuerat, salvis sibi vita et membris et catallis. Interim recolligerant se barones cum Johanne Daynill in insula de Haxaiholm, et procedentes inde ceperunt Lincolniam spoliaveruntque Judæos et multos ex eis peremerunt, et introeuntes synagogam eorum librum legis dilaceraverunt succendentes etiam igni omnes chartas et obligationes quascumque invenire potuerunt. Quod audiens rex misit filium suum Edwardum ut comprehenderet eos, at illi fugientes a facie ejus receperunt se in insulam[4] de Ely munientes introitum ex omni parte. Erat enim mensis Aprilis. Cumque filio regis advenienti non pateret introitus propter exitus aquarum quæ ex omni parte ipsam circuierunt insulam, de consilio incolarum ejusdem pro- Twys. col. 2455.

Kenilworth castle surrendered to the king. Capture of Lincoln by the barons. They flee to the Isle of Ely. The prince gets an entry into the isle.

---

[1] *in*] from A.; om. MS.

[2] The A is coloured in both MS. though standing in the middle of a line.

[3] Here on both margins is *De captione apud Ely et concordia baronum cum rege.*

[4] *insula*, MSS.

vinciæ convocavit operarios multos et per fossata multa in profundo marisci viam quam præpedierant incolæ fieri jussit, apponens tabulas et crates et fieri faciens pontes[1] in plerisque locis. Ingrediente tandem eo in insulam per viam quam fecerat, fugerunt barones quidam Londoniam et a Londoniensibus susCepti sunt, cæteri vero reddiderunt se, scilicet dominus de Wake, et Symon juvenis et le Pesches salvis vita et membris, et quod ipse filius apud patrem intercederet ad ipsius regis gratiam plene promerendam. Adveniente tandem rege cum consilio Londoniam, barones qui confugerant illuc una cum ipsis civibus tenuerant villam contra regem xl[a] diebus, et ipsum Ottobonem legatum qui in turrim regiam præ timore confugerat, ne quidem exiret diligenter custodiebant. Tandem vero interveniente comite Gloucestriæ et multis amicis comitis, recepti sunt in gratiam regis barones et cives, electique sunt quatuor episcopi, et octo magnates qui prius fuerant nominati apud Coventriam, ut ipsi inter regem et exhæredatos formam pacis et redemptionis in omnibus ordinarent. Factaque pronunciatione in festo omnium Sanctorum de plena concordia et redemptione singulorum, statuta est pax ipsius regis et præconizata per totam regionem. Tenuit rex parliamentum suum in octabis sancti Martini apud Merleberg[2] anno [l°][3] regni sui et ad exhibitionem[4] communis justitiæ multa fecit statuta, quæ dicuntur statuta de Marleberg.

Flight of some of the barons and submission of others.

London held by the barons against the king.

The papal legate a prisoner.

Overtures for peace.

Statutes of Marlborough.

[5]Sub [6] memorati regis nostri Henrici principatu suscitavit bellum dominus episcopus Christianorum contra Saracenos longo jam tempore possidentes sanctuarium dei, id est loca sancta in quibus[7] redemptio

The crusade

[1] *pontes*, A.; *potens*, MS.

[2] *Marlebrige*, MS.

[3] Not in either MS., but the Statutes of Marlborough were passed in 1266 (see Rishanger, p. 46), therefore in the fiftieth year of the reign.

[4] *exhibitioni*, MS.; omisso *ad*.

[5] The S is a coloured letter in both MSS.

[6] Here on both margins is *Edwardus profectus est in Terram sanctam cum aliis regibus.*

[7] *quo*, MSS.

nostra facta est. Factus est ergo per diligentiam Romani pontificis Clementis et aliorum servorum dei religiosam operam magnus populi Christiani concursus, et fortissimi principes charactere domini insigniti sunt, et numerosa stipati militia orientis regna laboriosisissime penetrarunt. Inter quos eandem expeditionem assumpsit Edwardus filius regis Henrici, et iter arripuit in æstate anno domini MCCLXX. dabaturque tricesima per totam Angliam ob hanc piam causam. Veniens autem circa festum sancti Michaelis apud Egermorth[1] quæ distat a Marsilio xviii. leucis versus occidentem, ibidem navem ascendit, et prospero vento vela laxantes et pro voto profisciscentes, decimo die applicuit apud Thunes,[2] susceptusque est cum immenso gaudio a regibus Christianis quos ibidem invenit, a rege Franciæ Philippo qui nomen regium sortitus est post mortem patris sui Lodowici qui paulo ante ibidem defunctus est, et a Karolo rege Siciliæ et aliis duobus regibus scilicet Navarriæ[3] et Aragonum; omnes isti reges convenerant pro zelo dei et populo Christi. Ipse etiam Edwardus pro se et pro patre, et Henricus filius regis Alemaniæ pro patre suo similiter veniebat. Hic etiam Henricus filius regis Alemaniæ in redeundo postea ad patrem apud Viterbium in ipsa capella cum missam audiret occisus est per Guidonem de Monte forti et comitem Rosso[4] cujus filiam ipse Guido duxerat, in ultionem patris sui comitis Symonis.

Promoted by Pope Clement.

A.D. 1270.

Prince Edward joins it.

Well received by the other princes.

Murder at Viterbo of Henry son of the king of the Romans.

Cumque a prædictis regibus sciscitaretur Edwardus quid fieret. Responderunt ei, quod princeps[5] civitatis istius cum adjacente provincia tributum reddere con-

---

[1] i.e. Aiguesmortes.

[2] i.e. Tunis.

[3] *Navarnyæ*, MSS. Here in both MSS. *scilicet* is repeated wrongly.

[4] *Rursum*, MS. *Rees* is written above the line in A., and on the margin of that MS. there is a note in a later hand, but it is illegible through the fire. The name of the father-in-law of Guy was Ildribaldino Rosso dell' Anguillara. The name *Rosso* is represented by *Rufus* in MS. Lansd. 229, and by *Rubeus* in Chr. Oxen (p. 238).

[5] *princeps*, A.; *principes*, MS.

Twys. col. 2456. suevit regi Siciliæ annis singulis et quia multo tempore per septennium et ultra jam in solutione cessavit, idcirco adpetivimus eum. Ipse vero sciens tributum juste deberi, jam satisfecit nobis ad votum et quidem pro tempore præterito et futuro. At ille, "Quid "est, domini carissimi? Nonne convenimus huc et "characterem domini assumpsimus ut contra[1] inimicos "crucis Christi procedere et componere deberemus? "Absit a nobis hoc, nam modo patet introitus et terra "nobis est plana et dura ut possimus procedere ad "sanctam civitatem Ierosolymam."[2] At illi dixerunt, "Jam cum istis composuimus et pactum præterire non "licet, sed revertamur in Siciliam et transacta[3] hyeme "apud Acram applicare poterimus." Displic u itque ei consilium hoc, nec ipsi compositioni assensum præbuit, non participans quicquam de pecunia scelerata, sed facto eis regali convivio clausum se tenuit. Permanentes[5] itaque in fixo proposito, demum aura flante conscenderunt naves universi reges et remanserunt in littore plusquam cc. viri non habentes navem in qua veherentur, clamantes et ejulantes præ timore mortis quam cito oporteret recipere si remanerent. Motus ergo Edwardus in lacrimis eorum cum non moverentur alii, terram cum scapha adiit et in naves suas singulas adaptans eos præmisit omnes ante se, et sic demum cum cæteris laxatis velis et mare sulcans profectus est. Septimo autem die applicuerunt omnes in regno Siciliæ ex opposito civitatis de Trapes[6] secundo quasi die ante festum apostolorum Symonis et Judæ et hora quasi nona et anchoriaverunt in mari alto plus-

Remonstrance of prince Edward with those who had attacked the bey of Tunis.

Their answer.

They all depart to Sicily.

Anchorage off Trapani.

---

[1] *contra*] om. A., but added on margin; in MS. it stands *in q*^a^.
[2] *Ierusalem*, MS.
[3] *transacto*, MS.
[4] *Dispicuit*, MS.
[5] *Permanente*, MS.
[6] i.e. Trapani.

quam uno miliare a terra. Erant enim maximæ naves singulæ habentes duo vela et supra modum onustæ. Veneruntque obviam eis ex portu civitatis scaphæ multæ et reges et principes ac majores exercitus usque ad terram perduxerunt bina vice vel trina, sed equos valde paucos et arma quasi nulla. Advesperante demum die movit se mare, et subito orta est tempestas sævissima ita quod collisæ naves et confractæ perierunt et submersi sunt plusquam centum xx. cum equis et armis et animabus multis, periitque thesaurus ille sceleratus et in profundum maris demersus est. Omnibus autem navibus ipsius Edwardi quæ erant xiii. non nocuit illa tempestas, nec periit ex eis unus homo, salvavitque deus omnia sua eo quod consilio scelerato non consenserat. Mane autem facto cum egrederentur omnes reges ad mare viderunt in litore homines submersos et equos absque numero; viderunt quidem et doluerunt, nec mirum cum tantis navibus et mille quingentis nautis absque communi populo non remanserunt aliqui nisi nautæ tantum unius navis, et hii quidem hoc modo. Erat enim in alia navi una bona matrona et comitissa quæ periculum videns et juste sibi timens, quæsivit a nautis utrum salvari possent si litus maris arripere attemptarent. At illi responderunt, quod si fiet sic salvarentur homines sed periret ipsa navis. At illa, "Non sit vobis cura de "navi, quoniam si salventur animæ duplicabo vobis "pretium navis:" statimque duo vela laxantes in altum, cum tanto impetu irruerunt in terram quod ab aqua maris longe separata fixa mansit in litore; sed ut prædixerant nautæ in duas partes resoluta est, et salvæ factæ sunt omnes animæ cum contentis universis. Mutato ergo proposito reversi sunt omnes reges in terras suas, submersis ut dictum est equis et armis. Solus autem Edwardus hiemavit ibidem cum navibus suis quas deus omnipotens sibi optime salvaverat.

Their reception.

A storm destroys the ships.

But spares those of prince Edward.

Narrative of the escape of one crew.

The other princes disperse, but prince Edward winters in Sicily.

Twys. col. 3457.

[1] Circa medium Quadragesimæ iterato propositum renovans, navem [2] ascendit Edwardus, et a [3] Pascha domini per xv. dies ad Acram applicuit cum mille viris electis; mansitque ibi per mensem integrum ad refocillandum homines et equos, et ut interim secreta terræ cognosceret. Post mensem vero perrexerunt cum eo Christiani multi quasi vij. mille et profecti sunt quasi viginti leucis ab Acra, ceperuntque Nazareth, et quos invenerant peremerunt. In redeundo autem apud Acram sequebantur eos hostes si quomodo ex eis occidere possent in loco stricto vel convalle; quod illi videntes deverterunt facies suas statim et cæsis aliquibus cæteros in fugam converterunt. Iterato circa festum nativitatis sancti Johannis Baptistæ cum audisset Edwardus convenisse Sarracenos apud Kakehowe [4] quod distat ab Acra quasi xl. miliaribus, exivit ibidem et irruens in eos summo diluculo percussit ex eis quasi mille viros cæteris in fugam velocem conversis, tuleruntque spolia multa et profecti sunt usque castrum peregrinorum quod supra mare situatur, manentes ibidem cum cæteris Christianis nocte illa, et in sequenti die reversi sunt ad Acram. Interim rex Ierosolymitanus qui advenerat misit ad magnates de Cypro [5] ut in auxilium Christianorum cum festinatione venirent: at illi venire noluerunt, dicentes, se nolle terram suam exire. Misitque tunc ad eos Edwardus ut ad rogatum ipsius venirent, saltem in hac parte. At illi continuo veniebant cum magna militia, dicentes, se teneri mandatis ipsius, pro eo quod antecessores sui dominabantur olim terræ illorum, et se debere regibus Anglorum semper esse fideles. Animatique Christiani tertio exierunt circa ad vincula sancti Petri usque ad

The prince sails to Acre.

Some small conquests.

An expedition against the Saracens.

The king of Jerusalem sends for help to Cyprus.

It is sent at prince Edward's request.

[1] The C is a coloured letter in both MSS., but there is no sign of a new chapter.

[2] Here on both margins is *Quod fecit Edwardus apud Acram et quomodo vulneratus est ibi.*

[3] *a*] from A.; om. MS.

[4] *i.e.* Cachon, which is found written *Quaquo* sometimes.

[5] *Cipro*, MSS.

sanctum Georgium, et peremptis quibusdam cum non invenirent qui resisterent reversi sunt cum gaudio in locum suum. Cumque inter inimicos crucis Christi Edwardi fama increbresceret eum timuerunt valde, et mutuo loquebantur si forte possent eum opprimere caute; misit ergo ad eum literas princeps ille magnus Amirandus[1] de Jaspes, fingens in dolo se velle esse Christianum, et quod multos attraheret ad se si tamen ab ipso cæterisque Christianis haberetur cum honore. Placuitque sermo et excitavit eum Edwardus ad hujusmodi propositum perficiendum; iterato vero et tertio et quarto semper misit eundem puerum ob eandem causam, et ille nuncius erat[2] de Alto inter tales nutrices[3] qui nec mortis timent periculum, nec deum reverentur. Quinta autem vice cum venisset ad eum idem nuncius, et ut moris erat a ministris Edwardi videri in brachiis et zona si quid fraudis esset nec cum cultello vel armis inventus est, adduxerunt eum ad[4] cameram Edwardi, inclinansque tradidit ei literas ex parte domini sui sicut alias facere consueverat, eratque dies Jovis infra octavas Pentecostes et hora vesperarum, et propter calorem nimium sedit Edwardus in tunica sola super lectum discooperto[5] capite; dumque legerentur literæ apparuit in lectura earum quod in sequenti Sabbato ejusdem hebdomadæ veniret dominus suus ad perficiendum quod promiserat, placuitque sermo cunctis audientibus, et confabulabantur a longe in hiis quæ audierant: ipse vero curvatus Edwardo plura sciscitanti ad[6] interrogata respondit. Tandem vero manum apponens ad balteum suum quasi secretas literas extracturus, extrahit[7] subito

Fame of prince Edward.

A plot against his life.

Frequent visits of the emir's messenger.

The prince is unarmed at one visit.

He is suddenly wounded.

[1] i.e. The emir of Joppa.

[2] *erat de Alto, &c.* For this sentence, which seems unintelligible, Rishanger (p. 69) gives *Hic educatus sub terra fuerat a pueritia,* and follows it with the explanation that this was done that he might fearlessly attack any infidel. Similarly, Trokelowe (p. 30).

[3] *nutricos,* MSS.

[4] *ad,* A.; *in,* MS.

[5] *discooperte,* MS.

[6] *ad*] from A.; om. MS.

[7] *extrait,* MSS.

Twys. col. 2458. cultellum venenatum ut ventri sedentis eum infigeret. At ille elevata manu ut percutienti resisteret vulneratus est in brachio profunde, et iterato percutere volentem repercussit pede cum tanto impetu quod in terram corruit, apprehenditque manum ipsius, et tam valide cultellum extrusit[1] quod seipsum vulneravit in fronte, et statim infixit in ventrem ejus et occidit eum. Accurrentes ad hæc ministri ejus qui a longe steterant, invenerunt in terra mortuum, et apprehendit unus eorum tripodem, scilicet cithareda suus, et percussit eum in capite et effudit cerebrum ejus: increpavitque eum Edwardus quod hominem mortuum percussisset. Descendit rumor iste sinister in aulam et ab aula in populum, et contristati sunt valde. Accurrensque statim magister militiæ templi dedit ei preciosa quæque bibere ne infusum venenum noceret ei, vel in interiora absconderetur. Et increpando dixit, "Nonne prædixi tibi seditionem populi hujus?" Adjecitque ad hæc, "Confortare tamen et noli timere "quoniam ex isto veneno non morieris." Vocantur ergo chirurgici[2] et medicamenta imponunt, sed post dies paucos videntes denigrescere carnem mussitaverunt inter se nec erat ulla lætitia populo suo. Quod ille perpendens, dixit eis, "Quid est quod mussitatis? "Non saniri possum? Dicite mihi nec timeatis." Et ait unus natione Anglus, "Curari potes, sed oportet "te dura pati." Et ille: "Si passus fuero nunquid sanitatem promittis?" At ille: "Promitto quidem et sub "pœna capitis mei." Et ait: "Committo ergo me tibi, "et exerce quæcunque volueris." Et ille: "Nunquid "sunt aliqui ex magnatibus tuis in quibus confidis?" At ille nominavit multos ex circumstantibus, circumstiterunt enim eum magnates plurimi cum uxore sua. Et ait duobus primo nominatis, scilicet domino Edmundo et domino Johanni de Vescy, "Nunquid et vos diligitis

But slays the assassin.

Sorrow at the news.

The surgeons do their utmost.

One, an Englishman, promises the prince a cure.

The princess removed from her husband.

[1] *extracsit*, MS.

[2] *sirurgici*, both MSS.

"dominum vestrum?" Dixerunt utique. "Tollite ergo "mulierem hanc et non videat eam dominus ejus quo-"usque dixero vobis." Tulerunt ergo eam flentem et ejulantem, et dixerunt, "Sine domina, melius est quod "effundas lacrimas quam quod lacrimetur tota terra "Anglicana." Mane autem facto, incidit denigratam carnem brachii sui et projecit ex toto, et ait, "Con-"fortare, quoniam promitto tibi quod infra xv. dies "manifestabis te, et equum ascendes." Tenuitque quod promisit, et admirati sunt universi. Cumque diceretur hoc magno Soldano Edwardum scilicet esse [1] superstitem, vix fidem adhibuit, et mittens ex suis tres principes magnos excusavit [2] se, deos suos attestans, quod per se vel ex ipsius scientia non est factum hoc. Qui stantes a longe adoraverunt Edwardum proni in terram. Et ait Edwardus in Anglico, "Vos quidem adoratis me sed "minime diligitis;" nec intellexerunt verba ejus eo quod per interpretem loquerentur ei. Honorifice autem attractavit eos, et post biduum dimisit in pace. Post tempus modicum discurrebant inter partes mediatores et nuncii pro treugis iniendis, et inierunt inter se treugas decennales x. hebdomarum et x. dierum. Profectique sunt Christiani ad loca sua præter inhabitatores urbium quæ sub potestate Christianorum manebant.

By cutting away the edges of the wound the prince is saved.

The sultan sends to declare himself innocent of the plot.

A truce is made with the Saracens.

[3] Initis itaque treugis postquam ipse Edwardus [4] jam uno anno et dimidio mansisset in Acra, circa Assumptionem beatæ Mariæ virginis navem ascendit ut reverteretur, sed post vij. hebdomadas in Sicilia [5] applicuit apud Trapes, inde viam faciens per Palestinam [6] et Mechines, et sic per medium Poyllæ [7] usque Romam, Twys. col. 2459.

Prince Edward sails from Acre.

Lands in Sicily, and visits Rome.

[1] *esse*] from A.; om. MS.

[2] *excusavitque*, MSS.

[3] The I is a coloured letter in both MSS., but with no sign of a new chapter.

[4] Here on both margins is *Reversus est Edwardus de Terra sancta et torneavit apud Chalons.*

[5] *Cicilia*, MS.; *Cecilia*, A.

[6] *Palestinam*, MSS., wrongly. The two provinces of Sicily, through which he would have to pass from Trapani, are those of *Panormus* and *Messana*. These names *Panormitana* and *Messanensis* may be intended.

[7] i.e. Apuliæ.

ubi a papa Gregorio honorifice susceptus est. Cumque appropinquaret Franciam, et fama gloriæ ejus divulgaretur in populo, invidebant gloriæ ejus multi, et præcipue comes ille strenuus de Chalons, misitque et petiit ut torniaret cum eo in terra sua; qui gloriam laudis suæ minuere nolens, licet peregrinationis suæ causam prætendere posset et excusare, noluit tamen, sed libenter concessit; et præconizatum est voce publica quod Edwardus cum peregrinis suis partem torniamenti tenerent contra omnes advenire volentes. Concurrerunt itaque multi ex omni parte regionis illius, inter quos pedestres multi et etiam quidem equestres conjurati sunt ad invicem in spoliationem Anglorum, præ manibus vendentes et equos et arma, et bibentes vinum Libaninum in spoliationem captivandorum. Misit etiam Edwardus in Angliam pro quibusdam magnatibus et venerunt ad eum comites et barones; adveniente demum die inventi sunt cum Edwardo fere mille milites armati et pedestres multi: sed ex parte altera duplare eum poterant et hominibus et equis. Congredientibus ergo partibus cœperunt pedestres qui conjuraverunt spoliare et perimere; resistebantque nostri cum fundis et arcubus, et peremptis quamplurimis cæteros ad portas civitatis persecuti sunt; multos etiam fugaverunt ad aquam, et multi submersi sunt. Interim dedit se comes cum electis suis l. militibus qui sequebantur eum ad cuneum Edwardi et conjunxit se ei, multisque gladiorum ictibus longo spatio decertabant. Cumque essent ambo strenui et vidisset se comes non proficere gladio, circumduxit brachio collum Edwardi et eum vehementer astrinxit; et ait Edwardus, "Quid tibi vis? Nunquid me habere credis?" Et ille: "Utique et te et equum habere volo." Indignatus ad hæc erexit se et percusso dextrario in tantum irruit quod relicto equo proprio collo ipsius adhæsit alter, excussitque eum in terram cum diu sic pendere non poterat. Attonitusque Edwardus exivit continuo ut

In France he is challenged by the earl of Chalons.

Of the tournament.

Earls and barons summoned from England.

The footmen begin the contest.

The earl and his party join battle with the prince.

Violence of the attack.

ventum reciperet ad refocillandam animam ejus. Vidensque iniquitatem eorum, et quod multos ex suis jam perimerant, et non torneamenti sed modum belli exercerent, ait suis, "Jam nemini parcat oculus vester "sed sicut ipsi nobis faciunt, sic et vos faciatis eisdem." Ingressi[1] sunt ergo in mortem[2] aliorum, et ex omni parte gladio sævierunt, reversique pedestres a cæde cæterorum cum vidissent ex suis multos corruisse, ingressi sunt audacter conflictum equestrium, et evisceratis quibusdam ex equis multorum etiam cingulis incisis ascensores eorum in terram corruerunt; deditque se Edwardus prædicto comiti qui tunc manibus suorum elevatus erat in equum, et diu quoque fustigatum cum se sedare Edwardus vellet non adquievit in primis, sed cum defecisset tandem virtus ejus, ex præcepto Edwardi cuidam militi simplici se tradidit, et fugerunt cæteri multi et in eodem loco plurimi corruerunt. Reversique nostri optenta victoria. Cumque nostri[3] quiescere securius crederent, nunciatum est Edwardo quod perimebantur sui dum transirent de domo in domum a civibus civitatis. Statimque vocato majore et præpositis civitatis præcepit eis ut suos corriperent et castigarent, alioquin civitatem in crastinum incenderet et complanaret, illi autem abeuntes posuerunt custodias ex omni parte civitatis, et quievit[4] in pace. In hastiludio isto multus sanguis effusus est, unde nomen illius mutatum est ita quod non torniamentum sed parvum bellum de Chalons communiter diceretur. Inde perrexit Edwardus Parisios et a rege Francorum honorifice susceptus est, et post dies aliquot profectus est in Vasconiam et moratus est ibi usque post obitum patris,

Edward orders his men to show no mercy.

The footmen join in the battle of the horsemen.

The Frenchmen are vanquished.

A renewal of hostilities.

Twys. col. 2460.

This tournament is known as the battle of Chalons.

---

[1] *Ingressi sunt*] from A., where *sunt* is written above the line. MS. has *Ingressus* only.

[2] Both MSS. give *in mortem* twice over.

[3] *nostri*] from A.; om. MS.

[4] *quievit* in both MSS.

[1] Anno domini MCCLXXI. xiiij. kalend. Octobris tanta [2] fuit apud Cantuariam inundatio pluviæ, tonitrui, fulguris et tempestatis quanta a diebus antiquis nunquam audita vel visa fuerit, durante tonitruo et horribiliter quasi ex una ictu tonante tota die et nocte prædicta; et tanta inundatio aquæ secuta est quod arbores, vineas, et hayas subvertit, ita quod incedere non possent homines nec equi. Et periclitabantur multi impetu aquæ decurrentis per plateas. Et in domibus civitatis secuta est fames maxima in tota regione.

A.D. 1271. A great storm at Canterbury.

Anno domini MCCLXXII. obiit papa Clemens iiij. cui successit Gregorius decimus. Eodem anno obiit Petrus de Brus xiij. kal. Octobris.

A.D. 1272. Death of Pope Clement.

[3]Anno domini MCCLXXIII. frater Robertus de Kyluarby[4] de [5] ordine prædicatorum in archiepiscopum Cantuariensem erectus est per dominum papam, qui in anno sequenti vocatus ad curiam, in Cardinalem Hostiensem constitutus est, et successit ei in archiepiscopatum ex collatione papæ frater Johannes Pecham de ordine Minorum. Eodem anno discordia extitit magna Oxoniæ inter clericos Aquilonares et Hybernicos, et aliqui occidebantur Hybernici.

A.D. 1273. Robert Kilwarby made archbishop of Canterbury.

Cistrensis, l. 7. c. 37. Higd. viii. 258.

Hoc anno etiam obiit rex Angliæ Henricus [6] die sancti Edmundi pontificis;[7] et juste, ut creditur, vitam suam in ejus festo terminavit quem injuste dum viveret [8] vexavit.

Leycestrensis.

Chronica Westmonasterii verius se habet sic. Hic Henricus post lvj. annos a prima coronatione sua, cum sit bis coronatus sicut patet, ab hac luce migravit, et

Notice of king Henry from the

---

[1] The A is a coloured letter in both MSS.

[2] Here on both margins is *Tempestas*.

[3] The A is a coloured letter in both MSS.

[4] *Kyluarbi*, MS.

[5] Here on both margins is *Frater Robertus Kylwarby de ordine prædicatorum in archiepiscopum Cantuariensem erectus est*.

[6] Here on both margins is *Obitus Henrici III.*

[7] *Pontiniacensis*, Higd.

[8] A. omits *viveret*, but it has been supplied on the margin.

Chronicle of Westminster.

His merits attested by miracles.

in ecclesia Westmonasterii, quam propriis sumptibus fecerat renovari, sibi dignam meruit sepulturam. Qui quantæ innocentiæ, quantæ patientiæ, quantæque devotionis, et quanti meriti in vita sua fuerat apud deum, testantur post mortem ipsius miracula subsecuta.

Leycestrensis dicit eum regnasse a prima coronatione lviii. annos, quod verius videretur.

Cistrensis. Higd. viii. 258, 260.

Defuncto Bonifacio Cantuariensi archiepiscopo electus [1] est prior Cantuariensis in archiepiscopum, sed [2] eo cassato, Gregorius [3] promovit fratrem Robertum de Kylwarbi [4] de ordine prædicatorum sacræ theologiæ professorem. Qui [4] inter cætera industriæ suæ opera insignes notulas super Priscianum et super Logicam compilavit.[6] Cito post hoc Lodovicus rex Franciæ cum duobus filiis suis et rege Navarræ ac prælatis plurimis Terram sanctam iterato abiit, sed gravi infirmitate circa maritima terræ illius invalescente, exercitus Christianorum qui fuit ducentorum millium, dispersus est; nam legatus papæ qui fuit gubernator peregrinorum in Terra sancta, et ipse rex Franciæ defuncti sunt. Ipse nempe rex dum decumberet infirmus orabat jugiter in hunc modum: "Fac nos quæsumus, domine, prospera mundi despicere, et "nulla ejus adversa formidare." Et pro populo quidem sic orabat, "Esto, domine, plebi tuæ sanctificator et custos;" et in fine adjecit, "Introibo in domum tuam, domine, adorabo "ad templum sanctum tuum."

---

[1] Here on both margins is *Edwardus primus.*

[2] *sed ejus electione cassata*, Higd.

[3] *papa*, add. Higd.

[4] *Culwardby*, Higd.

[5] Here on both margins is *Robert Kylwarby.*

[6] *composuit*, Higd.

Twys. col. 2461.

LIBER TERTIUS.[1]

Cap. I.

Leycestrensis.

[2]Hic etenim Henricus iii. mortuus est anno gratiæ MCCLXXII. et sepultus apud Westmonasterium juxta feretrum sancti Edwardi. Iste Henricus habuit filios et filias quos generavit de uxore sua filia comitis Provinciæ, Edwardus primogenitus, Edmundus, Margareta regina Scotiæ, Beatricia comitissa Britanniæ, Katerina quæ moriebatur virgo. A.D. 1272. Family of king Henry III.

Cistrensis, l. 7. c. 38. Higd. viii. 260.

Edwardus filius regis Henrici iij. x.[3] non. Augusti rediit de Terra sancta in Angliam cum[4] Helenora uxore, et coronatus[5] est xiiij. kalendas Septembris a Roberto Cantuariensi episcopo,[6] et in crastino coronationis suæ recepit publice homagium et fidelitatem ab Alexandro rege Scotiæ.

Leycestrensis.

Rex Edwardus in die coronationis suæ dum sederet ad[7] mensam hora prandii venit[8] honorare eum mirabili visu cum centum militibus in bonis dextrariis, et cum ab equis se dedissent, dimiserunt equos ire quo vellent, et quicunque capere potuit absque contradictione possedit ad voluntatem. Deinde venit Edmundus frater regis Edwardi, comes Cornubiæ et comes Gloucestriæ, comes de Pembrok, comes Warennæ, et quilibet eorum habuit in sua comitiva centum bene præelatos milites eleganti forma in sui domini armis; et Of the coronation of Edward I.

---

[1] In both MSS. we have on the margin *Liber tertius hic incipit*, but the first letter of the chapter is only illuminated in A.

[2] It will be seen that in this book too the chapters commence with the initials of the author's name. See notes at the commencement of chapters 3 and 15.

[3] *x.*] om. Higd. rightly.

[4] *cum Helenora uxore*] om. Higd.

[5] Here on both margins is *Edwardus coronatur anno MCCLXXIIII.*

[6] *archiepiscopo* in most MSS. of Higd.

[7] *ad mensam*, A.; *in mensa*, MS.

[8] *venit*. The verb stands thus in both MSS., but a *caret* after it in A. in a later hand shows that a mistake exists in the text, which it is now impossible to correct.

Liberal and festive doings.

cum descendissent de palefridis suis dimiserunt eos quibuscumque capere volentibus absque reclamatione qualicunque. Et aquæductus in Chepe currebat de vino albo et rubro sicut pluvia aquarum, et bibebant volentes ad placitum. Deinde fecit rex diligentiam suam emendare et reformare errata regni ad laudem dei et honorem ecclesiæ ejus, et gravamina communis populi sui emendare pro suo posse secundum rationem. Et fecit statutum apud Londonias quod vocatur statutum Westmonasterii.

The king sets about reforms.

Council of Lyons.

Papa Gregorius tenuit concilium generale apud Lions. Et de qualibet regione fuerunt ibi procuratores. Papa petiit auxilium ab ecclesia ire in Terram sanctam, Archiepiscopus Cantuariensis Robertus de Kylwarbi non audebat[1] negare petitionem papæ eo quod ipsum promoverat. Inter alios qui nolebant concedere, magister Ricardus de Peccham decanus Lyncolniensis proposuit unam billam excusatoriam quod terra Angliæ in tantum fuerat depauperata per diversas guerras, et decimas, et subsidia per papas concessas per[2] sex annos, quod non possent levare aliquod subsidium et vix vivere. Statimque papa privavit eum[3] omni beneficio, et habuit decimam de sex annis ab ecclesia et tertia die restituit eum ad beneficia sua. Papa fecit ibi multas constitutiones quæ vocantur Gregorianæ, et moriebatur eodem anno ultra montes. Post quem, papa Johannes, qui moriebatur infra duos menses, nam camera sua cecidit super eum. Post quem Nicholaus iij.

England too poor to engage in a crusade.

The Gregorian constitutions.

A.D. 1275. Insuper anno gratiæ MCCLXXV. inter primam et tertiam apud Londonias et in tota terra, in castellis, et villis, et campis, et domibus terræmotus. Eodem tempore fuit pluvia rubra ut sanguis in Wallia.

An earthquake and rain as red as blood.

---

[1] *audebat*, A.; *audiebat*, MS., a very common error of this scribe.

[2] *per*] et, MS.

[3] After *eum* MS. inserts wrongly *ad beneficia*, the scribe's eye having wandered to two lines below.

Eodem anno venit prima[1] communis scabies ovium in Anglia.

Cistrensis. Higd. viii. 260–262. Twys. col. 2462.

Deinde Edwardus secundo anno leges edidit. Innocentius v. post Gregorium decimum sedit papa mensibus v. Hic prius vocabatur Petrus Tarentasius de ordine Prædicatorum, theologiæ doctor. Cui successit Adrianus v. mensibus ij. qui dudum missus fuit in Angliam a papa Clemente quarto ad sedandum discordiam regis et baronum. Post quem sedit Johannes xxj. mensibus viij. qui prius est dictus Petrus, in variis scientiis famosus. Sed postquam adeptus est gradum apostolicum adeo desipuit, ut naturali industria magna ex parte carere videretur: verumtamen literatos homines promovit. Hic cum sæpius coram multis vitam longam sibi promitteret,[2] corruens subito de nova camera quam Viterbyæ extruxerat, post sextum diem ruinæ expiravit. Nicholaus iij. post Johannem sedit papa annis quasi iij. Hoc anno quia Lewlinus princeps Walliæ ad parliamentum regis Angliæ[3] venire noluerat, rex adiit Walliam; Castrum[4] de Flynt de novo fundavit, castrum de Ruthelan firmavit sibi,[5] Lewlinus subdidit se regi, dando pro transgressione l. millia librarum; et pro insula Angleseye mille marcas per annum.

Leycestrensis.

Llewellyn of Wales refuses his allegiance.

Iste Lewlinus primo anno coronationis regis Edwardi cœpit contradicere homagium suum et annuum redditum, ad quem ipsemet[6] se obligaverat tempore Henrici iij. ut ante dictum est, et in præjudicium regis Angliæ voluit se maritare[7] sine licentia regis Edwardi. Sed Edwardus virtute guerræ secundo anno ipsum confundebat, et tandem posuit ipsum ad novam redemptionem, et ipsum fecit accipere uxorem de dono suo anno gratiæ MCCLXXVII. Nam secundo anno coronationis suæ rex tenuit parliamentum suum apud Westmonasterium, et fecit unum statutum pro defectu Lewlini per communem assensum baronum. Deinde

He is reduced to submission.

A.D. 1277.

---

1 Here on both margins is *Scabies communis prima.*

2 *repromitteret*, Higd.

3 *Angliæ*] in Angliam, Higd.

4 Here on both margins is *Secunda guerra Walliæ.*

5 *sibi*] ubi, Higd.

6 *ipsemet*, A.; *ipsum*, MS.

7 *maritari*, MS.

He is summoned before the English Parliament.

post Pascha proximo sequens, rex mandavit per breve suum principi Lewlino ut veniret ad parliamentum suum pro terris suis secundum tenorem obligationis suæ. Lewlinus duxit mandatum in derisum, et tandem cœpit guerram movere et terras regis Edwardi destruere. Et cum rex Edwardus hæc audisset, iratus valde, et sine mora cœpit congregare populum,[1] et transivit versus Walliam, et adeo atrociter insequebatur Lewlinum quod duxit eum ad magnam districtionem. Et Lewlinus videns quod sua defensio non potuit valere, reddidit se et submisit ad misericordiam regis, et misit se prostratum ante pedes[2] regis. Rex pietate motus[3] fecit eum surgere, et propter humilitatem quam ostendebat, pardonavit illi quicquid erga[4] eum deliquerat : et addidit, si iterum delinqueret[5] erga regem, pro suo perpetuo puniretur. Et accepit puellam filiam[6] scilicet comitis de Monte forti cum hæreditate patris sui, et fecit obligationem de novo, venire bis in anno ad parliamentum regis. Et anno sequenti mortua est uxor ejus prædicta.

On his refusal, Edward makes war upon him.

He submits and is pardoned.

Cistrensis. Higd. viii. 262-264.

Nicholaus papa ordinavit fratrem Robertum de Kylwarbi[7] tunc archiepiscopum in Cardinalem, et posuit ad sedem Cantuariensem fratrem Johannem de Peccham.[8] Rex Edwardus graviter punivit Judæos et eorum consentaneos pro tonsione monetæ et pravis escambiis, unde uno die omnes Judæos capi fecit, quosdam suspendit, cæteros ejecit.

Edward's return from the Holy Land.

Leycestrensis.

Edwardus filius Henrici venit de Terra sancta in[9] Augusto cum uxore sua Helenora.[10] Anno gratiæ MCCLXXIIII. ætatis suæ xxxvij. anno.

---

[1] *populum*] from A.; om. MS.
[2] *pedes*] above the line in A.
[3] *motus*] above the line in A.; written twice in MS.
[4] *erga*] from A.; om. MS.
[5] *deliquerit*, MS.
[6] *filiam*] above the line in A.
[7] *Culuardby*, Higd.
[8] Here on the margin of both MSS. is *Johannes Peccham Cantuariensis archiepiscopus. Kylwarbi cardinalis. Judæi puniuntur pro tonsione monetæ.*
[9] *in Augusto*, A.; *in Angliam*, MS.
[10] *Helena*, MSS.

Cistrensis.[1] Higd. viii. 264. Twys. col. 2463. Rex [2] Edwardus cum proceribus suis edidit [3] statutum contra mortuam manum, anno gratiæ MCCLXXVIII. ita ut nullus deinceps terras, tenementa, redditus daret, venderet, legaret, aut permutaret, seu quovis titulo viris religiosis assignaret sine licentia regis.

Leycestrensis. Eodem anno dedicata est ecclesia abbathiæ Leycestrensis [4] anno [5] gratiæ MCCLXXIX. Dedication of Leicester abbey.

Cistrensis. Higd. viii. 264. Rex fecit incudi novam monetam, obulum scilicet et quadrantem rotundum, in quo prophetia Merlini videtur impleta, ubi dicitur denarium [6] rotundum erit. Honorius iiij. post Nicholaum sedit papa annis quasi vij. Hic iiij° papatus sui anno mutavit capas fratrum de Carmelo in purum [7] album, quæ prius erant stragulatæ, radiatæ et birratæ; anno scilicet gratiæ MCCLXXIX. et anno gratiæ MCCLXXXI. A.D. 1279. A.D. 1281.

Cistrensis. Higd. viii. 264–266. Perfidus David Wallensis surrexit contra regem Edwardum, et in Dominica palmarum multa mala Angligenis intulit; adveniens tandem rex Edwardus circa festum sancti Johannis Walliam subjugavit, villas et terras quæ erant in meditullio Walliæ suis proceribus distribuit, sed castra maritima sibi retinuit, ex quo facto magna tranquillitas sequenti tempore [8] provenit. Post hæc circa festum sanctæ [9] Luciæ caput Lewlini amputatum est et regi allatum, Londoniasque transmissum. Citoque postmodum captus est David frater ejusdem Lewlini totius mali incentor; qui in magno parliamento apud Salopiam condemnatus est, primo quidem equis distractus, deinde suspensus, tertio in quarteria divisus et per Angliæ loca distributus.

Leycestrensis. Quia fuit unus de secretis consiliariis regis Edwardi quos habuerat, et fecit proditionem inter regem Edwardum et principem Walliæ fratrem suum. Of David, the brother of Llewellyn.

[1] *Cistrensis* not marked in MS., but in A.

[2] *Regis*, MS., as though it belonged to the previous sentence.

[3] *ediderunt statuta*, Higd.

[4] Here on both margins is *Abbathia Leycestrensis.*

[5] *anno*] from A.; om. MS., and *gratiæ* is above the line in MS.

[6] *denarium*] dimidium, Higd.

[7] Here on both margins is *Carmelitarum capæ albæ.*

[8] Here on both margins is *Guerra in Wallia per Lewlinum.*

[9] *sancti Lucæ*, Higd.

De Lewlino prædicto scripserunt metrice[1] religiosi in hunc modum :[2] Higd. viii. 266–268.

Versus.

Hic[3] jacet Anglorum tortor, tutor Venetorum,
Princeps Wallorum Lewlinus, regula morum,
Gemma coævorum, flos regum præteritorum,
Forma futurorum ; dux, laus, lex, lux populorum.

Anglicus sic.

Versus.

Hic jacet errorum princeps, et prædo virorum,
Proditor Anglorum, fax livida, secta reorum.
Numen Wallorum, trux dux, homicida piorum
Fœx Trojanorum, stirps mendax, causa malorum.

Rex Edwardus fecit leges Anglicanas observari per Walliam ponens vicecomites.

A.D. 1282. Anno gratiæ MCCLXXXII.[4] Lewlinus movit guerram, et anno sequenti decapitatur; et anno gratiæ sequenti A.D. 1283. MCCLXXXIII. captus est David frater ejus sic. Iste David frater Lewlini demoratus est in curia regis Edwardi, et astutus et subtilis, ac ingeniosus, et proclivis ad proditionem, exploravit facta regis et suorum, et qualiter devenire posset ad proditionem, et in hiis omnibus prudenter se habebat tempus expectans desideratum. Rex Edwardus fecit illum militem, et dedit ei Fodresham cum honore toto pertinente, et exhibuit ei tantum honorem quantum nulli Wallico ante nec post fecerat. Et postquam rex fecerat voluntatem suam in Wallia tenuit parliamentum suum Londoniis, et fecit mutare monetam[5] regni quæ illo tempore fuit

Leycestrensis.

Llewellyn executed.

Of Edward's fondness for prince David

[1] *duo*, add. Higd.

[2] *Wallicus sic*, add. Higd.

[3] Here on both margins is *Wallenses*.

[4] *MCCLXXXII*. In MS. it is MCCLXXXI., and A. has been corrected to that.

[5] Here on both margins is *Escambium monetæ*.

viliter retonsa et abbreviata, unde populus regni graviter conquerebatur, et rex veritatem inde inquirens et veritatem comperiens, trecentos et plures de illo delicto et felonia publice convicit, quorum quidam fuerunt suspensi, quidam distracti et suspensi secundum delicti qualitatem et quantitatem. Et ordinavit quod sterlingus obolus et quadrans deinceps essent rotundi. **Rectification of the coinage.**

Twys. col. 2464.

Interim David frater Lewlini per affinitatem consanguinitatis habuit uxorem de dono regis, de camera reginæ Helianoram nomine. Ex qua causa rex fecit eum senescallum et custodem de omnibus castris suis in Wallia, scilicet de Rothelan[1] et aliis. Ipse autem inde nimis superbus effectus, circumvenit fratrem suum Lewlinum [2] tertia vice guerram temptare. Et venit proditiose cum grandi populo Wallensium, et multos Anglicos occidit apud Rothelan et Flynte castra regis, scilicet cementarios, carpentarios, et alios operarios qui servierant regi, anno gratiæ MCCLXXXI. Quod cum rex audisset et intellexit disposuit se cum baronibus suis ire in Walliam ad bellandum contra perjurum et miserum Lewlinum et Davidem fratrem ejus; sed ista guerra erat ferox, fortis, et tædiosa, nam in hyeme contigerat. Lewlinus instauravit castrum de Snowdonne de victualibus et hominibus armatis adeo quod rex nescivit ubi haberet ingressum; Angli vero per brachium maris venire fecerunt bargias, batellas, naviculas, et grossas plancas ad faciendum passagium dicto castello tam pedestribus quam equestribus: sed Wallenses adeo fortes erant quod Anglicos in fugam retroarcebant, ita quod concursus Anglorum tam festinus et grandis extitit ad fugiendum quod pondus eorum suppressit bargias in profundo, et multi boni milites ibidem fuerunt nece subacti, videlicet dominus Rogerus de Clyfford, dominus Willelmus de

David incites Llewellyn to make war.

The king undertakes war against the Welsh.

Ill success and loss of many good Englishmen.

Names of some who

[1] *i.e.* Rhuddlan.

[2] Here on both margins is *Tertia guerra Lewlini.*

were killed.

Lindesei filius, dominus Johannes Fitz Roberd, dominus Lucas de Tanneye,[1] et multitudo magna aliorum, et hoc contigit in die sancti Leonardi. Et quando rex audivit de nece populi sui, in tantum doluit quod fere insanivit; et congregavit exercitum[2] et perrexit in Walliam cum fortitudine robusta de Anglicis et Gasconicis;[3] et Wallenses cum intelligerent[4] de tanta multitudine veniente receperunt se in montibus ad seipsos salvandos. Et tandem nostri ceperunt insulam de Angleseye, et circa festum sancti Nicholai descendit Lewlinus cum uno[5] armigero de montibus ad explorandum gesta Anglorum, et dimisit totum exercitum suum in montibus. Eo tempore rex fuit in castro de Rothelan. Tunc Lewlinus vidit quod Anglici transierant aquam Heliswath,[6] et festinato pede transierant versus Wallenses, ipse Lewlinus quam secrete potuit festinavit versus exercitum suum, sed quidam Stephanus de Fanketon exploravit et cognovit eum Wallensem esse, et ei accurrens, percussit[7] eum lancea et perforavit latera ejus et mortuus est; et eo dimisso statim rediit ad exercitum suum. Wallenses steterunt directi per acies super montes expectantes reditum domini sui. Et Anglici statim direxerunt pedem versus eos, et sagittarios multos ex eis occiderunt; tandem armati nostri ceperunt montem super eos, et plures eorum in fugam se dederunt, et gentes nostræ occiderunt omnes qui remanserunt. Et prædictus Stephanus post victoriam rediit ut videret quem occiderat, quisnam esset, et cognovit eum per faciem esse Lewlinum, amputavit caput ejus et attulit ad regem. Rex Edwardus misit caput Londonias coronatum cum corona argentea in signum principatus per medium

Another army sent into Wales.

Conquest of Anglesey.

Manner of Llewellyn's death.

The Welsh are defeated.

---

[1] The name is given as *Thaney* in Rishanger (p. 102).

[2] *excercitum,* MS.

[3] *Gasconicis,* A.; *Gasconis,* MS.

[4] *intelligerent,* A.; *intellexerunt,* MS.

[5] *uno*] from A.; om. MS.

[6] Perhaps the Elwy, which joins the Clwyd at St. Asaph.

[7] Here on both margins is *Lewlinus mortuus.*

Westchepe, populo ad hoc congregato speculante. Et caput fixum est apud Turrim longo tempore; et sic adimpleta est prophetia quam ei prædixerat quædam sortilega in principio guerræ suæ, dicens, quod Lewlinus equitaret coronatus per medium Chepe, unde Lewlinus deceptus credidit se futurum fore regem Angliæ. Rex fecit statim proclamari pacem per Walliam, et ordinavit qui persequerentur David fratrem Lewlini præ timore Anglicorum ne eis damna inferret. David vacabat in Wallia aliquamdiu credens se devenire ad principatum post fratrem suum. Insuper et mandavit Wallensibus ut venirent ad parliamentum suum apud Dinebeht;[1] et præsumpsit defendere Walliam contra regem, et incepit guerram, et malum quod potuit fecit erga Anglos secundum suum posse. Edwardus vero fugare eum[2] cœpit viriliter, et David se defendebat vigorose usque ad festum sancti Mauricii in autumno; et tunc fuit captus[3] et ductus ad Edwardum qui præcepit eum trahi, suspendi, decollari, et in quatuor partes dividi, et caput portari Londonias. Tunc rex seisivit totam Walliam in manu sua, et fecit clamare pacem in tota Wallia; et omnes magnates Walliæ qui supervixerant venerunt ad Edwardum facere ei fidelitatem et homagium ut domino suo legio. Rex autem fecit emendare leges si quæ defectivæ erant.

Llewelyn's head sent to London, and thus a prophecy was fulfilled.

Prince David essays to take the Welsh crown.

King Edward's war against him.

David is put to death and Wales taken as a possession of England.

Higd. viii. 268.

[4]Natus regi Edwardo filius suus Edwardus[5] apud Karnarvan in Wallia die Martis.[6] Nicholaus iiij. de ordine fratrum Minorum post Honorium iiij. sedit papa annis quasi sex. Quo anno Johannes de Pecham archiepiscopus per Cestriam transiens venit Walliam ad reformandum statum ecclesiæ. Tanta fuit siccitas et æstus ut homines morerentur.

---

[1] *i.e.* Denbigh.

[2] *eum*] inserted above the line in MS.

[3] Here on both margins is *David capitur.*

[4] Though this passage is from Higden there is no note *Cistrensis* in MSS., nor *Leycestrensis* at the beginning of the next passage.

[5] Here on both margins is *Natus Edwardus.*

[6] *sancti Marci*, Higd.

An expedition into Gascony.

Et inde mandavit baronibus Angliæ ut venirent ad parliamentum suum, quibus cum venissent valde facete alloquebatur, et dixit, "Domini, per consilium "vestrum oportet nos ire Vasconiam ad faciendum "emendas de delictis quæ nobis fuerunt illata quum[1] "stetimus in Wallia." At illi consenserunt. Et rex ivit Vasconiam et defectus correxit. Et fecit comitem Cornubiæ gardianum terræ Angliæ donec rediret; et rex inquisivit in Vasconia de proditoribus suis qui ymaginati sunt ei proditionem, et veritate cognita secundum quantitatem delicti quemlibet eorum judicialiter punivit. Dum rex in Vasconia ita ageret quidam Reicius Amaraduke[2] cœpit movere guerram in Anglia contra regem causa cujusdam domini Roberti Tybetofte[3] qui ad magnam injuriam amaricaverat regem. Sed quando rex audivit de hiis, misit eis per literas suas ut pro amore suo se in pace tenerent donec rex rediret in Angliam, et tunc libenter audiret querelam eorum, et eis promisit justitiam et rationem. At illi despexerunt regis mandatum et fecerunt malum quod potuerunt gentibus Anglorum; sed post paululum temporis captus fuit Reicius et ductus Eboracum, tractus et suspensus.

Disturbances in England during the king's absence.

Need for Edward's presence in Gascony.

Sed antequam ulterius procedamus sciatis quod homines de Vasconia, de Burdegalo, et aliis bonis villis convenerant cum rege Franciæ reddere ei bonas villas Vasconiæ, et magnam summam pecuniæ proinde receperant ab eo, et nisi rex celerius ibi venisset factum fuisset; unde rex Edwardus fecit plures eorum trahi et suspendi, et multos de magnatibus fecit suspendi ante portas eorum; et fecit pacem in tota Vasconia; et fecit pacem inter regem Franciæ et regem Hispaniæ et Arragoniæ.[4] Deinde rediit in

Punishment of offenders and settlement of peace.

---

[1] *quum*, A.; *quando*, MS.

[2] *i.e.* Rees ap Meredith. The name is given as *Rees Vazham* in Rishanger (p. 105), where a *var. lect.* Vaughan is noted for the latter word.

[3] The name is given as *Typetot* in Trokelowe, p. 43.

[4] *Argoniæ*, MS.; *Arrogoniæ*, A.

Angliam anno gratiæ MCCLXXXV. Cumque rex moram A.D. 1285.
Twys. col. 2466. traxisset in Vasconia tribus annis nunciatum est ei quod majores regni Angliæ oppresserant minores,[1] et forisfecerant de terris suis ut thesaurum ab eis exigerent; unde divites placitantes in banco regis corruperant falsos justiciarios regni, scilicet Thomam de Weland, Adam de Stretton, Ricardum de Boyland et alios. Unde rex in adventu suo in Angliam maxime fuit anxiatus et occupatus. Eo tempore[2] sedebant justiciarii apud Leycestriam super le Eyre ad festum sancti Michaelis, scilicet Johannes de Caux, et quidam nomine Salomon alius justiciarius. Duodecimo anno regni Edwardi Thomas de Weland exulabat de Anglia et ivit in Franciam.

Oppressive and corrupt conduct of English judges.

Their punishment.

Cumque fecisset voluntatem suam justiciariis, statim movebat eum una alia causa de moneta[3] quam invenit viliter tonsa et corrupta in præjudicium coronæ, et ad grave dampnum populi per infidelitatem et malitiam Judæorum, sicut fuit inquisitum et inventum. Et fecit stabilire unum parliamentum in quo convicti sunt Judæi de ea falsitate, et statuit quod omnes Judæi[4] exirent de terra Angliæ, deinceps non redituri propter eorum incredulitatem[5] principaliter, et propter falsitatem quam eis dure imposuerunt Christiani. Et pro hac causa cum festinatione facienda et sine dilatione explenda, communes regni dederunt regi quintum denarium de omnibus bonis suis mobilibus. Et primo habuit rex auxilium de civibus, deinde de religiosis, postea de omnibus aliis qui non fuerunt cum rege in guerra sua sicut debuerant. De spiritualibus non habuit taxationem ea vice quia excusaverunt se ita quod nihil dederunt.

Jews punished for clipping of coin.

Grants of revenue to the king.

[1] Here on both margins is *Majores opprimunt Minores.*

[2] Here on both margins is *Rex punivit justiciarios.*

[3] Here on both margins is *Moneta corrupta.*

[4] Here on both margins is *exulant Judæi.*

[5] *incrudelitatem*, MS.

CAP. II.[1]

Outrages at St. Botolph's, *i.e.* Boston.

Eo tempore clamata sunt hastiludia apud sanctum Bothulphum tempore nundinarum, et accessit una pars in habitu monachorum, et altera in habitu canonicorum; et fecerant conventionem ut postquam lusissent rapinam exercerent[2] in nundinis: quod et fecerunt; nam ignem miserunt in tribus locis in villa[3] sub secreto, et quum flamma cœpit in altum ascendere, mercatores festinaverunt cum omni celeritate ignem extinguere, et fures medio tempore festinaverunt ex sua parte asportare meliora mercimonia quæ invenerant, et portaverunt ad sua hospitia. Et alii qui fuerunt de eorum consensu obviaverunt [eis,[4] ceperunt et per diversas vias abduxerunt quæ illi deportaverant].[4] Et sic infra breve noctis spatium crevit flamma in tantum quod magnam partem villæ combussit; et hujus sceleris capitaneus auctor in domo fratrum prædicatorum quidam Robertus Chaumburleyn[5] magni nominis homo armiger strenuus captus fuit, et ante mortem suam recognovit hujus sceleris veritatem plenaliter, sed nunquam voluit complices suos revelare. Et cum ductus est ad suspendendum multum fuit pœnitens, et devote petebat veniam de mercatoribus qui insequebantur eum propter furtum factum; et prædictus fur habuit domos plures in prædicta villa bonas, magnas et latas; et post mortem ejus invenerunt in prædictis domibus multas divitias, scilicet de auro et argento, et de preciosis mercimoniis, de prædictis nundinis furatis.

Great destruction of property.

Capture of the ringleader.

His penitence at his death.

Wealth found in his possession.

---

[1] Cm 2m stands amid the text, without any break, in both MSS.

[2] *exercerunt*, MS.

[3] Here on both margins is *Combusta villa sancti Botulphi.*

[4] *eis . . deportaverunt*] from A. om. MS.

[5] Latinized into *Robertus Camerarius* in *Eulog. Hist.* iii. 148, sub anno 1284. By Rishanger (p. 117) the outrage is placed in 1288.

Cistrensis, l. 7. c. 38. Higd. viii. 268-270. Twys. col. 2467.

Eo quoque anno combusta sunt mercimonia apud sanctum Botulphum per filios Belial qui in diversis villæ locis ignem apposuerunt ut ipsi liberius residua possent spoliare. Dicebatur nempe quod tota pecunia Angliæ vix restauraret dampna ibidem facta. Currebant namque rivuli auri et argenti et metallorum fusilium usque in mare.

[1] Anno gratiæ 1286. reverendus in Christo pater dominus Johannes dei gratia Cantuariensis archiepiscopus ultima die [2] mensis Aprilis indictione quarta decima pro tribunali sedens in ecclesia beatæ Mariæ de arcubus Londoniæ, assidentibus sibi venerabilibus patribus dominis Olivero Lincolniensi, Godfrido Wygorniensi, et Ricardo Herfordensi episcopus præsentibus etiam officiali curiæ Cantuariensis et cancellario Universitatis Oxoniensis cum v. archidiaconis, doctore in utroque jure, et aliis pluribus venerabilibus personis, et multitudine copiosa, infra scriptos errores quos de novo audierat in sua provincia suscitatos tanquam hæreses declaravit et pronunciavit esse dampnatos in scriptis proferens sub hac forma. Istos articulos infra scriptos inter hæreses damnatas in se et suis similibus [3] numerandas esse credimus, et hæreticos censemus pertinaces eorum et [4] omnium et cujuslibet defensores. Primus articulorum, [5] quod corpus Christi mortuum nullam habuit formam substantialem eandem quam habuit vivum. Secundus articulus, [6] quod in morte fuit introducta nova forma substantialis, et nova species vel natura quamvis non nova assumptione vel unione verborum [7] copulata,

A.D. 1286.

Ecclesiastical tribunal in the court of Arches.

Condemnation of heretical opinions, concerning our Lord's dead body,

---

[1] All this passage *Anno . . . supradictæ* (p. 283) is on a separate slip in A., which now is mounted as pp. 86ᵃ 86ᵇ of the restored manuscript. The passage is not marked as *Leycestrensis* in MS.

[2] Here on both margins is *Damnatio heresium.*

[3] *similibus*] written twice in MS.

[4] *et*] from A.; om. MS.

[5] These words *Primus articulorum*, though seemingly necessary to the text, stand on the margin in both MSS. The articles are given in Spelman's *Concilia*, ii. 347, and the text has been corrected in some places from that form.

[6] *articulus*] est, Sp.

[7] *verborum*] verbo, Sp.

ex quo sequitur, quod filius dei non fuerit [tantum][1] homo sed alterius speciei innominatæ.[2] Tertius,[3] quod in illam[4] formam vel naturam de novo introductam per mortem facta fuisset transubstantiatio panis virtute verborum sacramentalium, scilicet, Hoc est corpus meum, si in triduo mortis facta fuisset consecratio. Quartus,[5] quod modo, scilicet post resurrectionem Christi in[6] virtute verborum sacramentalium convertitur totus panis [in totum][7] corpus Christi vivum, ita quod materia panis convertitur in materiam corporis Christi, et forma panis convertitur in formam corporis, scilicet in id quod est anima intellectiva secundum quod [forma][1] corporis est et dat esse corporeum, et hoc virtute verborum sacramentalium. Quintus est idemptitatem fuisse numeralem corporis Christi mortui cum ejus corpore vivo tantummodo propter idemptitatem materiæ [et][1] divisionum[8] interunitarum et habitudinis ipsarum ad animam intellectivam quæ immortalis est. Insuper esse idemptitatem numeralem corporis vivi et mortui ratione existentiæ utriusque in eadem hypostasi[9] verbi. Sextus, quod[10] corpus cujuscunque sancti vel hominis mortuum antequam sit per putredinem[11] mutatum in auras vel elementa, non esse idem numero cum corpore ejus vivo, nisi secundum quid, scilicet ratione materiæ communis, sicut[12] sunt unum quæ invicem transmutantur[13] ut caro et vermis, et ratione accidentis communis, scilicet quantitatis, simpliciter autem esse diversum[14] corpus mortuum a vivo specie et numero. Septimus est, quod qui vult ita docere non tenetur in

concerning Transubstantiation.

How the identity of Christ's dead body with his living body may alone be entertained.

Of the bodies of the dead.

Concerning rejec-

[1] From Sp.

[2] *innominatæ*] om. Sp.

[3] *Tertius est*, Sp.

[4] *illam*, Sp. This seems to be the reading needed. Both MSS. have *ullam*.

[5] *Quartus articulus est*, Sp.

[6] *in*] om. Sp.

[7] *in totum*] from A. and Sp.; om. MS.

[8] *divisionum interunitarum*] dimensionum interminatarum, Sp.

[9] *ypostasi*, MSS.

[10] *quod*] est, Sp., but *est quod* should be read.

[11] *putrefactionem*, Sp.

[12] *sicud*, A.; *sed*, MS.

[13] *transmittantur*, Sp.

[14] *diversum*, Sp.; *divisum*, MSS.

talibus fidem[1] adhibere auctoritati papæ [vel][2] Gregorii vel Augustini et similium, aut cujuscumque magistri, sed tantum [auctoritate][2] Bi[bliæ[3] et necessariæ rationi. Octavus est, quod in homine est tantum una forma, scilicet anima rationalis, et nulla alia forma substantialis, ex qua opinione sequi videntur omnes hæreses supradictæ.

tion of papal and patristic authority.

That the rational soul is the only human form.

Higd. viii. 270.

Twys. col. 2468.

Eo anno modius frumenti ad iiij. d. fuit.[4] Nocte sanctæ Margaretæ descendit tempestas imbrium, tonitrui et fulguris a retro seculis vix audita, concutiens sata et submergens ita ut Londoniæ modius tritici qui prius ad tres vendebatur denarios ex tunc paulatim usque ad duos solidos crevit,[5] sicque per xl. forme annos usque ad obitum regis Edwardi post conquestum secundi extitit caristia bladi, ita ut aliquotiens Londoniæ modius frumenti ad x. solidos venderetur.

Leycestrensis.

Leve pretium frumenti incepit anno gratiæ MCCLXXXVII. caristia[6] frumenti incepit anno sequenti. Cumque rex tot et tantas controversias in diversis plagis regni et dominii sui pacificasset, deduxit in memoriam de passagio in Terram sanctam contra inimicos Jesu Christi quod ante a papa et multis aliis catholicis propositum fuerat, et multum de illo in corde tractavit, sed guerræ in Gasconia et Wallia multum exhauserant[7] et devastaverant thesauros ejus; unde papa Celestinus videns cruciosam voluntatem in tantum positam in sancto proposito salubris itineris, ad votum cruciatæ implendæ dedit ei unam decimam de tota ecclesia Angliæ per vij. annos, et papa Bonefacius qui recenter venit post Celestinum dedit illi decimam iij. annorum. Et interim rex Edwardus de dicto itinere primo impeditus est per mortem Alexandri regis Scotorum qui moriebatur medio tempore

A.D. 1287.

The king turns his thoughts to the Crusade.

Papal grant to the king.

---

1 *fide*, MS.

2 From Sp.

3 From this point down to *librata* (p. 288) there is nothing in MS. A blank leaf of parchment stands in the place of what probably was at one time two pages of text. The text here printed comes, therefore, from A.

4 *fuit*] vendebatur, Higd.

5 *excrevit*, Higd.

6 *Caristia* on the margin of A. In Rishanger the cheap year is given (p. 117) as 1288, followed by tempest and dearth in the year after.

7 *exauserunt*, A. prima manu, but corrected.

sine hærede de corpore procreato, sed rex Edwardus eo tempore maritavit tres filias suas, unam Johanni duci Brabanciæ, alteram Gilberto de Clara comiti Gloucestriæ, tertiam comiti de Bares. Eo itaque tempore moriebatur Helianora regina Angliæ, et humata honorifice apud Westmonasterium.

Death of king Alexander of Scotland.

Iste Alexander ut dictum erat sicut equitavit una nocte in obscuro versus uxorem suam sacro quadragesimali tempore, cecidit de equo suo, et rumpebat collum[1] suum, et mortuus est. Iste Alexander desponsaverat Margaretam filiam regis Henrici sororem regis Edwardi apud Eboracum, de qua genuit filium Alexandrum et unam filiam Margaretam. Iste filius in plena ætate mortuus est vivente patre suo. Margareta desponsata fuit regi Norvegiæ. Post hæc moriebatur regina Scotiæ et rex accepit uxorem filiam comitis Flandriæ, sed nullam habuerunt prolem, et longo tempore regnaverunt in magna prosperitate. Cumque rex obisset, tractatum est cui jus regni incumberet, et pluribus visum, quod filia regis Alexandri nupta regi Norvegiæ propinquior esset regno hæreditario. Ob quam causam Scoti noluerunt attemptare materiam sine assensu regis Angliæ, et mandaverunt regi Edwardo in Gasconiam de eventu regis Alexandri, qui remandavit eis, ut tot eligerent gardianos regni qui custodirent statum coronæ usque ad adventum ejus. Quod et factum est, et missum erat Norwegiam pro filia Alexandri ad reditum regis Edwardi in Scotiam, quasi suprema domina Scotiæ. Cumque in mari navigasset quasi pro teneritudine cœpit ægrotare, et cum magna pœna ducta est in insulam de Orkeney, et ibi moriebatur. Et sic regnum Scotiæ multum turbulentum post mortem Alexandri et Margaretæ filiæ ejus, David frater ejus posuit clamium in regno Scotiæ qui fuit comes Huntyngdoniæ, et quia cum esset hæres apparens magna rixa orta est inter ipsum et propin-

Manner of his death.

Margaret of Norway his only surviving child.

She appears to be the proper successor.

Guardians of the realm appointed.

Margaret dies on the voyage to Scotland.

[1] Here on margin is *Alexander rex Scotiæ mortuus.*

quos ejus quia noluerunt assensum [1] præbere coronationi ejus. Contigit etiam quod iste David mortuus est, et habuit tres filias secundum seculi fastum altissimi maritatas in Scotia, scilicet una Baliolo, altera Brus, et tertia ad Hastingis. Et isti tres miserunt clamium in regno Scotiæ causa uxorum suarum, et magna discordia orta est inde inter eos. Nam quilibet eorum voluit esse rex, et regnum non debuit dividi, unde multa homicidia et alia mala evenerunt medio tempore in regno Scotiæ, et nullus eorum voluit assensum præbere, super quo rex Edwardus pietate motus ordinavit [2] parliamentum suum apud Northamptonam anno regni sui vicesimo. Et ibi affuerunt illi [3] tres clamatores regni petentes a rege judicium veritatis et æquitatis de regno cui deberetur dari, sed rex noluit ferre decretum suum in causa prædicta, nisi prius facerent fidem stare judicio suo, et deinceps imperpetuum se obligarent decretum ejus non revocaturos; super quo xxiiij. de excellentioribus regni fecerunt unum obligatorium sigillis suis signatum, quod cuicunque jus regni per decretum Edwardi adjudicatum fuerit de tribus clamatoribus perpetua successione de rege Angliæ velut de suo supremo domino futuris temporibus inviolabiliter teneret; videlicet quatuor episcopi, comites vij. barones decem et plures alii de prænominatis regni; statimque rex pro certiori fide habenda fecit quærere et examinare omnes chronicas in abbathiis et cunctis locis regni per datam quindecim regum Scotiæ præcedentium. Et compertum est quod isti tres clamatores descenderunt de tribus sororibus, et Johannes de Baliolo venit de seniore eorum, sicque Edwardus seisitus est in toto regno Scotiæ ut dominus supremus, et omnes proceres

Children of David earl of Huntingdon.

Three claimants for the crown.

Parliament at Northampton.

They are to be bound by king Edward's decision.

[1] *assensum*] added above the line.

[2] Here on margin is *Parliamentum apud Northampton.* But it would appear that *Northampton* both on margin and in text is a mistake for *Norham.* In Walsingham (i. 35) the text has *Northam,* which in some printed texts has been made into *Northumb,* and will account for the error in the MSS. of Knighton.

[3] *illi*] added above the line and by a later hand.

King Edward acknowledged as supreme lord. He is to put the elected king in possession of all his rights.

fecerunt ei fidelitatem et homagium ut domino suo supremo et legio ad providendum eis regem de tribus qui meliorem justitiam haberet in illo casu, et ad refeoffandum electum in tota regalitate et dignitate in dominiis, libertatibus, consuetudinibus, juribus, usibus, possessionibus, et omnimodis causis et rebus in eodem statu quo steterunt quando seisina tradita fuit Edwardo, salva regi Angliæ superioritate et homagio de eo qui regnaturus est, et quod faciat reversionem infra ij. menses post diem quo justitia fuerit diseisa, terminata et affirmata; et quod exitus regni medio tempore recepti sint salvo missi in custodia et bene custoditi per manum camerarii Scotiæ qui in præsenti est et per alium qui erit ei assignatus per regem Angliæ, sub eorum sigillis, salva rationabili sustentatione ministrorum et castellorum regni. Et processus iste missus fuit in Anglia in diversis locis, in testimonium futurorum si necesse fuerit. Tunc electi sunt triginta [1] viri de discretioribus Scotorum et totidem de Anglicis qui melius sciebant jura et fuerunt jurati super sacramentis ecclesiæ et fide sua quam debuerunt regi Angliæ, et sub periculo vitæ et membrorum quod inquirerent per omnes vias rationis quis eorum trium haberet jus rectum ad regnum Scotiæ, postpositis pravo odio, amore, lucro auri et argenti, et quacumque favoris causa, et facerent veram inquisitionem et ostenderent veritatem. Et illi arbitratores diligenti inquisitione facta, elegerunt Johannem de Baliolo quia de seniore sorore natus est, statimque rex Edwardus acceptavit eum, et ductus est apud Scone [2] et missus super unum lapidem juxta magnum altare. Et hæc facta sunt post festum sancti Andreæ, et die sancti Stephani idem Johannes novus rex fecit homagium suum et cætera quæ facere debuit

The revenues in the meantime to be received by the chamberlain of Scotland

Choice of commissioners to conduct the inquiry.

John Baliol is elected.

---

[1] *triginta.* The *Eulog. Hist.*, iii. 155, makes the council consist of 20 English and 20 Scotch men.

[2] *Schowe*, A.; an error which may have arisen out of such a spelling of the name as is found *Eulog. Hist.* iii. 155, viz., *Skoune.*

Edwardo regi Angliæ apud Novum castrum super Tyne anno gratiæ MCCXCII. A.D. 1292.

Cistrensis, lib. 7. c. 39. Higd. viii. 272–282. Post obitum regis Scotiæ Alexandri sine liberis decedentis mota est controversia quis ei succederet in regnum Scotiæ, at quia multi regnum illud ratione propinquitatis vindicabant, nec hoc posset sine[1] præsentia capitalis domini plene decidi, repertum est per scripta authentica et antiqua, quod rex Angliæ sit capitalis dominus Scotiæ, et debeat in tali casu cognoscere; et ut hoc futuræ constaret posteritati fecit rex Edwardus in isto anno omnia monasteria Angliæ, Scotiæ et Walliæ perscrutari ad dinoscendum quale jus in hac parte sibi posset competere, et repertum est in chronicis Mariani Scoti, Willelmi de Malmisbyri, Rogeri de Hovdeyn, Henrici de Huntingdon, Radulfi de Dizeto, quod anno domini nongentesimo decimo rex Edwardus senior subegit sibi reges Scotorum et Cumbrorum. Item ibidem, quod anno domini DCCCCXXI. prædictæ gentes elegerunt sibi Edwardum prædictum in dominum et patronum. Item ibidem, quod anno domini DCCCCXXVI. rex Angliæ Adelstanus devicit regem Scotiæ Constantinum, et item[2] sub se permisit regnare. Item Edredus frater Adelstani rex Angliæ devicit Scotos et Northymbranos qui se submiserunt ei, et fidelitatem juraverunt. Item ibidem, Edgarus rex Angliæ superavit Kinadium filium Alphini[3] regem Scotorum, qui juravit ei fidelitatem. Item ibidem, rex Angliæ et Daciæ Canutus anno regni sui xvj° perdomuit Malcolinum regem Scotorum; et extunc factus est rex quatuor regnorum, scilicet Angliæ, Scotiæ, Daciæ, et Norvegiæ. Item ibidem, sanctus Edwardus dedit regnum Scotiæ Malcolino filio regis Cumbrorum de se tenendum. Item Willelmus Bastard anno regni sui vj° vicit Malcolinum regem Scotiæ, et accepit ab eo sacramentum fidelitatis. Item Willelmus Rufus simile fecit quod pater suus fecerat erga Malcolinum regem Scotiæ, et contra duos filios Malcolini successive regnantes. Item Alexander successit fratri suo Edgaro in regnum Scotiæ, de consensu regis Henrici primi. Item David rex Scotiæ fecit homagium regi Stephano. Item Willelmus rex Scotiæ fecit homagium regi Henrico tertio filio regis Henrici secundi in coronatione sua, et iterum Henrico patri anno regni sui

[1] *sine*] absque, Higd.
[2] *item*] iterum, Higd.
[3] *Alpini*, Higd.

vicesimo, sicut patet in quadam conventione inter eos inde facta. Item dicit Rogerus Hovdeyn quod Willelmus rex Scotiæ venit ad dominum suum regem Angliæ, Henricum in Normanniam, et simile fecit regi Ricardo et etiam Johanni regi apud Lincolniam. Item in chronicis sancti Albani reperitur quod Alexander rex Scotiæ apud Eboracum desponsavit Margaretam filiam regis Henrici anno regni sui xxxv° et fecit ei homagium. Et reperitur in chartis regum Scotiæ. Item reperitur in bullis papalibus Scotiæ directis reges Scotorum excommunicatos fuisse quia noluerunt obedire dominis suis Anglorum regibus.

Convenientibus igitur apud Norram [1] in finibus Anglorum versus Scotiam rege Angliæ cum suis peritis, ac Scotorum valentioribus cum suis prudentioribus petivit rex Angliæ inprimis ut Scoti pacifice assentirent suæ ordinationi super regem Scotiæ, præsertim cum hoc sibi competeret ratione dominii sui capitalis. Responderunt [2] se ignorare quod talis superioritas regi Angliæ competeret, nec posse sine capite rege ad talia respondere, cui incumbit [3] talem denunciationem [4] audire; nec aliud responsum ad præsens debere reddere Twys. col. 2471. propter juramentum excommunicatione vallatum quod post mortem regis Alexandri sibi invicem fecerunt, unde deliberatione librata] [5] fecit rex Edwardus literas suas Scotis patentes quibus recognovit adventum Scotorum in Angliam citra aquam de Twede non debere alias illis vergere in præjudicium iterum veniendi in Angliam. Post hæc majores Scotiæ et Angliæ qui vindicabant jus successionis in regnum Scotiæ, per literas suas patentes recognoverunt se velle sponte recipere justitiam coram dicto rege Edwardo tanquam coram capitali domino, et firmum tenere quicquid ipse decreverit in præmissis. Verum quia, ut peritis tunc videbatur, rex Edwardus non poterat jus successionis in regnum illud cuiquam tribuere nisi ipse jus et possessionem prius in regnum Scotiæ haberet, idcirco facta Scotis securitate ex [6] parte regis Angliæ de restituendo regno infra duos menses illi cui de jure hoc competeret sub pœna centum

[1] *Norham*, Higd.

[2] *Scoti*, add. Higd.

[3] *incumberet*, Higd.

[4] *ordinationem*, Higd.

[5] At this point the text of MS. begins again.

[6] Here on both margins is *Rex Edwardus fecit securitatem restituere regnum Scotiæ.*

mille librarum sterlingorum. Romæ in subsidium Terræ sanctæ solvendorum, ac etiam sub pœna excommunicationis et interdicti in regis personam et regnum Angliæ si non restitueret fulminandum, Scoti per chartas suas tradiderunt regi Edwardo regnum Scotiæ cum castellis, juribus et consuetudinibus, posueruntque custodes qui medio tempore exitus et approviamenta terræ ad opus illorum quorum intererat custodirent. Quo facto, rex Edwardus post longas disceptationes vindicantium illud regnum, discussis juribus, prætulit Johannem de[1] Baliol qui recognovit regem Angliæ fore Scotiæ capitalem dominum, fecitque ei homagium et fidelitatem juravit.

[2] Hoc anno obiit frater Johannes de Peccham archiepiscopus Cantuariensis. Nunc eodem quoque anno Madocus[3] filius[4] Morgani suscitat guerram in Wallia die sancti Michaelis. Idcirco rex Edwardus veniens Cestriam circa festum sancti Nicholai cepit insulam Angleseyam, ædificavitque de novo urbem et castrum de Bello Marisco. Quo in tempore succisa sunt nemora in Wallia quæ in tempore bellico præstabant indigenis latibula, firmataque sunt castra circa loca maritima, et cito post hæc captus est Madocus prædictus et Londonias adductus, a quo tempore guerræ in Walliæ quieverunt, Wallenses pene Anglorum more victitant, thesaurum congregant, rerum damna formidant. Hoc in tempore fecit rex Edwardus omnia monasteria Angliæ scrutari, ac pecuniam inventam Londonias afferrii, fecit quoque lanas et coria arestari et subsecuta est magna caristia bladi et vini.

Leycestrensis. Omnes Wallenses unanimi assensu surrexerunt contra regem Edwardum in festo sancti Michaelis, unde rex Edwardus cum Edmundo comite Cornubiæ fratre suo et Henrico de Lacy comite Lincolniæ quos rex fecerat redire ob illam causam quum debuerant transisse in Gasconiam pro discordia ibidem mota per

Insurrection in Wales.

[1] *de*] le, Higd.

[2] At this point Cap. 3 is marked on both margins, but it really appears to be a mistake for 39, the chapter of Higden which is here being quoted. There is neither a break in the text nor an illuminated letter, and the author would not have commenced a chapter of his own work in the middle of a passage from Higden.

[3] Here on both margins is *Guerra Wallensis per Madocum.*

[4] *filius Morgani*] quidam Walensis, Higd.

regem Franciæ, sicut infra patebit, et rex cum illis festinavit cum magna potentia. Et comes[1] Lincolniensis festinavit se ante regem ad castrum suum de Kynebeth[2] ad salvandum castellum suum, sed Wallenses suæ gentes propriæ obviaverunt ei, et multos de suis viris occiderunt et tandem vicerunt et in fugam reliquos compulerunt. Rex cum paucis gentibus transivit aquam de Coneway et fuit in castello suo, sed propter undas maris exercitus ejus non potuit festinanter sequi eum et impediuntur sic quod non possent venire ad eum. Wallenses eventum videntes, obsiderunt regem in castro suo, et nunquam in tota vita sua fuerat in tanta egestate[3] quia non habuit nisi aquam cum melle mixtam. Nam Wallenses ceperant omnia victualia ejus et occiderant gentes ejus. Et rex habuit paucum de vino quasi vix unam lagenam, et fecit miscere in aqua et dare omnibus qui cum illo fuerunt, et dixit, "In necessitate omnia esse communia, "et omnes habebimus unam diætam donec deus melius "nobis succurrat." Post hæc venit exercitus ejus et Wallenses in tantum fatigaverunt et fugaverunt quod se plenarie reddiderunt ad gratiam regis Edwardi. Madocus receptus fuit ad pacem, sic tamen quod persequeretur Morganum et caperet, et sic evenit, nam captus fuit et ductus Londonias et decollatus; statimque rex cepit hostiagios de omnibus magnatibus Walliæ, et fuerunt missi in diversas partes regni, et sic finivit guerra Walliæ, et pax succrevit.

At first the Welsh defeat the earl of Lincoln.

Twys. col. 2472.

The king besieged in Conway castle.

Subsequently the Welsh are reduced,

and give hostages.

Bonefacius viij. post Celestinum quintum sedit papa annis xj. Hic pontificatus sui anno quinto qui Jubileus erat uberes indulgentias limina Apostolorum visitantibus concessit, sextum librum Decretalium edidit, in quo multa dubia decidit, nonnullas extravagantes constitutiones Honorii,

Cistrensis, lib. 7. c. 40. Higd. viii. 282-286.

---

[1] *Commes*, MS.

[2] The name given in Walsingham (i. 48) from Rishanger is *Dimeby*; probably *Denbigh* is intended, for in a note to Rishanger (p. 144) a various reading *Dynbyghe* is mentioned. *Kenebeth*, MS.; *Kynebeth*, A.

[3] Here on both margins is *Rex in Wallia in magna egestate.*

Adriani, Innocentii, Clementis et aliorum incorporavit, reprobanda resecavit. De quo prædecessor suus Celestinus vir vitæ anachoriticæ eo quod eum ad cedendum papatui subdole induxisset, prophetavit in hunc modum, prout fertur, "Ascendisti ut vulpes, regnabis ut leo, morieris ut "canis." Et sane contigit. Nam ipsum papam [1] ut papatui cederet et ut papa quilibet cedere posset constitutionem edere fecit, quam quidem postmodum ipsemet, papa effectus, renovavit.[2] Deinde rigide regens generosos quosdam de Columpna cardinales deponens, regi Francorum in multis non solum obstitit, sed eum totis nisibus deponere insudavit. Igitur senescallus Franciæ Willelmus de Longareto vir quidem in agibilibus admodum circumspectus, et fratres de [3] Columpna prædicti fœderatis viribus Bonefacium papam comprehenderunt, in equum effrenum versa facie ad caudam sine freno posuerunt, quem sic discurrere usque ad novissimum halitum fecerunt, ac fame necaverunt.

[CAP. III.]

Leycestrensis.

Nempe [4] Scoti homines inquieti, leves et instabiles sub anno domini 1294.[5] sequenti anno contra regem Angliæ rebellare cœperunt, credentes excutere jugum servitutis debitæ. Inprimis suo regi simplici suggesserunt occasione expensarum alleviandarum ut omnes Anglicos [6] suos, quos sumptuosissime in curia sua retinuerat, a curia sua removeret, et quidem hoc ne

The Scotch begin to be rebellious.

[1] *Celestinum*, add. Higd.

[2] *revocavit*, Higd.

[3] Here on both margins is *Bonefacius papa.*

[4] *Nempe* is added by a later hand, and above the line in A., and it is omitted in MS. But it is clearly a proper addition, for by it the initials of the first eight chapters form the word *Henricus*, as in the previous books. It will be noted afterwards that the last eight chapters of this book have the initials *Cnitthon* as before. The later hand which has inserted *Nempe* in A. is one to which several corrections are due, and appears to be that of one who had a better text before him.

[5] The date is 1220 in both MSS. as near as can be read, but the two last numerals are so unclear in A. that the copyist of MS. read them as an abbreviation for *proximo*.

[6] *Angelicos*, MS.

seditio eorum per Anglicos in primo suo fomite panderetur. Interim dum rex Edwardus ad regem Scotorum literas dirigeret ut in guerram suam contra regem Franciæ robur exercitus in parte mitteretur, excusatoria impotentiæ et responsio brevis datur. Multiplicantur iterum preces et præcepta, et non tantum ad regem, immo et ad magnates terræ, et semper[1] responsiones frivolæ quærebantur, eo quod conjurationes eorum validæ nondum complerentur ad votum. Tenuerant enim parliamentum suum apud Scone, in quo ad[2] modum Franciæ xij. pares ordinaverunt, iiij. scilicet episcopos, iiij. comites et iiij.[3] barones, quorum consilio et ordinatione extunc tota Scotia regeretur. Nuncios etiam in compositione sequenti nominatos ordinaverunt, mandantes ut cum omni festinatione ad regem Franciæ properarent, fœdusque inirent cum eo meliori modo quo possent. Quod et ipsi fecerunt in hunc modum. Tenores procuratoriarum literarum tales sunt.

King Edward demands their help against the king of France.

From the parliament at Scone,

they make proposals for a treaty with the French king.

Twys. col. 2473.

Letter of Baliol to the French king.

Rymer, i. 823.

[4] Excellentissimo Principi domino suo et amico[5] domino Philippo dei gratia regi[6] Franciæ illustri, Johannes eadem gratia Scotorum rex, salutem in domino. Noverit vestra celsitudo quod nos fecimus,[7] constituimus, et ordinavimus[8] per præsentes dilectos et fideles nostros venerabiles patres Willelmum sancti Andreæ et Mathæum Dunkeldensem episcopos, et Johannem de Soules,[9] et Ingramum[10] de Umframvile, milites et attornatos, nuncios et procuratores nostros speciales ad tractandum vobiscum si placet super sponsalibus matrimonii[11] contrahendis cum serenissima domicella nepte[12]

---

[1] *super*, MS.; *semper*, A.

[2] Here on both margins is *Scoti habent xii. pares ad modum Franciæ.*

[3] *iiij.*] above the line in MS.

[4] The text of these letters is given in Rymer, and the variations here and there are of sufficient importance to warrant their notice. They will be marked R. The edition of Rymer used for reference is that by Clarke and Holbrooke, London, 1816.

[5] *amico*] followed by *si placet* in R.

[6] *regi*] rex, MS., but corrected on the margin.

[7] *facimus*, R.

[8] *ordinamus*, R.

[9] *Sule*, R.

[10] *Ingelramum*, R.

[11] *matrimonii*] et matrimonio, R.

[12] *nepote*, MSS.

vestra seu consanguinea, et Edwardo primogenito meo et hærede; dantes eis generalem et liberalem potestatem ac plenariam,[1] et mandatum speciale sponsalia et matrimonium prædicta contrahendi, faciendi et perficiendi quatenus jura[2] et contractus hujusmodi sponsalia et matrimonium inter absentes contrahi permittunt[3] et perfici per procuratores seu nuncios ad hoc specialiter constitutos, et omnia et singula faciendi quæ ad dictos contractus vel conditiones[4] seu compositionem pertinent vel quocumque modo poterunt pertinere, et sine quibus dicti contractus sive conventiones rite nequiverunt expediri. Ratum et firmum[5] etc. Datum apud Strevelyn iij. non. Julii anno domini MCCXCV.[6] A.D. 1295.

Rymer, i. 822. [7] Universis, etc. Johannes dei gratia, etc. Noverit universitas vestra quod nos liberam et plenariam potestatem obligandi nos et filium nostrum et ipsos incolas regni nostri Scotiæ ac jurandi in animam nostram, filii nostri, et regni nostri incolarum, necnon omnia et singula faciendi et perficiendi etc. Datum die et loco quo supra.

Rymer, i. 830–831. Reply of the king of France. Philippus dei gratia Francorum rex universis etc.[8] Inter alia per quæ regnantium et regnorum exaltatio procuratur, adquiritur[9] pacis et tranquillæ quietis amenitas, ac felici et prospero statui consulitur subditorum,[10] illud videtur attenta consideratione præcipuum, ut inter reges et regna solidæ caritatis veritas[11] et fidelis amicitiæ fœdera nutriantur, sicque reges et principes ad probandas[12] et domandas injurias et insolentias perversorum, ac reprimendas impugnationes hostiles sibi invicem pro[13] zelo justitiæ affectuose assistunt et

---

[1] *plenam*, R.

[2] *jura et*] natura, R.

[3] *permittit*, MSS.

[4] *conditiones*] conventiones, R.; and om. *seu compositionem*.

[5] The sentence in Rymer for *etc.* is, habentes et habituri quicquid dicti procuratores et nuncii nostri, omnes, vel tres aut duo ipsorum in præmissis vel aliquo præmissorum duxerint faciendum. In cujus rei testimonium præsentibus literis sigillum nostrum fecimus apponi.

[6] *regni vero nostri tertio*, add. R.

[7] This is an abridged text of the letter plenipotentiary which Rymer gives in full.

[8] *etc.*] præsentes literas inspecturis salutem, R.

[9] *et*, add. R.

[10] *subditorum*] om. R.

[11] *veritas*] unitas, R.

[12] *probandas*] propulsandas, R.

[13] *pro . . . ita quod*] præsertim pro zelo justitiæ, affectum cum causa deposcit exhibent amabilis caritatis, quod, R.

exhibent[1] cum causa amicabiliora charitatis: ita quod alter alteri assistat in prosperis et non deficiat in adversis, ut saltem opportuno defensionis remedio pacem odientium repressis salubriter injuriosis impulsibus pacis optatæ dulcedo proveniat. In cujus plenitudinem[2] devoti pacis filii pacis auctori eo devotius quo[3] tranquillius famulentur. Sane inclitus Johannes rex Scotiæ illustris specialis amicus noster præmissas utilitates et commoda prudenter attendens, venerabiles patres Willelmum sancti Andreæ et Mathæum Dunkeldensem[4] episcopos, ac Johannem de Soules[5] et Ingramum[6] de Umfravile milites, nuncios procuratores suos ad hoc specialiter constitutos prout in quibusdam procuratoriis literis inde confectis ipsius regis sigillo communitis quarum tenores de verbo ad verbum inferius sunt conscripti, ad nos pro contrahendis confœderationibus et amicitiæ fœderibus pro futuris specialiter destinavit. Nos itaque Twys. col. 2474. ipsius regis votis laudabilibus in hac parte grato concurrentes animo, ut hujusmodi confœderationis affinitas et amicitiæ fructuosæ contractus eo ferventius vigeat stabiliusque duret, quo melioribus confirmatus auspiciis nexusque constrictus fuerit fortior, actum, conventum et concordatum inter nos (de voluntate et assensu carissimi germani nostri et fidelis Caroli Valesiæ, et Andegaviæ comitis) et procuratores prædictos procuratorio nomine dicti regis Johannis, quod inter Edwardum primogenitum filium regis Scotiæ futurum regem Scotiæ et qui per conventionem expressam habitam cum procuratoribus prædictis successurus eidem regi in regno Scotiæ et aliis terris suis, et primogenitam filiam germani nostri prædicti matrimonium contrahatur, Cui regi nomine dicti filii sui promittimus nos [et][7] successores nostros[8] futuros dare in matrimonium cum prædicta filia xxv. millia Turnorum[9] parvorum in pecunia numerata, idemque rex prædictæ filiæ md. libras sterlingorum annui redditus in dotalicium seu donationem propter nuptias dare et assignare tenebitur. De quibus md. libras annui redditus cum jurisdic-

---

[1] *exibent*, MS.
[2] *plenitudinem*] pulcritudine, R.
[3] *quo*] above the line in A.
[4] *Dunkelensem*, MSS.
[5] *Sule*, R.
[6] *Ingelramum*, R.
[7] From R.
[8] *nostros futuros dare*] curatoros et effecturos dari, R.
[9] *Turnorum parvorum*] librarum Turonensium parvarum, R. Cf. infra (p. 299).

tionibus in terris et institutis omnimodis (ad coronam regiam nec spectantibus) in locis infrascriptis, videlicet in Baliolo, Dampitra,[1] de Holcote,[2] de Horney [3] in regno Franciæ, necnon de Lanark, de Kidion,[4] de Maldisley,[5] de Conygham, de Haddygton, et in castro de Dunde in regno Scotiæ cum pertinentiis locorum ipsorum [assidebit eidem; ita quod si redditus et proventus locorum ipsorum] [6] dictam summam md. libras sterlingorum annui valoris excedant, illud quod superabundabit ultra summam eandem præfato regi Scotiæ remanebit. Et si quid de eadem summa decrit, idem dominus rex de aliis redditibus suis in regno Scotiæ constitutis integre supplere teneatur, vel easdem mille si maluerimus [necnon residuas d. libras assignabit sibi in bursa in certis locis] [7] annuatim ad duos anni terminos. Ipsamque bene assecurabit de dotalicio antedicto habendo et percipiendo ab eo post matrimonium contractum et mortem dicti filii quam diu vitam duxerit in humanis. Quod si dicti futuri conjuges a dicto rege velint fortasse discedere, dicto dotalitio in vita etiam regis ejusdem liberrime [8] perfruantur. Et si successu temporis prædictus rex ad sancta [9] vota transire voluerit, nostrum super hoc consilium requirere vel communicare debebit. Idem quoque rex more justi principis cum ex fervore justitiæ tum etiam ex zelo dilectionis internæ quam ad nos, domum nostram, solium et incolas regni nostri habere dinoscitur, molestias ferens, graves injurias, enormes excessus, impugnationes hostiles et aggressiones, cujusmodi [10] rex Angliæ violato fidelitatis debito quo nobis tenebatur astrictus, in nos, fideles subditos nostros tam per terram quam per mare multifarie multisque modis ostendisse [11] dinoscitur et ostendere continue satagit et conatur. Ac propterea ut et nos et successores nostros sibi et suis strictius mutui [12] amoris alliget affectibus, ad repressionem salubrem injuriarum, impugnationum et aggressionum hujus-

---

[1] *Damperra*, R., but in the French version R. gives *Dampitre*.

[2] *Helicourt*, R.

[3] *Hernoi*, R.

[4] *Kadioir*, R.

[5] *Masdesley*, MSS.

[6] From R.

[7] From R.; the MSS. have *nunc residuas vel d. libras sic percipiendas in burcis et ceteris locis.*

[8] *liberrime*] om. R.

[9] *sancta*] secunda, R. wrongly.

[10] *cujusmodi*] quibus, R.

[11] *ostendisse*] offendisse, R.

[12] *mutui*, A.; *multi*, MS,

modi nobis efficaciter et potenter assistere gratuita amabilitate[1] disponens dominus[2] commisit procuratoribus, ipsique procuratorio[3] nomine ejusdem regis ac pro eo nobis promiserunt expresse, quod idem rex Scotiæ in prædicta[4] guerra quam contra dictum regem Angliæ fautores et confœderatores tam regem Alemaniæ quam alios quoscumque gubernatores[5] ejus habemus, nobis et successoribus nostris si ad eos guerra hujusmodi prorogetur, totis viribus suis et regni sui tam per terram quam per mare in Anglia publice et potenter[6] assistent, et præstabunt consilium et auxilium oportunum. Et ut præfati regis Angliæ injuriosi conatus eo commodius reprimantur, idemque rex a perversis suæ hostilitatis incursibus eo citius resilire cogatur quo magis fuerit aliis occupatus, dictus rex Scotiæ ipsi regi Angliæ guerram propriis sumptibus et expensis toto posse [et incolarum etiam regni sui][7] quotiens fuerit opportunum et incolarum et regni sui, nobis inceptam guerram prosequentibus ac manutenentibus, movere ac continuare curabit. Promiserunt insuper procuratores præfati procuratorio nomine præfati regis Scotiæ, eundem regem curaturum et effecturum, quod tam prælati quatenus eis de jure licebit, quam comites, barones et alii nobiles, necnon et universitates ac communitates villarum regni Scotiæ erga nos et successores nostros in prædicta guerra pari modo in omnibus sicut dictum est superius se habebunt, dictoque regi Angliæ simili modo totis viribus suis guerram facient, sicut superius est expressum; quodque tam prælati quam comites, barones, et alii nobiles, necnon universitates communitatesque nobilitates[8] dicti regni Scotiæ super hoc nobis suas patentes literas suis munitas sigillis quam citius poterit fieri destinabunt. Conventum fuit siquidem inter nos et ipsos procuratores nomine quo supra, quod si prælibatum regem Angliæ coadunatis viribus suis regnum Scotiæ per se vel per alium invadere contigerit post guerram ad requisitionem nostram per dictum regem Scotiæ cœptam vel post confederationem præsentem vel affinitatem inter nos

Twys. col. 2475.

---

[1] *amabilitate*, R.; *amabrevitate*, MSS.
[2] *dominus*] dictis, R.
[3] *procuratores*, MS.
[4] *prædicta*] præsenti, R.
[5] *gubernatores ejus*] valitores nunc, R.
[6] *potenter*] patenter, R.
[7] From R.
[8] *nobilitates*] notabiles, R.

initam occasione earundem, nos, (dummodo ex parte ipsius regis Scotiæ super hoc congruo tempore fuerimus præmuniti,) sibi subsidium faciemus, ipsum regem Angliæ per partes alias occupando ut sic ab incepta invasione prædicta ad alia distrahatur, vel ei in Scotiam conveniens adjutorium sumptibus nostris quousque in Scotiam venerit transmittendo. Si vero prænominatus rex Angliæ terram Angliæ personaliter forte exierit vel terram ipsam notabili peditum vel equitum armatorum, guerra inter ipsum et nos durante, numero vacuaverit, promiserunt procuratores prædicti procuratorio nomine supradicto, quod præcipue in hac causa dictus Scotiæ rex cum toto posse suo terram Angliæ quanto latius sive profundius intrare curabit, faciendo guerram bellumque campestre, obsidendo, vastando, ac regem Angliæ et terram ejus prædictis[1] modis omnibus suis ut supra dicitur sumptibus impugnando. Actum præterea est et expresse conventum inter nos et procuratores prædictos nomine quo supra, quod nos de guerra quam præfatus Scotorum rex et successores ejusdem contra præfatum[2] Angliæ regem pro nobis facient postquam guerram ipsam ad requisitionem nostram fecerint, (vel si occasione initæ affinitatis vel confœderationis idem Scotiæ rex guerram fecerit supradictam, vel rex Angliæ contra ipsum occasione aliquorum ex præmissis, nec etiam de prædicta guerra nostra componere aut pacem inire nequibimus vel treugam sine[3] ipsis in pace seu treuga quam[4] de dictis omnibus guerris faciemus inclusis, nec ipsi similiter pacem vel treugam de omnibus guerris supradictis facere poterunt sine nobis. Pro quibus omnibus et singulis suprascriptis[5] tenendis,
Twys. col. 2476. adimplendis et inviolabiliter observandis obligamus dicto Scotorum regi et successoribus suis nos hæredes et successores nostros et omnia nostra et nostrorum bona mobilia et immobilia ubicumque existentia[6] præsentia et futura. Tractatus autem, pactiones et conventiones ac omnia et singula supradicta[7] dictus rex Scotiæ ratificare et approbare tenetur ac suo nomine innovare, ac super ratificatione et approbatione et innovatione prædictis suas

---

[1] *prædictis*] prædictam, R.
[2] *præfatum*] sæpefatum, R.
[3] *sine*] nisi, R.
[4] *quam*, A.; *qua*, MS.
[5] *supradictis*, R.
[6] *existentia*] et in quibuscunque consistentia, R.
[7] *suprascripta*, R.

patentes nobis literas suo sigillo munitas quam citius fieri poterit destinare.

Universis[1] etc. Carolus[2] regis Franciæ filius, Valesiæ[3] de Lentona, Karnon et Andegavia comes, salutem. Noverit universitas vestra etc. Nos tractatus et conventiones prædictos sub modis et conventionibus supradictis gratos et ratos habentes eos laudamus, volumus et approbamus, expresse promittentes nos etc.

The Scotch prepare for war.

Inito itaque fœdere cum rege Franciæ et satis inde nimis elati, mox erexerunt cornua et ad pugnam se paraverunt. Convenientes statuerunt ex edicto quod omnes et singuli qui terras, possessiones seu redditus aliquos in regno Scotiæ tenuerunt, sub forisfactura eorum venirent præparati.

Johannes de Baliolo Scotiæ rex nuper creatus, consilio quorundam de Scotia ac potissime abbatis de Meurose contra fidem adversus regem Angliæ surrexit, sed captus est et exhæredatus. Circa[4] festum translationis sancti Thomæ misit papa Bonefacius nuntios ad regem Angliæ ut liberaret illi Johannem Baliol quondam regem Scotiæ, et ille ipsum conservaret ab omnibus periculis quæ evenire possent; et rex dimisit eum et primo in Franciam et sic ad terras suas. Unde et anno sequenti quidam Willelmus Waleys natione Scotus contra regem Edwardum guerram instauravit, set secundo post hæc anno profugatus est. Rex Edwardus occidit lx. milia Scotorum apud Fouthchirche in festo beatæ Mariæ Magdalenæ. Verumtamen Scoti invalescentes paulatim per xxx. annos usque ad tempora regis Edwardi post conquestum tertii Anglos et Anglorum vicina loca sæpius proluerunt.[5] Quod quidem infortunium dolo et effeminationi Anglorum multi deputarunt. Nonnulli vero vindici dextræ dei hoc ascripserunt juxta[6] prophetiam illam quæ tempore regis Egelredi prædixit gentem Anglorum per Dacos, Francos et Scotos fore exterminandam, sicut supra

Cistrensis. Higd. viii. 286–288.

---

[1] Here on both margins is *Item Karolus filius regis Franciæ*.

[2] Rymer, i. 831, gives this in French only, but *in extenso*.

[3] Conte de Valeys, d'Alencon, de Chartres et d'Aungeo, R.

[4] *Circa . . . terras suas*. This sentence is not in Higd.

[5] *protriverunt*, Higd.

[6] Here on both margins is *Prophetia de miseria Angliæ*.

tactum est in fine primi libri, in hunc modum. Quidam[1] sanctus anachorita tempore regis Egelredi prophetavit in hunc modum dicens, Angli quia proditioni, ebrietati et negligentiæ domus dei dediti sunt, primo per Danos, deinde per Normannos, tertio per Scotos quos vilissimos reputant erunt conterendi. Adeo quod tunc varium erat seculum, ut varietas mentium multimoda vestium variatione designetur. Hæc ibi.[1]

Leycestrensis. Cumque rex Edwardus ita esset ex omnia parte occupatus in guerra, Scoti[2] proponunt se liberare de subjectione regis Edwardi. Et primo tenuerunt parliamentum suum apud Scone, et ordinaverunt xij. pares ad modum Francorum, scilicet iv. episcopos, iv. comites, et iv. barones, ita quod nullum arduum negotium sit factum sine eorum consensu; fecerunt[3] etiam sibi sigillum commune. Deinde mandant certos nuncios cum literis procuratoriis sigillatis cum sigillo regis et totius communitatis Scotorum ad regem Franciæ Philippum pro affinitate facienda inter eos contra regem Angliæ per viam maritagii inter Edwardum filium Johannis regis Scotiæ et hæredem et Johannam filiam Caroli de Waleys fratrem Philippi regis Franciæ. Pro qua copulatione Franci promiserunt dare regi Scotiæ viginti quinque millia librarum de parvis Turonensibus, ita tamen quod ipsa[4] esset dotata statim post conjugationem in mille quingentis libris annui redditus de Balyol et de terris Scotiæ quæ non sunt pertinentes ad coronam, tenendis ad totam vitam[5] dictæ Johannæ. Et quod rex Scotiæ non iret Terram sanctam sine consilio regis Franciæ, et quod teneret cum Francis et eos foveret in omnibus finibus et marchia sua cum omni potentia sua. Et si rex Angliæ bellum vel guerram moveret contra regem Scotiæ, rex Franciæ surgeret cum eo contra ipsum et omnes alios, cum omni

Proceedings of the Parliament at Scone.

Overtures made to the king of France.

Twys. col. 2477.

Terms of the proposed alliance.

[1] *Quidam .... Hæc ibi*] not in Higd.

[2] Here on both margins is *Rex Scotiæ recedit a fidelitate regis Angliæ anno gratiæ 1290* (an error for *1295*).

[3] *fecerunt*, A.; *fecerant*, MS.

[4] Here on both margins is *Conventio inter regem Franciæ et regem Scotiæ.*

[5] *vitam*] written twice over in MS.

The French king not to make a separate peace with England or Germany.

potentia sua intraret in Angliam facere malum quod posset. Et quod non concordaret cum rege Angliæ aut Almaniæ nec altero eorum ex sua parte de pace vel treuga absque consilio et assensu alterius. Nam rex Almanniæ receperat de rege Angliæ lx. mille libras sterlingorum ire cum eo in Gasconiam et tantum in perditione, sicut infra patet; nam rex Edwardus impeditus fuit per guerram Walliæ. Deinde Scoti miserunt ad curiam Romanam pro absolutione habenda de juramento suo præstito regi Angliæ, et de homagio suo illi facto. Et per falsam suggestionem factam Celestino papæ sunt absoluti per bullam papalem. Anno gratiæ MCCXCVI. reddiderunt homagium suum regi Angliæ per certos nuncios habentes ad hoc literas procuratorias et despectuose hoc fecerunt:

The Scotch obtain from Rome an absolution from their oath to England.

A.D. 1296.

Letter of Baliol to king Edward renouncing his homage.

"Magnifico[1] principi Edwardo dei gratia regi Angliæ, "Johannes eadem gratia Scotiæ rex. Cum vos ac alii de "regno vestro vobis non ignorantibus vel[2] causam igno-"rantiæ non habentibus per violentam potentiam vestram "nobis et regni nostri incolis graves et intollerabiles "injurias, contemptus et gravamina, necnon et damna "enormia contra nos et[3] regni nostri libertates ac contra "deum et justitiam notorie et frequenter intuleritis, nos "extra regnum nostrum ad levem cujusque suggestionem "pro libito voluntatis vestræ citando et indebite vexando, "castra nostra, terras et possessiones nostras et nostrorum "infra regnum nostrum injuste et sine nostris demeritis "occupando, bona nostra ac subditorum nostrorum tam "per terram quam per mare rapiendo et infra regnum "vestrum receptando, mercatores et alios regni nostri "incolas occidendo, hominesque nostros de regno nostro in

[1] Here on both margins is *Johannes Balliol rex Scotiæ reddidit suum homagium. Sub hac forma.* The form of renunciation is given in Rymer, i. 836–837, with which the text is compared. In Rymer the letter has the following preamble: *In dei nomine. Amen. Hoc est exemplum cujusdam literæ regis Scotiæ et ex parte ejusdem regis per religiosos viros, Gardianum fratrum minorum de Rokesbourgh et socium suum, anno domini MCCXCVI. indictione nona quinta die intrante mense Aprilis apud Berewycum super Twedam, in castro ejusdem villæ domino regi Angliæ præsentatæ, cujus tenor talis est.*

[2] *vel, &c.*] vel saltem ignorare non debentibus, R.

[3] *nos et*] om. R.

" regnum vestrum abducendo, ipsosque ibidem detinendo et " incarcerando; super quibus reformandis nuncios nostros " vobis sæpe transmisimus, quæque [1] non solum remanent " adhuc incorrecta, verumetiam de die in diem per vos et " vestros prioribus deteriora accumulantur,[2] vos namque jam " cum innumerabili armatorum multitudine exercitu vestro " publice convocato ad exhæredandum nos et regni nostri " incolas ad fines regni nostri hostiliter accessistis, et ultra " progredientes strages et incendia [3] insultus et invasiones

Twys. col. 2478.

" violentas tam per terram quam per mare commisistis " inhumane; nos dictas injurias, contemptus et gravamina, " necnon et hostiles impugnationes ulterius sustinere non " valentes, nec in fidelitate [4] et homagio licet per " violentam impressionem vestram extortas [5] manendo, contra " vos ad defensionem nostram et regni nostri ut [6] juramento " sumus astricti, nos volentes erigere, fidelitatem et homa- " gium vobis facta tam a nobis quam ab aliis quibus- " cumque nostris incolis et fidelibus nostris ratione terrarum " quas in regno vestro de vobis tenebant, ac ratione " menagii [7] seu retentionisvestræ, nomine nostro et [8] eorum " omnium et singulorum vobis reddimus per præsentes."

Et fuit litera ista sine data. Recepitque rex homagium resignatum, et præcepit ut inrotularetur in rotulis cancellariæ suæ ad perpetuam rei gestæ memoriam. Et statim mandaverunt quod omnes Anglici qui habebant terras et possessiones in Scotia, sub pœna vitæ et membri sine dilatione exirent a finibus eorum aut venissent cum omni robore suo quo possent ad defendendum regnum Scotiæ contra Anglicos, et terræ eorum qui non venerant cum Scotis datæ sunt aliis de regno dominus Robertus Bruse, qui postea vendicavit regnum Scotiæ, non venit ad diem eorum, unde terræ ejus scilicet villa de Anandæ et aliæ datæ sunt domino Johanni Comyn de Lougmaban ad defendendum contra Anglos, qui cepit omnes

The letter deposited among the rolls of the Chancery.

The English in Scotland ordered to join the Scotch army.

[1] *quæque*] quæ, R.

[2] *cumulantur*, R.

[3] After *incendia* R. has *necnon*.

[4] *fidelitatem* and *homagium* are in MSS.

[5] *extortis*, R.

[6] *ut juramento*] cujus defensioni et tuitioni vinculo juramenti, R.

[7] *monagii*, MS.

[8] *et*] ac nomine, R.

decimas de patria, instauravit castrum de bonis alienis. Tunc rex Edwardus mandavit regi Scotiæ quod veniat ad eum cum fortitudine gentium sicut ei promiserat et sicut tenebatur per juramentum suum. Ad hæc Scoti responderunt sub una voce, quod nec illi nec eorum rex tenebantur in aliquo ad jussa ejus ei obedire, quia fuerunt absoluti per papam Celestinum de juramento suo et de omni subjectione quam per oppressionem extorserat[1] ab eis. Et cum rex vidisset se taliter deceptum, mandavit eis, ut eicerent inimicos suos Francos et Flandros de terra sua, quod si nollent sed stare in fidelitate sua, quod retradant ei tria castella sua, scilicet Berwyk, Rokysborg,[2] Ednysborg,[2] dum guerra duraret inter ipsum et regem[3] Franciæ. Et hoc quoque noluerunt concedere. Ad primum articulum sic responderunt. Terra nostra libera est et de omni servitio quieta, non habemus quid facere cum rege Angliæ nec in aliquo tenemur ei. Nos volumus esse cum Francis et aliis qui sunt in terra nostra quos mercatores tenemus et recipimus de quacumque patria fuerint. Iterum rex Edwardus mandavit Johanni Baliol regi Scotiæ quod veniat ad eum tanquam dominum suum legium stare judicio et[4] justitiæ pro delictis illi factis et gentibus suis contra fidelitatem illi factam et legiamentum suum sub pœna forisfacturæ quicquid posset[5] forisfacere. Johannes Balliol omnino mandata recusavit. Eodem tempore venerunt Anglici mercatores in portum de Berewyk, venerunt Scoti et plures occiderunt, et bona rapuerunt. Tunc mandavit Edwardus regi Scotiæ ut veniret ad Novum castrum super Tynam ad respondendum de ista felonia et aliis; sed noluit venire. Edwardus[6] venit in marchiam cum quatuor mille gentibus armatis et

King Edward summons Baliol to bring a force to the help of England.

The French and Flemings to be sent out of Scotland.

Refusal of the Scots.

Baliol is summoned for this breach of allegiance.

Hostilities at Berwick-on-Tweed.

Newcastle appointed for Baliol's hearing.

---

[1] *extorcuerat*, MS.
[2] *Rokysbrog*, *Ednysbrog*, MS.
[3] *regem*, A.; *rex*, MS.
[4] *et*] in, MS.
[5] *posset*, A.; *posse*, MS.
[6] *Edwardus*, A.; *Et*, MS.

xxx. mille pedestribus electis. Et episcopus Dunelmensis cum quingentis armatis et mille pedestribus et populo grandi de Wallensibus et Hyberniensibus qui venerant ad regem. Gathering of troops on the border.

Dum[1] rex in confinio remaneret dominus Robertus de Ros, dominus castri de Werk allectus amore cujusdam mulieris de genere Scotorum quam uxorem habere cupivit, quadam die procuravit Willelmum fratrem suum ad partem Scotorum, dicens se confederatum cum eis, At ille renuit, dicens, "Tace frater si hæc "feceris in obprobrium eris cunctis nationibus et cogna-"tioni tuæ in scandalum." At ipse eadem nocte latenter recessit. Mane facto ipse Willelmus significavit regi Edwardo hæc, rogans auxilium sibi mitti, ne forte Scoti venientes violenter castrum ab eo abriperent. Mox rex misit millenarium militem cum mille viris, [et centenarium].[2] Cum in nocte sequenti in villa de Prestefen[3] pernoctarent nihil male suspicantes, ecce seductor ille Robertus Ros venit cum populo Scotorum qui erant in præsidio castri de Rokisborg,[4] latenter veniens totam villam clandestine circumduxit; dederantque signum inter se ut sic suos mutuo cognoscerent in congressu cum Anglicis, ut Scotus diceret Anglice "tabart," alter responderet, "surcote," et e converso. Et sic qui non responderent, pro certo haberentur Anglici, et morte plectendi. Et circumdata villa statim ignem apposuerunt conclamantes in mortem Anglorum. Anglici vero stupefacti et nescientes qua parte se diverterent, mutuo se cædebant, et abinvicem corruerunt. Centenarius Clifflandiæ cum multos se defendendo peremisset, tandem ipse corruit, millenarius

Treacherous conduct of Robert Ros.

Twys. col. 2479.

He brings the Scotch upon the English at Roxburgh.

Many English killed,

[1] On the margin of A., but in a later hand, is *Robertus Ros pro amore feminæ Scoticæ proditor fit regi Edwardo.*

[2] *et centenarium*] om. MS., and in A. there seems to have been an attempt to erase the words.

[3] Afterwards *Preston.*

[4] *Rokisbrog*, MS.

some taken prisoners.

vero amissis equis et armis cum difficultate evasit.[1] Multi enim Anglici ex frequentatione inita signum cognoverunt, et illud frequentantes salvati sunt fugientes per campos, et multi capti ducti sunt captivi ad castrum de Rokesburgh, quorum quidam gladio, quidam vero fame in carcere perierunt. Residui quidem pauci post captam urbem de Berwyk a rege Edwardo ad preces cujusdam bonæ dominæ quæ cum Scotis in eodem castro fuerat, liberati sunt; sed tamen ita nudi sicut egressi sunt de utero matris. Cum rex Edwardus ista audisset, benedixit deum, "Benedictus "sit deus altissimus qui usque in præsens manus "nostras conservavit innoxias. Et ex quo jam inceperunt sic et regnum nostrum hostiliter ingressi sunt, "nos auctore domino factum complebimus,[2] et in eorum "capita retorquendo consimilia faciemus." Sed quia erat proximum Pascha noluit fines suos egredi, donec peracta solempnitate Paschali.

The English prisoners released after king Edward's capture at Berwick.

Mense Aprilis Scotorum exercitus copiosus a castro de Gedworthe[3] veniens sexto idus Aprilis ingressi sunt fines Northumbriæ in valle de Reede,[4] obsidentes castellum de Hyrbotyf[5] per duos dies; sed cum proficere se non viderent, immo perdidissent aliquos de suis, digressi sunt inde vastantes et concremantes[6] ex orientali parte de Tyne, Cocodale,[7] Redesdale, et Northumbriam cum Corbrig usque Exteldesham,[8] ibique fugientibus canonicis hospitati sunt uno die. Mane autem facto, cum jam monasterium illud omnibus quasi bonis spoliassent, apposuerunt et ignem et monasterium cum tota villa combusserunt. Obliti namque sunt memoriam reve-

The Scotch make inroads into Northumberland.

They retire after doing much damage.

Details of the spoliation.

[1] *evasit*] written on the margin in A.

[2] *complevimus*, MSS.

[3] *i.e.* Jedworth. The name is given as *Rodewurthe* in Rishanger, i. 159.

[4] *i.e.* Readdale.

[5] *i.e.* Harbottle.

[6] Here on both margins is *Scoti combusserunt Exteldesham cum patria.*

[7] The valley of the Coquet.

[8] *i.e.* Hexham.

rendi ejusdem domus et quondam totius Scotiæ sancti Andreæ apostoli, parvipendentes[1] illum quem patronum regni Scotiæ antiquitus nominare solebant et in auxilium invocare. Inde vero vertentes, domum sanctarum monialium de Lameslaye[2] cum cæteris adjacentibus in patria incendio horribili concremarunt; in fine illius diei Jovis pernoctantes apud Lanercost. Cumque eorum fuit voluntas ulterius procedere, noluit ipse deus et ideo impediti sunt. Affuit enim nuncius ex suis qui diceret, quod exercitus regis Angliæ veniens in proximo assisteret; attoniti vero et stupefacti in hoc, cum quasdam domos ejusdem monasterii tamen non ecclesiam incendissent, summo mane diei Veneris per medium forestæ Nicholai cum magna præda reversi sunt. Peracta solempnitate Paschali mox exercitu præparato rex Edwardus divertit ad castrum de Werk; ipse vero Robertus Ros qui se futurum magnum credebat, post optentam victoriam de regno Scotiæ a rege Edwardo, a facie regis fugiens, tanquam vagus et profugus aliquantisper latitavit, et in paupertatis miseria periens defunctus est. Die Mercurii in hebdomada Paschali peracta solempnitate Paschali anno scilicet gratiæ incipiente MCCXCVI. rex Edwardus movebat se cum exercitu suo, et ingressus est terram Scotiæ, aquam quæ vocatur Tweda transeundo, et aqua nimium inundante quasi miraculose contigit quod non periit nisi unus puer ex omni populo. Interim cives combusserunt iij. naves bellicas regis, insultum facientes ad murum; quod rex videns, fecit insultum magnum et die Veneris cepit[3] villam de Berwyk, et castrum redditum erat ei per fortitudinem per dominum Symonem Frysel et dominum Willelmum

In alarm at the news of the approach of the English they flee.

Twys. col. 2480.

Fate of Robert Ros.

A.D. 1296.

King Edward enters Scotland.

Many of the Scots

[1] *et impendentes*, MS.; an error from the copyist's mis-reading the abbreviation for *par*, which ends the line in A.

[2] *i.e.* Lamley.

[3] Here on both margins is *Berwyk capitur. Occisi Scoti.*

slain at Berwick. Douglas, et fuerunt ibi occisi de Scotis xvij. m[l] iiij[c] vij[em].

Rex Edwardus morabatur ibidem usque in diem Veneris proximum post festum sancti Marci quo se movebat ad Goldyngham[1] ad succurrendum homines suos qui fuerunt apud Dunbarre oppressi, scilicet comes de Warenna, comes de Warwyk, comes Patrik, Hugo Spenser, Nicholaus Dandeleye,[2] Henricus Percy, Robertus Clyfforde, et multi alii baronetti et multi milites. Sabbato sequenti mittit rex apud Dunbarre ad succurrendum gentes suas quæ ibi fuerunt; sed deo dante gentes nostræ vicerant Scotos antequam ibi venerat, et in fugam verterunt: in qua[3] fuga Scoti perdiderunt x. milia liij. personas; et fecit rex munire Berwyk de muro et fossa. Nostræ gentes obsederunt castrum de Dunbarre, ubi venit Johannes Baliol[4] cum exercitu suo, et nostri obviaverunt eis, et interfecerunt de Scotis xxij. millia. Nam non erat inter eos nullus valens nisi dominus Patricius de Graham qui ibi occisus est. Illi de castello videntes victoriam, se reddiderunt[5] et castellum Anglicis et obligaverunt se regi Edwardo, corpora, terras, et catalla. Et erant capti in castello iij. comites, scilicet Willelmus comes Ros, Alexander comes de Menteth, Johannes comes de Assell, Johannes filius ejus, Johannes Comyn de Badenhauth, Ricardus Wyard, Willelmus Seinclere, vij. barones, xxxj. armigeri, centum milites, ij. clerici, vij.[6] Picardi, et omnes fuerunt missi ad diversos carceres in Anglia et Wallia. Nunc habent Scoti necessitatem de auxilio Francorum, sed fallunt eos de auxilio promisso quando eis se obligaverunt.[7] Ante istam victoriam venerunt Scoti ad villam de Carlyl[8] circiter quingenti

Advance upon Dunbar.

The English destroy a large part of Baliol's army.

Surrender of Dunbar.

List of distinguished prisoners.

An attack of the

[1] *i.e.* Coldingham.

[2] *Bandeleye*, MS.

[3] *qua*] aqua, MS.

[4] *Bailol*, MS.

[5] Here on both margins is *Capta Dunbarre.*

[6] *vij.*] from A.; om. MS.

[7] *ligaverunt*, A.

[8] Here on both margins is *Carlil accensa.*

armati et grandis multitudo pedestrium, et fecerunt insultum fortem ad villam et incenderunt suburbium, adeo quod major pars civitatis infra muros fuit incensa; et præcipue per unum exploratorem qui fuit in carcere, qui ferramenta sua fregit et misit ignem in domum carceris, unde magna pars villæ fuit exusta. Et murum ascendens, clamavit ad Scotos quod constanter et viriliter agerent securi de suo proposito; sed defecerunt sicut deus voluit, et ille postea de igne tractus et suspensus est. Et dissoluta sunt corda multorum civium, dicentium, "Capta est civitas, fugia-"mus." Cucurrerunt[1] multi ad ignem, et pauci ad portas civitatis; mulieres tamen viriliter agentes attulerunt quosdam lapides et projecerunt lapides in hostes, insuper et calidam aquam effuderunt. Extincto tandem igne, omnes unanimiter se in hostes dederunt, et eos fugaverunt.

Scotch upon Carlisle.

A large part of the city destroyed.

Rex disposuit[2] se versus Rokesburgh post captionem de Dunbarre ubi fuit senescallus Scotiæ. Et qui ibi fuerunt reddiderunt castrum et habuerunt vitam missi per regem Edwardum in Angliam. Et abinde transivit rex ad Edenesburgh, et illam obsedit viij. diebus, et qui intus erant se reddiderunt et missi sunt in Angliam, data eis vita. Et inde transivit rex versus Stryvelyne, et ibi non invenit aliquam resistentiam quia omnes fugerant. Ibi venit ad regem comes de Ulnester cum cccc. hominibus armatis, xxx. millia pedestrium, et ibi venerunt nuncii ad eum pro gratia[3] habenda pro hiis qui paulo ante sursum reddiderant suum homagium. Rex vero ut princeps gratiæ et misericordiæ concessit eis ut venirent tractare de materia gratiæ ad castrum de Breghine.[4] Cumque rex Scotiæ ibi venisset cum aliis, concesserunt frangere

King Edward moves on to Roxburgh.

Then to Edinburgh and Stirling.

Submission of the rebels and

[1] *Sucurrerunt*, MS.

[2] *desposuit*, MS.

[3] Here on both margins is *Scoti petunt gratiam a rege.*

[4] *i.e.* Brechin.

of Baliol with the rest.

suum commune sigillum quod contra Edwardum fecerant, et se miserunt in gratiam regis absque conditione quacumque et præ gaudio fleverunt, et Edwardum filium regis Scotiæ mittunt hostiagium, et se ligarunt regi[1] Edwardo; primo rex, per scripta, deinde omnes communes, sub forma sequenti.

Form of surrender.

[2]Johan per la grace de Dieu etc.[3] Cum nous par nostre[4] malves counsaile et faus, et par nostre simplesse eioms grevousment offenduez et coronse[5] nostre seigniour Edward roy Dengleterre en[6] meynte choses, cest assavoire nous esteanz[7] et demorans en sa foie et son homage de faire aliance a roy de France contre luy qui donkes estoit et unquore est son enmy et affaire[8] mariage ou la file son frere syr Charles pur[9] nostre seigniour grever et le roy de France eyder ove[10] tote nostre povare[11] par guerre et aultres maners, et puis par nostre mauves counsaile despire[12] nostre seigneur le roy Dengleterre et nos mettre hors de son homage et de sa foy par le homage[13] rendre: et auxi noz gens envoyere en sa terre[14] pur faire arsonz, preyez prendre, homycides faire et damages plusours. Et la terre de Scoce la quele[15] est de son fee de gentz dez armes en[16] viles chastiels et allours mettre et esthabelere[17] pur la terre defendre en contre luy et pur son fee luy deforciere. Pur les queux choses et trespas desouzdit nostre seigniour le roy Dengleterre est en sa terre de Escoze entre, et[18] al fors ad pris et conquis nount[19] esteant le pouere que nos avoms mys contre luy: la quele chose il poient[20] faire de droite cum

[1] Here on both margins is *Rex Scotiæ obligatur regi Angliæ.*

[2] This form is given in Rymer (ed. Clarke and Holbrooke), i. 841, with some variations.

[3] *etc.*] Roy de Escoce, a tous ceaus qui ceste lettres verront ou orront, saluz, R.

[4] *nostre*] om. R.

[5] *coronse*] courece, R.

[6] *en meynte choses*] en moult des choses, R.

[7] *esteanz, &c.*] esteant et demourant, R.

[8] *affaire, &c.*] a fere mariage ove la fielle, R.

[9] *pur*] e pur, R.

[10] *ove*] a, R.

[11] *povare*] poer, R.

[12] *despire*] defire, R.

[13] *homoge*, MS.

[14] *terre*] R. adds *d'Engleterre.*

[15] *quela*, MS.

[16] *en*] before *en* R. adds *e.*

[17] *hesthabelere*, MS.; *establir*, R.

[18] *et al, &c.*] e a force la, adprise, R.

[19] *non ostant*, R.

[20] *poient*] peut, R.

seigniour de son fe, puys que nous luy avoms le homage rendre.[1] Pur la quele chose nous esteauntz en nostre pleyne pouare et nostre franche volunte luy avoms renduez la terre des Scoce et tote la gent ove totez loure[2] homages. En tesmoignance de quele chose etc.[3]

Cumque rex hæc egisset transivit cum exercitu suo versus montes et in Moruffh.[4] Et cum vidisset quod regnum esset subjectum plenarie ad suam voluntatem, et non erat qui sibi resisteret, tunc rediit versus Berwyke ubi ordinaverat parliamentum suum. Et cum venisset per Scone fecit cariare lapidem ad Londonias in quo reges Scotiæ solent esse positi in sua coronatione,[5] in signum quod ipse Edwardus conquisisset regnum Scotiæ. Apud Berwyk venerunt omnes magnates Scotiæ et fecerunt homagium et fidelitatem per obligatorium sigillatum de sigillis suis, fideliter sibi servire contra omnes gentes, ac etiam venire ad eum in auxilium qua parte illi placeret quocumque tempore præmuniti. Et ad hæc facienda juraverunt super sanctum Evangelium in[6] hæc verba:

Advance northward, but all is now subdued.

Removal of the Coronation Stone.

Homage of the Scottish nobles.

Twys. col. 2482.

Form of their oath.

[7] A[8] touz ceux que cestre lettre verront oue oyront etc. salutz.[9] Pur ceo que nous [sumes venuz][10] a la faie et a la volunte de tresnoble prince et nostre chier seigniour sir Edward par la grace de Dieu roy Dengleterre, seigniour Dirlande, duc Daquitan, promittoms pur nous et pur noz[11] heyres sur payne de corps dez avers et sur quant que nous poms que nous luy serveroms bien et lealment contre totez gentz que purront viver et morire totes les fyes que nous seroms re-

[1] *rendre*] rendu, R., and then adds *e fet les choses avantdites.*

[2] *loloure*, MS.

[3] *etc.*] nous avons fet fere cestes noz lettres overtes, donees a Kyncardyn le secund jour de Jul, l'an de nostre regne quart, R.

[4] *i.e.* Moray.

[5] Here on both margins is *Lapis in quo rex Scotiæ solet coronari delatus est Londonias.*

[6] *in*] from A.; om. MS.

[7] In Rymer, i. 844, there is a form which relates to the submission of the bishops of Glasgow, Aberdeen, and Whitherne, but the wording is precisely similar to this, except in the proper names.

[8] Here on both margins is *Forma fidelitatis factæ per Scotos.*

[9] *salutz*] from A.; om. MS.

[10] Added from R.

[11] *noz*] om. MS.

quis oue garnies[1] par nostre seigniour le roy Dengleterre avantdite oue par cez heires, e que nous lour damagez ne saveroms que nous le[2] desturberoms a tote nostre pouare e lour[3] froms a saver, et a ceste chose tenir et gardir nous obligioms nous et noz heyres et touz noz biens, et sur ceo avoms jure sur seyntez Evangelistez. Estre ceo nous touz et chescune de nous par sey avoms faite fyance a nostre seigniour le roy Dengleterre avandite en cestre paroles. Jeo serra feal et leal et fei et leute portrai au roy Edward Dengleterre a cez heyres de vie et de membre, et de terriene honour contre totez gentz que purront viver et morire, et jammes pur nully armes porteray ne[4] en conseile, ne en eyde serray contre luy ne encontre sez heires en nule case que poet avenir; si me eyde dieu et lez seyntz. En tesmoigne de cestz chosez nous avoms fait faire ceste lettre overte seale[5] de noz seals.[6] Done a Berwyk sur Twede[7] le xxviij. jour de Aust lan de regne nostre seigniour roy Dengleterre avandite xxiiij.

Scriptum[8] Roberti Brus et quorundam aliorum.

[9]A touz ceux que cestez presentz lettres verront oue oyront. Patric Conte de la Marche et[10] de Dunbarre, Gilbert de Umsmavile Conte de Anego,[11] Robert de Brus le veyle, Robart de Bruys le june Conte de Carryk, salutz. Pur ceo que nous sumus et tous jours avoms este a le feye et a la volunte de tresnoble prince et nostre chier seigniour sir Edwarde par la grace de Dieu roy Dengleterre, seigniour Dirland, et duc de Aquitaine, nous promittoms pur nous et pur nos heyres sur payne de corps et de avier et sur kanke que nous puissons[12] encoure que nous luy serveroms bienne et lealment encontre totez gens que purront viver et morere, tous les fiez que nous serroms requis [oue garnez de part nostre seigniour le loy Dengleterre avantdite][13] oue par cez heyres. Et que lour damages non saveroms que

---

[1] *oue garnies*] e garnys, R.

[2] *le*] vel, R.

[3] *lour froms a saver*] le luy faceons asavoir, R.

[4] *ne en conseile*] from A., and similarly R.; om. MS.

[5] *seal*, MS.

[6] *seales*, MS.

[7] *Twede*] Wede, MSS.

[8] On both margins here is *Scriptum Roberti Brus et fecit fidelitatem.*

[9] Rymer has nothing parallel to the rest of these forms.

[10] *et de*] om. MS.

[11] *Anegos*, A.

[12] *puissoms*, MS.

[13] From A.; om. MS.

nous le desturberoms a tote nostre poare oue lour ferroms assavoire. Et a cestez chosez tenir et garder obligoms nous et noz heyrez et touz nouz bienz. En outre ceo avoms jurez sur seynte Evangeles. Et puis nous tous et chescun par sey avoms faite homage a nostre seigniour le roy avantdite en cestez parolez.

Jeo devynke vostre homme lige de vye et de membre et de terrene honour contre touz gentz que purront viver oue morere.

[1] Edward mesme celuy nostre seigniour le roy ad receu en cest forme. Nous le receyvoms de terres dont vous estez ore seyso sauf nostre droit et autri et forpris lez terrez lez queus John de Baliol[2] qi fuist roy de Scoce vous dona puis que nous luy sumes renduz le realme de Scoce si nuls vous eit done. Oustre ceo nous tous et chescune de nous par
Twys. col. 2483. sey avoms fait fyance a nostre seignour le roy Dengletiere avantdite en cestez parolez. Jeo serra feal. et leal, et fei et lealte porteray au roy Dengleterre Edwarde et a sez heyrez de vie et de membre et de terriene honour contre totez gentz que purront viver oue morire. Et james pur nully armes ne portera ne en consaile ne en eyde serra contre luy ne contre cez heires pur nule cas qe poet avenir, et lealment reconustray et lealment frai lez servycez qi appertenent as tenementz que jeo cleyme tener de vous, si Dieu me eyde et lez seynts. En tesmoignance de quelez chosez nous avoms fait faire cestez lettres overtez de noz sealez. Don a Werk le xxv. jour de Marche lan du regne nostre seigniour Edward roy Dengleterre xxiiij.

[3] Ordinavit igitur rex in parliamento suo de Berwyk[4] novum thesaurarium regni Scotiæ, novum sigillum, et novum cancellarium, justiciariosque constituit; et præcepit ut omnes qui terras aliquantas de dominio regis tenerent, vocarentur, homagiumque facerent, et cæteri omnes tenentes aliunde fidelitatem jurarent recognoscentes se suo dominio extunc esse subjectos. Et hæc per scripta singulorum in perpetuam conquesti memoriam. Statuitque rex et præcepit ut Johannes

Ordinances for Scotland in the parliament at Berwick.

[1] Here on both margins is *Forma receptionis homagii Scotorum.*

[2] *Baliolf*, MS.

[3] Here on both margins is *Ordinatio regis de regno Scotiæ.*

[4] *Berwek*, MS.

Arrangements concerning Baliol and the nobles.

quondam rex Scotiæ et uterque Johannes Comyne cæterique magnates terræ illius, vel in suo itinere, vel faciem ejus præcedere ad partes australes, morarenturque in partibus eisdem ultra aquam quæ Trenta dicitur non revertentes sub pœna capitis, quousque inter ipsum et regem Franciæ omnino guerra finiretur. Optentaque victoria regni Scotiæ et ordinato regno, dimisit rex Wallenses et Hibernenses et Anglicanum exercitum ut reverterentur ad propria, gratias eis agens et adiciens coronam Anglicanam eis in hoc facto multum teneri et perpetuo obligari. Ipse quoque rex ad partes australes reversus est, ex edicto tempus statuens optimatibus suis ut convenirent ad eum in crastino Animarum apud sanctum Edmundum. Præcesseruntque regem magnates Scotiæ et morati sunt ultra Trentam. Jussitque[1] rex quod omnes terræ quas Johannes Baliol et omnes cæteri de Scotia tenent in Anglia ultra Trentam sint seysitæ in manus regis donec guerra Franciæ finiretur.

Disbanding of troops, who receive the king's thanks.

Scotch nobles to reside south of the Trent till the end of the war with France.

CAP. IV.

Letter of king Edward to Pope Boniface concerning the conquest of Scotland.

Rex Edwardus misit eodem tempore epistolam ad papam Bonefacium in declarationem juris sui in regno Scotiæ sub forma quæ sequitur. Nam Scoti fecerant unam suggestionem pro statu suo et pro absolutione habenda, ut supradictum est. Hæc est epistola:[2]

"Edward par la grace de Dieu etc. Infra [scripta][3] non in "forma [nec][3] in figura judicii sed omnia[4] extra judicium

[1] *que*] from A.; om. MS.

[2] The letter has been compared with the copy in Rymer, i. 932, and the needful corrections made in the text.

[3] From R.

[4] *omnia*] omnino, R.

"præcurrenda[1] [sanctæ paternitati vestræ constanter vobis "transmittimus exhibenda. Altissimus inspector cordium nos-"træ[2] [scrinio][3] sanctimoniæ memoriæque indelebili stilo no-"vit inscribi, quod antegenitores et progenitores nostri reges "Angliæ jure[4] superioris et directi dominii ab antiquissimis "retro temporibus, [regno][3] Scotiæ et ipsius regibus in[5] "temporalibus et annexis eisdem præfuerunt, et [ab][3] eisdem "regibus Scotiæ et ejusdem regni proceribus a quibus ha-"bere volebant ligia homagia et fidelitates[6] receperunt. Et
Twys. col. 2484. "nos juris [et][3] dominii possessionem continuantes hujus-"modi pro tempore nostro eorundem[7] tam a rege Scotiæ "quam ab ejusdem regni proceribus recepimus. Quinimmo "tanta juris [et][3] dominii prærogativa super regnum Scotiæ "reges Angliæ gaudebant quod regnum suis fidelibus con-"ferebant. Reges etiam ex certis[8] causis amovebant et "constituebant sub se loco ipsorum alios regnaturos. Quæ "proculdubio ab antiquo notoria fuerunt et adhuc existunt, "licet aliud forte paternis auribus per pacis æmulos et "rebellionis filios fuerit[9] falsa insinuatione suggestum. "Quorum machinosa et imaginaria[10] figmenta vestra dis-"cretio[11] aspernetur.

"Sub temporibus Hely et Samuelis prophetæ, vir quidam "strenuus et insignus Brutus nomine, de genere Troiano-"rum, post excidium[12] urbis Troiensis cum multis nobilibus "Troianorum[13] applicuit in quandam insulam tunc Albion "vocatam, a gigantibus inhabitatam; quibus sua suorumque "potentia devictis[14] et occisis eam nomine suo Britanniam, "etiam[15] suosque socios Britones appellavit, et ædificavit "civitatem quam Trinovantum nuncupavit, quæ modo di-"citur London. Et postea regnum suum tribus filiis suis "divisit, videlicet Locrino primogenito suo illam partem "Britanniæ quæ nunc Anglia dicitur. Et Albanacto secundo

---

[1] *præcurrenda . . . constanter*] pro serenanda sanctæ paternitatis vestræ conscientia, R.

[2] *nostræ*] from R.; *vestræ*, MSS.

[3] From R.

[4] *jure*] from R.; *juris*, MSS.

[5] *in*, R.; *et*, MSS.

[6] *fidelitates*] fidelitatis juramenta, R.

[7] *eorundem*] eadem, R.

[8] *certis*] justis, R.

[9] *fuerit*, R.; *fuit*, MSS.

[10] *ymag . . . .*, MSS.

[11] *discretio*] providentia quæsumus, R.

[12] *exidium*, A.

[13] *Troganorum*, MSS.

[14] *devictis*, R. *deductis*, MSS.

[15] *etiam*] om. R.

" natu [1] illam partem quæ tunc Albania, nunc vero Scotiæ
" nuncupatur. Et Cambro minori filio partem illam, quæ
" tunc [2] a nomine suo Cambria, nunc vero Wallia vocatur, [3]
" reservata Locrino regia dignitate. Itaque biennio post
" mortem Bruti applicuit in Albania quidam rex Hynorum [4]
" nomine Humber, et Albanactum fratrem Locrini occidit;
" quo audito Locrinus rex Britonum persecutus est eum,
" qui fugiens submersus est in flumine quod de nomine
" ejus Humbra vocatur, et sic Albania revertitur ad Locri-
" num. Item Dunwallo rex Britonum Saterum [5] regem
" Scotiæ præfecit, et eundem sibi rebellem et regnum ejus
" in deditionem recepit. Item duo filii Dunwallonis, scili-
" cet Belynus et Brennius [6] inter se regnum patris sui
" diviserunt; ita quod Belynus [7] senior diadema [8] insulæ cum
" Britannia, Wallia, et Cornubia possideret, Brennius junior [9]
" sub eo regnaturus Scotiam teneret. [10] Petebat vero Troiana
" consuetudo, quod dignitas hæreditatis primogenito perveni-
" ret. Item Arthurus [11] rex Britonum princeps famosissimus
" Scotiam sibi rebellem subegit, et pene totam gentem Scotiæ [12]
" delevit. Et postea quendam nomine Anselmum [13] regem
" Scotiæ præfecit; et cum postea idem rex Arthurus apud
" civitatem Legionum festum faceret celeberrimum, interfu-
" erunt illi omnes reges sibi subjecti, inter quos Anselmus [14]
" rex Scotiæ servitium pro regno Scotiæ exhibens debitum,
" gladium regis Arthuri ante ipsum detulit. Successive
" omnes reges Scotiæ omnibus regibus Britonum fuerunt
" subjecti. Succedentibus autem regibus in eadem insula
" et ipsius monarchiam et dominium optinentibus subse-
" quenter, Edwardus dictus senior filius Aluredi [15] regis Anglo-
" rum, Scotorum, Cambrorum, Stretig. [16] Wallorum reges sibi
" tanquam superiori domino subjectos habuit et submissos. [17]

---

[1] *natu*, R.; *nato*, MSS.

[2] *nunc*, MS., wrongly.

[3] *vocitatur*, R.

[4] *Hymorum*, MS.; *Hunorum*, R.

[5] *Staterium*, R.

[6] *Breynius*, MSS.

[7] *Debenius*, MS.

[8] Written *Dyadema* in A. and *Dyama* in MS.

[9] *junior*] vero, R.

[10] *teneret*] acciperet, R.

[11] After *Arthurus* add. MS. *apud*, wrongly.

[12] *Scotiæ*] om. A.

[13] *Anguselum*, R.

[14] *Anguselus*, R.

[15] *Elnredi*, MSS. After *Aluredi* MS. wrongly inserts *sibi tanquam superiori domino*, from below.

[16] *Streg'*, R.

[17] *submissos*, R.; *submisit*, MSS.

" Adelstanus rex Anglorum, Constantinum regem Scotiæ
" sub se regnaturum constituit, dicens, ' Gloriosius est regem
" facere quam regem esse.' Est enim [1] dignum memoria,
" quod idem Adelstanus intercedente sancto Johanne de
" Beverlaco quondam archiepiscopo Eboracensi Scotos rebel-
Twys. col. 2485. " lantes [ei] [2] dimicavit; qui gratias deo devote agens deum
" exoravit petens quatinus intercedente [3] beato Johanne sibi
" aliquod signum ostenderet evidens, quatinus tam succeden-
" tes quam præsentes cognoscere possent Scotos Anglorum
" regno [jure] [2] subjugari. Et videns quosdam [4] scopulos
" juxta quendam locum prope [5] Dunbarre [in Scotia] [2] pro-
" minere,[6] extracto gladio de vagina percussit in [7] silicem;
" qui lapis ad ictum ferientis [8] gladii dei virtute [agente] [2]
" cavatur ut mensura ulnæ longitudini possit coaptari; et
" hujus [9] rei signum hactenus [10] evidens [apparet],[2] et in
" Beverlacensi ecclesia [in Legenda sancti Johannis quæ] [11]
" singulis ebdomadis per annum ad laudem ipsius miracu-
" lose [12] recitatur. Et de hoc extat celebris memoria tam in
" Scotia quam in Anglia usque in præsentem diem. Item
" Constantinus rex Scotiæ et Eugenius rex Cumbrorum ad
" prædictum regem Angliæ Adelstanum post dissensiones [13]
" inter se habitas venientes, cum suis regnis se eidem Adel-
" stano reddidere;[14] cujus facti gratia filium Constantini ipse
" Adelstanus de sancto fonte suscepit. Item Edredo regi
" Angliæ Scoti in bello se reddiderunt,[15] et eidem regi
" Edredo tanquam domino fidelitatem debitam juraverunt,
" quodam Iricio rege super Scotos ipsos constituto. Item
" cum Edegarus rex Angliæ regem [16] Scotorum Kynaldam,[16]
" et Cumbrorum [17] Malcolmum regem, plurimarumque [18] in-

---

[1] *Est enim*] Et est, R.

[2] From R.

[3] *intercedente*] interveniente, R.

[4] *quasdam scopulas*, MSS.

[5] *juxta* was written first, and then *prope* over it, in MS.

[6] *prominere* is written in a later hand on the margin of A., the text of which is pūeire, which MS. has read as *provenire*.

[7] *in*] om. MS.

[8] *ferientis*] om. R.

[9] *hujus rei*, R.; *hujusmodi*, MSS.

[10] *actenus*, MSS.

[11] From R. The MSS. here have wrongly *in Legenda.*

[12] *miraculose*] pro miraculo, R.

[13] *dissensiones*] aliqualem dissensionem, R.

[14] *dedidere*, R.

[15] *subdiderunt*, R.

[16] *rege . . . Kynalda*, MS. In R. the name is *Kynadium.*

[17] *Cumbrorum*, A.; *Scotorum*, MS.

[18] *que*] om. MS.; *et*, R.

" sularum regem [1] Makkum, aliosque quinque subregulos, " scilicet Dunwaldum, Sycherch, Hualdon, Jacob, et Hy-" chel,[2] regem ipsum [3] Edgarum in navi quadam prope [4] " proram sedentem, per [5] flumen de Dee [6] [7] remigare fecis-" sed, fertur ipsum dixisse, successores suos gloriari se reges " Angliæ esse, cum tanta prærogativa honorum fruerentur, " ut subjectam haberent sibi tot regum potentiam. Post " dictum Edegarum successive successerunt reges Angliæ " sanctus Edwardus martyr, Egelredus [8] frater ejus, Edmun-" dus dictus Yrneside filius Egelredi [8] et Knotus [9] qui eorum " temporibus regnum Scotiæ in sua subjectione tenuerunt, " hoc duntaxat excepto quod anno xv. [regni] [10] Knoti præ-" dicti idem Knotus Scotiam [11] rebellantem expeditione illuc " directa,[12] regem Scotiæ Malcolmum parvo subjecit negotio " subditusque est ei iterum [13] Malcolmus. Quibus Haraldus " filius Knoti et Hardeknotus frater ejus unus post alium " regnum Angliæ susceperunt, qui eis sic regnantibus sibi " regnum Scotiæ subjectum pacifice tenuerunt. Item dictus " sanctus Edwardus rex Angliæ regnum Scotiæ dedit Mal-" colmo filio regis Cumbrorum, de se tenendum. Item Willel-" mus Bastarde rex Anglorum cognatus dicti [14] Edwardi a Mal-" colmo rege Scotorum tanquam a suo homine [sibi subdito] [10] " cepit homagium. Item Willelmo Rufo regi Angliæ præ-" dictus Malcolmus rex Scotorum fidelitatis juramento " subditus [15] fuit. Item Willelmus prædictus Dunwaldum [16] de " regno Scotiæ ex justis causis amovit, et loco ipsius Dun-" canum [17] filium Malcolmi regem Scotiæ præfecit, et recepit " ab eo fidelitatis juramentum, [18] dictoque Duncano [19] dolose

---

[1] *regem*] written above the line in A.

[2] *Hychil*, MS. The names in R. are *Dunenaldum*, *Syferth*, *Huwal*, *Jacob* et *Inchil*.

[3] *regem ipsum*, MS.; *subjectos ipsumque*, A.

[4] *prope*] twice over in MS.

[5] *per, etc.*] per fluvium Dehe, R.

[6] *Dee*] Die, MSS.

[7] *illos* is written above the line in A., but is neither in MS. nor R.

[8] *Egelredus*, R.; *Eluredus*, MSS.

[9] *Knutus*, R. quater.

[10] From R.

[11] *Scotulam*, MSS.

[12] *directam*, MS.; *ducta*, R.

[13] *iterum*] idem, R.

[14] *dicti*, R.; *sancti*, MSS.

[15] *subjectus*, R.

[16] *Donenaldum*, R. et infra.

[17] *Dunstanum*, MS., and it looks very like that in A.

[18] *dicto*, R.; *sancto*, MSS.

[19] *Dunstano*, MS.; *Duncano*, from A.

" perempto, rex Willelmus præfatum Dunewaldum[1] qui
" iterum regnum Scotiæ invaserat ab eodem amovit, et
" Edgarum filium Malcolmi dicti regem Scotiæ constituit et
" eidem idem[2] regnum donavit. Cui successit Alexander
" frater eidem[3] Edgaro consensu regis Angliæ Henrici primi.
" Item[4] Matildi imperatrici filiæ et hæredi dicti Henrici rex
" Scotiæ David fecit homagium et fidelitatem. Item regi
Twys. col. 2486. " Angliæ Stephano, Henricus fiilius dicti David homagium
" fecit. Item Willelmus rex Scotiæ[5] pro regno Scotiæ
" et David frater ejus, [et][6] comites et barones regni Scotiæ
" devenerunt homines ligii Henrici filii regis Angliæ
" Henrici secundi [in crastino coronationis prædicti Hen-
" rici secundi][6] patre vivente, et fidelitatem ei juraverunt
" contra omnes homines, salva fidelitate debita patri viventi.
" Anno xvj°[7] regni regis Henrici ij. dictus Willelmus rex
" Scotorum rebellare incipiens venit in Northumbriam cum
" exercitu suo, et exercuit in populo stragem magnam, cui
" occurrentes milites comitatus Eboracensis apud Alnewyk[8]
" ipsum ceperunt, et dicto Henrico regi Angliæ reddiderunt.
" Annoque sequenti scilicet xv. kalendas Martii est idem
" Willelmus permissus liber abire. Postea vero apud
" Eboracum anno eodem scilicet xvij. kalend. Septembris
" idem Willelmus de consensu prælatorum, comitum et
" baronum, et aliorum magnatum regni Scotiæ domino suo
" regi Angliæ Henrico filio imperatricis Matildæ prædictæ[9]
" suis literis patentibus cavisse noscitur, quod ipse hæredes
" et successores sui reges Scotiæ, episcopi, abbates,
" comites, et barones, et alii homines de regno Scotiæ de
" quibus dictus rex habere voluerit, faciant regibus Angliæ
" homagium et fidelitatem, et ligeantiam[10] ut domino ligio
" contra omnes[11] homines. Et in signum fidelitatis[12] hujus,
" idem Willelmus rex Scotiæ capellum, lanceam et sellam[13]

---

[1] *Kynewaldum*, MS.; *Dunewaldum*, A.

[2] *idem*] illud, R.

[3] *eidem, etc.*] ejusdem Edgari concessu, R.

[4] *Item*] written on the margin of A.

[5] After *Scotiæ* is written by the careless scribe *devenerunt homines ligii*, in MS.

[6] From R.

[7] *xvi.*, A.; *xxv.*, MS.; *vicesimo*, R.

[8] *Alnwynk*, MSS.

[9] *prædicto*, R.

[10] *legeantiam*, MS.; *ligentiam*, R.

[11] *omnem hominem*, R.

[12] *fidelitatis*] subjectionis, R.

[13] *sellam*, A.; *solam*, MS.

" suos super altare beati Petri Eboracensis optulit: quæ in " eadem ecclesia usque in hodiernum diem remanent et " servantur. Item episcopi, comites et barones dicti regni " Scotiæ conventionaverunt ut verbis hujusmodi conventionis " uterentur[1] domino regi Angliæ et Henrico filio suo " prædictis, quod si rex Scotiæ aliquo casu a fidelitate " regni[2] Angliæ, et a conventione prædicta recederet, ipsi " cum domino rege Angliæ tenebunt sicut cum domino suo " ligio contra regem Scotiæ, quousque ad fidelitatem regis " Angliæ redeat. Quam quidem compositionem felicis " recordationis Gregorius papa ix. in diversis chartis regno[3] " Angliæ et Scotiæ directis mandavit firmiter observari, " continentibus inter cætera, quod Willelmus et Alexander " Scotorum reges regibus Angliæ Johanni et Henrico " ligeum homagium et fidelitatem fecerunt, quæ eorum " successores rex, et comites, et barones regni Scotiæ " ipsis et successoribus suis tenentur exhibere. Et iterum " quod cum idem rex Scotiæ homo ligeus sit ipsius " Henrici regis Angliæ et eidem fidelitatis juramentum " præstiterit, quo se principaliter astrinxit[4] quod in[5] ipsius " regis regni Angliæ detrimentum nil penitus attemptaret.[6] " Et papa Clemens scribens regi Angliæ pro Johanne " episcopo sancti Andreæ expulso ab episcopatu suo per " regem Scotiæ, inter cætera rogavit, quod Willelmum " regem Scotiæ moneret et induceret, et si necesse fuerit " districtione regali qua præminet et concessa suæ regiæ " celsitudini potestate compelleret, ut dicto episcopo " omnem rancorem remitteret et episcopatum suum in " pace habere permitteret. Et post conventionem prædictam " in ecclesia sancti[7] Petri Eboracensis coram prædictis regi- " bus Angliæ et Scotiæ, et David fratre suo et universo " populo, episcopi, comites, barones et milites[8] regis Scotiæ " juraverunt regi Angliæ et Henrico filio suo et hæredibus " eorum fidelitatem contra omnes[9] homines sicut ligeo[10] " domino suo et dominis suis. Et idem Willelmus rex

---

[1] *utamur*, R.

[2] *regni*] regnum, R.

[3] *chartis regno*] rescriptis regibus, R.

[4] *astrinsit*, MSS.

[5] *in*] om. R.

[6] *debeat attemptare*, R.

[7] *sancti*] beati, R.

[8] *de terra*, add. R.

[9] *omnem hominem*, R.

[10] *ligeo domino suo et*] ligiis, R.

Twys. col. 2487.

"Scotorum ad mandatum regis Henrici prædicti venit ad "Northamptoniam ad parliamentum suum,[1] adducens secum "omnes episcopos, abbates et priores totius regni sui. "Venit etiam ad ejusdem regis Angliæ mandatum in "Normanniam. Et idem rex Willelmus post decessum "ipsius[2] regis Henrici veniens Cantuariam, Ricardo regi "Angliæ filio et hæredi dicti Henrici fecit homagium. "Quo Ricardo defuncto sæpedictus[3] Willelmus Johanni regi "Angliæ fratri et hæredi prædicti regis Ricardi extra "Lincolniam supra montem in conspectu omnis populi fecit "homagium et juravit fidelitatem super crucem Huberti "tunc Cantuariensis archiepiscopi. [Et][4] eidem Johanni tan-"quam ligeo domino suo, per chartam suam concessit, quod "Alexandrum filium suum sicut hominem suum ligeum "maritaret, promittendo firmiter in charta eadem quod "idem Willelmus rex Scotorum et Alexander filius suus "Henrico filio regis Angliæ Johannis tanquam ligeo domino "suo contra omnes homines[5] mortales fidem et fidelitatem "tenerent; a quo quidem Willelmo rege[6] pro eo quod "desponsaret[7] filiam suam comiti Boloniæ præter ipsius "regis Johannis[8] assensum, pro transgressione et temeraria "præsumptione hujusmodi satisfactionem debitam accepit. "Item Alexander rex Scotorum sororius noster regi Angliæ "Henrico patri nostro pro regno Scotiæ, et postea nobis "homagium fecit. Vacante deinde regno Scotiæ post "mortem Alexandri regis illius, et subsequenter post "mortem Margaretæ ejusdem regni Scotiæ hæredis[9] et "dominæ neptis[10] nostræ, episcopi,[11] comites, barones, et[12] "cæteri regni proceres et communitates regni Scotiæ ad "nos tanquam ad legitimum ducem,[13] aurigam, capitaneum "et dominum capitalem ejusdem regni sic vacantis, gratis "et spontanea voluntate accedentes prout tenebantur de jure,

---

1 *suum*] domini sui, R.

2 *ipsius*] dicti, R.

3 *defuncto sæpedictus*] viam universæ carnis ingresso sæpefatus, R.

4 From R.

5 *homines*] om. R.

6 *rege*] rege Scotorum postmodum, R.

7 *desponderat*, R.

8 *domini sui*, add. R.

9 *hæredis*] written on the margin in A.; *Reginæ*, R.

10 *nepotis*, MSS.

11 *abbates priores*, add. R.

12 *et . . . . Scotiæ*] proceres et cæteri nobiles et communitates totius regni Scotiæ, R.

13 *ducem*] defensorem, ducem, R.

"jus nostrum et progenitorum nostrorum, et antecessorum "nostrorum, et possessionem superioris, et dominii directi "in regno eodem et ipsius[1] subjectionem ex certa scientia "pure, simpliciter et absolute recognoverunt. Et præstitis "nobis ab eisdem tanquam superiori et directo domino "Scotiæ debitis et consuetis fidelitatem juramentis, ac "civitatibus, burgis, villis, et[2] castris, munitionibus regni "ejusdem in manu nostra traditis, ad custodiam ejusdem "regni[3] jure nostro regio officiales et ministros deputavimus, "quibus ipsi tempore vacationis hujusmodi concorditer "fuerunt obedientes et intendentes, et[4] præceptis nostris, et "mandatis regiis. Postmodum autem diversæ personæ "super successione in dicto[5] regno Scotiæ jure hæreditario "inter se contendentes, ad nos tanquam ad superiorem "dominum suum regni Scotiæ accesserunt, petentes super "jure succedendi in regnum prædictum sibi per nos "exhiberi justitiæ supplementum,[6] volentes et expresse con-"sentientes coram nobis tanquam superiori[7] domino Scotiæ "stare juri. Et demum earundem partium petitionibus et "juribus coram nobis[8] judicialiter propositis ac sufficienter "auditis et rimatis, et multiformiter[9] examinatis ac diligenter "intellectis, in præsentia omnium prælatorum et nobilium "quasi totius regni Scotiæ, et de voluntate,[10] et consensu[11] "eorum expresse procedentes, Johannem Baliol[12] debite "præfecimus in regem Scotorum, quem tunc in successione "ejusdem regni hæredem legitimum juris[13] invenimus habere "potioris. Qui quidem[14] prælati, comites et barones, commu- Twys. col. 2488.
"nitates, ac cæteri incolæ ejusdem regni hujusmodi senten-"tiam expresse audierunt,[15] acceptaverunt, et expresse appro-"baverunt, et ipsum Johannem de mandato nostro virtute "ejusdem[16] judicii in regem suum admiserunt; ac idem

---

1 *ipsius*] ipsius regni, R.

2 *et castris*] castris ac cæteris, R.

3 *certos*, add. R.

4 *et*] in, R.

5 *dictum regnum*, R.

6 *complementum*, R.

7 *superiori domino*] superiore et directo domino regni, R.

8 *tanquam coram superiore et directo domino*, add. R.

9 *multiformiter*] om. R.

10 Here MS. wrongly adds *et voluntate*.

11 *assensu*, R.

12 *Baliol*, A.; *Bailol*, MS.; *de Baliolo*, R.

13 *juris, etc.*] et jura habere invenimus potiora, R.

14 *quidam*, MSS.

15 *omologarunt*, R.

16 *ejusdem*] hujusmodi, R.

" Johannes rex Scotiæ pro regno suo præstito nobis " homagio debito ac consueto, fidelitatis[1] juramentum ad " parliamentum nostrum[2] veniens fecit, tanquam noster " subditus et fidelis, et sicut alii de regno nostro interfuit, " et nostris tanquam domini sui superioris[3] mandatis " obedivit. [Quousque idem Johannes rex Scotiæ][4] et " prælati,[5] comites, et barones,[6] et cæteri incolæ majores " ejusdem regni postmodum ex præconcepta et plena malicia " ac proditione præordinata pactiones,[7] confederationes, con- " spirationes et conjurationes in exhæredationem nostram, " et hæredum nostrorum et regni nostri, contra debitam[8] " homagii sui fidelitatem, juramentum inierunt inter se in " crimen læsæ majestatis nequiter incidendo. Unde cum " præmissa ex relatione fideli fama publica consentiente ad " aures nostras pervenisset, volentes futuris periculis præ- " cavere quæ ex hiis et aliis possent nobis, regno nostro " et regni nostri incolis verisimiliter provenire, pro as- " securatione regni nostri accessimus ad confinium utri- " usque regni, pluries mandantes eidem Johanni tunc regi " Scotiæ, quod ad certa loca in confinio prædicto ad nos " accederet super præmissis et aliis pro statu, tranquillitate " et pace utriusque regni assecurationem [facturus][4] et alia " per nos et consilium nostrum sibi exponenda auditurus, " et super hiis [et ea][4] contingentibus justitiam recepturus. " Qui spretis[9] mandatis nostris contumaciter in sua perfidia " persistens, ad bellicos apparatus cum cæteris[10] prælatis, " comitibus et baronibus regni Scotiæ ac etiam aliis " exteris conductis,[11] contra nos, regnum nostrum et regni " nostri incolas hostiliter se convertens accinxit, et ad " hostiles aggressus et incursus procedens nostrum regnum " invasit, quasdam villas regni nostri Angliæ per se et " suos deprædatus est, easdem[12] vastavit incendio, hominesque

---

[1] *fidelitatis juramentum*, A.; *fidelitatem juramenti*, MS.; *ac fidelitatis juramento*, R.

[2] *de mandato nostro*, add. R.

[3] *superioris, etc.*] superioris dicti regni Scotiæ paruit beneplacitis et mandatis nobis in omnibus obediens et intendens, R.

[4] From R.

[5] *prelati*, A.; *præfati*, MS.

[6] *nobiles communitates*, add. R.

[7] *factiones*, R.

[8] *debitam, etc.*] debitum homagii sui et fidelitatis juramentum inter se incerunt, R.

[9] *spretis*] publicis, MSS.

[10] *cæteris*] episcopis, R.

[11] *conductitiis*, R.

[12] *easdem*] easque, R.

" nostros interfecit, et nonnullis nautis nostris per eos " interemptis, naves hominum nostrorum regni Angliæ " comburi fecit. Et e vestigio nobis redditis homagio et " fidelitate [1] per regem Scotiæ tam pro se quam pro aliis " quibuscumque regni sui incolis per verba effectum " diffidentiæ exprimentia, comitatus nostros Northumbriæ, " Cumbriæ, Westmerlandiæ,[2] congregato ingenti exercitu " hostiliter per se et suos invasit, stragem innumeram " hominum nostrorum, incendia monasteriorum, ecclesiarum " et villarum inhumane [3] pertractando, et patriam undique " depopulando, infantes in cunis et mulieres in puerperio " decubantes [4] atrociter [5] et miserabiliter trucidantes, et quod " auditu horrendum est, a nonullis mulieribus mamillas [6] " absciderunt, parvos clericulos primas literas [7] addiscentes " ad numerum circiter ducentorum in scholis existentes " obstructis ostiis [8] igne [9] supposito concremaverunt. Nos " quoque cernentes tot damna, opprobria, facinora et injurias " in [10] exhæredationem nostram et destructionem populi [11] " regni nostri proditionaliter irrogari, nolentes ratione " juramenti quo ad conservationem jurium coronæ regni " nostri sumus astricti, tam execranda et nefanda facinora " ulterius tolerare nec jura nostra relinquere indefensa, " cum idem Johannes rex [12] Scotorum et gens sua subditi Twys. col. 2489.
" nostri per legem [13] et justitiam se justificari minime per- " misissent, ipso regno Scotiæ, quod a longissimis temporibus " sicut superius exprimitur nobis et progenitoribus feodale " extitit, ex causis præmissis [14] [commisso] deinde bello " juxta leges et consuetudines regni nostri contra eos ex [15] " consilio procerum [16] nostrorum indicto, contra dictum " Johannem et gentem Scotorum vires potentiæ nostræ " extendimus, prout nobis licuit de jure, et processimus

[1] *fidelitate*, A.; *fideliter*, MS.
[2] *regni nostri Angliæ*, add. R.
[3] *inhumaniter perpetrando*, R.
[4] *decumbentes*, R.
[5] *atrociter, etc.*] inmisericordi et atroci sævitia trucidarunt, R.
[6] *atrociter*, add. R.
[7] *et grammaticam*, add. R.
[8] *hostiis*, A.; *hiis*, MS.
[9] *scholarum*, add. R.
[10] *in*, R.; *et*, MSS.
[11] *populi*, R.; *olim*, MSS.
[12] *rex Scotorum*] om. R.
[13] *legem et justitiam*] leges, R.
[14] Here in both MSS. a space is left for about eight letters; *commisso*, R.
[15] *ex*] de, R.
[16] *procerum*] procerum et magnatum, R.

"contra eos tanquam[1] proditores contumaces et publicos "hostes.[2] Subacto igitur regno Scotiæ jure proprietatis "nostræ præfatus rex ipsum regnum Scotiæ ditioni nostræ "quatenus de facto tenuit, sponte, pure et absolute reddidit "in manum nostram, proditiones et scelera memorata coram "nobis et proceribus nostris[3] publice recognoscens. Quo "peracto, prælati comites et barones[4] et communitates "regni Scotiæ quos ad pacem nostram regiam recepimus, "subsequenter homagia et fidelitates nobis tanquam "immediato et proprio domino[5] fecerunt, redditus etiam "ejusdem regni nobis præstiterunt. In civitatibus, castris, "villis, inmunitionibus[6] ac cæteris locis omnibus[7] ministros "officiales nostros ad regimen ejusdem regni præfecimus jure "nostro speciali, et[8] cætera in hunc modum.

Cistrensis, l. 7. c. 40. Higd. viii. 286.

Rex fecit seisire[9] omnia temporalia clericorum eximens eos protectione sua pro eo quod anno elapso[10] nollent eum[11] respicere de bonis suis contra Scotos. Nam Robertus archiepiscopus de consensu cleri procuraverat a papa inhibitionem ne quis clericorum regem respiceret de bonis ecclesiæ. Unde et plures prælatorum timore tacti quæsierunt protectionem regiam.

CAP. V.

Leycestrensis.

Papal bull forbidding the clergy to pay taxes to

Interea papa misit bullas[12] papales inhibitorias quod nulla persona ecclesiastica cujuscumque[13] conditionis foret, daret seculari personæ sive regi sive alteri

---

[1] *notorie*, add. R.

[2] *nostros*, add. R.

[3] *nostris*] regni nostri, R.

[4] *nobiles*, add. R.

[5] *domino . . . civitatibus*] domino ejusdem regni Scotiæ fecerunt ac etiam præstiterunt. Ac redditis nobis ejusdem regni civitatibus, R.

[6] *munitionibus*, R.

[7] *ad dictum regnum spectantibus*, add. R.

[8] *et cætera, etc.*] The original in Rymer is continued for about 18 lines, which the scribe has condensed into an &c. The date given is Kemeseye, May 7th, 1301.

[9] *saisire*, Higd.

[10] *elapso*] præcedente, Higd.

[11] Here on both margins is *Edwardus rex eximit clericos de protectione sua.*

[12] *billas*, MSS.

[13] *cujuscumque*] from A.; om. MS.

the public without the Pope's consent.

personæ decimam, quintamdecimam, vicesimam nec quamcumque aliam contributionem absque speciali licentia a curia Romana in hac parte concessa; similiter nulla pars secularis majoris vel minoris conditionis caperet sub colore cujuscumque causæ de personis ecclesiasticis majus vel minus absque speciali licentia a curia petita et optenta, et hoc sub pœna excommunicationis majoris inde latæ et ipso facto incurrendæ et capiens et tribuens, et hoc absque absolutione præter in mortis articulo citra curiam Romanam consequenda. Similiter ne quis per vim aut extorsionem caperet quicquid depositum in ecclesia ubilibet sub eadem pœna. Eodem tempore cum audisset papa non solum Anglicanæ sed etiam universalis quasi ecclesiæ afflictiones varias et oppressiones multas quasi per omnia mundi regna,[1] eo quod reges et principes affligebant eam, cogitavit sollicite per quam posset viam aliquod remedium adhibere. Unde consilio fratrum constitutionem subscriptam ad universas mundi provincias bullatam misit perpetuis temporibus observandam.

Nor is any deposit in a church to be taken away.

The bull of Pope Boniface.

[2] "Bonefacius etc. ad[3] perpetuam rei memoriam; et infra. "Clericis laicos infestos oppido tradit antiquitas, quod et "præsentium experimenta temporum manifeste declarant "dum suis finibus non contenti nituntur in vetitum et ad "illicita sua frena relaxant, nec prudenter attendunt quo-"modo[4] sit eis in clericos ecclesiasticasve personas et bona "interdicta potestas; quinimmo[5] ecclesiarum prælatis "ecclesiasticisque personis regularibus et secularibus impo-"nunt onera gravia, ipsos talliant et eis collecta[6] impo-"nunt, et ab ipsius suorum[7] proventuum vel bonorum[8] "dimidiam, decimam seu vicesimam vel quamvis aliam

Twys. col. 2490.

---

[1] *regna* is the form of the word in A., which MS. has turned into *congrua*.

[2] The bull is given in Rymer, i. 836, *sub anno* 1296.

[3] Here on both margins is *Copia bullæ papalis*.

[4] *quomodo*] quam, R.

[5] *quinimmo*] om. R.

[6] *collectas*, R.

[7] *suorum*, R.; *suoque*, MSS.

[8] Here on the margin of A. alone is *Copia bullæ de libertate Ecclesiæ Anglicanæ*.

" portionem aut quotam exigunt et extorquent, eosque " moliuntur multifarie subicere servituti et suæ subdere[1] " ditioni. Et, quod dolendo referimus, nonnulli ecclesiarum " prælati ecclesiasticæque personæ trepidantes ubi trepidandum non est, transitoriam pacem quærentes, plus timentes " majestatem temporalem offendere quam æternam, talium " abusibus[2] non tam temerarie quam inprovide adquiescunt, " sedis apostolicæ auctoritate[3] non optenta. Nos igitur talibus[4] actibus obviare volentes de fratrum nostrorum consilio apostolica auctoritate statuimus, quod quicumque " prælati ecclesiasticæve personæ, religiosi vel seculares " quorumcumque ordinum, conditionis sive status, collectas " vel tallias, dimidiam, decimam, vicesimam seu centesimam " suorum et ecclesiarum suarum proventuum vel bonorum " laicis solverint[5] vel se soluturos concesserint, aut quamvis " aliam quantitatem, portionem aut quicquam[6] ipsorum " proventuum vel bonorum æstimationem[7] vel valorem ipsorum, sub adjutorii, mutui, subventionis, subsidii vel doni " nomine, seu quovis alio titulo[8] vel modo vel quæsito " colore absque auctoritate sedis ejusdem; necnon imperatores, reges, seu principes, duces, seu comites vel " barones, proceres,[9] capitanei, officiales vel rectores quocumque nomine censeantur, civitatum, castrorum, vel " quorumcumque locorum constitutorum ubilibet, et quivis " alius cujuscunque præeminentiæ,[10] conditionis et status qui " talia imposuerint et exegerint vel receperint, aut apud " ædes sacras deposita ecclesiarum vel ecclesiasticarum personarum ubilibet arestaverint, seisierint seu occupare præsumpserint, vel arestari, seisiri vel occupari mandaverint, " aut occupata, seisita seu arestata receperint, necnon omnes " qui scienter in prædictis dederint consilium, auxilium vel " favorem publice vel occulte, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Universitates quæ in hiis culpabiles " fuerint ecclesiastico supponimus interdicto. Prælatis et personis ecclesiasticis in virtute obedientiæ et sub deposi-

---

1 *submittere*, R.
2 *usibus* is on the line in A., with *ab* written over it.
3 *seu licentia*, add. R.
4 *iniquis*, add. R.
5 *vel promiserint*, add. R.
6 *quicquam*] quotam, R.
7 *æstimationis vel valoris*, R.
8 *titulo*, R.; *timore*, MSS.
9 *potestates*, R.
10 *præeminentiæ*, R.; *provinciæ*, MSS.

"tionis pœna districte mandantes ut talibus absque expressa "licentia dictæ sedis nullatenus adquiescant. Quodque "prætextu cujuscumque obligationis, promissionis et con-"cessionis factarum hactenus vel faciendarum in antea[1] "priusquam hujusmodi constitutio, prohibitio seu præceptum "ad notitiam ipsorum pervenerit, nil solvant, nec supra-"dicti seculares aliquid quoque[2] modo recipiant. Et si "solverint, vel prædicti receperint in sententiam excom-"municationis incidant ipso facto. A[3] supradictis autem "excommunicationis et interdicti sententiis nullus absolvi "valeat præterquam in mortis articulo absque sedis aposto-"licæ auctoritate et licentia speciali, cum nostræ inten-"tionis existat tam horrendum secularium potestatum "abusum nullatenus sub dissimulatione transire, non ob-"stantibus quibuscumque privilegiis sub quibuscumque "tenoribus[4] seu modo[5] aut verborum conceptione concessis "imperatoribus, regibus et aliis supradictis, quæ contra "præmissa in nullo volumus alicui vel aliquibus suffragari. "Nulli igitur[6] hominum liceat hanc paginam nostræ con- Twys. col. "stitutionis, prohibitionis seu præcepti infringere seu ausu 2491. "temerario contraire.[7] Datum Romæ ad sanctum Petrum vj. "kalendarum Martii pontificatus nostri anno secundo."

Parliament at St. Edmund's Bury.

Eodem anno in crastino animarum ejusdem[8] anni tenuit rex parliamentum suum apud sanctum Edmundum, ubi ad rogatum ipsius concessus est ei xij^s denarius a populo, et a civitatibus et burgis octavus denarius. A clero vero responsum est, quod nec ipsi dare vel concedere nec ipse quicquam accipere posset nisi uterque eorum sententiam excommunicationis incurreret in bulla lata Quod tamen regem velle non credebant nec sibi expedire sciebant. Sed non placuit regi responsum hoc. Unde advocati sunt

Supplies granted by the laity refused by the clergy.

---

[1] *in antea, &c.* This passage is clearly thus written in both MSS.; R. gives *inantea* as one word.

[2] *aliquid quoque*] quoquo, R.

[3] *A*] from A. and R.; *De*, MS.

[4] *formis*, add. R.

[5] *modo*] modis, R.

[6] *igitur*] ergo omnino, R.

[7] Here R. adds, "*Si quis autem* "*hoc attentare præsumserit indig-* "*nationem omnipotentis dei, et* "*beati Petri et Pauli apostolorum* "*ejus se noverit incursurum.*"

[8] Here on both margins is *Rex ponit clerum extra protectionem.*

ad aliud parliamentum Londonias in crastino sancti Hillarii, ut interim cum deliberatione consimili melius respondeant. Adveniente tandem die et ibidem clero congregato, Cantuariensis archiepiscopus magister Robertus[1] de Winchelse e communicato consilio, hiis qui a facie ejus mittebantur, respondit in hæc verba: "Satis vobis constat, domini mei, nec latere potest "quod sub omnipotenti deo duos etiam dominos "habemus temporales, spiritualem et temporalem. "Spiritualem vero dominum papam, et temporalem "dominum nostrum regem, et quamvis utrique obedi- "entiam debeamus, majorem tamen spirituali quam "temporali. Verum ut placere possimus utrique, con- "cedimus et mittere volumus sumptibus nostris nuncios "nostros speciales ad ipsum patrem spiritualem do- "minum papam, ut licentiam aliquid concedendi "habere possimus, vel saltem responsum habeamus "ab ipso quid facere debeamus. Credimus etiam do- "minum nostrum regem sicut et nos ipsam excom- "municationis sententiam inbullatam et timere et "effugere velle. Ad hoc ordinate ex vobis, domini "carissimi, personas certas qui talia domino regi ex "parte nostra renuncient. Nos enim scientes indigna- "tionem ejus accensam, veremur talia nunciare om- "nino." Quod cum ipsi fecissent, mox furor regis insævit et excandens in iram ipsum Cantuariensem archiepiscopum cum toto clero Anglicano extra suam protectionem et defensionem posuit. Præcepitque ut omnes terræ etiam dotales totius ecclesiæ Anglicanæ in manum ipsius seisirentur.[2] Et tamen ut creditur miraculose[3] contigit quod eadem die qua clerum extra protectionem suam posuerat confusi sunt milites sui

Another parliament in London on this matter.

Counsel of the archbishop of Canterbury.

A message to be sent to the king. His anger and withdrawal of his protection from the clergy.

Hence his defeat in France.

[1] Here on both margins is *Robertus de Wynchelse Archiepiscopus Cantuariensis.*

[2] *seysarentur*, MS.

[3] Here on both margins is *Nota eodem die quo exemit clerum a protectione victi sunt Angli in Vasconia.*

in[1] Vasconia a Francis et turpiter victi, ut infra patet. Justiciarius etiam regis in banco ex parte regis pro tribunali sedens omnibus circumstantibus dixit publice, "Vos domini attornati archiepiscoporum, episcoporum, "abbatum et priorum cæterarumque personarum om- "nium ex clero nunciate dominis vestris et dicite, "quod de cætero in curia domini regis nulla fiet eis "justitia de quacumque re etiamsi illata fuerit eis "injuria atrocissima, justitia tamen de[2] eis fiet omni- "bus conquerentibus et eam habere volentibus."

Proclamation of the withdrawal of protection from the clergy.

[3] Rex[4] Edwardus fecit seisire omnia temporalia clericorum, eximens eos a protectione sua pro eo quod anno præcedenti nollent eum respicere de bonis suis contra Scotos; nam Robertus archiepiscopus de consensu cleri procuraverat a papa inhibitionem ne quis clericorum regem respiceret de bonis ecclesiæ; unde et plures prælatorum timore tacti quæsierunt protectionem regiam.

Cistrensis, l. 7. c. 40. Higd. viii. 286–288.

A dreadful state of things.

O mirabile et inauditum auribus horribile! Communis justitia quæ omnibus patere deberet tam incolis quam alienigenis quo spiritu nescio clero Christi denegatur, ancillaturque et servit ac subpeditatur ipsa mater ecclesia quæ solebat antiquitus filiis dominari, pedes super caput elevantur, et quæ solebat cunctis splendescere fomento miserationis, jam a misericordia deicitur et obfuscatur umbraculo crudelitatis. Electus autem Eboracensis, Henricus de Newerk, et Dunelmensis, Eliensis et Salisbiriensis episcopi et quidam[5] alii timentes iram regis maximam, et conjecturantes grave periculum imminere, ordinaverunt se deponere velle in æde sacra quintam partem bonorum ecclesiasticorum illius anni ad tuitionem ecclesiæ Anglicanæ et defensionem urgentissimæ necessitatis, ut sic iram

Leycestrensis.

The church so cast down.

Policy commended by a com-

---

[1] *in*, A.; om. MS.

[2] *de*, A.; om. MS.

[3] *Rex Edwardus . . . regiam.* These words are a repetition of the close of Chapter IV. above (p. 323).

[4] *Rex*] stands above the line in A.

[5] Here in a later hand on the margin of MS. is *Mala cautela episcoporum qui plus timuerun regem quam deum.*

regis evaderent et sententiam in bulla non incurrerent. Quicquid tamen ponebat clerus tollebat fiscus. Et sic ordinantes et sub colore quintam partem concedentes, protectionem regis consecuti sunt. Cantuariensis vero archiepiscopus animum non mutans nec concedere nec deponere quicquam voluit, elegitque potius iram regis quam sententiam excommunicationis incurrere, unde seisita sunt omnia bona sua et vasa ejus aurea et argentea occupata sunt et equi omnes. Recesseruntque ab eo familiares ejus nec remansit quicquam unde pauper Christi aleretur; præceptumque est sub gravi forisfactura regis ne quis eum hospitio[1] susciperet in monasterio vel extra, evacuatumque est illud Apostoli, "Suscipite invicem sicut et Christus "suscepit vos;" mansitque sic in domo cujusdam simplicis rectoris cum solo sacerdote et uno clerico, non habens ex toto archiepiscopatu ubi caput reponeret. Constanter tamen egit in verbo domini, publice mendicans, ubique protestans, omnes qui vel regi vel personæ seculari præter voluntatem domini papæ quicquid concederent in canonem latæ sententiæ eo facto proculdubio incidisse, semper existens paratus ad moriendum pro ecclesia Christi. Amici vero Lincolniensis episcopi Oliveri etiam ipso voluntatem vel petitionem regis non ratificante, procuraverunt tamen quod vicecomes Lincolniensis levata quinta parte de bonis ipsius episcopi extunc ei possessiones et terras restitueret. Omnia etiam monasteria episcopatus ipsius et totius provinciæ Cantuariensis seisita fuerant in manu, et ex præcepto ipsius custodes appositi qui ipsis religiosis solummodo necessaria ministrarent, et reliqua converterentur in fiscum. Unde abbates et priores necessitate compulsi curiam regis adierunt, non peccata sed bona propria redimentes data quarta. Nulla tunc temporis fiebat justitia clero, et passi sunt clerici injurias multas. Religiosi etiam in via regia equis

mittee of the bishops.

The archbishop is persistent.

His consequent suffering.

The bishop of Lincoln takes another course.

The monasteries seized into the king's hand.

[1] Here on both margins is *Prohibetur hospitium archiepiscopo.*

The clergy are spoiled, and have no redress.

suis spoliabantur, et nullam consecuti sunt justitiam, quousque redemptione facta eis daretur regia protectio.

Levy made upon the export of wool.

The "evil toll."

Other exactions.

Rex præcepit ut omnes qui habebant lanas et pelles cariarent eas ad diversos portus maris. Quod cum ipsi[1] fecissent, ministri regis omnes saccos lanæ quinarium numerum excedentes datis talliis ad opus regis acceperunt. Et ab unoquoque sacco[2] quinarium numerum non excedente ab eis nomine malæ toliæ xl. solidos extorserunt. Et multæ oppressiones fiebant[3] in hunc modum in populo. Rex[4] habuit de quolibet comitatu duo millia quarteria frumenti et totidem de avenis et carnes salsas similiter ad gravem oppressionem populi, videlicet porcinas, bovinas, vaccinas multorum salsas, nulla solutione cuiquam inde facta.

Parliament at Salisbury.

In festo sancti Matthæi apostoli quibusdam convocatis optimatibus regni absque clero rex tenuit parliamentum suum apud Salysbyriam,[5] ubi rogavit quosdam magnatorum ut in Vasconiam transfretarent. Et cœperunt singuli[6] se excusare; indignatusque rex comminabatur quibusdam eorum vel quod irent vel quod terras eorum daret aliis ire volentibus; et in hoc verbo scandalizati sunt multi, et schisma cœpit oriri inter eos. Comes etiam Mareschallus et comes Herfordiæ excusaverunt se, dicentes, quod officia sua quæ sibi jure hæreditario competebant libenter facerent eundo cum ipso rege. Iterataque prece rogavit rex comitem Mareschallum ut iret, Et ait, "Libenter "tecum vadam, o rex, præcedendo faciem tuam in "acie prima, sicut mihi competit jure hæreditario."[7]

Refusal of the earl marshal and the earl of Hereford to be sent to Gascony

---

[1] *ipsi* stands above the line in A.

[2] Here on both margins is *In quadragesima sequenti rex cepit lanas*, where the writer of the margin has taken *xl. s.* (i.e. *solidos*) for *quadragesima sequenti* = in the following Lent.

[3] *flebant*] written over the line in MS. in a later hand.

[4] Here on the margin of A. only is *Rex habuit carnes frumentum et alia.*

[5] *Salisbury*, MS.

[6] Here on both margins is *Dissensio inter regem et comites.*

[7] *hereditare*, MS.

Et rex, "Etiam sine me ibis cum aliis." At ille, "Non teneor, nec est meæ voluntatis o rex sine te "iter arripere." Et iratus rex prorupit in hæc verba, ut dicitur, "Per deum, o comes, aut ibis aut pen-"debis." Et ille, "Per idem juramentum, o rex, nec "ibo nec pendebo." Et licentia non accepta recessit. Dissolutum est concilium pro illo die. Confestim vero duo comites isti Herfordiæ et Mareschallus associatis sibi multis magnatibus et plusquam xxx. banerettis[1] electis creverunt in populum multum, numeratique sunt in equis armatis mille quingenti viri expediti ad bellum. Et cœpit eos timere rex, dissimulavit tamen. Illi profecti in terras suas noluerunt ministros regis permittere nec lanas nec coria nec extraordinarium quicquam capere aut aliquid exigere ab invitis, quin-immo interdixerunt eis terras suas[2] sub pœna capitis et membrorum; et sic resistebant regi et suis.

Council broken up.

Alarm of the king.

The levy is not enforced upon these nobles.

[3] Comes Flandriæ passus injuriam a rege Franciæ domino suo recessit ab amicabilitate ejus cum jam multas exhausisset pecunias pro eo contra regem Angliæ, sicut infra patebit; vidensque se in vanum laborasse qui multa meruerat, a fide regis sui desilivit. Et ut regi Angliæ acceptior fieret, omnes Francos a terra sua eliminavit. Nam consideravit terram suam quasi exinanitam eo quod cives sui lanas Anglicanas et coria non haberent ut solito mercando habere consueverant ad operandum cum sint ibi multi operarii; piscatores etiam terræ suæ depauperatos, eo quod liberum ad mare non haberent accessum. Vidensque finaliter se ulterius non posse regi Angliæ resistere, misit ad eum nuncios petens et rogans ea quæ pacis sunt et amoris. Placuitque regi Edwardo rogatus et in expulsione Francorum a terra sua eum commendando

Quarrel of the earl of Flanders with the king of France.

The French banished from Flanders.

Peace made between the English

---

[1] *banerettys*, MSS.

[2] *suas*] from A.; *sua*, MS.

[3] Here on both margins is *Comes Flandriæ concordatus cum rege Angliæ.*

king and the earl of Flanders. laudavit, statuitque ei firmam pacem, quam præconizari fecit, et inito fideli fœdere, cari quidem facti sunt et amici.

Rex Edwardus cum parva manu Anglorum et Wallensium neglecto consilio procerum suorum transfretavit [1] in Flandriam tanquam contra regem Francorum bellum ingesturus. Ferebat enim fama regem Edwardum amore Blanchiæ [2] filiæ regis Franciæ adeo detentum, ut terram Gasconiæ pro Blanchia regi Franciæ libenter resignaret; verum quia rex Edwardus tunc senior fuerat et Blanchia juvencula extiterat, Margareta soror regis Franciæ copulata est regi Edwardo; [3] ex qua rex Edwardus progenuit duos filios Thomam et Edmundum. Rex Edwardus damnavit [4] subito monetam surrepticiam et illegitimam, quam pollardos, crocardos, rosarios nominabant, qui paulatim et latenter loco sterlingorum irrepserant. Et primo eos valere obulum fecit, deinde eos omnino exterminavit. Hoc anno obiit sine prole Edmundus comes Cornubiæ filius Ricardi comitis Cornubiæ filii regis Alemaniæ. Qua de causa rediit comitatus ille ad coronam. Iste annus fuit Jubilæus, quo multi peregrinati sunt ad Romam. Rex Edwardus dedit filio suo Edwardo principatum Walliæ et comitatum Cestriæ.

Cistrensis, l. 7. c. 40. Higd. viii. 288–294.

Twys. col. 2494.

Willelmus Waleys dux Scotorum distractus est Londoniis et suspensus, cujus caput amputatum super pontem Londoniensem ponebatur ad spectaculum transeuntium. Corpus ejus in iv. partes divisum ad diversa loca mittebatur. Hoc autem anno rex Edwardus misit papæ Bonefacio literas declaratrices juris et dominii quod Angli habent [5] super regnum et reges Scotiæ. Nam prius Robertus de [6] Bruys conquestus erat domino papæ, quod Edwardus injuste vexasset regnum Scotiæ, unde et papa scripserat regi Angliæ quod desisteret a tali vexatione nisi clarius de jure suo posset docere. Benedictus tertius [7] de ordine Prædica-

---

[1] On both margins is *Rex transit in Flandriam*, to which A. adds *plenius infra nono capitulo de transitu regis.*

[2] *Blanchæ*, Higd., et sic infra.

[3] *Edwardo*] om. Higd.

[4] Here on both margins is *Rex damnat monetam.*

[5] *Anglia habet*, Higd.

[6] *de*] le, Higd.

[7] *tertius*] should be *decimus*, but it stands in Higden's text.

torum post Bonefacium viij. sedit papa non plene anno uno, de quo quidam sic ait,

A re nomen habe, Benedic, benefac, benedicte,
Aut rem perverte, Màledic, malefac, maledicte.

Clemens quintus post Benedictum sedit papa annis quasi xij. qui circa thesauros colligendos et castra construenda insudavit. Ordinem Templariorum damnavit,[1] septimum librum Decretalium quæ constitutiones Clementinianæ[2] vocantur, ordinavit, sed cito post in concilio quod apud Viennam celebrarat eundem librum revocavit. Quem tamen successor suus papa Johannes innovavit, incorporavit, publicavit.

Leycestrensis.

A.D. 1307.

Anno domini MCCCVII. et regni[3] regis primo, litera dominicali G. luna currente per xvij. die Mercurii proxima post festum Epiphaniæ omnes fratres militiæ Templi in Anglia universaliter fuerunt capti quasi una hora diei et incarcerati præcepto regis, per mandatum domini papæ, et in manu regis omnia bona eorum, terræ et tenementa seisita, quia hæretici et apostatæ dicebantur, et idem de eis fiebat in Francia et in tota Christianitate. Hic quoque Clemens primus omnium papalem sedem de Roma usque Avinoniam transtulit. Quod quidem factum an divino nutu seu humano ausu contigerit in admirationem ducitur.

Seizure and imprisonment of the Knights Templars.

The Pope at Avignon.

Cistrensis. Higd. viii. 294.

Hoc etiam anno fecit rex Edwardus graves inquisitiones contra[4] malefactores et usurpatores coronæ, quæ inquisitio vocatur Traylbaston. Robertus de[5] Brus usurpavit regnum Scotiæ, et circa Pascha occidit Johannem de[5] Comyn in ecclesia Fratrum minorum de Dounfrez[6] pro eo quod noluit sibi in dicta factione consentire. Sed rex Edwardus superveniens, ipsum Robertum fugere compulit, et infectores dicti Johannis suspendit. Quo quidem anno rex Edwardus

[1] Here on both margins is *Templarii damnantur.*
[2] *Clementinæ*, Higd.
[3] *regni*] regem, MS.
[4] Here on both margins is *facta eventuum recitat sed seriem factorum non observat.*
[5] *de*] le, Higd.
[6] *Deynfrez*, Higd.

juxta Carlieel perendinans fecit Petrum de Gaviston[1] familiarem filii sui Edwardi[2] terram Angliæ abjurare.

The Virgin Mary protects some pious clergy.

[3] Quidam clerici in Vasconia itinerantes tempestate fulguris et tonitrui admodum territi concinerunt[4] hymnum de domina, "Ave maris stella." Et cum pervenissent ad hunc versum, "Monstra te esse matrem," beata virgo quoddam velum super eos expandit sub cujus umbra securi permanserunt donec transiret tempestas illa tremosa. Leycestrensis.

[CAP. VI.] [5]

Twys. col. 2495.

We turn now to the war between France and England.

Cum igitur pro parte tractatum sit de guerra Walliæ et guerra Scotiæ tempore hujus regis Edwardi: aliam[6] guerram Scotiæ quam Scoti exercuerant tempore ejusdem Edwardi pro ista vice taceamus, et ad guerram quæ, primævo tempore guerræ Walliæ, inter regem Angliæ Edwardum et regem Franciæ orta est redeamus, nam ut infra patebit, rex Edwardus in ultima guerra sua postquam subjugaverat regem Scotiæ cum regno ejusdem in redeundo in Angliam super sabulum occubuit.

A.D. 1293. The commencement was a quarrel among sailors.

Anno igitur domini MCCXCIII. orta est execrabilis contentio inter marinarios regis Angliæ de portubus, ac marinarios regis Franciæ de Normannia, tali modo. Navis quædam de portubus Angliæ in Normannia

---

[1] Here on both margins is *Petrus de Gavistoun exulat anno gratiæ MCCCVI°.*

[2] *Edwardi*] om. Higd.

[3] This narrative has been given before, with some corruptions, see above, p. 103. The correct text may be made out from a comparison of the two places.

[4] *concynerunt*, MS.

[5] There is no number of the chapter in MS., but the C is illuminated, and in A. *cap.* 6 is written, though in a later hand.

[6] *aliam guerram*, A.; *alia guerra*, MS. Perhaps the latter may be meant to have *de* before it, but there is no sign of it.

applicans mansit ibidem diebus aliquot. Cumque[1] die quodam egrederentur nautæ duo, ut ex quodam fonte ibidem proximo aquam dulcem et desiderabilem sibi haurirent, contingit eosdem ibidem invenire marinarios Normannos; a quibus irritati movebantur ad verba, et de verbis ad verbera, et tandem ferro agitati, unus eorum occubuit, fugitque alter, et se cum sociis suis in navem recepit, nuncians eis casum et adventum Normannorum insequentium xx. Cumque in altum ducerent navem, ut sic saltem laberentur, insecuti sunt hostes ut eos caperent, sed tamen insequentes cum difficultate transierunt, nunciantes talia marinariis de portubus et eorum auxilia exposcentes. Nec persequentium rabies ita requievit, sed associatis eis pluribus, naves Anglicanas in mare quæsierunt; et cum die quadam sex naves Anglicanas obvias habuissent, easdem hostiliter aggressi, duas ex ipsis continuo perimerunt, suspendentes homines in navibus ad trabes navium suarum, et sic per mare navigantes, nullam faciebant differentiam inter canem et Anglicum. Quæ cum marinariis Angliæ et cæteris fugientibus dicerentur, mox conglobati et in tanti opprobrii vindictam fremendo animati, hostes quæsierunt; et cum non invenirent ad votum, ingressi sunt potenter portum de Swyn ut ex hostibus suis vindictam expeterent, ubi interfectis aliquibus et quibusdam submersis, sex inde naves potenter adduxerunt, et extunc homicidiis vacabant et congressionibus mutuis, utrinque sanguinem sitientes cum naufragiis et rapinis. Cumque talia longo certamine agerentur inter eos, missis internunciis, placuit tandem partibus certo die congredi cum toto conamine, scilicet xiiij°[2] die Aprilis, fixo standardo quasi in medio maris inter Angliam et Normanniam;

Some Normans quarrelled with two English seamen.

A Norman is killed.

The Normans attack English ships, and hang some Englishmen.

English sailors seek revenge.

A fight arranged.

[1] Here on both margins is *Guerra inter reges Angliæ et Franciæ.*

[2] *xiiij*, A.; *xiij*, MS.

ibi enim cum communi assensu anchoraverunt navem pergrandem et vacuam in signum congressionis faciendæ. Interim vero Anglici associaverunt sibi Hibernicos et Holandicos, Normanni vero conduxerunt eis Francos et Flandrenses et marinarios de Gene. Adveniente demum die convenerunt ibidem armis bellicis sufficienter instructi; et sicut in eis fuerat disparitas animorum, sic etiam et eodem die contigit inæqualitas maxima elementorum, nivis scilicet et grandinis ventique validissimi. Consertumque est grave prælium inter partes, et tandem victoriam dedit nostris ipse deus omnipotens. Perieruntque multa millia gladio præter submersos cum navibus quasi infinitos, reduxeruntque nostri onustas cum præda naves circiter ccxl. Quæ cum Philippo regi Franciæ nunciata fuissent, licet frater ejus Carolus[1] hujus navalis prælii auctor extitisset missis tamen ad regem Angliæ nunciis obnixe petiit emendas sibi fieri, auctoresque facti puniendos tradi, et infinitam pecuniæ summam pro spoliatione mercatorum suorum liberari. Quibus rex Edwardus prudenter respondit, quod per proprios responsales ad interrogata responderet, missisque nunciis rogavit regem Franciæ tanquam parentem et dominum, ut certos diem et locum nominaret, ad quos cum communi consilio hinc inde properarent amicabiliter super hujusmodi tractaturi, ulterius [facturi][2] quod ipsa veritas rei suaderet. Quod quidem oblatum rex Franciæ Philippus non admittens, de communi consilio magnatum suorum præcepit regem Angliæ per breve vocari certo die super hujusmodi injuriis in curia sua responsurum. Qui cum ad diem non veniret, præceptum fuit et a curia regis Franciæ judicatum, quod tota terra sua transmarina seisiretur, et iterum[3] recitaretur ad diem alterum sub pœna forisfacturæ totius terræ suæ trans-

Both sides get allies.

Victory on the side of the English.

Twys. col. 2496.

The king of France sends envoys to England.

He summons the king of England to his court.

[1] *Korolus*, MS.

[2] *facturi* needed for the sense, but in neither MS.

[3] *iterum*, A. In MS. the word is not legible.

marinæ responsurus. Rex autem Angliæ seditionem timens, utpote a quibusdam amicis præmunitus, personaliter non adiit, sed dominum Edmundum fratrem suum comitem Leycestriæ cum literis suis ad diem misit, in eodem negotio facturus quod justitia suaderet. Qui cum pro rege Angliæ cum sufficienti mandato se ostendendo offerret, non receperunt eum sed in curia regis judicaverunt Vasconiam et omnes terras regis Angliæ forisfactas pro contemptu. Ipse autem dominus Edmundus sub spe pacis diversimode tractavit cum rege Francorum, ita quod communiter diceretur quod rex Edwardus sororem regis Franciæ duceret in uxorem, ut [1] omnia sopirentur.[2]

English territories on the continent seized.

The king's brother sent to France in his name, but not accepted.

Negotiations for peace.

Interim seneschallus regis Angliæ in Vasconia permittere [3] noluit ministros regis Franciæ Vasconiam ingredi ut seisirent eam. Fiebatque altercatio magna. Propter quod rex Franciæ vocato domino Edmundo rogavit eum tanquam pacis mediatorem et amicum, quod ingressum suorum permitteret saltem in iv. vel v. civitates scilicet Burdeux, Bayon, Langon et Mermaund,[4] et hoc in spe pacis; dicens se pacem firmare non posse nisi magnates sui viderent sententiam curiæ suæ executioni madatam, inde promittens regia sponsione plenam pacem debere subsequi si rogatum hujusmodi adimpleret. Qui cum talia se non audere [5] præsumere diceret, statim ad rogatum regis Philippi voluntatem regis Angliæ et consilium super hoc requisivit. Rex autem Edwardus dicto fratris sui fidem adhibens, per literas suas patentes remandavit, se ratum et gratum habere et velle quicquid suo nomine in hac parte duceret faciendum. Quibus acceptis et per eum regi Franciæ insinuatis, promisit ei rex in fide et in verbo regio, quod omnia post

The French not permitted to enter Gascony.

King Edward at last is persuaded to admit them.

---

[1] *ut*] et, MSS.

[2] *soporentur*, MSS., but corrected in A.

[3] Here on both margins is *Vasconia seisita in manus regis Franciæ per dolum.*

[4] *i.e.* Marmande.

[5] *audere*, A.; *audire*, MS.

tempus modicum cum plena pace restituerentur ad votum. Edmundus vero simpliciter credens et in tantum regia promissione allectus securitatem non petiit, firmiter credens promissionem regiam omnem debere excedere cautionem. Statimque scripsit seneschallo Vasconiæ, quod earundem civitatum seisinam ministris regis Franciæ liberaret. Quod cum ille fecisset, mox ipsi Franci primo paucos et latenter, postea plurimos et patenter, et demum pergrandem induxerunt exercitum. Edmundus autem hoc aûdiens et seditionem timens, rogavit regem Franciæ ut promissionis suæ memor talia fieri prohiberet. Cui rex, Twys. col. 2497. "Sustine," inquit, "paulisper quousque adimpleantur xl. "dies, et omnia restituam." Quibus elapsis, dum super eodem negotio rogaretur per Edmundum, confestim respondit, ordinationem curiæ suæ et judicata per xij. pares absque eorum consilio se revocare non posse, mutatoque vultu quasi dedignando recessit. Dominus Edmundus cum in eadem curia multos haberet amicos, eo quod reginam Naverniæ matrem[1] uxoris regis Franciæ duxerat in uxorem, occulte præmunitus et ex conjecturis certis seditionem timens, a curia illa latenter et cum festinatione se transtulit,[2] et in Angliam ad fratrem suum regem veniens omnia per ordinem non sine gravi cordis dolore recitavit, dicendo se esse in hoc facto stultum et quasi ipsius seductorem. Rex autem licet animo consternatus ab auditis, tamen fratrem blande confortavit; moxque vocatis magnatibus suis cum Johanne rege Scotorum tenuit[3] parliamentum suum Londoniæ. Et in eorum præsentia toto processu recitato consilium eorum petiit et juvamen.[4] Attestans se etiam si majorem non haberet

The earl of Leicester takes no security for the restoration of Gascony.

He complains to the king of France.

He returns to England to his brother.

King Edward summons a parliament.

[1] After *matrem* MS. adds, but it has been erased, *ex conjecturis certis* from below.

[2] Here on both margins is *Edmundus comes Leycestriæ latenter fugit a curia regis Franciæ.*

[3] *tenuitque*, A.

[4] Probably *juvamen* is what is meant. It looks like *iuane.*

sequelam, cum uno puero et uno equo jus suum prosequi velle usque ad mortem, et super hujusmodi injuriis vindicare. At illi unanimiter responderunt ei, dicentes, se eum velle sequi in vitam et in mortem. Rege igitur Scotorum qui aderat cum cæteris magnatibus auxilium promittente, gratias deo et ipsis egit, et cum multis gratiarum actionibus dimisit, adiciens et rogans, ut parati et instructi venirent cum ab eo essent sufficienter præmuniti. Rex Edwardus de suorum auxilio sic securus, confestim missis duobus fratribus de ordine prædicatorum cum literis credulitatis ad regem Franciæ homagium [1] suum ei reddidit; cui dicerent [2] in hunc modum. "Dominus "noster rex Angliæ non sine causa miratur quod in "literis vestris nuper ei directis eum non vocastis "amicum nec carum consanguineum vestrum sicut "hactenus scribere consuevistis, unde causatur ex hoc "quod ex multis conjecturis accepit et credit, quod "vos eum ut prius non tenetis amicum. Propter "quod certissime vobis mandat, ut sicut eum creditis "et tenetis utputa non amicum, sic et ipse vos "reputat et consimili modo tenet. Et sicut in vobis "nullam modo habet fiduciam, sic nec in posterum "habere potestis nullam in eo fiduciam sive fidem." Adjeceruntque, "Et quia in terra vestra in ipso itinere "veniendi ad vos capti sumus et retenti, et per iiij. "dies quasi incarcerati, petimus et obsecramus statum "nunciorum nobis tribui et privilegium dari." Statimque eorum dicto accepto et ratificato, respondit ex parte regis unus magnatum ejus, quod illa captio, detentio seu incarceratio ex præcepto regis vel scientia non processit quinimmo multum displicuit, emendas offerens, equos et expensas et cætera quæque neces-

The Scots and all the rest promise to help him against France.

King Edward sends envoys to France.

Who complain of the attitude of the French towards England.

The messengers return.

[1] Here on both margins is *Rex Edwardus reddit homagium regi Franciæ.*

[2] *dicerent*, A.; *deberent*, MS.

saria, rogans ut oblata reciperent pro libito voluntatis suæ: datoque sano et salvo conductu confestim ad propria reversi sunt, regi nunciantes visa et audita. Hiis auditis mox rex Edwardus quingentos armatos et xx. millia peditum misit[2] in Vasconiam cum domino Johanne de[3] sancto Johanne, qui ejusdem terræ olim seneschallus extiterat, et cum domino Johanne de Britania, et illo milite strenuissimo Willelmo Latymere[4] qui apud Portesmowthe omnibus ad expeditionem tantam necessariis præparatis posuerunt se in mari circa festum beati Petri ad vincula; et irruente vento contrario dispersæ sunt naves per partes Cornubiæ, iterumque collectæ apud Plumeneye circa festum beati Dionysii ventis vela iterum relaxabant, et post multa variaque tempestatum discrimina tandem circa festum apostolorum Simonis et Judæ applicuerunt in Vasconia apud Castellon quæ situatur in litore fluminis de Gerunde, deditque se eis et regi Angliæ dominus urbis illius, et eos cum lætitia magna suscepit et benigne tractavit. Profectique sunt inde usque Makanter,[6] et dederunt se cives in vigilia omnium Sanctorum. Et in crastino anchoraverunt cum tota classe ante Burgum[7] super mare, qui antiquitus dicebatur Mons Albani. Cives autem se dare volebant, sed timebant Picardos qui erant in præsidio civitatis. Cumque vidissent Picardi quod cives se dare vellent, exierunt de castro, et plurimos peremerunt, miseruntque cives ad Anglos nunciantes hæc, et eorum auxilium exposcentes qui in eorum auxilium confestim ascenderunt, et retraxerunt se regales in castrum, et cives se dederunt. Mane

An army sent to Gascony.

Twys. col. 2498.

After a storm at sea, the fleet arrives.

The English generally well received.

A conflict with the Picards at Bourg.

---

[1] *salvo*] sano, a second time in MS.

[2] Here on both margins is *Rex misit exercitum in Vasconiam.*

[3] *de sancto Johanne*] from A.; om. MS.

[4] *Latemere*, MS.

[5] *i.e.* Castelnau.

[6] Perhaps *S. Macaire* is intended, or *Macau*, which is about 10 miles north of Bordeaux.

[7] *i.e.* Bourg.

autem facto cum Angli in castrum irruere voluissent, petierunt Picardi inducias triduales, ut misso nuncio Burdegaliam[1] si in eorum non venirent auxilium, se statim redderent absque dubio. Misso igitur puero remandat eis constabularius de Burdeux et marischallus Franciæ quod ita festinanter venire non poterant, immo se defenderent et viriliter resisterent,[2] præcipue cum haberent victualia et cætera quæque necessaria pro tempore semestri. Quo audito statim dederunt se sibi, salvis vita et membris, equis et armis, et abierunt in pace. Post dies octo reversi sunt nostri ad urbem de Blayve[3] quæ distat a Burgo per ij. leucas, et quasi similes treugas petierunt castrenses, et habuerunt; sed non veniente auxilio dederunt se. Invenerunt que nostri victualia multa in urbe et in castro, et dolia vini circiter mmd. et constituerunt Angli post dies aliquot custodes istarum urbium fortissimarum dominum Rogerum de Mortimer, et dominum Ricardum de Boys cum populo terræ multo. Et profecti sunt usque Burdeux quæ distat per v. leucas, manseruntque in opposito civitatis illius in flumine de Gerunde per ij. dies. Et emissis hinc et inde telis, cum jam non proficerent nec se cives dare vellent, ascenderunt de flumine usque Ryens,[4] ubi dominus loci illius gratanter se dedit eis cum tota villa et castro. Et tunc primo Angli extraxerunt equos a navibus cum in mari mansissent per xvij. hebdomadas et aliquos dies. Tandem vero refocillatis hominibus et equis diviserunt etiam se Angli quasi in duas partes, remanseruntque in eodem loco ut populum terræ sibi attraherent dominus Johannes de

The Picards seek help from Bordeaux.

When it is refused, they surrender.

A guard left by the English in Blaye.

They pass Bordeaux and ascend the Garonne.

They divide their forces.

[1] *Burdegales*, MS.; *Burdegat*, A.

[2] *resistere*, MSS.

[3] *i.e.* Blaye, the name of which was anciently *Blavia*.

[4] *i.e.* Rions; *Leyws*, MS.; *Lyews*, A. But the name of the place is given in both, about a dozen lines below, as *Ryens*, and in the hand of the scribes the two words are not unlike.

Britania et dominus Willelmus Latymer cum ccc. equestribus et vij. millibus peditum electorum. Profectusque dominus Johannes de sancto Johanne cum reliquo populo usque Bayon quæ situatur in mari Hispaniæ versus occidentem, et est civitas fortissima et quasi inexpugnabilis distans a Ryens per v. diætas modicas, per xxx. leucas regionis illius. Comes enim et homines urbis illius cum audissent eum advenisse in terram, vocaverunt eum, eo quod eum diligebant pro antiqua custodia, fuerat enim ut dictum est,[2] olim custos totius terræ Vasconiæ ex parte regis Angliæ et eos cum humanitate tractabat. Cumque appropinquaret civitati et essent certi cives de ejus adventu, irruerunt continuo in regalibus Francis qui ex parte regis Franciæ præficiebantur eis et cæsis multis ex eis qui in civitate fuerant, reliquos in prisone fortissimo loci ejusdem concluserunt. Exosos enim eos habebant eo quod abutebantur male concessa potestate, tradiderunt-que venienti civitatem, et obsidionem castri continuando tenuerunt, dicentes lasso,[3] quod se cum suis recreando reficeret, nullam habendo curam de obsessis. Post dies autem aliquot cum se viderent castrenses sic diu manere non posse, dederunt se, sub pacto tamen, quod custos eorum remaneret pro omnibus, et cæteri abirent illæsi. Remansitque custos eorum Jordanus Bertram, et reliqui abierunt. Elapso igitur tempore modico et viribus reassumptis, egressi sunt Angli usque ad sanctum Cynerinum[4] ut illum expugnarent,[5] ac cives continuo dederunt se, et regales Franciæ ex pacto recesserunt; ubi assignato custode domino Hugone de Ver cum cc. equestribus et multis pedestribus, reversus est prædictus dominus Johannes de sancto

Part under Sir John St. John go to Bayonne.

Knowing of the English arrival the people attack the French.

Twys. col. 2499.

Surrender of the French garrison on terms.

Sir John St. John remains at Bayonne.

[1] *devenisse,* MSS.

[2] Here on both margins is *Cives de Bayonne reddiderunt se et civitatem regi Edwardo.*

[3] *losso,* MSS.

[4] *Syncrinum,* MS. It may be *S. Surini* that is intended, or *S. Sever.*

[5] *expugnaret,* MSS.

Johanne apud Bayon,[1] et mansit ibidem securus multo tempore.

Tandem rex Franciæ Philippus audito[2] adventu Anglorum in Vasconiam, misit Carolum fratrem suum et dominum de Nele senescallum suum cum multis millibus equestrium armatorum et exercitu copioso ad capiendum eos et potenter devastandum. Qui venientes apud Rions in dominica Palmarum non processionaliter cum palmis sed turmatim cum lanceis, obsederuntque nostros qui ibi remanserant per dies xj. multas oppressiones et diversa gravamina eisdem inferentes. Cumque exirent aliquando Angli ut gloriam militiæ suæ in hostibus exercerent, rechaciati sunt a multitudine magna velut oves in ovile. Novissime vero videntes Angli se diu sic manere non posse, consilio inito decreverunt quod in ipsa hebdomada Paschali navigio recederent de nocte mitterenturque equi eorum in rivo Gerunde usque Burgum et Blayve,[3] sed impeditum est eorum propositum modo qui sequitur. Tenebatur in vinculis miles quidem centenarius Johannes scilicet Gyffarde. Hic cum cujusdam castri scilicet Pudesach[4] fuisset custos deputatus, advenientibus Francis et eum obsidentibus, tradidit se eis sub pacto tali, quod scilicet ipse cum Anglicis qui cum eo erant ibi, abirent liberi, et voluntatem suam facerent Franci de Vasconia,[5] qui se primo dederant ei et cum eo manebant. Feceruntque Franci sic, et Vasconienses suspenderunt laqueo circiter l. Propter quod quidem factum irati sunt Vasconienses et vehementer moti, et se dare nollent contra nostros, dicentes seditionem fieri in populo suo. Volentes autem[6] Angli

French troops sent against the English in Gascony.

The English are overpowered and propose to withdraw.

Anger of the Gascons at the conduct of John Gyffarde.

1 *Bayne*, MS.; *Bayen*, A.

2 Here on both margins is *De confusione Anglorum in Vasconia.*

3 Bourg and Blaye appear to be the places intended. The latter word is written in both MSS. *Blaymys.*

4 *i.e.* Podensac.

5 *Vasconia.* This is clear in A. The text of MS. is not so distinct. We should have expected *Vasconiensibus.*

6 *autem*, A.; om. MS.

ipsis placere pro posse, statuerunt se judicialiter procedere contra eundem militem ut saltem cognita veritate eorum innocentiam declararent.

The case to be heard before the English marshal.

Cumque[1] Marescallus exercitus, dominus scilicet Radulfus de Gorges in ipso die Mercurii quo exire deberent in vesperis pro tribunali sederet pro judicio faciendo de ipso milite et de quibusdam[2] pedestribus qui propter mala eorum opera tenebantur in vinculis, venerunt pedestres reliqui qui magis solito vino æstuabant, eo quod in transitu subito erant omnia communia, et dixerunt expresse se nolle pati de ipsis judicium fieri, nec suos quoquo modo perire in tanta necessitate.

A conflict arises between the cavalry and infantry.

Instantibus itaque militibus pro judicio faciendo resistebant pedestres et ad invicem rixati sunt, ita quod unus pedestrium percussus interiit. Moxque efficiuntur partes et in suam perniciem dividuntur, pedestres et[3] equestres mutuo se cædentes usque ad vesperam. Adveniente Twys. col. 2500.

Flight of the horsemen.

tandem vespere fugerunt equestres ad naves suas, et relictis equis suis properabant navigio usque Burgum et Blayve.[4] Multi tamen eorum in naves ascendere non possunt[5] utpote a pedestribus impediti,[6] in præsidio ejusdem urbis se cum difficultate receperunt.

In consequence the French have an easy victory.

Mane autem facto ingressi sunt Franci nullum quasi resistentem habentes, et occisis pedestribus qui remanserant ceperunt equos cæterorum qui affugerant armatos, sellatos et frænatos, moxque expugnaverunt cæteros qui erant in præsidio et præter armigeros multos

List of some prisoners taken by the French.

ceperunt milites quasi xij. videlicet dominum Radulfum Teway, dominum Radulfum de Gorges, dominum Rogerum de Layburne, dominum Sinericum de sancto Edmundo, dominum Johannem de Gretyng, dominum

---

1 Here on both margins is *Dissensio inter Anglos.*

2 *quibuscunque*, MS., with a very indistinct correction above it; *quibusdam*, A.

3 *et equestres*] from A.; om. MS.

4 *Blayns*, MSS.

5 *possent*, MSS.

6 Here on both margins is *Anglici perierunt propria stultitia.*

Henricum de Boydyng, dominum Johannem de Modewile, dominum Johannem de Folburne, dominum Robertum de Cockefelde,[1] dominum Thomam de Turbevylle, qui postea ut infra patet, conjuravit cum Francis contra Anglicos, et dominum Walterum Gyffarde. Hos omnes captivatos direxerunt in Franciam sub arcta custodia recludendos, et urbem de Ryens[2] demolierunt in terram propter odium Anglorum. Profectique sunt inde cum toto exercitu usque ad sanctum Cynerum,[3] ubi erant ex Anglis cc. armati cum domino Hugone de Ver, ut supradictum est; et obsederunt eos per xj. hebdomadas, inferentes eis mala quæ poterant. Cumque morerentur armati Franci in multis millibus subito quasi porci propter usum armorum et calorem nimium, fecit eos sepeliri Carolus in Cimiterio novo quod erexerat in campo et dedicari fecerat a quibusdam episcopis qui aderant cum eis. Stupefactus tandem Carolus cum multos jam ex omni parte perdiderat cœpit solito benignius ad bonum declinare. Unde missis nunciis et remissis, demum cum nostris tale fœdus pepigit; quod scilicet irent quo vellent cum suis omnibus, nec urbi nec civibus quicquam mali vel molestiæ inferrent aut molirentur,[4] sed statum haberent pristinum et eis omnia conservarentur[5] illæsa. Recedentibus igitur Anglis apud [[6]] fecit Carolus locum eundem victualibus et cæteris quibuscumque necessariis instaurari et bene muniri, et appositis custodibus et militibus reversus est in[7] Franciam et iterum non est reversus, immo reversi sunt nostri cum illum abisse didicissent, et effugatis cæteris locum ut prius eundem tenuerunt.

They destroy Rions, and surround the English in S. Surini.

At length a treaty is arranged.

The French withdraw, and then the English occupy the place once more.

[1] *Kockefelde*, MS.

[2] *i.e.* Rions.

[3] Probably S. Surini.

[4] *demolirentur*, MSS.

[5] *conservarentur*, A.; *servarentur*, MS.

[6] Here there is no space left nor any name supplied in either MS.

[7] *in*] from A.; om. MS.

CAP. VII.

King Edward proposes to make a league with the king of Germany. A.D. 1294.

[1] Videns [2] rex Edwardus tantam stragem et confusionem suorum in Vasconia, potentiamque Francorum belluinam misit Antonium de Beke episcopum Dunelmiæ ad regem Alemaniæ, scilicet anno gratiæ MCCXCIV. ut fœdus iniret cum eo, ut dicitur cum [3] lx. millibus libris sterlingorum, et conventiones et pacta cum eo iniit, quod scilicet usque ad certum tempus præfinitum regi Angliæ et suis contra regem Francorum et suos cum robore exercitus sui fideliter assisteret veniretque in eorum auxilium cum esset sufficienter præmunitus.

Neither is to make peace with France without the other.

Convenit etiam quod neuter eorum absque altero cum rege Franciæ concordaret vel fœdus iniret quoquo modo. Eodem anno rex Edwardus [4] quorundam fretus consilio, omnem pecuniam et omne depositum [5] in ecclesiis cathedralibus, domibus religiosis et universis Twys. col. 2501.

King Edward seizes the treasures and funds of the clergy.

gazofilaciis [6] clericorum et laicorum, fratrumque Prædicatorum et Minorum cæterorumque ordinum omnium, quarto scilicet die Julii, hora tertia, per ministros suos præordinatos quasi ex improviso cepit, et in ærarium suum Londoniæ reponere fecit,[7] multamque pecuniam consecutus est, quam nunquam postea restituit. Illis tamen qui ei tenebantur in debito, vel communiter cum clero vel populo auxilium promittebant ei, hujusmodi pecuniam acceptam in solutionem alterius jussit allocari seu restitui.

He also seizes the wool both

Eodem anno circa festum Ascensionis domini omnes lanas [8] terræ Angliæ

---

[1] Here on both margins is *Rex Edwardus iniit fœdus cum rege Almanniæ.*

[2] The word is written in both MSS. *Sidens*, but has been corrected in A.

[3] *cum*] om. MS. It is added on the margin in A.

[4] *Edwardus.* This in A. is merely represented by a capital E. This MS. has made into *Et.*

[5] Here on both margins is *Rex cepit deposita in ecclesiis.*

[6] *gazefilaciis*, MSS.

[7] *fecit*] in a later hand above the line in MS., and it is added on the margin in A.

[8] Here on both margins is *Rex cepit lanas.*

seisivit, tam clericorum quam laicorum, et sic seisitas [servavit][1] quousque mercatores data maxima pecuniæ summa eas quasi de novo redimerent. Eodem etiam anno vocavit rex per literas suas archiepiscopos, episcopos, decanos ecclesiarum cathedralium et archidiaconos in propriis personis, clerumque uniuscujusque diocesis per duos procuratores, ut in festo S. Matthæi apostoli coram eo comparerent Londoniæ. Quibus[2] existentibus[3] ait rex, "Domini carissimi[4] jam satis constat ut audistis de famosa ista guerra quæ inter regem Francorum et inter nos initium sumpsit non nostra culpa, ut novit ipse deus, sed absque ullo dolo vel fraude casualiter sumpsit initium et usque in præsens sumptuosissime continuatur; verum ne ex injusto bello redargui possemus vel reprehendi, optulimus ei primo pacem, et pacis formam uterque nostrum amplexatus est. Quam cum ex parte nostra ut convenit servare parati essemus, ipse eam renuit et contempsit, et quanto magis pacem quærimus tanta magis ab ea eramus longius separati. Videntes autem nos finaliter sic illudi, hanc guerram incepimus, et si necesse fuerit pro justitia nostra consequenda usque ad mortem continuandam; verum quia terræ nostræ Anglicanæ non sum nisi quasi unus malus custos, et non ipsa terra nostra sed tota Anglicana ecclesia jam in arcto ponitur et movetur injuste, nec continuare possumus quod incepimus nisi de eadem terra nostra nobis auxilium tribuatur, idcirco orationes vestras in præsenti expetimus et vestrum auxilium implorantes, et juste debetis[5] domini carissimi et præcipue ista oratione impartiri auxilium quoniam videtis comites et barones et

of the clergy and lay-people.

The archbishops, bishops, and other churchmen summoned to London.

The king tells them of the French war.

He must go on with it.

He asks their help.

[1] *servavit.* Some such word is necessary to the sense, but is not in either MS.

[2] Here on both margins is *Rex exegit medietatem clero.*

[3] *existentibus*, A.; *exeuntibus* MS.

[4] *karissimi*, MSS, and this is usually the form.

[5] *debetis*, A.; *debitis*, MS.

"milites nostros quod non solum bona verum etiam "corpora sua pro nobis exponunt et pro terra nostra "non ad sanguinis effusionem, immo frequentius ad "mortem. Et vos igitur qui corpora vestra exponere "non potestis justum est et rationi consonum ut de "bonis vestris subveniatis." Adjecitque subsequentia, ut placeret eis, scivit enim eos esse motos pro[1] immunitate ecclesiæ violatæ, et[2] ait, "Quia recenter duo "facta sunt in quibus admiramini, placare vobis "volumus et in hac parte respondere. Præcepimus "quod omnes lanæ vestræ arestarentur, et hoc non "sine causa fecimus, quia nostræ voluntatis fuit ut "de bonis terræ ipsa terra conservaretur illæsa. "Aliud est. Datum fuit nobis intelligi quod moneta "terræ nostræ corrupta fuit et falsata, unde præcepimus quod statutum monetæ in suo robore teneretur, "nihil mali suspicantes,[3] sed in facto contigit, sicut "et accidit inter apostolos Jesu Christi. Inter enim "xij. erat unus malus qui Christum tradidit; similiter "et in hoc facto fines mandati nostri quidam egressi "sunt et deceperunt nos, unde parati sumus emendas "facere pro libito vestræ voluntatis." Cumque loquendi finem faceret, respondit Oliverus Lincolniensis episcopus: "Domine, istud negotium consilium requirit. "Detur nobis dies ad consulendum cum fratribus nostris, et ex consilio respondendum." Datusque est dies tertius. Interim vero consulentes, diversi diversa censerunt.[4] Vacabat enim Cantuariensis ecclesia[5] et membra sine capite in consilio dispersa sunt. Eboracensis vero Johannes Romanus regis timore perterritus eo quod regi in magna summa pecuniæ tenebatur, quasi dissimulando destituit. Dunelmensis Antonius

The clergy should aid him with their means, as they do not with their bodies.

He alludes to his recent seizures.

And offers an excuse.

Twys. col. 2502.

Answer of the bishop of Lincoln.

---

[1] *pro* is written twice over in MS.

[2] Here on both margins is *Delusoria promissio regis.*

[3] *suspicantes*, A.; *supplicantes*, MS.

[4] *sencerunt*, MSS.

[5] Here on both margins is *Vaca ecclesia Cantuariensis.*

de Bek nondum reversus fuerat de Alemannia. In unum tandem votum concordabant omnes, ut offerrent regi duas decimas in uno anno solvendas. Quod audiens rex indignatus est, et per suos satellites comminatus est se extra protectionem suam clerum velle ponere nisi medietatem[1] omnium bonorum concederent et votis ejus annuerent in hac parte, statimque quasi stipula corda eorum dissipata sunt. Quidam enim regi placere volentes festinanter, alii vero timore perterriti subsequenter concesserunt. Et quia immunitas ecclesiæ, ut supradictum est, læsa fuit et violata, petiit clerus a rege quosdam articulos, rege jubente. Jussit enim rex postquam votis ipsius paruerant[2] ut et ipsi ab eo peterent remedia quæ vellent; et petierunt in primis ut statutum de manu mortua quod in præjudicium sanctæ matris ecclesiæ fuit editum, deleretur. Cui quidem articulo rex, quod idem statutum[3] de concilio magnatorum suorum fuerat editum et ordinatum, et absque eorum consilio non erat revocandum. Cæteris autem articulis quos proposuerant respondit de facili, ita quod frustrati et delusi reversi sunt ad propria, obligati tamen ad medietatem concessam. Eodem etiam anno habuit rex a communitate regni decimum denarium et a civitatibus sextum denarium.

After various debates they agree to offer the king two tenths in one year.

The king in anger demands one half.

They yield, but ask for a repeal of the statute of mortmain.

He grants some other requests.

Eodem anno Wallenses[4] rebellare cœperunt circa festum sancti Michaelis, Convenerunt autem et statuerunt inter se quod in ipso die sancti Michaelis omnes unanimiter surgerent contra regem, et castra ejus dirimerent. Et eodem die quasi ex improviso ceperunt castella multa. Ceperuntque castrum de Carnarvan quod rex noster dudum sumptuosissime construxerat,

Another Welsh rebellion.

[1] On margin of MS. in a later hand is *Medietas bonorum ecclesiæ datur regi.*

[2] *paraverunt*, MSS., but underlined in A. as if wrong.

[3] *concilium de statutis*, MSS. wrongly.

[4] Here on both margins is *Wallenses rebellant contra regem.*

demolientes[1] muros, et ministros regis trucidantes. Fugeruntque Angli qui poterant, sed multi absorpti[2] sunt in ore gladii. Quæ cum rex audisset mox congregato exercitu declinavit ibidem; missisque literis ad Edmundum fratrem suum et comitem Lincolniensem, qui tunc temporis in portu de Portusmowth,[3] cum multis millibus armatorum parati fuerant in Vasconiam transfretare, ut ad eum in Walliam redirent; et redierunt ad eum. Cætera plenius quære supra eodem libro capitulo 3.

They capture Caernarvon castle.

The troops designed for Gascony are recalled.

Eodem anno fames valida Angliam afflixit, et moriebantur[4] pauperum multa millia. Vendebatur quarterium frumenti pro xvj. solidis, et multotiens pro xx. Sterlingus enim comitabatur regem.

A great famine in England.

De proditione Thomæ Turbevyl.[5]

A.D. 1295. Anno Domini MCCXCV. dominus Thomas de Turbyvyle qui ut supradictum est in captura de Rions in Vasconia cum militibus captivus ductus est et carceri regis Franciæ mancipatus, qui sollicite laborabat[6] quomodo effugere posset carcerem et vincula. Qui cum esset regi Franciæ familiari notitia cognitus, pepigit cum eo fœdus in seditionem regis Angliæ, dicens, "Providebis tibi o rex, de magna classe, et pones in "ea robur exercitus, ego autem revertar ad dominum "meum regem, et dicam ei, quod auxiliante amico[7] "quodam cum difficultate manus tuas evasi. Cumque "ab eo[8] impetraverim custodiam maris et portuum, Twys. col. 2503.

Treacherous plan of Thomas de Turbevyle.

[1] *demollientes*, MSS.
[2] *absorti*, MSS.
[3] *Portusmowt*, A.
[4] *moriebatur*, MSS.
[5] *Turbyvyl*, MS. These words, though the heading of the section, stand in the midst of the text in both MSS.
[6] *laborabat* is on the margin in A.
[7] After *amico* MS. repeats *et dicam ei*.
[8] *impetraverim*, A.; *impetraverunt*, MS.

"obviabo marinariis tuis, cumque signum fœderis "inter me et ipsos ut viderint vexillum meum supra "vexillum regis elevari, audacter in eodem loco "terram ingrediantur, et absque difficultate eam eis "tradam." Facta igitur hac conventione tam valida promisit ei rex mercedem iniquam, et acceptis duobus filiis obsidibus, dimisit eum et abiit. Reversus est autem Thomas ad regem Edwardum, et ab eo honorifice susceptus est, et pro captivitate solatium tribuens familiariter ab eo consolatus est. Cumque frequenter instaret ut cura maris sibi traderetur, excusavit se rex, eo quod noluit ipse deus iniquitatis propositum adimpleri. Rex[1] autem Franciæ conductis navibus interim multis, de Marsilio scilicet et de Gene et undicunque poterat, robur exercitus misit in mare, ita quod aliquando viderentur plusquam ccc. naves magnæ, signum expectantes quod promissum acceperant. Cumque mansissent diu, nec signum vidissent, miserunt ex consilio proprio[2] v. galleas electas[3] ut terram explorarent. At una earum præ cæteris festinans, applicuit apud Hydam[4] juxta portum de Rumonal. Quod videntes Anglici qui ibidem fuerant custodes deputati, simulabant fugam, et consilio ducis eorundem retraxerunt se ut frequentius hostes ad terram allicerent.[5] Illis itaque fugientibus ab aliis insecutis, sed facies cito convertentibus, mox et alii terga verterunt, et cæsi sunt omnes scilicet ccxl. viri, et navis eorum combusta est. Quod videntes aliæ iiij^{or} galiæ retraxerunt se ad magnam classem; poterant enim videri a nostris. Nec tamen audebant[6] cum eis congredi marinarii nostri, timentes multitudinem magnam. Circa festum sancti Petri ad vincula magna pars ejusdem classis applicuit

He proposes to betray English ports to the French.

He is sent from France to England, but is not trusted by king Edward.

The French fleet is prepared and sent to sea.

One ship puts into Hythe, and the crew is destroyed.

Some other ships put in at Dover.

---

[1] Here on both margins is *Classis Franciæ directa in Angliam.*

[2] *proprio*] from A.; om. MS.

[3] *electas*, A.; *electans*, MS.

[4] *i.e.* Hythe near Romney.

[5] *alicerent*, MS.

[6] *audebant*, A. *audiebant*, MS.

apud [1] Dovere ex parte occidentali ubi nulla fuit applicandi suspicio præ multitudine lapidum et rupis excelsæ. Egressique sunt bellatores fortissimi circiter xv. millia hominum, et exploraverunt Doverniam ab hora prima usque fere vesperam, incendentes eam igni pro magna parte, cumque in ingressu eorum fugissent incolæ, dispersi sunt omnes conclamantes, ejulantes, conglobati sunt incolæ compatriotæ et concurrebant milites qui curam maris habebant, ita quod eodem die quasi hora xj. hostes aggressi sunt animose, cæsisque quasi v. millibus [2] reliquos in partes diviserunt, quidam enim fugerunt in segetes, qui postea cædebantur ab incolis, et cæteri qui poterant navigio fugerunt. Triginta autem viri fortissimi receperunt se infra clausum abbathiæ strenuissime pugnantes usque in vesperum; ita quod nihil eis nocere poterant nostri obsidentes. Cumque in vesperis nostri remissius agerent et multi reverterentur ad propria, ipsi quoque dilapsi sunt cum duabus scaphis fugientes. Quod mane cognito, insecutæ sunt eos duæ magnæ naves, quæ vela levantes in altum scaphas cum hostibus submerserunt. In ipso autem introitu hostium in villa de Dovere ceciderunt ex nostris xiij. viri et unus monachus. Hic quidem monachus cæteris suis fratribus in campanile ecclesiæ se recipientibus cum orationi vacarent, in ecclesia dei coram ipso altari trucidatus est, et optulerunt eum deo sacrificium matutinum. Interim dum talia agerentur in Anglia discurrebant literæ inter regem [3] Franciæ et prædictum Thomam Turbevyle, in quibus excitavit Francos ut robur exercitus mitterent in Scotiam sub spe tali et certa, quod Scoti contra regem Angliæ debellarent, adjiciens etiam quod dominus Edmundus frater regis et comes cum

The French set fire to a great part of the town.

The inhabitants rally at last and attack the invaders.

Some of the French get to their vessels, and are pursued and destroyed.

Twys. col. 2504.

Turbevyle urges the French king to send troops into Scotland.

[1] Here on both margins is *Classis Franciæ applicuit apud Dovere.*

[2] *militibus* added here in MS.

[3] *regem*] om. MS.

immenso exercitu populi et magnatibus cito post proficiscerentur in Vasconiam, et quod ex tunc terra Angliæ a suis de facili posset ingredi et optineri. Clericus[1] autem ipsius domini Thomæ dum talia scriberet, et literas legeret responsales, juste sibi timuit ne forte in tali deprehenderetur facinore et tanquam regis et regni proditor censeretur, condoluit, et sano usus consilio regi Edwardo seipsum sponte optulit, omnia per ordinem narrans, et veniam miserabiliter petens. Quod cum ipsum dominum Thomam non lateret, fugit continuo et a curia latenter discessit; sed mox a ministris regis insecutus versus Wallias, post duas diætas captus est, reductus, adjudicatus, tractus est et suspensus, et cito post tota magna classis prædicta dissoluta est, et ad proprios portus reversa.

The correspondence with France is betrayed to king Edward.

Turbevyle taken and hanged.

Eodem anno circa festum Pentecostes venerunt in Angliam duo cardinales[2] missi a latere papæ ad regem Angliæ cum epistolis papalibus in hæc verba conceptis.

A letter from Pope Boniface to king Edward, about the French war.

Bonefacius[3] servus servorum dei carissimo in Christo[4] filio Edwardo regi[5] Angliæ salutem et apostolicam benedictionem. Movet animum, mentemque sollicitat, fili carissime, sincera et affectuosa dilectio quam ab olim dum cura nobis officii minoris incumberet ad personam regiam tuumque regnum inclitum gessimus, et continuatis benivolis studiis gerere non cessamus, ut celsitudinem regiam cujus exaltationem et gloriam summis desideriis affectamus ad ea[6] inducamus sollicite, per quæ[7] in conspectu regis altissimi per quem reges regnant et principes dominantur, de bono semper in melius reddaris acceptior, occurras gratior, carior habearis, ac in regno mundi claris[8] nominis regii titulis copiosum proveniat

[1] Here on both margins is *Dominus Thomas Turbevyle proditus est per clericum suum et captus.*

[2] Here on margin of MS. is *Cardinales*. In A. we have *Cardinales veniunt pro pace habenda.*

[3] The letter is given in Rymer, i. 817, *sub anno* 1295.

[4] Here on both margins is *Epistola papalis.*

[5] *illustri*, add. R.

[6] *ad ea*, R.; *a deo*, MSS.

[7] *quæ*, R.; *quem*, MSS.

[8] *claris nominis regii*, R.; *carior nominisque*, MSS.

incrementum. Sane ab ipsis nostræ promotionis[1] auspiciis ad generalem statum fidelium mentis aciem extendentes, et considerantes attentius gravem, immo gravissimam et ideo contrariam votis nostris inter te et carissimum [in Christo][2] filium nostrum Philippum regem Franciæ illustrem proxima tibi consanguinitate conjunctum, procurante pacis æmulo incentore malorum, discordiam suscitatam, firma et stabili dispositione decrevimus, ut super hujusmodi negotio cordi nostro potissime[3] [insidente][2] solemnes nuntios ad præsentiam regiam et literas mitteremus. Sed propter nostrum de civitate Neopolitana discessum, ubi tunc Romana curia præsidebat, nostrumque accessum ad urbem quem viarum periculosa discrimina non modicum retardarunt, ac etiam ad nostra inibi celebrata consecrationis solempnia impediti, nequivimus citius nuncios prædictos et literas destinare. Revera fili nequaquam sumus immemores quin potius tenaci memória retinemus, quod nos hactenus dum essemus in minori officio constituti sinceris affectibus dilexisti, plenis[que fuisti][2] favoribus prosecutus. Ideoque[4] dum solerter attendimus quantis et quam grandibus[5] prædicta discordia Twys. col. 2505.
noscitur onusta dispendiis, quot et quanta pericula secum trahit, quam dampnosa fidelibus redditur, quam graviter turbat et impedit negotium Terræ sanctæ, quantumque propterea deo displicere dinoscitur, anxiamur ut pater, sauciamur ut mater, in animo[6] turbamur amarius ut amator, nec possumus quietis refoveri dulcedine, donec prælibatum negotium optatum et celerem[7] exitum juxta cordis nostri desiderium sortiatur. Cumque[8] venerabiles fratres nostros Beraldum Albinensem[9] et Simonem Prænestinum[10] episcopos, sedis apostolicæ nuncios, exhibitores præsentium, viros utique profundi consilii, literarum scientia præditos, ac diversarum virtutum titulis insignitos, necnon pacis [et concordiæ amatores, ad te dictumque regem Angliæ tanquam pacis][2] angelos licet eorum inviti careamus præsentia, destinamus. Excellentiam regiam rogamus, hortamur[11] et obsecramus in domino Jesu Christo, quatinus ob[12]

---

1 *nostræ* repeated wrongly after *promotionis*, MS.
2 From R.
3 *potissime*, R.; *potissimo*, MSS.
4 *Ideoque*, R.; Idemque, MSS.
5 *gravibus*, R.
6 *animo*] intimis, R.
7 *celerem*] scelerem, MSS.
8 *que*] itaque, R.
9 *Albanensem*, R.
10 *Penestrinensem*, R.
11 *attentius*, add. R.
12 *ob*, R.; *ad*, MSS.

divinam et apostolicæ sedis reverentiam memoratos episcopis, magnas utique columnas ecclesiæ tuique honoris et famæ fervidos amatores,[1] tanquam filius benedictionis et gratiæ respiciens,[2] honesteque proseqnens, et honorificentia condigna pertractans, attente audias, diligenter intelligas, et efficaciter studeas adimplere quæ ipsi et eorum quilibet coram te super eodem negotio duxerint proponenda. Sic te in hiis devote ac prompte habiturus ut[3] speramus et cupimus, ut difficultatis et repulsæ cujuslibet more[4] profugato[5] regiæ devotionis sinceritas exinde clarius illucescat, tuæque famæ præconium quamvis amplum et diffusum in seculo propensius augeatur, ac sedis apostolicæ gratiam quæ circa filios devotos exuberat, abundantius[6] merearis. Datum Laterani x. kal. Martii pontificatus nostri anno primo.

Cumque in adventu cardinalium[7] nondum reversus esset rex a[8] Wallia post guerram quam ibi finierat, ut supra eodem libro capitulo iij. patet; præcepit rex ut honorifice tractarentur, Londoniisque moram facerent usque ad vincula sancti Petri, ipsius regis adventum præstolantes. Ad quem diem ipse rex, pacificata Wallia, et omnes magnates tam cleri quam populi specialiter ad hoc vocati comparentes ipsos cardinales honorifice cum gaudio susciperent. Cumque facto silentio uterque cardinalis pacis sermonem faceret, et multa vicissim de bono pacis[9] introducerent, in fine tandem concludentes, ipsum regem pacis zelatorem et filium catholicum rogaverunt, ut tanquam princeps piissimus et pacis filius dignaretur animum ad pacis bonum inclinare. Responsumque est eis ex parte regis, quod deliberato consilio rex ad interrogata et rogata responderet die tertio. Erat enim thema unius cardinalis : "Da pacem domine in diebus nostris." Al-

The cardinals, bearers of the letter, are well entertained in the king's absence.

They have an audience of the king.

They are urgent for peace.

The king promises

[1] *amatores*] zelatores, R.
[2] *recipiens*, R.
[3] *ut*] in MSS. stands before *habiturus*.
[4] *more*] procul obice, R.
[5] *profligato*, R.
[6] *habundantius*, MSS.
[7] Here on both margins is *Cardinales expectant regem Londoniis.*
[8] *a*] from A.; *in*, MS.
[9] Here in MS. *zelatorem et filium catholicum* is wrongly inserted from the next line.

to give his answer in three days.

terius vero: "Adaperiat dominus cor vestrum in lege "sua, et in præceptis suis, et faciat pacem." Adveniente die tertio, et congregato concilio, frater Willelmus de Hothom prædicavit in Latino sicut cardinales fecerant, assumpto themate hoc; "Audiam quid loquatur in me "dominus, quoniam loquetur pacem in plebem suam." Reducens in parte sic, quod rex noster tanquam veræ obedientiæ filius pacisque zelator paratus erat audire apostolica mandata tanquam cælitus etiam emissa. Finitoque sermone brevi, statimque ex præcepto regis recitabatur in Gallico totus processus suprascriptus, quomodo inter reges ipsos guerra orta est, et usque in eundem diem continuata; ut ipsi, qui mediatores pacis existerent et promotores videre possent et dinoscerent quis regum justitiam haberet in causa, vel injuste causam confoveret. In fine vero totius longæ recitationis suprascriptæ surrexit Antonius[1] de Bek episcopus Dunelmensis, et ex parte regis respondit sic in Gallico. "Vos, domini cardinales, rogastis et "requisistis dominum nostrum regem pro plena pace "concedenda, vel bonis saltem treugis diutius "amplectendis: et licet unusquisque Christianus et "fide catholicus pacem velle debebit, et eam amplecti "ratione bonorum quæ ex ea sequuntur, et propter "ejus contraria et immensa mala quæ ex guerra "proveniunt et ex seditione nascuntur, tamen fideli-"tatem et promissa[2] tenere debent homines universi; "unde ipse dominus rex vobis respondet sic, quod "talis confederatio inter regem Alemanniæ et ipsum "jam nunc inita est et per sacramentum confirmata, "quod neuter eorum absque altero cum rege Franciæ "pacem faceret[3] vel treugas concedat quoquo modo: "cujus rei causa ipso non requisito vel dissentiente, "nec pacem facere potest, nec treugas concedere vult."

Address of William de Hotham recounting how the war had begun.

Twys. col. 2506.

The bishop of Durham makes answer for the king.

The league with the king of Germany cannot be broken.

[1] Here on both margins is *Responsio pro rege ad Cardinales.*

[2] *promissam*, MSS.

[3] *faceret*, A.; *fecerat*, MS.

Quo cessante loqui, confestim cardinales ipsum regem rogaverunt, ut ex clementia regia annuere dignaretur, nuncios super hoc regi Alemanniæ destinare. Et datus est dies crastinus ad respondendum. Crastino autem die cum convenirent iterum universi, idem Dunelmensis episcopus in Gallico sic ait, "Domini carissimi, "requisistis hesterna die dominum nostrum regem de "duobus, scilicet quod ex gratia sua mera dignaretur "nuncios mittere ad regem Alemaniæ, ut ejus animum "alliciat[1] ad pacem annuendam et plene confirmandam. "De alio; quod scilicet treugas concederet usque ad "certum tempus infra quod de plena pace tractari "posset, vel ipsas saltem treugas ulterius prorogare. "Ad primum articulum respondet vobis dominus "noster rex sic; quod ratione et reverentia Romanæ "ecclesiæ quæ[2] totius orbis caput est magistra, et "occasione personarum vestrarum qui illius ecclesiæ "estis membra, habitaque consideratione vestri laboris "et longi itineris, liberaliter concedit vobis rex nuncios "suos super hoc ibidem destinare. Ad aliud sic: "Satis vobis constat et omni populo quod exercitus "regis Franciæ et gens sua tota jam parati existant "ut sibi[3] et suis inferant mala quæ possunt, sicut "hucusque fecerunt in terra et in mari, unde regi non "esset securum suis præcipere ne[4] se defenderent nisi "ex parte altera esset inhibitum ne ulterius perse"querentur. Propter quod vobis respondet, quam "cito constiterit ei regem Franciæ ex parte sua "inhibuisse vel inhibere velle, statim et ipse suis hoc "illud idem præcipiendo mandabit, sed ante non." Factoque tali responso et accepta licentia reversi sunt cardinales in Franciam unde prius venerant, sed non vacui, immo bursas vacuantes. Ex unoquoque cathedrali capitulo vel collegiato per totam Angliam

The cardinals desire the German king to be appealed to by Edward.

Again the bishop of Durham makes reply. The king will send messengers to Germany.

But he cannot cease from hostilities till he sees France disposed to do the same.

---

[1] *liceat*, MS.; *aliciat*, A.
[2] *quod*, MS.; *quæ*, A.
[3] *sibi*] om. MS.
[4] *ne*] nec, MSS.

The cardinals take their departure, but not without taking large sums from the English clergy.

nomine procurationis et expensarum sex marcas argenti habuerunt; et hoc ex concessione papali, præter alia multa, ut assolet cupiditati[1] Romanorum cardinalium, sicut pensare scitis multiplicius. Et ubi religiosorum pauperum vel sanctarum monialium propter exilitatem non sufficerent per se, adjungebantur[2] eis circumadjacentes ecclesiæ parochiales ad solutionem peragendam, ita quod papale privilegium non remaneret vacuum nec deficeret obolus in summa.

[CAP. VIII.][3]

Twys. col. 2507.

One cardinal returns for the answer.

Sequenti vero anno reversus est unus[4] eorum cum esset tunc rex in guerra Scotiæ apud Berwyke[5] ut de præmissis responsum acciperet. Et interim missi nuncii ad regem Alemanniæ reversi sunt, nunciantes quod nec pacem voluit nec ullum amorem. Sicque reversus cardinalis et tamen reliquit ibidem octo personas de suis interfectas a Scotis, qui ad quærendum fenum et paleas die[6] quadam cum aliis processissent et incaute procederent, a Scotis circumspecti sunt et interfecti. Iterumque expensas accepit idem cardinalis videlicet secundum taxationem Wyntoniensem et Lyncolniensem de unaquaque marca iij. d. [7] Eodem anno clerus decimum, cives sextum, populus xij. denarium regi contulerunt. Eodem anno apud

Expenses of his journey how paid.

---

[1] Here on margin of MS. only is *Cupiditas Cardinalium.*

[2] *adjungebantur,* A.; *adjungebant,* MS.

[3] In neither MS. is there any numbering of the chapter, but a break is made in the text, and the S is illuminated in both.

[4] Here on both margins is *Unus Cardinalis rediit pro pace.*

[5] *Berweke,* MS.

[6] In MS. *quacunque* is written before *quadam,* but has been erased.

[7] Here on both margins is *Rex habuit decimum et vi*^{m} *et xii*^{m} *denarium.*

Lowmeban obiit dominus Robertus de Bruys in cœna Domini, qui, ut superius tactum est, circa successionem regni Scotiæ cum Johanne de Baliol[1] coram rege Anglorum disceptavit, et sepultus est apud Gysborne juxta patrem suum. Eodem anno obiit Gilbertus comes Gloucestriæ qui Johannam filiam Edwardi regis duxerat uxorem; et puerum parvulum tenerrimum reliquit hæredem de prædicta Johanna procreatum; ipsa Johanna contra voluntatem patris sui regis accepit unum simplicem militem in conjugem nomine Radulfum de Moutermer,[2] qui per strenuitatem et industriam postea factus est comes Gloucestriæ. Eodem anno in quadragesima obiit Johannes Romanus archiepiscopus[3] Eboracensis, a Johanne Romano quondam Eboracensi thesaurario et quadam pedissequa procreatus; et bene Romanus quia a Romano patre cupiditatem Romanam extraxit. Et cum magnus esset theologus et homo valde literatus, non tamen multæ literæ sed avaritia maxima eum fecit quasi insanire. Sitivit enim pecuniam et substantiam, unde justo dei judicio contigit ut qui subditorum bona et maxime ab intestatis sitiret, subita quasi morte præventus nullum vel modicum ex testamento proprio consecutus est emolumentum. Executores enim sui se intromittere noluerunt, ita quod non proprio sed potius alieno fiebant expensæ funerum, et in ecclesia sua cum honore simplici repositus est, non enim panis vel obolus pro anima ipsius dabatur. Visitationem hic ecclesiæ Dunelmensis[4] quam prædecessor suus jure et jurisdictione Eboracensis ecclesiæ vendicaverat, accepta ut dicebatur pecunia, dormire sustinuit.[5] Obedientiam

Death of Robert Bruce,

Also of Gilbert earl of Gloucester,

And of the archbishop of York.

Rapacious character of the archbishop.

[1] *Balyall*, MS.

[2] *Mouterme*, MSS.

[3] On both margins here is *Avarus Archiepiscopus Eboracensis Johannes Romanus*, and a note in a later hand on the top margin of MS. says *Sitiens bona intestatorum parum emolumenti ex testamento consequitur.*

[4] *Dunolmensis* in A., as frequently.

[5] *sustinuit*, A.; *constituit*, MS.

quam primo pompose de Dunelmensi petiit, appellatione interposita segniter prosecutus est. Huic successit Henricus de Newerke ejusdem ecclesiæ decanus, electus a fratribus anno domini MCCXCVI. Qui propter guerram inter reges Romam[1] adire non valens, per bullam confirmatus est, et ex dispensatione papæ Bonefacii in ecclesia sua Eboracensi consecratus per Antonium Dunelmensem episcopum.

Of his successor.

A.D. 1295.

Anno gratiæ MCCXCV. Edmundus[2] frater regis transfretavit in Vasconiam cum comite Lincolniensi, associatis eis xxvj. banerettis et dcc. armatis, cum plebe multa; applicueruntque circa medium quadragesimæ apud Byrgum et Blayns, manseruntque[3] ibidem cum Anglis quos in eorum adventu congratulantes invenerant, usque Pascha. Et congregati sunt ad eos Vasconienses multi et cæteræ nationes, ita quod in brevi creverunt in numerum plusquam ij. millia armatorum; in hebdomada vero Paschali die Mercurii moverunt se et ex opposito de Burdeux fixerunt castra sua a civitate quasi per unam leucam. Quod videntes cives, exierunt cum Francis ut eis occurrerent, mutuo enim videbant se et ad congrediendum festinabant. Nostri tamen expectabant et in parte retraxerunt se quasi fugam simulantes, quousque separerentur ab urbe spatio magno, et versis vultibus eos in urbem retrocedere compulerunt; cæsisque quasi duobus millibus alios insecuti sunt usque ad portam civitatis. Quidam etiam ex nostris ingressi sunt cum eis, et demum dimissa porta præclusi sunt et retenti, inter quos erant illi duo fratres de Manlay dominus Robertus et Johannes, qui postea redempti sunt dato pretio. Mane autem facto timentes cives obsidionem continuari apposuerunt ignem in domibus suburbanis

Expedition to Gascony.

Twys. col. 2508.

Camp fixed opposite Bordeaux.

A stratagem to draw the French forth.

The city set on fire.

[1] *Romam* is written on the margin in A.

[2] Here on both margins is *Edmundus frater regis transfretavit in Vasconiam.*

[3] *manseruntque*, A.; *manserunt*, MS.

quæ muro adhærebant, et interim egressi marinarii nostri cæteras domos suburbanas accendebant, ita quod in ipsa die Jovis totum quasi suburbium vorax flamma consumpsit. Die autem Veneris cum urbem fortissimam Angli impugnare non possent eo quod ligneas machinas non haberent, profecti sunt usque Langgon[1] ultra Ryons per tres leucas, ubi dominus villæ ejusdem in eorum adventu Francis effugatis tradidit eis villam liberam, et morati sunt ibidem per iij. dies; miseruntque interim ad sanctum Macarium ut villam redderent, at illi petitis et optentis tridualibus induciis miserunt Burdegalum ut auxilium mitterent, et accepto responso quod non possent, tradiderunt se Anglis et villam reddiderunt. Castrenses tamen tenuerunt castrum, et obsessi sunt a nostris tribus hebdomadis et tum expugnati. Interim venerunt quinque burgenses Burdegalenses ad dominum Edmundum loquentes secreto et componentes cum eo pro quinquies mille libris argenti, ut civitatem Burdegalensem eidem traderent in aurora secundæ diei, dato tamen hoc signo et inito pacto ut[2] cum essent urbem ingressi parcerent universis qui signo sancti Georgii se munirent; cumque reverterentur ad urbem illi quinque proditi sunt, capti, et incarcerati, et post dies paucos patibulo suspensi. Venientibus autem Anglis ut ingrederentur ad libitum, repulsi sunt a civibus qui eorum adventum præcognoverant, et firmissime clauserunt portas civitatis; initoque consilio, cum se illusos sic cognoscerent nec securum haberent locum quo declinarent, profecti sunt omnes usque Bayon, et honorifice suscepti sunt. At ubi dominus Edmundus multos in stipendiarios convocaverat, et multos thesauros exhauserat velut homo facetus et

The English leave and go to Langon.

St. Macaire is given up to them.

Proposal to surrender Bordeaux to the English.

The English deluded in this matter.

---

[1] *Langgon*, A.; *Longgon*, MS.

[2] *ut cum essent*] from A. Instead of these words MS. has *sancti Georgii* wrongly.

largissimus, cum tantam militiam retinere non posset eo quod non[1] haberet stipendia, decidit vultus ejus, et infirmatus est circa Pentecostem, et sic deficiente pecunia defecit et spiritus, et post dies paucos viam universæ carnis ingressus[2] est. Præcepitque suis, ut asportarent[3] eum secum, nec[4] sepelirentur ossa ejus quousque solverentur ejus debita, sicque fecerunt. Et post treugas initas reduxerunt secum ossa ad fratrem suum regem, et per eum honorifice sepulta sunt apud Westmonasterium Londoniæ.

Death of Edmund the king's brother.

Post[5] mortem Edmundi præficitur Anglis Henricus Lacy comes Lincolniensis de consensu[6] totius exercitus. Homo quidem facetus, pulcherrimus et strenuissimus; hic cum aliquantisper regulasset exercitum, circa festum sancti Johannis Baptistæ egressus est, et obsedit urbem Hays per vij. hebdomadas, et singulis fere diebus insultum fecit ad urbem. At illi obsessi de strenuitate et juventute confidentes multociens exierunt, et post conflictum aliqualem iterum ingressi sunt; tandem vero cum audissent Angli quod comes de Artoys veniret in auxilium cæterorum, reversi sunt usque ad Bayon. Iteratoque post tempus modicum exierunt quidam ex Anglis versus partes Tholosanas, et multas villas et urbes incendentes concremaverunt; reversique sunt contra hiemem cum præda magna. Tunc licentiati sunt multi ex Anglicis, scilicet vulnerati, debiles, et imbecilles, et cum domino Willelmo de Vescy qui infirmabatur cum cæteris in Angliam reversi sunt. Circa purificationem beatæ Mariæ virginis miserunt ad nostros Anglos qui erant

Henry Lacy earl of Lincoln takes command of the English.

Twys. col. 2509.

The English retire to Bayonne.

Dismissal of some of the English troops.

An appeal for help to the English at Bayonne.

[1] *non*] from A.; om. MS.

[2] Here on margin of both MSS. is *Comes Edmundus obiit in Vasconia.*

[3] *asportarent*, A.; *aspectarent*, MS.

[4] *nec*, A.; *ne*, MS.

[5] Here on both margins is *Confusio secunda Anglorum in Vasconia.*

[6] *consensu*, A.; *consentu*, MS.

apud Bayon cives ab Heleregard,[1] et alii quidam ex nostris qui in eorum auxilio missi fuerant cum obsiderentur a Francis, quod victualibus fere deficientibus aut necessario oporteret in proximo eis succurrere, aut obsessos fame deficere, vel quod abhorrerent in[2] immensum, in manus hostium se tradere. Quo audito, festinavit comes qui nostris præerat, et præparatis necessariis profectus est cum dc. armatis et x. millibus peditum electorum. Mansitque eodem die in vesperis apud Perforarde;[3] mane autem facto continuavit iter inceptum usque ad horam undecimam volens si posset eodem die obsessis subvenire. Et erant omnes armati et bene muniti quia suspicabantur hostes in proximo, non tamen de certo sciebant; gradiebanturque per turmas suas tribus distinctas aciebus, portantes frumentum et onera inter ipsas suas turmas; cumque non distarent ab urbe nisi per iij. leucas modicas, et esset ipsa dies multum inclinata, silvam quasi modicam quæ erat in via transire festinabant. Egressa autem acie prima a silva occurrit ei in plena planicie comes de Artoys cum mille et d. armatis per iij. acies distinctas et separatas. Congredientibus igitur primis duabus primum aciebus retrocedere fecit alienos acies nostra usque ad secundam aciem; qua conjuncta cum prima et superveniente tertia, verterunt se nostri et alii insequuntur: interim transierunt nostri qui in ultima custodia erant et obviantes quartæ aciei ipsius comitis, ipsam in velocem fugam quasi pro nihilo converterunt. Et facta est obscura nox, ita quod nullus cognosceretur ab altero

A force starts with provisions.

Coming to a wood their march is obstructed by the earl of Artois.

After an engagement both sides are dispersed.

---

[1] In this place both MSS. have *relegard* written with a small letter at the beginning. But the name is given below in both as *Heleregard.* I cannot discover what place is meant. There is a town named *Bonnegarde* about the same distance beyond Peyrehorade as that town is from Bayonne.

[2] *in immensum.* These words in A. are written above *in manus* and seem not to belong to the text, but have been incorporated in MS.

[3] *i.e.* Peyrehorade.

nisi lingua materna loqueretur; dispersique nostri et etiam Franci nescientes bene qua parte diverterent quousque luna luceret super eos. Lucente tandem luna declinaverunt Franci ad urbes finitimas, et quidam ex nostris inserti cum Francis, qui cum ex ipsa luce vel lingua manifestarentur propria, capti sunt et violenter abducti. Inter quos dominus Johannes de sancto Johanne captus est et quidam alii, pauci tamen[1] corruerunt gladio quia advesperascente die facta sunt hæc, et cooperuerat eos quasi subita caligo, nec erant pedestres hinc vel inde qui projectos armatos spoliarent vel interimerent, nostri enim pedestres remanserunt in nemore nec boni quicquam exorsi ex armatis a nostris. Retenti viri processerunt Heleregard, sed tamen a civibus qui jam hoc factum audierant admissi non sunt, sed clausis januis improperabant eis quod suos consocios et comitem strenuum tam vecorditer relinquerent; processeruntque eadem nocte ad sanctum Cinerum per quatuor leucas, et ibi recepti sunt, susceperunt tamen[2] alios in profundo noctis venientes, et eorum consilio freti egressi sunt in aurora diei ad locum pugnæ, colligentes spolia multa et frumentum quod portaverant asportantes. Comes autem Lincolniensis cum multis aliis magno noctis spatio vagans cum jam nesciret quo se diverteret, per eandem viam reversus est qua et venerat. Et mane quasi hora tertia venit ad Perforade ubi prius pernoctaverat, et invenit ibi multos ex suis mæstos quidem de ejus absentia, sed de præsentia jam gaudentes eo quod salvum eum receperant; reversusque est usque ad Bayon cum domino Johanne de Britannia et toto comitatu. Congregatique sunt ad eum in sequenti quadragesima omnes dispersi et profugi, et in sequenti æstate moverunt se versus partes Tholosanas, incendentes villas quas poterant et sævientes gladio, peri-

Many of the English taken prisoners, and with them Sir John St. John.

They are not received into Heleregard, and are obliged to march farther.

Twys. col. 2510.

They return by the same way they came,

And reach Bayonne.

[1] *tamen*, A.; *tunc*, MS.

[2] *tamen*, A.; *tam*, MS.

mentes usque ad festum sancti Michaelis. Removeruntque obsidionem sancti Katerni quam Tholosanenses fecerant, et reversi sunt cum præda magna usque Bayon, hiemaveruntque ibidem usque post dominica natalitia, et cito post accepto mandato a rege Edwardo de treugis initis reversi sunt in Angliam circa Pascha. Circa ista tempora Scoti rebellare cœperunt, ut supradictum est.

Movements of the following summer.

[CAP. IX.][1]

Cum igitur immobiliter perstaret in proposito eundi[2] in Flandriam, ut supradictum est quinto capitulo, præcepit anno gratiæ MCCXCVII. ut omnes qui servitium sibi debebant et omnes alii qui viginti libratas terræ a quocumque tenerent infra regnum Angliæ, essent Londoniæ in festo beati Petri ad vincula, parati cum equis et armis ad transfretandum cum rege absque dilatione qualicunque vel excusatione. Cumque venissent ibidem multi, viderentque regem in incepto proposito permanere, dixerunt ei quidam de magnatibus, "Non expedit, o rex, nec bonum est transfretare "nisi prius reconciliato[3] patre tuo spirituali Cantua- "riensi archiepiscopo, et magnatibus tuis, inveniaris et "ipse in sinu matris ecclesiæ numeratus." At ille in se reversus et videns hoc justum esse et rationi consonum, mox accersito Roberto de Wynchelse Cantuariensi archiepiscopo qui præsens aderat, et tunc rex[4] omni rancore deposito ipsum cum suis in specialitatem

A.D. 1297.

King Edward's resolution to go into Flanders.

The nobles plead that he should be reconciled to the archbishop of Canterbury.

---

[1] There is no chapter mark in either MS., but the C is illuminated in both.

[2] Here on both margins is *Omnes qui habent xx. libratas terræ sunt parati ire cum rege in Flandriam.*

[3] *reconsiliato*, MSS.

[4] Here on both margins is *Rex et archiepiscopus facti sunt amici.*

recepit pristinam, et majorem adauxit. Et confidens de bonitate ipsius et constantia, curam et custodiam Edwardi filii sui et totius terræ Angliæ adjuncto sibi domino Reginaldo de Grey coram omni populi commisit, præcepitque ut omnia sibi restituerentur etiam usque ad ultimum quadrantem; sicque favente deo reductus est cum honore qui mortem non metuens pro honore dei certavit usque ad mortem. Omnesque magnates qui ibi aderant ipso regis filio ex præcepto regis pacis fidelitatem faciebant, et ab omni populo levatis dextris verus conclamabatur hæres futurus et dominus et regni successor. Excusavit se etiam rex de exactionibus et prisis quas a populo suscepit, dicens se incepta prosequi non posse nisi eorum subveniret larga manus, præcipue cum non suam tantum, immo totius populi ageret causam tanquam protector eorum et defensor; rogavitque populum accepta licentia ut omnia condonarentur ei et orarent pro eo. Et orabant quidam publice, alii autem sic, alii vero occulte, pauci vero bene. Prædicti vero comites Herfordensis et Mareschallus a rege se subtrahentes, cum votis ejus non parerent ab eorum officiis absoluti sunt, deditque rex eorum officia aliis quibusdam qui ministrarent ei. Quod ipsi grave ferentes, præcipue cum non tantum propriam sed etiam totius communitatis causam agerent, dicentes mediatoribus pacis qui inter ipsos et regem equitabant, quod non solum ipsi sed tota communitas terræ gravata erat et ultra modum de injustis vexationibus, talliagiis et prisis, et maxime quod non secundum libertates magnæ cartæ ducerentur; cumque regis animum viderent immobilem et diutius sub incerto ventum verberare nolentes, missis ad regem nunciis rogaverunt eum, ut subscriptos articulos pro se et pro populo emendare juberet, adicientes quod si chartam libertatum confirmare vellet et articulos corrigere, parati erant omnes eum sequi in vitam et in mortem.

The king consents and commits to him and Sir Reginald de Grey the care of the kingdom and the prince.

The king's excuse for his former exactions.

He also asks for the prayers of the people.

Twys. col. 2511.

The earl of Hereford and the earl marshal removed from their offices.

A final petition to the king for a charter of liberties.

Ceus sont le mostrances que archeveskes, eveskes,[1] abbes, prioures, contes et barons, et tote la communyalte de la terre monstrent a nostre seigniour le roy et humblement priont come a seigniour que cestez chosez voille redresser et emendere a honour de luy et salvacion de peple. En primes y semble a tut la communaylte du realme la terre que le garnysment que fet loure fuist par le brief nostre seigniour le roy ne fuist pas assiz sufficyant pur ceo qil ne avoit nule certaine lieu especyfie oue ils deveront aler. Kare solom le lieu covynt il faire la purvyance et puissent aviser[2] le quele ils dusent luy faire service oue none. Pur ceo que dist est cominalment que nostre seigniour le roy vult passer en Flandres, avys est a tote la comynalte que la ne deyvent il nule service faire; pur quey eaux ne lours predecessoures ne auncestres unkes en cele terre servyce ne fyrent; et[3] tut fuist il isint qils dussent le servyce la ou ayllours, ils averont pas pouare de fere le, pur ceo que ils ont este tant greves de diversez talliages, eydes, pryses, cest assaver de frument aveynes brayes laynes quisez boefs vachez chars salsez saunz nule dener payer dont ils dussent avoire sustenue et mayntenu. I dyent estre ceo ke eyde ne poyent ils faire pur la poverte que ils sont eyns par les talliages et prisez avantdites, kar ils nont a payne dont ils se[4] poyent[5] sustenere. Et moltz en sont que nont pas loure sustenance ne lours terres gaynes. Ester ceo tote la communalte de la terre ces sentent durement grevez qils ne sont pas menes solom lez leyes et lez usages de la terre par lez queus lours auncestres solont estre menez, ne ils ont lour fraunchises lez queus ils[6] solont avoyre, mes sont mys hors volunterement par quoy ils se sentont[7] durement grevez. Oustre ceo clerkus et lays se sontont durement grevez de ceo qils solent estre menes solom lez poyntes de la grant chartre lez queus poyntez sont tole[8] plus tressoyles, la quele chose est tresgrant damage a poeple. Par quoy ils priont a

Terms of the petition.

---

[1] Here on both margins is *Articulo quos petierunt nomine communitatis.*

[2] *avyser*, A.

[3] *et*] *cest* written first, but erased in A.

[4] *se* is written above the line in A.

[5] *poent*, MS.

[6] Here *se sentont* is wrongly inserted in MS.

[7] *sentont*, MS.; *centont*, A.

[8] *tole*] written *to le* in both MSS.

nostre seigniour le roy, qil voyle que cestez chosez soyent redressez al honour de luy et salvacion de poeple. Ostre ceo la comynalte de la terre se sensent durement greves de la syse de la foreste que nest mye garde cum ele soleyt[1] estre en arere ne la chartre de la nudere, mes sont attachementes voluntiers hors de la syse altrement que homme ne soleit. Ostre ceo tote la comunalte de la terre se sensont durement grevez de la male tos dez leynez que est si grevouse a chescune sak de la leyne entiere xl. s. pryse[2] a chescune sak v. marces. Pur ceo que la leyne Dengleterre est a poye le motye de la value de tote la terre par tyl pris. Pur ceo que la comynalte de la terre volent honour et sauite a nostre seigniour le roy sicome il deyvont voylere[3] ne lour semble pas que serroit a luy[4] pry de passer en Flandres sil ne fuist plus a sure pur luy et pur sez gents des Flandresses et auxi pur la terre de Scoce la quele se comence a lever contre luy tant come il est ore en terre. Et bien entendent qils en frayent plus malveys manere sils fuissent sure qil fuist le mere passe; et ne mye soulement eaus mes aultres terres[5] que ne sont pas uncore bien affermes.

Twys. col. 2512.

The king replies that he cannot give answer without his council.

Cumque esset rex in suo itinere apud Portesmeue ad transfretandum quasi paratus, miserunt ad eum prædicti comites nuncios qui voluntatem ejus quærerent in præmissis; quibus ille respondens[6] ait, "Concilium "meum plenum non est mecum hic, pars enim ut "scitis remansit Londoniæ, et pars præcessit in "Flandriam, nec absque concilio pleno respondere "possum ad interrogata vestra, sed ite et dicite hiis "qui miserunt vos, ut si mecum venire velint placebit "mihi multum, sin autem noluerint, rogo ut mihi "vel regno saltem non noceant; spero quidem adhuc "favente domino quod revertar in terram hanc et in "regnum meum suscipiar." Et reversi sunt nuncii

But on his return he will give heed to the request.

---

1 *soloyet*, MS.

2 *prise*, MS.

3 *voilere*, MS.

4 After *luy* MS. adds *et pur*, but they have been enclosed between double lines as if wrong.

5 *terres*, A.; om. MS.

6 Here on both margins is *Responsio regis*.

levi data licentia. Transfretavitque rex circa festum sancti Bartholomæi in Flandriam, et applicuit ad portum de Swyne. Cujus historiam prosequimur hic post regressum comitum in patriam suam. Comites[1] vero prædicti cum quibusdam baronibus complicibus suis reversi sunt Londoniam prohibentes Cancellario regis et baronibus scaccarii ne octavum denarium quem rex expetierat a populo, vel quintum a clero, seu aliquam vexationem expeterent vel levarent quoquomodo. Rogaverunt etiam Londonienses tanquam amicos et confratres, ut in expetendis libertatibus magnæ cartæ eis assistere vellent, et curam adhibere fidelem. Ita quod jura perdita recuperare possent et recuperata tueri. Et ne rapina vel extorsione illicita possent argui in posterum, prædicti comites proclamare fecerunt ne suorum quisquam rem quamcumque modicam caperet a quocumque nisi justo dato pretio, et hoc sub pœna mutilationis[2] manus dextræ vel etiam capitis si culpa exposceret, reversique sunt in terram suam nulli molestiam inferentes aut gravamen.

The earls forbid the levy for the king to be made.

They also forbid extortion on the part of their own followers.

Leycestrensis.

Rex itaque Edwardus non obstante, ut dictum est, mutatione officiorum prædictorum comitum circa festum beati Bartholomæi apostoli, non animum mutans, transfretavit in[3] Flandriam cum mille quingentis armatis et l. mille peditum electorum, de quibus fuerunt Wallenses xxx. mille. Statimque cum applicuisset rex in portu de Swyna suoque se recipisset hospitio, nostri marinarii de portubus inveteratum illud odium quod inter ipsos et marinarios de Jarremewe[4] ab antiquo duraverat ad memoriam reducentes, mox currentes ad arma impetu furoris sui combusserunt plusquam xx. naves eorum, perimentes gladio quot-

The king reaches Flanders.

Old hostilities among the sailors renewed.

Great destruction

[1] Here on both margins is *Comites prohibent Cancellarium levare taxam.*

[2] *mutulationis*, MS.

[3] Here on both margins is *Rex transit in Flandriam, supra v° capitulo.*

[4] *Jarnemewe*, MSS.

of shipping.

quot ex ipsis comprehendere potuerunt, rege tamen prohibente sed impetum furoris reprimere non valente Tres tamen naves magnæ in quarum una thesaurus magnus fuerat retrahentes se in altum maris cum difficultate fugerunt, et hæc acta sunt in portu de Swyna. Inde perrexit rex apud Bruges ubi comes Flandriæ occurrens ei obviam suscepit eum cum immenso gaudio. Cui rex ait, "Ecce in auxilium tuum "venimus, o comes! Num igitur in hostes procedere "an ad tempus quiescere debemus indica nobis." Exercitus enim regis Franciæ non distabat ab eis nisi per duas leucas modicas. Videns autem comes ipsum respective viribus imparem, et quod exercitus Franciæ pergrandis fuerat immensus, ait illi, "Domine mi rex, "non possumus in præsenti ex arrepto procedere eo "quod estis labore fatigati, sed est mihi civitas fortis "et bene munita, scilicet Gant, ad quam declinabimus "ad tempus, quousque robur nostrum et negotium "melius pro voto ordinetur." Et adquievit ei rex, et præcepit ut exitus viarum et introitum terræ observarent pedestres eo quod ibi sunt fossa multa, donec iter inceptum agerent ad eandem civitatem. Et quia cives Brugenses[1] sicut et cives aliarum civitatum, scilicet Doway, Ypre, Gant, et sancti Edomari paulo ante cesserant[2] regi Franciæ, cum defensorem non haberent neque propugnatorem, jussit rex ne alias forte mutarentur ut et fidelitatem sibi jurarent et obsides darent; quo facto processit in via sua versus Gant, respicientibus in eum Francis sed non prohibere valentibus. Timebant enim pedestres regis Angliæ eo quod erant ex eis sagittarii multi. Moveruntque castra sua usque Courteray quæ distat a Gant[3] per viij. leucas. Mansit itaque rex noster apud Gant[3] per dies plurimos, et pedestres sui frequenter agebant prædas

The king reaches Bruges.

Twys. col. 2513.

The earl of Flanders proposes to retire within the fortifications of Ghent.

Several towns swear allegiance.

From Ghent the

[1] *Burgenses*, MSS.
[2] *cederant*, MS.; *sederant*, A.
[3] *Gaunt* (bis), MS.

plurimas, inter quas villam de Damp sic dictam spoliaverunt etiam bonis multis, et peremerunt in ea plusquam ducentos viros electos qui se primo dederant regi nostro in primo adventu suo. Quod quidem factum multum displicuit regi, et quosdam hujus sceleris auctores jussit in furca suspendi. English soldiers plunder Damme, to king Edward's annoyance.

Mense Maii[1] ejusdem anni, scilicet anno domini MCCXC. gens[2] Scotorum perfida rebellare cœpit hoc modo. Comes de Warenna cui rex noster curam et custodiam totius regni Scotiæ vice sua et nomine commiserat corruptionem aeris causans dixit se ibi non posse manere cum sanitate; mansitque in Anglia in parte tamen aquilonis et hostes exulantes segniter prosecutus est, quod fuit nobis in posterum fons et origo magni mali. Thesaurarius etiam regis dominus Hugo de Cresbyngham homo pomposus et elatus valde pecuniam dilexit, et murum lapideum quem ipse dominus rex novum fossatum apud Berwyk[3] construi præceperat non construxit, quod nostris evenit in scandalum, ut patebit inferius. Justiciarius vero regis dominus Willelmus Ornesby præceptum regis prosequens, omnes qui fidelitatem regi Angliæ facere noluerant absque personarum distinctione exulabat. Eratque[4] quidam latro publicus Willelmus Waleys nomine qui multis temporibus exulaverat; hic tunc existens vagus et profugus omnes exulantes convocavit ad se, et factus est quasi princeps, et creverunt in populum multum. Hinc etiam associatus est ille miles Willelmus Douglas qui in captione castri de Berwyk se cum suis regi nostro dederat salva sibi vita et membris, ut supradictum est, quem cum rex ad omnia restituisset, factus est omnium bonorum immemor, sicque latro latroni sociatus est, liberato-

A.D. 1290. Rebellion in Scotland. Earl Warenne had retired to England. Neglect on the part of the king's treasurer. The king's justiciary banishes those who will not take the oath of fealty. Rise of William Wallace, and William Douglas.

[1] *May*, MS.

[2] Here on both margins is *Scoti insurrexerunt contra regem Edwardum.*

[3] *Berwek*, MS.

[4] Here on both margins is *Willelmus Waleys congregat Scotos exules contra regem.*

rem suum saltem in subditis persecutus est in mortem. Cumque prædicti comes et thesaurarius ad partes perrexissent australes ut parliamento regis interesse possent, quod in festo sancti Petri ad vincula Londoniæ tenebatur, nil mali suspicantes in Scotis, ecce prædicti duo Willelmi cum populo perverso venientes credebant se invenire posse justiciarium regis nostri prædictum apud Scone ubi placitaverat, ut eum perimerent festinabant. Ipse tamen præmunitus cum difficultate evasit, relinquens hostibus spolia multa. Quibus collectis, jam non in occulto ut prius sed palam processerunt concludentes in ore gladii omnes Anglicos quos ultra mare Scotiæ invenire potuerunt, divertentes postea ad obsidionem castrorum. Interim dum talia gererentur, Carliolensis episcopus et[1] cæteri viri qui cum eo erant in præsidio civitatis ejusdem et castri, timentes de infelicitate[2] et inconstantia domini Roberti de Bruys junioris comitis de Karyk,[3] miserunt vocantes eum ut certo die veniret tractaturus eum eis de negotiis regis si tamen in fide regis ipsius perseverando maneret. Qui mandatis resistere non audens, venit ad ipsum diem cum omni populo Galwalliæ, et supra sacra mysteria[4] juravit, et super gladium sancti Thomæ juramentum præstitit, quod regi nostro et suis contra Scotos et omnes inimicos suos fideliter assisteret in consiliis et auxiliis, damnaque sua impediret in quanto se posset sua facultas extendere, factoque juramento reversus est in locum suum. Et congregato populo ut colorem fingeret processit in terras Willelmi Douglas et partem earum combussit igni, et uxorem ejus et parvulos secum adduxit in vallem Anandiæ. Cito tamen post dum a conspiratione Scotorum re-

Twys. col. 2514.

These two intend the death of the justiciary.

Failing this, they kill many English.

The bishop of Carlisle exacts an oath from Robert Bruce the younger.

He gives false tokens of his fidelity.

---

[1] *et*] from A.; om. MS.
[2] *infelicitate*, A.; *felicitate*, MS.
[3] *Karik*, MS.
[4] *Misteria*, MSS.

verteretur ad propria, convocatis militibus patris sui de terra vallis Anandiæ, nam pater ipsius in australibus partibus Angliæ moram faciebat hujus fraudis nescius, et dixit eis, "Carissimi mei, scitis et verum "est quod nuper apud Carliolum juramentum præstiti, "de quo scitis et audistis, stultum quidem et vi "extortum, nam timore ductus hoc feci corpore sed "non mente, unde contristor et pœniteo valde, spero "tamen me beneficium absolutionis consecuturum in "brevi. Verum quia carnem suam nemo unquam "odio habuit, nec ego habeo, oportet ut vadam ad "populum meum et nationi meæ adjungar[1] ex qua "procreatus sum; rogo autem vos ut illud idem "facientes placeat vobis venire mecum, eritisque mihi "consiliarii et amici carissimi." Cumque differrent responsionem in crastinum, eadem nocte latenter recesserunt, potius eligentes damna quæcumque magna ad tempus sustinere quam fidelitatem regi Edwardo factam cum nota infamiæ infringere. Ipse vero aspirans ad regnum sicut publice dicebatur adjunctus est ad populum perversum, et cum episcopo Glasguensi et seneschallo Scotiæ qui totius mali fabricatores extiterant, confederatus[2] est. Extunc vero generatio illa perfida et infidelis Scoti omnes Anglicos quos invenire poterant trucidabant; religiosos etiam viros Anglicos a domibus suis quibus professi fuerant violenter extraxerunt ex ipsis spectaculum facientes. Erat enim ludus eorum et ad spectaculum cum eis vacabant. Ad pontes namque aquarum multarum sedentes, senes Anglicos religiosos et feminas quas specialiter reservabant ad hoc, ligatis manibus vel pedibus ne forte natando evaderent, ab ipsis pontibus vel salire vel præcipitari faciebant, in interitu eorum et submersione lætantes. Inter quos adducti sunt duo

But when he has reached Scotland makes known his perfidy.

His soldiers leave him.

He however finds a party.

Severities of the Scots toward the English, even priests and women.

[1] The *ad* of *adjungar* is written above the line in A.

[2] In A. *fabricatus* was written first, and *confederatus* is a correction written above the line.

canonici de domo sancti[1] Andreæ in Scotia, qui cum ad pontem villæ nominatæ sancti Johannis coram illo latrone Willelmo Waleys starent quasi pro tribunali mortem expectantes, subito salvavit eos deus sic. Venerunt enim nuncii cum magna festinatione ex parte quorundam magnatorum regni Scotiæ, in quorum adventu præpeditus ille Willelmus latro præcepit ut in salva custodia ponerentur; qui postea a custodibus suis per quosdam amicorum suorum redempti sunt dato pretio[2] et præstito juramento quod a regno festinanter egressi nunquam illud iterum ingrederentur; quorum unus mansit apud Gysburne per tempus aliquod et periculum suum ore proprio enarravit. Hæc ideo scribere curavi ferocitatem improbæ gentis reserare quæ in maligno totaliter super omnes alias nationes terræ quasi naturaliter contra Anglicos posita est. Tres Anglici viri in villa sancti Andreæ in Scotia mansionem susceperant cum a facie illius Willelmi Waleys et suorum fugissent in lapidem illum scilicet qui dicitur petra vel acus sancti Andreæ, credentes se posse lapidis immunitate muniri, cum sancta mater ecclesia privilegium perdidisset, a Scotis insecuti sunt et in eodem lapide interfecti.

Twys. col. 2515.

Two canons of St. Andrew's saved from death.

These things are narrated to show the character of the Scots.

CAP. X.[3]

King Edward sends the bishop of Durham

Nunciata sunt hæc regi in Flandria existenti. Quæ[4] cum[5] ad audientiam ejus pervenissent, de facili fidem non adhibuit; sed misso Dunelmensi episcopo præ-

[1] *sancti*] from A.; om. MS.

[2] *pretio*] from A.; *prædicto*, MS.

[3] There is no mark of a chapter in MS., but the N is illuminated in both MSS. In A. the margin has been destroyed greatly by fire.

[4] *Quæ cum ad*, A., though by a correction. MS. has *Quæcumque quod.*

[5] On both margins has been *Quidam Scotorum dederunt se nostris apud Irewen.* There is enough remaining in A. to show that the margin was there formerly.

cepit super hoc veritatem inquiri. Qui festinando convolans invenit multitudinem Scotorum conglobatam, cui resistere non audebat. Et reversus ad regem omnia per ordinem nunciavit; rex vero in[1] Flandria quasi accinctus[2] ad iter transfretandi propositum mutare noluit, sed omnem militiam Eboracensis comitatus a Trenta usque in Scotiam ipsi comiti de Warenna assignans, præcepit ut Scotorum audaciam[3] festinando reprimeret, et auctores mali debita justitia castigaret. Remisit etiam in terram Scotiæ ambos illos comites Johannem de Badenough[4] et Johannem de Bughun, præcipiens eis in fide sua ut tumultum populi sedarent et manerent in fidelitate promissa. Quorum ille de Bughun colorem primo simulans cœpit reprimere quorundam audaciam, sed tamen in fine factus est nobis de converso perversus. Alter vero de Badenough[5] suorum animos mutare non valens mansit cum nostris saltem cum corpore. Comes vero de Warenna, de comitatu Eboracensi exercitum congregans, præmisit ante se cognatum suum dominum Henricum de Percy, qui congregato exercitu comitatus Karliolensis vallem Anandiæ ingressus est cum trecentis armatis et xl. millibus peditum electorum circa festum beati Laurentii martyris. Cumque pernoctassent nostri apud Loughmaban non timentes sibi in aliquo, ecce incolæ ejusdem patriæ exterrere eos volentes quasi nocte media clamabant, non quidem Philistini sed Scoti super nos. At illi currentes ad arma mox unusquisque domum in qua manserat accendit, et conglobati continuo recesserunt cum lumine, profectique sunt inde per modicas diætas usque ad villam de Are juxta Galewalliam ut ad pacem admitterent Galewalenses. Cumque non venissent nisi pauci equestres nunciatum

from Flanders to report on Scotch affairs.

Edward appoints earl Warenne to command against the Scots.

Sir Henry de Percy sent forward.

Advance of the English.

[1] *in*] from A.; om. MS.
[2] *accinctus*] accitus, MS.; acutus, A.
[3] After *audaciam* MS. adds *ipse*.
[4] *Banough*, A., but *de* has been written over it.
[5] *Badenaugh*, MSS.

est eis post triduum quod Scotorum exercitus non distabat ab eis nisi spacium ij.[1] leucarum. At illi summo mane castra moventes egressi sunt campum juxta Irewyn, ordinantes exercitum et ad bellum se parantes. Eratque Scotorum exercitus ex parte altera cujusdam laci modici et mutuo se videbant. Cumque magnates Scotorum qui ibi aderant, episcopus scilicet Glasguensis, senescallus Scotiæ et Willelmus Douglas viderent se esse impares equestribus nostris, licet pedestres nostros in duplo excederent, timuerunt sibi, et missis nunciis ad nostros petierunt utrum esset ibi aliquis ex parte regis Angliæ qui eos ad pacem recipere posset, et responso quod[3] sic, confestim venit ad eos ille strenuus miles Ricardus Lundy qui nunquam regi nostro fidelitatem fecerat, et se cum suis dedit voluntati regis nostri, dicens se nolle ulterius cum discordantibus et variantibus militare. Quod cum vidissent alii magnates nominati consternati sunt, et continuo se dederunt prædicto domino Henrico de Percy nomine regis, salvis eis vita et membris, terris et catallis, et quod condonarentur omnia usque ad eandem diem, promissis obsidibus et instrumentis confectis; et conditionaliter admissi sunt, si talia regi complacerent. Cumque nostri reverterentur apud Irewyn nunciatum est eis, quod multi ex Scotis et Galewalensibus eorum sarcinnulas hostiliter deprædati sunt, interfectis plusquam quingentis viris cum mulieribus et parvulis, quos insequentes percutierunt ex eis circiter mille viros, et reversi sunt nostri sic multiplicata præda. Adveniente apud Berwyk comite[4] de Warenna ei per ordinem prædicta nunciantur, et missis ad regem nunciis voluntatem ejus expetiit.

Twys. col. 2516.

The Scotch commanders ask to be received into submission.

They surrender to Sir Henry de Percy.

Earl Warenne arrives at Berwick.

---

[1] *duarum* is written on the margin in A.

[2] Here on both margins is *Scoti se dederunt*.

[3] *quod*] inserted above the line in A.

[4] *comite*, A.; *comitem*, MS.

Qui existens in præcinctu itineris ut dictum est, noluit impediri, sed pro bono pacis postulata concessit, factoque ad diem certum hujusmodi responso, adhuc dissecabantur Scoti in cordibus suis, differentes obsides quos promiserant, et postulantes omnia sua et antiquas consuetudines suas sicut a rege Scotorum antiquitus tenere consueverant. Quæ cum adhuc essent quasi sub certa spe concedendo promissa,[1] iterum et iterum multiplicatur dies, et variantia et frivola jungebantur, eo quod latro ille Willelmus Waleys interim populum adjuvabat. Ad ultimum vero cum tantum proponerent super eos timebant sibi, magnates Scotorum imposuerunt culpam prædicto domino Willelmo Duglas,[2] et episcopo Glasguensi. Qui notam criminis impositi excusare volentes, sponte[3] dederunt se, primo ille Willelmus, et paulo post ipse dominus episcopus; et traditus est episcopus sub custodia custodis castri de Rokesburgh vice nominis regis nostri. Ipse vero Willelmus in castro de Berewyk[4] positus est et retentus salvo custoditus. Quod cum audisset ille latro Willelmus Waleys iratus animo perrexit ad domum episcopi et omnem ejus supellectilem, arma et equos, filios etiam episcopi nepotes nomine nuncupatos secum adduxit, ut auctus immenso Scotorum numero eo quod communitas terræ sequebatur eum tanquam ducem et principem, tota etiam familia magnatorum adhærebant ei; et licet ipsi magnates cum rege nostro essent corpore, cor tamen eorum longe erat ab eo. Nostri vero sic irritati cum nollent talia ulterius sustinere, processerunt armati ad villam de Strivelyne, ubi senescallus Scotiæ venientes rogaverunt nostros ut adhuc sustinerent per modicum tempus, si forte suos populum Scotorum pacificare possent quoquo modo.

The Scotch delay the fulfilment of their promises.

Wallace was the cause of their hesitation.

Anger of Wallace against those who surrendered.

The English advance to Stirling.

---

[1] Here on both margins is *Decepti sunt Angli apud Strivelyng.*

[2] *et paulo,* written here wrongly in MS. from the text below.

[3] *sponte,* A.; *spontes,* MS.

[4] *Berwik,* MS.

Quod cum eis concessum esset, iterato venientes iiij° scilicet idus Septembris responderunt præcise[1] quod eos justificare non poterant, promittentes tamen quod in auxilium nostrorum venirent die crastina cum xl. equis armatis. Credideruntque eis et dimiserunt eos. In recessu autem eorum in vesperis cum quibusdam ex nostris a foragio revertentibus obviassent, insultum fecit in eos ille comes de Levenay, et collum unius peditis perforavit gladio. Quod cum in exercitu nostro nunciatum esset, mox cucurrerunt ad arma, et vulneratum sanguinolentum comiti de Warenna presentaverunt, expetentes vindictam fieri in ipsa nocte, conclamantes et dicentes, seditionem fieri et fidem fractam esse. Ad hæc comes, "Sustinete," inquit, "nocte hac "ut si in crastino promissa non fecerint et comple- "verint, majorem etiam in facto ultionem exspectamus." Præcepit tamen ut omnes essent parati in crastinum ad transeundum pontem de Stryvelyn. Mane autem facto transierunt pontem pedestres Anglici plusquam v. millia et Wallenses plures, iterumque revertebantur eo quod comes de Warenna somno depressus in campum non exiisset. Cumque post magnam moram surrexisset[2] a somno essentque omnes in campo armati, fecit ibidem novos milites quorum quidam eodem die corruerunt, interimque transierunt pedestres nostri, et iterato reversi sunt eo quod senescallus Scotiæ cum paucis quidem venit et non cum xl. armatis ubi convenerant. Credebantque Anglici ipsos fore bajulos boni nuncii, sed excusaverunt se et in facto prædicto et quod gentem propriam justificare non possent, dicentes, se non posse ab eis eripere nec equos nec arma. Mittebantur etiam interim duo fratres prædicatores ad exercitum Scotorum qui in altera parte montis supra monasterium Skambskynell cum illo latrone Willelmo Waleys latitabat, si forte pacem

Twys. col. 2517.

An accidental conflict between some Englishmen and Scotchmen.

Earl Warenne prepares to cross the river at Stirling.

The Scotch do not bring the force they promised to the English.

A message sent to the Scots.

[1] *præcyse*, MSS.

[2] *surrexit*, A.

amplecti vellent quam tendebant. Ad hæc ille latro, "Renunciate," inquit, "vestris, quod pro bono pacis non "venimus et parati sumus ad pugnam, ad vindicandum "scilicet et liberandum regnum nostrum. Ascendant "igitur cum voluerint et nos paratos invenient in barbis "eorum." Erant autem ut dicebatur clxxx. equestres et xl. millia peditum. Cumque talia dicerentur, præsumptuosi mox ex nostris dicebant, "Ascendamus ad "eos, nostri enim sunt;" sapientiores vero subjunxerunt, "Non ascendamus adhuc, sed provide deliberemus quid "nobis consilii fuerit faciendum." Adhuc strenuus ille miles Ricardus Lundy qui se nostris dederat apud Irewyn, "Domini mei si ascenderimus pontem mortui "sumus, non enim transire poterimus nisi bini et "bini, et hostes nostri a latere sunt, descendentque "super nos sicut voluerint omnes in una fronte; sed "est unum vadum non longe abhinc ubi transire "poterimus xl. simul in una vice. Nunc igitur "tradantur mihi quingenti equestres, et modica pars "peditum, gyrabimusque hostes a tergo et debellabimus "eos. Interimque vos, domine comes, et cæteri qui "vobiscum sunt pontem transibitis valde securi." Noluerunt sano adquiescere consilio dicentes, non esse securum se in partes dividere. Erant tunc quasi mille equestres et l. millia peditum præter populum quem dominus Henricus[1] de Percy de comitatu Karliolensi et Lancastrensi congregaverat numeratum ad ccc. equites et lxxx. m[l] peditum electorum. Qui cum esset in veniendo cum eis versus Strivelyn modicum ante recepit in mandatis a domino Hugone de Cressyngham thesaurario regis, ut eundum populum cum gratiarum actione remitteret, dicens, exercitum quem habebant sufficere posse; nec expedire ipsos vexare in vanum, vel regis aerarium[2] consumere plus-

under Wallace.

Richard Lundy points out the danger of crossing the bridge of the Forth.

His advice neglected.

Some troops kept away from Stirling by order of the king's treasurer.

[1] *Henricus*] Habere, MSS.

[2] *errarium*, MSS.

quam necesse erat. Fecitque sic, et indignatus est populus valde, volens eum quasi lapidare. Twys. col. 2516.

Variis itaque varia censentibus, conclamabant quidam ut pontem transcenderent, alii e converso. Inter quos adjecit[1] ille thesaurarius regis homo quidem pomposus et filius mortis, "Non expedit, domine comes, ulterius "protelare negotium et thesaurum regis nostri in vanum "expendere, sed ascendamus et faciamus debitum "nostrum ut tenemur astricti." Motus itaque comes in verbis istis præcepit, ut pontem ascenderent et transirent. Mirum dictu sed terribile quidem[2] in eventu quod tot et tanti discreti viri, dum scirent hostes in promptu, strictum pontem ascenderent quem bini equestres vix et cum difficultate simul transire potuerunt. Quoniam ut dicebant qui in eodem conflictu fuerant, si a summo mane usque ad horam undecimam absque ulla interruptione vel impedimento transissent, adhuc extrema pars exercitus in parte magna remansisset.[3] Nec fuit aptior locus in regno Scotiæ ad concludendum Anglicos[4] in manu Scotorum et multos in manu paucorum. Transierunt itaque vexillarii regis et comitis, et inter primos strenuissimus ille miles Marmeducus[5] de Twenge. Cumque vidissent hostes tot jam venisse[6] quot superare poterant ut credebant,[7] mox descenderunt de monte, et missis viris lancеariis occupáverunt pedem pontis, ita quod extunc nulli patebat transitus vel egressus, sed in revertendo sicut et in festinando super pontem præcipitati sunt multi et submersi. Descendentibus itaque Scotis de monte dixit dictus Marmeducus consociis suis, "Estne, fratres, tempus ut equitemus ad eos?" Quibus respondentibus quod sic, mox stimulatis equis

He urges to begin the crossing.

Wonderful folly of the act.

No better trap could have been found.

The Scots rush down on them.

1 *adjecit*, A.; *eicit*, MS.

2 *quidem*] quid, MSS.

3 *adhuc* repeated here in MS.

4 Here on both margins is *Anglici decepti apud pontem de Irewyn.*

5 *Mardemucus*, MSS. et infra.

6 *venisse*, A.: *evenisse*, MS.

7 *credebant*, A.; *credebat*, MS.

mutuo egressi sunt, et corruentibus quibusdam ex Scotis cæteri equestres quasi omnes in fugam versi sunt. Quos cum insequeretur fugientes dixit unus ex nostris domino Marmeduco,[1] "Domine mi, decepti sumus, "non enim sequuntur nostri et vexilla regis et comitis "non comparent." Ad hæc respicientes retro viderunt multos ex nostris et vexillarios regis et comitis corruisse, dixeruntque, "Præclusa est jam nobis via ad "pontem, et a populo nostro intercepti sumus, melius "est igitur ut tradamus nos aquæ periculo si forte "transire possumus, quam hostium cuneos penetrantes "quasi pro nihilo corruamus, Difficilis, immo impos-"sibilis jam factus est nobis transitus per medium "Scotorum." Ad hæc iste strenuissimus miles Marmeducus, "Certe carissimi nunquam dicetur de me quod "gratis me[2] submerserim, absit et hoc a vobis et ab "honorabili nomine Anglorum, sed sequimini me, et "per medium eorum viam vobis faciam usque ad pon-"tem." Stimulatoque dextrario mox irruit[3] in hostes, et nunc hos nunc illos cædens gladio per medium transivit illæsus, patuitque via magna sequentibus eum, erat enim fortis robore et staturæ proceræ. Cumque ita strenue militaret nepos illius vulneratus et attonitus equo suo interfecto, sed stans tamen super pedes clamavit ad eum, "Domine mi, salva me." At ille, "Ascende," inquit, "post me." Qui ait, "Non possum, de-"fecit enim robur meum." Moxque consocius ejus armiger ejusdem Marmeduci descendens de equo suo eum ascendere fecit et dixit domino suo. "Sequar te, domine, "quocunque ieris." Et secutus est eum usque ad pontem et uterque eorum salvatus est. Apprehenso itaque ponte, per fortitudinem strenue militantis omnes extunc quotquot ex nostris ibi remanserant corruerunt[4] numero

Determined conduct of Marmaduke de Twenge.

He cuts a way back to the bridge.

Twys. col. 2519.

He thus saves himself and his nephew.

---

[1] *Marmeduco.* Only here is the word so given in both MSS.

[2] *me*] from A.; om. MS.

[3] Here on both margins is *Marmeducus penetrat exercitum Scotorum.*

[4] Here on both margins is *Angli corruerunt.*

Five thousand English slain.

armatorum fere centum et peditum quasi v. millia. Inter quos ccc. Wallenses. Et cum multos ex nostris vita privaverant, tandem quidam ex nostris qui remanserant aquam natando transierunt, unus etiam miles ex nostris cum difficultate aquam transiit in equo armato Corruit eodem die inter Scotos lancearios prænominatus thesaurarius regis Angliæ dominus Hugo de Cressyngham rector ecclesiæ de Ruddeby et capitalis justiciarius in assisis Eboracensibus. Qui cum esset prebendarius in multis ecclesiis et multarum haberet curam animarum nunquam tamen arma spiritualia vel casulam induit, sed galeam[1] et loricam in quibus corruit; et qui gladio linguæ suæ multos olim extriverat in judiciis multis, gladio tandem perversorum occisus est. Quem excoriantes Scoti diviserunt inter se pellem ipsius per modicas partes, non quidem ad reliquias sed in contumelias, erat enim pulcher et grassus nimis,[2] vocaveruntque eum non thesaurarium sed traiturarium[3] regis: et verius hoc quam credebant, multos enim seduxit in die hac,[4] sed et ipse seductus est; qui erat levis et lubricus, elatus superbia et avaritiæ deditus. In primo congressu nostrorum cum Scotis senescallus Scotiæ et comes de Lenenax qui prius pacifici venerant cum vidissent nostros corruisse, confestim recesserunt ad suos qui in silvis latitabant juxta Polles. Qui nefandum videntes eventum egressi sunt obviam nostris et multos particulariter fugientes peremerunt ibidem ad Polles asportantes spolia multa et quadrigas onustas abducentes, Non enim poterant quadrigæ vel summarii a fugientibus abduci de facili in lacubus et mariscis. Comes vero noster citra pontem semper existens reverso domino Mardoch cum suis præcepit pontem frangi et comburi; et commissa custodia ejusdem castri de Strivelyn prædicto Mardoch

The king's treasurer was among the English who fell.

The Scots flayed his dead body.

The steward of Scotland and lord Lennox turn again to the Scots.

Earl Warenne burns Stirling bridge.

---

[1] *galiam*, MSS.
[2] *nimis*, A.; *unus*, MS.
[3] *traddurarium*, MS.
[4] *die hac*, A.; *dies hæc*, MS.

promisit ei fideliter data fide quod infra primas decem hebdomadas veniret in ejus auxilium cum manu forti. Non tamen adimplevit quod promisit, oblitusque senectutis suæ profectus est apud Berewycum cum festinatione tanta, quod dextrarius in quo sederat in stabulo fratrum Minorum positus nunquam pabulum gustavit. Deinde processit ad filium regis in partes australes et reliquit patriam penitus desolatam. Facta fuit confusio hæc tertio idus Septembris scilicet feria quarta. And retires southward in hot haste.

Anno gratiæ MCCXCVII. post ista nefanda principia animati sunt Scoti et corda Anglorum confusa sunt. Anglicique nostri qui remanserant in Berewyk juste timentes sibi, abierunt a loco suo eo quod principem non haberent seu defensorem. Et cito post ingressi sunt eam Scoti[1] invenientes eam vacuam et quasi scopis mundatam. Castrum tamen tenuerunt Anglici et defenderunt illud. Northumbrenses etiam timore perterriti evacuaverant patriam ab uxoribus et parvulis et omni suppellectili, mittentes cum eis animalia usque Novum castrum et sparsim per provincias. Cumque diu morarentur Scoti in eisdem locis nec latius in Angliam processissent, credebant in hoc Northumbrenses ipsos nolle fines suos ingredi, et sic ad propria regressi sunt reducentes secum omnia, quod cum Scoti didicissent per exploratores suos, mox et quasi latenter Northumbriam[2] ingressi sunt, circumgyrantes subito patriam peremerunt multos, et prædas maximas asportaverunt. Et extunc erant Scoti ingredientes et egredientes ad libitum cubantes in foresta de Reuthesburia, nec erat qui exterreret eos. In tempore illo cessavit laus dei in omnibus monasteriis et ecclesiis totius provinciæ a Novo castro super Tynam in Karliolum. Fugerant enim[3] a facie Scotorum omnes

A.D. 1297. The Scots takes possession of Berwick. The English retire further south. But return after a time. When the Scots fall upon them.

Twys. col. 2520.

[1] Here on both margins is *Scoti vastaverunt tres comitates.*

[2] Here on both margins is *Scoti vastant Northumbriam.*

[3] Here on both margins is *Ministri ecclesiæ fugiunt.*

No services in the churches or monasteries in North England.

monachi et canonici regulares et cæteri sacerdotes ministri domini cum plebe quasi tota. Vacabant itaque Scoti incendiis[1] et rapinis a festo sancti Lucæ usque ad festum sancti Martini, et non erat qui impediret eos nisi quidam ex nostris qui erant in præsidio castri de Berewyk et aliorum castrorum aliquando exeuntes extremas eorum reliquias cædebant, In modico tamen[2] tempore, in festo vero sancti Martini et per octavas sequentes conglobati Scoti processerunt ubique vastantes omnia. Cumque venissent Karliolum[3] miserunt ad urbem sacerdotem quendam absque Levita qui diceret "Hæc mandat vobis domi-"nus meus Willelmus Conquestor ut vitæ vestræ "consulentes absque sanguinis effusione reddatis ei[4] "villam et castrum, dabitque vobis vitas et membra "et omnia catalla vestra. Quod si non feceritis, con-"festim expugnabit vos et ad internecionem usque "delebit." At illi responderunt ei, "Quis est ille Con-"questor?" At ille, "Willelmus quem Waleys nomi-"natis." Adjecerunt et illi, "Rex noster," inquiunt, "curam et custodiam civitatis istius et castri vice et "nomine suo et hæredum suorum nobis tradidit, et cre-"dimus eum non habere gratum et ratum habere velle "ut domino tuo Willelmo ea liberemus, sed vade et dic "ei ut si eam habere voluerit, veniat ad modum boni[5] "Conquestoris et locum expugnet, habeatque si possit "civitatem et castrum et universa in eis contenta." Moxque recedente, tetenderunt machinas et ad[6] resistendum paraverunt se. Quod videntes Scoti declinaverunt ab urbe, vastaveruntque universa per medium[7]

The Scots come to Carlisle and demand its surrender to William the "conqueror," i.e. to Wallace.

The garrison refuse to yield.

---

[1] Here on both margins is *Scoti incendunt.*

[2] *tamen,* A.; *cum,* MS.

[3] Here on both margins is *Scoti apud Carliol.*

[4] *ei*] eis, MSS. wrongly.

[5] *boni* is written above the line in A.

[6] *ad*] written above the line in A.

[7] Here on both margins is *Scoti vastaverunt usque Ingelwode et Cumbermere et alia.*

forestæ de Ingelwod[1] cum Berlande et Allerdale usque Derwent ad Cokermewe. Non enim pepercit eorum oculus ordini, sexui vel ætati, quin ecclesias dei concremantes ejus sanctuaria quasi pro nihilo reputabant. Et cum esset Scotorum propositum ut in episcopatum Dunelmensem acies dirigerent, impedivit eos deus et gloriosus ejusdem loci patronus sanctus Cuthbertus, supervenit enim tempestas maxima grandinis nivis et forte gelu infra easdem octavas beati Martini, ita quod multi Scotorum fame et frigore perierunt. Exploratores etiam eorum venientes dicebant, eundem episcopatum armis præparatum et bene munitum immenso populo, et tamen non erant centum armati et vix tria millia peditum electorum. Qui licet multo plures ante ad resistendum in confinio manserant, eodem tamen tempore perterriti ad propria fugerunt, sed deficiente populo non defuit iste gloriosus Cuthbertus quin ut pie creditur Scotorum propositum suis sanctis precibus quassatum est. Revertentes igitur Scoti a cæde prædicta venerunt apud Exselesham ubi tres canonici ejusdem domus qui paulo ante redierant mortem non timentes, cum vidissent venientem exercitum fugerunt in oratorium quod de novo construxerant, ut si sic esset divina voluntas sacrificium deo fierent in odorem suavitatis. Moxque ingressi sunt ad eos viri lancearii vibrantes eis lanceas et dicentes, "Ostendite nobis thesauros ecclesiæ vestræ vel "confestim moriemini." Ad hæc unus de canonicis, "Non," inquit, "diu est quod vos et populus vester omnia quasi nostra asportastis in terram vestram, et ubi "reposuistis ea scitis. Nos vero extunc pauca quæsivimus sicut jam in præsenti videtis." Interim vero dux eorum ingressus est scilicet Willelmus Waleys et comminabatur suis ut recederent, rogavitque ut eorum aliquis missam celebraret. Et statim unus celebravit.

The Scots go elsewhere.

But a storm prevents them from marching on to Durham.

This rescue ascribed to St. Cuthbert.

Rough treatment of canons at Hexham.

Twys. col. 2521.

[1] *Ingelwode*, A.

Outrageous conduct during the mass service.

Factaque elevatione egressus est ille Willelmus ad deponendum arma sua, et factum est dum perveniret sacerdos ad perceptionem sacratissimi corporis et sanguinis Christi, circumsteterunt Scoti ut calicem abriperent. Dumque manus ablueret et a sacrario reverteretur ad altare, invenit calicem asportatum quem super altare reclinaverat, manutergiaque et cætera ornamenta ipsius altaris. Nec erat ei liber in quo finiret missam inceptam, eo quod asportaverant omnia. Et cum hæsitaret sacerdos quid esset faciendum, reversus est ille Willelmus, et vidit hæc, præcepitque ut quærerentur sacrilegi et capite plecterentur; sed non sunt inventi, utpote cum dissimulatione quæsiti. Adjecitque ad canonicos, "Non," inquit, "a me "recedetis quoquam sed mecum manebitis ut salvemini. "Populus enim iste malitiosus est nec justificari potest "seu castigari." Mansitque ibidem per duos dies, et populus iste perversus dispersus per circumjacentem provinciam comburens incendio et vastans universa. Habuitque tunc Willelmus ille in literis sequentibus socium nominatum qui eisdem canonicis literas suas protectorias concesserunt, conceptas in hac forma:

The altar plundered by the Scots.

Wallace stays two days with the canons.

Letters of protection issued by Wallace.

Andreas de Moronia [1] et Willelmus Waleys duces exercitus [2] regni Scotiæ,[3] nomine præclari principis domini Johannis dei gratia illustris regis Scotiæ, de consensu communitatis regni ejusdem omnibus hominibus dicti regni ad quos præsentes literæ pervenerint salutem. Sciatis nos nomine dicti regis priorem et conventum de Exseldesham in Northumbria, terras suas, homines suos et universas eorum possessiones, ac omnia bona sua mobilia et immobilia sub firma pace et protectione ipsius domini regis et nostra juste suscepisse. Quare firmiter prohibemus ne quis eos in personis, terris seu rebus malum, molestiam, injuriam seu gravamen [4]aliquod inferre præsumat super plenaria forisfactura ipsiusdomini regis; aut mortem eis vel alicui eorum

[1] *Moronia*, A.; *Morania*, MS.

[2] Here on both margins is *Literæ protectoriæ Canonicis de Exham.*

[3] Here MS. adds wrongly *de consensu* from the next line.

[4] *gravamen*, A.; *gravemen*, MS.

inferant sub pœna amissionis vitæ et membrorum, præsentibus post annum minime valituris. Actum [1] apud Exseldesham vij° die Novembris.

Item aliæ literæ protectoriæ. Another form.

[2] Andreas etc. Sciatis quod suscepimus unum canonicum de Exseldesham cum suo armigero uno et duobus famulis suis in salvum et securum conductum regis nostri et nostrum, ad veniendum ad nos ubicumque fuerimus quandocumque necesse fuerit et expediens dictæ domui. Et ideo vobis omnibus et singulis nomine dicti domini regis mandamus firmiter injungentes, quatinus cum aliquis canonicus dictæ domus cum prædicto armigero et famulis suis præsentes literas secum habens causa veniendi ad nos inter vos venerit, ipsos sub salva custodia ad nos ducatis, ita quod nullus eos in personis seu rebus molestet in aliquo sub regis plenaria forisfactura, aut mortem eis vel alicui eorum inferat sub pœna amissionis vitæ et membrorum, præsentibus ad voluntatem nostram duraturis.

Twys. col. 2522. Egredientes tandem Scoti [3] de loco illo tenderunt acies suas versus Novum castrum ex parte boriali de Tyne. Et cum essent ex opposito illius villæ de Rytona egressi sunt viri quidam illius villæ et maledicebant eos, non timentes eos eo quod aqua superabundaret [4] in parte. Moxque ex Scotis transierunt multi, et eandem villam incendentes continuo reversi sunt. Fugientibus incolis jam statim rumor ascendit, adveniunt Scoti, crevitque clamor et ululatus eorum per provinciam totam. Et fugerunt, et secum asportaverunt bona sua non quidem in gaudio sed in fletu et luctu, nec erat qui resisteret seu ad resistendum se pararet nisi Dunelmum et cives de Novo castro. Viri etiam animosi qui erant in præsidio Novi castri paraverunt se ad pugnam, egredientes ab urbe, non longe tamen, eo quod pauci fuerant respectu multorum.

The Scots come to Newcastle-on-Tyne.

The only opposition to them was in Durham and Newcastle.

---

[1] *Actum*, A. and so MS., but corrected into *Datum*.

[2] Here on the margin of A. alone is *literæ protectoriæ*.

[3] Here on both margins is *Scoti tendunt usque Novum castrum*.

[4] *superhabundaret*, MSS.

Quod videntes Scoti declinaverunt ab urbe, et dividentes inter se spolia quæsita, tradiderunt Galwalensibus partes suas, et abierunt in loca sua.

They retire.

[CAP. XI.][1]

Some English set out for plunder into Annandale.

Interea modicum ante natale domini, dominus[2] Robertus de Clyfford cum[3] centum armatis et xx. millibus peditum electorum de civitate Karliolensi et comitatu egressus est vallem Anandiæ ut prædaretur ibidem. Cumque transissent aquam de Solwath, mox voce præconia conclamatum est, ut nulli quicquam boni facerent nisi tantum semetipsis. Quo audito gavisi sunt pedestres, et continuo ad prædas dispersi sunt. Equestres vero maturo egressu processerunt et simul.[4] Cumque venissent in mora juxta Anandiam, incolæ ejusdem patriæ adunati venientes improperabant eis, vocantes eos canes caudatos et præ paucitate eos contemnentes, eo quod pedestres sui longe erant ab eis separati. Ad hæc autem exhortantes se nostri adinvicem congressi sunt cum hac multitudine magna. Et cæsis quibusdam reliquos in fugam converterunt; concluseruntque eos in quodam marisco, quousque venientes pedestres occiderunt[5] ex eis ccc. et viij. viros et quosdam duxerunt captivos. Iterumque revertentes ad prædam combusserunt plusquam x. villas ibidem infra limites parochiarum de Gysborne, et tandem reversi sunt Karliolum in vigilia natalis

At first the inhabitants despise them.

But afterwards many Scots are slain.

The English return to Carlisle.

---

[1] There is no mark of a chapter in either MS., but both have the I illuminated.

[2] Here on both margins is *Carliolenses fecerunt prædas in valle Anandiæ.*

[3] *cum*] written twice over in MS.

[4] *simul*, A.; *similiter*, MS.

[5] Here on both margins is *Scoti occiduntur apud Anandiam.*

domini cum captivis et præda magna. Iterato circa principium quadragesimæ transierunt ibidem, et vallem Anandiæ exspoliantes ignem apposuerunt. Qui accensus crevit in immensum et combussit quandam ecclesiam de Gysburne;[1] et sic captis spoliis et quibusdam captivis reversi sunt. Et extunc vacabant mutuis incendiis et rapinis. Cum a gente Scotorum perfida talia agerentur, consiliarii regis nostri[2] Edwardi qui cum Edwardo filio regis erant magnum videntes periculum non tantum regi in remotis agenti[3] sed etiam toti terræ Anglicanæ imminere, instituerunt apud filium regis qui Londoniæ morabatur infra muros civitatis, ut comites prædictos Mareschallum et Herfordensem, qui ut dictum est, a patre suo in parte[4] deciderant, rogaret et interpellaret ad pacis unitatem et amorem. Missis[5] igitur literis suis rogavit eos ut ad parliamentum suum, eo quod sui patris locum tenebat in Anglia, venirent Londonias x° die Octobris celebrandum. Qui novi præceptoris et futuri principis rogatum amplectentes venerunt ad eundem diem, non tamen nudi, immo cum quingentis equis armatis et multitudine magna peditum electorum: quia communem profectum et utilitatem amplectebantur,[6] communes diligebant eos fortiter. Portas tamen civitatis noluerunt ingredi, nisi primo concederetur eis quod in omnibus portis civitatis ponerentur prius custodes eorum, ne forte absque armis ingressi velut oves in ovili clauderentur; quo concesso, ingressi sunt. Ubi tandem post consilia multa et tractatus varios mediante venerabili patre Cantuariensi archiepiscopo magistro scilicet Roberto de Winchelse, cujus memoria in benedictione sit, non fuit alia[7] forma ad quam

A second raid of the English.

The prince of Wales is urged to make terms with the earl marshal and the earl of Hereford.

Twys. col. 2523.

They accept his summons to a parliament.

Precautions for their safety.

[1] *Gisborne*, MS. et supra.
[2] *nostri*] above the line in A.
[3] *agentem*, MS.; *agente*, A.
[4] *parte*, A.; *partem*, MS.
[5] Here on both margins is *Comites nostri reconciliati sunt per consilium regis.*
[6] *amplectabantur*, MSS.
[7] *alia*, A.; *talia*, MS.

consentire voluerunt, nisi quod ipse dominus rex magnam chartam cum quibusdam adjectis articulis et chartam de Foresta concederet et confirmaret. Et quod auxilium nullum seu vexationem a clero vel a populo peteret vel exigeret in posterum absque magnatorum voluntate et assensu. Et quod animi rancorem remitteret eis et omnibus sibi associatis. Ordinatumque hujusmodi scriptum in hæc verba conceptum:

They ask for a confirmation of the great charter and of the forest charter.

Form of the statute then passed.

Nullum [1] tallagium [2] vel auxilium per nos vel hæredes nostros de cætero [in] [3] regno nostro imponatur [4] seu levetur sine voluntate et assensu communi [5] archiepiscoporum, episcoporum, et [6] aliorum prælatorum, comitum, baronum, militum, burgensium et aliorum liberorum hominum [7] in regno nostro. Non [8] capiat blada, lanas, [9] coria aut aliqua alia bona cujuscunque sine voluntate et assensu illius cujus fuerint hujusmodi [10] bona. Nihil capiatur de cætero nomine vel occasione malæ [11] tollæ de sacco lanæ. Volumus etiam [12] et concedimus pro nobis et hæredibus nostris quod omnes clerici et laici de regno nostro habeant omnes leges, libertates et liberas consuetudines suas ita libere et integre sicut eas aliquo tempore plenius et melius habere consueverunt. Et si contra illas vel [13] quemcumque articulum in præsenti charta contentum [14] statuta fuerint vel [15] edita per nos vel [16] antecessores nostros vel consuetudines introductæ, volumus et concedimus quod hujusmodi consuetudines et statuta vacua et nulla sint imperpetuum. Remisimus etiam Humfredo de Bowne [17]

---

[1] The text here given is compared with that of the Statutes at large (secunda pars veterum statutorum) 34 Edw. I. Stat. 4 (*i.e.* anno 1306).

[2] Here on both margins is *Articuli inserti in magna carta.*

[3] *in*, add. St.

[4] *ponatur*, St.

[5] *communi*] om. St.

[6] *et aliorum prælatorum*] om. St.

[7] *hominum in*] communium de, St.

[8] *Non*] Nullus minister noster vel heredum nostrorum, St.

[9] *lanas*] om. St.

[10] *hujusmodi*] om. St.; *hujus*, MS.

[11] *malæ tollæ*] male toute, St.

[12] *etiam*] om. St.

[13] *vel quemcumque articulum*] quocunque articulo, St.

[14] *contentum*] contento, St.

[15] *vel*] om. St.

[16] *vel*] et, St.

[17] *Boun*, St.

comiti Hertfordiæ [1] et Esekes, constabulario Angliæ, [et] [2] Rogero Bygot comiti Northfolk Mareschallo [3] Angliæ, et aliis comitibus, baronibus, militibus,[3] armigeris, [et] [2] Johanni de Ferrariis ac omnibus aliis de eorum societate, confœderatione et concordia existentibus, necnon [et] [2] omnibus xx. libratas terræ tenentibus in regno nostro sive de nobis [teneant] [2] in capite sive de quocumque qui [4] ad transfretandum nobiscum in Flandrias certo die notato [5] vocati [6] fuerunt et non venerunt, rancorem nostrum et malam voluntatem quam [7] ex causis prædictis erga eos habuimus, et etiam transgressiones si quas nobis vel nostris fecerint usque ad præsentis chartæ confectionem. Et ad majorem hujus rei securitatem volumus et concedimus pro [8] nobis et hæredibus nostris quod omnes archiepiscopi et [9] episcopi Angliæ [10] imperpetuum [11] in suis cathedralibus ecclesiis habita præsenti charta et lecta excommunicent publice et in singulis parochialibus ecclesiis suarum diocesum excommunicare [12] seu excommunicatos denunciare faciant [13] bis in anno, omnes [14] qui contra tenorem præsentis chartæ vim et effectum in [15] quocumque articulo scienter fecerint aut fieri procuraverint quoquo [16] modo. In cujus rei testimonium præsenti cartæ sigillum nostrum est appensum una cum sigillis archiepiscoporum, episcoporum, comitum,[17] baronum et aliorum qui sponte juraverunt quod tenorem præsentis chartæ, quatinus in eis est, in omnibus [18] et singulis articulis observabunt,[19] et ad ejus [20] observationem consilium [21] suum et auxilium fidele præstabunt imperpetuum.[22]

Twys. col. 2524.

---

1 *Hertfordiæ et Esekes*] Hereford et Essex, St.

2 From St.

3 *Mareschallo .... militibus*] om. MS.

4 *qui*] om. St.

5 *notato*] om. St.

6 *vocati fuerunt et non venerunt*] vocatis, St.

7 *quam .... vel nostris*] erga nos habitam ac etiam transgressiones si quas nobis, St.

8 *pro nobis et hæredibus nostris*] om. St.

9 *et episcopi*] om. MS.

10 *Angliæ*] om. St.

11 *habeant*, add. St., and in consequence has *excommunicare* for *excommunicent*.

12 *excommunicare seu*] om. St.

13 *faciant*] om. St.

14 *illos*, add. St.

15 *in quocumque*] quoquo modo vel, St.

16 *quoquo modo*] om. St.

17 *comitum .... aliorum*] &c., St.

18 *causis*, add. St.

19 *servabunt*, St.

20 *ejus*] om. St.

21 *consilium suum et*] om. St.

22 *imperpetuum*] om. St.

Prince Edward's friendly behaviour.

Ipse etiam Edwardus regis filius per literas suas patentes remisit prædictis comitibus et universis suis sequacibus omnem malam voluntatem. Et promisit in eisdem literis quod patrem suum induceret modis omnibus ad illud idem faciendum. Omnes etiam [1] consiliarii regis qui ibidem aderant per scriptum suum super hoc specialiter confectum illud idem promiserunt. Et lætati sunt universi in die hac unitatis et pacis. Erat enim ibi ex parte regis archiepiscopus Cantuariensis, et Henricus electus Eboracensis, episcopi etiam Londoniensis, Eliensis, Batoniensis, Coventrensis. Comites etiam Cornubiæ, Warennæ, Warwici et Oxoniæ. Barones etiam Johannes Gyffarde, Henricus de Percy, Reginaldus de Greye, cum multis aliis clericis et laicis. Hii omnes et singuli tactis sacrosanctis evangeliis juraverunt ad majorem rei securitatem, quod prædictos comites cum sequacibus omnibus contra dominum regem servare deberent illæsos et indempnes. Convenit etiam ut in crastino sancti Nicholai episcopi certum super hoc acciperent responsum [2] ab ipso rege, sub hac conditione adjecta, ut si rex prædicta scripta consignata remitteret et ratificaret omnia, extunc ad mandatum regis vel ad regem in Flandriam vel contra hostes suos in Scotiam iidem comites proficiscerentur ad votum. Missis igitur nunciis ad ipsum dominum regem scripserunt ei secretarii sui, ut si honorem suum, statum et regnum salvare et retinere proponeret, prædicta omnia remitteret consignata. Qui quidem in arcto positus cum jam hæsitasset per triduum, novissime tamen ut corda suorum retineret votis eorum annuit in præmissis, et omnia concessit et per ordinem confirmavit. Pro hac autem confirmatione chartarum prædictarum cum suis adjunctis prædictis dederunt magnates terræ

General joy at the reconciliation.

All agree that the earls should incur no further penalty.

But should join the king in Flanders.

The king with some hesitation agrees to what has been done.

[1] Here on both margins is *Magnates jurant servare magnam cartam.*

[2] *acciperent* added here again in MS.

cum communi populo nonum[1] denarium, archiepiscopus Cantuariensis cum clero suo decimum denarium. Eboracensis electus cum suo clero qui propinquiores periculo extiterunt quintum denarium in subsidium guerræ regis in regno Scotiæ. Lanas etiam religiosorum et aliorum de populo prius[2] acceperat rex,[3] cum protestatione tamen quod allocarentur in eodem quinto etc.

Grants to the king in consequence of the charters.

[CAP. XII.][4]

Tunc rex Edwardus per literas suas speciales rogavit eosdem comites et cæteros magnates qui remanserant in Anglia, ut sicut suum et totius regni Anglicani honorem diligerent cum festinatione parati procederent in Scotiam[5] cum comite de Warenna quem suo loco præfecerat, ut Scotorum audaciam castigarent[6] et reprimerent, præfixitque eis terminum scilicet in octavis sancti Hillarii apud Eboracum, ut interim pararentur et convenirent ibidem extunc in suos hostes processuri. Misit etiam rex literas suas ad magnates Scotiæ, ut si in fide et in fidelitate sua manerent sicut in recessu suo se remanere promiserant, ad parliamentum suum apud Eboracum[7] quod per comites suos in crastino sancti Hillarii celebrandum statuerat, absque omni cavillatione venirent, alioquin extunc velut

The king asks the English nobles to join the expedition against Scotland.

He invites the faithful among the Scots to a parliament in York.

---

[1] Here on both margins is *Comites dant ix^m denarium, clerus Cantuariensis x^m denarium, Eboracensis v^m denarium.*

[2] *prius*] proprius, MS. wrongly.

[3] Here on both margins is *Rex habet lanas.*

[4] No mark of a new chapter in MSS., but by the illumination of the initial letter.

[5] Here on both margins is *Comites processerunt in Scotiam.*

[6] *et reprimerent et castigarent*, MS. The *castigarent* had been omitted in A. and put on the margin. Hence the blunder in MS.

[7] Here on both margins is *Comites tenent Parliamentum apud Eboracum.*

hostes publici[1] tenerentur. Ad quem quidem diem convenerunt nostri comites, isti scilicet, comes[2] de Warenna qui locum regis tenens personam illius præsentabat in hoc, comes Gloucestriæ cum comitissa uxore sua filia regis, comes Mareschallus, comes Herfordensis, comes de Arundell, et Gwydo filius comitis de Warwyk, Johannes de Segrave, et magnates plurimi. Communicatoque consilio voluerunt ut constaret communi populo de confirmatione magnæ chartæ et chartæ de foresta. Unde lecta magna charta cum articulis insertis, quos enumeravimus supra, de præcepto eorum Karliolensis episcopus pontificalibus indutus excommunicationis sententiam in omnes ejus violatores fulminavit. Cumque non venirent Scoti neque mitterent, statuerunt ut in octabis sequentibus apud Novum Castrum super Tynam omnis numeraretur populus expeditus ad pugnam; et sic continuo procederetur in hostes. Venientes autem ibidem numeraverunt populum[3] universum. Et inventa sunt duo millia equorum armatorum cum assessoribus electis, et aliorum equitantium plusquam mille ducenti, peditum autem cum Walensibus plusquam c. millia et continuo processerunt usque ad confinia regionum. Et singulis diebus augebatur eorum numerus et in pedestribus et in equestribus. Cumque scivissent Scoti, adventum eorum validum timuerunt. Et relinquentes obsidionem castri de Rokesburgh, quod multo jam tempore oppugnaverant eo quod tenebatur ibidem episcopus Glascovensis, fugerunt a facie Anglorum, ingressique sunt Angli[4] in villam et castrum consolantes obsessos, et vulneratis et attonitis medelam adhibentes. Confirmatoque castro digressi sunt usque Beleshewe, inde revertentes usque Berwyk super

Twys. col. 2525.

English nobles present.

The great charter read in solemn fashion.

No Scots obey the summons.

Alarm of the Scots at the English force.

They abandon Roxburgh.

---

[1] *publice*, MS.

[2] *comites*, MSS.

[3] Here on both margins is *Populus Anglicus multus*.

[4] *Angli*, A.; *Angliæ*, MS.

Twedam. Et invenerunt eam vacuam, eo quod fugerant Scoti audito eorum ingressu in terram. Et Anglicis castrensibus factus est lætitia magna, qui multo jam tempore a Scotis fuerant oppugnati, in adventu eorum. Cumque Anglorum voluntatis et propositi fuisset ad perdendum Scotorum exercitum dirigerent acies suas, ecce a rege Edwardo emanavit novum mandatum.[1] Supervenit enim quasi in principio quadragesimæ miles quidam cum literis regis ad prædictum comitem de Warenna cæterosque comites et alios suos fideles, continentibus in parte sic; quod ipse rex auctore domino negotia sua transmarina jam bene pro voto expedierat, et in propria persona properaret ad eos in Scotiam cum omni festinatione qua posset, adiciens quod ante ipsius adventum nil quid magnum attemptaretur in Scotos ne se ullo discrimini manciparent, sed si villam de Berwyk adipisci possent manerent ibidem, citum ejus adventum præstolantes. Accepto itaque hujusmodi mandato elegerunt ex universis armatis mille quingentos[2] viros in equis armatis et circiter xx. millia peditum electorum qui venerant ex Wallia et ex remotioribus partibus terræ, remittentes ad propria cæteros usque ad adventum regis. Manseruntque sic in eadem villa de Berwyk expectantes regis adventum, semperque suis hostibus ad resistendum parati.

The garrison of Berwick relieved.

The king of England announces his own coming.

The troops await the king's arrival.

Inter magnates qui cum rege Edwardo aderant affuerat unus[3] discretus vir frater Willelmus de Heton Dunblanensis electus de ordine Prædicatorum, qui notitiam familiaritatemque regis Franciæ et magnatorum ejusdem regni contraxerat dum in theologia Parisiis multis egregie rexerat annis, natione tamen erat Anglicus. Hic missus regi Franciæ pere-

Of William de Heton.

Twys. col. 2526.

[1] Here on both margins is *Rex Edwardus mandavit Anglicis ut adventum ejus expectarent.*

[2] *quingentes*, MS.

[3] Here on both margins is *Quomodo treugam inierunt rex Angliæ et rex Franciæ.*

grinum se finxit in Terra sancta, dicens se velle proficisci ad curiam apostolicam ob causam vocationis suæ ad sedem Dunblanensem, petiitque ab ipso rege literas conductivas ut salvo veniret ad eum et pacifice loqueretur cum eo. Quod cum de facili impetrasset, regem .adiit, et pacifice quid loquens utpote multum habens pectoris et sermonis, sic impetravit ut hinc et inde ad certos diem et locum viri pacifici et discreti mitterentur,[1] qui de pace plena vel saltem de treuga tractarent cum effectu, factumque est[2] ita. Unde habitis per dies quatuor et loca diversa tractatibus variis et colloquiis multis tandem in quinto die convenerunt magnates utriusque regni apud Turnay. Ex parte scilicet regis Franciæ, dux Burgundiæ, comes de sancto Paulo, comes de Britannia, dominus de Nele, et episcopus de Anc. cum multis aliis. Ex parte regis Anglorum, Antonius de Bek episcopus Dunelmensis cum cæteris plurimis. Qui deum præ oculis habentes tanquam filii veræ lucis et pacis,[3] prælucidas statuerunt treugas scilicet biennales a festo scilicet Epiphaniæ domini ejusdem anni usque ad idem festum revolutis annis duobus. Et quod captivi hinc inde redderentur, sub cautione tamen, ut si plenas rex treugas non sequeretur biennales, vel quod eorum corpora vel saltem pecunia sub cautione exposita solveretur, supponentes utrumque regem et de voluntate eorum obligantes eos in omnibus et per omnia ordinationi domini papæ Bonefacii, qui dissensiones omnimodas audiendo dirimeret, et fine debito terminaret. Mittuntur itaque solemnes nuncii ad curiam papæ qui utriusque regis negotium exponunt diligenter. Dominus autem papa auditis hinc inde propositis et communicato consilio decrevit et sententiavit in hunc modum.

and his efforts to bring about peace between France and England.

A conference at Tournay.

Which results in a two years' truce.

Both kings submit to the arbitration of the Pope.

---

[1] *mitterentur*, A.; *mitterent*, MS.
[2] *est*] from A.; om. MS.
[3] *pacis*] is twice written in A., but is not in MS.

Dudum[1] inter carissimos in Christo filios nostros Philippum regem Francorum ex parte una et Edwardum regem Angliæ ex altera reges illustres suggerente[2] generis humani inimico pacis æmulo super diversis titulis materiaque discordiæ ac dissensionis est exorta, tandem idem reges per speciales nuncios et procuratores suos ob hoc ab eis mandatum habentes in nos Bonefacium divina providentia papam octavum tanquam in privatam personam et dominum Benedictum Gaytan in arbitrum, arbitratorem, laudatorem, diffinitorem, arbitralem sententiatorem, amicabilem compositorem, ordinatorem, dispensatorem et pronunciatorem super reformanda pace et concordia inter ipsos reges ac super hiis quæ ad pacem pertinent occasione quacumque de alto et basso absolute et libere compromittere juraverunt, prout in compromissoriis instrumentis inde confectis plenius continetur. Nos igitur Bonefacius papa prædictus qui finem litibus apponere affectamus, et præcipue inter reges prædictos quorum quietem indesinenter appetimus, et tanto ferventius vigere cupimus successus quanto pleniori eos affectione prosequimur et puriori complectimur caritate, hujusmodi compromissis receptis et nobiscum præhabita deliberatione diligenti, vocatisque nunciis et procuratoribus supradictis ad arbitrium, laudem, mandatum et arbitralem sententiam audiendam, eisque coram nobis specialiter constitutis, ad laudem omnipotentis dei qui est pacis auctor et salutis amator, et gloriosæ matris ejus, sicut arbiter et arbitrator, laudator et amicabilis compositor, aut sicut privata persona Benedictus Gaytan ex forma et virtute compromissorum prædictorum ut omni modo et jure quo melius possemus viam arbitratoris, laudatoris, et amicabilis compositoris sequentes dicimus, arbitramur, laudamus, diffinimus, arbitrabiliter sententiamus, mandamus, ordinamus, disponimus et pronunciamus hac vice, ut inter ipsos reges fiat et sit perpetua pax et stabilis, et quod treugæ vel sufferentiæ

The papal decision in this matter.

Twys. col. 2527.

[1] Here on both margins is *Ordinatio Papæ inter reges Angliæ et Franciæ.* And in Rymer, i. 910, there is a *prima prorogatio sufferentiæ inter reges Angliæ et Franciæ per Bonefacium papam* which commences very like this form, but has nothing in common with it after the first sentence. Then in Rymer, i. 924, is a *secunda prorogatio,* and i. 936 a *tertia prorogatio,* but in neither is the text at all like what is here given.

[2] *suggerentur,* MS.

voluntariæ dudum inductæ et initæ inter eos et[1] modo et forma ac omnibus illis personis et terris, et sub illis pœnis et conditionibus et temporibus sub quibus indictæ aut formatæ fuerunt inviolabiliter observentur: ad hujusmodi autem pacem confirmandam roborandam atque servandam infra tempus quod duxerimus moderandum præfato regi Angliæ sororem dicti regis Franciæ recipere ac ducere cum dotalitio quindecim mille librarum Turonensium in uxorem. Et idem rex Franciæ eandem sororem suam eidem regi Angliæ in uxorem dare et tradere cum dispensatione sedis apostolicæ teneantur. Quod ni filia prælibati regis Franciæ quæ infra septennem dicitur constituta suo tempore Edwardo prædicti regis Angliæ filio qui jam tredecimum ætatis suæ annum exegit cum simili dispensatione matrimonialiter cum dotalicio xviij. millium librarum Turonensium copuletur. Illudque firmetur atque valletur extunc modis inferius annotatis, videlicet quod idem rex Angliæ pro filio suo, idemque filius pro se qui ad hoc sufficientem ætatem habent contrahant sponsalia prædicta eorundem regis et filii juramentis firmanda. Et rex Franciæ etc.

Copiam[2] sequentium de hac materia diligens lector inquirat, nam ego sollicitus investigator nequivi pro tempore invenire.

King Edward hastens to Scotland.

Biennalibus treugis sic factis et cæteris ad regis Edwardi votum patratis rediit rex[3] Edwardus sub omni celeritate qua potuit festinando ad partes boriales visitare suos ejus adventum apud Berwyk præstolantes. Et venit cum exercitu grandi apud Rokesburgh, et inde tendens apud Templiston ibique expectans navigium veniens de Berewyk,[4] sed deficiente vento navigium impeditum[5] patiebatur, unde Anglici pro defectu victualium in gravi penuria acti sunt. Quod percipientes Scoti festinaverunt congressum habere cum eis. Sed juvante Deo antequam venirent Scoti,

Want of provisions fortunately supplied.

[1] *et*] om. MS., and in A. it seems as if it had been meant to be erased.

[2] Here on both margins is *Hic deficit historia de treuga Angliæ et Franciæ.*

[3] Here on both margins is *Rex redit in Scotiam.*

[4] *Berwik*, MS.

[5] *impeditum*, A.; *impedimentum*, MS.

applicuerunt naves cum omni repletione victualium oneratæ, Anglorum animos in lætitiam vertentes. Tunc rex direxit[1] se versus Scotos,[2] et tentoria fixit[3] in medio camporum, et Scoti appropinquantes clamaverunt Anglicos altisonis vocibus, et gentes nostræ sub omni celeritate se paraverunt ad pugnam prompti; et cum rex dextrarium ascenderet urgens equum calcaribus, fregit duas costas ejusdem, sed rex ex hoc non omittens cito alium ascendit et suos ad bellum hortatur, et blandis sermonibus consolatur, sicque congressi sunt uterque exercitus in die sanctæ Mariæ Magdalenæ apud Fowchirche:[4] et fuit bellum forte nimis; ibique ceciderunt de Scotis mortui numero xxx. millia et plures, et Anglici habuerunt victoriam. Inde abeuntes versus villam sancti Andreæ quam devastaverunt. Et inde procedentes exterminaverunt Selfechirche, veneruntque ad castellum de Are de quo Robertus de Brus fugerat vacuumque reliquerat. Deinde tendunt Anandiam, et postea ad Loughmaban; et sic ad Karliolum, ubi duo comites Herfordensis et Mareschallus capientes licentiam a rege, redierunt in patriam suam. Deinde perrexit rex apud Tynnemewe. Deinde apud Catynggam et ibi tenuit natale domini.

The battle of Falkirk.

Progress of the English after this victory.

Twys. col. 2528.

[CAP. XIII.][5]

Tandem papa Bonefacius reformavit pacem et concordiam inter reges Angliæ et Franciæ anno gratiæ MCCXC. ut supra notatum est; sub ea tamen[6] conditione, A.D. 1290.

---

1 *direxit*, A.; *duxit*, MS.

2 *Scotos*, A.; *Scotes*, MS.

3 *finxit*, MSS.

4 Here on both margins is *Bellum de Fowchirche.*

5 There is no mark of a new chapter, except by the illuminated initial in both MSS.

6 *tamen*, A.; *tum*, MS.

Conditions of peace and accord settled by Pope Boniface.

quod Vasconia remaneret penes papam donec esset discussum quis eorum haberet lucidiorem justitiam ad ejus possessionem, et quod rex Angliæ faceret restitutionem de bonis et navibus captis et damdnis illatis in portu de Swyne in adventu ejusdem ibi per suos marinarios. Sed super illo articulo rex fecit dilationem, excusans se hoc non fuisse factum sub ejus scientia.

A parliament in London.

In quadragesima sequenti rex celebravit parliamentum Londoniis, ubi iterato proceres et communes rogaverunt regem de ratificatione articulorum magnæ chartæ quam eis fecerat. Annuitque rex petitioni eorum salvo semper statu coronæ. In festo nativitatis beatæ Mariæ rex Edwardus deponsavit Margaretam sororem Philippi regis Franciæ apud Cantirbiriam.[1] In festo sancti Martini rex celebravit parliamentum suum apud Eboracum, et inde transivit versus Berwyk, et ultra proposuit transisse ad removendam obsidionem de Strivelyne quæ robusta et fortis diu extiterat super Anglicos ibidem, sed propter asperitatem hiemis et insufficientiam patriæ consultum est eidem dimittere, et quod Anglici qui inibi erant salvis sibi vita et membris securiori modo quo possent seipsos liberarent. Eodem anno mortuus est Henricus Eboracensis episcopus, cui successit Thomas de Corbrig magnus clericus.

The king marries Margaret, the sister of the king of France.

He intended to relieve Stirling, but did not by reason of the winter.

A.D. 1300. The papal jubilee.

Anno gratiæ MCCC. et regni regis Edwardi xxviij. Bonefacius papa ordinavit peregrinationem per unum annum duraturam et quolibet centesimo anno remissionem omnium peccatorum.

Iste annus fuit Jubilæus quo multi peregrinati sunt ad Romam. Cistrensis, l. 7. c. 40.

Truce between the English and Scotch.

Circa festum sancti Johannis rex transivit in Scotiam, et factæ sunt treugæ inter Anglicos et Scotos usque ad festum Pentecostes proximum sequens. Eo nempe anno Margareta regina genuit filium qui postea extitit comes Mareschallus. Higd. viii. 290. Leycestrensis.

[1] *Cantuariam*, MS.

Anno gratiæ MCCCI. et anno regni regis Edwardi xxix° habuit alium filium Edmundum nomine de Wodestoke qui postea fuit comes Cantiæ; eodem siquidem anno papa revocationem per bullas suas fecit de omnibus beneficiis et gratiis per se et prædecessores suos ante regi Franciæ concessas,[1] et[2] cito post fecit citare omnes prælatos et omnes magistros et doctores utriusque juris et omnes magistros de theologia, quod coram eo comparerent die certo et loco in kalendis Novembris, sed prius excommunicavit regem Franciæ, deinde citari fecit prælatos; denique rex Franciæ clamare fecit quod nullus homo exportaret de regno suo aurum nec argentum seu mercimonia quæcumque sub pœna forisfacturæ omnium bonorum suorum, et fecit custodire introitus et exitus terræ Franciæ. Rex celebravit parliamentum apud Stamforde, ubi convenerunt comites et barones fortitudine non modica donec haberent chartam de foresta plenarie[3] concessam et confirmatam de qua non habuerant firmam[4] securitatem licet ante eis concessam. De qua rex integre et plene eorum voluntatem adimplevit ad vota. Eo tempore[5] Bonefacius per suggestionem Scotorum misit regi Angliæ, quod jus dominii regni Scotiæ pertineret ad ecclesiam Romanam, et quod rex Angliæ contra rationem et contra jura subegerat illud sibi, et assignavit diversas rationes. Primo, quod rex Henricus rogavit regem Scotiæ Alexandrum de auxilio contra Simonem de Monte forti et alios barones regni; idem rex Henricus recognovit per literas suas quod nullum auxilium petiit a rege Alexandro de debito servitutis, sed solum de gratia. Secundo, similiter quando vocatus fuit ad coronationem

A.D. 1301.

Action of the Pope in respect of the French king.

A parliament at Stamford.

Twys. col. 2529.

Confirmation of the Forest Charter.

Pope Boniface claims sovereignty over Scotland for the Roman see.

Reasons given for this claim.

---

[1] *concessas*] written above the line in A.

[2] *et*] from A.; om. MS.

[3] *plenare*, MSS.

[4] *firmam*] written above the line in A.

[5] Here on both margins is *Papa mittit regi Angliæ vindicans dominium Scotiæ ratione ecclesiæ.*

ejusdem regis Henrici idem rex Alexander venit velut amicus et de gratia speciali etc. Et post tales motiones papa rescripsit per bullas, quod post mortem regis Alexandri rex Angliæ idem Edwardus miserat et attraxerat regnum Scotiæ in suam subjectionem præ defectu gubernaculi contra justitiam et libertatem Romanæ ecclesiæ, et quod rex Edwardus suppresserat prælatos Scotiæ et tenuerat in sua subjectione contra statum ecclesiæ et libertatem ecclesiæ Romanæ.

A council held at Lincoln.

Rex tenuit secretum concilium apud Lincolniam super eisdem articulis, et rescriptum est in hunc modum, quod[1] illum articulum quod papa mandavit regi quod mitteret nuncios et procuratores ad curiam suam Romanam et habere deberet justitiam et rationem de clamio regni Scotiæ, rex noluit respondere ad illum articulum, sed tota baronia[2] Angliæ rescripsit papæ, quod rex nullo modo hoc faceret. Nam non mitteret jus suum tam clarum et tam apertum in dubio et alieno arbitrio. Veniente tempore Pentecostes cum treuga Scotiæ finiret, rex Edwardus cum exercitu suo perrexit in Scotiam ibique hiemavit, et perierunt multi de populo suo præ defectu victualium Et rex celebravit natale domini apud Lynlisco.

The whole baronage of England denies the Pope's right to interfere.

The king winters in Scotland.

A.D. 1302.

Anno gratiæ MCCCII. et regni regis Edwardi XXX. rex Edwardus ad instantiam regis Franciæ concessit treugas cum Scotis usque ad festum omnium Sanctorum proximum sequens et rediit in Angliam.

The Pope applies to England for help against France.

Eo tempore misit papa regi Edwardo quod eum juvaret contra regem Franciæ et guerram moverat contra eum. Sed in hac parte se finxit dicens, alio modo forte remedium posse evenire. Eo tempore miserunt prælati Franciæ duos episcopos ad papam ad excusandum eos quod non comparuerunt coram papa statuto die. Post festum omnium Sanctorum

[1] *quod*] quo ad, MSS.

[2] Here on both margins is *Responsio facta papæ.*

finiente treuga Scotorum, rex præfecit dominum Johannem de Segrave gardianum Scotiæ cum multis aliis. Eodem anno Flandrenses fugaverunt omnes Francigenas de terra sua.

John de Segrave made guardian of Scotland.

Anno gratiæ MCCCIII. et regni regis Edwardi xxxj° iterum cœperunt Scoti[1] rebellare, de consilio Willelmi Waleys capitanei eorum, et rex Edwardus occurrit et pertransivit Strivelyne et abiit ultra per medium terræ, et non erat qui ei resisteret. Eo anno rex Franciæ reddidit Vasconiam regi Angliæ. Eo anno objecerunt contra papam Bonefacium hæresim, homicidium, simoniam, et in dolore moriebatur, ut supra eodem libro capitulo [2]. Et electus est in papam Benedictus Lumbardus. Rex iterato transivit in Scotiam et perrexit per medium terræ usque Cateneys sine resistentia. Deinde perrexit ad castrum de Stryvelyne, quod quidam Scoti tenuerant et defenderant contra eum. Sed ante moram traxerat apud Dunbarre. Et cum castrenses de Stryvelyne viderent obsidionem acrem et fortem nimis super eos, optulerunt castellum regi et salvis eis vita et membris, sed renuit rex. Deinde infra breve reddiderunt se simpliciter ad gratiam suam, et qui inibi fuerunt missi sunt apud Londonias et alia loca regni in custodiam carceris. Tunc fuit tota Scotia ad voluntatem regis, et tradidit custodiam domino Johanni de Segrave.

A.D. 1303.

Rebellion of the Scots under Wallace.

The king goes once more into Scotland.

Twys. col. 2530.

Stirling castle surrendered to Edward.

Deinde[3] venit rex Eboracum et fecit removere Bancum et Scaccarium apud Londonias quæ apud Eboracum fuerant per vij. annos. Castellum de Stryvelyne redditum est cum prætactis anno gratiæ MCCCIII.[4] regni regis Edwardi xxxij°. Eodem anno obiit archiepiscopus Thomas de Correbrig et successit Willelmus de Grenefylde. Eodem anno sederunt justiciarii super le

The King's Bench and Exchequer courts removed from York to London.

---

[1] Here on both margins is *Scoti rebellare cœperunt.*

[2] There is no number given in either MS.

[3] Here on both margins is *Bancum regis apud Eboracum per vii. annos.*

[4] *millesimo tricesimo*, MS.

A.D. 1305. Traylbastones. Anno gratiæ MCCCV. regni regis Edwardi xxxiij° captus[1] est Willelmus Waleys et ductus apud Conderet et suspensus. Eodem anno ejecti sunt Flandrenses de Anglia ad instantiam regis Franciæ. Anno gratiæ MCCCVI. regis Edwardi xxxiv° Robertus Brus occidit Johannem Comyne in domo Fratrum minorum apud Dunfres ut supradictum est, et fecit se coronari[2] in regem Scociæ apud Scone circa festum Pentecostes. Edwardus filius regis Edwardi perrexit cum domino Emerico de Valence comite de Penbrok et cum juvenili militia in Scotiam contra Robertum de Brus nuper coronatum; et dominus Edmundus[3] frater ejus sequebatur eum cum exercitu suo usque Karliolum. Dominus Emericus de Valence comes de Penbrok[3] sequebatur Robertum Brus versus Lenter, et credebat ipsum fore in castello, sed fugerat ad uxorem suam et fratrem suum Nele. Et ad festum sancti Michaelis venit apud Lenter et obsedit Henricum de Percy et occidit multos de suis gentibus, dextrariosque[4] ejus cœpit. Rex Edwardus venit apud[5] Lanercost et inde misit grandem potestatem ad amovendum obsidionem. Et sic ibi capti scilicet Nele frater Roberti Brus et plures alii tracti sunt et suspensi apud Berwyk,[6] uxor Roberti Brus missa est in Angliam. Anno gratiæ MCCCVII. regni regis Edwardi xxxv° post Pascha Robertus Brus pugnavit cum Emerico de Valence et posuit eum ad fugam et quosdam de suis occidit. Et infra tres dies sequentes pugnavit cum comite Gloucestriæ et vicit eum et fugavit eum ad castrum de Bare[7] et obsedit[8] eum, sed gentes regis Edwardi amovebant obsidionem et præ-

Capture of Wallace.

A.D. 1306.

Murder of John Comyn by Robert Bruce.

Emeric de Valence pursues Bruce.

The brother of Bruce taken and executed with others.

A.D. 1307.

Various engagements with Bruce.

---

[1] Here on both margins is *Willelmus Waleys captus est.*

[2] Here on margin of A. only is *Robertus Brus coronatur rex.*

[3] *Edmundus . . . Penbrok.* In MS. the scribe has omitted all but the last six words, his eye being misled by the word *dominus.*

[4] *dextrarios*, A.; *dextraris*, MS.

[5] *apud*] from A.; om. MS.

[6] *Berwek*, MS.

[7] *Bare*, A.; *Barre*, MS.

[8] *obsedit*, A.; *obsidit*, MS.

dictum Robertum Brus sequebantur et fugaverunt in quendam mariscum et boscum, unde nec potuerunt inde exire nec ipsi ad eos adire. Rex Edwardus misit filium suum Edwardum apud Londonias ad desponsandum filiam regis Franciæ Philippi prout ordinatum fuerat et dispensatum[1] per papam Bonefaciam. Rex Edwardus ægrotare cœpit[2] de quodam fluxu dum tenderet de Karliolo versus Scotiam, et dum veniret apud Burgum super sabulum obiit.

Prince Edward espouses the daughter of the French king.

Death of Edward I.

Cistrensis, l. 7. c. 41. Higd. viii. 296–298.

Rex Edwardus obiit die translationis sancti Thomæ juxta Karliolum apud Burgum super sabulum xxxv° regni sui anno. Cujus obitum Robertus Cantuariensis episcopus apud curiam Romanam exulans in sompnis vidit. Cui successit Edwardus filius suus post conquestum secundus. Qui statim revocavit[3] amasium suum Petrum de Gaviston, cui dedit ducatum Cornubiæ ac commisit custodiam Angliæ dum ipse moraretur circa nuptias in partibus transmarinis. Duxerat enim Isabellam filiam unicam Philippi regis Franciæ apud Bononiam, qui inde rediens, coronatus est in regem apud Westmonasterium ab episcopo Wintoniensi auctoritate papæ Clementis Dominica quinquagesima, eo quod Robertus Cantuariensis tunc apud Romam exulabat.

Twys. col. 2531.

Leycestrensis.

Nota, ubi dicit Cistrensis Philippum regem Franciæ habere unicam solam filiam claudicat, nam habuit duas filias, quarum seniorem rex Navernniæ duxerat, iste vero rex Edwardus minorem, ut infra patebit in suo loco. Petrus de Gaviston dummodo exulaverat vigilavit super mare et in Flandria, semper expectans mortem boni Edwardi regis. Et contra[4] voluntatem communitatis[5] regni fecit eum comitem Cornubiæ. Et plus solito specialiorem eum habuit, et procuravit malum quod potuit adversus omnes magnates et alios qui moram ejus in Anglia malipendebant. Et suggessit regi in quantum potuit procurando quod

An error of Higden.

Favour of prince Edward towards Piers Gaveston.

---

[1] *dispensatum*, A.; *desponsatum*, MS.

[2] Here on both margins is *Rex Edwardus cœpit ægrotare et obiit.*

[3] Here on both margins is *Petrus de Gaviston revocatus.*

[4] *contra*] written twice over in MS.

[5] *communitatis*, A.; *comitis*, MS.

Of Walter Langton, bishop of Chester, and his efforts against Gaveston.

Walterum de Langton episcopum Cestriæ carceri mancipavit. Nam idem Walterus sæpius increpaverat prædictum Petrum pro eo quod male tractaverat regem, et ad multas scurrilitates et malitias, atque stultitias et ineptias, ac inertias frivolas eum produxerat contra statutum suum et regni honorem. Et idem Petrus habuit in despectum et derisum majores regni; de quo proverbialiter dictum est:[1]

A proverbial saying about Gaveston.

Que altre tient en despite[2]
Bien sauyz de ceo quil dit,
Car fortune fait[3] abesser
Que ja ne quide a ceo venir.

[CAP. XIV.][4]

Of king Edward I. and his family.

Hic primus Edwardus rex nobilis qui bonus Edwardus vocatus est, tot filios[5] habuit et filias. De prima uxore Alfonsum primum, qui mortuus est puer. Johannem, qui mortuus est puer, Johannam de Acres comitissam[6] Gloucestriæ, Margaretam ducissam Brabantiæ, Isabellam comitissam Herfordiæ, et Edwardum qui regnavit. De secunda uxore Thomam comitem mareschallum, Edmundum comitem Cantiæ.

The nobles take the oath of fealty to Edward II.

Eodem anno omnes proceres regni juraverunt coram rege[7] Edwardo secundo ad fidelitatem[8] regni et coronæ quod secundum suum posse illud defenderent et custodirent, et hoc sub pœna excommunicationis per Robertum de Winchelse archiepiscopum apud Lon-

---

[1] Here on both margins is *Nota verba*.

[2] *despyte*, A.

[3] *fayt*, MS.

[4] No chapter numbering is given, but the initial is illuminated in both MSS.

[5] Here on both margins is *Filii Edwardi*.

[6] *comitissa*, MS.

[7] *regi Edwardus secundo*, MS.

[8] *fidelitatem*, A.; *felicitatem*, MS.

donias inde lata, qui nuper de exilio revocatus est. Eodem anno scilicet gratiæ MCCCVII. anno regni regis A.D. 1307. Edwardi secundi primo, litera Dominicali A.,[1] luna currente per xvj. die Mercurii proxima post festum Epiphaniæ, quarto scilicet anno papæ Johannis, capti Arrest of the Knights Templars. sunt omnes fratres de militia Templi per mandatum regis, per bullam papæ, et incarcerati universaliter in Anglia et Francia et in tota Christianitate propter enormitatem professionis suæ et alia superstitiosa quæ profana gerebant inter eos in[2] religione, super quibus convicti fuerunt in concilio Londoniis super hoc Confiscation of all their goods. celebrato. Et fuerunt omnia bona eorum, terræ[3] et tenementa seisita in manu regis in Anglia.

Cistrensis, l. 7. c. 41. Higd. viii. 298–304. Twys. col. 2532. Erat nempe Edwardus iste vir elegans corpore, viribus præstans, sed moribus si vulgo creditur plurimum inconstans. Nam parvipenso procerum contubernio adhæsit scurris, cantoribus, tragœdis, aurigis, fossoribus, remigibus, navigiis, et cæteris artis mechanicæ officiis, potibus indulgens, secreta facile prodens, astantes ex levi causa percutiens, magis alienum quam proprium consilium sequens; in dando prodigus, in convivando splendidus, ore promptus, opere varius. Adversus hostes suos infortunatus, in domesticos efferatus, ad unum aliquem familiarem ardenter affectus, quem summe coleret, ditaret, præferret, honoraret. Ex quo impetu provenit amanti opprobrium, amasio obloquium, plebi scandalum, regno detrimentum. Indignos quoque et ineptos ad gradus ecclesiasticos promovit, quod postmodum sudes in oculis et lancea in latere sibi fuit. Tanta etiam in diebus ejus caristia tritici fuit tamque continua mortalitas armenti extitit quanta a retro seculis visa vix fuerit. Tunc decimationes juges, assiduæ contributiones, temporalium et spiritualium continuæ expilationes. Et cum ex permissu papæ multa sub colore Scotos repellendi ad fiscum[4] regium accessissent, per regiam tamen insolentiam cuncta inaniter sunt consumpta. Unum tamen huic regi feliciter obvenit,

---

[1] *A.*] from A.; MS. has *G.*

[2] *in*] from A.; *qui*, MS.

[3] *terræ et*] written above the line in A.

[4] *fiscum*] festum, MS., but corrected by a later hand.

quod Cambria contra eum minime rebellavit, cætera sibi satis infausta extiterunt. In suis nempe primordiis Petrum quendam de Gaviston[1] cujus consortium Edwardus ille[2] paterno jussu abjuraverat, de transmarinis partibus revocavit, ejusque contemplatione Isabellam reginam neglexit, proceres suos parvipendit. Quam ob rem magnates indignati ipsum Petrum usque in Hiberniam propulerunt ubi et[3] thesauri transmissi petulanter sunt absumpti. Deinde sub spe uberioris pacis consequendæ Petrus revocatus est, sed regio ut prius thesauro absumpto, proceres insurgunt, Petrum a rege dispergunt, equos et thesauros eorum[4] in partibus Northumbriæ capiunt; Petrum sic fugitantem ad[5] castrum de Scarburgh[6] obsident, et comprehendunt. Tandemque apud Gaveressiche juxta Warewycum decapitant et occidunt. Sed et Petro sic extincto rex ut prius aliis adhæsit. Qua de causa concilium provinciale per Robertum Cantuariensem cogitur; in quo multa ad regis regnique informationem salubriter sunt statuta: ad quorum observationem et ipse præstito juramento subscripsit. Benedictio quoque Roberti Cantuariensis observantibus illa, maledictio vero refragantibus irrogatur; sed rex ut semper et tunc suis adhærens fautoribus astipulata prætermisit. Ob hoc tumultuantur[7] mediocres, frendent[8] majores contra regem regisque collaterales, potissime ipse metropolitanus Robertus. Thomas Lancastriæ comes ipsius Roberti animatus hortatu cum sibi adhærentibus per plures annos conatus est regiis obsistere ineptiis, donec novissimam super hoc turbine efflaret auram. Petrus de Gaviston per proceres Angliæ sed contra regis voluntatem exulat in Hiberniam circa nativitatem beatæ Mariæ, sed anno sequenti revocatus est; cui occurrit rex apud Cestriam. Circa natale domini Petrus exulatus est usque Flandriam per proceres, sed circa Purificationem beatæ Mariæ contra voluntatem eorum revocatus est ; cum quo rex aliquando peragrans apud castrum de Scardeburgh dimisit, quem tandem obsessum et captum usque Dadyngton deduxerunt, et juxta Warewycum occiderunt.

---

[1] *Gavastoun*, Higd.
[2] *Edwardus ille*] om. Higd.
[3] After *et* Higd. adds *regii*.
[4] *eorum*] suos, Higd.
[5] *ad*] apud, Higd.
[6] *Scardesburgh*, Higd.
[7] *tumultuabantur*, Higd.
[8] *frendebant*, Higd.

Leycestrensis. Principales hujus factionis fuerunt Thomas comes Lancastriæ, et Guydo comes de Warwike.[1]

Twys. col. 2533. Anno gratiæ MCCCXIII. regni vero regis Edwardi secundo sexto, prædictum Petrum, ut supradictum est, sic captum apud Dadyngton juxta Banbyry, idem comites duxerunt apud Blakelowe juxta Warwycum et decollaverunt in festo sanctorum Gervasii et Prothasii, et deinceps rex et comes Lancastriæ nunquam se mutuo amore habuerunt. Iste Petrus[2] tumulatus est apud Langleye et rex fundavit ibidem unam domum de fratribus prædicatoribus, quasi possessionatis ad orandum pro anima dicti Petri cunctis diebus. Gaveston beheaded near Warwick. Buried at Langley.

Cistrensis, l. 7. c. 41. Higd. viii. 304–306. Decapitato Petro die sanctorum Gervasii et Prothasii apud Gaveressiche, eodem anno die sancti Bricii sequenti natus est Edwardus primogenitus[3] regis hujus tertius post conquestum apud[4] Wyndosoram. Obiit Robertus de Wynchelse archiepiscopus, electus est magister[5] Thomas de Cobham probus clericus; quo tamen ad instantiam regis cassato et ad Wygorniam translato, successit Walterus Reynalde[6] regis thesaurarius. Et citó postmodum adivit rex Scotiam pompatice cum multa supellectili; sed apud Strivelyn[7] turpiter cum suis devictus est die natalis[8] sancti Johannis, occisis aut captis nobilibus, amissis thesauris, residuique projectis armis sola sibi fuga consuluerunt. Dehinc per continuos xij. annos regnante hoc rege partes Angliæ boriales per Scotos sunt contritæ. Edwardus le Brus[9] frater Roberti le Brus[9] intravit Hiberniam ut eam sibi subjugaret, sed quarto post hoc anno die sancti Kalixti occisus est.

Hoc quoque anno post festum sancti Michaelis miles quidam Adam[10] de Banastre de comitatu Lancastriæ movit

---

[1] In A. there is a hole in the parchment, and only the letters *War* are left.

[2] Here on both margins is *Petrus de Gaveston tumulatus apud Langleye.*

[3] Here on both margins is *Edwardus de Wyndosore natus.*

[4] *apud Wyndosoram*] om. Higd.

[5] *magister* is written above the line in A.

[6] *Raynald*, Higd.

[7] Here on both margins is *Bellum de Strivelyn.*

[8] *natalis*] nativitatis, Higd.

[9] *Bruz*, Higd. (bis).

[10] *Adam de Banastre*] om. Higd.

guerram contra dominum suum Thomam comitem Lancastriæ, sed circa festum sancti Martini captus est et decollatus.

Imprisonment of Adam Banaster.

Leycestrensis.

Homines comitis Lancastriæ ceperunt dictum Adam Banastre et dominum Willelmum de Lee ante adventum domini sui, in una grangia ubi se absconderant, et plures alios ceperunt, et miserunt eos in carcerem. Principales hujus factionis ex parte comitis fuerunt dominus Willelmus de Holand, dominus de Acre, et dominus Philippus de Haryngton scilicet anno gratiæ

A.D. 1316. MCCCXVI.

Leycestrensis.

English-men taken prisoners at Stirling (Bannockburn).

Fuerunt capti[1] apud bellum[2] de Strivelyn de Anglis comes Gloucestriæ, comes de Clare, Robertus de Clyfforde, dominus Johannes de Mountfort,[3] dominus Payn de Tybtoft,[4] dominus Egidius de Asteleye, dominus Nicholaus de Asteleye, dominus Ricardus de Basset de Weldon, dominus Egidius de Argentyne, et multi alii magni de Anglia. Rex quoque Edwardus se misit ad fugam,[5] et sub magna difficultate vix evasit. Magnates regni capti sunt in fugiendo, in Scotiam ducti, sub magno pretio redempti. Et est notandum quod retroactis temporibus non est auditum in aliquo Anglicano bello tanta bona regni et tanta victualia hostiliter rapta et abducta fuisse. Thomas comes Lancastriæ non ierat cum rege in Scotiam propter discordiam quæ a morte Petri de Gaviston inter eos duraverat; nam idem comes medio tempore moram traxit apud Pontefractum in castello suo; et, ut auribus vulgi interim innotuit, rex proposuerat eum cepisse in castello suo in redeundo de Scotia si victoriam ibidem optinuisset; et hæc fuit causa[6] quare rex noluit eum secum proficisci contra inimicos suos.

The earl of Lancaster had not gone to the Scotch war.

---

[1] Here on both margins is *Anglici capti apud Strivelyn.*

[2] *bellum de*] written above the line in A.

[3] *Montford,* MS.

[4] *Tybtost,* A.

[5] Here on both margins is *Rex Edwardus fugit a Scotis.*

[6] Here is the hole on the opposite side of the folio in A.

Cistrensis, l. 7. c. 42. Higd. viii. 306–308. Twys. col. 2534.

Johannes xxij. post Clementem quintum sedit papa annis circiter xviij. qui septimum librum Decretalium innovavit, literatos promovit, disciplinam triplicis linguæ, Hebraicæ, Græcæ, et Latinæ apud generalia studia instituit; at dum in primis acceptiones munerum exhorrere videretur, damnavit primo pluralitatem beneficiorum, ita ut unico beneficio per curatum quemlibet acceptato, ipse papa reliquorum vacantium fructus per aliquot annos optineret. Insuper et aliorum beneficiorum per mortem seu resignationem vacantium, sive per translationem primos fructos reservavit, ita ut rector institutus taxationem beneficii sui aut residuum taxationis acceptaret; ex qua cautela innumerabiles thesauri ad manus papæ devenerunt: bella tamen a duce Bavariæ qui se pro imperatore gesserat sæpe sustinuit, et semper succubuit. Hoc quoque anno magna lues animalium et hominum, maxima inundatio imbrium æstivalium et autumnalium, ex qua provenit tanta bladi caristia, ut quarterium tritici ad xl. solidos venderetur.

Leycestrensis.

Anno gratiæ MCCCXVII. venit tanta caristia bladorum per totum regnum et duravit per biennium, ita quod quarterium frumenti in foro Leycestriæ die Sabbati vendebatur pro xliiij. s. et die Mercurii sequenti in eodem foro quarterium frumenti vendebatur pro xiiij. s. Eodem tempore multi qui fuerant locupletes in regno et divites et multis bonis abundantes ad magnam et irrecuperabilem inopiam devenerunt[1] mendicitati subjecti. Sed anno præcedenti dominus Robertus de Brus rex Scotiæ misit fratrum suum dominum Edwardum de Brus, et dominum Philippum de Moubray, dominum Johannem de Sowles, dominum Johannem Styward, et plures alios magnates[2] Scotorum cum potestate magna in Hiberniam ad subjugandum terram; qui multa mala exercuerunt in terra, sed homines regis Angliæ, scilicet dominus Emilius de Verdon, dominus Johannes de Wyrmyngton, dominus Hugo de Tryplynton, qui postea interemptus est apud Notyngham, se dederunt contra Scotos cum sua potestate, et con-

Great dearth in England.

Expedition of the Scots into Ireland.

[1] *devenerunt.* A. has *denerunt*, with *ve* written over it.

[2] Here on both margins is *Scoti in Hibernia.*

Death of the leader, Edward le Brus, at Dundalk.

gressum est bellum apud Dundalk, ubi occisus est antedictus Edwardus de Brus cum aliis prædictis nominatis magnatibus, qui adeo fuerunt ab Anglis obclusi, quod de tanta multitudine Scotorum non evaserat[1] nec unus quidem.

Great mortality in England.

[2] Anno gratiæ MCCCXVII. et anno gratiæ MCCCXIX. magna mortalitas hominum et lues animalium per totum regnum Angliæ, adeo quod homines remanentes non habebant unde terras suas colere nec seminare, et cotidie quam plurimi in quolibet cimiterio fodebantur; et duravit hæc pestis per biennium, et sic undique magna desolatio tam ex hiis quam ex Scotis hostibus Anglos apprehendit. Condolens igitur papa Anglicanæ tribulationi[3] et pietate motus misit duos cardinales in Angliam anno scilicet gratiæ

A.D. 1318. Efforts of the Pope to bring about peace.

MCCCXVIII. ad reformandam pacem inter regem Angliæ et cognatum suum Thomam comitem Lancastriæ, et inter regem Angliæ et Robertum Brus regem Scotiæ. Venerunt igitur cardinales[4] cum rege et regina et cum archiepiscopo Cantuariensi cum omnibus episcopis

Gathering at Leicester.

provinciæ, cum comitibus et baronibus et aliis magnatibus regni apud Leycestriam, et occurrit eis[5] Thomas comes Lancastriæ die ex hac parte ei præfixo apud Syroches Brigge quæ modo vocatur Sotesbryge stipatus pulcherrima multitudine hominum adeo quod non occurrit quempiam retroactis temporibus vidisse aliquem comitem duxisse tam pulchram Twys. col. 2535.
multitudinem hominum in equis sic bene araitorum,

Reconciliation between the king and the earl of Lancaster.

scilicet xviij. mille. Cumque rex et[6] comes obviarent, sine magna difficultate osculati sunt, et facti sunt cari amici quoad intuitum circumastantium. Et statim

---

[1] *evaserat*, A.; *evaserant*, MS.

[2] Before *Anno* MS. inserts *Scilicet*.

[3] *tribulationi*, A.; *tribulationis*, MS.

[4] Here on margin of A. is *Duo Cardinales in Angliam.*

[5] *eis*] ei, MSS.

[6] Here on margin of A. is *Concordia inter regem et comitem Lancastriæ.*

cardinales tenderunt iter versus partes boriales pro pace habenda inter reges Angliæ et Scotiæ mediante dei gratia et virtute commissionis suæ. Cumque in partes Scotiæ venissent, insultavit eos dominus Gilbertus de Mydelton miles cum aliis elegantibus shavaldres, et eos de omnibus bonis et thesauris suis spoliaverunt. Cardinales sic spoliati redierunt ad regem sine aliqua alia expeditione, narrantes quæ gesta sunt in via. Cum rex hæc intellexisset, fecit capere dictum Gilbertum de Mydelton et Johannem fratrem suum, et ducti sunt Londonias, tracti et suspensi ibidem.

The cardinals plundered by Gilbert de Mydelton.

The plunderers executed.

Higd. viii. 308. Cistrensis, l. 7. c. 42.

Quidam scriptor nomine Johannes habens murilegum sibi familiarem, asseruit publice apud Oxoniam circa festum Pentecostes, se esse verum hæredem Angliæ; quam ob rem apud Northamptonam coram rege et proceribus de mendacio convictus, distractus et suspensus est. Quo quidem anno ij. cardinales Angliam venientes excommunicaverunt Robertum de Bruz cum fautoribus suis, Scotiamque sub interdicto posuerunt.

Leycestrensis.

Eodem anno certi articuli[1] locuti et concordati apud Leycestriam inter Thomam comitem, et clerum, et postea fuerunt ordinati et confirmati Londoniæ per cardinales, archiepiscopos Cantuariæ et Dunelmiæ et alios prælatos provinciæ Cantuariensis; qui retornati[2] sunt ad dictum Thomam comitem apud[3] castellum suum de Tuttebery per episcopos Norwycensem et Elyensem.

Articles agreed on at Leicester, and afterwards confirmed.

Primo.

Que les terres, rentes et tenemens donez encontre la fourme dez ordinancez seiont renduz et remisez en la mayn le roy sanz estre redonez a mesmes ceaux eynz demourront en la mayne le roy a son profite,

[1] Here on both margins is *Articuli ordinati inter clerum et comitem.*

[2] *retornati*] reformati, MSS.

[3] Here on margin of MS. is *Nuncii missi ad comitem pro articulis.*

et al parliment soient regardez queux chosez estoient covenablement donez et queux altrement, et adonkes soit la chose discusse solom ceo que lem verra que soit affaire par reson.

La response du Conte.

Sires mout a vous plerroit que les ditez choses furent mises en ocure si come fuist accordes a lez perlancez a Leycestre, et sils soyent redonez desore buseygneroit que vou sires ou altres peres de la terre nyent[1] suspecions enpreystez et lez ditez chosez, terrez et tenementz etc. soient mises en si covenable garde que les usez veignent pleynement a lescheker le roy al commune profite de luy et de sonn realme,[2] et dispenduz en la deffence[3] de la terre. Issi qils ne fussent desorenavant gastez ne en malveys oeps despenduz sicome avant ont estre.

Prælati.

Pur ceo que lez prelatez entendent et veyent que per cele rendre grant bien avendra pur lestate nostre seigniour le roy et pur esement de peple et la pes de la terre mayntenyr, ils enpernont sil pleace a nostre seigniour le roy que nule de ceux que ount tieles manerez de donn receuz e lez redonnent ore come avant est dit, que ne averont hounte vylenye ne altre punishment par enchesoun de la prise.

Comes.

Par la sires ou vous avez enpris que ceux que ont pris del roy contra la ordinaunce, queux ne serront

[1] *nyent*, A.; *myent*, MS.
[2] *realme*, A.; *ryalme*, MS.
[3] *deffence*, A.; *defence*, MS.

punys, sires il nous semble que vous avez mespris contre les ordinaunces e encontre vostre serment et nostre, car[1] les ordinaunces voilent que ceux soient punis en parlement.

Articuli ordinati sunt isti.

Et puis de reschiefe pur ceo que la coroune est taunt abesse, et desmembre par diversez donnz, Nous ordeynoms que touz lez dounz que sount donez al damage de roy et en descrecez de la coronne puis la commission a nous faite, dez chasteles, viles, terrez et tenementz, bailez, gardes et mariages, eschetys et relefs, queux ils soyent, auxi bene en Gascoyne, Yrlande, Gales, et Escoce, come en Engleterre, soient repelles. Et nous repelloms[3] de tutte, sanz estre redonez aux mesmes ceux, sanz commune assente en parlement; et si tiels maneres dez donnez oue relefs soient[4] desormes donez encontre la coronne avantdite sanz assente del Baronage, e ceole parlement, tanque sez dettez seient acquites avenalment puis son estate releve, soient tenuz pur nules, e le pernoure puny en le parlement par agarde[5] de Baronage.

Dicta antedictorum Prælatorum.

A pre ceo covynt il ordeyner et faire covenable seurte pur le conte de Lancastre et pur lez soens sur sa venue a nostre seignour le roy, si le plest face cez lettres patentes de suffisance seurte pur le dit conte.

---

[1] *car . . . parlement*] om. MS. The text is from A.

[2] Here on both margins is *Articuli ordinati super terris et aliis datis a rege.*

[3] *repelloms*, A.; *repellems*, MS.

[4] *soyent*, MS.

[5] *agarde*, A.; *garde*, MS.

Comes.

Sires quant a les lettres patentes de condust que nostre seignour le roy nous deveroit faire seurte sufficiance, sires[1] nous entendoms de rien avoire mesfait vers nostre seigniour le roy par quey nous dussoms estre asseourez de luy; Et vous savez biene sires que lez chartres commissions et lettres de condust de sa en arere ount este faitez al honour le roy mesmes, et al profit de luy et de tote son people et commandez a tenir parmy sonn realme. Et par commissions grantez a ad este a touz lez grantz de sa terre davoire et entreliere et tenyr lez dites chosez ordeynez et par sa chartre confermez, al honour et comune profite du roy et de realme. Et sur ceo sentence done par Ersevek Robard touz lez prelatez, lez queus chartres lettres et commissions ne poent unkes lieu tenir come biene savez; Et sires nous avoms este altre foy sur tiele seourte en peril pur male agaytere par lez malveys conseillours que pres de roy sount. Par quoy sires nous ne poems de tiele seourte fier ne a[2] luy venir tanque nule de ceux que riens ont pris du ly et de novel sont entiere jurez contre lour serement qils ont feot as ordinaunces demoeront entour luy. Et sires de approcher au nostre dit seigniour avoms totedys desires. Et vous prioms que vous ordeynez pur nous tiele seurte dont puissoms fier et prestys serroms de faire.

Dicta Prælatorum.

Item que lez prelatys e lez grantz que estont a Leycestre auxint par lour lettres asseourent le dite conte e lez seonz[3] sur mesmes lez chosez.

---

[1] *sire*, MSS.
[2] *a*, A.; *au*, MS
[3] *seonz*, A.; *seonez*, MS.

Responsio Comitis.

Sires quant a la seurte entre vous et lez prelatz et la fermeme dez Cardinales nous asseouroms bien et de eux et de vous que lez Cardinales et vous ne vodrez nule male a nous Et si male nous avensit nous savoms bien que moult y displeroit a eux et a vous. Et bien savoms que eux ne vous nous vodrez deceivere, car si purront[1] eux et vous estre deceux par lez males conseileres le Roy ne lez Cardinales ne vous ne poyent a nous altre amendement faire mes
Twys. col. 2537. priere pur nous almes. Quant a la soerte dez altres grantz quæ furent a Leycestre il[2] nous, semble que nous ne poems de tut fyere, puis que ascuns de eux que illocques furent ount dedit lour serement qils fyrent a Leycestre en voz presencez.[3] Et sur ceo sont de novele jurez et entre aliez a ce que nous avoms entenduz[4] de meinteigner ceux que ont malement consele le roy en desheritance de la coroune.

Dicta Prælatorum.

Auxint que totez ceux dez queux le dite cont ad suspection al avysement dez prelates facent seurte par lours lettres et par serment que eux privement front al dit conte et a seux que eux ne en nenancez oue allancez[5] al roy al parlement oue aillours illeoques demoranz ne retornancz male ne damage luy ferront ne sufferont estre faire si avant cum ils le purront desturber a lour pouare. Et sur ceo que mesmes ceux se summettent au sentence discommengement dez dites Cardinales si ils soient troves alencontre, et que cele seourte soit afferme dez Cardinalez.

[1] *purront . . . estre*] from A.; *pourront eu estre*, MS.
[2] *yl*, MS.
[3] *presencez*, A.; *presentz*, MS.
[4] *entenduz*, A.; *entendez*, MS.
[5] *allancz*, A.

Responsio Comitis.

Sires quant a ceux que vous entendez que nous avoms suspecion nous ne voloms nule seourte de eux; care nous tendroms[1] pluis disseourez par chose qe eux nous poient faire par escript oue serment ou par summission de eux[2] sommettre en sentence descomenge qi asseurez. Quant a lafferment dez Cardinalez, avoms avant responduez.

Dicta Prælatorum.

Et que mesmes ceux dez queux le dit conte ad suspecion aillours venuz al parlement quele houre[3] que nous deveroms venir, nous vendroms come faire deveroms et solonc ceo que nostre estate demande en pesible[4] manere si home ne nous surquerge. Et solom ceo que nous verroms que nous puissoms seourment venir et demorere et seourment deporter en sauite de nous et de nouz gentz sicome fuist parle a Leycestre. Quant al venir de ceux que vous appellez suspicions, semble a nous qils deveront venir come gentz que devent este punyz a garde de peeres en parlement[5] solonc le trespas qils averont faite encontre lez ordinancez.

Dicta Prælatorum.

Cestez chosez faitez pur venir a bien de pees, serroit bosoignable que le roy et le dit conte se entrevysent a certeyns leus en temps a queux le roy se accordera. Et que le conte a sa venue face al roy come a son seigniour lige dewe reverence et obedience tyl come serra accorde par prelacz, contez, et barons

---

[1] *tendroms*, A.; *tendrones*, MS.
[2] Here in MS. *care nous* is wrongly added from the text above.
[3] *houre*, A.; *oure*, MS.
[4] *pesible*, A.; *resible*, MS.
[5] *parlament*, MS.

que a donke y serront, issi que le roy se deit tenir a paye par reson.

Responsio Comitis.

Sires quant a luy nous deveroms venir de parler a nostre seignour le roy plerroit bien a nous, mes qil soit en bone lue et covenable et nent suspicions, come fuist parle a Leycestre. Et sire quant a dewe reverence et obeissance, nous ne entendoms rien avoire dez obeisye, et prest sumes affaire quant faire devoms de reverence et de honour a nostre seigniour le roy come son homme liege.

Dicta Prælatorum.

Et pur ceo il est contenu en le tretys a Leycestre que le dit conte avera covenable seourte sour la venue au roy, si semble au diz prelatys que oue la dite seourte covendra que certeins persones dez queux le dit conte se[1] doute, e les queux il sente uncore qils sont sez enmys mortelez, e quils ont procure male
Twys. col. 2538. devers son seigniour lige, a ceo qil dit, absentent un pecee tanc le roy et le conte soient entre venuys et entre parlez. Car lez prelatys entendent que sauncz ceel la, a la primer entre venue le count se affyereit de nule aultre seourte. Et auxsint entendent que par cele seourte a la request de roy, dez cardinales, et de ditz prelatys le cont serra menable a resceivere a sa amiste et a se bien voilance ceux qil tinennt uncore sez amisours et sez enmis. Issint ceux que serront trovez coupablez devers luy facent covenable amendez par resone; et a ceo faire lez prelatys promittent en bone foy qils mettront tote layde et le consaile qils purront. Et auxint grantent lez prelates que si nule dune parte oue altre refuse pees covenable

[1] *se doute*, A.; *se ont doute*, MS.

eux tesmoigneront la desreson et la defalte oue ils la troveront, et ferront outre ceo que faire purront et deveront par[1] reason.

Responsio Comitis.

Sires quant a labsenment dez suspecions entour le roy une pecee pur la seourte de nous, nous ne sumes en volunte que nule soit remue forsque lez malez conseillours. E lour absence une pecee serroit encontre lez ordinancez si eux ne fuissent remuecez de tut que mes ne soient[2] pres du roy ; et vous ne nous tendroms de rien asseourez du cele absence pur la malveys agayte qils purront faire come ils ont faite avant ces eoures.[3]

Les poyntez des ordinancez sont tiels. Et pur ceo que le roy ad este male gie et conselle par malez consellours come desuz est dite, Nous ordeignoms que touz lez malez conseillours soient oustez et remuez de tut, issint que eaux ne altres tiels ne soient mes prees du roy ne en son office retenuz, et que altres covenablez soyent mys en lour lieu. Et en mesme la manere soit fait dez gentz de office que ne sont pas covenables.

Responsio Comitis.

Sires quant a ceo que vous entendez par la suchrette[4] dez suspecions, que nous a la requeste nostre seigniour le roy, et[5] dez cardinales, et dez prelates receiveroms a nostre amyste et bone voilance eux uncore tenoms noz enmys, sires il nous semble que nous ne purroms a eux accordere et nostre seourment saver avant que lez chosez qils ont myspris contre le

[1] *par*, A.; *per*, MS.
[2] *soyent*, MS.
[3] *coures*, MS.
[4] *suchrette et dez cardinales suspecions*, MS. wrongly.
[5] *et dez . . . amyste*] om. MS.

state le roy al damage de luy et de[1] son people soient arestez par agarde de pieres en parlement, si come il est contenue en lez ordinauncez.[2] Endroit sires[3] de ceo que vous grantez que si nule dun parte ou de altre refuse pees covenable et resonable, que vous teismoignerez la disreson et defalte oue vous lez troverez, et[4] freez outre ceo que faire purroz et deverez par resone: sires moult nous pleace, kare tote nostre entente ad este et est que lez chosez que ont este myspris en prejudice de roy et seynt esglyse ou en blemyshment[5] de la coronne le roy et a damage de son people fuissent adressez pur bien de pees avoire et meyntenere[6]

Cumque antedicti episcopi sub tali ordine nuncium suum ordinati fuissent, comesque ad singula, ut prædictum[7] est, responsum dedisset, tandem placuit comiti occurrere regi obviam apud Sotysbrig[8] ad sibi mutuo colloquendum; et sic fecerunt, ut supradictum est. Hiis ita habitis tractatibus et conditionibus concessis, eo minus noluit rex carere societate Dispensatorum, scilicet Hugonis patris et Hugonis filii, qui dicebantur maligni consiliarii seductoresque regis; sed eo amplius eos fovebat contra voluntatem procerum regni, et cariores habere curavit, qui regi suggesserunt procurando malum contra plures magnates regni in quantum potuerunt. Quam[9] ob rem anno gratiæ MCCCXXI. barones regni levaverunt se contra Dispensatores patrem et filium camerarium regis, scilicet Umfridus de Boun comes Herfordiæ, dominus Rogerus de Mortuo

Conference between the king and the earl of Lancaster.

Twys. col. 2539.

The king still holds to the Despensers.

A.D. 1321.

[1] *de*] above the line in A.

[2] *ordinaunce*, MS.

[3] *sirez*, A.

[4] *et freez*] efreez, MSS.

[5] *blemysshement*, A.

[6] *meyntere*, MS.

[7] *prædictum*, A.; *supradictum*, MS.

[8] *Sotisbriges*, MS.

[9] Here on both margins is *Barones surgunt contra Dispensatores*, and A. repeats the note at the top of the following page, 123[b].

Party of the barons.

mari avunculus, dominus Rogerus de Clyfford, dominus Johannes de Mowbraye, dominus Johannes de Gyffard le Rych, dominus Henricus de Wyllington, dominus Johannes de Wylynger, dominus Henricus de Monte forti, dominus Bartholomeus de Baddysmere,[1] dominus Henricus Tyeys, dominus Rogerus Dammeroy, dominus[2] Hugo Dandeleye, dominus Warinus de Lyle et plures alii cum omni suo posse et suis adhærentibus. Qui omnes se dederunt ad consilium comitis Lancastriæ, et circa festum sancti Michaelis perrexerunt Londonias cum grandi exercitu et exlegabant[3] Dispensatores patrem et filium extra regnum, præter et contra voluntatem regis apud Westmonasterium. Comes Lancastriæ Thomas se tenuit in pace medio tempore, apud castrum suum de Pontefracto. Igitur exulantes Dispensatores vagabantur[4] super mare capientes et deprædantes quicquid eventus eis conferre valuit. Inter cætera rapuerunt duas magnas naves quas Dromundes vocamus, bene[5] onustas omni fertilitate mercimoniorum ad valorem xl.[6] millia marcarum, et homines etiam captos miserunt in Angliam ad carcerem per consilium regis, statimque rex cœpit colligere exercitum, mandans ubique omnes suo sibi adesse sub pœna vitæ et membrorum amissione. Et venit rex cum exercitu suo apud Burton super Trentam contra comitem Lancastriæ et barones qui venerant apud Tuttebery[7] cum grandi fortitudine. Eodem tempore reddiderunt se regi antedicti de Mortuo mari, et ex præcepto regis missi sunt apud turrim Londoniensem in custodiam. Et infra triduum quo rex venerat apud Burton movebat exercitum suum ultra aquam versus Tuttebery.

The Despensers outlawed.

Piratical acts of the Despensers.

The king prepares for war.

Submission of the Mortimers.

---

[1] *Raddismere*, MS.

[2] *dominus . . . Dandeleye*] from A.; om. MS.

[3] Here on both margins is *Exulant Dispensatores.*

[4] *vagabantur*] from A.; *valabant*, MS.

[5] *bene*] from A.; om. MS.

[6] *xl.*] from A.; *xv.*, MS.

[7] *Tutbury*, MS. et infra.

Cistrensis, l. 7. c. 42. Higd. viii. 308–316.

Quia rex Edwardus contra commune votum magnatum duos foverat Dispensatores Hugonem patrem et Hugonem filium, Thomas comes Lancastriæ et alii, multi regios viros adeo attenuarunt ut ejus assensu saltem umbratice adjecto prædictos Dispensatores exlegarent. Propter quod castra eorum in Wallia protriverunt,[1] animalia abduxerunt, thesauros recollegerunt, et in hieme Gloverniam occupaverunt, sed cito post rex ipse cæteris inconsultis utrumque Hugonem revocavit. Exinde succrescunt indies odia et schismata. Inter hæc duo magnates de Mortuo mari priusquam comes Lancastriæ parari posset, præpropere agentes, urbes aliquas in Marchia capiunt, regisque milites profligant donec rex ipse cum insperata multitudine peditum per viam circularem Salopim[2] veniret, ubi ob defectum pecuniæ ac comitis Lancastriæ nimia retardatione militibus defluentibus illi duo de Mortuo mari ad deditionem sunt coacti. Quibus apud Londonias incarceratis rex ad Gloverniam rediens revocavit utrumque Dispensatorem, inde divertit apud Lychefelde circa festum sancti Ceddæ ut præoccuparet comites Lancastriæ et Herfordiæ[3] cum eorum complicibus apud Tuttebery et Burtonam existentes sed rege aquam Trentæ per vadum transeunte fugit comes Lancastriæ cum suis a villa Burtonæ usque ad urbem de Borowbrigge ubi occurrens ex parte regis Andreas de Harkeleye occidit comitem Herfordiæ in ipso ponte xvij. kalendarum Aprilis, comitem Lancastriæ cepit cum multis aliis nobilibus, qui pro majori parte in diversis locis sunt suspensi, sed et ipse comes apud proprium castrum de Pontefracto xj. kalendarum Aprilis decapitatus est. De cujus viri meritis an inter sanctos sit annumerandus crebra in vulgo disceptatio est, aliis quidem asseverantibus quod sic, eo quod eleemosynis indulsit,[4] quod religiosos honoraverit, quod pro justa querela ut videbatur usque ad mortem certaverit, quod etiam ejus insectatores parvo post tempore duraverunt, immo dira morte perierunt:[5] Aliis vero in contrarium sentientibus, hominem videlicet conjugatum neglecta uxore sua generosa innumeras mulierculas polluere, offendentes vel leviter in eum morti mandare, ordinum fugitivos legisque transgressores ne lege

Twys. col. 2540.

---

[1] *prostraverunt*, Higd.
[2] *Salopiæ*, MS. and one MS. of Higd.
[3] From Higd.
[4] *indulserit*, Higd.
[5] *interierunt*, Higd.

plecterentur pertinaciter fovere, cuncta denique agenda sua ad nutum unius[1] secretarii sui passim committere. Tempus[2] quoque certandi usque ad mortem pro justitia defensanda inermiter[3] fugere non debere sanctum censeri, præsertim cum invitus comprehensus [et][4] passus fuerit: sed oblationum donaria et miraculorum simulacra quæ in loco suæ decapitationis in præsentiarum celebrantur qualem in posterum habebunt exitum secula videbunt postfutura. Ab hoc igitur tempore usque in[5] sextum postea annum cœpit Dispensatorum fortuna invalescere[6] et reginæ conditio ancillari, quousque rex Franciæ pro homagio Vasconiæ non exhibito regem Angliæ plurimum molestaret. Circa ascensionem domini rex tenuit parliamentum apud Eboracum ubi erexit Hugonem Dispensatorem seniorem in comitem Wyntoniensem, Andream de Harkeleye in comitem Carliolensem.

The earl of Lancaster, disappointed of help, flies to the north.

Comes Lancastriæ cum baronibus egressus est de castello in campum, credens se sublevari de potestate hominum per dominum Robertum de Holande et alios qui sibi auxilium promiserant, prout antea inter eos promissum fuerat. Nam Robertus de Holande promiserat se venturum cum forti expeditione virorum fortium, sed decepit eos. Cumque comes percepisset se esse deceptum, divertit vultum in partes boriales, et rex semper sequebatur a dorso pede post pedem. Inter cæteros regis viros erat quidam Robertus Tyrannus qui ferocius cæteris insequebatur comitem, sed postea turpem mortem quam in isto viagio meruerat per Dispensatores incurrit. Nam et cæteri quilibet comitis persecutores violentam mortem nacti sunt. Robertus de Holande cum audisset fugisse comitem, reddidit se regi apud Derbeyam, missusque est in custodiam ad castrum de Dover, quem omnes habebant exosum pro eo quod deceperat sic dominum

Leycestrensis.

Fate in the future of the earl's pursuers.

---

1 *hominis*, add. Higd.
2 *Tempore*, Higd.
3 *enormiter*, Higd.
4 From Higd.
5 *in*] ad, Higd.
6 Here on margin of A. only is *Dispensatores invalescunt.*

suum qui eum nimis dilexerat, et quasi de nihilo in magnum virum erexerat. Perrexerunt igitur comites Lancastriæ et Herfordiæ cum baronibus et aliis apud Borowebrigge, ubi occurrit eis dominus Andreas de Harkeleye, et pugnare cœperunt fortiter ad pontem. Et cum comes Herfordiæ staret pugnans super pontem, quidam perrexit sub ponte et lancea comitem Herfordiæ percussit, statimque ibidem occubuit ut supradictum xvij. kalendarum Aprilis. Ibique interfecti sunt duo strenui milites, dominus Rogerus de Berfelde et dominus Willelmus de Sutheleye, et plures alii, similiterque multi alii graviter vulnerati. Comes Lancastriæ rediit cum suis in villam de Borowebrigge sub treuga usque in crastinum. In[1] crastino vero captus est et missus cum suis per dictum Andream de Harkeleye[2] apud Eboracum ad regem. In cujus adventu gavisi sunt nimis Dispensatores. Et est notandum quod cum dictus Andreas comprehendisset comitem Lancastriæ, dictus comes prædixit ei turpissimam et vilem mortem infra annum sequentem sibi eventuram; sicque evenit, prout infra patebit. Cumque venissent apud Eboracum, statim justiciarii assignati sunt qui sederent super eos, et hoc multum per excitationem Dispensatorum. Sicque adjudicati sunt omnes primo trahi et sic suspendi, excepto comite Lancastriæ qui ob reverentiam regii sanguinis decollatus est apud Pontefractum ubi rex interfuit eodem tempore scilicet in crastino sancti Benedicti, videlicet xj. kalendarum Aprilis anno domini MCCCXXI. sepultusque est in prioratu ejusdem villæ. Decollatus[3] est in quadam planitie extra villam ubi nunc in dei honore et dicti comitis memoria fabricata est ecclesia mira structura apud Eboracum. Ante mortem comitis tracti sunt et suspensi videlicet dominus Johannes Moubray,

Robert de Holande imprisoned at Dover.

Death of the earl of Hereford at Boroughbridge.

Twys. col. 2541.

The earl of Lancaster taken prisoner by Andrew Harkeley.

The earl is executed at Pontefract.

A.D. 1321.

Other executions.

---

[1] Here on both margins is *Comes captus.*

[2] *Harle*, both MSS.

[3] *Decolatus*, MSS.

dominus Rogerus de Clifforde, dominus Gosellinus Deyvile; et pro majori tormento nobilis comitis fecerunt trahere et suspendere sex nobiliores et secretiores milites, scilicet dominum Warinum de Yle, dominum Willelmum Tochet, dominum Thomam Manduth, dominum Willelmum filium Willelmi, dominum Willelmum Charnell,[1] dominum Henricum Wradburne et unum valettum comitis qui omnes penderunt longo tempore super furcas pro majori opprobrio. Hii apud Pontefractum et alii apud Eboracum, nec sinebat eos rex et Dispensatores evelli aut sepeliri usque in longo tempore postea.

The bodies left hanging on the gallows.

[CAP. XV.]

Occumbente igitur comite, ut superius dictum est, pro justitia ecclesiæ et regni, prout vulgaris communitas mente concepit, occurrunt undique populi turbæ cum muneribus oblationum ad exhibendum honorem et obsequium corpori comitis pro modulo suo, non cessantes donec rex per excitationem Dispensatorum misit viros armatos qui eis introitum prohiberent in ecclesiam, et præcepit sub pœna carceris ne quis intraret in ecclesiam ad exhibendum corpori honorem vel obsequium. Cumque vidissent populi se taliter regali potentia ab ingressu ecclesiæ præpeditos, diverterunt præcordia devotionis suæ ad locum ubi comes occubuit, et eo frequentius accurrebant, quo et acrius regis rigor erga peregrinos efferbuit, donec, eliminata omni spurcitia campestri, facta est ibidem ecclesia capellanis deo servientibus non mediocriter dotata.

Popular feeling about the earl's death.

Honours forbidden to be paid to his memory.

---

[1] *Cheynell*, MS.

[2] There is no mark of a chapter, but the initial is illuminated in both MSS., and there is a break in the text.

Deinde infra breve cæteri magnates tracti sunt et suspensi singillatim unusquisque in propria patria sub testimonio regis et Dispensatorum, qui terminus vocatur Le Roy Recorde; scilicet dominus Bartholomeus de Baddismere, et dominus Bartholomeus de Aycheburnham apud Cantuariam, dominus Franciscus de Aldham apud Wyndesoram, dominus Johannes Gyffard et dominus Rogerus de Elmesbrigge apud Gloverniam, dominus Henricus de Wylynton[1] Emond et dominus Henricus de Montford apud Bristolliam, dominus Thomas Colpeir apud Wynchilsc dominus Henricus Tyeys[2] apud Londonias, dominus Rogerus Dammery mortuus est pulcre in lecto suo apud Tuttebyry in castello, dominus Hugo Dandeleye[3] ad rogatum et instantiam uxoris suæ sollicite prosequentis habuit gratiam a rege et vitam concessam, fuit tamen in carcere apud Notyngham[4] in castello usque ad reditum reginæ de transmarinis. Post hæc factus est dominus Andreas de Harkeleye[5] comes Carliellensis[6] pro isto negotio sic prosecuto, factusque est gardianus borialis marchiæ contra Scotos. Notandum quod isti fuerunt consentientes[7] neci comitis, qui omnes postea morte turpi perierunt. Primo ipse rex, duo fratres ejus, scilicet Thomas comes marescallus et Edmundus comes Cantiæ; isti promoti et erecti per excitationem et instantiam dicti comitis Lancastriæ; comes Warennæ, comes Arundell, dominus Hugo Dispensator pater et dominus Hugo filius comes Rychemundiæ, comes de Penbroke, dominus Omerus[8] de Valencia, sed inter eos non extitit quisquam qui fine laudabili vitam finivit, neque quisquam eis adhærentium, ut infra patebit[9] in suo processu.

Executions in various parts of England.

Twys. col. 2542.

Honours conferred on Andrew Harkeley.

None came to a good end who had done the earl of Lancaster to death.

---

1 *Wylington*, MS.

2 *Tyeys*, A.; *Teyes*, MS.

3 *Dandeleye*, A.; *Vandeleye*, MS.

4 *Nothingham*, MS.

5 *Harle*, MS.

6 *Carlellensis*, A.

7 Here on the margin of A. only is *Consentientes morti comitis Lancastriæ*.

8 *Omerus* is the spelling in both MSS.

9 *patebit*, A.; *patebat*, MS.

Eodem anno circa festum sancti Petri ad vincula rex adivit Scotiam, et quamvis non haberet obsistentiam, multos de suis fame et morbo amisit. Ipsum tandem regem circa nativitatem beatæ Mariæ remeantem Scoti a tergo insequentes ceperunt castrum de Norram,[1] et postmodum circa festum sancti Lucæ prandentem regem apud monasterium de Bella Landa super Blakhamore[2] pene comprehendissent nisi fuga sibi consuluisset, verumtamen regiis thesauris amissis comitem Richemundiæ ceperunt.

Cistrensis, l. 7. c. 42. Higd. viii. 316.

A.D. 1322.

The Scots invade England.

Anno gratiæ MCCCXXII. circa translationem sancti Thomæ intraverunt Scoti in Angliam per medium Fornesiæ, et comitatum Lancastriæ devastaverunt undique absque aliquo damno suorum, colligentes immensam prædam auri et argenti, animalium, ornamentorum, ecclesiasticorum lectualium, mensalium, abducentes onustas carectas de omnibus bonis patriæ ad suum placitum. Audiens rex Edwardus Scotorum adventum et mala quæ fecerant festinavit cum grandi exercitu occurrere eis circa festum decollationis sancti Johannis Baptistæ, et Scoti se retraxerunt cum innumerabili præda, et adeo patriam sunt deprædati quod Anglici venientes nil alimenti repererunt, propterea perierunt; et cum rex Edwardus cum exercitu suo appropinquasset ad abbathiam de Meurose nil mali suspicans de Scotis sic retractis, Scoti subito irruerunt secrete super eos venientes de montanis, et occiderunt de Anglicis trecentos viros et plures; et abierunt antequam exercitus appropriaret, et cum[3] rex vidisset quod Scoti nollent publicum bellum committere, per consilium Dispensatorum fecit redire exercitum suum in Angliam et hoc sine aliqua expeditione, et sic, ut supradictum est, moriebantur[4] sparsim in campis, vicis et villis in autumno circiter xv.[5] millia, in magnum dedecus regis graveque detrimentum regni.

Leycestrensis.

King Edward goes against them and they retire.

But near Melrose Abbey the Scots turn on the English.

Losses of the English.

[1] *Norham*, Higd.
[2] *Blakehoumoor*, Higd.
[3] *cum*, A.; *dum*, MS.
[4] Here on both margins is *Angli moriuntur fame in Scotia.*
[5] *xv.*, MS.; *xvi.*, A.

Circa natale domini rumor cœpit succrescere ubique in regno de domino Andrea de Harkeleye qualiter seditiose foverat Scotos contra regem suum Edwardum, et qualiter Scotos adierat et reduxerat in Angliam proditorie contra fidelitatem suam, et qualiter nobilis et sanctus comes Lancastriæ Thomas quando dictus Andreas cepit eum, prædixit ei quod infra annum sequentem vili morte plecteretur, et sic evenit. Nam dictus Andreas per mandatum regis captus est apud castellum suum Carlyell quod habuit ex dono regis, et per proceres boreales ablatum est ab eo primo cingulum militare, capta ab eo lancea, abscisique sunt tali ejus cum calcaribus.

Treachery of Andrew Harkeley.

Twys. col. 2543.

His punishment.

Cistrensis, l. 7. c. 42.

Higd. viii. 316.

Eodem[1] anno in crastino sancti Ceaddæ,[2] Andreas de Harkeleya tamquam proditor apud Karlell[3] captus est, distractus, suspensus et decapitatus, visceribus combustis demembratus est, et caput ejus super pontem Londoniensem positum est. Ad vincula sancti Petri, Rogerus de Mortuo mari junior nuper incarceratus evasit de turri Londoniensi custodibus suis per potionem somniferam soporatis.

Leycestrensis.

A.D. 1323.

Anno gratiæ MCCCXXIII. dominus Rogerus[4] de Mortuo mari evasit de turri Londoniensi per auxilium cujusdam Girardi de Alspaye qui sub domino Stephano de Segrave custodiam ejus habuit ut supra, et fugit in Franciam, ibique moram traxit cum multis aliis qui fugerant a facie regis Edwardi præ timore regis et Dispensatorum qui esuriebant alienis terris et possessionibus saturari.

Roger Mortimer the younger escapes to France.

Cistrensis, l. 7. c. 42.

Higd. viii. 318.

Circa medium quadragesimæ regina[5] Angliæ missa est ad fratrem suum regem Franciæ, qui magna ex parte Vasconiam invaserat ad pacem procurandam. Circa nativitatem beatæ Mariæ rex misit in Franciam filium suum Edwardum ut homagium faceret regi Franciæ pro ducatu Acquitaniæ sibi

[1] Here on margins of A. only is *Andreas de Harkeley tractus et suspensus.*

[2] *Ceddæ*, Higd.

[3] *Caerliell*, Higd.

[4] Here on the margin of A. only is *Mortimer evasit de turri.*

[5] Here on the margin of MS. only is *Transitus reginæ in Franciam.*

dato. Quem fecit rex Franciæ morari cum matre sua in comitatu Pontivo. Sed matre et filio in transmarinis[1] sic demorantibus nec redire volentibus, aut certe propter metum Dispensatorum remeare non audentibus, rex Angliæ de consilio duorum Dispensatorum exlegavit et bannivit publice in foro Londoniæ uxorem suam et filium tanquam regni proditores,

A.D. 1324. Anno sequenti orta est discordia inter regem Franciæ et Angliæ eo quod rex Angliæ noluit facere homagium regi Franciæ pro terris suis in Vasconia, unde rex Franciæ misit fortitudinem magnam in Vasconiam seisire terram in manum suam, et rex Angliæ anno gratiæ MCCCXXIIII. misit ibidem pro defensione terræ plures nobiles regni, scilicet comitem Cantiæ fratrem suum, comitem de Asseles, dominum Radulfum Basset de Drayton, dominum Ricardum Greye de Codonoure, dominum Nicholaum fratrem ejus, dominum Johannem de sancto Johanne, dominum Johannem de Segrave, dominum Stephanum filium ejusdem, et dominum Johannem fratrem ejus. Conceperat namque rex indignationem contra le Segraves pro evasione domini Rogeri le Mortimer qui evaserat de turri Londoniensi, et ideo misit eos pro eorum interitu et plures alios de regno, qui spisse moriebantur ibidem, et pauci qui remanserant post diutinam infirmitatem cum magna difficultate vix[2] sanitatem adquirebant. Franci insultum fecerunt contra Anglicos, et ipsi viriliter restiterunt et potenter seipsos defendebant, tandem capta treuga inter reges, rex Angliæ misit uxorem suam Isabellam et filium suum Edwardum[3] de Wyndesowre ad regem Franciæ fratrem Isabellæ reginæ pro pace reformanda, scilicet anno gratiæ MCCCXXV. Edwardus filius fecit homagium regi Franciæ avunculo suo pro ducatu Vas- A.D. 1325.

Leycestrensis.

The king of England refuses to do homage for Gascony.

English troops sent to resist the French.

The anger of king Edward against the Segraves.

A truce between England and France.

---

[1] Here on both margins is *Regina cum filio in Francia.*

[2] *vix* is written twice over in both MSS.

[3] *Edwardum.* In both MSS the name is *Edmundum*, but it has been corrected in A.

coniæ, dederat enim ei pater suus prædictum ducatum, et sic pax reformata est. Regina Isabella dum moram traxit in Francia attraxit sibi contubernium domini Rogeri le Mortymer et aliorum Anglicorum exulum qui per instigationem Dispensatorum exulabant ob cupidinem terrarum suarum, et cum audissent Dispensatores reginam et filium ejus Edwardum cum aliis exulantibus sic fore conjunctos, suggesserunt regi secludere eis ingressum regni, ut supradictum est, et misit ad papam pro una bulla ad excommunicandum si quis attemptaret ingredi regnum Angliæ nisi prius adepta licentia regis et ejus voluntate. Quæ sententia promulgata erat Londoniis in ecclesia sancti Pauli per episcopum Excestriæ et alios de consilio regis. Cum igitur intellexisset malitiam prævalidam Dispensatorum et regem fore sic deceptum per malivolum consilium eorum et aliorum conjuratorum [1] perversorum, et magnates regni sic per eos morti adductos, ut superius patet, et super hoc vigilabant ipsam reginam et filium suum hæredem scilicet regni excludere penitus a regno, ita quod nunquam ingrederentur Angliæ terram, nec statum suum adipiscerentur, statim cum consilio coexulum cœpit regina disponere pro suo regressu, collegit gentes, arma et cuncta necessaria itineris paravit, navalem classem ascivit, in [2] portu de Ypeswiche [3] applicuit x. kalendarum Octobris anno gratiæ MCCCXXVI. scilicet Isabella regina, Edwardus de Windesowre [4] filius suus qui ibidem contractum fecerat ducere filiam comitis Hunaldorum in uxorem, nomine Philippam, pro majori fortificatione suæ partis, dominus Edmundus comes Cantiæ, dominus Rogerus de Mortuo mari, dominus Thomas Rosselyne, dominus Willelmus Trussell, dominus Johannes

Twys. col. 2544.

Edward prince of Wales does homage for Gascony.

Queen Isabella attaches Mortimer and the English exiles to her.

The queen and her party forbidden to enter England.

They cross and land at Ipswich.

A.D. 1326.

Supporters of the queen.

[1] *conjuratorum.* Both MSS. have *confinatorum.*

[2] Here on both margins is *Regina redit in Angliam cum filio et aliis.*

[3] Walsingham (i. 180) says at *Harwich.*

[4] *Windosore*, MS.

de Crombewell, dominus Johannes de Ros, dominus Symond de Berforde, dominus Johannes de Henande, comes de Tylers et multi alii. Et statim cum regina applicuisset in terram Angliæ cum filio et aliis, omnes fere majores regni occurrerunt eis læti in auxilium propter odium[1] quod gerebant erga perversos consiliatores regis;[2] et rex audito adventu reginæ fugit Londonias cum sua potestate; sed qui ad regis auxilium accesserunt in die, retraxerunt se ab eo in sequenti nocte. Regina procedit Londonias, rex dirigit iter versus Bristolliam, regina cum magna exercitu sequitur; rex fugiens tandem aquam ascendit cum Hugone Spenser filio et magistro Roberto de Baldoc cancellario et duobus aliis militibus, sed ventus contrarius sicut deo placuit iter eis subripuit ne abirent viam versus Walliam ad castellum de Noeth, vagantes hic illucque quasi gentes convictæ et fugitivæ atque confusæ. Cumque venisset regina apud Bristolliam cepit cum hiis qui inibi erant, scilicet dominum Hugonem Dispensatorem comitem Wyncestriæ patrem, quem fecerunt distrahi, suspendi et decollari[3] viij° kalendarum Novembris: et notandum quod eodem anno scilicet iiij° kalendarum Febr. occisus est dominus Rogerus[4] Beler in comitatu Leycestriæ. Iste Rogerus fundavit cantariam secularium sacerdotum apud Kyrkeby[5] Bellere in comitatu Leycestriæ, quam post multos annos uxor ejusdem Rogeri cum consensu Rogeri filii eorum transtulit in usus canonicorum regularium, instituens ibidem primum priorem loci de abbathia de Oleeston. Hic Rogerus occisus est a quodam Eustachio de Folvyll et fratribus suis quibus prius minas ingesserat et injurias; et interfectus est a tribus

The people rejoice at their coming.

The king's flight.

He takes refuge in Neath castle.

The elder Despenser executed at Bristol.

Misdeeds and bad end of Roger Beller.

---

[1] *odium*] om. MSS. The omission is marked by a *caret* in A., but no word supplied.

[2] *regni* wrongly inserted before *regis* in MS.

[3] *decolari*, MS.

[4] Here on both margins is *Rogerus Beler occisus*.

[5] Here on both margins is *Cantaria de Kyrkeby Beller*.

fratribus habens secum in familia 50. et plures in quadam valle juxta Reresby. Hic oppressor fuerat religiosorum .et aliorum vicinorum pro cupidine ecclesiarum Twys. col. 2545. et aliarum possessionum quas cupierat ad dotationem cantariæ suæ. Eodem anno scilicet MCCCXXVI. die A.D. 1326. sancti Barnabæ videlicet iv. idus Junii combusta [1] est Burning of Croxton abbey through a plumber's carelessness. abbathia de Croxton sequenti modo. Quidam plumbarius detulit ignem in vase super ecclesiam pro reparatione defectuum ejusdem ecclesiæ, et casu accidit negligentia comitante quod igne paulisper ibidem dimisso et aure flante attigit [2] quandam celluram et excrevit in flammam et combussit ecclesiam cum claustro et omnibus domibus annexis, nec erat qui in tanta necessitate succurrere posset. Et unus de canonicis ejusdem domus combustus fuit in dormitorio eadem hora.

Cistrensis, l. 7. c. 43. Higd. viii. 318–322. Hoc anno regina Angliæ cum primogenito suo Edwardo ac Rogero de Mortuo mari nuper elapso necnon et cum parva manu Hunaldorum circa festum sancti Michaelis apud Essex in Angliam applicuit, et [3] versus Londonias ubi rex tunc erat, tetendit. Et quod mirandum fuit, terra undique tranquilla sine sanguine et strepitu regem a Londoniis mature fugitantem usque in Westwale [4] peditentem insequitur.[5] Interim in crastino sancti Calixti decollatus est episcopus [6] Oxoniæ thesaurarius regis de consilio civium Londonensium extra boriale ostium [7] ecclesiæ S. Pauli. Et die sequenti capta est turris Londoniensis per cives ad opus reginæ et filii sui. Et cito post in vigilia apostolorum Simonis et Judæ captum est castrum Bristolliæ per reginam et suos; ubi Hugo Dispensator senior distractus et suspensus est, et caput ejus Wyntoniam transmissum est. Eodem anno die sancti Hugonis comes de Arundele apud partes Salopiæ captus est, sed apud Herford [8] decollatus. Eadem hebdomada

[1] Here on the margin of A. only is *Combusta est abbathia de Croxton.*

[2] *attigit*, A.; *accidit*, MS., wrongly.

[3] *et*] om. Higd.

[4] *Westwalliam*, Higd.

[5] *insequuntur*, Higd.

[6] Here on margin of A. only is *Episcopus Oxoniæ decollatus.*

[7] *hostium*, MS.

[8] *Hereford*, Higd.

rex Angliæ captus est apud castrum de Neeth in Westwallia, sed apud castrum de Kenylworth custodiendus demandatur. Junior autem Hugo[1] Dispensator qui cum rege captus fuerat, distractus, suspensus ac decollatus est apud Herforth, corpore quadripartito, sed caput ejus ad pontem Londoniensem transmissum est.

The Londoners side with the queen.

Leycestrensis.

Tertio idus Octobris Londonienses surrexerunt cum regina et filio ejus contra regem, abierunt ad ecclesiam sancti Pauli et extrahentes episcopum Oxoniæ eo quod fulminaverat sententiam excommunicationis super quemcumque intrantem regnum contra voluntatem regis, et hoc in præjudicium reginæ et filii ejus et suorum, ac etiam pro mala voluntate quam gerebant erga regem pro malis consiliis suis. Duxeruntque episcopum in Chepe[2] et despectuose decollaverunt,[3] ibique spoliatum veluti latronem aut homicidam in vico diviserunt. Tres quoque viros de suis interfecerunt. Deinde idibus Octobris cives Londonienses ceperunt Turrim Londoniensem ad usum reginæ et filii, et quos ibi invenerant duxerunt ad palatium episcopi Londoniensis, videlicet dominum Johannem de Eltham filium regis Angliæ et uxorem Hugonis Dispensatoris, quæ ut regina habebatur in regno dum regina in remotis agebat. Et hæc linguam suam nimis ad sinistra contra reginam et alios relaxaverat; et duos filios Rogeri de Mortuo mari, dominum Rogerum de Clyfforde, dominum Thomam de Byrleye, dominum Bartholomæum de Burways; et fecerunt dominum Johannem de Eltham[4] gardianum civitatis Londoniensis quod quotquot invenire poterant de hiis qui de consilio et assensu fuerant ad denunciandum sententiam contra reginam et filium et alios coexules, ut supradictum est, morte plecterentur si qui inventi essent in Lon-

They behead the bishop of Oxford.

They seize the Tower of London for the queen.

John of Eltham made guardian of the city of London.

---

[1] Here on margin of A. only is *Hugo de Spenser distractus.*

[2] *Chepe*] Schepe, A.; Shepe, MS.

[3] *decolaverunt*, MSS.

[4] *Eltham*] Eltam, A.

Twys. col. 2546. doniis ea hora, scilicet archiepiscopus Cantuariensis, episcopus Londoniensis et plures alii, sed non sunt inventi. Eodem anno quinto non. Octobris venit dominus Johannes de Vaws miles cum thesauris domini [1] Hugonis [2] de Spenser comitis Wyncestriæ cum armis preciosis et indumentis nobilibus, magnis equis, dextrariis, cursariis et aliis equis de melioribus regni et aliis innumeris divitiis ad abbathiam Leycestriæ versus dictum comitem dominum suum, qui proposuerat auxilium præbuisse regi contra reginam et filium ejus; et homines Henrici [3] comitis Lancastriæ qui tunc fortuitu apud Leycestriam convenerant cum magna potentia venerunt noctanter apud abbathiam et obsederunt illam. Cum dominus Johannes de Vaws vidisset se non [4] posse prosequi negotium domini sui de prædictis bonis, abiit ad comitem Lancastriæ mane apud castrum Leycestriæ degentem. Abeunte illo, isti intraverunt [5] [in abbathiam et sibi rapuerunt de bonis quis quicquid tollere posset, sortem non mittentes, scilicet aurum, argentum, vasa pretiosa lectualia, mensualia, ornamenta et quæcumque delectabilia equos et arma, cunctaque abduxerunt ad castrum Leycestriæ ad comitem Lancastriæ. Infra triduum festinavit comes cum omni potentia quam potuit congregare occurrere obviam reginæ apud Dunstapulam. Eo tempore omnes de regno læti facti sunt de adventu reginæ et filii sui, et gratiabantur deo de ejus gratiosa expeditione ut falsi consiliares regis enervarentur, et cæteri per eos dolorosi et angustiati et exhæredati redderentur ad suam justitiam et hæreditatem. Eodem anno captus est rex Edwardus xviij. kalendarum De-

Possessions of the elder Despenser brought to Leicester abbey.

The abbey attacked by the followers of Henry earl of Lancaster,

and all things are seized for the earl of Lancaster.

Joy at the queen's coming.

---

[1] Here on both margins is *Thesauri de Spenser apud Leycestriam.*

[2] *Hugonis*] regis, MS.

[3] *Henrici*] here, MS., as if = *habere.*

[4] *non*] written above the line in both MSS.

[5] At this point one leaf of MS. has disappeared. The text, therefore, is from A. The text of MS. begins again at p. 440.

King Edward and the younger Despenser taken prisoners.

cembris, ut supradictum est, anno gratiæ MCCCXXVI. et cum eo Hugo Dispensator junior, et magister Robertus de Baldoc cancellarius suus. Rex traditus est in custodiam Henrici comitis Lancastriæ. Cito post captus est dominus Edmundus comes de Arundell per dominum Johannem de Charleton in Schropshyre, et ductus est apud Herford ubi regina cum magnatibus regni convenerant. Et quia dederat filium suum hæredem filiæ Hugonis Dispensatoris et secretus [erat][1] in consilio et malum procuraverat reginæ ut dicebatur in sua absentia, et etiam procuraverat mortem nobilis comitis Lancastriæ Thomæ, cum domino Omero[2] de Valenciis comite de Penbroc qui subito moriebatur in transmarinis agens.

Earl of Arundel executed.

Et sic dictus Edmundus morti adductus est, distractus et suspensus, xv. kalendarum Decembris cum armigero suo nomine Johanne Danyel, qui ipsum consilio suo in multis seduxerat. Statimque tractatum est apud Herfordiam de morte Hugonis Spenser, et quomodo exstingui posset tota ejus posteritas, ne ad aliquem honorem, gradum vel statum quis eorum deveniret in regno Angliæ pro perpetuo.

Despenser taken to Hereford.

Et idem Hugo et magister Robertus Baldoc et Prior de Herfordia ducti sunt apud Herfordiam. Et cum prope villam appropinquarent occurrit tanta multitudo populorum undique quod omnes mirabantur de visu, et omnes qui poterant cornu sufflare vel vocem hutesii emittere seu aliquam despectionem inferre, pro suo modulo cum convitiis et contumeliis intulerunt Hugoni, adeo quod retroactis temporibus tam horridus sonus de quocumque sublimi homine non est auditus.

Great crowds assemble.

Treatment of Despenser and Baldock.

Et primo vestierunt eum uno vestimento cum armis suis reversatis missa corona de urticis in capite ejus. Simili modo vestierunt Robertum Baldoc simili vestimento. Et super vestimentis eorum scripti sunt vj.

---

[1] Seems needful to the sense, but is not in the manuscript.

[2] *Omero.* This is the orthography of the manuscript.

Twys. col. 2547. versus de psalmo, Quid gloriaris in malitia? derisoriori modo quo possent; dictus Robertus adjudicatus est perpetuo carceri apud Newgate; ibique anno sequenti moriebatur sub magna miseria. Antedictus Prior missus est in carcerem apud Herfordiam eo quod male se gesserat contra pacem regis. Dominus[1] Hugo Spenser ductus coram domino Willelmo Trussell justiciario areniatus est coram eo ad barrum in forma quæ sequitur.

The arraignment of Despenser.

[2] Hugo le Dyspenser. En parlement nostre seignour le Roy que ore est tenue a Westminstre lan quinzisme per examinement dez Prelates, Contes, Barones, et tote la commune de Realme fuist notoriement trove que vostre piere et vous Hugh fuistez agardez traytoures et enmys del realme pur quel par assent et commandment nostre seigniour le Roy, vostre piere et vous Hugh fuistez exules del realme sanz james revenir, si ceo ne fuist par lassent et commandment nostre seigniour le Roy, et ceo en playne parlement duement al ceo somouncz; Contre quel agarde e exil vostre piere et vous Hugh estez trove en courte sanz garrannt; E vous Hugh en retornant en realme dezpoillastez felonnesment deux dromandes de lour avoyr, a la value de xl. m. livers; a grant deshonoure nostre seignour le Roy et de tut son realme, et a grant peril dez cez marchanz que repairent sovent en estrange pays, Hugh, apres cest felonye par vous fait, vous approchatez nostre seignour le Roy, et luy faitez chivacher a forcement ove gens dez armes sur lez pieres de realme, et altrez sez ligez gentz, pur eux destruere et desheriter, encontre la grant chartre; Et ensi chivachent a force et armes purpernant real pouare, vous Hugh et vous eydantz desrobastez felonnosment lez bones gentz de realme, et par Andrewe de Harkeleye et atreys traytoures vous aerdancez, faitez mordrere le bone Conte del Hereforde, monsir William Sullee, monsir Roger de Berfelde; Et faitez prendre mon treshonourable Seignour le bone Cont de Lancastre Thomas,

---

[1] Here on the margin of A. is *Hugo Spenser filius areniatus.*

[2] There is no record of this arraignment in the Rolls of Parliament.

que estoit cosyne germayne a nostre Seignour le Roy et de sez frerez, uncle a treshonourable de France et de sa soere madame Isabelle Roigne Dengletere, si luy faitez faucement enprisoner et despolier et touz lez souz en sa sale proprement deinz sa chastele de Pontefraite par vostre real pouare que vous avez purpris sur nostre seignour le Roy; Et luy faitez juger par une fauce recorde encontre leye et resone et la grant chartre; Et ensi faitez mordrer, martirizer et morir de dure mort et pitouse; Et ceste malveys cruelte et tirantie faistez al si digne persone ne vous poez sauler del sank dez cristenez espandier. Ency faitez en meme tiele journeye pur mon dit seignour plus turmentyr sez baronz sez chyvalers se enaux venanncez trayner et pendre, et puis juger al morte par cel faus recorde, encontre laye et resone, et pendre dyspituosement sanz mercy, Come monsir Warene del Lyle, monsir William Tochet, monsir Thomas Maydut, monsir Henry de Bradburne, monsir William Chornel, monsir Bertholomewe de Assheburne a Londres, monsir Henry Tyeis a Windesoure, monsir Franceys de Aldham a Gloucestre, le seignour Gyffarde, et monsir Roger de Elmesbrigge a Brystole, monsir Henry de Wylyngton, et monsir Henry de Monfort a Wynchelse, monsir Thomas Colpeyre et plusours grantz; et altre grantz feistez mettre en dure prisone pur lez mordrer sanz cause pur coveytise de lour terez, sicome le seignour le Mortymer le cosyne et le uncle, le seignour de Kyrkeleye, monsir Hugh Dandeleye le pere et le fitz, lez enfantz le Conte de Hereforde nevoutz nostre seignour le Roy; Et lez grandes dames femmes a sez seignours e lours enfantz enprisone e en orphanye puis la mort lour seigniours. E lez veux dames, come la dame Baretter que vous ensuyt pur grace avoire. Et vous contirannt la feistes batre de vous rybaudes, et debryser bracez et jaumbes trope dispituosement encontre lorder de chivaler e encontre leye et resone; Par quoy la bone dame est a touz joures afolie et perdue; et plusours de yoels avez fait sur la courte a pee e au grant poverte sanz pite et mercye, que solent estre dames de grant honour. Et tous jours eaux usez en si grant vilte tenu, ne fuist que Dieu pur sa mercy envoya nostre bone dame et son filtz en terre, et lez bonez gentz que sont venuz en lour ayde, par quey le realme est succurra.

Twys. col. 2548.

Hugh; apres cele destruccion dez noblez gentz vous Hugh, vostre piere et mestre Robart de Baldoc qe aviez entre vous pris enbrace reale pouare sur nostre seignour le Roye, si ly menastez et son peple en Escoce sur cez enmys, oue vous Hugh par vostre traytours mener luy faistez perder pluis de xx. m. dez persones de son peple que morirent pitousement pur defalte, a grant deshonour de Roye, et damage de realme, et sanz esployte faire retornere. En retornant vous Hugh, vostre pere et Robart de Baldoc faucement et traytrousement consallatez nostre seignour le Roy a lesser madame la Royne en grant peryl de corps en la Priore de Tynmuth en la marche de Guerre, si menastez nostre seignour le Roy ensuyt de luy, tanque en la more de Blackholme oue sez enmys dez Scoce par vostre trayterouse mener luy suspristrent a grant deshonour et damage, sicome apparust bien a la journe par lez prisez et lez morz. Et a si grant meschiefe ma dame la Royne uste este perdue au perpetuel dishonour, si dieu ne luy ust envoye soccure par meare par la la, covynt adventurer pur sa vie et son honure sauver, al si grant mischief du corps que unke nule bone dame de son state ne de sa noblesse ne fuist ensy.

Hugh, cest trayson ne cest tyrancye ne vous point sufficer, enz faistez par vostre real pouare, que vous avietz purpris sur nostre seignour le Roy destruer lez Franchises de seynt esglise, et lez prælates, sicome Herforde, Nychol, Hely, Northwyche felonnesment desrobber de lours biens deinz seint esglise, et dor et de chyvaux, des vessaux, et de loure harneys, si lez faitez aler au pee, et lours terrez et lours possessiones lour faitez toler sanz leye et reson. Mes vous ne suffistez mye tant soulement davoir guerre as ministres de seynt esglise, uncore lempreystez cum faux expenser contre dieu et sez seyns, Que par la ou vous savietz que dieu fist grace et vertue pur mon dit seignour que vous avez mordre si cruelment contre leye et reson, vous mettez gentz dez armes, et faitez clore et fermer les us, de monstrer que nule fuist si hardyfe dentrer la esglise pur aourer dieu et cez seynz, Par quoy merit en despyte de vous dieu fist grace et vertue. Hugh, apres cele maveiste, vous consellastes nostre seignour le Roy en dezheretaunce de sa coronne a doner vostre piere, que fuist faux

traytour, le Conte de Wyncestre, et Andrewe de Harkeleye traytoure notorye et attaynte le Conte de Cardoyle. Et a vous Hugh, la terre de Cantermaure et altres terres que Twys. col. furont proprement appurtenancez a la coronne. Et ensi 2549. feistez ouster ma dame la Roigne de sa terre que luy fuist done et assigne par nostre seignour le Roy la meytee dez terres pur son certayne douerment a la journe contre lestate de sa noblesse. Et a ceo abetant et procurant touz jours discorde solonc trestute vostre pouare perentre nostre seignour le Roy et luy. Hugh, la ou ma dame la Royne et sonn fitz passeront la mere par assent][1] et commandment nostre seignour le Roy pur sa terre de Gyenne salver, que fuist en poynt davoyr este perdue par vostre traytoures consayle, vous envoyastez pardelamer une grant soume dargent as ascunes malveys gentz vous aerdancz pur la reyne destruere et son fitz qest droit heire del realme, et pur destourber lour revenir enforciastez ceo affaire, Hugh, vostre pere et Robart de Baldoc et lez altrez faux traitoures vous aerdancz par mer et terre si alastez par my le realme purpernant real pouare, fesauncez le grant et le petyte par destresse jurer et asseurer a vous de vous mayntenyer en vous faux quereles, sanz avoire regard que tiels confederations estoient faucez et traitourouses, et encontre la lyaunce et lestate du Roy et de sa corone. Et qy a vous malveistez mayntener ne voleit jurere ne asseurer, vous luy faistez mettre en griefe prisone, com mon seignour Henry de Bealmont, et altres que ne voillent faire, ne as vous malveistez estre assentantz. Et quant vous Hugh, et lez altres traytours vous aerdancz savoient que ma dame la Royne et son fitz furent arryvez en cest terre, vous faitez nostre seignour le Roy par vostre malveys consayle aloyner de eaux, si luy menastez hors de realme en perile de son corps et dishonour de luy et de son people, menant felonnousement le tresoure del realme oveske vous, encontre la grant chartre.

Hugh contraytour estez trove, par quoy vous agardent touz lez bonez gentz de realme, meyndrez et greyndres, ryches et pourez par commune assent, que vous come larone estes trove par quey vous serrez pendue. Et con-

---

[1] At this point the text of MS. begins again. See above, p. 435.

treytour estez trove par quey vous serrez[1] treynez et quarterecez, et envoye par my le realme. Et pur ceo que vous fuistez utlage par nostre seignour le Roy et par commune assent, et estez revenue en courte sanz garraunt, vous serrez decollez. Et pur ceo que vous abbestatez et procurastez discorde entre nostre seignour le Roy et la Royne et lez altrez del realme, si serret enbouellecz, et puis ils serront ars. Retrayez vous traytour, tyrant reneyee, si alez vostre Juyse prendre. Traytour malveys et attaynte.

Et sic statim morte plexus[2] est scilicet viij. kalendarum Decembris. Cujus caput in altum fixum est super pontem Londoniensem. He is executed and his head set up on London Bridge.

Cistrensis, l. 7, c. 43. Higd. viii. 322. Quo etiam anno in octavis Epiphaniæ factum est parliamentum apud Londonias, ubi de communi ordinatione missi sunt solemnes nuncii ad regem incarceratum, scilicet tres episcopi, duo comites, duo barones, duo abbates, duo justiciarii, ut regi detento[3] homagium quondam sibi factum resignarent, ipsumque pro domino ulterius non haberent. E quibus dominus Willelmus Trussell miles et procurator totius parliamenti vice omnium dixit regi ista verba:[4]

Ego Willelmus Trussell vice omnium de terra Angliæ et totius parliamenti procurator tibi Edwarde reddo homagium prius tibi factum, et extunc diffido te et privo omni potestate regia et dignitate, nequaquam tibi de cætero tanquam regi pariturus. Twys. col. 2550.

Istud etiam fuit publice proclamatum apud Londonias. Eodem anno in vigilia Purificationis beatæ Mariæ Edwardus filius regis factus est miles.

Leycestrensis. Vera series procuratorii. Jeo William Trussell procuratour dez prelatez, contez et barons, et altrez gentz en ma procuracye nomes eyant al ceo playne et suffisant pouare, lez homages et fealtez au vous Edward roy Dengleterre come al roy avant ces oeures depar lez ditez persones en ma procuracye nomes, renk et rebaylle sus a vous Edward et deliver et face quitez lez persones avantditz en la

---

[1] Here on both margins is *Judicium latum super Hugonem Spenser.*

[2] *plexus*, A.; *fixus*, MS.

[3] Here on margin of A. only is *Homagium est resignatum.*

[4] *Depositio regis Angliæ*, add. Higd.

meillour manere que ley et costome donnent. E face protestacion en non de eaux qils ne voillent desormes estre en vostre fealte, ne en vostre lyance, ne cleyment de vous come de roy riens tenir. Encz vous tiegnent deshorse priveye persone sanz nule manere de reale dignite.

Grief of the king,

Cum rex hæc audisset multum de suis malefactis doluit, rugitus et lamenta emittens eo quod per falsos et proditiosos consiliaros sic omni suo tempore ductus fuerat. Veruntamen in se tandem post multos ejulatus[1] reversus, nimis gratulabatur quod filium suum Edwardum post se regnaturum elegissent, et ei assensum suum in quantum potuit attribuit. Ejus mores et actus supra in suo primordio per Cistrensem describuntur.

tempered by joy that his son is to succeed him.

Edwardus filius Edwardi post conquestum tertius adolescens xv. circiter annorum vivente adhuc patre suo sub custodia, in festo Purificationis beatæ Mariæ coronatus[2] est in regem apud Westmonasterium. In cujus primordiis grata augebantur auspicia. Nam et tunc terra recepit ubertatem, aer temperiem, mare tranquillitatem, et ecclesia libertatem.

Cistrensis, l. 7. c. 44. Higd. viii. 324.

Explicit historia Leycestrensis anno gratiæ MCCCXXVI. Nunc Cistrensis imponit finem chronicæ suæ. Sed postea quædam adjecit ei, videlicet de morti antiqui Edwardi regis cum quibusdam aliis eventibus in tempore regis Edwardi tertii, prout infra patebit in suo loco per singula.

Of some additions to Higden.

---

[1] Before *reversus* in both MSS. *in se* is repeated by mistake of the scribes.

[2] Here on both margins is *Edwardus tertius coronatus*.

[CAP. XVI.][1]

Nunc sciendum est quod iste Edwardus de Wyndesoure tertius a conquestu coronatus est apud Westmonasterium dominica proxima ante festum Purificationis beatæ Mariæ pridie kalendas Februarii, et Londonienses atque magnates mutuo juraverunt et fecerunt securitatem quod mutuo foverent et sustentarent regem et reginam matrem suam secundum totum suum posse. In quo loco videndum est qualiter claudicat Cistrensis dicens regem Edwardum die Purificationis fore coronatum. Verumtamen chronica Westmonasteriensis dicit eum coronatum in Conversione sancti Pauli scilicet viij. kalendarum Februarii; sicque istæ tres chronicæ inter se variant. Sed potest forte dici quod dominus Willelmus Trussell reddidit sursum homagium in conversione sancti Pauli ex quo jus regni statim eodem die devolutum est ad istum Edwardum regem, et forte pridie kalendas Februarii coronatus, sed die Purificationis solemnitas celebrata est. Tunc Hugo Dispensator filius Hugonis junioris reddidit regi castellum de Karfyly quod a morte Hugonis patrui[2] sui tenuerat, et misit se in gratiam regis; qui ei concessit vitam et membra. Abbathia de[3] Abyndon[4] spoliata est a civibus ejusdem villæ.

Coronation of Edward III.

Question about the day of the coronation.

Twys. col. 2551.

Cistrensis, l. 7. c. 44. Higd. viii 324–326.

Et[5] cito post hoc iij. nonas Aprilis translatus est rex antiquus de Kenelworth usque castrum de Berkeleye, ubi tamen cum multi conspirarent ad ejus liberationem, circa festum beati Matthæi evangelistæ cum veru ignito inter celanda confossus nefarie[6] peremptus est.[7] De cujus meritis

[1] There is no mark of a chapter except by the usual illuminated initial, which in A. at first was T, but has been corrected into N. It will be seen that is as in the first two books, there were 16 chapters marked by the initials of the writer, so it is in this book also.

[2] *patrui*, A.; *patri*, MS.

[3] *de*] from A.; om. MS.

[4] *Abyndon*, A.; *Abington*, MS.

[5] *Et cito post hoc*] om. Higd.

[6] *ignominiose*, Higd.

[7] Here on margin of A. only is *Edwardus secundus occubuit.*

an inter sanctos annumerandus sit, frequens in vulgo sicut quondam de Thoma comite Lancastriæ adhuc deceptatio est. Sed revera nec carceris fœditas nec mortis vilitas cum ista sceleratis debeantur, nec etiam oblationum frequentia aut miraculorum simulacra cum talia sint indifferentia,[1] quemquam sanctum probant nisi corresponderet sanctimonia vitæ præcedentis. Bene namque cum unoquoque agitur si talia cum contritione culpam in eo diluant aut pœnam imminuant, quamvis immediatam avolationem animæ non efficiant; sed præsumptio flagitiosorum[2] impunitatem sibi et sui similibus inaniter sperantium, ambitio quoque matronarum circumgirare affectantium rumorem talis venerationis multum amplificat et dilatat, donec ædificatio super arenam fundata decidat et labescat.

In parliamento apud Wyntoniam decollatus est Edmundus[3] de Wodestoke avunculus hujus regis comes Cantiæ pro eo quod conspiraverat contra istum regem ut dicebatur.

A.D. 1327. Anno gratiæ MCCCXXVII. Edwardus quondam rex Angliæ missus est ad castellum de Berkeleye moram trahere ibidem sub custodia domini Thomæ de Berkeleye et domini Johannis Mautravers; qui apud Londonias deputati sunt ad ejus custodiam. Comes Lancastriæ noluit ulterius habere custodiam illius quia, ut rumor spargebatur, quidam de secretis antiqui regis nitebantur per machinamenta, dum comes aliunde circa sua facienda occupatus esset, furari et latenter eum abducere de castello de Kellyngworth. Eodem anno post Ascensionem venit rex Edwardus cum multis magnatibus de regno apud Novum castrum super Tynam ad tractandum de pace inter Anglicos et Scotos, sed Scoti renuerunt tractatum propter quandam conventionem initam inter illos et matrem regis Isabellam, et Edmundum comitem Cantiæ, et Rogerum de Mortuo[4] mari dum starent in transmarinis contra coronam Angliæ. Et dum rex esset in parti-

Leycestrensis.

Edward the second confined in Berkley castle.

Fruitless negotiation for peace with Scotland.

[1] *indifferentia* stands on the margin in A.

[2] *flagitiorum*, Higd.

[3] Here on margin of A. only is *Comes Edmundus decollatus*.

[4] *Mortuo*, A.; *Morte*, MS.

bus borealibus eodem tempore venit dominus Johannes dux Hunaldorum cum ij. millibus virorum armatorum in auxilium regis Angliæ. Et cum venissent apud Eboracum orta est discordia gravis inter Hunaldos nimis magistraliter se gerentes et Anglicos hoc multum exacerbantes. Hunaldi vero noctanter se levantes insperate occiderunt de Anglicis circiter ccc. personas de comitatibus Lincolniæ et Northamptonæ favente regina et suis dictis Hunaldis; statimque in eodem tempore nunciatum est regi Scotos advenisse et fuisse apud Stanhop-parke. Ex quo rex lætus multum effectus absque mora tendit iter versus eos, et equitavit eo die præ lætitia xxx. leucas, et in crastino fecit milites circiter ccc. sperans cito cum Scotis offendere. Et fecit moram ibidem xv. diebus. Et tunc per invidiam quam aliqui magnatum gerebant erga Hunaldos, tum per falsitatem et proditionem quorundam de regno Scoti evaserunt absque malo ubi steterunt cir umdati undique, adeo quod illinc nunquam abirent nisi mediante falsa proditione quorundam Anglicorum. Et antequam Scoti recederent, dominus Jacobus Douglas per subtilitatem quorundam Anglicorum ductus est in una nocte explorandi gratia in Anglicanum exercitum dum Anglici pausarent in suis tentoriis quiete somnii[1] soporati. Et accidit ut cum a quibusdam Anglicis perciperetur cœpit Anglica voce clamare dicens, No warde a seynt Jorge, bina voce aut trina, ac si Anglicus esset, sed tandem occisis capellano suo atque camerario, vix ipse cum magna difficultate evasit. Tunc rediit rex cum magna desolatione et mœrore pro eo quod melius ei non evenerat in suo primordio, et nimio pudore percussus multum indoluit. Et venit Lincolniam ubi celebravit[2] parliamentum suum; in quo divulgata est mors antiqui

Conflict between the English and the troops from Hainault.

The king marches against the Scots.

Twys. col. 2552.

The Scots retire without loss.

Parliament at Lincoln.

[1] *somnii*, A.; *solempnii*, MS.

[2] Here on both margins is *Parliamentum apud Lincolniam.*

regis. Isabella regina mater regis, Rogerus de Mortuo mari, et plures alii consiluerunt regi ut in illo parliamento rex a clero subsidium peteret, asserentes omnes gazas et thesauros post mortem Dispensatorum et aliorum proditorum repertos, in guerra Scotiæ et aliis regni necessariis fore jam exhaustos. Et sic erant consumpti sicut dixerant per novos traditores regis, qui eum secundum suum velle ut juvenem regebant. Episcopi vero petebant diem deliberandi de responso usque in festum omnium Sanctorum apud Leycestriam. Et fecerunt solemne pro anima regis antiqui Edwardi qui moriebatur, ut supradictum est, undecimo kalendarum Decembris, et modo qui sequitur. Quidam ad hoc scelus faciendum procurati cum rex Edwardus in lecto recumberet quietis gratia nil mali ab aliquo suspicans sibi inferri, accesserunt ad eum, et vestes a pedibus excutientes, super caput ejus subito deplicuerunt,[1] et fistulam æneam[2] in posteriora ejus apposuerunt, ignitumque veru per fistulam in ventrem ejus submiserunt, ne exterius plaga aliqua cuiquam intuenti locum daret, dicentes, non mortem naturalem sed subitam ei evenisse. Eodem tempore Hunaldi[3] et cæteri alienigenæ[4] reversi sunt in patriam suam, in immensum remunerati et de auro et argento multiformiter ditati per reginam Isabellam, Rogerum Mortymer, et alios de eorum assensu, in grave onus communitatis regni, prout inferius describetur. Tunc venit domina Philippa filia comitis Hunaldorum in Angliam ad maritandum regi Edwardo juveni nuper coronato. Et fuit recepta cum magno tripudio honoris Londoniæ a civibus in vigilia natalis Domini. Et apud Eboracum in Conversione[5] sancti Pauli viij.

A subsidy asked from the clergy.

Murder of Edward II.

Foreign troops return home

---

[1] *deplicuerunt*, A.; *despicuerunt*, MS.

[2] *eneam*, MSS.

[3] Here on margin of A. only is *Hunaldi redeunt in patriam suam.*

[4] *aliegenæ*, MS., but corrected in a later hand.

[5] Here on both margins is *Regina desponsata.*

kalendarum Februarii cum magna solemnitate desponsata. Eodem anno[1] concessus est regi de temporalibus vicesimus denarius, de spiritualibus autem decimus denarius. Et hæc concessio facta est apud Leycestriam ad instantiam comitis Henrici Lancastriæ filii Edmundi. Post hæc rex tenuit parliamentum[2] suum apud Eboracum, ubi veniunt nuncii ex parte Scotorum pro pace habenda inter regna: et rex Angliæ misit nuncios suos in Scotiam ad regem Scotiæ. Sicque evenit ex una parte et alia quod pax facta est et proclamata, eo pacto quod filius et hæres[3] Roberti Brus regis Scotiæ duceret in uxorem dominam Johannam de Turri sororem regis Edwardi. Et ita factum est dominica proxima ante[4] festum sanctæ Margaretæ virginis. Illis diebus regina Isabella et Rogerus de Mortuo mari unanimi assensu appropriaverunt sibi regalem potestatem in multis et regni thesaurum, et subpeditaverunt regem, in tantum quod non erat quisquam qui pro regis aut regni commodo[5] loqui auderet;[6] quod si quis faceret, in magnam ignominiam sui persecutus est ab eis. Multa et gravia onera patriæ intulerunt, et semper simul in uno hospitio hospitati sunt, unde multa obloquia et murmura de eis suspectuosa oriuntur. In tantum isti duo regina et Rogerus asciverunt sibi potestatem, quod comes Lancastriæ Henricus qui deputatus et ordinatus est capitalis custos et supremus consiliarius regis in tempore coronationis per communem assensum procerum et magnatum regni, pro meliori gubernaculo regis et regni, non potuit ei appropinquare nec quicquam consilii dare. Inde nimis motus et consilio archiepiscopi Cantuariensis, et quorundam episcoporum

Marriage of the king with Philippa of Hainault.

Peace made with Scotland.

Twys. col. 2553.

Royal power usurped by queen Isabella and Mortimer.

Anger of the earl of Lancaster.

[1] *anno*] written above the line in A.

[2] Here on both margins is *Pax inter reges Angliæ et Scotiæ.*

[3] *hæres*, A.; *hæredes*, MS.

[4] *ante*] from A.; om. MS.

[5] Both MSS. have *incommodo*, but wrongly.

[6] *auderet*, A.; *audiret*, MS.

et aliquorum procerum regni excitatus[1] est prosequi ad emendas. Et etiam multum obloquium percrepuit in populo de pace quam iidem fecerant inter Angliam et Scotiam absque consilio et assensu communitatis regni et procerum; volebantque quod rex de suo viveret absque exactionibus et extortionibus in depauperationem populi ut solite abreptis. Unde parliamentum apud Salusbury[2] summonitum est, sed absque facto. Nam partes obviaverunt sibi super planam de Salusbury ad parliamentum tendentes, ibique se ad pugnam paraverunt, sed per alios de regno impediti sunt, sicque parliamentum dilatum est apud Westmonasterium ad festum Purificationis celebrandum. Rex antiquus Edwardus x°[3] kalendarum Octobris occisus, et xiij. kalendarum Januarii tumulatus[4] est apud Gloucestriam, sed absque mœrore populi propter[5] errores quos foverat in suo tempore dum regnaret. Hic[6] habuit tot filios, Edwardum qui regnavit post ipsum. Johannem comitem Cornubiæ, Elyanoram comitissam de Gerl. Johannam reginam Scotiæ. Eodem anno mortuus est Carolus rex Franciæ[7] frater Isabellæ reginæ. Quoad concordiam factam inter Angliam et Scotiam hæc forma fuit: Isabella regina cum Rogero de Mortuo mari tantam potentiam et regalitatem usurpavit, quod absque consensu et assensu procerum et magnatum regni,[8] absolvit et acquietavit ab omni jugo servitutis, et subjectionis, et omnimodis actionibus versus regnum Angliæ et reges ejusdem deinceps venturos, et regina Isabella reddidit Scotis omnia munimenta et omnes chartas[9] et indenturas quæ confecta

Fault found with the Scotch peace.

Edward II. buried at at Gloucester.

Terms of accord with Scotland.

---

[1] *excitatus*, A.; *excitus*, MS.

[2] *Salesbury*, MS.

[3] *x°*] om. MS.

[4] Here on both margins is *Edwardus tumulatus apud Gloucestre.*

[5] *propter*, A.; *inter*, MS.

[6] Here on both margins is *Edwardus secundus habuit tot filios.*

[7] *Franciæ*, A.; *Scotiæ*, MS.

[8] Here on both margins is *Scotia soluta de subjectione Anglorum.*

[9] *chartas . . . indenturas*, A.; *chartæ . . . indenturæ*, MS.

fuerant per bonum Edwardum filium regis Henrici usque ad præsens tempus, regnum Scotiæ libere tenere absque omni exactione vel demanda.

Anno gratiæ MCCCXXVIII. anno regni regis Edwardi tertii secundo apud Bedfordiam[1] rotunda[2] tabula tenetur per Rogerum de Mortuo mari. Eodem anno creatus est novus papa[3] apud Romam, Nicholaus nomine, per ducem Bavariæ qui se fecit imperatorem contra voluntatem papæ Johannis apud Avinoniam demorantis. Iste Johannes papa excommunicari fecit imperatorem et alium papam per totam Christianitatem. Eodem anno captus est dominus Robertus de Holande in uno bosco citra Londonias. Iste Robertus erectus est de paupere milite in sublimem et divitem baronem per comitem Lancastriæ Thomam. Eo[4] tempore quo discordia increvit inter dominum suum comitem Thomam et regem, ipse Robertus[5] Holande in summa necessitate domini sui quando dominus suus maxime confidebat de ejus adventu cum auxilio populi promisso, relicto domino suo in sua angustia inevitabili reddidit se regi, decipiens dominum suum, quam ob infidelitatem omnes proceres et magnates regni odio eum habebant; et cum maximo vituperio caput ejus abscissum[6] est, ad comitem Lancastriæ Henricum apud Waltham sanctæ crucis transmissum est per quendam militem Thomam Wyther nomine, et alios secretos Thomæ comitis Lancastriæ.

A.D. 1328.

A round table held at Bedford.

Capture of Sir Robert Holand.

Twys. col. 2554.

He is put to death.

Apud Salusbury[7] regina Isabella et Rogerus de Mortuo mari fecerunt novos comites,[8] scilicet Johannem de Eltham comitem Cornubiæ, Rogerum de

Creation of earls by

[1] *Bedfordiam*, A.; *Hertifordiam*, MS.

[2] Here on margin of A. only is *Tabula rotunda.*

[3] Here on both margins is *duo papæ.*

[4] *Eo*, A.; *Et*, MS.

[5] Here on both margins is *Robertus Holand decapitatus.*

[6] *abscisum*, MS.

[7] *Salesbury*, MS.

[8] Here on both margins is *Novi comites facti per reginam.*

the queen and Mortimer.

Mortuo mari comitem de Marchia, Edmundum Botoler comitem de Ormunde. Qui omnes cum suis adhærentibus congregaverunt magnum exercitum ad Isabellam reginam contra comitem Lancastriæ Henricum et alios magnates de regno qui non fuerant eorum nefariis operibus consentientes. Et equitaverunt viribus et armis super terras dicti comitis et venerunt Leycestriam cum magno exercitu Anglicorum[1] et Wallanorum pridie nonas Januarii, et morabantur in Leycestria et in circumjacenti patria[2] octo diebus, et spoliaverunt undique patriam, et boscos, parcos, vineas, stagna, piscinas, et secum abduxerunt quicquid preciosum aut vile manus eorum invenire potuerunt, aurum, argentum, blada, utensilia, lectualia, mensualia, arma, vestimenta, bestias feras et domesticas, oves et boves, aucas, gallinas, et ornamenta ecclesiastica, nihil in ecclesiis inventum vel alibi relinquendo, ac si esset in tempore guerræ inter regna. Et hoc totum in opprobrium comitis Lancastriæ qui tunc fuerat in veniendo de partibus australibus cum potestate magna volens eis obviasse, habens in comitatu suo magnates qui fuerant cum Thoma comite Lancastriæ, scilicet comitem Marchiæ, Edmundum comitem Cantiæ fratrem suum et avunculum regis, episcopos Londoniarum, Wyncestriæ, dominum le Wake, dominum de Bealmont, Hugonem Dandeleye, dominum Thomam Rosselyne, et multos alios. Et cum isti magnates parati essent ad invadendum, ut suspicabantur, Rogerum Mortymer, cujus consilio et excitatione rex conceperat indignationem contra quosdam legios suos fideles regni, duo avunculi regis Thomas et Edmundus reliquerunt comitem, et se dederunt matri regis et Rogero Mortymer, procurantes comiti Lancastriæ malum seditionis in quantum poterant. Hic comes Henricus sub spe fiduciæ suorum ceperat locum suum in campo juxta Bedforde fixis

Leicester and the neighbourhood ravaged by the queen's party.

The earl of Lancaster marches against them.

The king's uncles go over to Mortimer.

---

[1] *Anglorum*, MS.

[2] *patriam*, MS.

tentoriis proponens bellum committere cum Rogero de Mortymer et aliis suis adhærentibus: sed per[1] supradictam proditionem suorum humiliter se subjecit regi in campo coram toto exercitu. Et fuit concordatum ibidem coram Simone archiepiscopo Cantuariensi et aliis episcopis et multis de[2] magnatibus regni, quod omnes errores emendarentur in proximo parliamento sequenti; et hoc ne forte omnes surgerent communes in hac communi causa cum comite; sed ab ista concordia quædam personæ fuerunt exceptæ quas Rogerus le Mortymer noluit ut rex quoquo modo admitteret in præfata concordia, scilicet dominus Henricus de Bealmont, dominus Thomas Rosselyne,[3] dominus Willelmus Trussell, dominus Thomas Wyther qui occiderat dominum Robertum de Holande. Isti quatuor profecti sunt ultra mare in Franciam, ibique manserunt donec le Mortymer captus esset apud Notyngham, ut infra patebit, quia non audebant propter metum mortis faciem suam ostendere in terra Angliæ dummodo Mortymer floreret.

The earl of Lancaster makes submission.

Some of his partizans are not pardoned.

Twys. col. 2555.

Anno gratiæ MCCCXXIX.[4] rex Edwardus perrexit in Franciam ad regem Franciæ Philippum, et fecit ei homagium[5] pro Vasconia. Et facti[6] sunt amici secundum vultum exteriorem. Sed rex Philippus pro eo quod non habuit bonum titulum ad coronam Franciæ, eo quod rex Angliæ Edwardus esset propinquior in linea generationis, disposuit comprehendisse regem Edwardum et arrestasse eum; quod non latuit Henricum Borowasch episcopum Lyncolniensem ductorem[7] regis Edwardi et gubernatorem; qui latenter recessit cum Edwardo a facie Philippi regis Franciæ, et quasi subito

A.D. 1329.

King Edward does homage for Gascony.

The French king plots to arrest him.

[1] *per* is on the margin of A., and not in MS.

[2] *de*] from A.; om. MS.

[3] *Rosselyne*, A.; *Rosselene*, MS.

[4] MS. gives wrongly *MCCCXXXIX.*

[5] Here on both margins is *Rex Edwardus fecit homagium Philippo regi Franciæ pro Vasconia.*

[6] *facti*, A.; *effecti*, MS.

[7] *ductorem*, A.; *doctorem*, MS.

remeavit in Angliam nesciente rege Franciæ, sed in hac parte deluso. Eodem anno obiit Robertus Brus qui se regem[1] Scotiæ fecerat, et sepultus apud Dounfermelyne, et regnavit xx. annis. Nunquam fuerat in retroactis temporibus aliquis rex in[2] Scotia qui tanta mala exercuit in Anglicos sicuti iste temporibus suis. Nam in tantum subpeditavit Anglicos in tempore suo pro defectu gubernaculi regni Angliæ, quod duo Angli vix valebant debilem Scotum.

Death of Robert Bruce.

A.D. 1330. Anno gratiæ MCCCXXX. et regni regis Edwardi quarto, rex celebravit parliamentum apud Winchestriam. In quo impositum est per Isabellam matrem regis et Rogerum Mortymer, et alios de[3] eorum conventu, quod Edmundus comes Cantiæ avunculus regis contra fidelitatem suam procuraverat, et summam diligentiam adhibuerat, ad liberationem Edwardi quondam regis Angliæ fratris sui de castello de Berkeleye in præjudicium et gravamen coronæ, unde dictus[4] Edmundus captus est et attachiatus, et ad pœnam decollationis condemnatus, sicque stetit extra portam castelli mortem expectans usque ad horam vesperarum, quia nemo voluit eum decollare, propter pietatem quam habebant de eo,[5] nam damnatus erat absque communi consensu. Tandem venit unus ribaldus sceleratus de Marchalsia, et pro sua vita inde habenda decollavit[6] eum die Lunæ in vigilia sancti Cuthberti. Eodem anno comes Lincolniensis et plures alii attachiati sunt per Isabellam et le Mortymer, et per manucaptores dimissi. Tunc rumor cœpit crebrescere[7] per totam terram Angliæ de malignitate et crudelitate Isabellæ matris regis et Rogeri Mortymer de multis seditionibus.

Parliament at Winchester.

Execution of the earl of Kent.

Increasing ill-favour of Isabella and Mortimer.

---

[1] *se regem*, A.; *segem*, MS.

[2] *in*] from A.; om. MS.

[3] *de*. MS. omits *de*, but has *eorum* twice over.

[4] Here on both margins is *Edmundus frater ejus judicatus ad mortem*.

[5] After *eo* a space for about 8 letters is left in both MSS.

[6] *decolavit*, MS.

[7] *crebescere*, MSS.

Primo, quod fovebant Scotos in magnam derogationem et dedecus regis et regni Angliæ, et quomodo exterminaverat regem Edwardum quondam maritum suum, et quanta mala eorum consilio et auxilio exercebantur in regno, quantaque mala opera eorum fomento velabantur. Quam ob causam rex per secretum concilium amicorum suorum disposuit consortium eorum abinvicem segregare, ne deterius deinceps vel simile quid eorum factione vel consilio quandoque oriretur. Nam in tantum invalescebant in terra, quod totum regnum in periclitando labi videbatur. Deinde rex tenuit concilium suum apud Notyngham in quindena Michaelis cum pene omnibus magnatibus regni. In quo rex saniori consilio de eorum fraude et malitia salubrius[1] edoctus, vidensque periculum tam præteritum quam in posterum jam in præsenti per dictos Isabellam et le Mortymer evidenter imminens graviter in corde condolens suscepit; sicque die Veneris in crastino sancti Lucæ rex cum electa comitiva in obscuro noctis perrexit per quandam viam subterraneam de villa Notynghamiæ usque in castellum, et venit ad cameram matris suæ Isabellæ, et invenit ibi prope eam in alia camera Rogerum de Mortymer et episcopum Lincolniensem Henricum. Et statim rex jussit Rogerum apprehendi, et in securam custodiam usque in crastinum poni. In crastino fecit apprehendere omnes suos adhærentes per totam villam dispersos. Et statim misit[2] omnes Londonias, videlicet le Mortymer, et duos filios ejus, scilicet Galfridum et Edmundum milites, et dominum Oliverum de Byngam, dominum Simonem de Berforde. Et in captione Rogeri Mortymere occisus est dominus Hugo de Tryplington[3] miles et senescallus familiæ regis per dictum

Council at Nottingham.

Twys. col. 2556.

Arrest of Isabella and Mortimer.

---

[1] *sabrius* in MS., but corrected in a later hand; *salubrius*, A.

[2] *misit* is on the margin of A.; in MS. it has been inserted by a later hand above the line.

[3] *Triplyngton*, MS.

The queen deprived of her lands.

Rogerum Mortymer in ingressu regis in cameram eorum. Isabella mater[1] regis adjudicata est perdere omnes terras suas, et cum difficultate evasit damnationem ad mortem, eo quod erat mater regis, et ob reverentiam regis dilata est hæc sententia. Et ordinatum est quod singulis annis caperet de cista domini regis ad sustentationem suam tria millia marcarum, et maneret in uno certo loco ubi rex pro ea disponere vellet. Magnates regni imposuerunt contra Rogerum Mortymer articulos sequentes.

Articles of accusation against Mortimer.

[2] Primerment[3] que par la ou ordenee fuist al parliment de[4] Londrez proscheyne apres la coronnement nostre seignour le roy, que quatres eveskes, quatre contes, et vj. barones dussent[5] estre pres du roy pour luy conseyller, issint que tote foith quatre y fuissent; cest assavoire une eveske, une conte, et dieux barons, a meynez, et que nule grosse bosoigne soit faite sanz lour assente, et que chescune respondist dez ces fetz pur son temps: le dit Roger nyent eyant regarde al dit assent accrocha a luy real pouere et le governement del realme sur lestate le roye, ousta et fist oustre et mettre ministres en loustele le roy et aillours parmy le realme a sa volunte de ceux[6] que furent de son acorde. Et myst John Wyarde et altres entour le roy despyer cez faitz et cez ditz, issint que le roy fuist en tiele manere envyrone de cez enmys qil poet riene faire de sa volunte, mes auxi[7] come une homme desouth altre garde.

Ensy par la oú le piere nostre seignour le roy feust a Kenilworthe par ordinances[8] dez pieres de la terre

---

[1] Here on both margins is *Isabella mater regis privatur terris suis.*

[2] These articles are given at somewhat greater length and with a few variations in the *Rolls of Parliament* (vol. ii., pp. 52–53) A.D. 1330 (4 Edw. iii.), and are prefaced with the words: *Ces sont les tresons felines et malveistes faites a notre Seignur le roi et a son poeple par Roger de Mortymer et autres de sa covyne.*

[3] Here on both margins is *Primus articulus.*

[4] *de Londres . . . apres*] nostre seignur le roi procheynement tenuz apres, P. Roll.

[5] *dussent estre*] demurreient, P.R.

[6] *ceux*] tieux, P.R.

[7] *mes auxi*] forsque, P.R.

[8] *et assent,* add. P.R.

a demorer illoeqes a ces eses pur estre servi come afferoit un tiele seigniour le dit Roger par real pouare a luy accroce ne lessa tant qil leust devers luy a sa volunte. Et ordyna qil fuist mande au chastiel de Berkeleye oue par luy et par les sones[1] fuist fausement, traytourousment et felonnesment mordre et tue.

Ensy[2] le dit Roger[3] fist defendre par briefe le roy souz le grante seale que nule venist al parliment de Salusbury a force et armes sour quan qil poet forfere devers le roy. Et la vynt le dit Roger et altres de sa covygne al force et armes al dit parliment contre la dite defense. Par quoy plusours [peres][4] de la terre come le conte de Lancastre et altres sachans la manere de sa venue ne vyndrent poynt. Et come par la ou lez prelatz estoyent assemblez al dit parliment en une meason pur conseiller sour lez bosoignez le roy, et de realme, le dit Roger debrusa les[5] eos de la measone ove gentz dez armez sour lez ditez prelatez, et lez manassa de vye et de membre sils[6] fuissent si hardys a dire oue faire riene[7] encontre sa volunte et[8] ordinancez. E en mesme le parliment[3] fist tant que le roy luy fist conte de la Marche, et luy[9] dona plusours terres et tenements en desheritance de sa coronne. Et puis mena le dit Roger e ceux de sa covygne nostre seigniour le roy armez sur le conte de Lancastre et altres pieres de la terre tanque a Wincestre la oue yls estoient venancez devers le roy, au dit parlement de Salusbury. Parquoy le dit conte et lez altres pieres de la terre pur eschewere le peryl que poet avenir, a la reverence du roy departirent et aillerent envers lour pays dolons qils ne poyent ove lour seigniour lige parlere ne conseiller come ils deveront.

Twys. col. 2557.

Ensy le dit Roger fist le roy chivacher forciblement sour le conte de Lancastre et altres pieres de realme qui estoient ordeignes davoyre[10] estre pres du roy pur luy conseiller. Et

---

[1] *sones*] soens, P.R.

[2] Here on margin of A. only is *Secundus articulus.*

[3] *par le dit roiall poer a lui acroche*, add. P.R., and in several of the following clauses also.

[4] From P.R.

[5] *les eos*] oens, P.R.

[6] *sils*] si nul de eux, P.R.

[7] *riene*] chose que lui feust, P.R.

[8] *et ordinancez*] en nul point P.R.

[9] *et a ses heirs*, add. P.R.

[10] *davoyre estre*] d'estre, P.R.

en tant les enchasa par force que le dit conte et altres grantez del realme que voilerent profite au roy se mistrent a la grace le roy sauve a eous vie et membre, et qils ne fuissent desherites ne[1] al trop grant ransone. Mes[2] ils furent mys au trop grante ransone que[3] lours terres vendront[3] a tous jours. Et les altres fit enchacer hors de la terre a[4] seiser lours terres contra la fourme de la grante chartre et leye de terre.

Ensy par la oue le dit Roger savoit biene qe le piere nostre seigniour le roy estoit morte e enterre, il par altrez de sa covigne en desceyvante maner fist entendre al Edmund[5] conte de Kent qil fuist en vye, par quey le dit conte fuist moult desireus de savoire la verite.[6] Et fist espier par totez lez bonez voies qils savoit, tanke le dit Roger, par real powere a luy accroche fist prendre al parliment de Wincestre le dit cont de Kent, procura qil fuist illoeques mys a la mort.

Ensy le dit Roger fist le roy doner a luy sez enfantz e a sez alies chastieles, viles, maners et francheses en Engleterre, Irland, et Gales en decresse de sa coronne.

Ensy le dit Roger en desceivaunte manere fist les chivalers dez contez [gratier][7] al dit parliment al roy de chescune vile Dengleterre que respont par quatre et le provost en eyre une homme de armes a lour costages en sa guerre de Gascoyne par une an; la quele charge le dit Roger avoit compasse a tourner ceol[8] avoyre en altre profite pur luy et altres de sa covygne, en destruccion de people.

Ensy le dit Roger par real pouare a luy accroche fist maundere lettres suth[9] la grante chartre au plusours grantz chivalers et altres qe ils venesont al roy queu part qil fust, et a lour venue le fist chargere qils se adressent daler en Gascoyne oue qils feissent fyn oue ranson a sa

---

[1] *ne . . . ransone*] om. P.R.

[2] Here on both margins is *Magnates vendunt terras pro redemptione.*

[3] *que . . . vendront*] come a la value de la moite de totes lur terres a vendre, P.R.

[4] *a*] et, P.R.

[5] *Edmund*] om. P.R.

[6] *lequel il fust en vie ou nemye,* add. P.R.

[7] From P.R.

[8] *ceol avoyre en*] en aucun, P.R.

[9] *suth . . . chartre*] desouz la Targe, P.R.

volunte. Dez queuz asounez fyrent fyn grevous, et tut le pluis est venuz au profite le dit Roger.

Ensy le dit Roger fausement et maliciousment fist[1] le discorde entre le piere nostre seigniour le roy et la reyne sa compaigne, et la fist entendre qe si ele out venuz a luy, qil la out tue de cotele oue[2] altre arme oue altre manere de mordre, et par tiele cause altres sotilletes si fist il tant que la reyne ne vint pas devers son seigniour, al grant dishonour du roy et de tote realme, et damage par cas en temps avenir que dieu deffende.

Twys. col. 2558. Ensy le dit Roger sy ad pris et faite prendre devers[3] luy et les altres de sa companie[4] de tresore le roye a sa volunte sanz noumbre en deners et juagus en destruccion du roy, issint qe le roy nad rien de paiere pur son viure.

Ensy le dit Roger si ad fait prendre devers luy et devers sez alliez les xx. mille marz queux sont venus hors dez Scozce pur la fourme de la pees, et rien est venue al profite du roy.

Ensy le dit Roger cez prises par my le realme auxicome roy et seigniour de tutte et entre luy et lez altres de sa covigne merent[5] al double dez gentz et chivalez en la companie le roy qe le roy ne fist, en destruccion del people sanz faire payment altre qe a lour volunte.[6]

Ensy le dit Roger par son real pouare fist le roy granter a la montance de cc. chivalers[7] a ceoux Dirland que avount tuez lez grantes et altres de la terre que furent de la foye le roy en cellez partyes. Par la oue le roye devoit pluis tost par reson avoyre vengee loure mort qe pardonee contre fourme de [statut et assent du][8] parlement.

Ensy le dit Roger compassa davoyre destrut lez noryes le roy et lez secrettez le roy de queux il se pluis affya. Et surmyt al roy en presence la reyne sa miere et dez eveskes de Nichole et de Salusberye et altres de consaile le roy qe lez avantditez secretez le roye luy exciterent destre la covygne dez enmys par de la, en destruccion de sa miere et del avantdite Roger; la quele chose il afferma

---

[1] *fist*] mist, P.R.
[2] *oue altre arme*] om. P.R.
[3] *devers*] pur, P.R.
[4] *companie*] covyne, P.R.
[5] *merent*] mesnerent, P.R.
[6] *demeigne*, add. P.R.
[7] *chivalers*] chartres, P.R.
[8] From P.R.

tant sour le roy que le parole le roye ne poet estre creu.[1] Et cele Vendurdy deinz la nute qils estoient prisez, a la myt nuyt suant donke pur lez causez susescriptes et molt dez altrez chosez que ne sont ore a dyre si fist le dit roy prendre en la manere par eide et avisement dez priveez et nurriez.[2]

Trial and sentence of Mortimer.

Tunc propter causas subscriptas et multas alias quæ jam non sunt recitandæ ad præsens rex præcepit comitibus, baronibus et cæteris magnatibus regni justum judicium ferre super prædicto Rogero Mortymer. Qui omnes adinvicem consulentes venerunt, dicentes, quod omnes et singuli articuli superius de dicto Rogero attestati veri sunt et notorii, et omni populo terræ cogniti, et præcipue articulus tangens mortem regis apud Berkeleye;[3] unde respiciatum est et adjudicatum, quod prædictus Rogerus, ut proditor et inimicus regis et regni, distractus sit et[4] suspensus tercio kalend. Septembris apud Londonias. Cujus corpus duobus diebus et duabus noctibus nudum pendebat super furcas. Deinde traditum est corpus ejus sepulturæ apud fratres Minores Londoniæ.

Simon de Berford, a supporter of Mortimer, also executed.

Post hæc comites et barones una voce omnes dixerunt in eodem parliamento quod Simon de Bereforde[5] extiterat omni tempore consulens, adjuvans et assentiens dicto Rogero Mortymer in cunctis seditionibus, et proditionibus,[6] et feloniis, et malignitatibus, et principalis fautor in omnibus sceleribus. Quam ob causam ibidem distractus est et suspensus xvj° die Januarii. Eodem tempore supra nominati venerunt Londonias, scilicet Thomas Wake, Hugo Dandeleye, Henricus Bealmont, Thomas Rosselyne.

---

[1] *a contraire de son dit*, add. P.R.

[2] There are 28 lines more in the Parliament Roll, but they contain no matter of special interest.

[3] *Berleye*, MSS.

[4] *et*] from A.; om. MS.

[5] In Walsingham (i. 193) wrongly given *Bedford*. In MS. the word is written Bedforde, but *r* has been written above the *ed*. *Bereforde* is from A.

[6] *et proditionibus*] from A.; om. MS.

Cistrensis, l. 7. c. 44.
Higd. viii. 326–330.
Twys. col. 2559.

Natus est novo regi Edwardo primogenitus suus Edwardus quartus post conquestum ex regina sua filia comitis Hunaldorum xvij. kalendarum Junii. Eoque anno in crastino sancti Lucæ captus est apud Notyngham Rogerus de Mortuo mari qui se comitem Marchiæ fecerat appellari. Indeque Londonias missus judicio parliamenti distractus et suspensus est in vigilia sancti Andreæ. Edwardus le Baliol[1] filius Johannis le Baliol[1] quondam regis Scotiæ cum modica manu Anglorum, id est duobus milibus, intravit Scotiam ut regnum recuperaret circa vincula Petri, et occidit lx. mille Scotorum apud Gledesmore. Venit rex Angliæ in auxilium regis Scotiæ et obsedit Berwicum iiij. idus Julii, cui miles quidam Scoticus Willelmus de Keth promisit quod ad certum diem adduceret exercitum Scotorum ad pugnandum cum eo et ad obsidionem illam removendam, quod nisi faceret urbs Berwyci regi redderetur. Interim Scoti subdole combusserunt in partibus Northumbranis et obsederunt castrum de Bamburgh ubi regina Angliæ tunc morabatur si sic forsan obsidionem Berwici solvere possent. Tandem die præfixa, hora nona, pelago pleno advenerunt Scoti contra Anglos in iij. aciebus, omnes pedites distincti,[2] xiiij. kalendarum Augusti prope Berwicum in loco qui dicitur Boothull juxta Halydon[3] qui oppressi sunt a sagittariis Anglorum et insecuti ab equitibus Anglis usque ad noctem, ita quidem quod ceciderunt ex Scotis[4] octo comites cum mille ccc. equitibus et de plebeis xxxv. mille. Quo viso oppidani reddiderunt Berwicum regi Angliæ, et quod mirabile est dictu, non ceciderunt ex parte Anglorum nisi unus miles, unus armiger, et xij. pedites. In festo sanctorum Gervasii et Prothasii Edwardus[5] le Balyol[6] verus rex Scotiæ fecit homagium Edwardo regi Angliæ pro regno Scotiæ apud Novum Castrum super Tynam in præsentia trium episcoporum, comitum, baronum, et copiosæ plebis. Et cito post Scoti rebellaverunt. Quam ob rem rex Angliæ sub gelida hieme Galwodiam intrans totam patriam usque

---

[1] *Baylol*, Higd.
[2] *discincti*, Higd.
[3] *Halyndoun*, Higd.
[4] Here on both margins is *Octo comites Scotiæ occisi.*
[5] Here on margin of A. only is *Edwardus le Balyol facit homagium regi Angliæ.*
[6] *Bayllol*, Higd.; *Bolyol*, MS.

ad mare Scoticum devastavit, castrum de Rokesburgh[1] reparavit, ubi se et suos per totam hiemem tutavit.

A.D. 1330. New hospital at Leicester built by the earl of Lancaster. Leycestrensis.

Eodem anno Henricus comes Lancastriæ cœpit construere novum[2] hospitale juxta castrum Leycestriæ, scilicet anno gratiæ MCCCXXX.[3] et comes cœpit oculis caligare in cæcitatem et senescere. Eodem anno commissum est bellum[4] in Armenia super planam de Lyas in festo sanctæ Katerinæ inter Christianos et Paganos, ibique occisus est rex Tharsis Cassanus nomine, et vij. millia de Christianis et lviij. millia de Paganis. Eodem anno in æstate factum est bellum apud Frontem Bernarde inter Christianos et Paganos, et ibi occisus est dominus Jacobus Duglas[5] Scoticus; qui in tempore suo multa mala intulerat Anglicis, et præcipue post prælium de Stryveline. Nam quemlibet sagittarium quem capere[6] poterat aut dextram manum abscidit aut oculum dextrum eruit, et adeo se crudelem erga Anglicos gerebat propter arcus suos et sagittas quod quantulamcunque enormem et intollerabilem vindictam capere posset de personis Anglicis minus brevem et levem excogitavit non habens de aliquo pietatem. Et ideo Anglici magis eum timebant quam cunctos alios de terra Scotiæ.

Wars with the infidels.

Death and character of Sir James Douglas.

A.D. 1331. Court of Trailbaston.

Anno gratiæ MCCCXXXI. sederunt justiciarii super le Trailbaston[7] per totum regnum Angliæ, et exulabant multi ubique in regno. Quam ob causam Ricardus de Wyloughby justiciarius regis captus est post natale domini itinerando versus Grantham per Ricardum de Folvyle rectorem ecclesiæ de Tye in Rotolandia, qui ferus et audax et ad proterva pronus fuerat; et ductus est in quendam boscum adjacentem ad quendam

Twys. col. 2560.

A judge seized and

[1] *Rakesburgh*, Higd.
[2] Here on both margins is *Novum hospitale Leycestriæ.*
[3] MS. has only *MCCC.*
[4] Here on both margins is *bellum in Armenia inter Christianos et paganos.*
[5] *Duglas*, A.; *Douglas*, MS.
[6] *capere*] from A.; om. MS.
[7] *Traylbaston*, MS.

socialem comitivam, ibique coactus solvit nonaginta marcas pro capitis sui redemptione, juramento præstito eorum consilium semper observare. made to pay a ransom.

Anno gratiæ MCCCXXXII. et regni regis Edwardi iij. nono, post festum sancti Georgii rex tenuit parliamentum suum apud Londonias; in quo data est commissio magnatibus cujuslibet comitatus inquirere de malefactoribus et eos capere et custodiæ mancipare; similiter et sententia excommunicationis lata est per archiepiscopum et alios episcopos qui affuerant ex præcepto regis super eos qui bona dicti Ricardi de Wyloughby tulerant, rapuerant, vel assensum præbuerant. Eodem anno nata est Isabella filia regis apud Wodestoke. In æstate sequenti Elionora soror regis maritata est apud Almoniam domino Galfrido comiti de Gerle; in cujus maritagium concessa est quintadecima de temporalibus et decima de burgis. Eodem[1] anno convenerunt quidam magnates Angliæ qui clamaverant habere terras in regno Scotiæ jure hæreditario, et rex Edwardus hoc sustinuit, non tamen eos aperte juvare potuit; nam mater ejus Isabella et Rogerus de Mortuo mari obligaverunt eum curiæ Romanæ in ij. mille libris argenti in maritagium Johannæ sororis regis, ut si quis duorum regum, Angliæ scilicet et Scotiæ, a die hujus concordiæ et deinceps[2] inquietaret alium per extorsionem, solveret curiæ Romanæ prædictas ij. mille libras argenti. Et istam obligationem rex Edwardus multum abhorruit,[3] eo quod ante prædictam pactionem omnes reges Scotiæ subesse debuerant ditioni regum Angliæ. Tunc isti domini clamantes terras in Scotia, scilicet dominus Edwardus le Baliol[4] qui jure hæreditario clamavit regnum[5] Scotiæ, comes

A.D. 1332.

Parliament in London.

Birth of a daughter to the king.

English nobles complain of the loss of their lands in Scotland.

The king cannot help them.

[1] Here on margin of A. only is *Magnates terræ clamaverunt terram Scotiæ.*

[2] *et deinceps*, A.; *et inceps*, MS.

[3] *aborruit*, MSS.

[4] *Baliol*, A.; *Boliol*, MS.

[5] *regnum*, A.; *regem*, MS.

de[1] Athedell,[2] dominus Henricus de Bealmont, dominus Thomas de Wake, dominus Fulco le fitz Wareyne, baro[3] de Stafforde nomine domini Willelmi la Zouche, dominus Henricus de Ferrerys, dominus Ricardus de[4] Talbot, et plures alii cum trecentis armatis et tribus mille de omni genere peditum applicuerunt in Scotiam vij° die Augusti in comitatu de Fythfolk juxta quandam parvam villam nomine Kyngtorne[5] ubi nunquam navis applicuerat ante idem tempus; et Scoti occurrerunt eis parati in aciebus dispositi ad summam x. millium repellere eos cupientes ne terram adirent, et pauci pedites de Anglicis qui exierant et terram ceperant commiserunt pugnam cum Scotis, et antequam armati plene de navibus exierant vicerunt Scotos, et ad fugam coercuerunt,[6] et de Scotis circiter nongentos occiderunt; et Anglici manebant in eodem loco nocte, et in crastino post prandium perrexerunt ad abbathiam de Donfermlyn,[7] ubi repererunt plenitudinem victualium; manseruntque ibidem donec omnes magnates regni Scotiæ congregarent potentem exercitum armatorum et peditum venire ad eos in prælium; et Scoti venerunt ad locum qui vocatur Gaskmore in vigilia sancti Laurentii, et Anglici se dederunt apud Fernymouth super aquam de Erne. Et quidam de Anglicis attoniti sunt et vecordes præ paucitate suorum, nam toto numero fuerunt ij. mille et quingenti et non plures Anglici, et Scoti annumerati sunt, ut dictum erat, xl. mille. Anglici manserunt toto illo die super rivum aquæ prædictæ, videntes prope oculo ad oculum inimicos suos; sed Scoti noluerunt transire aquam versus Anglicos. Circa mediam noctem Anglici præteribant aquam super Scotos, et interfecerunt ex eis in magna

Edward le Baliol and others make a descent on Scotland.

The Scotch are routed.

At Gaskmore the English retire before superior numbers.

Movements of the two forces.

Twys. col. 2561.

[1] *de*] written twice in MS.
[2] *Athedell*, A.; *Atheldell*, MS.
[3] *baro*, A.; *baron*, MS.
[4] *de*] from A.; om. MS.
[5] *Kincorne* in Walsingham (i. 193).
[6] *cohercerunt*, MS.
[7] *Donfremlyn*, MS.

summa, et reliquos posuerunt ad fugam. Et cum Anglici redirent mane de fuga Scotorum credebant armatam multitudinem Scotorum fugisse, nam fugientes Scoti multi erant nimis, et volebant viam capere versus villam sancti[1] Johannis, et videntes plenum exercitum Scotorum ante eos, festinaverunt ascendere montem ubi Scoti hospitati sunt in sinistra parte. Et sic[2] Angli præoccupaverunt magnam moram, et statim acies miscuerunt. Scotique ultra modum[3] mirantes qualiter Angli moram surripuerant, clamaverunt statim "ad "arma, ad arma" et præliari ferociter cœperunt exceptis xl. hominibus armatis qui venerant de Almania in auxilium Anglorum, qui se a latere continebant ascensis equis suis. Et sic se gerebant Anglici divina clementia mediante qui victoriam non in numero hominum sed in justitia et humilitate æquitatis solet exercere, quod Scoti in tanta multitudine adunati, superati sunt, mortui sunt et cæteri in fugam versi. Mortuique[4] sunt in eodem prælio de Scotis dominus Dunaldus comes de Murreff, comes de Meneteth, comes de Asseles, dominus Robertus Bruz comes de Karyng, dominus Nele de Bruz, dominus Alexander de Bruz, cum xij. baronettis et plusquam centum milites. Pugnaverantque ab ortu solis usque ad altam primam diei. Et secundum quod dictum est non evaserunt de Scotis armatis vix xiv. quin capti sunt aut mortui. Summa Scotorum ij. m. armatorum, pedestrium xiij. m. ccc. De Anglicis mortui sunt ibidem in bello dominus Johannes Gurdon, dominus Reginaldus de la Beche, et circiter xxxiij. nobiles armati, sed nullus sagittarius aut pedestris. Victoria prædicta facta est die Mercurii proxima post festum

An engagement takes place.

The English are victorious.

Great destruction of the Scots.

[1] *sancti*, A.; om. MS.

[2] Here on both margins is *Barones Angliæ habent bellum in Scotia.*

[3] After *modum* in MS. there is wrongly inserted *nam moram et statim.*

[4] Here on both margins is *Scoti mortui.*

The English entrench themselves.

Attack made by Patrick and Archibald Douglas.

Help sought from the seaman, John Crabbe.

The Scots at last are conquered.

John Crabbe carries

sancti Laurentii. In crastino Angli remeabant ad villam sancti Johannis et ceperunt illam sine vi, multaque victualia invenerunt in ea, et manebant aliquamdiu ibidem, et fortificaverunt villam cum larga fossura et de palo, supponendo se infra breve habituros indigentiam defensionis; et sic evenit eis, nam comes Patrik et Archibaldus Duglas[1] venerunt coram villa sancti Johannis cum omni genere hominum terræ Scotiæ xl. m. hominum, et miserunt apud Berwyk pro Johanne Crabbe marinario Scotiæ ut[2] quam citius[3] veniret sine dilatione ducens secum totam classem navigii quam posset totolibet aduniare et quod intraret aquam de Teye ubi classis dictorum Anglicorum manebat, et naves incendio subito consumeret, et sic cum[4] navigio ad villam sancti Johannis properaret obsidionem villæ super Anglos inclusos facturus[5] ex parte aquæ; unde dictus Johannes Crabbe venit cum x. navibus de Flandria omni stoffura quæ ad guerram pertinet bene refertis; et subito venit in aquam Teye, et irruit super naves Angliæ inprovisas et non armatas, et primum insultum fecerunt super bargiam Bealmont, et quosque in ea inventos vi comprehenderunt, et omnes occiderunt qui inibi fuerunt, et simile quidem cæteris navibus facere crediderunt, sed spes eorum fefellit eos, nam pauci gentes qui[6] in navibus relicti fuerant viriliter se defendendo restiterunt, Scotos in mari devicerunt, et majorem partem eorum interfecerunt et vulneraverunt, et naves eorum incendio conbusserunt; sicque Anglici cum navibus dei gratia succurrente salvi facti sunt præter eos qui bargia primo occisi sunt. Et ipse Johannes Crabbe cum magna difficultate vix evasit, per terram fugiens venit Berwycum nuncians eis dolorosum eventum

Twys. col. 2562.

[1] *Duglas*, A.; *Douglas*, MS.

[2] *ut*] et, MSS.

[3] *citius*] totius, MSS.

[4] *cum*] written above the line in A.

[5] *facturus*] futuros, MSS.

[6] *qui*, A.; *quæ*, MS.

suorum et infortunium Scotorum insperatum. Fortuna ista evenit per dei gratiam in die sancti Bartholomæi. Deus enim cuncta operabatur pro Anglicis in illo itinere. Cum igitur comes Patrik et Archebaldus Douglas, cum cæteris qui in obsidione steterant,[1] ista nova audissent, abierunt viam suam obsidione relicta. Anglici autem post parvam moram tradiderunt villam comiti de Fyth[2] qui se post victoriam Anglicis reddiderat. Sed Anglicis ulterius in partes terræ progressis, idem comes se Scotis contulit, villamque illis proditiose tradidit. Et Scoti qui remanserant vivi temtaverunt iterum insultum contra Anglicos juxta Muskeburg,[3] sed cum Anglos viderent, se retraxerunt. Tunc Edwardus le Baliol[4] protinus coronatus est apud Scone rex Scotiæ per socios suos Anglicos. Et cum Scoti coronassent comitem Patrik, post paululum Archebaldus Douglas et alii magnates Scotiæ miserunt Edwardo Baliol per Anglicos regi facto, petentes[5] treugas usque ad purificationem, quód rex Scotiæ posset bene et pacifice tenere parliamentum ad uniendum et concordandum Scotos in unam gentem. Rex Edwardus Baliol nihil mali suspicans in illis, annuit petitioni, et amovit a se populum suum, et plures redierunt in Angliam. Scoti fallaces bene armati venerunt apud Anandiam ad parliamentum quod ipsi ibidem assignaverant, et statim cœperunt interficere quotquot potuerunt capere de parte Edwardi de Baliol. Et ipse rex Edwardus Baliol vix evasit quin captus esset et male tractatus. Fueruntque occisi ibidem dominus Walterus Comyne, dominus Johannes Mowbraye. Rex perrexit apud Karliolum ubi cum honore receptus est per dominum Radulfum de Acre qui eo tempore gerebat custodiam illius

News of the defeat to Berwick.

Perth given in charge to the earl of Fife, who surrenders it to the Scots.

Edward le Baliol crowned at Scone.

He is forced to flee.

---

[1] *steterant*, A.; *fecerant*, MS.

[2] *Fith*, MS.

[3] *Muskburgh*, A.

[4] Here on both margins is *Edwardus Baliol coronatus rex Scotiæ.*

[5] *petentes*, A.; *pententes*, MS.

And makes his way into England.

villæ. Deinde perrexit in comitatum Leycestriam ad dominam de Geynes apud Morholme degentem, ubi moram traxit per unam hebdomadam cum parva comitiva sua viva qui evaserant a Scotis. Et illa domina respiciebat eum de equis, vestibus, jocalibus, auro et argento, nam ipse perdiderat omnia sua per Scotos.

A.D. 1333. English parliament at York.

Anno gratiæ MCCCXXXIII. rex Edwardus tenuit parliamentum suum apud Eboracum, et plures magnates Angliæ paraverunt se pergere in Scotiam solidam [1] in auxilium Baliol regis Scotiæ, et secunda hebdomada quadragesimæ intraverunt terram Scotiæ. Et transierunt multa loca et mala plura Scotis fecerunt. Et domini le Montagii, le Paroyel Nevyll filius comitis Lancastriæ, comes Arundell ceperunt unam forsulam, in qua invenerunt dominum Robertum de Colvyll cum x. armatis cum multis dominabus et feminis de patria, et plures alios homines, atque plenitudinem magnam victualium et summam habundanciam, quæ omnia secum adducentes forsulam funditus [2] everterunt. Deinde perrexerunt Berwycum et obsederunt eam tam per mare quam per [3] terram. Et dum ipsi obsiderent Berwycum, Archibaldus Douglas dominica post festum Annunciationis intravit marchiam Angliæ cum iij. m. hominum, et morabatur in Anglia iv. diebus, et incendebat in Gylleslande terras domini Radulfi de Acre, in longitudine xv. leucarum et in latitudine xvj. leucarum. Et redierunt tamen cum parva præda. Dominus Antonius Lucy, et Willelmus Loughmaban intraverunt in Scotiam cum octingentis viris et equitaverunt in illa nocte xx. leucas de terra, et die Mercurii in Annunciatione Mariæ cœperunt dare incendio et gladio quicquid invenerunt, et ceperunt prædam magnam animalium. Et in ingressu

The English march to help Baliol.

Archibald Douglas ravages the borderlands.

Twys. col. 2563.

---

[1] *solidam*. Both MSS. give this word

[2] *funditus*, A.; *fundatis*, MS.

[3] *per*] from A.; om. MS.

eorum Willelmus Dowglas qui custos fuerat forsulæ de Longhmaban cum magna multitudine hominum circa horam nonam occurrit Antonio Lucy et suis, et diu congressi sunt in pugnam nimis fortem, et victi sunt Scoti et Willelmus Douglas captus, et Willelmus Warde et circiter centum alii. Et dominus Humfredus[1] de Sardyne, Willelmus Carlelyll[2] et alii ad summam centum xl. de valettis ibidem occisi, et dictus Antonius Lucy dire vulneratus; et sic redierunt in Angliam cum magna præda virorum et animalium plurium. Quidam Anglici associati perrexerunt in Scotiam ad nundinas apud Hadyngton et deprædati sunt nundinas de animalibus et mercimoniis, et quicquid preciosum inventum secum tulerunt, et occiderunt quot expectare voluerunt. Tunc comes de Oluester gardianus Aquitaniæ paravit se cum pulcra comitiva properare apud Berwyk in auxilium Anglorum villam obsidentium; sed falsi Aquitanici qui se ultro dederant confederatos regi Scotiæ, videntes propositum comitis finxerunt se amoris causa proficisci velle cum illo in relevamen fortitudinis suæ. Sed cum simul profiscis-cerentur cum comite de Olnester versus Berwycum colloquentes de materia itineris, quidam Hibernicus extracto subito gladio viscera comitis penetravit in equo suo, et interiit.

The English gain a victory and take William Douglas prisoner.

Other ravages of the English in Scotland.

Murder of the earl of Olnester when going to aid the English.

Isto anno statutum lez estaples lanarum Anglicarum in uno certo loco ad venditionem alienigenis coadunari, ut petra lanæ venderetur ad ij. solidos sed mercatores non observaverunt statutum. Dominica post translationem sancti Thomæ venerunt Scoti et monstraverunt se ex altera parte aquæ de Twede, ad summam per æstimationem[3] quater viginti millia hominum. Et manserunt in ora Twede illa nocte, et Anglici noluerunt ad

The place of the staple of wool to be fixed.

The Scots appear on the border.

---

[1] *Humfredus*, A.; *Hunfridus*, MS.

[2] The name should probably be *Carlyll*, but both MSS. have the form in the text.

[3] *æstimationem*, A.; *extimationem*, MS.

eos accedere, sed se continuerunt in loco suo. Scoti prætereuntes exercitum Anglorum die sequenti adierunt Angliam, rapientes, incendentes, occidentes et quicquid poterant destruentes, ut Anglicos ab obsidione retraherent. In vigilia sanctæ Margaretæ rediit tota fortitudo Scotorum in tribus aciebus distincta et bene

They make an attack on Berwick.

arraiata coram villa[1] de Berwyke, et pugnaverunt fortissime cum Anglicis, et Scoti armati sæpius temptaverunt villam intrare sed rege in ea parte existente præpediti sunt et quasi omnes occisi. Et Anglici sagittarii viriliter se habentes coercuerunt[2] Scotos ad fugam; et fuerunt ibidem occisi[3] ad summam xxxvj. millia hominum, scilicet comites, comes de Strayerne, comes de Scotherland, comes de Leneaux, comes de Caryk, comes de Menteph,[4] comes de Asseles. Baro-

Names of distinguished persons slain in the battle.

netti, dominus Walterus Styward, dominus Johannes de Graham, dominus Humfredus de Boys, dominus Johannes de Strivelyne, dominus Willelmus Tedy,[5] numero m. et c.[6] De communibus non armatis mdccc. summa omnium occisorum Scotorum xl. millia. Isti fuerunt capti baronetti, dominus Willelmus Keth, dominus Jacobus Duglas, dominus Johannes de Kyrketon, dominus Archebaldus Duglas gardianus Scotiæ, dominus Willelmus Duglas ut supra, dominus Willelmus de Lynliscou, dominus Johannes de Scherlynghowe, dominus Rogerus de Kyrkepatrik, dominus Rogerus Boyt, dominus Robertus le Warde, Alysander Frysell, Michael le Wymes, dominus Jacobus Stywarde; numero xvj. In prima acie: comes de Moryf adhuc juvenis. Et cum eo Jacobus Frysell, Symon[7] Frysell, Walterus Styward, Reginaldus Clene, dominus

Twys. col. 2564.

---

[1] *villa*, A.; *villam*, MS.

[2] Before *Scotos* MS. adds *scilicet*.

[3] Here on the margin of A. only is *Occisi in obsidione Birwik de Scotis*.

[4] *Mentepth*, A.

[5] *Tedy*, A.; *Tydi*, MS.

[6] *c.*, A.; *cc.*, MS.

[7] *Symon Frysell*] from A.; om. MS.

de Patrik de Grahamseneth, dominus Johannes Grant,[1] dominus Johannes de Carlyl, dominus Patricius Careter, dominus Robertus de Caldecote, dominus Patricius de Meldrome, dominus Willelmus Gareyne, dominus Thomas Toker, dominus Gylbertus Wysman, dominus Adam de Cordon, dominus Jacobus Granegranche, dominus Alanus Graunte, dominus Robertus Boyth. Et cum eis trecenti viri armati et ij. millia ducenti communes. In secunda acie: Senescallus Scotiæ cum vexillo, dominus Jacobus avunculus ejus cum vexillo, dominus Maclinus filius Andensis[2] cum vexillo, Willelmus Douglas filius Jacobi Duglas. Equites David de Lyndeshey ad vexillum, dominus Duncanus Cambell ad vexillum. Baronetti, dominus Jacobus Styward de Daldon, dominus Adam Styward, dominus Willelmus Yriskin,[3] dominus Willelmus Abrenythy,[4] dominus Willelmus Moresth, dominus Walterus Fitz Gilbert, dominus Johannes de Grettone, dominus Willelmus Moresth de Glawlton, cum trecentis viris bene armatis, et trecentis de communibus armatis. In tercia acie, scilicet le rerewarde: comes de Carryk, dominus Archibaldus Douglas cum vexillo, dominus Alexander Larneys cum vexillo, comes de Kenenanz cum vexillo, vexillum comitis de Fyth, dominus Johannes Clavelle,[5] qui se clamat comitem de Asseles. Baronetti, dominus Robertus le Wyther filius, dominus Jocus de Scherlynghong, dominus Willelmus de Veson, dominus Willelmus de Lyngiston, dominus Johannes de Lyndesleye,[6] dominus Willelmus de Frysleye, dominus Bernardus Frysell, dominus Alexander de Lyndesleye, dominus Alexander de Gray, dominus Willelmus de Umfranwe, dominus Patricius de Yleward, dominus David de Wymes, dominus Willelmus

[1] *Grant*, A.; *Graunt*, MS.
[2] *Andensis*, A.; *Andunsis*, MS.
[3] *Yryskin*, MS.
[4] *Abrenythe*, MS.
[5] *Clavelle*, A.; *Clabelle*, MS.
[6] *Lyndesheye*, MS.

Scot, dominus Willelmus de Land, dominus Rogerus de Mortemer, dominus Thomas de Veys, dominus Willelmus de Cambowe, cum ccc. armatis de communibus armatis, cum comitibus de Rosse, comite de Southlande, comite de Stratherne. Barones, dominus[1] Walterus de Kyrkeby, dominus Johannes de Cambron, dominus Gilbertus de Saye, dominus David de Marre, dominus Cristinus de Harde, dominus filius de Bremming, dominus Oliverus de seint Clere, cum cc. viris armatis, iv. m. de communibus armatis. Isti non venerant ad bellum, Dominus Alexander de Miners,[2] dominus Willelmus de Prendersoit, dominus Robertus de Condre pater, dominus Robertus de Keth, Edwardus de[3] Keth, dominus Patricius de Brythyne.

Berwick given up to the English king.

Eodem[4] die oppidani et villani reddiderunt castrum cum villa regi Angliæ. Et dedit eis rex Edwardus inducias xl. dierum exeundi et redeundi et bona sua ad placitum alienandi. Et hiis qui manere volebant libenter licentiam dedit, et fecit eos jurare ei fidelitatem et ejus ligios fideles devenire, scilicet comitem Patryk, dominum Alexandrum de Ramesheye, dominum Robertum de Myners et alios majores de villa. Deinde rex Edwardus fecit comitem Patrik et dominum de Percy gardianos de tota terra Scotiæ citra mare, et omnes citra mare Scotiæ venerunt ad pacem **Twys. col. 2565.** regis Edwardi. Deinde post festum sancti Laurentii,

Edward le Baliol returns to Scotland.

Edwardus Baliol rex Scotiæ cum quæstoribus et aliis qui se dederant ad pacem regis perrexit ultra mare[5] Scotiæ circiter xxvj. mille hominum bene arraitorum vastando et deprædando, et ad libitum quicquid volebant capiendo; et morabantur ibidem per totam hiemem totam patriam habentes in quiete.

---

[1] *dominus*] from A.; om. MS.

[2] *Myners*, MS.

[3] *de Keth, dominus*] from A.; om. MS.

[4] Here on both margins is *Berwike reddita post bellum.*

[5] Here on both margins is *pergunt ultra mare Scotiæ.*

Anno gratiæ MCCCXXXIV. et regni regis Edwardi viij. rex Edwardus tenuit parliamentum apud Eboracum, ubi venit rex Scotiæ Edwardus Baliol et fecit homagium[1] suum regi Angliæ pro omnibus terris ultra mare Scoticum. Et exinde rex Scotiæ processit cum[2] antedictis quæstoribus quos eo tempore Anglici vocabant le Querelers, in Scotiam, et Scoti interim fecerunt congregationem magnam populi; et associaverunt sibi comitem de Asselles, et fecerunt eum capitanium suum et ductorem, et proposuerunt capere regem Baliol si moram traxisset apud Stryvelyne prout proposuerat. Eodem tempore captus est dominus Ricardus Talbot, qui fuerat gardianus ultra montes, et post paululum dominus Henricus de Bealmont captus est et plures de suis per Scotos. Rex Baliol rediit apud Berwyk. Scoti adunati in magna potentia venerunt citra mare[3] Scoticum versus marchiam, et multa mala fecerunt. In autumno sequenti rex Edwardus tenuit parliamentum apud Londonias vocato clero; et concessa est regi de temporalibus quintadecima,[4] de clero et burgis decima in subsidium guerræ Scotiæ. Et circa festum omnium Sanctorum venit rex Edwardus apud Berwyk,[5] et tetendit iter versus mare Scoticum. Eodem tempore dominus Edwardus de Boun consanguineus regis submersus est in Sulwath. Rex venit apud Rokysburgh et fortificavit castrum et villam.

A.D. 1334.

Baliol does homage to king Edward.

Baliol comes to Berwick again.

Subsidies granted to the English king.

Cistrensis, l. 7. c. 44. Higd. viii. 330.

Obiit papa Johannes xxij. in adventu domini. Et cito post in eadem hebdomada successit Benedictus xij. monachus prius et abbas Cisterciensis ordinis, deinde in propria diocesi episcopus, tandem cardinalis et demum apostolicus. Qui mox ad professores diversorum ordinum constitutiones edidit regulas eorum concernentes.

---

[1] Here on both margins is *Rex Scotiæ fecit homagium pro terra ultra mare Scotiæ.*

[2] *cum*] from A.; om. MS.

[3] *mare*] from A.; om. MS.

[4] *quintadecima*, A.; *quintamdecimam*, MS.

[5] *Berwerk*, MS.

Ordinances of Pope John XXII.

Leycestrensis.

Iste papa Johannes vocatus fuerat cardinalis blancus, id est albus. Iste papa Johannes libenter clericos promovit, et ordinavit quod nullus clericus[1] teneret duo beneficia curata, et reservavit curiæ omnes primos fructus vacantium ecclesiarum sive per mortem sive per resignationem; et semper contendebat cum duce Bavariæ, et eum excommunicavit cum omnibus suis adhærentibus. Post Purificationem rediit et rex Angliæ apud Novum Castrum super Tynam ad consulendum et responsum dandum nunciis regis Franciæ, qui se dederat contra regem Angliæ cum Scotis[2] ad perturbandum regem Angliæ ne guerram exerceret super Scotos; et circa medium Quadragesimæ habuit rex Edwardus secretum concilium apud Notyngham. In quo concilio responsum est Francis et Scotis mere et plane regem Edwardum nolle concordare in illa parte cum eis. Eodem anno pars universitatis ivit apud Stanfordiam[3] propter discidium inter scholares australes et boriales apud Oxoniam. Eodem anno hiemps valida et frigida ultra mensuram, eo quod multi Anglici in exercitu regis in Scotia moriebantur.

King Edward at Newcastle.

He declines peace with the French and the Scots.

A.D. 1335.

Anno gratiæ MCCCXXXV. rex[4] Edwardus cum populo suo exiit de Carliolo pertransiens vadum Sulwath scilicet vj°[5] die Julii. Et die Martis sequenti dominus le Montagu et plures alii magnates Angliæ abierunt versus partes de Carlaverok prædantes animalia in magna plenitudine. Et die Mercurii redierunt ad exercitum cum præda multa. Die Jovis transierunt vadum Anandiæ, et rex prodiit vexilla et fecit milites plures. Eodem die comes Hunaldorum destinavit per Enendum militem unam galeam preciosam, cum apparatu quam

Twys. col. 2566.

The English king enters Scotland.

---

[1] In a later hand on margin of MS. is *Benedictus duodecimus ordinavit quod nullus clericus haberet duo beneficia.*

[2] Here on both margins is *Rex Franciæ confederatur Scotis.*

[3] Here on both margins is *Universitas apud Stanford profecta est.*

[4] *rex*] from A.; om. MS.

[5] *vj°*, A.; *xi°*, MS.

idem comes solebat in capite suo gestare. Et rex dedit eidem militi pro sua præsentatione c. libras sterlingorum. In eodem viago rex dedit domino Montagu his crest with Egle cum uno dextrario strato cum armís de Montagu cum reversione manerii de Wetton et Merschewodenale cum pertinentiis in comitatibus Somersehede et Dorsete et Wiltschyre. Quam reversionem dominus Johannes Mautravers perquisierat de domino Roberto Fit[1] Pain. Dominus Montagu exercuit multa incendia et devastationes in terra Scotiæ eodem tempore, et prædas multas et miras ad exercitum regis adduxit cum multis aliis victualibus. Dominica post festum Magdalenæ comes Warennæ et rex Scotiæ Baliol ceperunt unam forsulam comitis de Asselles, quam vocabant Combrenouth, quæ nimis fortis erat ad capiendum; sed per infortunium ignis per eos qui inibi erant aut extra coacti sunt se reddere cum cibis suis. In qua captus est dominus David Mareschallus cum uxore sua, uxor domini Archebaldi Duglas,[2] uxor domini Philippi Moubray. Et transierunt Anglici abinde per villam sancti Johannis; et rex Scotiæ Paliol, et comes Cornubiæ tenderunt iter apud Donbretane ad firmandum castrum. Et quidam de Scotis se dederunt ad fidem regis Angliæ, scilicet dominus Alexander Moubraye, dominus Galfridus Moubraye, dominus Galfridus de Roos,[3] dominus Willelmus Bulloc clericus, dominus Eustachius de Loreyne, habentes ad hoc plenam potestatem de domino David de Strabulgy comite de Asseles, et Roberto senescallo Scotiæ.

Earl Warenne and Baliol attack a fortress of the earl of Athol.

Some Scots surrender to the English king.

Primo quod comes de Asselles, et omnes magnates et cæteri omnes de communitate qui vellent venire ad pacem regis Angliæ haberent vitam et membra, terras et tenementa, feoda et officia in Scotia quæ habere

Terms of the surrender.

---

[1] *Fit*, A.; *Fyt*, MS.
[2] *Duglas*, A.; *Douglas*, MS.
[3] *Roos*, A.; *Reos*, MS.

deberent de justitia vel jure hæreditario, præter eos qui excipiendi erant per communem assensum. Ita etiam quod omnia delicta et mala facta quæ fecerant in regno Angliæ a principio mundi usque ad datam præsentium absque incarceratione vel alia molestatione pardonarentur.

Etiam quod comes de Asselles, et dominus Alexander Moubraye haberent terras et tenementa et feoda in Anglia quæ habebant in recessu suo de Novo Castro super Tynam quando fecerant homagium regi Angliæ.

Etiam quod libertates ecclesiæ Scotiæ foveantur secundum antiquum suum usuagium. Et quod leges Scotiæ in burgis et villis vicecomitibus infra terras regis Scotiæ usitentur secundum antiquas consuetudines sicut usitatæ fuerant tempore regis Alexandri; et quod officia regni Scotiæ ministrentur per homines ejusdem nationis, ita quod rex Scotiæ possit de sua regalitate præficere officiarios omni tempore ad placitum de quacumque natione voluerit. Et quod omnes illi qui sunt Twys. col. 2567. sub conditione comitis de Asselles, qui habent terras et tenementa infra terras regis Angliæ, retineant easdem terras et tenementa et possessiones feoda et officia sicuti [1] habuerant in suo recessu post prædictum homagium factum apud Novum Castrum super Tynam, præter eos qui excipientur de communi assensu. Et quod omnes prædicti si sint in placito attemtati possint habere suam defensionem in qualibet curia secundum jura.

Quantum ad manerium suum vadiatum pro cc. libris qua hora comes Atheles veniat post datam præsentium et facere voluerit [2] solutionem, rex faciet eum habere manerium suum.

Et quoad castellum et terras de Chilkham concordatum est, quod idem comes in eodem puncto sit

---

1 *sicuti*, A.; *secuti*, MS.

2 *voluerit*] from A.; om. MS.

sicut steterat in suo recessu etc. et habeat recuperationem per legem, rex ei promisit quod faceret eum habere legem regni sui absque favore[1] ad partem.

Et etiam quoad terras quas idem[2] comes clamabat in Northfolc rex annuit ei, quod[3] visis chartis suis per consilium regis Angliæ rex faceret ei justitiam. Et etiam quod in casu quod aliquis imponere velut[4] proditionem aliquam dicto comiti, quod posset habere corporalem defensionem secundum usitationem[5] Scotiæ et super marchiis etc.

Et cum ista concordia foret de ambobus partibus firmata et solidata quod homo nisi bonum attenderet, et omnes facti essent ligii homines et jurati regi Edwardo Baliol, tunc redierunt in Scotiam ad refrænandum rebelles per præceptum regis Angliæ. Et statim fregerunt pactum, et falsi facti sunt; et convenerunt simul et conjunctim abierunt apud Kyldronny, et occiderunt proditiose comitem de Atheles[6] super obsidione ubi rebelles Scotiæ fuerant inclusi. Eodem tempore quinginti sagittarii cum aliis pedestribus redeuntes in Angliam occisi sunt per comites de Morryf[7] et Patrik et dominum Willelmum Duglas. Deinde v.[8] millia Scotorum perrexerunt apud Bamburgh ad obsidendum reginam Angliæ, et occurrerunt[9] eis per viam de Anglicis v. millia et[10] occiderunt de eis xix. milites et v. c. de aliis, et ceperunt comitem de Murryf, et secum adduxerunt ad castellum reginæ, cæterique fugerunt. Et occisi sunt ibidem de Scotis v. millia et de Anglicis cccc., venerant enim isti Scoti in Angliam ut regem Angliæ retraherent de Scotia.

The Scots return to their own country.

The earl of Athol is slain by them.

The Scots meditate an attack on Bamborough castle.

---

[1] *favore*, A.; *favorem*, MS.
[2] *quas idem*, A.; *quamdiu*, MS.
[3] *quod*] from A.; om. MS.
[4] *velut*, A.; *vellet*, MS.
[5] *secundum usitationem*] from A.; om. MS.
[6] *Attheles*, MS.
[7] *Moryf*, MS.
[8] *v.*, A.; *x.*, MS.
[9] *occurrerunt*, A.; *occurrerent*, MS.
[10] *et occiderunt* is on the margin in A.

Rex Franciæ subtiliavit viis et modis quibus potuit qualiter deturbaret regem Angliæ et repatriare faceret ne[1] tantum destrueret et debellaret regnum Scotiæ. Et per suggestionem quam papæ fecerat, venerunt nuncii ex parte papæ et ex parte regis Franciæ ad regem Angliæ pro pace facienda cum David Bruz, et attrahendo regem Angliæ iter capere cum rege Franciæ in Terram sanctam. Rex Franciæ adquisierat a papa Johanne colore deceptorio unam decimam sexennalem, fingens se velle proficisci[2] in Terram sanctam, papa credidit eum fuisse in firmo proposito[3] prosequendi dictum negotium, et fecit eum capitanium dicti passagii, et in quantum potuit subvenit, sed rex prætermisit totum propositum. Verumtamen rex Angliæ respondit ei quod sufficiens esset de suo, laudetur deus, absque ejus auxilio in aliquo[4] pro merito animæ suæ si videret tempus[5] opportunum, si non fuisset impeditus[6] per ipsum et ejus adhærentes.[7] Et ad David de Bruz[8] ita provise respondit, quod per rationem culpa non deberet imputari ei in aliquo responso, et inter alia quod non posset nec vellet exire terram suam dummodo inimici sui ita rebelles essent contra eum quos rex Franciæ foverat contra eum qui jure consanguinitatis potius deberet ei cum suo juvamine adhærere[9] quam inimicos suos capitales contra eum fortiter educare.[10]

Policy of the king of France.

Proposals for a crusade.

Twys. col. 2568.

A.D. 1335. Eodem anno MCCCXXXV. in festo decollationis sancti Johannis combustum fuit manerium nostrum de Cokerham cum capella in eodem cum libris et minumentis aliis ejusdem manerii. Et circa nativitatem beatæ Mariæ omnes Scoti venerunt vi oppressi ad pacem

Burning of Cokerham.

---

[1] After *ne* MS. adds *in*.
[2] *profecisci*, MS.
[3] *proposito* is written on the margin in A.
[4] *in aliquo*] from A.; om. MS.
[5] *tempus*] written above the line in A.
[6] *impeditus*, A.; *impedetus*, MS.
[7] *aderentes*, A. pr. man., but corrected.
[8] *Bruz*, A.; *Brus*, MS.
[9] In MS. *ei* is inserted again before *adhærere*.
[10] *educare*, A.; *educere*, MS.

regis Angliæ et fecerunt securitatem per juramentum quod omnes magnates Scotiæ venirent et David Bruz cum uxore venire facerent ad festum Michaelis apud Londonias ad parliamentum regis Angliæ et stare ordinationi regis Angliæ et concilii ejus, ita quod idem David et uxor ejus demorarentur in Anglia usque ad mortem Edwardi Baliol; et medio tempore Scoti facerent debitam subjectionem regi Angliæ. Sed rex Franciæ cum hæc intellexisset in tantum malitiose fecit et procuravit, quod Scoti se continuerunt, et ad parliamentum statuto tempore non venerunt. Quam ob causam rex Angliæ Edwardus anno gratiæ MCCCXXXVI. cum grandi exercitu iterato transivit in Scotiam et fortificavit cum fossa villam sancti Johannis et castellum de Strivelyne, Bodenyll, and Rokesburgh et alias forsulas et instauravit ea et posuit custodiam in eis. Tunc infirmatus est Johannes de Eltham frater regis comes Cornubiæ apud villam sancti Johannes et mortuus est ibidem. Et causa hujus viagii regis Angliæ hæc fuit, nam dabatur regi intelligi quod rex Franciæ juraverat Scotis ipsos fovere et suum auxilium præbere eis, et multos de Francia in Scotiam contra regem Angliæ præmisisse.[1] Ex qua re rex Edwardus multum lætus effectus, credebat ipsos velle in bellum contra se procedere, sed hoc non audebant, sed sæpe tam nocte quam die populum Anglicum acclamabant, et semper de longe steterunt; et rex Edwardus circuivit de patria in patriam prædando, devastando, et depauperando undique patrias, et non erat qui ei resisteret, et cum neminem invenisset impedientem rediit apud Notyngham ubi concessa est regi nova contributio scilicet de temporalibus vicesima, de burgis decima, de spiritualibus vj[a] de mercatoribus Angliæ xl. solidos ad[2] saccum; de alienigenis ad saccum lx. solidos.

The Scots make proposal for peace.

Hindered by the French king.

A.D. 1336.

King Edward again in Scotland.

Death of John of Eltham, the king's brother.

King Edward's unchecked progress in Scotland.

---

[1] *præmisisse*, A.; *præmississe*, MS.

[2] *ad saccum . . . solidos*] from A.; om. MS.

Circa festum beati Gregorii in quadragesima rex Edwardus in pleno parliamento apud Londonias de comitatu Cornubiæ fecit ducatum; quem contulit Edwardo primogenito suo una cum comitatu Cestriæ. Ordinavit etiam ibidem quinque comites, unum ad Derbeyam, alium ad Northamptoniam, tertium ad Huntindoniam,[1] quartum ad Salisbury, quintum ad Gloverniam. Cistrensis, l. 7. c. 44. Higd. viii. 332.

Several earls created.

Rex Edwardus fecit Henricum filium[2] Henrici comitis Lancastriæ, comitem Derbeyæ; Willelmum de Boun, comitem Northamptoniæ; Willelmum Montagu, comitem de Salusbury; Hugonem de Audeleye, comitem Gloucestriæ; Robertum de Ufforde, comitem de Suthfolc; Willelmum de Clynton,[3] comitem de[4] Huntyngdon, Hugonem de Courteneye, comitem de Devenschyre. Leycestrensis. Twys. col. 2569.

Orta est grandis[5] discordia inter reges Franciæ et Angliæ, ex eo quod rex Franciæ multas terras et oppida in Vasconia improbe usurpaverat. Qua de causa rex Angliæ oblationes plures humiles regi Franciæ fecerat si saltem sic terras suas recuperare posset, sed cum nil proficeret, collectis undique[6] pecuniis mare transire disposuit. Circa festum beatæ[7] Margaretæ rex Edwardus transiit in Flandriam, inde Coloniam adiit, ubi imperatorem Bavarium sibi conciliavit, Brabanos[8] et Flandrenses sibi sociavit, de quorum consilio arma Franciæ suis immiscuit armis.[9] Boreales partes Franciæ usque ad Tornacum incendit et vastavit.[10] Circa festum Purificationis rex Edwardus Angliam rediit, uxorem tamen suam, cum liberis in ea parte progenitis, apud Andewarp in Seland dimisit quasi in assecurationem reditus sui. Celebratoque apud Londonias parliamento aliisque negotiis dispositis, induxit Angligenis tributum quintæ partis bonorum, Cistrensis, ubi supra. Higd. viii. 332–336.

---

[1] *Huntyndoun*, Higd.

[2] *filium Henrici*] from A.; om. MS.

[3] *Clynton*, A.; *Glynton*, MS.

[4] *de*] from A.; om. MS.

[5] Here on both margins is *Discordia inter reges Angliæ et Franciæ*.

[6] *undecumque*, Higd.

[7] *sanctæ*, Higd.

[8] *Brabanos*, A.; *Barones*, MS.

[9] Here on both margins is *Rex Edwardus capit arma Franciæ*.

[10] Higd. adds here *Eodem anno circa festum sancti Nicolai nix et gelu invaluerunt per octo hebdomadas continue ita ut in dissolutione gelicidii multi pontes caderent maxime apud Cestriam*.

lanas omnium occupavit, nonamque garbam de omni gleba Angliæ suis expeditionibus deputavit, de quarum proventu dominos villarum vicinarum respondere fecit. Hoc etiam anno tanta fuit rerum copia et æris inopia, quod quarterium frumenti Londoniis ad duos solidos venderetur, et bos pinguis ad dimidiam marcam. Rex Edwardus in vigilia Johannis Baptistæ cum ducentis navibus mare ingressus est versus Flandriam, sed juxta maritima Flandriæ classem Francorum copiosam et instructam obviam habuit, qua de causa per totum diem illum cum suis deliberans, in crastino superveniente in ejus auxilium valente milite Roberto de Morleya cum boreali classe Angliæ commissum est navale[1] bellum fortissimum quale circa oras Angliæ nusquam est visum, ubi deo favente Franci et Normanni acriter sagittati per Anglos sunt devicti, partim cæsi, partim gratis submersi, partim capti, navibus eorum exceptis paucis quæ aufugerant totaliter occupatis. Inde rex Angliæ Flandriam attingens adunato exercitu copioso borealem partem Franciæ vastavit, urbem munitissimam Tornacum diuscule obsedit, sed tandem ob defectum pecuniæ quam sui segnes procuratores ab Anglia non miserant contractis treugis et induciis inter reges utrimque discessum est.

Explicit liber 7. Cistrensis.

Finito 7. et sic ultimo libro Cistrensi solus procedit Leycestrensis prosequens inceptam materiam.

---

[1] Here on both margins is *Bellum navale juxta Flandriam.*

CATALOGUE

OF

ENGLISH, SCOTCH, AND IRISH RECORD PUBLICATIONS,

REPORTS OF THE HISTORICAL MANUSCRIPTS COMMISSION,

AND

ANNUAL REPORTS OF THE DEPUTY KEEPER OF THE PUBLIC RECORDS,

Printed for

HER MAJESTY'S STATIONERY OFFICE,

And to be purchased,

Either directly or through any Bookseller, from

EYRE AND SPOTTISWOODE, EAST HARDING STREET, FLEET STREET, E.C.; or

ADAM AND CHARLES BLACK, 6, NORTH BRIDGE, EDINBURGH; or

HODGES, FIGGIS, & Co., 104, GRAFTON STREET, DUBLIN.

CONTENTS.

ENGLAND.

CALENDARS OF STATE PAPERS, &c.

[IMPERIAL 8vo., boards. *Price* 15*s.* each Volume or Part.]

As far back as the year 1800, a Committee of the House of Commons recommended that Indexes and Calendars should be made to the Public Records, and thirty-six years afterwards another Committee of the House of Commons reiterated that recommendation in more forcible words; but it was not until the incorporation of the State Paper Office with the Public Record Office that the Master of the Rolls found himself in a position to take the necessary steps for carrying out the wishes of the House of Commons.

On 7 December 1855, he stated to the Lords of the Treasury that although "the Records, State Papers, and Documents in his charge constitute the most "complete and perfect series of their kind in the civilized world," and although "they are of the greatest value in a historical and constitutional point of view, "yet they are comparatively useless to the public, from the want of proper "Calendars and Indexes." Acting upon the recommendations of the Committees of the House of Commons above referred to, he suggested to the Lords of the Treasury that to effect the object he had in view it would be necessary for him to employ a few Persons fully qualified to perform the work which he contemplated.

Their Lordships assented to the necessity of having Calendars prepared and printed, and empowered the Master of the Rolls to take such steps as might be necessary for this purpose.

The following Works have been already published in this Series:—

CALENDARIUM GENEALOGICUM; for the Reigns of Henry III. and Edward I. *Edited by* CHARLES ROBERTS, Esq., Secretary of the Public Record Office. 2 Vols. 1865.

This is a work of great value for elucidating the early history of our nobility and landed gentry.

CALENDAR OF STATE PAPERS, DOMESTIC SERIES, OF THE REIGNS OF EDWARD VI., MARY, ELIZABETH, and JAMES I., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* ROBERT LEMON, Esq., F.S.A. (Vols. I. and II.), *and by* MARY ANNE EVERETT GREEN, (Vols. III.-XII.). 1856-1872.

Vol. I.— 1547-1580.	Vol. VII.— Addenda, 1566-1579.
Vol. II.— 1581-1590.	Vol. VIII.—1603-1610.
Vol. III.—1591-1594.	Vol. IX.— 1611-1618.
Vol. IV.—1595-1597.	Vol. X.— 1619-1623.
Vol. V.— 1598-1601.	Vol. XI.— 1623-1625, with Addenda, 1603-1625.
Vol. VI.—1601-1603. with Addenda, 1547-1565.	Vol. XII.— Addenda, 1580-1625.

These Calendars render accessible to investigation a large and important mass of historical materials concerning the Northern Rebellion of 1566-67; the plots of the Catholic fugitives in the Low Countries; numerous designs against Queen Elizabeth and in favour of a Catholic succession; the Gunpowder-plot; the rise and fall of Somerset; the Overbury murder; the disgrace of Sir Edward Coke; the rise of the Duke of Buckingham, and numerous other subjects.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles I., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* John Bruce, Esq., F.S.A., (Vols. I.–XII.); *by* John Bruce, Esq., F.S.A , and William Douglas Hamilton, Esq., F.S.A., (Vol. XIII.); and *by* William Douglas Hamilton, Esq., F.S.A., (Vols. XIV.–XVII.). 1858–1888.

Vol. I.— 1625–1626.
Vol. II.— 1627–1628.
Vol. III.— 1628–1629.
Vol. IV.— 1629–1631.
Vol. V.— 1631–1633.
Vol. VI.— 1633–1634.
Vol. VII.— 1634–1635.
Vol. VIII.—1635.
Vol. IX.— 1635–1636.
Vol. X.— 1636–1637.
Vol. XI.— 1637.
Vol. XII.— 1637–1638.
Vol. XIII.— 1638–1639.
Vol. XIV.— 1639.
Vol. XV.— 1639–1640.
Vol. XVI.— 1640.
Vol. XVII.—1640–41.
Vol. XVIII.—1641–43.
Vol. XIX — 1644.

This Calendar presents notices of a large number of original documents of great value to all inquirers relative to the history of the period to which it refers, many hitherto unknown.

Calendar of State Papers, Domestic Series, during the Commonwealth, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Mary Anne Everett Green. 1875–1885.

Vol. I.— 1649-1649.
Vol. II.— 1650.
Vol. III.—1651.
Vol. IV.— 1651–1652.
Vol. V.— 1652–1653.
Vol. VI.— 1653–1654.
Vol. VII.—1654.
Vol. VIII.—1655.
Vol. IX.— 1655–1656.
Vol. X.— 1656–1657.
Vol. XI.— 1657–1658.
Vol. XII.— 1658–1659.
Vol. XIII.— 1659–1660.

This Calendar is in continuation of those during the reigns from Edward VI. to Charles I.

Calendar of the Committee for the Advance of Money, A.D. 1642–1656. *Edited by* Mary Anne Everett Green. In three parts. 1888.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles II., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Mary Anne Everett Green. 1860–1866.

Vol. I.— 1660-1661.
Vol. II.— 1661-1662.
Vol. III.—1663-1664.
Vol. IV.—1664-1665.
Vol. V.— 1665–1666.
Vol. VI.— 1666–1667.
Vol. VII.—1667.

Calendar of Home Office Papers of the Reign of George III., preserved in Her Majesty's Public Record Office. Vols. I. and II. *Edited by* Joseph Redington, Esq. 1878–1879. Vol. III. *Edited by* Richard Arthur Roberts, Esq., Barrister-at-Law. 1881.

Vol. I.—1760 (25 Oct.)-1765.
Vol. II.—1766–1769.
Vol. III.—1770–1772.

These are the first three volumes of the modern series of Domestic Papers, commencing with the accession of George III.

Calendar of State Papers relating to Scotland, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Markham John Thorpe, Esq., of St. Edmund Hall, Oxford. 1858.

Vol. I., the Scottish Series, of the Reigns of Henry VIII., Edward VI., Mary, and Elizabeth, 1509–1589.
Vol. II., the Scottish Series, of the Reign of Elizabeth, 1589–1603; an Appendix to the Scottish Series, 1543–1592; and the State Papers relating to Mary Queen of Scots.

Calendar of Documents relating to Ireland, in Her Majesty's Public Record Office, London. *Edited by* Henry Savage Sweetman, Esq., B.A., Trinity College, Dublin, Barrister-at-Law (Ireland); *continued by* Gustavus Frederick Handcock, Esq. 1875–1886.

Vol. I.— 1171–1251.	Vol. IV.—1293–1301.
Vol. II.— 1252–1284.	Vol. V.— 1302–1307.
Vol. III.—1285–1292.	

Calendar of State Papers relating to Ireland, of the Reigns of Henry VIII., Edward VI., Mary, and Elizabeth, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Hans Claude Hamilton, Esq., F.S.A. 1860–1885.

Vol. I.— 1509–1573.	Vol. III.—1586–1588.
Vol. II.—1574–1585.	Vol. IV.— 1588–1592.

Calendar of State Papers relating to Ireland, of the Reign of James I., preserved in Her Majesty's Public Record Office, and elsewhere. *Edited by* the Rev. C. W. Russell, D.D., and John P. Prendergast, Esq., Barrister-at-Law. 1872–1880.

Vol. I.— 1603–1606.	Vol. IV.—1611–1614.
Vol. II.— 1606–1608.	Vol. V.— 1615–1625.
Vol. III.—1608–1610.	

This series is in continuation of the Irish State Papers commencing with the reign of Henry VIII.; but for the reign of James I., the Papers are not confined to those in the Public Record Office, London.

Calendar of State Papers, Colonial Series, preserved in Her Majesty's Public Record Office, and elsewhere. *Edited by* W. Noel Sainsbury, Esq. 1860–1884.

Vol. I.—America and West Indies, 1574–1660.
Vol. II.—East Indies, China, and Japan, 1513–1616.
Vol. III.—East Indies, China, and Japan 1617–1621.
Vol. IV.—East Indies, China, and Japan, 1622–1624.
Vol. V.—America and West Indies, 1661–1668.
Vol. VI.—East Indies, 1625–1629.
Vol. VII.—America and West Indies, 1669–1674.

These volumes include an analysis of early Colonial Papers in the Public Record Office, the India Office, and the British Museum.

Calendar of Letters and Papers, Foreign and Domestic, of the Reign of Henry VIII., preserved in Her Majesty's Public Record Office, the British Museum, &c. *Edited by* J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London (Vols. I.–IV.); and *by* James Gairdner, Esq., (Vols. V., VI., VII., VIII., and IX.) 1862–1888.

Vol. I.—1509–1514.	Vol. IV., Part 3.—1529–1530.
Vol. II. (in Two Parts)—1515–1518.	Vol. V.—1531–1532.
	Vol. VI.—1533.
Vol. III. (in Two Parts)—1519–1523.	Vol. VII.—1534.
	Vol. VIII.—1535, to July.
Vol. IV.—Introduction.	Vol. IX.—1535, Aug. to Dec.
Vol. IV., Part 1.—1524–1526.	Vol. X.—1536, Jan. to June.
Vol. IV., Part 2.—1526–1528.	Vol. XI.—1536, July to Dec.

These volumes contain summaries of all State Papers and Correspondence relating to the reign of Henry VIII., in the Public Record Office, of those formerly in the State Paper Office, in the British Museum, the Libraries of Oxford and Cambridge, and other Public Libraries; and of all letters that have appeared in print in the works of Burnet, Strype, and others. Whatever authentic original material exists in England relative to the religious, political, parliamentary, or social history of the country during the reign of Henry VIII., whether despatches of ambassadors, or proceedings of the army, navy, treasury, or ordnance, or records of Parliament, appointments of officers, grants from the Crown, &c., will be found calendared in these volumes.

Calendar of State Papers, Foreign Series, of the Reign of Edward VI., preserved in Her Majesty's Public Record Office. 1547–1553. *Edited by* W. B. Turnbull, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law, &c., 1861.

Calendar of State Papers, Foreign Series, of the Reign of Mary, preserved in Her Majesty's Public Record Office. 1553–1558. *Edited by* W. B. Turnbull, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law, &c. 1861.

The two preceding volumes exhibit the negotiations of the English ambassadors with the courts of the Emperor Charles V. of Germany, of Henry II. of France, and of Philip II. of Spain. The affairs of several of the minor continental states also find various incidental illustrations of much interest. The Papers descriptive of the circumstances which attended the loss of Calais merit a special notice; while the progress of the wars in the north of France, into which England was dragged by her union with Spain, is narrated at some length. These volumes treat only of the relations of England with foreign powers.

Calendar of State Papers, Foreign Series, of the Reign of Elizabeth, preserved in Her Majesty's Public Record Office, &c. *Edited by* the Rev. Joseph Stevenson, M.A., of University College, Durham, (Vols. I.–VII.), and Allan James Crosby, Esq., M.A., Barrister-at-Law, (Vols. VIII.–XI.) 1863–1880.

Vol. I.— 1558–1559.	Vol. VII.— 1564–1565.
Vol. II.— 1559–1560.	Vol. VIII.—1566–1568.
Vol. III.—1560–1561.	Vol. IX.— 1569–1571.
Vol. IV.—1561–1562.	Vol. X.— 1572–1574.
Vol. V.— 1562.	Vol. XI.— 1575–1577.
Vol. VI.—1563.	

These volumes contain a Calendar of the Foreign Correspondence during the early portion of the reign of Elizabeth. They illustrate not only the external but also the domestic affairs of Foreign Countries during that period.

Calendar of Treasury Papers, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Joseph Redington, Esq. 1868–1889.

Vol. I.— 1557–1696.	Vol. IV.—1708–1714.
Vol. II.— 1697–1702.	Vol. V.— 1714–1719.
Vol. III.—1702–1707.	Vol. VI.—1720–1728.

The above Papers connected with the affairs of the Treasury comprise, petitions, reports, and other documents relating to services rendered to the State, grants of money and pensions, appointments to offices, remissions of fines and duties, &c. They illustrate civil and military events, finance, the administration in Ireland and the Colonies, &c., and afford information nowhere else recorded.

Calendar of the Carew Papers, preserved in the Lambeth Library. *Edited by* J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London; and William Bullen, Esq. 1867–1873.

Vol. I.— 1515–1574.	Vol. V.—Book of Howth; Miscellaneous.
Vol. II.— 1575–1588.	Vol. VI.—1603–1624.
Vol. III.—1589–1600.	
Vol. IV.—1601–1603.	

The Carew Papers relating to Ireland, in the Lambeth Library, are unique and of great importance to all students of Irish history.

Calendar of Letters, Despatches, and State Papers, relating to the Negotiations between England and Spain, preserved in the Archives at Simancas, and elsewhere. *Edited by* G. A. Bergenroth, (Vols. I. and II.) 1862–1868, *and* Don Pascual de Gayangos (Vols. III. to V.) 1873–1888.

Vol. I.—Hen. VII.—1485–1509.
Vol. II.—Hen. VIII.—1509–1525.
Supplement to Vol. I. and Vol. II.
Vol. III., Part 1.—Hen. VIII.—1525–1526.
Vol. III., Part 2.—Hen. VIII.—1527–1529.
Vol. IV., Part 1.—Hen. VIII.—1529–1530.
Vol. IV., Part 2.—Hen. VIII.—1531–1533.
Vol. IV., Part 2.—*continued.*—Hen. VIII.—1531–1533.
Vol. V., Part 1.—Hen. VIII.—1534–1536.
Vol. V., Part 2.—Hen. VIII.—1536–1538.

Mr. Bergenroth was engaged in compiling a Calendar of the Papers relating to England preserved in the archives of Spain. The Supplement contains new

information relating to the private life of Queen Katherine of England; and to the projected marriage of Henry VII. with Queen Juana, widow of King Philip of Castile, and mother of the Emperor Charles V.

Upon the death of Mr. Bergenroth, Don Pascual de Gayangos was appointed to continue the Calendar, and he has been able to add much valuable matter from Brussels and Vienna, with which Mr. Bergenroth was unacquainted.

Calendar of State Papers and Manuscripts, relating to English Affairs, preserved in the Archives of Venice, &c. *Edited by* Rawdon Brown, Esq, 1864–1884.

Vol. I.—	1202–1509.	Vol. V.—	1534–1554.
Vol. II.—	1509–1519.	Vol. VI., Part I.—	1555–1556.
Vol. III.—	1520–1526.	Vol. VI., Part II.—	1556–1557.
Vol. IV.—	1527–1533.	Vol. VI., Part III.—	1557–1558.

Mr. Rawdon Brown's researches have brought to light a number of valuable documents relating to various periods of English history; his contributions to historical literature are of the most interesting and important character.

Syllabus, in English, of Rymer's Fœdera. *By* Sir Thomas Duffus Hardy, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records. Vol. I.—Will. I.-Edw. III. 1066–1377. Vol. II.—Ric. II.-Chas. II. 1377-1654. Vol. III., Appendix and Index. 1869–1885.

Rymer's "Fœdera," is a collection of miscellaneous documents illustrative of the History of Great Britain and Ireland, from the Norman Conquest to the reign of Charles II. Several editions of the "Fœdera" have been published, and the present Syllabus was undertaken to make the contents of this great national work more generally known.

Report of the Deputy Keeper of the Public Records and the Rev. J. S. Brewer to the Master of the Rolls, upon the Carte and Carew Papers in the Bodleian and Lambeth Libraries. 1864. *Price* 2*s*. 6*d*.

Report of the Deputy Keeper of the Public Records to the Master of the Rolls, upon the Documents in the Archives and Public Libraries of Venice. 1866. *Price* 2*s*. 6*d*.

In the Press.

Calendar of State Papers and Manuscripts, relating to English Affairs, preserved in the Archives of Venice, &c. Vol. VII.—1559, &c.

Calendar of Letters, Despatches, and State Papers, relating to the Negotiations between England and Spain, preserved in the Archives at Simancas, and elsewhere. *Edited by* Don Pascual de Gayangos. Vol VI.—1539, &c.

Calendar of State Papers, Domestic Series, during the Commonwealth, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Mary Anne Everett Green. Vol. XV.

Calendar of State Papers relating to Ireland, of the Reign of Elizabeth, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Hans Claude Hamilton, Esq., F.S A. Vol. V.—1592–1596.

Descriptive Catalogue of Ancient Deeds, preserved in Her Majesty's Public Record Office. Vol. I.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles I., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* William Douglas Hamilton, Esq., F.S.A. Vol. XX. 1645, &c.

Calendar of the Patent Rolls, of the Reign of Edward III. *Prepared by Officers of the Public Record Department.*

Calendar of Letters and Papers, Foreign and Domestic, of the Reign of Henry VIII., preserved in Her Majesty's Public Record Office, the British Museum, &c. *Edited by* James Gairdner, Esq. Vol. XII.—1537.

In Progress.

Calendar of State Papers, Colonial Series, preserved in Her Majesty's Public Record Office, and elsewhere. *Edited by* W. Noel Sainsbury, Esq. Vol. VIII.—East Indies, 1630, &c.

Calendar of Treasury Papers, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Joseph Redington, Esq. Vol. VII.

Calendar of the Patent Rolls, of the Reign of Edward II.

Calendar of Ancient Correspondence, Diplomatic Documents, Papal Bulls, and the like, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* C. T. Martin, Esq., B.A., F.S.A.

THE CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN AND IRELAND DURING THE MIDDLE AGES.

[Royal 8vo. *Price* 10*s*. each Volume or Part.]

On 25 July 1822, the House of Commons presented an address to the Crown, stating that the editions of the works of our ancient historians were inconvenient and defective; that many of their writings still remained in manuscript, and, in some cases, in a single copy only. They added, "that an uniform and con- " venient edition of the whole, published under His Majesty's royal sanction, " would be an undertaking honourable to His Majesty's reign, and conducive to " the advancement of historical and constitutional knowledge; that the House " therefore humbly besought His Majesty, that He would be graciously pleased " to give such directions as His Majesty, in His wisdom, might think fit, for " the publication of a complete edition of the ancient historians of this realm, " and assured His Majesty that whatever expense might be necessary for this " purpose would be made good."

The Master of the Rolls, being very desirous that effect should be given to the resolution of the House of Commons, submitted to Her Majesty's Treasury in 1857 a plan for the publication of the ancient chronicles and memorials of the United Kingdom, and it was adopted accordingly. In selecting these works, it was considered right, in the first instance, to give preference to those of which the manuscripts were unique, or the materials of which would help to fill up blanks in English history for which no satisfactory and authentic information hitherto existed in any accessible form. One great object the Master of the Rolls had in view was to form a *corpus historicum* within reasonable limits, and which should be as complete as possible. In a subject of so vast a range, it was important that the historical student should be able to select such volumes as conformed with his own peculiar tastes and studies, and not be put to the expense of purchasing the whole collection; an inconvenience inseparable from any other plan than that which has been in this instance adopted.

Of the Chronicles and Memorials, the following volumes have been published. They embrace the period from the earliest time of British history down to the end of the reign of Henry VII.

1. The Chronicle of England, by John Capgrave. *Edited by* the Rev. F. C. Hingeston, M.A., of Exeter College, Oxford. 1858.

Capgrave was prior of Lynn, in Norfolk, and provincial of the order of the Friars Hermits of England shortly before the year 1464. His Chronicle extends from the creation of the world to the year 1417. As a record of the language spoken in Norfolk (being written in English), it is of considerable value.

2. Chronicon Monasterii de Abingdon. Vols. I. and II. *Edited by* the Rev. Joseph Stevenson, M.A., of University College, Durham, and Vicar of Leighton Buzzard. 1858.

This Chronicle traces the history of the great Benedictine monastery of Abingdon in Berkshire, from its foundation by King Ina of Wessex, to the reign of Richard I., shortly after which period the present narrative was drawn up by an inmate of the establishment. The author had access to the title-deeds of the house; and incorporates into his history various charters of the Saxon kings, of great importance as illustrating not only the history of the locality but that of the kingdom. The work is printed for the first time.

3. Lives of Edward the Confessor. I.—La Estoire de Seint Aedward le Rei II.—Vita Beati Edvardi Regis et Confessoris. III.—Vita Æduuardi Regis qui apud Westmonasterium requiescit. *Edited by* Henry Richards Luard, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge. 1858.

The first is a poem in Norman French, containing 4,686 lines, addressed to Alianor, Queen of Henry III., probably written in 1245, on the restoration of the church of Westminster. Nothing is known of the author. The second is an anonymous poem, containing 536 lines, written between 1440 and 1450, by command of Henry VI., to whom it is dedicated. It does not throw any new light on the reign of Edward the Confessor, but is valuable as a specimen of the Latin poetry of the time. The third, also by an anonymous author, was apparently written for Queen Edith, between 1066 and 1074, during the pressure of the suffering brought on the Saxons by the Norman conquest. It notices many acts not found in other writers, and some which differ considerably from the usual accounts.

4. Monumenta Franciscana. Vol. I.—Thomas de Eccleston de Adventu Fratrum Minorum in Angliam. Adæ de Marisco Epistolæ. Registrum Fratrum Minorum Londoniæ. *Edited by* J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London. Vol. II.—De Adventu Minorum; re-edited, with additions. Chronicle of the Grey Friars. The ancient English version of the Rule of St. Francis. Abbreviatio Statutorum, 1451, &c. *Edited by* Richard Howlett, Esq., of the Middle Temple, Barrister-at-Law. 1858, 1882.

The first volume contains original materials for the history of the settlement of the order of Saint Francis in England, the letters of Adam de Marisco, and other papers connected with the foundation and diffusion of this great body. None of these have been before printed. The second volume contains materials found, since the first volume was published, among the MSS. of Sir Charles Isham, and in various libraries.

5. Fasciculi Zizaniorum Magistri Johannis Wyclif cum Tritico. Ascribed to Thomas Netter, of Walden, Provincial of the Carmelite Order in England, and Confessor to King Henry the Fifth. *Edited by* the Rev. W. W. Shirley, M.A., Tutor and late Fellow of Wadham College, Oxford. 1858.

This work derives its principal value from being the only contemporaneous account of the rise of the Lollards. When written, the disputes of the schoolmen had been extended to the field of theology, and they appear both in the writings of Wycliff and in those of his adversaries. Wycliff's little bundles of tares are not less metaphysical than theological, and the conflict between Nominalists and Realists rages side by side with the conflict between the different interpreters of Scripture. The work gives a good idea of the controversies at the end of the 14th and the beginning of the 15th centuries.

6. The Buik of the Croniclis of Scotland; or, A Metrical Version of the History of Hector Boece; by William Stewart. Vols. I., II., and III. *Edited by* W. B. Turnbull, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law, 1858.

This is a metrical translation of a Latin Prose Chronicle, written in the first half of the 16th century. The narrative begins with the earliest legends and ends with the death of James I. of Scotland, and the "evil ending of the traitors that slew him." Strict accuracy of statement is not to be looked for; but the stories of the colonization of Spain, Ireland, and Scotland are interesting if not true; and the chronicle reflects the manners, sentiments, and character of the age in which it was composed. The peculiarities of the Scottish dialect are well illustrated in this version, and the student of language will find ample materials for comparison with the English dialects of the same period, and with modern lowland Scotch.

7. Johannis Capgrave Liber de Illustribus Henricis. *Edited by* the Rev. F. C. Hingeston, M.A., of Exeter College, Oxford. 1858.

This work is dedicated to Henry VI. of England, who appears to have been, in the author's estimation, the greatest of all the Henries. It is divided into three parts, each having a separate dedication. The first part relates only to the history of the Empire, from the election of Henry I. the Fowler, to the end of the reign of the Emperor Henry VI. The second part is devoted to English history, from the accession of Henry I. in 1100, to 1446, which was the twenty-fourth year of the reign of Henry VI. The third part contains the lives of illustrious men who have borne the name of Henry in various parts of the world. Capgrave was born in 1393, in the reign of Richard II., and lived during the Wars of the Roses, for which period his work is of some value.

8. Historia Monasterii S. Augustini Cantuariensis, by Thomas of Elmham, formerly Monk and Treasurer of that Foundation. *Edited by* Charles Hardwick, M.A., Fellow of St. Catharine's Hall, and Christian Advocate in the University of Cambridge. 1858.

This history extends from the arrival of St. Augustine in Kent until 1191. Prefixed is a chronology as far as 1418, which shows in outline what was to have been the character of the work when completed. The author was connected with Norfolk, and most probably with Elmham.

9. Eulogium (Historiarum sive Temporis): Chronicon ab Orbe condito usque ad Annum Domini 1366; a Monacho quodam Malmesbiriensi exaratum. Vols. I., II., and III. *Edited by* F. S. Haydon, Esq., B.A. 1858–1863.

This is a Latin Chronicle extending from the Creation to the latter part of the reign of Edward III., and written by a monk of the Abbey of Malmesbury, in Wiltshire, about the year 1367. A continuation, carrying the history of England down to the year 1413, was added in the former half of the fifteenth century by an author whose name is not known. The original Chronicle contains a history of the world generally, but more especially of England to the year 1366. The continuation extends the history down to the coronation of Henry V. The Eulogium itself is chiefly valuable as containing a history, by a contemporary, of the period between 1356 and 1366. Among other interesting matter, the Chronicle contains a diary of the Poitiers campaign, evidently furnished by some person who accompanied the army of the Black Prince. The continuation of the Chronicle is also the work of a contemporary, and gives a very interesting account of the reigns of Richard II. and Henry IV.

10. Memorials of Henry the Seventh: Bernardi Andreæ Tholosatis Vita Regis Henrici Septimi; necnon alia quædam ad eundem Regem spectantia. *Edited by* James Gairdner, Esq. 1858.

The contents of this volume are—(1) a life of Henry VII., by his poet laureate and historiographer, Bernard André, of Toulouse, with some compositions in verse, of which he is supposed to have been the author; (2) the journals of Roger Machado during certain embassies on which

he was sent by Henry VII. to Spain and Brittany, the first of which had reference to the marriage of the King's son, Arthur, with Catharine of Arragon; (3) two curious reports by envoys sent to Spain in 1505 touching the succession to the Crown of Castile, and a project of marriage between Henry VII. and the Queen of Naples; and (4) an account of Philip of Castile's reception in England in 1506. Other documents of interest are given in an appendix.

11. MEMORIALS OF HENRY THE FIFTH. I.—Vita Henrici Quinti, Roberto Redmanno auctore. II.—Versus Rhythmici in laudem Regis Henrici Quinti. III.—Elmhami Liber Metricus de Henrico V. *Edited by* CHARLES A. COLE, Esq. 1858.

This volume contains three treatises which more or less illustrate the history of the reign of Henry V., viz.: A life by Robert Redman; a Metrical Chronicle by Thomas Elmham, prior of Lenton, a contemporary author; Versus Rhythmici, written apparently by a monk of Westminster Abbey, who was also a contemporary of Henry V. These works are printed for the first time.

12. MUNIMENTA GILDHALLÆ LONDONIENSIS; Liber Albus, Liber Custumarum, et Liber Horn, in archivis Gildhallæ asservati. Vol. I., Liber Albus. Vol. II. (in Two Parts), Liber Custumarum. Vol. III., Translation of the Anglo-Norman Passages in Liber Albus, Glossaries, Appendices, and Index. *Edited by* HENRY THOMAS RILEY, Esq., M.A., Barrister-at-Law. 1859–1862.

The manuscript of the *Liber Albus*, compiled by John Carpenter, Common Clerk of the City of London in the year 1419, gives an account of the laws, regulations, and institutions of that City in the 12th, 13th, 14th, and early part of the 15th centuries. The *Liber Custumarum* was compiled probably by various hands in the early part of the 14th century during the reign of Edward II. The manuscript, a folio volume, is preserved in the Record Room of the City of London, though some portion in its original state, borrowed from the City in the reign of Queen Elizabeth and never returned, forms part of the Cottonian MS. Claudius D. II. in the British Museum. It also gives an account of the laws, regulations, and institutions of the City of London in the 12th, 13th, and early part of the 14th centuries.

13. CHRONICA JOHANNIS DE OXENEDES. *Edited by* Sir HENRY ELLIS, K.H. 1859.

Although this Chronicle tells of the arrival of Hengist and Horsa in England in 449, yet it substantially begins with the reign of King Alfred, and comes down to 1292, where it ends abruptly. The history is particularly valuable for notices of events in the eastern portions of the Kingdom, not to be elsewhere obtained. Some curious facts are mentioned relative to the floods in that part of England, which are confirmed in the Friesland Chronicle of Anthony Heinrich, pastor of the Island of Mohr.

14. A COLLECTION OF POLITICAL POEMS AND SONGS RELATING TO ENGLISH HISTORY, FROM THE ACCESSION OF EDWARD III. TO THE REIGN OF HENRY VIII. Vols. I. and II. *Edited by* THOMAS WRIGHT, Esq., M.A. 1859–1861.

These Poems are perhaps the most interesting of all the historical writings of the period, though they cannot be relied on for accuracy of statement. They are various in character; some are upon religious subjects, some may be called satires, and some give no more than a court scandal; but as a whole they present a very fair picture of society, and of the relations of the different classes to one another. The period comprised is in itself interesting, and brings us through the decline of the feudal system, to the beginning of our modern history. The songs in old English are of considerable value to the philologist.

15. The "OPUS TERTIUM," "OPUS MINUS," &c., of ROGER BACON. *Edited by* J. S. BREWER, M.A., Professor of English Literature, King's College, London. 1859.

This is the celebrated treatise—never before printed—so frequently referred to by the great philosopher in his works. It contains the fullest details we possess of the life and labours of Roger Bacon: also a fragment by the same author, supposed to be unique, the "*Compendium Studii Theologiæ.*"

16. BARTHOLOMÆI DE COTTON, MONACHI NORWICENSIS, HISTORIA ANGLICANA; 449–1298: necnon ejusdem Liber de Achiepiscopis et Episcopis Angliæ. *Edited by* HENRY RICHARDS LUARD, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge. 1859.

The author, a monk of Norwich, has here given us a Chronicle of England from the arrival of the Saxons in 449 to the year 1298, in or about which year it appears that he died. The latter portion of this history (the whole of the reign of Edward I. more especially) is of great value, as the writer was contemporary with the events which he records. An Appendix contains several illustrative documents connected with the previous narrative.

17. BRUT Y TYWYSOGION; or, The Chronicle of the Princes of Wales. *Edited by* the Rev. JOHN WILLIAMS AB ITHEL, M.A. 1860.

This work, also known as "The Chronicle of the Princes of Wales," has been attributed to Caradoc of Llancarvan, who flourished about the middle of the twelfth century. It is written in the ancient Welsh language, begins with the abdication and death of Caedwala at Rome, in the year 681, and continues the history down to the subjugation of Wales by Edward I., about the year 1282.

18. A COLLECTION OF ROYAL AND HISTORICAL LETTERS DURING THE REIGN OF HENRY IV. 1399–1404. *Edited by* the Rev. F. C. HINGESTON, M.A., of Exeter College, Oxford. 1860.

This volume, like all the others in the series containing a miscellaneous selection of letters, is valuable on account of the light it throws upon biographical history, and the familiar view it presents of characters, manners, and events.

19. THE REPRESSOR OF OVER MUCH BLAMING OF THE CLERGY. By REGINALD PECOCK, sometime Bishop of Chichester. Vols. I. and II. *Edited by* CHURCHILL BABINGTON, B.D., Fellow of St. John's College, Cambridge. 1860.

The "Repressor" may be considered the earliest piece of good theological disquisition of which our English prose literature can boast. The author was born about the end of the fourteenth century, consecrated Bishop of St. Asaph in the year 1444, and translated to the see of Chichester in 1450. While Bishop of St. Asaph, he zealously defended his brother prelates from the attacks of those who censured the bishops for their neglect of duty. He maintained that it was no part of a bishop's functions to appear in the pulpit, and that his time might be more profitably spent, and his dignity better maintained, in the performance of works of a higher character. Among those who thought differently were the Lollards, and against their general doctrines the "Repressor" is directed. Pecock took up a position midway between that of the Roman Church and that of the modern Anglican Church; but his work is interesting chiefly because it gives a full account of the views of the Lollards and of the arguments by which they were supported, and because it assists us to ascertain the state of feeling which ultimately led to the Reformation. Apart from religious matters, the light thrown upon contemporaneous history is very small, but the "Repressor" has great value for the philologist, as it tells us what were the characteristics of the language in use among the cultivated Englishmen of the fifteenth century.

20. ANNALES CAMBRIÆ. *Edited by* the Rev. JOHN WILLIAMS AB ITHEL, M.A. 1860.

These annals, which are in Latin, commence in 447, and come down to 1288. The earlier portion appears to be taken from an Irish Chronicle used by Tigernach, and by the compiler of the Annals of Ulster. During its first century it contains scarcely anything relating to Britain, the earliest direct concurrence with English history is relative to the mission of Augustine. Its notices throughout, though brief, are valuable. The annals were probably written at St. Davids, by Blegewryd, Archdeacon of Llandaff, the most learned man in his day in all Cymru.

21. THE WORKS OF GIRALDUS CAMBRENSIS. Vols. I., II., III., and IV *Edited by* J. S. BREWER, M.A., Professor of English Literature, King's College, London. Vols. V., VI., and VII. *Edited by* the Rev. JAMES F. DIMOCK, M.A., Rector of Barnburgh, Yorkshire. 1861–1877.

These volumes contain the historical works of Gerald du Barry, who lived in the reigns of Henry II., Richard I., and John, and attempted to re-establish the independence of Wales by restoring the see of St. Davids to its ancient primacy. His works are of a very miscellaneous nature, both in prose and verse, and are remarkable chiefly for the racy and original anecdotes which they contain relating to contemporaries. He is the only Welsh writer of any importance who has contributed so much to the mediæval literature of this country, or assumed, in consequence of his nationality, so free and independent a tone. His frequent travels in Italy, in France, in Ireland, and in Wales, gave him opportunities for observation which did not generally fall to the lot of mediæval writers in the twelfth and thirteenth centuries, and of these observations Giraldus has made due use. Only extracts from these treatises have been printed before and almost all of them are taken from unique manuscripts.

The Topographia Hibernica (in Vol. V.) is the result of Giraldus' two visits to Ireland. The first in 1183, the second in 1185–6, when he accompanied Prince John into that country. A very interesting portion of this treatise is devoted to the animals of Ireland. It shows that he was a very accurate and acute observer, and his descriptions are given in a way that a scientific naturalist of the present day could hardly improve upon. The Expugnatio Hibernica was written about 1188 and may be regarded rather as a great epic than a sober relation of acts occurring in his own days. Vol. VI. contains the Itinerarium Kambriæ et Descriptio Kambriæ: and Vol. VII., the lives of S. Remigius and S. Hugh.

22. LETTERS AND PAPERS ILLUSTRATIVE OF THE WARS OF THE ENGLISH IN FRANCE DURING THE REIGN OF HENRY THE SIXTH, KING OF ENGLAND. Vol. I., and Vol. II. (in Two Parts). *Edited by* the Rev. JOSEPH STEVENSON, M.A., of University College, Durham, and Vicar of Leighton Buzzard. 1861–1864.

These letters and papers are derived chiefly from originals or contemporary copies extant in the Bibliothèque Impériale, and the Depôt des Archives, in Paris. They illustrate the policy adopted by John Duke of Bedford and his successors during their government of Normandy, and other provinces of France acquired by Henry V. Here may be traced, step by step, the gradual declension of the English power, until we are prepared for its final overthrow.

23. THE ANGLO-SAXON CHRONICLE, ACCORDING TO THE SEVERAL ORIGINAL AUTHORITIES. Vol. I., Original Texts. Vol II., Translation. *Edited and translated by* BENJAMIN THORPE, Esq., Member of the Royal Academy of Sciences at Munich, and of the Society of Netherlandish Literature at Leyden. 1861.

This chronicle, extending from the earliest history of Britain to 1154, is justly the boast of England; no other nation can produce any history, written in its own vernacular, at all approaching it, in antiquity, truthfulness, or extent, the historical books of the Bible alone excepted. There are at present six independent manuscripts of the Saxon Chronicle, ending in different years, and written in different parts of the country. In this edition, the text of each manuscript is printed in columns on the same page, so that the student may see at a glance the various changes which occur in orthography, whether arising from locality or age.

24. LETTERS AND PAPERS ILLUSTRATIVE OF THE REIGNS OF RICHARD III. AND HENRY VII. Vols. I. and II. *Edited by* JAMES GAIRDNER, Esq. 1861–1863.

The papers are derived from the MSS. in Public Record Office, the British Museum, and other repositories. The period to which they refer is unusually destitute of chronicles and other sources of historical information, so that the light obtained from them is of special importance. The principal contents of the volumes are some diplomatic Papers of Richard III.; correspondence between Henry VII. and Ferdinand and Isabella of Spain; documents relating to Edmund de la Pole Earl of Suffolk; and a portion of the correspondence of James IV. of Scotland.

25. LETTERS OF BISHOP GROSSETESTE, illustrative of the Social Condition of his Time. *Edited by* HENRY RICHARDS LUARD, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge. 1861.

The Letters of Robert Grosseteste (131 in number) are here collected from various sources, and a large portion of them is printed for the first time. They range in date from about 1210 to 1253, and relate to various matters connected not only with the political history of England during the reign of Henry III. but with its ecclesiastical condition. They refer especially to the diocese of Lincoln, of which Grosseteste wa bishop.

26. DESCRIPTIVE CATALOGUE OF MANUSCRIPTS RELATING TO THE HISTORY OF GREAT BRITAIN AND IRELAND. Vol. I. (in Two Parts); Anterior to the Norman Invasion. Vol. II.; 1066-1200. Vol. III.; 1200-1327. *By* Sir THOMAS DUFFUS HARDY, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records. 1862-1871.

The object of this work is to publish notices of all known sources of British history, both printed and unprinted, in one continued sequence. The materials, when historical (as distinguished from biographical), are arranged under the year in which the latest event is recorded in the chronicle or history, and not under the period in which its author, real or supposed, flourished. Biographies are enumerated under the year in which the person commemorated died, and not under the year in which the life was written. A brief analysis of each work has been added when deserving it, in which original portions are distinguished from mere compilations. If possible, the sources are indicated from which compilations have been derived. A biographical sketch of the author of each piece has been added, and a brief notice of such British authors as have written on historical subjects.

27. ROYAL AND OTHER HISTORICAL LETTERS ILLUSTRATIVE OF THE REIGN OF HENRY III. Vol. I., 1216-1235. Vol. II., 1236-1272. *Selected and edited by* the Rev. W. W. SHIRLEY, D.D., Regius Professor of Ecclesiastical History, and Canon of Christ Church, Oxford. 1862-1866.

The letters contained in these volumes are derived chiefly from the ancient correspondence formerly in the Tower of London, and now in the Public Record Office. They illustrate the political history of England during the growth of its liberties, and throw considerable light upon the personal history of Simon de Montfort. The affairs of France form the subject of many of them, especially in regard to the province of Gascony. The entire collection consists of nearly 700 documents, the greater portion of which is printed for the first time.

28. CHRONICA MONASTERII S. ALBANI.—1. THOMÆ WALSINGHAM HISTORIA ANGLICANA; Vol. I., 1272-1381: Vol. II., 1381-1422. 2. WILLELMI RISHANGER CHRONICA ET ANNALES, 1259-1307. 3. JOHANNIS DE TROKELOWE ET HENRICI DE BLANEFORDE CHRONICA ET ANNALES, 1259-1296; 1307-1324; 1392-1406. 4. GESTA ABBATUM MONASTERII S. ALBANI, A THOMA WALSINGHAM, REGNANTE RICARDO SECUNDO, EJUSDEM ECCLESIÆ PRÆCENTORE, COMPILATA; Vol. I., 793-1290: Vol. II., 1290-1349: Vol. III., 1349-1411. 5. JOHANNIS AMUNDESHAM, MONACHI MONASTERII S. ALBANI, UT VIDETUR, ANNALES; Vols. I. and II. 6. REGISTRA QUORUNDAM ABBATUM MONASTERII S. ALBANI, QUI SÆCULO XV^mo^ FLORUERE; Vol. I., REGISTRUM ABBATIÆ JOHANNIS WHETHAMSTEDE, ABBATIS MONASTERII SANCTI ALBANI, ITERUM SUSCEPTÆ; ROBERTO BLAKENEY, CAPELLANO, QUONDAM ADSCRIPTUM: Vol. II., REGISTRA JOHANNIS WHETHAMSTEDE, WILLELMI ALBON, ET WILLELMI WALINGFORDE, ABBATUM MONASTERII SANCTI ALBANI, CUM APPENDICE, CONTINENTE QUASDAM EPISTOLAS, A JOHANNE WHETHAMSTEDE CONSCRIPTAS. 7. YPODIGMA NEUSTRIÆ A THOMA WALSINGHAM, QUONDAM MONACHO MONASTERII S. ALBANI, CONSCRIPTUM. *Edited by* HENRY THOMAS RILEY, Esq., M.A., Cambridge and Oxford; and of the Inner Temple, Barrister-at-Law. 1863-1876.

In the first two volumes is a History of England, from the death of Henry III. to the death of Henry V., by Thomas Walsingham, Precentor of St. Albans.

In the 3rd volume is a Chronicle of English History, attributed to William Rishanger, who lived in the reign of Edward I.: an account of transactions attending the award of the kingdom of Scotland to John Balliol, 1291-1292, also attributed to William Rishanger, but on no sufficient ground: a short Chronicle of English History, 1292 to 1300, by an unknown hand: a short Chronicle Willelmi Rishanger Gesta Edwardi Primi, Regis Angliæ, with Annales Regum Angliæ, probably by the same hand: and fragments of three Chronicles of English History, 1285 to 1307.

In the 4th volume is a Chronicle of English History, 1259 to 1296: Annals of Edward II., 1307 to 1323, by John de Trokelowe, a monk of St. Albans, and a continuation of Trokelowe's Annals, 1323, 1324, by Henry de Blaneforde: a full Chronicle of English History, 1392 to 1406; and an account of the Benefactors of St. Albans, written in the early part of the 15th century.

The 5th, 6th, and 7th volumes contain a history of the Abbots of St. Albans, 793 to 1411, mainly compiled by Thomas Walsingham: with a Continuation, from the closing pages of Parker MS. VII., in the Library of Corpus Christi College, Cambridge.

The 8th and 9th volumes, in continuation of the Annals, contain a Chronicle, probably by John Amundesham, a monk of St. Albans.

The 10th and 11th volumes relate especially to the acts and proceedings of Abbots Whethamstede, Albon, and Wallingford, and may be considered as a memorial of the chief historical and domestic events during those periods.

The 12th volume contains a compendious History of England to the reign of Henry V., and of Normandy in early times, also by Thomas Walsingham, and dedicated to Henry V. The compiler has often substituted other authorities in place of those consulted in the preparation of his larger work.

29. Chronicon Abbatiæ Eveshamensis, Auctoribus Dominico Priore Eveshamiæ et Thoma de Marleberge Abbate, a Fundatione ad Annum 1213, una cum Continuatione ad Annum 1418. *Edited by* the Rev. W. D. Macray, Bodleian Library, Oxford. 1863.

The Chronicle of Evesham illustrates the history of that important monastery from its foundation by Egwin, about 690, to the year 1418. Its chief feature is an autobiography, which makes us acquainted with the inner daily life of a great abbey, such as but rarely has been recorded. Interspersed are many notices of general, personal, and local history which will be read with much interest. This work exists in a single MS., and is for the first time printed.

30. Ricardi de Cirencestria Speculum Historiale de Gestis Regum Angliæ. Vol. I., 447–871. Vol. II., 872–1066. *Edited by* John E. B. Mayor, M.A., Fellow of St. John's College, Cambridge. 1863–1869.

The compiler, Richard of Cirencester, was a monk of Westminster, 1355–1400. In 1391 he obtained a licence to make a pilgrimage to Rome. His history, in four books, extends from 447 to 1066. He announces his intention of continuing it, but there is no evidence that he completed any more. This chronicle gives many charters in favour of Westminster Abbey, and a very full account of the lives and miracles of the saints, especially of Edward the Confessor, whose reign occupies the fourth book. A treatise on the Coronation, by William of Sudbury, a monk of Westminster, fills book ii. c. 3. It was on this author that C. J. Bertram fathered his forgery, *De Situ Brittaniæ* in 1747.

31. Year Books of the Reign of Edward the First. Years 20–21, 21–22, 30–31, 32–33, and 33–35 Edw. I.; and 11–12 Edw. III. *Edited and translated by* Alfred John Horwood, Esq., of the Middle Temple Barrister-at-Law. Years 12–13, 13–14, and 14 Edward III. *Edited and translated by* Luke Owen Pike, Esq., M.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law. 1863–1886.

The "Year Books" are the earliest of our Law Reports. They contain matter not only of practical utility to lawyers in the present day, but also illustrative of almost every branch of history, while for certain philological purposes they hold a position absolutely unique. The history of the constitution and of the law, of procedure, and of practice, the jurisdiction of the various Courts, and their relation to one another, as well as to the Sovereign and Council, cannot be known without the aid of the Year Books.

32. Narratives of the Expulsion of the English from Normandy 1449–1450.—Robertus Blondelli de Reductione Normanniæ: Le Recouvrement de Normendie, par Berry, Hérault du Roy: Conferences between the Ambassadors of France and England. *Edited, from MSS. in the Imperial Library at Paris, by* the Rev. Joseph Stevenson, M.A., of University College, Durham. 1863.

This volume contains the narrative of an eye-witness who details with considerable power and minuteness the circumstances which attended the final expulsion of the English from Normandy in 1450. Commencing with the infringement of the truce by the capture of Fougères, and ending with the battle of Formigny and the embarkation of the Duke of Somerset. The period embraced is less than two years.

33. Historia et Cartularium Monasterii S. Petri Gloucestriæ. Vols. I., II., and III. *Edited by* W. H. Hart, Esq., F.S.A., Membre correspondant de la Société des Antiquaires de Normandie. 1863–1867.

This work consists of two parts, the History and the Cartulary of the Monastery of St. Peter, Gloucester. The history furnishes an account of the monastery from its foundation, in the year 681, to the early part of the reign of Richard II., together with a calendar of donations and benefactions. It treats principally of the affairs of the monastery, but occasionally matters of general history are introduced. Its authorship has generally been assigned to Walter Froucester the twentieth abbot, but without any foundation.

34. Alexandri Neckam de Naturis Rerum libri duo; with Neckam's Poem, De Laudibus Divinæ Sapientiæ. *Edited by* Thomas Wright, Esq., M.A., 1863.

Neckam was a man who devoted himself to science, such as it was in the twelfth century. In the "De Naturis Rerum" are to be found what may be called the rudiments of many sciences mixed up with much error and ignorance. Neckam was not thought infallible, even by his contemporaries, for Roger Bacon remarks of him, "This Alexander in many things wrote what was "true and useful; but he neither can nor ought by just title to be reckoned among authorities." Neckam, however, had sufficient independence of thought to differ from some of the schoolmen who in his time considered themselves the only judges of literature. He had his own views in morals, and in giving us a glimpse of them, as well as of his other opinions, he throws much light upon the manners, customs, and general tone of thought prevalent in the twelfth century. The poem entitled "De Laudibus Divinæ Sapientiæ" appears to be a metrical paraphrase or abridgment of the "De Naturis Rerum." It is written in the elegiac metre, and it is, as a whole, above the ordinary standard of mediæval Latin.

35. Leechdoms, Wortcunning, and Starcraft of Early England; being a Collection of Documents illustrating the History of Science in this Country before the Norman Conquest. Vols. I., II., and III. *Collected and edited*

by the Rev. T. OSWALD COCKAYNE, M.A., of St. John's College, Cambridge, 1864–1866.

This work illustrates not only the history of science, but the history of superstition. In addition to the information bearing directly upon the medical skill and medical faith of the times, there are many passages which incidentally throw light upon the general mode of life and ordinary diet. The volumes are interesting not only in their scientific, but also in their social aspect.

36. ANNALES MONASTICI. Vol. I.:—Annales de Margan, 1066–1232; Annales de Theokesberia, 1066–1263; Annales de Burton, 1004–1263. Vol. II.:—Annales Monasterii de Wintonia. 519–1277; Annales Monasterii de Waverleia, 1–1291. Vol. III.:—Annales Prioratus de Dunstaplia, 1–1297. Annales Monasterii de Bermundeseia, 1042–1432. Vol. IV.:—Annales Monasterii de Oseneia, 1016–1347; Chronicon vulgo dictum Chronicon Thomæ Wykes, 1066–1289; Annales Prioratus de Wigornia, 1–1377. Vol. V.:—Index and Glossary. *Edited by* HENRY RICHARDS LUARD, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, and Registrary of the University, Cambridge. 1864–1869.

The present collection of Monastic Annals embraces all the more important chronicles compiled in religious houses in England during the thirteenth century. These distinct works are ten in number. The extreme period which they embrace ranges from the year 1 to 1432, although they refer more especially to the reigns of John, Henry III., and Edward I. Some of these narratives have already appeared in print, but others are printed for the first time.

37. MAGNA VITA S. HUGONIS EPISCOPI LINCOLNIENSIS. From MSS. in the Bodleian Library, Oxford, and the Imperial Library, Paris. *Edited by* the Rev. JAMES F. DIMOCK, M.A., Rector of Barnburgh, Yorkshire. 1864.

This work contains a number of very curious and interesting incidents, and being the work of a contemporary, is very valuable, not only as a truthful biography of a celebrated ecclesiastic but as the work of a man, who, from personal knowledge, gives notices of passing events, as well as of individuals who were then taking active part in public affairs. The author, in all probability, was Adam Abbot of Evesham. He was domestic chaplain and private confessor of Bishop Hugh, and in these capacities was admitted to the closest intimacy. Bishop Hugh was Prior of Witham for 11 years before he became Bishop of Lincoln. His consecration took place on the 21st September 1186; he died on the 16th of November 1200; and was canonized in 1220.

38. CHRONICLES AND MEMORIALS OF THE REIGN OF RICHARD THE FIRST. Vol. I.:—ITINERARIUM PEREGRINORUM ET GESTA REGIS RICARDI. Vol. II.:—EPISTOLÆ CANTUARIENSES; the Letters of the Prior and Convent of Christ Church, Canterbury; 1187 to 1199. *Edited by* WILLIAM STUBBS, M.A., Vicar of Navestock, Essex, and Lambeth Librarian. 1864–1865.

The authorship of the Chronicle in Vol. I., hitherto ascribed to Geoffrey Vinesauf, is now more correctly ascribed to Richard, Canon of the Holy Trinity of London. The narrative extends from 1187 to 1199; but its chief interest consists in the minute and authentic narrative which it furnishes of the exploits of Richard I., from his departure from England in December 1189 to his death in 1199. The author states in his prologue that he was an eye-witness of much that he records; and various incidental circumstances which occur in the course of the narrative confirm this assertion.

The letters in Vol. II., written between 1187 and 1199, are of value as furnishing authentic materials for the history of the ecclesiastical condition of England during the reign of Richard I. They had their origin in a dispute which arose from the attempts of Baldwin and Hubert, archbishops of Canterbury, to found a college of secular canons, a project which gave great umbrage to the monks of Canterbury, who saw in it a design to supplant them in their function of metropolitan chapter. These letters are printed, for the first time, from a MS. belonging to the archiepiscopal library at Lambeth.

39. RECUEIL DES CRONIQUES ET ANCHIENNES ISTORIES DE LA GRANT BRETAIGNE A PRESENT NOMME ENGLETERRE, par JEHAN DE WAURIN. Vol. I. Albina to 688. Vol. II., 1399–1422. Vol. III., 1422–1431. *Edited by* Sir WILLIAM HARDY, F.S.A. 1864–1879. Vol. IV. 1431–1443. *Edited by* Sir WILLIAM HARDY, F.S.A., and EDWARD L. C. P. HARDY, Esq., F.S.A. 1884.

40. A COLLECTION OF THE CHRONICLES AND ANCIENT HISTORIES OF GREAT BRITAIN, NOW CALLED ENGLAND, by JOHN DE WAVRIN. Albina to 688. (Translation of the preceding Vols. I. and II., *Edited and translated by* Sir WILLIAM HARDY, F.S.A., and EDWARD L. C. P. HARDY, Esq., F.S.A. 1864–1887.

This curious chronicle extends from the fabulous period of history down to the return of Edward IV. to England in the year 1471 after the second deposition of Henry VI. The manuscript from which the text of the work is taken is preserved in the Imperial Library at Paris, and is believed to be the only complete and nearly contemporary copy in existence. It is illustrated with exquisite miniatures, vignettes, and initial letters. It was written towards the end of the fifteenth century, having been expressly executed for Louis de Bruges, Seigneur de la Gruthuyse and Earl of Winchester, from whose cabinet it passed into the library of Louis XII. at Blois.

41. POLYCHRONICON RANULPHI HIGDEN, with Trevisa's Translation. Vols. I. and II. *Edited by* CHURCHILL BABINGTON, B.D., Senior Fellow of St. John's College, Cambridge. Vols. III., IV., V., VI., VII., VIII., and IX. *Edited by* the Rev. JOSEPH RAWSON LUMBY, D.D., Norrisian Professor of Divinity, Vicar of St. Edward's, Fellow of St. Catharine's College, and late Fellow of Magdalene College, Cambridge. 1865–1886.

This is one of the many mediæval chronicles which assume the character of a history of the world. It begins with the creation, and is brought down to the author's own time, the reign of Edward III. Prefixed to the historical portion, is a chapter devoted to geography, in which is given a description of every known land. To say that the Polychronicon was written in the fourteenth century is to say that it is not free from inaccuracies. It has, however, a value apart from its intrinsic merits. It enables us to form a very fair estimate of the knowledge of history and geography which well-informed readers of the fourteenth and fifteenth centuries possessed, for it was then the standard work on general history.

The two English translations, which are printed with the original Latin, afford interesting illustrations of the gradual change of our language, for one was made in the fourteenth century, the other in the fifteenth. The differences between Trevisa's version and that of the unknown writer are often considerable.

42. LE LIVERE DE REIS DE BRITTANIE E LE LIVERE DE REIS DE ENGLETERE. *Edited by* JOHN GLOVER, M.A., Vicar of Brading, Isle of Wight, formerly Librarian of Trinity College, Cambridge. 1865.

These two treatises, though they cannot rank as independent narratives, are nevertheless valuable as careful abstracts of previous historians, especially "Le Livere de Reis de Engletere." Some various readings are given which are interesting to the philologist as instances of semi-Saxonised French. It is supposed that Peter of Ickham was the supposed author

43. CHRONICA MONASTERII DE MELSA AB ANNO 1150 USQUE AD ANNUM 1406. Vols. I., II., and III. *Edited by* EDWARD AUGUSTUS BOND, Esq., Assistant-Keeper of Manuscripts, and Egerton Librarian, British Museum. 1866–1868.

The Abbey of Meaux was a Cistercian house, and the work of its abbot is both curious and valuable. It is a faithful and often minute record of the establishment of a religious community, of its progress in forming an ample revenue, of its struggles to maintain its acquisitions, and of its relations to the governing institutions of the country. In addition to the private affairs of the monastery, some light is thrown upon the public events of the time, which are however kept distinct, and appear at the end of the history of each abbot's administration. The text has been printed from what is said to be the autograph of the original compiler, Thomas de Burton, the nineteenth abbot.

44. MATTHÆI PARISIENSIS HISTORIA ANGLORUM, SIVE, UT VULGO DICITUR, HISTORIA MINOR. Vols. I., II., and III. 1067–1253. *Edited by* Sir FREDERIC MADDEN, K.H., Keeper of the Manuscript Department of British Museum. 1866–1869.

The exact date at which this work was written is, according to the chronicler, 1250. The history is of considerable value as an illustration of the period during which the author lived, and contains a good summary of the events which followed the Conquest. This minor chronicle is, however, based on another work (also written by Matthew Paris) giving fuller details, which has been called the "Historia Major." The chronicle here published, nevertheless, gives some information not to be found in the greater history.

45. LIBER MONASTERII DE HYDA: A CHRONICLE AND CHARTULARY OF HYDE ABBEY, WINCHESTER, 455–1023. *Edited, from a Manuscript in the Library of the Earl of Macclesfield, by* EDWARD EDWARDS, Esq. 1866.

The "Book of Hyde" is a compilation from much earlier sources which are usually indicated with considerable care and precision. In many cases, however, the Hyde Chronicler appears to correct, to qualify, or to amplify—either from tradition or from sources of information not now discoverable—the statements, which, in substance, he adopts. He also mentions, and frequently quotes from writers whose works are either entirely lost or at present known only by fragments.

There is to be found, in the "Book of Hyde," much information relating to the reign of King Alfred which is not known to exist elsewhere. The volume contains some curious specimens of Anglo-Saxon and Mediæval English.

46. CHRONICON SCOTORUM: A CHRONICLE OF IRISH AFFAIRS, from the EARLIEST TIMES to 1135; and SUPPLEMENT, containing the Events from 1141 to 1150. *Edited, with Translation, by* WILLIAM MAUNSELL HENNESSY, Esq., M.R.I.A. 1866.

There is, in this volume, a legendary account of the peopling of Ireland and of the adventures which befell the various heroes who are said to have been connected with Irish history. The details are, however, very meagre both for this period and for the time when history becomes more authentic. The plan adopted in the chronicle gives the appearance of an accuracy to which the earlier portions of the work cannot have any claim. The succession of events is marked year by year, from A.M. 1599 to A.D. 1150. The principal events narrated in the later portion of the work are, the invasions of foreigners, and the wars of the Irish among themselves. The text has been printed from a MS. preserved in the library of Trinity College, Dublin, written partly in Latin, partly in Irish.

47. THE CHRONICLE OF PIERRE DE LANGTOFT, IN FRENCH VERSE, FROM THE EARLIEST PERIOD TO THE DEATH OF EDWARD I. Vols. I. and II. *Edited by* THOMAS WRIGHT, Esq., M.A. 1866–1868.

It is probable that Pierre de Langtoft was a canon of Bridlington, in Yorkshire, and lived in the reign of Edward I., and during a portion of the reign of Edward II. This chronicle is divided into three parts; in the first, is an abridgment of Geoffrey of Monmouth's "Historia Britonum;" in the second, a history of the Anglo-Saxon and Norman kings, to the death of Henry III.; in the third, a history of the reign of Edward I. The principal object of the work was apparently to show the justice of Edward's Scottish wars. The language is singularly corrupt, and a curious specimen of the French of Yorkshire.

48. THE WAR OF THE GAEDHIL WITH THE GAILL, or THE INVASIONS OF IRELAND BY THE DANES AND OTHER NORSEMEN. *Edited, with a Translation, by* JAMES HENTHORN TODD, D.D., Senior Fellow of Trinity College, and Regius Professor of Hebrew in the University, Dublin. 1867.

The work in its present form, in the editor's opinion, is a comparatively modern version of an undoubtedly ancient original. That it was compiled from contemporary materials has been proved by curious incidental evidence. It is stated in the account given of the battle of Clontarf that the full tide in Dublin Bay on the day of the battle (23 April 1014) coincided with sunrise; and that the returning tide in the evening aided considerably in the defeat of the Danes. The fact has been verified by astronomical calculations, and the inference is that the author of the chronicle, if not an eye-witness, must have derived his information from eye-witnesses. The contents of the work are sufficiently described in its title. The story is told after the manner of the Scandinavian Sagas, with poems and fragments of poems introduced into the prose narrative.

49. GESTA REGIS HENRICI SECUNDI BENEDICTI ABBATIS. CHRONICLE OF THE REIGNS OF HENRY II. AND RICHARD I., 1169–1192, known under the name of BENEDICT OF PETERBOROUGH. Vols. I. and II. *Edited by* WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, Oxford, and Lambeth Librarian. 1867.

This chronicle of the reigns of Henry II. and Richard I., known commonly under the name of Benedict of Peterborough, is one of the best existing specimens of a class of historical compositions of the first importance to the student.

50. MUNIMENTA ACADEMICA, OR, DOCUMENTS ILLUSTRATIVE OF ACADEMICAL LIFE AND STUDIES AT OXFORD (in Two Parts). *Edited by* the Rev. HENRY ANSTEY, M.A., Vicar of St. Wendron, Cornwall, and lately Vice-Principal of St. Mary Hall, Oxford. 1868.

This work will supply materials for a History of Academical Life and Studies in the University of Oxford during the 13th, 14th, and 15th centuries.

51. CHRONICA MAGISTRI ROGERI DE HOUEDENE. Vols. I., II., III., and IV. *Edited by* WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford. 1868–1871.

This work has long been justly celebrated, but not thoroughly understood until Mr. Stubbs' edition. The earlier portion, extending from 732 to 1148, appears to be a copy of a compilation made in Northumbria about 1161, to which Hoveden added little. From 1148 to 1169—a very valuable portion of this work—the matter is derived from another source, to which Hoveden appears to have supplied little, and not always judiciously. From 1170 to 1192 is the portion which corresponds with the Chronicle known under the name of Benedict of Peterborough (*see* No. 49); but it is not a copy, being sometimes an abridgment, at others a paraphrase; occasionally the two works entirely agree; showing that both writers had access to the same materials, but dealt with them differently. From 1192 to 1201 may be said to be wholly Hoveden's work; it is extremely valuable, and an authority of the first importance.

52. WILLELMI MALMESBIRIENSIS MONACHI DE GESTIS PONTIFICUM ANGLORUM LIBRI QUINQUE. *Edited by* N. E. S. A. HAMILTON, Esq., of the Department of Manuscripts, British Museum. 1870.

William of Malmesbury's "Gesta Pontificum" is the principal foundation of English Ecclesiastical Biography, down to the year 1122. The manuscript which has been followed in this Edition is supposed by Mr. Hamilton to be the author's autograph, containing his latest additions and amendments.

53. HISTORIC AND MUNICIPAL DOCUMENTS OF IRELAND, FROM THE ARCHIVES OF THE CITY OF DUBLIN, &c. 1172–1320. *Edited by* JOHN T. GILBERT, Esq., F.S.A., Secretary of the Public Record Office of Ireland. 1870.

A collection of original documents, elucidating mainly the history and condition of the municipal, middle, and trading classes under or in relation with the rule of England in Ireland,—a subject hitherto in almost total obscurity. Extending over the first hundred and fifty years of the Anglo-Norman settlement, the series includes charters, municipal laws and regulations, rolls of names of citizens and members of merchant-guilds, lists of commodities with their rates, correspondence, illustrations of relations between ecclesiastics and laity; together with many documents exhibiting the state of Ireland during the presence there of the Scots under Robert and Edward Bruce.

54. The Annals of Loch Cé. A Chronicle of Irish Affairs, from 1041 to 1590. Vols. I. and II. *Edited, with a Translation, by* William Maunsell Hennessy, Esq., M.R.I.A. 1871.

The original of this chronicle has passed under various names. The title of "Annals of Loch Cé" was given to it by Professor O'Curry, on the ground that it was transcribed for Brian Mac Dermot, an Irish chieftain, who resided on the island in Loch Cé, in the county of Roscommon. It adds much to the materials for the civil and ecclesiastical history of Ireland; and contains many curious references to English and foreign affairs, not noticed in any other chronicle.

55. Monumenta Juridica. The Black Book of the Admiralty, with Appendices. Vols. I., II., III., and IV. *Edited by* Sir Travers Twiss, Q.C., D.C.L. 1871–1876.

This book contains the ancient ordinances and laws relating to the navy, and was probably compiled for the use of the Lord High Admiral of England. Selden calls it the "jewel of the Admiralty Records." Prynne ascribes to the Black Book the same authority in the Admiralty as the Black and Red Books have in the Court of Exchequer, and most English writers on maritime law recognise its importance.

56. Memorials of the Reign of Henry VI.:—Official Correspondence of Thomas Bekynton, Secretary to Henry VI., and Bishop of Bath and Wells. *Edited, from a MS. in the Archiepiscopal Library at Lambeth, with an Appendix of Illustrative Documents, by* the Rev. George Williams, B.D., Vicar of Ringwood, late Fellow of King's College, Cambridge. Vols. I. and II. 1872.

These curious volumes are of a miscellaneous character, and were probably compiled under the immediate direction of Beckynton before he had attained to the Episcopate. They contain many of the Bishop's own letters, and several written by him in the King's name; also letters to himself while Royal Secretary, and others addressed to the King.

57. Matthæi Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Chronica Majora. Vol. I. The Creation to A.D. 1066. Vol. II. A.D. 1067 to A.D. 1216. Vol. III. A.D. 1216 to A.D. 1239. Vol. IV. A.D. 1240 to A.D. 1247. Vol. V. A.D. 1248 to A.D. 1259. Vol. VI. Additamenta. Vol. VII. Index. *Edited by* Henry Richards Luard, D.D., Fellow of Trinity College, Registrary of the University, and Vicar of Great St. Mary's, Cambridge. 1872–1884.

This work contains the "Chronica Majora" of Matthew Paris, one of the most valuable and frequently consulted of the ancient English Chronicles. It is published from its commencement, for the first time. The editions by Archbishop Parker, and William Watts, severally begin at the Norman Conquest.

58. Memoriale Fratris Walteri de Coventria.—The Historical Collections of Walter of Coventry. Vols. I. and II. *Edited, from the MS. in the Library of Corpus Christi College, Cambridge, by* William Stubbs, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford. 1872–1873.

This work, now printed in full for the first time, has long been a desideratum by Historical Scholars. The first portion, however, is not of much importance, being only a compilation from earlier writers. The part relating to the first quarter of the thirteenth century is the most valuable and interesting.

59. The Anglo-Latin Satirical Poets and Epigrammatists of the Twelfth Century. Vols. I. and II. *Collected and edited by* Thomas Wright, Esq., M.A., Corresponding Member of the National Institute of France (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres). 1872.

The Poems contained in these volumes have long been known and appreciated as the best satires of the age in which their authors flourished, and were deservedly popular during the 13th and 14th centuries.

60. Materials for a History of the Reign of Henry VII., from original Documents preserved in the Public Record Office. Vols. I. and II. *Edited by* the Rev. William Campbell, M.A., one of Her Majesty's Inspectors of Schools. 1873–1877.

These volumes are valuable as illustrating the acts and proceedings of Henry VII. on ascending the throne, and shadow out the policy he afterwards adopted.

61. Historical Papers and Letters from the Northern Registers. *Edited by* James Raine, M.A., Canon of York, and Secretary of the Surtees Society. 1873.

The documents in this volume illustrate, for the most part, the general history of the north of England, particularly in its relation to Scotland.

62. Registrum Palatinum Dunelmense. The Register of Richard de Kellawe, Lord Palatine and Bishop of Durham; 1311–1316. Vols. I., II., III., and IV. *Edited by* Sir Thomas Duffus Hardy, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records. 1873–1878.

Bishop Kellawe's Register contains the proceedings of his prelacy, both lay and ecclesiastical, and is the earliest Register of the Palatinate of Durham.

63. MEMORIALS OF SAINT DUNSTAN, ARCHBISHOP OF CANTERBURY. *Edited by* WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford. 1874.

This volume contains several lives of Archbishop Dunstan, opening various points of Historical and Literary interest.

64. CHRONICON ANGLIÆ, AB ANNO DOMINI 1328 USQUE AD ANNUM 1388, AUCTORE MONACHO QUODAM SANCTI ALBANI. *Edited by* EDWARD MAUNDE THOMPSON, Esq., Barrister-at-Law, and Assistant-Keeper of the Manuscripts in the British Museum. 1874.

This chronicle gives a circumstantial history of the close of the reign of Edward III.

65. THÓMAS SAGA ERKIBYSKUPS. A LIFE OF ARCHBISHOP THOMAS BECKET, IN ICELANDIC. Vols. I. and II. *Edited, with English Translation, Notes, and Glossary by* M. EIRÍKR MAGNÚSSON, M.A., Sub-Librarian of the University Library, Cambridge. 1875–1884.

This work is derived from the Life of Becket written by Benedict of Peterborough, and apparently supplies the missing portions in Benedict's biography.

66. RADULPHI DE COGGESHALL CHRONICON ANGLICANUM. *Edited by* the Rev. JOSEPH STEVENSON, M.A. 1875.

This volume contains the "Chronicon Anglicanum," by Ralph of Coggleshall, the "Libellus de Expugnatione Terræ Sanctæ per Saladinum," usually ascribed to the same author, and other pieces of an interesting character.

67. MATERIALS FOR THE HISTORY OF THOMAS BECKET, ARCHBISHOP OF CANTERBURY. Vols. I., II., III., IV., V., and VI. *Edited by* the Rev. JAMES CRAIGIE ROBERTSON, M.A., Canon of Canterbury. 1875–1883. Vol. VII. *Edited by* JOSEPH BRIGSTOCKE SHEPPARD, Esq., LL.D. 1885.

This publication comprises all contemporary materials for the history of Archbishop Thomas Becket. The first volume contains the life of that celebrated man, and the miracles after his death, by William, a monk of Canterbury. The second, the life by Benedict of Peterborough; John of Salisbury; Alan of Tewkesbury; and Edward Grim. The third, the life by William Fitzstephen; and Herbert of Bosham. The fourth, anonymous lives, Quadrilogus, &c. The fifth, sixth, and seventh, the Epistles, and known letters.

68. RADULFI DE DICETO DECANI LUNDONIENSIS OPERA HISTORICA. THE HISTORICAL WORKS OF MASTER RALPH DE DICETO, DEAN OF LONDON. Vols. I. and II. *Edited, from the Original Manuscripts, by* WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford. 1876.

The Historical Works of Ralph de Diceto are some of the most valuable materials for British History. The Abbreviationes Chronicorum extend from the Creation to 1147, and the Ymagines Historiarum to 1201.

69. ROLL OF THE PROCEEDINGS OF THE KING'S COUNCIL IN IRELAND, FOR A PORTION OF THE 16TH YEAR OF THE REIGN OF RICHARD II. 1392–93. *Edited by* the Rev. JAMES GRAVES, A.B. 1877.

This Roll throws considerable light on the History of Ireland at a period little known. It seems the only document of the kind extant.

70. HENRICI DE BRACTON DE LEGIBUS ET CONSUETUDINIBUS ANGLIÆ LIBRI QUINQUE IN VARIOS TRACTATUS DISTINCTI. AD DIVERSORUM ET VETUSTISSIMORUM CODICUM COLLATIONEM TYPIS VULGATI. Vols. I., II., III., IV., V., and VI. *Edited by* SIR TRAVERS TWISS, Q.C., D.C.L. 1878–1883.

This is a new edition of Bracton's celebrated work, collated with MSS. in the British Museum; the Libraries of Lincoln's Inn, Middle Temple, and Gray's Inn; Bodleian Library, Oxford; the Bibliothèque Nationale, Paris; &c.

71. THE HISTORIANS OF THE CHURCH OF YORK, AND ITS ARCHBISHOPS. Vols. I. and II. *Edited by* JAMES RAINE, M.A., Canon of York, and Secretary of the Surtees Society. 1879–1886.

This will form a complete "Corpus Historicum Eboracense," a work very much needed.

72. REGISTRUM MALMESBURIENSE. THE REGISTER OF MALMESBURY ABBEY; PRESERVED IN THE PUBLIC RECORD OFFICE. Vols. I. and II. *Edited by* J. S. BREWER, M.A., Preacher at the Rolls, and Rector of Toppesfield; *and* CHARLES TRICE MARTIN, Esq., B.A. 1879, 1880.

This work illustrates many curious points of history, the growth of society, the distribution of land, the relations of landlord and tenant, national customs, &c.

73. HISTORICAL WORKS OF GERVASE OF CANTERBURY. Vols. I. and II. THE CHRONICLE OF THE REIGNS OF STEPHEN, HENRY II., and RICHARD I., BY GERVASE, THE MONK OF CANTERBURY. *Edited by* WILLIAM STUBBS, D.D.; Canon Residentiary of St. Paul's, London; Regius Professor of Modern History and Fellow of Oriel College, Oxford; &c. 1879, 1880.

The Historical Works of Gervase of Canterbury are of great importance as regards the questions of Church and State, during the period in which he wrote. This work was printed by Twysden, in the "Historiæ Anglicanæ Scriptores X.," more than two centuries ago.

74. HENRICI ARCHIDIACONI HUNTENDUNENSIS HISTORIA ANGLORUM. THE HISTORY OF THE ENGLISH, BY HENRY, ARCHDEACON OF HUNTINGDON, from A.D. 55 to A.D. 1154, in Eight Books. *Edited by* THOMAS ARNOLD, ESQ., M.A., of University College, Oxford. 1879.

Henry of Huntingdon's work was first printed by Sir Henry Savile, in 1596, in his "Scriptores post Bedam," and reprinted at Frankfort in 1601. Both editions are very rare and inaccurate. The first five books of the History were published in 1848 in the "Monumenta Historica Britannica," which is out of print. The present volume contains the whole of the manuscript of Huntingdon's History in eight books, collated with a manuscript lately discovered at Paris.

75. THE HISTORICAL WORKS OF SYMEON OF DURHAM. Vols. I. and II. *Edited by* THOMAS ARNOLD, ESQ., M.A., of University College, Oxford 1882–1885.

The first volume of this edition of the Historical Works of Symeon of Durham, contains the "Historia Dunelmensis Ecclesiæ," and other Works. The second volume contains the "Historia Regum," &c.

76. CHRONICLES OF THE REIGNS OF EDWARD I. AND EDWARD II. Vols. I. and II. *Edited by* WILLIAM STUBBS, D.D., Canon Residentiary of St. Paul's, London; Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford, &c. 1882, 1883.

The first volume of these Chronicles contains the "Annales Londonienses" and the "Annales Paulini:" the second, I.—Commendatio Lamentabilis in Transitu magni Regis Edwardi. II.—Gesta Edwardi de Carnarvan Auctore Canonico Bridlingtoniensi. III.—Monachi cujusdam Malmesberiensis Vita, Edwardi II. IV.—Vita et Mors Edwardi II. Conscripta a Thoma de la Moore.

77. REGISTRUM EPISTOLARUM FRATRIS JOHANNIS PECKHAM, ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS. Vols. I., II., and III. *Edited by* CHARLES TRICE MARTIN, ESQ., B.A., F.S.A., 1882–1886.

These Letters are of great value for illustrating English Ecclesiastical History.

78. REGISTER OF S. OSMUND. *Edited by* the Rev. W. H. RICH JONES, M.A., F.S.A., Canon of Salisbury, Vicar of Bradford-on-Avon. Vols. I. and II. 1883, 1884.

This Register, of which a complete copy is here printed for the first time, is among the most ancient of the muniments of the Bishops of Salisbury. It derives its name from containing the statutes, rules, and orders made or compiled by S. Osmund, to be observed in the Cathedral and diocese of Salisbury. The first 19 folios contain the "Consuetudinary," the exposition, as regards ritual, of the "Use of Sarum."

79. CHARTULARY OF THE ABBEY OF RAMSEY. Vols. I. and II. *Edited by* WILLIAM HENRY HART, Esq., F.S.A., and the Rev. PONSONBY ANNESLEY LYONS. 1884, 1886.

This Chartulary of the Ancient Benedictine Monastery of Ramsey, Huntingdonshire, came to the Crown on the Dissolution of Monasteries, was afterwards preserved in the Stone Tower, Westminster Hall, and thence transferred to the Public Record Office.

80. CHARTULARIES OF ST. MARY'S ABBEY, DUBLIN, WITH THE REGISTER OF ITS HOUSE AT DUNBRODY, COUNTY OF WEXFORD, AND ANNALS OF IRELAND, 1162–1370. *Edited by* JOHN THOMAS GILBERT, Esq., F.S.A., M.R.I.A. Vols. I. & II. 1884, 1885.

The Chartularies and register, here printed for the first time, are the only surviving manuscripts of their class in connexion with the Cistercians in Ireland. With them are included accounts of the other establishments of the Cistercian Order in Ireland, together with the earliest body of Anglo-Irish Annals extant.

81. EADMERI HISTORIA NOVORUM IN ANGLIA, ET OPUSCULA DUO DE VITA SANCTI ANSELMI ET QUIBUSDAM MIRACULIS EJUS. *Edited by* the Rev. MARTIN RULE, M.A. 1884.

This volume contains the "Historiæ Novorum in Anglia," of Eadmer; his treatise "De Vita et conversatione Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis," and a Tract entitled "Quaedam Parva Descriptio Miraculorum gloriosi Patris Anselmi Cantuariensis."

82. CHRONICLES OF THE REIGNS OF STEPHEN, HENRY II., AND RICHARD I. Vols. I. II., and III., *Edited by* RICHARD HOWLETT, Esq., of the Middle Temple, Barrister-at-law. 1884–1886.

Vol. I. contains Books I.–IV. of the "Historia Rerum Anglicarum" of William of Newburgh. Vol. II. contains Book V. of that work, the continuation of the same to A.D. 1298, and the "Draco Normannicus" of Etienne de Rouen.

Vol. III. contains the "Gesta Stephani Regis," the Chronicle of Richard of Hexham, the "Relatio de Standardo" of St. Aelred of Rievaulx, the poem of Jordan Fantosme, and the Chronicle of Richard of Devizes.

83. Chronicle of the Abbey of Ramsey. *Edited by* the Rev. William Dunn Macray, M.A., F.S.A., Rector of Ducklington, Oxon. 1886.

This Chronicle forms part of the Chartulary of the Abbey of Ramsey, preserved in the Public Record Office (*see* No. 79).

84. Chronica Rogeri de Wendover, sive Flores Historiarum. Vols. I., II., and III. *Edited by* Henry Gay Hewlett, Esq., Keeper of the Records of the Land Revenue. 1886–1889.

This edition gives that portion only of Roger of Wendover's Chronicle which can be accounted an original authority.

85. The Letter Books of the Monastery of Christ Church, Canterbury. *Edited by* Joseph Brigstocke Sheppard, Esq., LL.D. Vols. I. and II., 1887, 1888.

The Letters printed in these volumes were chiefly written between the years 1296 and 1333. Among the most notable writers were Prior Henry of Eastry, Prior Richard Oxenden, and the Archbishops Raynold and Meopham.

86. The Metrical Chronicle of Robert of Gloucester. *Edited by* William Aldis Wright, Esq., M.A. Parts I. and II., 1887.

The date of the composition of this Chronicle is placed about the year 1300. The writer appears to have been an eye witness of many events which he describes. The language in which it is written was the dialect of Gloucestershire at that time.

87. Chronicle of Robert of Brunne. *Edited by* Frederick James Furnivall, Esq., M.A., of Trinity Hall, Cambridge, Barrister-at-Law. Parts I and II. 1887.

Robert of Brunne, or Bourne, co. Lincoln, was a member of the Gilbertine Order established at Sempringham. His Chronicle is described by its editor as a work of fiction, a contribution not to English history, but to the history of English.

88. Icelandic Sagas and other Historical Documents relating to the Settlements and Descents of the Northmen on the British Isles. Vol. I. Orkneyinga Saga, and Magnus Saga. Vol. II. Hakonar Saga, and Magnus Saga. *Edited by* M. Gudbrand Vigfusson, M.A. 1887.

89. The Tripartite Life of St. Patrick, with other documents relating to that Saint. *Edited by* Whitley Stokes, Esq., LL.D., D.C.L., Honorary Fellow of Jesus College, Oxford; and Corresponding Member of the Institute of France. Parts I. and II. 1887.

90. Willelmi Monachi Malmesbiriensis de Regum Gestis Anglorum, libri V.; et Historiæ Novellæ, libri III. *Edited by* William Stubbs, D.D., Bishop of Chester. Vol. I. 1887.

91. Lestorie des Engles solum Geffrei Gaimar. *Edited by* the late Sir Thomas Duffus Hardy, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records; *continued and translated by* Charles Trice Martin, Esq., B.A., F.S.A. Vols. I. and II. 1888, 1889.

92. Chronicle of Henry Knighton, Canon of Leicester. *Edited by* the Rev. Joseph Rawson Lumby, D.D., Novisian Professor of Divinity. Vol. I. 1889.

In the Press.

Icelandic Sagas, and other Historical Documents relating to the Settlements and Descents of the Northmen on the British Isles. Vols. III.—IV. *Translated by* Sir George Webbe Dasent, D.C.L.

Willelmi Monachi Malmesbiriensis de Regum Gestis Anglorum, libri V.; et Historiæ Novellæ, libri III. *Edited by* William Stubbs, D.D., Bishop of Oxford. Vol. II.

Chartulary of the Ancient Benedictine Abbey of Ramsey, from the MS. in the Public Record Office. Vol. III. *Edited by* the late William Henry Hart, Esq., F.S.A., and the Rev. Ponsonby Annesley Lyons.

In the Press—(continued).

Charters and Documents, illustrating the History of the Cathedral and City of Sarum, 1100–1300; forming an Appendix to the Register of S. Osmund. Vol. III. *Edited by* the late Rev. W. H. Rich Jones, M.A., F.S.A., *and* the Rev. W. D. Macray, M.A., F.S.A., Rector of Ducklington.

Flores Historiarum, per Matthæum Westmonasteriensem collecti. *Edited by* Henry Richards Luard, D.D., Fellow of Trinity College, Registrary of the University, and Vicar of Great St. Mary's, Cambridge. Vol. I., II., and III.

Ranulf de Glanvill; Tractatus de legibus et consuetudinibus Angliæ, &c. *Edited and translated by* Sir Travers Twiss, Q.C., D.C.L.

Chronicle of Adam Murimuth, with the Chronicle of Robert of Avesbury. *Edited by* Edward Maunde Thompson, Esq., Principal Librarian and Secretary of the British Museum.

Year Books of the Reign of Edward III. *Edited and translated by* Luke Owen Pike, Esq., M.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law.

Chronicle of Henry Knighton, Canon of Leicester, to the death of Richard II. *Edited by* the Rev. Joseph Rawson Lumby, D.D. Vol. II.

The Letter Books of the Monastery of Christ Church, Canterbury. *Edited by* Joseph Brigstocke Sheppard, Esq., LL.D. Vol. III.

Annals or Memorials of St. Edmondsbury. *Edited by* Thomas Arnold, Esq., M.A., of University College, Oxford.

Recueil des Croniques et anchiennes Istories de la Grant Bretaigne a present nomme Engleterre, par Jehan de Waurin. Vol. V. 1443–1461. *Edited by* the late Sir William Hardy, F.S.A., and Edward L. C. P. Hardy, Esq., F.S.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law.

Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. Vol. IV. *Edited by* Richard Howlett, Esq., of the Middle Temple, Barrister-at-Law.

Chartulary of the Abbey of St. Thomas the Martyr, Dublin. *Edited by* John Thomas Gilbert, Esq., F.S.A., M.I.R.A.

In Progress.

Descriptive Catalogue of Manuscripts relating to the History of Great Britain and Ireland. Vol. IV.; 1327, &c. *Edited by* the late Sir Thomas Duffus Hardy, D.C.L., Deputy Keeper of the Records, and C. Trice Martin, Esq., B.A., F.S.A.

The Treatise "De Principum Instructione," of Giraldus Cambrensis; with an Index to the first four volumes of the "Works of Giraldus Cambrensis," edited by the Rev. J. S. Brewer. *Edited by* George F. Warner, Esq., of the Department of MSS., British Museum.

The Historians of the Church of York and its Archbishops, Vol. III. *Edited by* James Raine, M.A., Canon of York, and Secretary of the Surtees Society.

PUBLICATIONS OF THE RECORD COMMISSIONERS, &c.

[In boards or cloth.]

ROTULORUM ORIGINALIUM IN CURIÂ SCACCARII ABBREVIATIO. Hen. III.—Edw. III. *Edited by* HENRY PLAYFORD, Esq. 2 Vols. folio (1805—1810). 12*s.* 6*d.* each.

CALENDARIUM INQUISITIONUM POST MORTEM SIVE ESCAETARUM. Hen. III.—Ric. III. *Edited by* JOHN CALEY and JOHN BAYLEY, Esqrs. Folio (1821—1828): Vol. 3, 21*s.*; Vol. 4, 24*s.*

LIBRORUM MANUSCRIPTORUM BIBLIOTHECÆ HARLEIANÆ CATALOGUS. Vol. 4. *Edited by* the Rev. T. HARTWELL HORNE. Folio (1812), 18*s.*

ABBREVIATIO PLACITORUM. Richard I.—Edward II. *Edited by* the Right Hon. GEORGE ROSE and W. ILLINGWORTH, Esq. 1 Vol. folio (1811), 18*s.*

LIBRI CENSUALIS vocati DOMESDAY-BOOK, INDICES. *Edited by* Sir HENRY ELLIS. Folio (1816), (Domesday-Book, Vol. 3). 21*s.*

LIBRI CENSUALIS vocati DOMESDAY-BOOK, ADDITAMENTA EX CODIC. ANTIQUISS. *Edited by* Sir HENRY ELLIS. Folio (1816), (Domesday-Book, Vol. 4). 21*s.*

STATUTES OF THE REALM. *Edited by* Sir T. E. TOMLINS, JOHN RAITHBY, JOHN CALEY, and WM. ELLIOTT, Esqrs. Vols. 7, 8, 9, 10, and 11, folio (1819—1828). 31*s.* 6*d.* each; Indices, 30*s.* each.

VALOR ECCLESIASTICUS, temp. Hen. VIII., Auctoritate Regia institutus. *Edited by* JOHN CALEY, Esq., and the Rev. JOSEPH HUNTER. Vols. 3 to 6, folio (1817-1834). 25*s.* each. The Introduction, separately, 8vo. 2*s.* 6*d.*

ROTULI SCOTIÆ IN TURRI LONDINENSI ET IN DOMO CAPITULARI WESTMONASTERIENS ASSERVATI. 19 Edw. I.—Hen. VIII. *Edited by* D. MACPHERSON, J. CALEY, W. ILLINGWORTH, Esqrs., and Rev. T. H. HORNE. Vol. 2. folio (1818). 21*s.*

FŒDERA, CONVENTIONES, LITTERÆ, &c.; or, RYMER'S FŒDERA, New Edition, folio Vol. 3, Part 2. 1361—1377 (1830): Vol. 4, 1377—1383 (1869). *Edited by* JOHN CALEY and FRED. HOLBROOKE, Esqrs. Vol. 3, Part 2, 21*s.*; Vol. 4. 6*s.*

DUCATUS LANCASTRIÆ CALENDARIUM INQUISITIONUM POST MORTEM, &c. Part 3, Calendar to Pleadings, &c., Hen. VII.—13 Eliz. Part 4, Calendar to Pleadings, to end of Eliz. (1827—1834). *Edited by* R. J. HARPER, JOHN CALEY, and WM. MINCHIN, Esqrs. Folio. Part 3 (or Vol. 2), 31*s.* 6*d.*; Part 4 (or Vol. 3), 21*s.*

CALENDARS OF THE PROCEEDINGS IN CHANCERY, ELIZ.; with Examples of Proceedings from Ric. II. *Edited by* JOHN BAYLEY, Esq. Vol. 3 (1832), folio, 21*s.*

PARLIAMENTARY WRITS AND WRITS OF MILITARY SUMMONS, with Records and Muniments relating to Suit and Service to Parliament, &c. *Edited by* SIR FRANCIS PALGRAVE. (1830—1834.) Folio. Vol. 2, Div. 1, Edw. II., 21*s.*; Vol. 2, Div. 2, 21*s.*; Vol. 2, Div. 3, 42*s.*

ROTULI LITTERARUM CLAUSARUM IN TURRI LONDINENSI ASSERVATI. 2 Vols. folio (1833, 1844). Vol. 1, 1204 - 1224. Vol. 2, 1224—1227. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. Vol. 1, 63*s.*; Vol. 2, 18*s.*

PROCEEDINGS AND ORDINANCES OF THE PRIVY COUNCIL OF ENGLAND. 10 Ric. II.—33 Hen. VIII. *Edited by* Sir NICHOLAS HARRIS NICOLAS. 7 Vols. royal 8vo. (1834—1837). 14*s.* each.

ROTULI LITTERARUM PATENTIUM IN TURRI LOND. ASSERVATI. 1201—1216. *Edited by* T. DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. folio (1835), 31*s.* 6*d.* The Introduction, separately, 8vo. 9*s.*

ROTULI CURIÆ REGIS. Rolls and Records of the Court held before the King's Justiciars or Justices. 6 Richard I.—1 John. *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. 2 Vols. royal 8vo. (1835). 28*s.*

ROTULI NORMANNIÆ IN TURRI LOND. ASSERVATI. 1200—1205; 1417—1418. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. royal 8vo. (1835). 12*s.* 6*d.*

ROTULI DE OBLATIS ET FINIBUS IN TURRI LOND. ASSERVATI, temp. Regis Johannis. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. royal 8vo. (1835). 18*s.*

EXCERPTA E ROTULIS FINIUM IN TURRI LONDINENSI ASSERVATIS. Henry III., 1216—1272. *Edited by* CHARLES ROBERTS, Esq. 2 Vols. royal 8vo. (1835, 1836); Vol. 1, 14*s.*; Vol. 2, 18*s.*

FINES, SIVE PEDES FINIUM; SIVE FINALES CONCORDIÆ IN CURIÂ DOMINI REGIS. 7 Richard I.—16 John, 1195—1214. *Edited by* the Rev. JOSEPH HUNTER. In Counties. 2 vols. royal 8vo. (1835—1844); Vol. 1, 8*s.* 6*d.*; Vol. 2, 2*s.* 6*d.*

ANCIENT KALENDARS AND INVENTORIES OF THE TREASURY OF HIS MAJESTY'S EXCHEQUER; with Documents illustrating its History. *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. 3 Vols. royal 8vo. (1836). 42*s.*

DOCUMENTS AND RECORDS illustrating the History of Scotland, and Transactions between Scotland and England; preserved in the Treasury of Her Majesty's Exchequer. *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. 1 Vol. royal 8vo. (1837). 18s.

ROTULI CHARTARUM IN TURRI LONDINENSI ASSERVATI. 1199—1216. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. folio (1837). 30s.

REPORT OF THE PROCEEDINGS OF THE RECORD COMMISSIONERS, 1831—1837. 1 Vol. fol. (1837). 8s.

REGISTRUM vulgariter nuncupatum "The Record of Caernarvon," e codice MS. Harleiano, 696, descriptum. *Edited by* Sir HENRY ELLIS. 1 Vol. folio (1838), 31s. 6d.

ANCIENT LAWS AND INSTITUTES OF ENGLAND; comprising Laws enacted under the Anglo-Saxon Kings, with Translation of the Saxon; the Laws called Edward the Confessor's; the Laws of William the Conqueror, and those ascribed to Henry I.; Monumenta Ecclesiastica Anglicana, from 7th to 10th century; and Ancient Latin Version of the Anglo-Saxon Laws. *Edited by* BENJAMIN THORPE, Esq. 1 Vol. folio (1840), 40s. 2 Vols. royal 8vo., 30s.

ANCIENT LAWS AND INSTITUTES OF WALES; comprising Laws supposed to be enacted by Howel the Good, modified by Regulations prior to the Conquest by Edward I.; and anomalous Laws, principally of Institutions which continued in force. With translation. Also, Latin Transcripts, containing Digests of Laws, principally of the Dimetian Code. *Edited by* ANEURIN OWEN, Esq. 1 Vol. folio (1841), 44s. 2 vols. royal 8vo., 36s.

ROTULI DE LIBERATE AC DE MISIS ET PRÆSTITIS, Regnante Johanne. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. royal 8vo. (1844). 6s.

THE GREAT ROLLS OF THE PIPE, 2, 3, 4 HEN. II., 1155—1158. *Edited by* the Rev. JOSEPH HUNTER. 1 Vol. royal 8vo. (1844). 4s. 6d.

THE GREAT ROLL OF THE PIPE, 1 RIC. I., 1189—1190. *Edited by* the Rev. JOSEPH HUNTER. 1 Vol. royal 8vo. (1844). 6s.

DOCUMENTS ILLUSTRATIVE OF ENGLISH HISTORY in the 13th and 14th centuries, from the Records of the Queen's Remembrancer in the Exchequer. *Edited by* HENRY COLE, Esq. 1 Vol. fcp. folio (1844). 45s. 6d.

MODUS TENENDI PARLIAMENTUM. An Ancient Treatise on the Mode of holding the Parliament in England. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. 8vo. (1846). 2s. 6d.

REGISTRUM MAGNI SIGILLI REG. SCOT. in Archivis Publicis asservatum. 1306—1424. *Edited by* THOMAS THOMSON, Esq. Folio (1814). 10s. 6d.

ACTS OF THE PARLIAMENTS OF SCOTLAND. Folio (1814—1875). *Edited by* THOMAS THOMSON and COSMO INNES, Esqrs. Vol. 1, 42s. Vols. 5 and 6 (in three Parts), 21s. each Part; Vols. 4, 7, 8, 9, 10, and 11, 10s. 6d. each; Vol. 12 (Index), 63s. Or, 12 Volumes in 13, 12*l*. 12s.

ACTS OF THE LORDS AUDITORS OF CAUSES AND COMPLAINTS (ACTA DOMINORUM AUDITORUM). 1466—1494. *Edited by* THOMAS THOMSON, Esq. Fol. (1839). 10s. 6d.

ACTS OF THE LORDS OF COUNCIL IN CIVIL CAUSES (ACTA DOMINORUM CONCILII), 1478—1495. *Edited by* THOMAS THOMSON, Esq. Folio (1839). 10s. 6d.

ISSUE ROLL OF THOMAS DE BRANTINGHAM, Bishop of Exeter, Lord High Treasurer, containing Payments out of the Revenue, 44 Edw. III., 1370. *Edited by* FREDERICK DEVON, Esq. 1 Vol. 4to. (1835), 35s. Or, royal 8vo., 25s.

ISSUES OF THE EXCHEQUER, James I.; from the Pell Records. *Edited by* FREDERICK DEVON, Esq. 1 Vol. 4to. (1836), 30s. Or, royal 8vo., 21s.

ISSUES OF THE EXCHEQUER, Henry III.—Henry VI.; from the Pell Records. *Edited by* FREDERICK DEVON, Esq. 1 Vol. 4to. (1837), 40s. Or, royal 8vo., 30s.

HANDBOOK TO THE PUBLIC RECORDS. *By* F. S. THOMAS, Esq., Secretary of the Public Record Office. 1 Vol. royal 8vo. (1853). 12s.

HISTORICAL NOTES RELATIVE TO THE HISTORY OF ENGLAND. Henry VIII.—Anne (1509-1714). A Book of Reference for ascertaining the Dates of Events. *By* F. S. THOMAS, Esq. 3 Vols. 8vo. (1856). 40s.

STATE PAPERS, DURING THE REIGN OF HENRY THE EIGHTH: with Indices of Persons and Places. 11 Vols. 4to. (1830—1852), 10s. 6d. each.

Vol. I.—Domestic Correspondence.
Vols. II. & III.—Correspondence relating to Ireland.
Vols. IV. & V.—Correspondence relating to Scotland.
Vols. VI. to XI.—Correspondence between England and Foreign Courts.

WORKS PUBLISHED IN PHOTOZINCOGRAPHY.

DOMESDAY BOOK, or the GREAT SURVEY OF ENGLAND OF WILLIAM THE CONQUEROR, 1086; fac-simile of the Part relating to each county, separately (with a few exceptions of double counties). Photozincographed, by Her Majesty's Command, at the Ordnance Survey Office, Southampton, Colonel Sir HENRY JAMES, R.E., F.R.S., &c., DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, under the Superintendence of W. BASEVI SANDERS, Esq., Assistant Keeper of Her Majesty's Records. 35 Parts, imperial quarto and demy quarto (1861–1863), boards. *Price* 8*s*. to 1*l*. 3*s*. each Part, according to size; or, bound in 2 Vols., 20*l*. (*The edition in two volumes is out of print.*)

This important and unique survey of the greater portion of England* is the oldest and most valuable record in the national archives. It was commenced about the year 1084 and finished in 1086. Its compilation was determined upon at Gloucester by William the Conqueror, in council, in order that he might know what was due to him, in the way of tax, from his subjects, and that each at the same time might know what he had to pay. It was compiled as much for their protection as for the benefit of the sovereign. The nobility and people had been grievously distressed at the time by the king bringing over large numbers of French and Bretons, and quartering them on his subjects, "each "according to the measure of his land," for the purpose of resisting the invasion of Cnut, King of Denmark, which was apprehended. The Commissioners appointed to make the survey were to inquire the name of each place; who held it in the time of King Edward the Confessor; the present possessor; how many hides were in the manor; how many ploughs were in the demesne; how many homagers; how many villeins; how many cottars; how many serving men; how many free tenants; how many tenants in soccage; how much wood, meadow, and pasture; the number of mills and fish ponds; what had been added or taken away from the place; what was the gross value in the time of Edward the Confessor; the present value; and how much each free man or soc-man had, and whether any advance could be made in the value. Thus could be ascertained who held the estate in the time of King Edward; who then held it; its value in the time of the late King; and its value as it stood at the formation of the survey. So minute was the survey, that the writer of the contemporary portion of the Saxon Chronicle records, with some asperity—"So very narrowly he caused it to be "traced out, that there was not a single hide, nor one virgate of land, nor even, "it is shame to tell, though it seemed to him no shame to do, an ox, nor a cow, "nor a swine was left, that was not set down."

Domesday Survey is in two parts or volumes. The first, in folio, contains the counties of Bedford, Berks, Bucks, Cambridge, Chester, and Lancaster, Cornwall, Derby, Devon, Dorset, Gloucester, Hants, Hereford, Herts, Huntingdon, Kent, Leicester and Rutland, Lincoln, Middlesex, Northampton, Nottingham, Oxford, Salop, Somerset, Stafford, Surrey, Sussex, Warwick, Wilts, Worcester, and York. The second volume, in quarto, contains the counties of Essex, Norfolk and Suffolk.

Domesday Book was printed *verbatim et literatim* during the last century, in consequence of an address of the House of Lords to King George III. in 1767. It was not, however, commenced until 1773, and was completed early in 1783. In 1860, Her Majesty's Government, with the concurrence of the Master of the Rolls, determined to apply the art of photozincography to the production of a fac-simile of Domesday Book, under the superintendence of Colonel Sir Henry James, R.E., Director-General of the Ordnance Survey, Southampton. The fac-simile was completed in 1863.

* For some reason left unexplained, many parts were left unsurveyed; Northumberland, Cumberland, Westmoreland, and Durham, are not described in the survey; nor does Lancashire appear under its proper name; but Furness, and the northern part of Lancashire, as well as the south of Westmoreland, with a part of Cumberland, are included within the West Riding of Yorkshire. That part of Lancashire which lies between the Ribble and Mersey, and which at the time of the survey comprehended 688 manors, is joined to Cheshire. Part of Rutland is described in the counties of Northampton and Lincoln.

FAC-SIMILES OF NATIONAL MANUSCRIPTS, from WILLIAM THE CONQUEROR to QUEEN ANNE, selected under the direction of the Master of the Rolls, and Photozincographed, by Command of Her Majesty, by Colonel Sir HENRY JAMES, R.E., F.R.S., DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. *Price*, each Part, with translations and notes, double foolscap folio, 16*s*.

Part I. (William the Conqueror to Henry VII.). 1865. (*Out of print.*)
Part II. (Henry VIII. and Edward VI.) 1866.
Part III. (Mary and Elizabeth). 1867.
Part IV. (James I. to Anne). 1868.

The first Part extends from William the Conqueror to Henry VII., and contains autographs of the kings of England, as well as of many other illustrious personages famous in history, and some interesting charters, letters patent, and state papers. The second Part, for the reigns of Henry VIII and Edward VI., consists principally of holograph letters, and autographs of kings, princes, statesmen, and other persons of great historical interest, who lived during those reigns. The third Part contains similar documents for the reigns of Mary and Elizabeth, including a signed bill of Lady Jane Grey. The fourth Part concludes the series, and comprises a number of documents taken from the originals belonging to the Constable of the Tower of London; also several records illustrative of the Gunpowder Plot, and a woodcut containing portraits of Mary Queen of Scots and James VI., circulated by their adherents in England, 1580–3.

FAC-SIMILES OF ANGLO-SAXON MANUSCRIPTS. Photozincographed, by Command of Her Majesty, upon the recommendation of the Master of the Rolls, by the DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, Lieut.-General J. CAMERON, R.E., C.B., F.R.S., and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. Part I. *Price* 2*l*. 10*s*.

The Anglo-Saxon MSS. represented in this volume form the earlier portions of the collection of archives belonging to the Dean and Chapter of Canterbury, and consist of a series of 25 charters, deeds, and wills, commencing with a record of proceedings at the first Synodal Council of Clovestho in 742, and terminating with the first part of a tripartite cheirograph, whereby Thurston conveyed to the Church of Canterbury land at Wimbish in Essex, in 1049, the sixth year of the reign of Edward the Confessor.

FAC-SIMILES OF ANGLO-SAXON MANUSCRIPTS. Photozincographed, by Command of Her Majesty, upon the recommendation of the Master of the Rolls, by the DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, Major-General A. COOKE, R.E., C.B., and collected and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. Part II. *Price* 3*l*. 10*s*.

(Also, separately. Edward the Confessor's Charter. *Price* 2*s*.)

The originals of the Fac-similes contained in this volume belong to the Deans and Chapters of Westminster, Exeter, Wells, Winchester, and Worcester; the Marquis of Bath, the Earl of Ilchester, Winchester College, Her Majesty's Public Record Office, Bodleian Library, Somersetshire Archæological and National History Society's Museum in Taunton Castle, and William Salt Library at Stafford. They consist of charters and other documents granted by, or during the reigns of, Baldred, Æthelred, Offa, and Burgred, Kings of Mercia; Uhtred of the Huiccas, Ceadwalla and Ini of Wessex; Æthelwulf, Eadward the Elder, Æthelstan, Eadmund the First, Eadred, Eadwig, Eadgar, Eadward the Second, Æthelred the Second, Cnut, Eadward the Confessor, and William the Conqueror, embracing altogether a period of nearly four hundred years.

FAC-SIMILES OF ANGLO-SAXON MANUSCRIPTS. Photozincographed, by Command of Her Majesty, upon the recommendation of the Master of the Rolls, by the DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, Colonel R. H. STOTHERD, R.E., C.B., and collected and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. Part III. Price 6*l*. 6*s*.

This volume contains fac-similes of the Ashburnham collection of Anglo-Saxon Charters, &c., including King Alfred's Will. The MSS. represented in it, range from A.D. 697 to A.D. 1161, being charters, wills, deeds, and reports of Synodal transactions during the reigns of Kings Wihtred of Kent, Offa, Eardwulf, Coenwulf, Cuthred, Beornwulf, Æthelwulf, Ælfred, Eadward the Elder, Eadmund, Eadred, Queen Eadgifu, and Kings Eadgar, Æthelred the Second, Cnut, Henry the First, and Henry the Second. In addition to these are two belonging to the Marquis of Anglesey, one of them being the Foundation Charter of Burton Abbey by Æthelred the Second with the testament of its great benefactor Wulfric.

Public Record Office,
January 1889.

HISTORICAL MANUSCRIPTS COMMISSION.

REPORTS OF THE ROYAL COMMISSIONERS APPOINTED TO INQUIRE WHAT PAPERS AND MANUSCRIPTS BELONGING TO PRIVATE FAMILIES AND INSTITUTIONS ARE EXTANT WHICH WOULD BE OF UTILITY IN THE ILLUSTRATION OF HISTORY, CONSTITUTIONAL LAW, SCIENCE, AND GENERAL LITERATURE.

Date.	—	Size.	Sessional Paper.	Price.
				s. *d.*
1870 (Re-printed 1874.)	FIRST REPORT, WITH APPENDIX -	f'cap	C. 55	1 6
	Contents :—			
	ENGLAND. House of Lords; Cambridge Colleges; Abingdon, and other Corporations, &c.			
	SCOTLAND. Advocates' Library, Glasgow Corporation, &c.			
	IRELAND. Dublin, Cork, and other Corporations, &c.			
1871	SECOND REPORT, WITH APPENDIX, AND INDEX TO THE FIRST AND SECOND REPORTS - - - - - -	"	C. 441	3 10
	Contents :—			
	ENGLAND. House of Lords; Cambridge Colleges; Oxford Colleges; Monastery of Dominican Friars at Woodchester, Duke of Bedford, Earl Spencer, &c.			
	SCOTLAND. Aberdeen and St. Andrew's Universities, &c.			
	IRELAND. Marquis of Ormonde; Dr. Lyons, &c.			
1872	THIRD REPORT, WITH APPENDIX AND INDEX - - - - - -	"	C. 673	6 0
	Contents :—			
	ENGLAND. House of Lords; Cambridge Colleges; Stonyhurst College; Bridgewater and other Corporations; Duke of Northumberland, Marquis of Lansdowne, Marquis of Bath, &c.			
	SCOTLAND. University of Glasgow; Duke of Montrose, &c.			
	IRELAND. Marquis of Ormonde; Black Book of Limerick, &c.			

Date.	——	Size.	Sessional Paper.	Price.
1873	FOURTH REPORT, WITH APPENDIX. PART I. - - - - - - Contents :— ENGLAND. House of Lords; Westminster Abbey; Cambridge and Oxford Colleges; Cinque Ports, Hythe, and other Corporations, Marquis of Bath, Earl of Denbigh, &c. SCOTLAND. Duke of Argyll, &c. IRELAND. Trinity College, Dublin; Marquis of Ormonde.	f'cap	C. 857	*s.* *d.* 6 8
"	DITTO. PART II. INDEX - - -	"	C. 857 i.	2 6
1876	FIFTH REPORT, WITH APPENDIX. PART I. - Contents :— ENGLAND. House of Lords; Oxford and Cambridge Colleges; Dean and Chapter of Canterbury; Rye, Lydd, and other Corporations, Duke of Sutherland, Marquis of Lansdowne, Reginald Cholmondeley, Esq., &c. SCOTLAND. Earl of Aberdeen, &c.	"	C. 1432	7 0
"	DITTO. PART II. INDEX - - -	"	C. 1432 i.	3 6
1877	SIXTH REPORT, WITH APPENDIX. PART I. - Contents :— ENGLAND. House of Lords; Oxford and Cambridge Colleges; Lambeth Palace; Black Book of the Archdeacon of Canterbury; Bridport, Wallingford, and other Corporations; Lord Leconfield, Sir Reginald Graham, Sir Henry Ingilby, &c. SCOTLAND. Duke of Argyll, Earl of Moray, &c. IRELAND. Marquis of Ormonde.	"	C. 1745	8 6
"	DITTO. PART II. INDEX - - -	"	C. 2102	1 10
1879	SEVENTH REPORT, WITH APPENDIX. PART I. - - - - - - Contents :— House of Lords; County of Somerset; Earl of Egmont, Sir Frederick Graham, Sir Harry Verney, &c.	"	C. 2340	7 6
	DITTO. PART II. APPENDIX AND INDEX - Contents :— Duke of Athole, Marquis of Ormonde, S. F. Livingstone, Esq., &c.	"	C. 2340 i.	3 6
1881	EIGHTH REPORT, WITH APPENDIX AND INDEX. PART I. - - - Contents :— List of collections examined, 1869–1880. ENGLAND. House of Lords; Duke of Marlborough; Magdalen College, Oxford; Royal College of Physicians; Queen Anne's Bounty Office; Corporations of Chester, Leicester, &c. IRELAND. Marquis of Ormonde, Lord Emly, The O'Conor Don, Trinity College, Dublin, &c.	"	C. 3040	8 6

Date.	—	Size.	Sessional Paper.	Price.
				s. d.
1881	Ditto. Part II. Appendix and Index - Contents :— Duke of Manchester.	f'cap	C. 3040 i.	1 9
1881	Ditto. Part III. Appendix and Index - Contents :— Earl of Ashburnham.	"	C. 3040 ii.	1 4
1883	Ninth Report, with Appendix and Index. Part I. - - - - Contents :— St. Paul's and Canterbury Cathedrals; Eton College; Carlisle, Yarmouth, Canterbury, and Barnstaple Corporations, &c.	"	C. 3773	5 2
1884	Ditto. Part II. Appendix and Index - Contents :— England. House of Lords; Earl of Leicester; C. Pole Gell; Alfred Morrison, Esquires, &c. Scotland. Lord Elphinstone, H. C. Maxwell Stuart, Esq., &c. Ireland. Duke of Leinster, Marquis of Drogheda, &c.	"	C. 3773 i.	6 3
1884	Ditto. Part III. Appendix and Index - - - - - - Contents :— Mrs. Stopford Sackville.	"	C. 3773 ii.	1 7
1883	Calendar of the Manuscripts of the Marquis of Salisbury, K.G. (or Cecil MSS.). Part I. - - - -	8vo.	C. 3777	3 5
1885	Tenth Report - - - - - This is introductory to the following :—	"	C. 4548	0 3½
1885	(1.) Appendix and Index - - The Earl of Eglinton, Sir J. S. Maxwell, Bart., and C. S. H. D. Moray, C. F. Weston Underwood, G. W. Digby, Esquires.	"	C. 4575	3 7
1885	(2.) Appendix and Index - - - The Family of Gawdy, formerly of Norfolk.	"	C. 4576 iii.	1 4
1885	(3.) Appendix and Index - - Wells Cathedral.	"	C. 4576 ii.	2 0
1885	(4.) Appendix and Index - - Earl of Westmorland; Captain Stewart; Lord Stafford; Sir N. W. Throckmorton, Bart., Stonyhurst College; Sir P. T. Mainwaring, Bart., Misses Boycott, Lord Muncaster, M.P., Captain J. F. Bagot, Earl of Kilmorey, Earl of Powis, A. Salwey, Z. Lloyd, Esquires, Revs. T. S. Hill, C. R. Manning, and others, the Corporations of Kendal, Bishop's Castle, Wenlock, Bridgnorth, Eye, Plymouth, and the County of Essex.	"	C. 4576	3 6
1885	(5.) Appendix and Index - - - The Marquis of Ormonde, Earl of Fingall, Corporations of Galway, Waterford, the Sees of Dublin and of Ossory, the Jesuits in Ireland.	"	4576 i.	2 10

Date.	—	Size.	Sessional Paper.	Price.
				s. d.
1887	(6.) APPENDIX AND INDEX - - - Marquis of Abergavenny, Lord Braye, G. F. Luttrell, P. P. Bouverie, W. B. Davenport, M.P., R. T. Balfour, Esquires.	8vo.	C. 5242	1 7
1887	ELEVENTH REPORT - - - This is introductory to the following:—	"	C. 5060 vi.	0 3
1887	(1.) APPENDIX AND INDEX - - - H. D. Skrine, Esq., Salvetti Correspondence.	"	C. 5060	1 1
1887	(2.) APPENDIX AND INDEX - - The House of Lords. 1678–1688.	"	C. 5060 i.	2 0
1887	(3.) APPENDIX AND INDEX - - - The Corporations of Southampton and Lynn.	"	C. 5060 ii.	1 8
1887	(4.) APPENDIX AND INDEX - - - The Marquess Townshend.	"	C. 5060 iii.	2 6
1887	(5.) APPENDIX AND INDEX - - The Earl of Dartmouth.	"	C. 5060 iv.	2 8
1887	(6.) APPENDIX AND INDEX - - - The Duke of Hamilton.	"	C. 5060 v.	1 6
1888	(7.) APPENDIX AND INDEX - - - The Duke of Leeds, Lord Hothfield, Mr. le Strange; Mr. A. W. Savile; Corporation of Reading, Inner Temple Library, &c.	"	C. 5060 vii.	2 0
1888	CALENDAR OF THE MANUSCRIPTS OF THE MARQUIS OF SALISBURY, K.G. (or CECIL MSS.). Part II. - - - -	"	C. 5463	3 5
1889	TWELFTH REPORT. *In the Press.*			
	This will be introductory to the following:—			
1888	(1.) APPENDIX. - - - - - The Earl Cowper, K.G. (Coke MSS., at Melbourne Hall, Derby), Vol. I.	"	C. 5472	2 7
1888	(2.) APPENDIX - - - - - Ditto. Vol. II.	"	C. 5613	2 5
1888	(3.) APPENDIX AND INDEX - - - Ditto. Vol. III. *In the Press.*			
1888	(4.) APPENDIX - - - - - The Duke of Rutland, G.C.B. Vol. I.	"	C. 5614	3 2
	(5.) APPENDIX AND INDEX - - - Ditto. Vol. II. *In the Press.*			
	(6.) APPENDIX. The House of Lords. 1689, &c. *In the Press.*			
	(7.) APPENDIX. S. H. le Fleming, Esq., of Rydal. *In the Press.*			

ANNUAL REPORTS OF THE DEPUTY KEEPER OF THE PUBLIC RECORDS.

REPORTS Nos. 1–22, IN FOLIO, PUBLISHED BETWEEN 1840 AND 1861, ARE NO LONGER ON SALE. SUBSEQUENT REPORTS ARE IN OCTAVO.

Date.	Number of Report.	Chief Contents of Appendices.	Sessional No.	Price.
				s. *d.*
1862	23	Subjects of Research by Literary Inquirers, 1852–1861. — Attendances at the various Record Offices, previously to the passing of the Public Record Act.	C. 2970	0 4
1863	24	List of Calendars, Indexes, &c., in the Public Record Office.	C. 3142	0 7½
1864	25	Calendar of Crown Leases, 33–38 Hen. VIII.—Calendar of Bills and Answers, &c., Hen. VIII.–Ph. & Mary, for Cheshire and Flintshire.—List of Lords High Treasurers and Chief Commissioners of the Treasury, from Hen. VII.	C. 3318	0 8
1865	26	List of Plans annexed to Inclosure Awards, 31 Geo. II.–7 Will. IV.—Calendar of Privy Seals, &c., Hen. VI.–Eliz., for Cheshire and Flintshire.—Calendar of Writs of General Livery, &c., for Cheshire, Eliz.–Charles I. — Calendar of Deeds, &c., on the Chester Plea Rolls, Hen. III. and Edw. I.—List of Documents photozincographed, Will. I.–Hen. VII.	C. 3492	0 7
1866	27	List of Awards of Inclosure Commissioners.—References to Charters in the Cartæ Antiquæ and the Confirmation Rolls of Chancery, Ethelbert of Kent–James I.—Calendar of Deeds, &c., on the Chester Plea Rolls, Edw. II.—List of Documents photozincographed, Hen. VIII. and Edw. VI.	C. 3717	1 6
1867	28	Fees in the Public Record Office. — Calendar of Fines, Cheshire and Flintshire, Edw. I.—Calendar of Deeds, &c., on the Chester Plea Rolls, Edw. III.— List of Documents photozincographed,	C. 3839	0 10½

Date.	Number of Report.	Chief Contents of Appendices.	Sessional No.	Price.
				s. d.
		Mary and Eliz., and Scottish, Part I. —Table of Law Terms, from the Norman Conquest to 1 Will IV.		
1868	29	Calendar of Royal Charters.—Calendar of Deeds, &c., on the Chester Plea Rolls, Richard II.-Hen. VII.—Durham Records, Letter and Report.	C. 4012	0 9
1869	30	Duchy of Lancaster Records, Inventory. —Durham Records, Inventory, Indexes to Kellawe's Register. — Calendar of Deeds, &c., on the Chester Plea Rolls, Hen. VIII.—Calendar of Decrees of Court of General Surveyors, 34–38 Hen. VIII.—Calendar of Royal Charters.—State Paper Office, Calendar of Documents relating to the History of, to 1800.—List of Documents photozincographed, Eliz.-Anne.—Tower of London. Index to Documents in custody of the Constable of.—Calendar of Dockets, &c., for Privy Seals, 1634–1711, in the British Museum. Report of the Commissioners on Carte Papers.—Venetian Ciphers.	C. 4165	3 0
1870	31	Duchy of Lancaster Records, Calendar of Royal Charters, Will. II.-Ric. II.—Durham Records, Calendar of Chancery Enrolments; Cursitor's Records.—List of Officers of Palatinate of Chester, in Cheshire and Flintshire, and North Wales.—List of Sheriffs of England, 31 Hen. I. to 4 Edw. III.—List of Documents photozincographed, Scottish, Part II.	[C. 187]	2 3
1871	32	Part I.—Report of the Commissioners on Carte Papers. — Calendarium Genealogicum, 1 & 2 Edw. II.—Durham Records, Calendar of Cursitor's Records, Chancery Enrolments.—Duchy of Lancaster Records, Calendar of Rolls of the Chancery of the County Palatine.	[C. 374]	2 2
1871	—	Part II.—Charities; Calendar of Trust Deeds enrolled on the Close Rolls of Chancery, subsequent to 9 Geo. II. c. xxxvi.	[C. 374] I.	5 6
1872	33	Duchy of Lancaster Records, Calendar of Rolls of the Chancery of the County Palatine.—Durham Records, Calendar of the Cursitor's Records, Chancery Enrolments.—Report on the Shaftesbury Papers.—Venetian Transcripts.—Greek copies of the Athanasian Creed.	[C. 620]	1 10
1873	34	Parliamentary Petitions; Index to the Petitions to the King in Council.—	[C. 728]	1 9

Date.	Number of Report.	Chief Contents of Appendices.	Sessional No.	Price.
				s. d.
		Durham Records, Calendar of the Cursitor's Records, Chancery Enrolments.—List of Documents photozincographed. Scottish, Part III.—Supplementary Report on the Shaftesbury Papers.		
1874	35	Duchy of Lancaster Records, Calendar of Ancient Charters or Grants.—Palatinate of Lancaster; Inventory and Lists of Documents transferred to the Public Record Office. — Durham Records, Calendar of Cursitor's Records, Chancery Enrolments.—List of Documents photozincographed, Irish, Part I.—Second Supplementary Report on the Shaftesbury Papers.	[C. 1043]	1 6
1875	36	Durham Records, Calendar of the Cursitor's Records, Chancery Enrolments.—Duchy of Lancaster Records; Calendar of Ancient Charters or Grants.—List of Documents photozincographed; Irish, Part II.—M. Armand Baschet's Report upon Documents in French Archives relating to British History.—Calendar of Recognizance Rolls of the Palatinate of Chester, to end of reign of Hen. IV.	[C. 1301]	4 4
1876	37	Part I.—Durham Records, Calendar of the Cursitor's Records, Chancery Enrolments.—Duchy of Lancaster Records, Calendar of Ancient Rolls of the Chancery of the County Palatine.—M. Baschet's list of French Ambassadors, &c., in England, 1509–1714.	[C. 1544]	1 2
1876	—	Part II.—Calendar of Recognizance Rolls of the Palatinate of Chester; Hen. V.–Hen. VII.	[C. 1544] I.	4 4
1877	38	Exchequer Records, Catalogue of Special Commissions, 1 Eliz. to 10 Vict., Calendar of Depositions taken by Commission, 1 Eliz. to end of James I.—List of Representative Peers for Scotland and Ireland.	[C. 1747]	4 3
1878	39	Calendar of Recognizance Rolls of the Palatinate of Chester, 1 Hen. VIII.–11 Geo. IV. — Exchequer Records, Calendar of Depositions taken by Commission, Charles I.—Duchy of Lancaster Records; Calendar of Lancashire Inquisitions post Mortem, &c.—Third Supplementary Report on the Shaftesbury Papers.—Anglo-Saxon Charters photozincographed.—M. Baschet's List of Despatches of French Ambassadors to England, 1509–1714.	[C. 2123]	4 6

Date.	Number of Report.	Chief Contents of Appendices.	Sessional No.	Price.
				s. d.
1879	40	Calendar of Depositions taken by Commission, Commonwealth–James II.—Miscellaneous Records of Queen's Remembrancer in the Exchequer.—Durham Records, Calendar of the Cursitor's Records, Chancery Enrolments.—Duchy of Lancaster Records, Calendar of Patent Rolls, 5 Ric. II.–21 Hen. VII.—Rules and Regulations respecting the public use of the Records.	[C. 2377]	3 0
1880	41	Calendar of Depositions taken by Commission, William and Mary to George I.—Calendar of Norman Rolls, Hen. V., Part I.—Anglo-Saxon Charters photozincographed.—Report from Rome.—List of Calendars, Indexes, &c. in the Public Record Office on 31st December 1879.	[C. 2658]	4 8
1881	42	Calendar of Depositions taken by Commission, George II.—Calendar of Norman Rolls, Hen. V., Part II. and Glossary.—Calendar of Patent Rolls, 1 Edw. I.—Anglo-Saxon Charters photozincographed.—Transcripts from Paris.	[C. 2972]	4 0
1882	43	Calendar of Privy Seals, &c., 1–7 Charles I.—Duchy of Lancaster Records, Inventory of Court Rolls, Hen. III.–Geo. IV., Calendar of Privy Seals, Ric. II.—Calendar of Patent Rolls, 2 Edw. I.—Anglo-Saxon Charters photozincographed.—Fourth Supplementary Report on the Shaftesbury Papers.—Transcripts from Paris.—Report on Libraries in Sweden.—Report on Papers relating to English History in the State Archives, Stockholm.—Report on Canadian Archives.	[C. 3425]	3 10
1883	44	Calendar of Patent Rolls, 3 Edw. I.—Durham Records, Cursitor's Records, Inquisitions post Mortem, &c.—Calendar of French Rolls, 1–10 Hen. V.—Anglo-Saxon Charters photozincographed.—Report from Venice.—Transcripts from Paris.—Report from Rome.	[C. 3771]	3 6
1884	45	Duchy of Lancaster Records, Inventory of Ministers' and Receivers' Accounts, Edw. I.–Geo. III.—Durham Records, Cursitor's Records, Inquisitions post Mortem, &c.—Treasury of the Receipt of the Exchequer, Calendar of Diplomatic Documents.—Anglo-Saxon Charters photozincographed.—Transcripts from Paris.—Reports from Rome and Stockholm.—Report on	[C. 4425]	4 3

Date.	Number of Report.	Chief Contents of Appendices.	Sessional No.	Price.
				s. *d.*
		Archives of Denmark, &c.—Transcripts from Venice. — Calendar of Patent Rolls, 4 Edw. I.		
1885	46	Presentations to Offices on the Patent Rolls, Charles II. — Anglo-Saxon Charters, &c., photozincographed.—Transcripts from Paris.—Reports from Rome.—Second Report on Archives of Denmark, &c. — Calendar of Patent Rolls, 5 Edw. I.—Catalogue of Venetian Manuscripts bequeathed by Mr. Rawdon Brown to the Public Record Office.	[C. 4746]	2 10
1886	47	Transcripts from Paris.—Reports from Rome.—Third Report on Archives of Denmark, &c.—List of Creations of Peers and Baronets, 1483–1646.—Calendar of Patent Rolls, 6 Edw. I.	[C. 4888]	2 2
1887	48	Calendar of Patent Rolls, 7 Edw. I.—Calendar of French Rolls, Henry VI. —Calendar of Privy Seals, &c., 3–11 Charles I. — Calendar of Diplomatic Documents.—Schedules of Valueless Documents.	[C. 5234]	3 0
1888	49	Calendar of Patent Rolls, 8 Edw. I.—Calendar of Early Chancery Proceedings.—Index to Leases and Pensions (Augmentation Office).—Calendar of Star Chamber Proceedings.	[C. 5596]	3 0
1889	50	Calendar of Patent Rolls, 9 Edw. I.—*In the Press.*		
		Indexes to Printed Reports, viz.:		
		Reports 1–22 (1840–1861) - -	—	4 0
		„ 23–39 (1862–1878) - -	—	2 0

Public Record Office,
May 1889.

SCOTLAND.

CATALOGUE OF SCOTCH RECORD PUBLICATIONS

PUBLISHED UNDER THE DIRECTION OF

THE LORD CLERK REGISTER OF SCOTLAND.

[OTHER WORKS RELATING TO SCOTLAND WILL BE FOUND AMONG THE PUBLICATIONS OF THE RECORD COMMISSIONERS, *see* pp. 26–28.]

---

1. CHRONICLES OF THE PICTS AND SCOTS, AND OTHER EARLY MEMORIALS OF SCOTTISH HISTORY. Royal 8vo., half bound (1867). *Edited by* WILLIAM F. SKENE, LL.D. *Price* 10*s*. *Out of print.*

2. LEDGER OF ANDREW HALYBURTON, CONSERVATOR OF THE PRIVILEGES OF THE SCOTCH NATION IN THE NETHERLANDS (1492–1503); TOGETHER WITH THE BOOKS OF CUSTOMS AND VALUATION OF MERCHANDISES IN SCOTLAND. *Edited by* COSMO INNES. Royal 8vo., half bound (1867). *Price* 10*s*.

3. DOCUMENTS ILLUSTRATIVE OF THE HISTORY OF SCOTLAND FROM THE DEATH OF KING ALEXANDER THE THIRD TO THE ACCESSION OF ROBERT BRUCE, from original and authentic copies in London, Paris, Brussels, Lille, and Ghent. In 2 Vols. royal 8vo., half bound (1870). *Edited by* Rev. JOSEPH STEVENSON. *Price* 10*s*. *each.*

4. ACCOUNTS OF THE LORD HIGH TREASURER OF SCOTLAND. Vol. 1, A.D. 1473-1498. *Edited by* THOMAS DICKSON. 1877. *Price* 10*s*.

5. REGISTER OF THE PRIVY COUNCIL OF SCOTLAND. *Edited and arranged by* J. H. BURTON, LL.D. Vol. 1, 1545–1569. Vol. 2, 1569–1578. Vol. 3, A.D. 1578-1585. Vol. 4, A.D. 1585–1592. Vol. 5, 1592–1599. Vol. 6, 1599–1604. Vol. 7, 1604–1607. Vol. 8, 1607–1610. Vol. 9 in progress. *Edited by* DAVID MASSON, LL.D. 1877–1887. *Price* 15*s*. *each.*

6. ROTULI SCACCARII REGUM SCOTORUM. THE EXCHEQUER ROLLS OF SCOTLAND Vol. 1, A.D. 1264–1359. Vol. 2, A.D. 1359–1379. *Edited by* JOHN STUART, LL.D., and GEORGE BURNETT, Lyon King of Arms. 1878–1880. Vol. 3, A.D. 1379–1406. Vol. 4, A.D. 1406–1436 (1880). Vol. 5, A.D. 1437–1454 (1882). Vol. 6, 1455–1460 (1883). Vol. 7, 1460–1469 (1884). Vol. 8, A.D. 1470–1479 (1885). Vol. 9, 1480–1487. Addenda, 1437–1487 (1886). Vol. 10, 1488–1496 (1887). Vol. 11, 1497–1591 (1888). Vol. 12, 1502-1507. *Edited by* GEORGE BURNETT. *Price* 10*s*. *each.*

7. CALENDAR OF DOCUMENTS RELATING TO SCOTLAND. *Edited by* JOSEPH BAIN. Vol. 1 (1881). Vol. II. 1272–1307 (1884). Vol. III. 1307–1357 (1887). Vol. IV., 1357–1509 (1888). *Price* 15*s*. *each.*

8. REGISTER OF THE GREAT SEAL OF SCOTLAND. A.D. 1424–1513 (1882). A.D. 1513–1546 (1883). A.D. 1546–1580 (1886). A.D. 1580–1593 (1888). *Edited by* JAMES BALFOUR PAUL and J. M. THOMSON. *Price* 15*s*. *each.*

FAC-SIMILES OF THE NATIONAL MSS. OF SCOTLAND. (*Out of print.*) Parts I., II., and III. *Price* 21*s*. *each.*

Stationery Office,
July 1889.

IRELAND.

CATALOGUE OF IRISH RECORD PUBLICATIONS.

1. Calendar of the Patent and Close Rolls of Chancery in Ireland. Henry VIII., Edward VI., Mary, and Elizabeth, and for the 1st to the 7th year of Charles I. *Edited by* James Morrin, Royal 8vo. (1861–3). Vols. 1, 2, and 3. *Price* 11*s*. each.

2. Ancient Laws and Institutes of Ireland.
   Senchus Mor. (1865–1880.) Vols. 1, 2, 3, and 4. *Price* 10*s*. each
   Vol. 5 in progress.

4. Abstracts of the Irish Patent Rolls of James I. Unbound. *Price* 25*s*.
   Abstracts of the Irish Patent Rolls of James I. With Supplement. *Price* 35*s*.

5. Ulster, Annals of. Otherwise Annals of Senat; a Chronicle of Irish Affairs from A.D. 431 to A.D. 1540. With a translation and Notes. Vol. 1, A.D. 431–1056. 600 pp. Half morocco. *Price* 10*s*.

Fac-similes of National Manuscripts of Ireland, from the earliest extant specimens to A.D. 1719. *Edited by* John T. Gilbert, F.S.A., M.R.I.A. *Part* 1 *is out of print*. Parts II. and III. *Price* 42*s*. each. *Part IV*. 1. *Price* 5*l*. 5*s*. *Part IV*. 2. *Price* 4*l*. 10*s*.

This work forms a comprehensive Palæographic Series for Ireland. It furnishes characteristic specimens of the documents which have come down from each of the classes which, in past ages, formed principal elements in the population of Ireland, or exercised an influence in her affairs. With these reproductions are combined fac-similes of writings connected with eminent personages or transactions of importance in the annals of the country to the early part of the eighteenth century.

The specimens have been reproduced as nearly as possible in accordance with the originals, in dimensions, colouring, and general appearance. Characteristic examples of styles of writing and caligraphic ornamentation are, so far as practicable, associated with subjects of historic and linguistic interest. Descriptions of the various manuscripts are given by the Editor in the Introduction. The contents of the specimens are fully elucidated and printed in the original languages, opposite to the Fac-similes—line for line—without contractions—thus facilitating reference and aiding effectively those interested in palæographic studies.

In the work are also printed in full, for the first time, many original and important historical documents.

Part I. commences with the earliest Irish MSS. extant.
Part II.: From the Twelfth Century to A.D. 1299.
Part III.: From A.D. 1300 to end of reign of Henry VIII.
Part IV. 1.: From reign of Edward VI. to that of James I.
In Part IV. 2.—the work is carried down to the early part of the eighteenth century, with Index to the entire publication.

Account of Fac-similes of National Manuscripts of Ireland. In one Volume; 8vo., with Index. *Price* 10*s*. Parts I. and II. together. *Price* 2*s*. 6*d*. Part II. *Price* 1*s*. 6*d*. Part III. *Price* 1*s*. Part IV. 1. *Price* 2*s*. Part IV. 2. *Price* 2*s*. 6*d*.

Stationery Office,
November 1888.

ANNUAL REPORTS OF THE DEPUTY KEEPER OF THE PUBLIC RECORDS, IRELAND.

Date.	Number of Report.	Chief Contents of Appendices.	Sessional No.	Price.
				s. d.
1869	1	Contents of the principal Record Repositories of Ireland in 1864.—Notices of Records transferred from Chancery Offices.—Irish State Papers presented by Philadelphia Library Company.	C. 4157	2 3
1870	2	Notices of Records transferred from Chancery, Queen's Bench, and Exchequer Offices.—Index to Original Deeds received from Master Litton's Office.	[C. 137]	1 0
1871	3	Notices of Records transferred from Queen's Bench, Common Pleas, and Exchequer Offices.—Report on J. F. Ferguson's MSS.—Exchequer Indices, &c.	[C. 329]	2 0
1872	4	Records of Probate Registries - -	[C. 515]	0 2½
1873	5	Notices of Records from Queen's Bench Calendar of Fines and Recoveries of the Palatinate of Tipperary, 1664–1715.—Index to Reports to date.	[C. 760]	0 8
1874	6	Notices of Records transferred from Chancery, Queen's Bench, and Common Pleas Offices.—Report respecting "Facsimiles of National MSS. of Ireland."—List of Chancery Pleadings (1662–1690) and Calendar to Chancery Rolls (1662–1713) of Palatinate of Tipperary.	[C. 963]	0 7½
1875	7	Notices of Records from Exchequer and Admiralty Offices.—Calendar and Index to Fiants of Henry VIII.	[C. 1175]	0 7
1876	8	Calendar and Index to Fiants of Edward VI.	[C. 1469]	1 3
1877	9	Index to the Liber Munerum Publicorum Hiberniæ.—Calendar and Index to Fiants of Philip and Mary.	[C. 1702]	0 8
1878	10	Schedule of Parochial Registers deposited.—Index to Deputy Keeper's 6th, 7th, 8th, 9th, and 10th Reports.	[C. 2034]	0 3½
1879	11	Calendar to Fiants of Elizabeth (1558–1570)	[C. 2311]	1 4
1880	12	Calendar to Fiants of Elizabeth, continued (1570–1576).—Schedule of Parish Registers of Ireland.	[C. 2583]	1 3

Date.	Number of Report.	Chief Contents of Appendices.	Sessional No.	Price.
				s. d.
1881	13	Calendar to Fiants of Elizabeth, continued (1576–1583).	[C. 2929]	1 5
1882	14	Report of Keeper of State Papers containing Catalogue of Commonwealth Books transferred from Bermingham Tower.	[C. 3215]	0 6½
1883	15	Calendar to Fiants of Elizabeth, continued (1583–1586).—Index to Deputy Keeper's 11th, 12th, 13th, 14th, and 15th Reports.	[C. 3676]	1 0
1884	16	Calendar to Fiants of Elizabeth, continued (1586–1595).	[C. 4062]	1 6
1885	17	Report on Iron Chest of attainders following after 1641 and 1688.—Queen's Bench Calendar to Fiants of Elizabeth, continued (1596–1601).	[C. 4487]	1 6
1886	18	Calendar to Fiants of Elizabeth, continued (1601–1603).—Memorandum on Statements (1702) and Declarations (1713–14) of Huguenot Pensioners.—Schedule of present places of Custody of Parish Registers.	[C. 4755]	1 1
1887	19	Notice of Records of Incumbered and Landed Estates Courts.—Report of Keeper of State Papers, containing Table of Abstracts of Decrees of Innocence (1663), with Index.	[C. 5185]	0 6
1888	20	Calendar to Christ Church Deeds in Novum Registrum, 1174–1684. Index to Deputy Keeper's 16th, 17th, 18th, 19th, and 20th Reports.	C. 5535	0 8½

Public Record Office of Ireland.
November 1888.